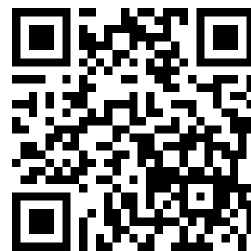
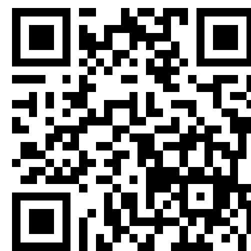
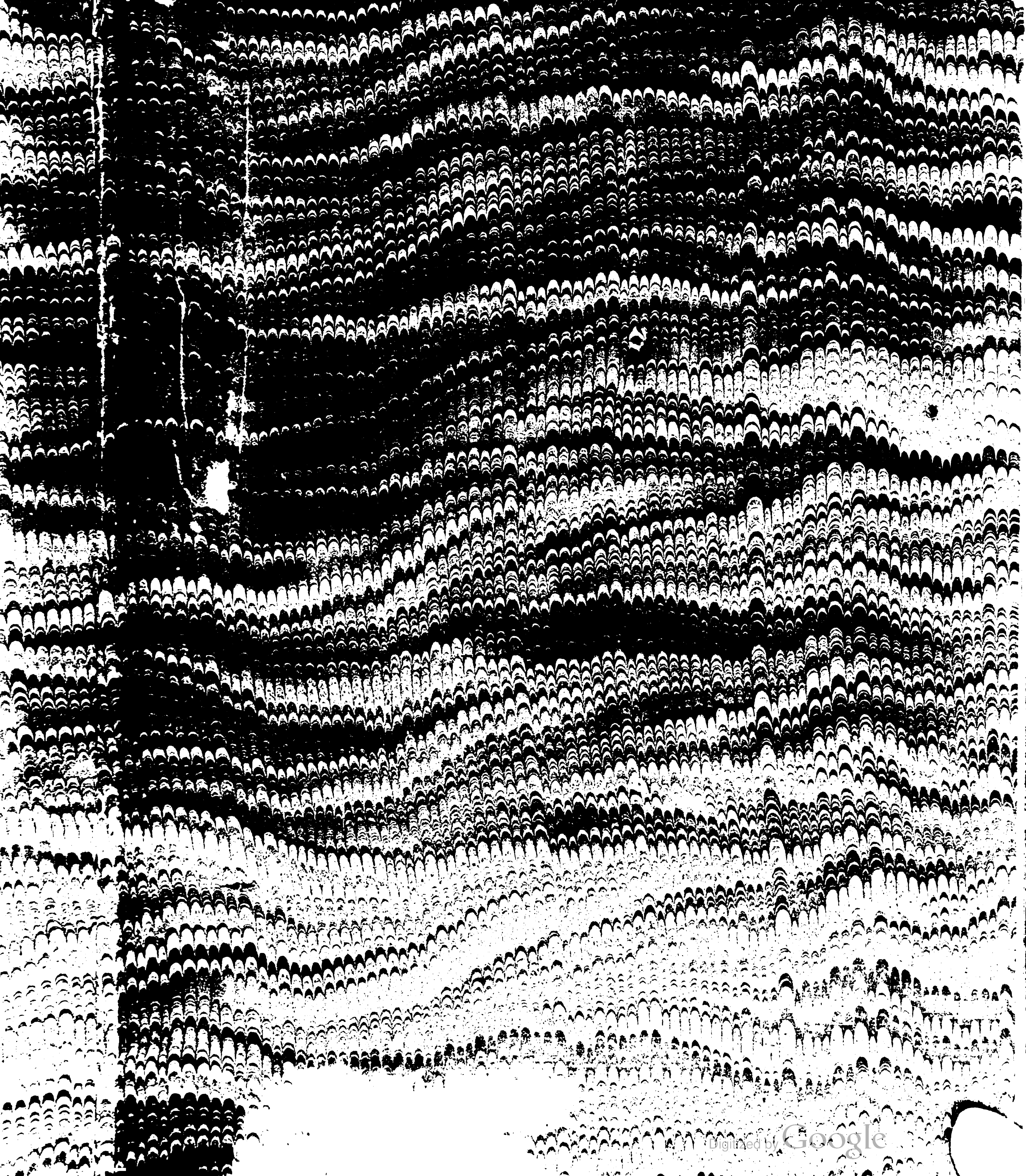

9

In nomine sancte et indiuidue trinitatis Amen.

Venerabili in cristo patri ⁊ domino spirituali viro sũme religionis ac sapientie: fratri Aymerico de placentia: sanctissimi ordinis fratrũ p̄dicatorum generali magistro dignissimo.

Suus Petrus de crescentiis ciuis Boñ: seip̄m ad oĩa sp mãdata obsequiosa paratũ. Cũ presentẽ librũ Ruraliũ cõmodorum ad dei õnipotentis honorem: et serenissimi regis Karoli delcãtionẽ: meiq̄ ac ceteroꝝ vtilitatẽ incohassem et mediassem: multis et variis occupatiõibus impeditus: diu pficere distuli. Verũ a vr̃a nobili sanctitate ut cõplerem rogatus. quod pro dñico mãdato libenter recepi. Judicioꝝ et ciuilium occupationũ strepitu relicto: quib⁹ non poterã sic animũ vt operi expediebat quietũ habere: ad ruris habitationẽ septuagenarius me trãstuli et ne ociis inutilibus aliquo tẽpore inficiar: iustisq̄ satisfaciam votis: celestis regis auxilio librũ perficere curaui. Ac eciã ei quod primo scripserã addidi multa vtilia: q̄ postea vidi: ⁊ p experiẽtiam approbaui. Vr̃e igit̃ dñationi: eundem grandi affcũ offero corrigẽdũ: p vr̃am prudentiã que summa est: et vr̃orũ fratrũ humiliter supplicãs: q̄ ipsius elimet̃ rubigo. ⁊ qd est vtile non spernat̃. Nã apte cognosco q̄ nec per me: nec forsan per aliũ: possent integre sciri omnia: de quib⁹ in toto libro tractat̃: ꝓpter infinitã agendorũ varietatẽ: q̄ semper sub perpetuo motu: celesti virtute cõsistit. Sz ab omnib⁹ õnia p̄terita sciri possunt: cũ auxilio eius qui sine defcũ p̄terita presentia ⁊ futura cognoscit. Nõ enĩ opus quod de fide non tractat reprobari vel spni debet paucis maculis: in quo plura nitẽt. Sicut nec eradicat̃ rosariũ quibusdã spinis: si multas redolẽtes exhibeat rosas. Nec abscidit̃ arbor paucis vermiculosis pomis: in qua multa iueniuntur iocũda.

Incipit liber ruraliũ cõmodorũ. a Petro de crescentiis ciue Bonoñ: ad honorẽ dei omnipotentis: et serenissimi regis Karoli cõpilatus.

Liber primus.

Liber secundus.

Liber tertius.

Liber quartus.

Liber sextus

coturnicibus impiguandis.
de sedibus apum et loco ipsis cō gruo.
de aluearijs: quales esse debeant
de apibus quales nascantur.
Quales emi debent: et quando: et qualiter deferantur ⁊ inueniātur.
Qualiter tenēde ac ꝓcurāde sunt.
de nocumētis apum ⁊ cura ipsaꝝ.
de moribus et idustria ipsaꝝ apū.
Quando: quare: ⁊ qualiter exeūt:
Et quomodo ꝓscit' eorum exitꝰ.
Qualiter examina sunt colligenda ⁊ includenda.
Quando et qualiter potest apibus de melle accipi.
de melle ⁊ cera conficiendis.
de omni vtilitate apum.

Liber decimus.

De diuersis īgenijs capiēdi aīalia fera. et p̄mo ponit' ꝓlogꝰ.
de auibus rapacibus in genere.
de ancipitre.
de pulcritudine ancipitrum: ⁊ cognitione bonitatis ipsorum.
Qualiter ancipitres nutriuntur: domesticantur: ⁊ instruūtur. ⁊ quales capiāt aues: ⁊ qualiter mutantur.
de industrijs aucupationis: ⁊ inducendi ancipitrem. ut a domino non recedat.
de egritudinibus ancipitrum: ⁊ de ipsorum cura.
de astorre.
de falconibus.
de diuersitate falconū.
de pulcritudine et nobilitate falconum.
Qualiter nutriuntur: domesticant': ⁊ instruuntur: ⁊ mutantur.
de egritudinibus que falcōibus accidunt.
de ysmerlis.
de girfalchis.
de aquila.
de guuo ⁊ guuecta.
Qualiter aues cū retibꝰ capiūt'.
Qualiter aues laqueis capiuntur.
Qualiter aues capiuntur visco.
Qualiter aues capiūtur balistis arcbis ⁊ alijs modis.
De capiendis bestijs feris: ⁊ primo qualiter capiuntur canibus.
qualiter capiuntur retibus.
qualiter capiuntur laqueis.
qualiter capiuntur tayolis.
qualiter capiuntur foueis.
De quibusdam alijs igenijs qbus capiuntur bestie fere.
de muribus capiendis.
de piscibꝰ capiēdis: ⁊ primo qualiter retibus capiuntur.
Qualiter capiūtur cistis: et caueis ex viminibus factis.
qualiter pisces capiunt' hamo: spadernis: et calce viua: ⁊ fossinis.

Liber vndecimus

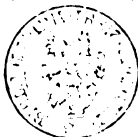
De regulis operationū ruris: Et primo de cognitiōe loci habitabilis in communi.
de cognitione aeris.
de cognitione ventorum.
de cognitione aquarum.
de cognitione sitꝰ loci habitabilis.
de turribus et domibus.
de puteis ⁊ cisternis.
de presentia dominorum.
Regule materie libri secūdi Et primo de qualitate terrarū ⁊ diuersitate agrorum.
de aratione fossione et cultu.
de seminatione.

Expliciunt Rubrice libri
Ruralium commodorum .

Xcellentissimo pri
cipi domino Karo
lo secũdo dei gratia
Iherusalẽ et Cecilie
regi illustri . suus
Petrus de crescẽti
is ciuis Bononiensis Id quod est.
Cum considerarem etatem et multi
plices cogitationes excellẽtie maies
tatis vestre. deliberaui librum com
ponere: afferentem consolationem
et delectationem anime vestre. et p
petuam vtilitatẽ subiectis vestris .
quem vestre dominationi transmit
to. Humiliter supplicans ꝛ deuote.
ꝙ ipsũ legere ꝛ examinare dignemi
per uos et prudentes vestros cleri
cos et laycos. sicut uisus lectus ex
aminatus: et approbatus est per sa
pientissimum uirum: fratrẽ Ayme
ricum: magistrum ordinis fratrum
predicatorũ. et per prudentissimos
fratres eius . ac etiam per peritos ĩ
sciẽtia naturali vniuersitatis scola
rium ciuitatis Bononiensis. et si li
ber dominationi vestre placuerit .
me vestrum humilem ꝛ fidelem ser
uulum: vbicunq sim habere digne
mini paratum semper vestris et fi
liorum vestrorum in omnibus obe
dire beneplacitis et mandatis .

Incipit liber ruralium cõmodorũ
a Petro de crescentiis ciue Bonoñ
ad honorẽ dei õnipotẽtis: et serenis
simi regis Karoli compilatus .

Vm ex virtute pru
dentie que inter bo
num et malũ caute
discernit: humanus
iformetur animus .
ad utilis ꝛ delectabilis cognitiõeʒ. eo
rũq seqlã . ꝛ i terrenis reb9 pacific9
ꝛ trãquill9 status valde vtilis dul
cis et delcãbilis repiat. merito hic
totis viribus querendus est. et iuẽ
tus: tanq thesaurus inestimabilis:
cum multa humilitate et paciẽtia
conseruandus. Per eum nãq faci
le benigna dei dilectio prouocatur:
vita hominis illesa tute seruatur. et
rerum habundans copia vtiliter ꝓ
curatur. hunc tamen impii viri nõ
querunt. ꝛ inuentum: superbia seu
alio detestabili vicio cecati: lacerãt
Quare licet eorũ fortuna prospera
sepe videatur ad tempus. perit tã
dẽ: nec dimidiat dies suos. viri aũt
pacifici et humiles licet quandoq
lesi fuerint: tamen viuunt. ꝛ apud
deũ et homines gratiam inueniẽtes
tãdem impiorum hereditant terrã .
Ego itaq Petr9 de crescẽtiis ciuis
Bononiẽsis: qui tempus adolescẽ
tie in loyca medicina et scientia na
turali: totum consumpsi. ꝛ demum.
nobili legum scientie insudaui paci
fici status anxius. post flendũ scis
ma illius egregie urbis. que vero ꝛ
sibi proprio nomine Bononia id ẽ
bona per omnia in omnibus mũdi
climatibus dicebatur. Cognoui: ꝙ
commutata vnitate ac statu pacifi
co i dissensionem: odium: ꝛ liuorẽ.
non erat iustum ipsius peruerse di
uisionis imisceri negociis. Ideoq
annis triginta diuersas prouĩcias
cum earum rectoribus circuiui. sub
iectis iustitiam libenter tribuẽs. rec
toribus fidele consilium . et ciuita
tes in suo iure: ac statu pacifico: ꝓ
posse conseruans. multosq libros
antiquorũ et nouorum prudentum

plegi ꝛ diuersas ac varias opatiões colentiū rura: vidi. Demū: ciuitate quodāmō diuina gratia reformata tedio late circuitionis ꝛ lese liberta tis affectꝰ: ad propria redii. Ac cer nens: ꝙ ōniū rerum ex qbꝰ aliquid acquiritur nichil est agricultura me lius: nichil vberiꝰ: nichil dulcius: nichil homini libero digniꝰ. vt ayt Tuliꝰ. Et cognoscens ꝙ in cultu ruris: status facile iuenit̄ trāquillꝰ: excitatur ociositas: ꝛ proximorū le sio euitat̄. Amplius ꝙ cultꝰ ruris exquisita doctrina per quam facili us et habundantius vtilitas perci pitur: et delectatio procuratur: q̄ si negligēter ꝛ sn̄ certa idustria sigula cōsueto more colantur: viris bōis qui de suarum possessionum reddi tibus sine cuiusq̈ lesiōe iuste viue re volunt merito appetenda est. ad cultum ruris mentem animūq̈ con uerti. Et implorato dei omnipo tentis auxilio. actus ꝛ cōmoda eiꝰ et cuiuslibet generis agrorum ꝛ plā tarum atq̈ animalium doctrinam obscure ac imperfecte ab antiquis traditā ꝛ modernis satis incognitā. de sola xpristi liberalitate confisus dilucide tam secundum prudētum naturalis philosophie sententias ꝛ rationes apertas: q̈ ex approbatis experientiis tradere in scriptis pro posui. Liber iste ruralium cōmo dorum dicit̄. quia de cōmodis ru ris tractat. qui duodecim continet libros. Primꝰ ē de locis habitabi libus eligendis. ꝛ de curiis et domi bus: et de his que habitationi sunt necessaria faciēdis. Secūdus de natura plātarum: ꝛ rerum cōmuni ū cultui cuiuslibet generis agroꝝ. Tertius de cāpestribꝰ agris colē dis. Quartus de vineis ꝛ vino. Quitus de arboribꝰ. Sextus de ortis. Septimꝰ de pratis ꝛ nemo ribꝰ. Octauꝰ de viridariis ꝛ rebꝰ delectabilibus ex arboribus herbis ꝛ fructu ipsarū artificiose agēdis. Nonꝰ de ōibꝰ aīalibꝰ q̄ nutriū tur in villis. Decimꝰ de diuersis ingeniis capiendi animalia fera. Undecimus de regulis operationū ruris. In duodecimo compēdio sa fit commemoratio de his omni bus que singulis mensibus sunt in rure agenda.

Incipit liber primus de locis habi tabilibus eligendis: et de curiis et domibꝰ et his que habitatiōi sunt in rure necessaria. ꝛ prīo: De cogni tione bonitatis loci habitabilis in communi.

Quoniam cultus ru ris propter cōtinu os eius labores pre cipue fortitudinem habitātium querit. Idcirco conueniēs mihi uisum ē ī hoc primo libro doc trinā tradere de his: que ad cogniti onem salutis locorum habitabiliū spectāt. ꝛ de quibusdam habitatiōi necessariis. nam corpora hominum quibuscunq̈ cōmodis pecuniariis preferri debent. Dicam itaq̈ in pri mis: de cognitione bōitatis loci ha bitabilis in communi. Que quidē attenditur circa quinq̈: videlicet pe nes aeris puritatem. ventorum īpe tuositatem: aque salubritatem. sitꝰ qualitatem. et terre fecunditatem.

quorũ quatuor ĩ hoc primo libro trac
tantur. Quintum uero tradit' ĩ libro
secundo. Que õnia diligenter cõsi
deranda sunt: anteq̃ ĩ emptionem
prediorum et fabricam domorũ pe
cunia collocata: uelox postmodum
cum personarum detrimẽto: aut rei
familiaris dampnosa penitentia nõ
sperata sequatur.

De aere et cognitione bonitatis uel
malicie ipsius.

Aer secũdum Auicennam
est unum ex elemẽtis ge
neratorum: cuius natura
lis locus est circundans
aquam: ⁊ ab elemento igne circũda
tus. Et est eius natura calida ⁊ hu
mida si nulla causa extrinseca eam
conuerterit. Cuius quidẽ ẽẽ ĩ gene
ratiuis iuuat ut rarificentur: ⁊ sub
tilientur. ⁊ ad superiora eleuentur.
Circa cognitionem bõitatis aeris
animaduertendũ ẽ: ne sit putrefac
tus: nec nimis calidus: non ualde
frigidus: nõ distẽperate humid9.
nec etiam nimis siccus. Nã aer pu
trefactus putrefacit humores. ⁊ inci
pit putrefacere humorẽ qui cordi
circundatus ẽ. quoniam ad ipsum
propinqui9 accedit. Et aer calefac
tus iũcturas laxat. et humores sol
uit. ⁊ in siti augmentum prestat. et
resoluit spiritum. et deicit uirtutes
et prohibet digestionem. propterea
q̧ calorem innatum resoluit. qui ẽ
instrumentum naturale. et colorem
citrinũ efficit propterea q̧ humo
res resoluit sanguineos colorem ru
bificantes. ⁊ quia facit coleram ali
os superare humores. et cor calefa
cit calore extraneo. et facit humo
res fluere: et ipsos putrefacit. ⁊ de
fert eos ad concauitates: et mẽbra de
bilia. Et corporibus sanis non est
bonus. confert tamen ydropicis: ⁊
paraliticis: ⁊ spasmo hũido. Aer
uero frigidus calorem innatum ad
iteriora redire facit. et facit caterrũ
⁊ debilitat neruos. et traceã arteriã
magno ledit impedimento. ⁊ diges
tionem efficit fortem. et õnes occul
tas operationes efficit fortiores. et
excitat appetitũ. Et ad ultimum sa
nis conuenientior est q̃ aer multe
caliditatis. Aer uero hũidus plu
ribus complexionum est bonus. et
colorem efficit bonum: et cutem. et
reddit eam mollẽ. ⁊ poros dimittit ap
tos. sed ad putrefactionem prepa
rat. Et siccus quidem consistit huic
contrarius. Predictis itaq̧ diligẽ
ter consideratis: cõstat aeris tempe
ratam mediocritatem ⁊ claritatem:
quantum possibile est requirendã
esse. Aer namq̧ si bonus est tempe
ratus ⁊ clarus: neq̧ substãtia extra
nea complexioni spiritus cõtraria
ei admiscetur. ẽ salutem efficiẽs ha
bitantium ⁊ conseruans. et plante
ut ayt Albert9 ab eo proportiona
biliter conualescunt ⁊ fructificant.
Si uero malus est. et eidem misceã
tur uapores lacuũ et stagnorum q
bus turbatus cõtrarium operatur
et tristificat animam: et commiscet
humores et plantas corrumpit. Et
ideo uenti urentes: ⁊ pruine morti
ficantes: ledunt ⁊ destruunt plãtas
Et in summa secundum Auicẽnã
Omnis aer qui cito ifrigidatur cũ
sol occidit et cito calefacit cum ip
se oriat': est subtilis. qui uero huic

est contrarius existit econtrario. Deinde deterior omnibus est ille aer qui tot constringit. et aeris angustat attractionem. Preter hec vero dicit Paladius. quod aeris subtilitatem vel salubritatem declarant loca ab infimis vallibus libera. et nebularum noctibus absoluta. et habitatorum considerata corpora. Si enim eis color sanus inest: capitis firma sinceritas: inoffensum lumen oculorum: purus auditus. Si fauces liquide vocis commeatum emittant. His signis benignitas aeris comprobatur. contraria vero noxium illius celi spiritum confitentur.

De ventis et cognitione bonitatis vel malicie ipsorum.

Sermo de ventis secundum auicen. et de eo quod ventorum causa generatur: duobus existit modis scilicet sermo vniuersalis absolutus. et sermo secundum illum qui vnicuique ciuitati proprius existit. Vniuersalis vero sermo est. quod meridionalis secundum plurimas ciuitatum et locorum calidus est et humidus: sed calidus propterea: quod a parte solis venit. et humidus propterea: quod plurimum marium a nobis est meridionale. quare in eis fortiter operatur sol et euaporat ex eis vapores qui ventis admiscentur. et ideo venti meridionales existunt laxantes fortitudinem. et aperiunt poros: et turbant humores. et mouent eos ab interioribus ad exteriora. Et in senibus efficiunt grauitatem. et exituras corrumpunt. et recidiuationes egritudinum efficiunt et debilitant. Et mouent epylentiam et afferunt sompnum. et faciunt febres putridas. sed non exasperant guttur. Septentrionales vero venti sunt frigidi: eo quod transeunt super montes et terras frigidas multarum niuium. Et sunt sicci propterea: quod eis non multi associantur vapores. quoniam resolutio a parte septentrionis fit minus. et transeunt secundum Plinium sup aquas congelatas. aut sup deserta. quare ventus iste corroborat et indurat. et quod manifeste fluunt prohibet. Et claudit poros. et digestiuam virtutem forte efficit. et ventrem constringit et indurat. et prouocat vrinam. et aerem putridum et pestilentialem sanat. Cum vero meridionalis septentrionalem precedit et sequitur eum septentrionalis: accidit a meridionali fluxus. et a septentrionali iterius expressio. Ideoque multiplicatur tunc fluxus materiarum capitis et pectoris egritudines. Et orientales quidem inter caliditatem et frigiditatem sunt temperati: sed sunt occidentalibus sicciores. Septentrionales quidem orientis minus habent maria quam septentrionales occidentis. Venti orientales si in postremo noctis. et principio diei flauerint: venient ab aere qui iam temperatus est propter solem. et subtiliatus ab eo. et eius humiditas iam fuit diminuta Ideoque sunt sicciores et subtiliores. Et si in fine diei et principio noctis flauerit erit res contraria. Orientales cum occidentalibus vniuersaliter semper existunt meliores. Occidentales vero parumplus sunt humidi quam orientales: quoniam sup maria transeunt. quod si flauerint in fine noctis et principio diei: venient ab aere in quo sol operatus non fuit. spissiores igitur et grossiores erunt. Et si in fine diei et principio noctis flauerint: erit res contraria. Preter dictorum autem ventorum indicia: propter alias res quoque mutantur. Est enim in

quibusdam ciuitatibus et locis cõ
ueniens ut uenti meridionales sint
frigidiores: cum eisdem fuerit mõ
tes niuosi a parte meridiei. ꝛ cõuer
terint se uenti meridionales ad fri
giditatem. eo ꝙ super eos transeãt
Et est cum septemtrionales meridi
onalibus calidiores existant. et cir
ca deserta fuerint adusta.

De aqua que hominibus competit
ꝛ de cognitione bonitatis uel mali
cie ipsius.

Qua ut ayt Auicē. ē alte
rū ex elemētis gēeratoꝝ.
et ei⁹ qdē loc⁹ naturalis
est ut sit circūdās terrā.
et circūdata ab aere cū i suis sitib⁹
naturalibus pmanserit. ꝙ frigida ē
et humida si nulla causa extrinseca
fuerit contraria. Et ipsa quidem i
generatis iuuamētum prestat ad fi
gurandas formas. humidum enim
licet formas figuratas cito amittat
cito tamen eas recipit: sicut siccum
terrestre licet duriter eas recipiat:
duriter tamen eas retinet. Cūqꝫ hu
midum aqueum et siccum terreū se
adinuicem temperauerint: adipisce
tur siccum ab humido: ut cito sus
cipiat tensionem: ꝛ facile figurari.
et humidum acquiret a sicco: ut re
tineat firmiter quod i eo accidit ex
rectificatione: ꝛ equatione ꝛ figura
tionibus: ꝛ propter humidum pro
hibetur siccum a sua separatione. ꝛ
propter siccum prohibet᷑ humidū
a sua fluxibilitate. Aquarum ꝯ
sideratio in hac scientia est duplex
Alia enim aqua conuenit icolis: a
lia uero plantis. Et quidem de ea
que hominibus est salubris sermo
nem faciam. Aque igitur secundū
Auicēnā ꝙ sunt aliis meliores sunt
aque fontium terre libere i qua nul
la dispositionum ꝛ qualitatū extra
nearum superat. Aut aque ꝙ sunt
petrose: qa sunt digniores. ne ter
restri putrefactione putrescant. illa
tamē que est terre libere: melior ē pe
trosa. dum sit tamen currens: ꝛ soli
ꝛ uentis discooperta. Ex his enim
nobilitatem acquirit. neqꝫ ōnis cur
rens discooperta: sed illa que super
lutum liberum non fetidum neqꝫ la
cunosum incedit: Nam hec melior
est ea que super petras fluit. lutum
enim mundat aquam. et aufert ab
ea res extraneas sibi admixtas. et
colat ipsam. sed lapides non faci
ūt illud. Qꝫ si hec aqua fuerit mul
ta: ꝛ forti cucurrerit motu: ꝙ prop
ter sui multitudinem illud quod ei
admiscet᷑ i suam conuertat naturā.
et que suo motu ad orientē tendat
erit melior aqua. ꝛ quantomagis
cum a suo multum elōgatur princi
pio. et post hanc que ad septemtri
onem uadit. illa nāqꝫ ꝙ ad occiden
tem tēdit ꝛ meridiem est mala: ꝛ ꝓ
prie cum meridionales sufflauerit
uentū. et illa quidē que a locis des
cendit altis cum aliis bonitatibus
est melior. ꝛ talis est quasi dulcis.
ꝛ est in pondere leuis. et cito ifrigi
datur. ꝛ cito calefit: propterea ꝙ ē
resoluta frigida in hyeme: calida i
estate. in qua nullo modo sapor ali
qs superat: neqꝫ ull⁹ odor. et quod
i ea coqt᷑: cito coqt᷑ ꝛ cito dissolui
tur. Debes autem scire ꝙ pōnd⁹ ē
ex experimentis adiuuantibus ad
cognoscēdam aque dispositionem
Aqua enim que ē leuior i plurimis

dispositionum est melioꝛ. pondus
eni̅ p mēsurā cognoscit'. Cognoscit'
etiam: si in duobus aquis diuersis
duo panni vnius ponderis hume
fiant: ⁊ postea uehementer siccētur.
deinde ponderentur. nam aqua cu
ius pondꝰ fuerit leuius est melioꝛ.
Sublimatio quidem ⁊ distillatio a
quas rectificant malas. et similiter
decoctio: Aqua enim cocta ut testi
ficati sunt sapientes: minoris est ĩ
flationis: ⁊ velocioris descensiōis.
nā decoctio substātie acquirit sub
tilitatem. ⁊ ideo clarificatur. ⁊ gros
sum terrestre descendit ad ymum.
nam commixtiones terrestres leui
ter a substantia subtili descendunt
sed a viscoso ⁊ spisso nō facile des
cendunt. Ex aquis quoq̧ lauda
bilibꝰ: sunt aque pluuie: ⁊ p̄cipue
ille que cum tonitruis in estate per
ueniunt. sed tamen aque pluuiali
cito aduenit putrefactio licet sit a
qua melioꝛ: propterea ꝙ est ualde
subtilis. et fit eius putredo causa
putrescendi humoꝛes: et ip̄edit pec
tus et vocem. nam omnis subtilis
substantia plus recipit passionem.
Et si aqua ebullierit: eiꝰ putrefac
tionis receptio minuetur. Acetosa
quoq̧ cum commedātur putrefac
tioni opponuntur. et ab impedimē
to eius securitatem faciunt. Aque
vero puteoꝛum et aqueductuum:
sunt male comparatione aquarum
fontium. sunt enim aque cōstricte:
terrestritates longo recipientes tem
poꝛe. Ex eis tamen ille deterioꝛes
sunt quibus ex plūbo vie facte fu
erunt. quoniam ex eius virtute ali
quid assumunt. vnde frequēter ad
dissinteriam ducunt. Aque autem
paludis: deterioꝛes sūt aq̄s putei:
quia manatio aque putei acuitur:
propter illud ꝙ de ipsa extrahitur
vnde perdurat eius motus: ⁊ non
multum moꝛatur in constrictione.
neq̧ manet ĩ locis vnde manat lon
go tempoꝛe. Aqua uero paludis
propterea ꝙ longo tempoꝛe moꝛat'
in foꝛaminibus terre putrefaciētis
et eius motus ĩ manando ⁊ egredi
endo est tardus. et non est nisi ĩ ter
ra coꝛrupta ⁊ putrida. mala est. A
que stantes lacuales p̄cipue dis
cooperte: male sunt et graues. quia
in hyeme nō infrigidātur nisi prop
ter niues. ideoq̧ generāt flegma. ⁊
quia calefiunt ĩ estate propter solē.
et propter putrefactionem generāt
coleram. Et propter spissitudinem
quidem ipsarum: et commixtionē
terrestrium cum eis: ⁊ propter reso
lutionem subtilis earum generātur
ĩ eis qui eas bibūt splenes ⁊ eoꝝ
mirac subtiliatur. ⁊ interioꝛa ipsoꝝ
ingrossant'. et eoꝛum extrema mar
cescūt: ⁊ humeri ⁊ colla. ⁊ cōmedē
di desiderium in eis superat et sitis
⁊ cōstringūtur eoꝝ ventres ⁊ diffi
cile vomere possunt. ⁊ quandoq̧ p
ueniunt ad ydropisim: propterea
ꝙ aquositas in eis retinetur. ⁊ quā
doq̧ ad apostema pulmōis ⁊ sple
nis. ⁊ ad dissinteriā. ⁊ ipsoꝝ epata
debilitāt': ⁊ in eis multe alie egritu
dies generāt'. Et mulieres duriter
ĩpgnāt' et cum difficultate pariūt ⁊
pariunt pueros apostemosos. ⁊ fre
quēter fit ĩ eis mola: et ip̄regnatio
mendosa. Et eoꝛum pueri sepe pa
ciuntur varices. et crurium insana
bilia vlcera. ⁊ quartanis habūdāt.
et multas alias egritudines paciūt'

⁊ in senibus febres fiunt aduréntes propter siccitaté naturaꝝ ipsorum ⁊ ventrium. Aque preterea quib⁹ admiscet' metallina substãtia aut e ius simile: ⁊ aque sanguisugales: õ nes male sunt regulariter. licet in q busdam egritudinibus afferant iu uamentum. Aqua enim i qua supe rat virt⁹ ferri: iuuamentum prestat ad hoc: ut in interioribus fortitudo tribuatur. ⁊ ut dissinteria probibea tur. et ut virtutes desideratiue om nes procedant. Aque niuose et gla ciales sunt grosse. nix uero ⁊ aqua glacialis cũ mũda fuerit: ⁊ nõ com mixta alteri rei virtuté habẽti malã siue soluat' et fiat ex ea aqua: siue ipsa mittat' i aquã erit bõa. nocꝫ tñ dolores habentibus neruorum. sed cum coquitur ad bonitatem redit. Qz si aqua glacialis ex aqua mala fuerit: aut ex aqs malis: aut fuerit nix virtutem contrahens malam: ⁊ extraneam a locis i quibus cecidit: erit mala. Aqua preterea tempera te frigida: sanis melior est aquis õ nibus. licet neruos ipediat. et apos temata in interioribus habentes le dat. ipsa enim appetitum excitat. ⁊ stomachum fortem efficit. Aqua uero calida: digestionem corrũpit. et facit natare cibum in stomacho. et est cum ad ydropisim adducit: et ethicam. et consumit corpus. A qua calefacta tepida efficit nauseã et cum fuerit calidior q̃ hec: ⁊ in ie iunio bibita multociens: stomachũ lauabit. ⁊ vẽtrem soluet. eam tamẽ frequenter bibere est malum. quia stomachi virtutem debilitat. Illa vero que multum est calida: est cum colicam resoluit: ⁊ splenis vẽ tositates frangit. Aqua uero salsa macrescere facit. et exsiccat ⁊ primo facit ventrem: propter vim radendi que in ea existit. postea stringit eum i fine: propter siccitatem natu re eius et corrumpit sanguinem. Ideoqꝫ pruritum et scabiem generat et opilationem. Ideoqꝫ post ipsam res commedenda est prouocatiua. licet ventrem habenti plurimum cõ ferat. et omnes aque grosse ⁊ gra ues. propterea ꝙ in eius ventre te netur: neqꝫ cito descendit. Eius ue ro tyriace existũt: res vẽtose ⁊ dul ces. Aque preterea allumiose mu lierum superfluitatem currere nõ p mittunt. neqꝫ spuere sanguinem. ⁊ prohibent illud quod de emoroy dib⁹ egreditur. sed corpora que fe bribus sunt apta: fortiter ad eas p ducũt. ⁊ ferree quidem splenem re soluunt. et non coyre valentes ad iuuant. Eree uero corruptiõi com plexionis utiles existunt. Emẽda tur autem aqua: si vehementer cole tur. et coquere quidem aquam: eã quandoqꝫ colat. ut dictum est. et inter pure aque substantiam: et id quod ei admiscetur separationem facit. et maius hoc toto est ipsam sublimando distillare: Aquã uero cum vino bibere utile est: ex eo ꝙ eius remouet maliciam. cum ipsi⁹ malicia fuerit ex genere pauce pene trationis. Aqua etiam cum pauca fuerit ⁊ non inuenietur temperata: cum aceto erit bibenda. et proprie in estate: quoniã hoc a multo excu sat potu. Aqua ꝑterea salsa cũ ace to bibẽda ẽ. ⁊ syrupo acetoso i quẽ silique: et mirti grana sunt proicien da et sorbe. ⁊ post allumiosam qdẽ

aquam: ⁊ ponticam: bibendum ē totum id quod naturam soluit. vinum quoqꝫ est ex eo quod post ipsam potatum cōfert. Sup amaram quoqꝫ: exibenda sunt dulcia et unctuosa. Ante aquam stantem et paludestrem: i qua existit putrefactio nō sunt gustanda nutriētia calida. supra quam stiptica sunt exhibēda ex fructibus frigidis. sicut citonia ⁊ mala maciona ⁊ acetula. Sup aquas grossas et turbidas: utendū alleis. et ex eo etiā qđ eas clarificat ē allumen iameni. Et ex eis quoqꝫ q̄ diuersarum aquarum remouent maliciam: sunt cepe. quia sunt ut triaca ei9. et proprie cepe cū aceto. et allea etiam. et ex rebus frigidis sicut lactuce. Solet autē quandoqꝫ ut Paladius ayt occultiorem noxā tectorum aquarum inferre natura: que prefatis rationib9 discerni nō potest. Ideoqꝫ ipsam ex incolarum salubritate noscam9. si fauces bibētium pure sint. si saluum caput. si i pulmonibus: aut torace: aut rara aut nulla: est causatio. Si uenter aut uiscera: uel latera siue renes: nullo dolore aut iflatione uexantᷣ si uicia nulla uesice sunt: hec ⁊ similia si apud incolas pro maiori parte constare uidebis: nec de aere nec de fontibus aliquid suspiceris.

De situ loci habitabilis ⁊ de cognitione bonitatis uel malicie ipsius.

Abitationū seu terrarum sit9 duplex ɔsideratio est una qđē rōe salutis habitatoꝝ. altera ratiōe fecūditatis agroꝝ. Et primo de primi situs natura dicetur. Sciēdū est itaqꝫ ut ayt Auicen. ꝙ locoꝝ habitabiliū dispōnes i corporib9 diuersificātᷣ cā altitudinū ⁊ ꝓfunditatū in ipsis. Et causa dispōnis ipi9 terre: si est lutosa: aut humefacta: aut cenosa: aut si est in ea uirt9 minere ⁊ dispositionis multitudinis aquarū: aut paucitatis eaꝝ: et dispōnis earū que eis uicinātᷣ. sicut arboꝝ: aut minerarū: aut fouearū: aut cauerū. aut hoꝝ similiū: ⁊ ex mōtiū ⁊ mariū uicinitate. Loca hitabilia calida nigrificāt capillos ⁊ icrispant. Et cū in eis maxia fuerit resolutio: ⁊ minuetᷣ humiditas: cito adueniet seniū: sicut in terra nigroꝝ. illis nāqꝫ aduenit seniū in annis triginta: ⁊ eoꝝ corda sunt timida ꝓpterea ꝙ spūs multū resoluitᷣ. In locis hitabilibus frigidis: sunt corda audacie maioris: ⁊ meli9 digerētis: q̄ si fuerit humida erunt ibi morātes grossi ⁊ carnosi. ⁊ multa habūdātes adype. Quoꝝ uene erūt ꝓfūde ⁊ occulte: ⁊ ipi erūt teneri ⁊ albi. In locis habitabilib9 humidis morantes: pulchrarum sunt facierum. quorum cutes sunt tenere. ⁊ cū excitātᷣ cito aduēit laxitas. ⁊ eoꝝ estas non multū calefit: neqꝫ hyēs ualde ifrigidatᷣ ⁊ eis aduēiūt febres multe more: et uentris ⁊ sanguinis mult9 exitus ex mēstruis et emoroydib9. et multiplicatur epilētia. In locis habitabilibus siccis: morantium exsiccātur complexiones. ⁊ ipsorum offuscantur cutes ⁊ exsiccantur. et eorum cerebris cito aduēit siccitas. ⁊ eorum estas ē ualde calida. ⁊ hyems multum frigida. In locis habitabilibus altis morantes: sunt sani: ⁊ fortes: labores multū paciētes

et viuūt diu. In locis bitabilib⁹ ꝓ fūdis morātes: i vaporositate mul ta exiſtūt et epatis debilitate. et aqs habundant· nō frigidis: ⁊ proprie ſi fuerint ſtantes. aut aque lacuum aut ſtagnorum: ⁊ eorum aeres ſunt mali. De locis habitabilib⁹ petro ſis ⁊ diſcoopertis: horum aeres i eſ tate ſunt valde calidi: et in hyeme multū frigidi: et eorū corpora ſunt dura et ſolida. ⁊ multorum capillo rum: fortia: ⁊ iuncture manifeſte. ⁊ vincit in eis ſiccitas. ⁊ ſunt multū vigilantes. ⁊ ſunt malorū morum. inobedientes. et eſt in eis bellorum fortitudo: ⁊ ſolertia in artibus. ⁊ a cuitas. In locis montuoſis niuo ſis morantium indicium eſt. ſicut aliarum terrarum frigidarum. ⁊ eo rum terre ſunt ventoſe. et dum nix moratur: generantur in eis boni vē ti. ſed cum reſoluitur: ſi montes ha bēt: qui ventos prohibeant: fiunt vaporoſa. In locis habitabilib⁹ marinis: tēperatur caliditas ⁊ frigi ditas. propter ſue humiditatis ad paſſionem inobedientiam. Habitā tium i locis ſeptemtrionalibus: in dicium eſt ſicut idicium ciuitatum et temporum frigidorum: in qbus multiplicantur conſtringendi ⁊ ex primendi egritudies. et multiplicā tur in eis humores i occulto corpo ris congregati. et ſolet ineſſe eis di geſtiue bonitas: et vite longitudo. In corporibus preterea eorum vlce ra ſanantur. propter eorum forti tudinem: ⁊ ſanguinis eorum boni tatem. ⁊ propterea ꝙ exterius non ē cauſa que ea laxet: aut que ea de tegat. ſed propter multam calidita tem cordium eorum: ſunt in eis mo res lupini. Habitantium in locis meridionalibus indicia: ſunt ſicut indicia terrarum: ⁊ temporum cali dorū. plurimū autē aquarū q̄ ſunt in eis eſt ſalſum. ⁊ ſulfureum. ⁊ ca pita morātium in ipſis ſunt plena humidis materiis. quōiā meridies hoc operatur. ⁊ eorum ventres ſunt ſoluti. propter illud quod ab eorū capitibus ad ſtomachos deſcēdit. menbra quoq; eorū ſunt laxa: et de bilia: deſideria etiam commedendi ⁊ bibendi debilia. ⁊ quolibet vino grauantur: propterea ꝙ eorum ca pita ⁊ ſtomachi debilia exiſtunt. Vlcera quoq; eorū duriter ſanant̄ et mollificantur. Mulieribus quo q; accidit mult⁹ ſanguinis menſtrui exitus. neq; reſtringitur niſi cū diffi cultate. ⁊ frequēter abortiūt ꝓpter multitudinē egritudinum earum. Viris quoq; accidunt a ventre ſan guinis exit⁹. ⁊ emoroydes. ⁊ obtal mia humida: que cito ſanatur. Se nibus vero in propria ſenectute: cū tranſeunt qnquaginta annos: acci dit paraliſis. propter eorum cathar ros. et accidit omnibus eis: propte rea ꝙ ſunt eorū capita plena aſma ⁊ tenſura. ⁊ epilētia. ⁊ accidunt eis febres: in quibus caliditas ⁊ frigi ditas coniūguntur. ⁊ febres longe hyemales. ⁊ nocturne. Acute uero febres: parum accidunt eis. propte rea ꝙ eorum ventres multum reſol uuntur: ⁊ diſſoluitur ſubtile quod eſt in ipſorum humoribus. De lo cis habitabilibus orientalibus: Ci uitas que ab oriente eſt aperta: et i oppoſitione poſita: eſt ſana et boni aeris: ſol enim in principio diei ſu per eā eleuatur: et aerē ei⁹ clarificat.

⁊ postea recedit ab ea. aere iā clarifi cato. et exsufflāt super eā vēti subtiles: quos pmittit eis sol. deinde ipsemet eos sequitᷣ: ⁊ cōueniūt eorum motus. De locis bitabilib⁹ occidentalib⁹: in ciuitate q̄ ab occidēte est discoopta: ⁊ est ab oriēte coopta nō venit ad eū sol: nisi tarde. et illico cū venit ad ipsam: incipit elōgari ab ea. quia nō ei appropiquādo icedit. Nō ergo ei⁹ subtiliat aerē neq̧ exsiccat. sed dimittit ipm buidū grossum. et si vētos ei mittit: mittit eos ab occidēte ⁊ in nocte. Indicia ergo ipsorū: sunt indicia ciuitatum būidaꝝ cōplexionū: caliditatē babētiū tpatā grossam. ⁊ nisi eēt propter illud quod ex spissitudine ꝓuenit aeris: eorū natura veneris nature similis existerꝫ. Sāitas vero i eis min⁹ existit. q̄ꝫ in terris oriētalibus cū dīnutiōe multa. Quare qui loca eligit babitabilia: cognoscere debet terrā citatis: vel alteri⁹ loci bitādi. Et qūo eius existit dispositio: secūdū altitudinē ⁊ ꝓfunditatē. ⁊ discoopturā: aut coopturā. Et e⁹ aquā ⁊ substātiam aque ipius Et qūo existit secundū sui propalationē ⁊ discoopturā: aut secūdū sui occultationē ⁊ ipsi⁹ ꝓfūditatē. Et si sint vētis exposita aut i terra ꝓfūda. Et debet cognoscere vētos ibi flantes si sunt sani. frigidi. Et quid ei sit vicinum ex maribus ⁊ pelagis ⁊ montib⁹ et mineris. Et debꝫ scire qualis sit terra secūdū saitatē ⁊ egritudines. ⁊ q̄ egritudines illic ꝯmorātib⁹ euenire solēt. Et dēt cognoscere illic ꝯmorātiū fortitudiēs ⁊ eoꝝ desideria: ⁊ digestiuā: ⁊ nutrimētoꝝ eoꝝ bōitatē. ⁊ qūo ei⁹ existat structura. Et si sit ampla: spaciosa: aut sit introit⁹ angusti. Post boc oportet vt fenestre et porte sint oriētales et septētrionales. Sicq̧ illud vū magis sollicitari debꝫ: vt vēti oriētales structuras īgredi valeāt. Et ut sol ad vnūquēq̧ locū itrare queat: qui ibi existit. quoniā ipse est qui aerē rectificat. Vicinitas quoq̧ aquaꝝ dulciū: nobiliū. curtētiū. multarū. ⁊ mūdarū. ⁊ que in byeme infrigidētur: ⁊ estate calefiant: ⁊ diuerse ab eis q̄ occultātᷣ ē res ꝯueniēs ⁊ adiutoriū pbēs. De situ ville. id est domus tam babitatorū q̄ꝫ fructuum scripsit egregie varro villā edificādam: potissimum ut intra septa ville babeant aquam. si nō. q̄ꝫ proxime que ibi sit nata vel perennis īfluat. Si oīno aqua nō ē viua: vel cisterne faciēde sunt sub tectis et lac⁹ sub diuo. ex altero loco ut boīes: ex altero ut pec⁹ uti possit. Dādā operā ut potissimū sub radice mōtis siluestris villam ponat. ubi pastiones sint laxe. Aut vbi venti saluberrimi flabunt que posita est ad exortos equinoxiales aptissima q̄ estate babet vmbram: et byeme solē. Si cogaris ꝓpe flumen edificare. curandum ne aduersus eum ponas. byeme enim fiet vebementer frigida et estate nō salubris. Aduertendum est si qua erūt loca palustria: ⁊ propter easdē causas. ⁊ quia cum arescūt: crescūt aīalia qdā minuta: et q̄ nō possunt oculi consequi: et per aera intus in corpus per os ⁊ nares perueniunt: et efficiunt difficiles morbos. Itē stropba vitandum inquit. ne in eā partem spectet villa: ex qua vent⁹ grauior afflare solet. ne ve i ꝯualli

caua: sed potius in sublimi loco edifices. eo quod cum perflat: si quod est ibi quod aduersarium inferat: facilius discutitur. Preterea locus qui a sole tota die illustrat salubrior est. quod etiam bestiole si que prope nascuntur: et inferuntur. aut efflantur: aut amaritudine cito pereunt. Hymbi repentini ac torrentes fluuii periculosi sunt illis. qui in humilibus et cauis locis edificia habent. ob hoc et propter predonum manus: superiora loca tutiora. In villa facienda stabula: bubulia: que hieme possunt esse calidiora. Item cellas: in loco plano: ubi vasa vinaria et olearia esse possint. Item vbi stent fructus aridi ut grana et fenum in tabulatis. Item ubi versetur familia: prouidendum ut fessi opere: aut frigore: aut calore. possint comodissime se recipere. Villici prope ianuam cellam esse oportet: eumque scire quid introeat aut exeat noctu. quid ve ferat: presertim si hostiarius est nemo. Catho scribit villam vrbanam pro copia edificato. In bono predio si edificaueris: libentius et sepius venies. fundus melior erit. et fructus plus capies: Si te vicinitas libenter videbit facilius tua vendes: operas facilius locabis. operarios facilius conduces.

De curiis siue turribus: in diuersis locis diuersimode faciendis.

Curie siue turribe faciende in rure occasione habitationis domini: et rusticorum. et ad eum fructuum portandorum: et aialium nutriendorum: multiplex est consideratio. Aut enim locus vbi curiam facere disponis: situs est inter alias domos ville: aut est ab eisdem remotus. Iterum autem est in plano: aut in montibus. et rursus aut est in loco tuto: aut periculoso positus. Siquidem inter alias domos ville situs est: curia non eget tanta fortitudine: et munitione clausure. quia minus est furum insidiis expositus locus talis. et quia proximum habet vicinorum auxilium: si fuerit oportunum. Si vero est ab aliis domibus in loco solitario segregatus conuenientibus foueis: ripis: et sepibus: vndique cingendus est. propter oppositas rationes. Et si est in plano siquidem nimis depresso: per totam curiam terra cumulanda est: aliunde delata. ne in ipsam curiam ingressus pateat. aquis fluentibus aliunde: et pluuie in eam cadentes: inde possint facile diriuari. Si vero in montibus fuerit vbi foueis aquosis muniri non potest: eligatur locus cui nisi per ordinatum introitum sit asper asscensus. ut que fossarum circuitu muniri non potest: seueritate rupis et altitudine muniatur. Si autem locus est ab impietate inimicorum tutus: sufficit si talibus solummodo valletur munitionibus: quod a furibus qui etiam plerumque pacis insidiantur tempore: securus existat. Et cum in parte periculosa fuerit: siquidem valde potentibus inimicis expositus tutius erit locum desertum ad tempus reliquere. quam incaute se et sua: morti ciuili aut naturali exponere. nisi forsan patremfamilias: ad fabricam inexpugnabilis castri vel artis: diuitiarum moueat multitudo. Si vero hernarii: aut debiles inimici: partes illas quandoque currant et spolient: curia muris aut congruo palanchato cingatur. ad quod si domini facultas non sufficit: in vno

angulo curie fiat riparum et fouee munitio fortis. et sup ea bitifredũ quoddam vel turris: i qua cum rebus suis paterfamilias se cum colonis tempore oportuno recipere possit. Premissis itaq; iam dictis cõsiderationibus: eligendus est locus curie i magis ydonea pte agrorũ: cuius magnitudo talis esse debebit q̃ proportionaliter colendarum terrarum mensure respondeat. ⁊ in toto circuitu fossarum latitudine designata: tantum infra tumbam q̃ tũ erit dimidia fouee latitudo vndiq; notet'. ibiq; circumcirca tẽpore cõgruo videlicet octobris uel nouembris februarii vel martii. salicũ vel populorum aut vlinorum plãte quiq; pedib9 vel min9 sibiĩuicẽ eque distantes ponantur. Deinde foueas persequantur fossores ad iterius tumbe terram vniuersam ponentes: ⁊ terram solidam per vnam distantiam pedis iuxta fossatum: vacuam et discoopertam relinquentes. vbi postmodum alique ex dictis temporibus spinarum plante iacentes ponãtur. ⁊ superducta iterũ dicta terra cum vãgis et asironib9 secundum formam riparum disponatur. ⁊ baculis ligneis ad hoc factis: fortiter comprimatur. ⁊ cum circa vnum pedem sursum excreuerit: iterũ spinarum plantis appositis: sup eas terra iterum cumulet'. sicq; agendum est donec ad summitatem ripe fuerit peruentum. Possunt tamen in dictis ripis acies multe vel pauce spinarum secundum domini voluntatem apponi. Si vero timeatur de ruina riparum: loco spiarũ uel iter ipsas plantas graminis viridis ponantur radices. Sit autem spinarum plante tales quales sunt plante spinarum i die iude si haberi possint. Ipse enĩ sunt mirabiles ad pungẽdum. vel sint spine albe: aut prune siluestres. aut plante rosarum siluestrium: vel domesticarũ albarum. Rub9 vero licet satis fortem faciat sepem: tamen omnes alias suffocat plãtas: cum nõ magne existunt. et ideo mihi non multum placent. si possint alie ex predictis haberi. Plurimum autem cauẽdũ est: ne inter predictas spinarum acies arborum fructiferarum alique plante ponantur: qa desiderio fructuũ homies sepes destruũt et fossata. itantũ q' talis curia nunq̃ poterit clausa teneri. Plante similiter infructuose arboris ibidem nate: non procuretur augmentũ. quia eis crescẽtibus spinarum dilecta custodia ex ipsarum arborũ vmbris: et radicibus impiis: aut omnino periret: aut magnam lesionem sentiret. Preterea in primo ⁊ secũdo anno: eedẽ spinarum plãte singulis estatis mẽsib9 ibidem natis mũdẽtur. ne ab ipsarum radicibus humore violenter attracto: plantule arescere defectu nutrimentĩ cogãtur. Plante vero salicũ populi vel vlinorũ quas prius dixi esse plantandas: sine dubio in summitate ripe prouenient. que cũ circa se terre noue multitudinem habeãt. ⁊ per earum radices transeant pigues aque curie defluẽtes: ad foueas mirabiliter conualescent. inter quas fieri possunt sepes sicce. vel qđ meli9 ẽ stati cumulata ripa: iter eas multitudo spissa plãtularum dictarũ arborum ĩfigatur.

Hec autẽ cũ cõualuerint et inscisio
ne atq3 plicatura inspissate fuerit:
fortem constituent sepem. seu quasi
plantatum quoddam quod longis
simo tempore perdurabit. Stipites
vero dictarum arborum primitus
plãtatarũ: vltra decẽ pedes in altũ
eleuari non patiaris. quia vltra mo
dũ priuarẽt curiã que propter salu
tem hitantium aerẽ salubrẽ requirit
solis bñficio ꝛ vẽtorum. Eo excep
to ꝙ sup quolibet angulo tũc arbo
rem vnã inqꝫtũ ascẽdere poterit p
mittas in altum extolli. quoniã hec
curiã plurimũ decorabũt. nec prefa
tã ꝓpter eaꝝ puã numerũ ĩferre po
terũt lesionẽ. Preterea ꝛ due simili
ter supra portas dimittãtur augeri:
ad quaꝝ vmbras quiescãt hoĩes tẽ
pore magni estus. His igitur di
ligẽter obseruatis: sine magnis expẽ
sis: curia fossatis: spinaꝝ sepibus:
ꝛ arborũ forti munitione precincta
cũ laudabili forma ꝛ comodo habi
tantiũ tuta manebit. In cacumine
montis circa domos fiant sepes ex
plantis malorũgranatoꝝ. hee enim
plante loca aspa nõ formidãt. quia
hec arbuscula modico nutrimẽto cõ
tenta est. ꝛ sepem constituit spissam ꝛ
fortẽ: ex multa pullulatione ipsi9.
ꝛ volẽtib9 p eã ingredi: pũgẽtibus
spinis eius viriliter se opponit. Et
nichilomin9 fructũ vtilẽ et decorũ
singulis ãnis possessoribus suis pa
rat. Magne aũt arbores in talib9
nõ conualescũt locis. quia plurimo ĩ
digent nutrimẽto quod ibi sufficiẽ
ter haberi nõ potest: vbi terra nimi
um est saxosa. Verũptamẽ in locis
declinis montiũ vbi est leuũ solum
possent ꝑdicte plãtationes et maxi
me spinarũ et vlmoꝝ satis cõueniẽ
ter fieri. sed salix ꝛ populus in tali
b9 locis nisi sint iuxta riuos ꝛ sabu
lum aut terrã valde solutã habeant
nõ cõualescũt ad votum. Si vero
locus tãte frigiditatis existat: ꝙ in
eo punici arbor viuere non possit.
ex eis claudatur arbusculis aut spi
nis: q̃ ĩ regiõe illa similiter expiẽtia
iudice meli9 defendãtur. De clau
sura ꝛ munitione curiarum q̃ supra
terrã sunt: vtiliter dixisse sufficiat.
De nobilib9 aũt ꝛ mirabilib9 mu
nitionib9 ꝛ turrib9: circa curias ex
arborib9 artificiose agẽdis aut faci
endis: ad librũ reseruam9 octauũ.

De intrinseca dispositione curie.

Uria predicta intrinsec9
disponatur hoc modo: in
medio faciei interioris
vie fiat ingressus in eam:
latitudine decẽ pedum ad min9. et
eiusdem latitudinis in opposita pte
fiat egressus: p quẽ ad aream vine
am vel agros posteriores eat̃. Nã
latitudo prefata sufficit ad currus
introitũ feno vel paleis ponderati.
In locis eisdẽ: porte fiant nobiles
vel ignobiles secũdũ beneplacitum
domini. dũ tamẽ ferreis vectibus ꝛ
clauibus possint in nocte firmari.
Supra eas vero fiat coopertura vel
domus: ut mũdior ꝛ siccior seruet̃
introitus. ꝛ ne porte pluuiis ꝛ rore
tempore breui putrescãt. Pars di
midia curie que est ab vna pte por
tarũ pro dño disponat̃ hoc modo.
videlicet ꝙ iuxta viam q̃ curiã di
uidit: dominica fiat dom9. que lõ
gam faciẽ iuxta viam teneat: ꝛ ad
posterius parum tendat. ꝛ ꝙ dom9

non claudit suppleat sepis alta spi
nosa vel murus. Sit autem domus
magna vel parua: murata ⁊ nõ tegu
lis cooperta: vel cannis: secundum
domini voluntatem ⁊ facultatem.
In ea parte iuxta ripas tumbe: per
gularum: ⁊ vuarum genera nobilio
ra plantentur. que tãdem octo vel
decem pedibus eleuate in altum: po
terunt decorem facere pergularũ su
pra ripas adherẽtes arboribus ante
dictis. Deide quinq; vel sex pedi
bus īfra curiam: circũquaq; hũiles
plantentur arbuscule: veluti fic⁹ ⁊
malagranata: si aeris illi⁹ qualitas
patitur: ⁊ nicole gecule: et cycomo
rum plante. Per medium vero hu
ius loci: plantentur alique plante
pirorum ⁊ malorũ. xx. pedibus ad
minus distantes. que procedente tẽ
pore diuersis pirorum ⁊ malorũ ge
neribus singulis estatis et antũpni
mensibus maturandorum cum di
ligenti industria inserantur. harum
enim inicium ac arborum fruct⁹ do
mino specialiter reseruãdi: propter
fortes clausuras erũt a rusticorum
voraci iprobitate securi. In eo etiã
loco amenum formabit᷑ viridariũ
et dominic⁹ ortulus: et apũ dilecta
societas illesa seruabitur. ⁊ turtures
ricii et lepusculi secundum modos
quos in suis locis dicam. In alia
vero parte dimidia fiant domus ⁊
tuguria: iuxta ripas circũquaq;: uel
duas partes: aut unã tantum occu
pantia. secundum exigentiam fami
lie colonorum. ⁊ anialium nutrien
dorum. curia remanente ĩ medio ex
pedita. Domus meliores in una p
te deputentur habitationi coloni.
⁊ alie animalibus nutriẽdis. Iuxta
domos rusticorum cliban⁹: et pute
us si fons desit in pte coueniẽtiori
fiat: secũdum modos ⁊ formas con
sueto modo seruatas. dum tamen
puteus a fossatis curie: ⁊ a palude
letaminis quantum poterit elõget᷑
ne fossarum aut letamis humor pu
tridus: per occultos ingrediatur ter
re meatus. In alie vero curie capi
te: iuxta tuguria bestiarũ: palus for
metur letaminis maturãdi. a domi
nica quãtum poterit domo remota
Qz si tanta sit dominorũ nobilitas
et potentia: q dedignentur in eadẽ
curia cũ suis hitare colõis: poterũt
sane in dicto loco sic disposito face
re morari custodem. qui Castaldio
nominatur. et seorsum in alia parte
suum facere locum. palaciis: ⁊ turri
bus: ac viridariis decoratum. secũ
dum q eorum nobilitati ⁊ potentie
crediderint conuenire. Doctrinam
autẽ aree: ⁊ celle vinarie: ac colum
barie pullarii stabulorum et tuguri
orum feni seruãdi: suis locis tradẽ
dam reseruo.

De puteis et fontibus faciendis et
qualiter aqua inueniatur ⁊ probet᷑

Icet pute⁹ optime more
tur in curia: ut predictũ
ẽ: tamẽ quãdoq; propter
communem plurium uti
litatem: et aliquãdo propter como
ditatem colonorũ: et quia plerũq;
aqua non inuenitur in curia vel in
partibus ⁊ locis propinquis: aut ĩ
uenitur: sed letamĩs curie liquore ĩ
ficitur. In campis extra curias fie
rĩ optatur. quod cum acciderit pro
uidendum est hoc modo. ubi aqua
in superficie: aut non multum pro

Digitized by Google

funda existit. Itaq3 de mēse augusti:septēbris:aut octobris fodiend⁹ est puteus.quia vbi aqua bis non deerit mensibus: nullum defectum alio tempore habebit. Igitur secundum Paladium: āte solis ortū his locis quibus aqua querenda est: equaliter pronus mento ad solū depresso:spectabis oriētem.et in quo loco:subtili nebula crispum aerem surgere videris:⁊ velud rorem spergere. scias i locis siccis ibi aquā latere. Sed terrarum genus cōsiderabis:vt possis de tenuitate vel habūdātia iudicare. Creta nāq3. tenues nec optimi saporis venas creabit. Sabulo solutus exiles insuaves limosas:⁊ spacio altiore submersas. nigra terra hūores:⁊ stillicidia non magna:ex yberni̇a ymbribus: et liquore collecta. sed saporis egregii. Glaree mediocres: ⁊ venas icertas. sed suavitate p̄cipuas. sabulo masculus ārene ⁊ carbunculus:certas et vbertate copiosas. In saxo rubro bone ⁊ habundātes sunt.sed ꝓvidendum est ne inter rimas inuente refugiāt. Sub radicibus mōtiū ⁊ in silicibus vberes: frigide ⁊ salubres. Locis campestribus:salse:graves:tepide: insuaves plerūq3: quarum sapor si optim⁹ fuerit:noveris eam sub terris exordium de monte sumpsisse. Sed in mediis campis montanorum fontium suavitatem sequetur: si vmbrantibus tegantur arbustis. Sunt et hec signa investigande aque: quibus tunc credim⁹ si neq3 lacuna ē: neq3 aliquis ibi ex consuetudine humor incidit Iūc⁹ tenuis:salix silvatica: aln⁹:arūdo: edera:ceteraq3:q̄ humore multum aquoso gignūtur. Locis ergo vbi p̄dicta repe᷑is signa:pedibus tribus latitudie altitudie pedū qnq3 fodiat᷑.⁊ proxime solis occasum vas purum ereum vel plumbeum vel interius unctū: ponat᷑ ibi inuersum in solo fossionis ipsi⁹.tunc supra fossā crates facta de virgis ⁊ frōdib⁹ addita terra:spacium omne operiat Sequēti die aperto loco:si in eodē vase sudores inueniātur aut stille: aquam ibi esse non dubites. Item si vas figuli siccū neq3 coctū eadē ratiōe ponatur:ac similiter operiat᷑ altero die si aquarum vena proxia fuerit vas humore cōcepto soluet᷑ Itē si vell⁹ lane eque positū:⁊ coopertum:si tantum colligit humoris vt alia die fundat expressum:copias inesse testabitur. Item lucerna oleo plena ⁊ incensa:si ibi similiter tecta ponatur:⁊ secundo die reperiatur extincta:superantibus alimentis:aquas locus idem habebit. Itē si in eo loco focū feceris:⁊ terra vaporata humidū fumū nebulosum q̄ ructauerit:aquas ibi fore agnoscas. His ergo repertis: certa signorum firmante notitia:puteum fodies et caput aque reqres. Vel si plura sunt in vnum colliges. Tamen sub radicibus montium in septemtrionali parte querende sunt aque: quia i his locis magis habundāt: vtilioresq3 nascuntur. Sed in fodiendis puteis est cauendum fossorū periculū.quoniam terra plerūq3 allumen sulphur bitumen educit:q̄ spiritum pestis exalāt.⁊ occupatis statim naribus: animas torquent. nisi qs sibi fuge velocitate succurrat. Prius ergo q̄ descēdatur ad

Intima : in eis locis lucernā pones accensam. que si extincta nō fuerit periculū nō timebis. Si vero extinguetur: locus mortifer ē cauendus. Fodiend9 est aūt puteus latitudīe pedū octo: vel septē: quaq3 versum ut binos pedes structura cōcludat. fieri etiā potest latior seu strictior: secundū q plures aut pauciores ex eo aquam haurire intendūt. ⁊ secundū magnitudinē ⁊ puitatē venarū.

Si aqua limosa sit: salis admixtione corrigitur. Sed dū foditur puteus si terra nō stabit: vicio generis dissoluti aut humore laxabitur. tabulas obicies undiq3 dircās: ⁊ eas transuersis vectibus sustinebis. ne fodiētes ruina ocludat. Potest etiam in talibus locis melius sine fossorū periculo fieri. videlicet q fiat ex assidibus rota duplex ⁊ fortis: ad putei latitudinem: supra quam fiat murus altitudine unius puncti: anteq3 puteus fodiatur. Deinde ipsius fossor cum instrumentis ferreis in medio existēs: sub muro fodiat. et ipsum usq3 ad terre equalitatem descendere faciat. et iterū tantundem muret ⁊ fodiat: ⁊ terram et tandē aquā extrahat donec puteus sit perfectus. Sed qui in alto sunt putei: perforatis usq3 ad infimam partem terris: ad loca inferiora possunt vice fontis exire. si vallis subiecte natura permittat. Aquam vero nouā putei sic probabis. in ereo vase nitido sperges: et si maculā nō fecerit probabilis iudicatur. Item decocta eneo vasculo si arenam vel limum nō reliquit in fundo: utilis erit. Item si legumina cito valebit excoquere. vel si colore perlucido claret: et misco et omni labe pollutionis aliena.

De aqueductu.

Um vero ducenda est aqua ait Paladi9. Aq ducatur aut forma structili aut plūbeis fistulis: aut cannalib9 ligneis: aut fictilibus tubis. si per formam structilē ducet᷑: solidand9 ē cannalis. ne per rimas aqua possit elabi. cui9 magnitudo ꝓ aque mēsura faciēda ē. Si p planū veniet itra centēos vel sexagenos pedes. sensim declinet᷑ structura sex pedibus ut vi possit habere currendi. Si quis mons interiectus occurrerit. aut p latera ei9 aquā ducemus obliquam: aut ad aque caput speluncas librabim9: p quas structura perueniat. Sed si se vallis interserat erectas pilas vel arc9 usq3 ad aque iusta vestigia construemus: aut plumbeis fistulis clausam deici patiemur et explicata valde consurgere. Sed quod est salubrius ⁊ utilius: fictilib9 tubis conducitur. ut duobus digitis grossi ex parte una reddātur acuti: ut palmi uni9 spacio in alterū possit itrare: quas iūcturas viua calce oleo subacta debemus illinire. Sed anteq3 his aque cursus admittatur: fauilla mixta exiguo liquore decurrat: ut glutiare possit si qua sunt vicia tubulorū.

Ultima ratio est: plūbeis fistulis ducere que noxias reddūt aquas. Nam cerusa plumbo creatur: que plurimū nocet corporibus hūanis. Diligentis preterea est aquarum receptacula fabricari: ut copiā inops vena procuret.

De cisternis et cisternulis.

Vbi aqua deest. Cisterna
secundum Paladium fi
at: magnitudine qua de
lectat et cui sufficit. cui
omnium cõduci possit aqua tecto
rum. Testacei pauimenti superfusi
one leuigetur. hoc pauimentum õni
cura tenẽdũ ẽ ad nitorem: et lardo
pingui cocto: assidue perfricandũ.
ne deducto humore rimis i aliqua
parte fundatur. ⁊ ita post diuturnã
⁊ solidam siccitatem aque prebeat
hospitiũ. In eius medio formet
puteus. deĩde circa eum omnis cõ
cauitas repleatur i fundo: de gros
sis lapidibꝫ fluminum. In medio
de minutis. et de sabulo in supmo.
vbi autem desunt fluminum lapides
loco eorum fornacis petre ponãt.
In quibusdam tamẽ locis fit paui
mentum de quadam creta. q̃ cũ me
diocriter est infusa: taliter comprimat
tur et calcatur vbiq;: q aquam i se
positam vel pluuiã i se recipit ⁊ cõ
seruat. Anguillas sane piscesq; flu
uiales in has mitti: pascique conueni
et. vt horum natatu aqua stãs agi
litatem currentis imitetur. Riuos ⁊
lacunas cisternarũ piscinas vel pu
teos sarciemus hoc modo. Picis li
quide quantum volueris ⁊ tantun
dẽ sumas axungie vel sepi. tunc i
olla vtrunq; miscebis: ⁊ coques do
nec spumet. deĩde remouebis ab ig
ne. cũ autem fuerit refrigerata com
mixtio: calcem supaddicies minu
tatim: et ad vnum corpus illa mix
ta reuocabis. cũq; veluti stigmentũ
feceris: inseres locis corruptis ac
manantibus: ⁊ pressum summa den
sitate calcabis. In locis preterea
fluminũ in quibus aquis fluminũ
vtimur: fiant cisternule: cum quibꝫ
clarificentur et lipide fiant hoc mo
do. habeatur vrceus terre magnus
in loco frigido: sub sabulo obrutꝫ:
supra quem fit vas ligneum vel ter
reum coctum latitudinem quãdam
habens. quod ⁊ foramen paruũ cum
cannula in medio fundi habeat: per
vnum digitum in fundo eleuata:
supra quã cyathum põat' iuersum.
Deinde vsq; ad medium: sabulo i
pleatur. in quo postea quotiẽs vo
lueris fluminis aqua ponatur: que
in sabulo distillata per cannulã gut
tatim descendat inferius in vrceũ
in quo vtenda seruat'. Et si maio
rẽ cisternulam habere volueris: po
teris tam inferius q̃ superius recep
taculum de marmoribus vel lapidi
bus ⁊ cemento aut testaceo pauimẽ
to facere. secũdum formam et mag
nitudinem tibi gratam.

De materiis domorum.

Vm supra de domibꝫ et
edificiis mẽtionem fecerĩ
fabricãdis: q̃ ex materia
murorum et lignorum fi
unt. Dicam que ligna competunt e
dificiis: ⁊ que bona cementa: ⁊ que
consideratio in fundamentis habẽ
da est. Fundamenta igitur vt Pa
ladiꝫ ayt stabilia et diu durabilia
latiora sint ex vtraq; parte semipe
dis spacio: q̃ parietis corpus icres
cet. Si solida et constricta repe
ritur argilla: quinta vel sexta pars
altitudinis eius que supra terram
futura est fundamentis deputetur.
Et si terra laxior fuerit: maioris al
titudinis obseruantur: donec munda

sine ruderum suspitiõe occurrat ar gilla: que si õnino desit quartã mer sisse sufficiat. Arena q̃ apphẽsa ma nu edit stridores erit utilis fabricã ti. Item si panno vel linteo candi de vestis ĩpsa: et excussa: nihil ma cule relinquit aut sordis: egregia ẽ. Sed si fossilis arena non fuerit: de fluminib9 aut glarea aut litore col ligatur. Marina arena tardius sic cat᷑: ꝛ iõ nõ cõtinue sed intermissis tẽporibus cõstruenda ẽ. ne op9 one rata corrũpat. camerarũ quoqꝫ tec toria salso humore dissoluit. Nam fossiles tectoriis ꝛ cameris et celeri siccitati utiles: sunt meliores si sta tim cũ effosse fueriñt misceãtur. Sꝫ si uti necesse sit maris arena: erit co modũ prius lacuna hũoris dulcis imergi. ut vicium salis aquis dulci bus et suauib9 eluta deponat. Cal cẽ quoqꝫ albo saxo duro vel tybur no aut colũbino fluuiali coq̃mus. In duabus arene ptibus: calcis v na miscenda ẽ. In fluuiali quoqꝫ arẽa si tertiam partem teste crete ad dideris: operũ soliditas mira pstabitur. Item si calx et arena equali mensura miscentur: erit fortissimũ cemẽtum exinde commixtum. Nõ est preterea mur9 faciend9 tempore magni algoris: quia congelat9 dis soluerettur postmodũ adueniente ca lore. Tempore mensis nouembris aut decembris fabricarum materia est cedẽda cum luna decressit: quia tũc maxime humor corruptibilis ꝛ lignũ corrũpẽs: cõsumpt9 est. per p̃ cedẽtem antumpnum et lune etatẽ. ꝛ propter presens frig9 aeris fugit cũ calore naturali arboris ad radi ces ad calidum vẽtrem terre. Sed arbores que cedentur vsqꝫ ad me dullam securib9: recisas stare aliq̃ diu patiaris. vt per eas partes hu mor si quis in venis contiet᷑ excur rat: Utiles autem hee sunt maxie abies videlicet Est enĩ leuis rigida ꝛ in operibus siccis perfecte durabi lis. Salix vel lares secundum Pa ladium vtilima. ex qua si tabulas suffigas in fronte atqꝫ extremitate tectorum: presidia contra incendia contulisti: neqꝫ enim flammas reci piũt: aut carbones creãt ut idẽ ayt Quercus durabilis: si terrẽis operi b9 obruat᷑. Rouer optia. tã sub ter ris q̃ etiam supra terras. Castanea mira soliditate durat in agris ꝛ tec tis et operibus interius. Fagus i sicco vtilis: sed in humore corrum pit᷑. Popul9 albarus: vtraqꝫ Sa lix ꝛ Tilia i sculpturis necessarie. Alnus fabricis iutilis. sꝫ necessaria si humidus loc9 fundamẽtis palã dus est. Ulmus ꝛ fraxinus si siccẽ tur rigescunt ante curuabiles. Cipssus egregia. Pinus vel pirus nisi i siccitate nõ durat. Cedrus durabi lis nisi tãgatur humore. Quecunqꝫ autem ex parte meridiana cedunt᷑ vtiliores sunt. que vero ex septem triõe prceriores: sed facile viciãt᷑

De officio villici.

Villicus disciplina bona vtat᷑ secũdũ varronẽ. fe rie seruẽt᷑: aliẽo manum abstineat. sua diligentissi me seruet. litibus familia supsedeat Si qs deliq̃rit: bono mõ vidicet. Familia male ne sit: nẽ algeat: ne esu riat. opere bene exarceat: facilius a malo ꝓhibebit. pro bñficio gratiã

referat: ut aliis recte facere libeat. Villicus nõ sit ãbulator. Sobrius sit semper. ad cenam ne coeat. Familiã exerceat Procuret ut que dominus iperauit fiãt. Ne pl9 cẽseat sapere se q̃ dominũ. Amicos domini babeat sibi ãicos. In iussu domini nemini credat. Quod domin9 crediderit exigat. Mutuũ nemi det. Ne quid nesciente domino emat. Ne quid dominum celauisse velit. Opus rusticum omne ut sciat facere curet. et id faciat sepe dum ne lassus sit Si fecerit: scribit in mente familie quid sit: et illi animo equiore facient. Si bec faciet minus libebit ambulare. et valebit rectius. et dormiet libentius. primus cubitum surgat: postremus cubatum eat. Pri9 villã videat ut clausa sit. ꝛ ut q̃sq3 suo loco cubet. ꝛ ut iumẽta pabulũ babeant. Boues maxima diligentia curatos babeat. bubulcis obsequi9 pti sit: quo libẽti9 boues curẽt. Aratra vomeresq3 faciat: ut bonos babeat. pecori ꝛ bobus diligenter substernatur. ungule curentur. Scabiẽ pecori ꝛ iumentis caueat: Id ex fame ꝛ si impluit fieri solet. Opera õnia mature conficiat. nam res rustica sic est: si rem unã sero feceris. omnia opera sero facies: Stramẽta si desint: frondem ligneam legat. eã substernat ouibus bobusq3. Sterq linium magnũ babere studeat. ꝛ per autumpnum euebat. ꝛ circũ oleas oblaqueet ac fimum addat. Frõdẽ populneam ulmeam querceam per tempus cedat. eam condat: nõ per aridam pro pabulo ouium. Itẽ fenum aridum de prato recondat. p9 ymbrem autumpnalem rapinã. pabulum lupinumq3 serat.

De officio patrisfamilias qualiter debet agrũ emere. et villici opera ac rationem inquirere.

Atbo scribit: Predium cum cõparare cogitabis: sic i animo babeto. ut ne cupide emas: ne de opera tua perdas. Nec satis babeas semel circũire. quotiẽs ibis totiẽs magis placebit quod bonum erit. vicini quo pacto nitẽãt: id aduertito. et uti eo introeas. ꝛ circonspicias uti ide exire possis. Uti bonum celũ babeat: ne calamitosum. Si et solo bono virtute sua valeat. si poteris sub radice montis. Si ꝛ in meridiem spectet in loco frigido. Loco salubri operariorum copia Si et bonũ aquarium: oppidum validũ ꝓpe sit: In bis agris qui nõ dõinos sepe mutãt: Qui in bis agris ꝓdia vendiderũt. Quos pigeat vẽdidisse: Uti bene edificatum sit. Caueto ne alienam disciplinam temere contempnas. a domino bono colono bonoq3 edificatore melius emetur Ad villam cum venies videto vasa torcularia et dolia si multa sint. ubi non erunt: scito ꝓ ratiõe fructuum esse. Instrumenta multa vel pauca sint videto. Sumptuosusq3 ager ne sit. Paterfamilias cum ad villam venit: fundum ea die si potest circueat vel die sequẽti. ut agnoscat quomodo fund9 cult9 sit. operaq3 facta infectaq3 sint: Postea villicum vocet ac interroget. quid operis factũ sit. ꝛ quid restat. satis ne tempori opera sint confecta. possitq3 que reliqua sint conficere. Et

quid factū vini frumenti aliorūqȝ omnium. Ubi ea cognouit: rationē inire oportet operarum dierum. Si ei opus non apparet. dicit villicus se dolo caruisse. se nō valuisse. Tēpestates malas fuisse. seruos affugisse. Ubi eas alias de causas multas dixit: ad rationem operū operarumqȝ: villicum reuoca. Cum tempestates ꝛ pluuie fuerit: que opera per hyemem fieri ꝛ per ymbrem potuerunt. dolia lauari: piari: villam purgari: frumētum trāsferri: stercꝰ foras efferri. sterquiliniū fieri: semē purgari. funes sartiri: nouas fieri. Cētones Cuculiones familiam potuisse sibi sartire. Per ferias potuisse fossas veteres tergi. viam publicam muniri. vepres recidi. ortum fodi: pratum purgari: virgas vinari. spinas rūcari. Cum serui egrotauerint cibaria tanta dari non oportuisse. Que opera reliqua sint: curare vt perficiantur: si quid desit i ānum vt paret᷑. que supersint vt deneant. q̄ opꝰ sit locari vt locentur: et que opera fieri: et que locari vt imperet. et ea scripta relinquat.

Pecꝰ omne consideret: oleum vinum frumentum. ꝛ quicquid supersit vendat. boues vetulos: armentā oues lanam pelles palustrum vetꝰ: seruum senem ꝛ morbosum vendat Patrem enim familias vēdacē: nō emacem oportet esse. Item que pertinent ad sationem suo quoqȝ tēpore promēda id est māifestāda sunt. que vendenda videndum. Ea eni que seruari non possunt: ātēqȝ se cōmutent celeriter promat: ꝛ vendat. que seruari possunt. tūc vendat cū caritas est. Sepe eni diutiꝰ seruata non modo vsuram addiciunt. sed etiam fructum duplicāt. si expecto congruo tempore promat.

Et sic est finis primi.

Incipit liber secūdꝰ de natura plātarum de rebus comunibus cultui cuiuslibet generis agrorum.

Um in superiori libro de his q̄ necessaria sunt saluti habitātium rura: quedā vtilia scripseri. Cōsequenter de ipsorū operationibꝰ in villis agēdis dicēdum est. Verū quia ruris exercicia variātur secūdū varietatē plātarū locorum et temporum: quorum diuersitas sine notitia nature plantarum partium ipsarū: et eorum que plantis necessaria sunt perfecte cognosci non potest. De his in hoc secundo libro agendum est. Et quia quedam sunt communia cultui cuiuslibet generis agroꝝ. de his etiam in eodem libro dicetur. Dicā itaqȝ in primis de his que omni plante conueniunt secundum generatiōis principia.

De his que omni plante conueniunt secundū generationis pricipia.

N plātarum generatiōe sunt secundum fratrem Albertum septem: sine q̄bus ōnino nulla nascit᷑ planta. Calor videlicet celestis circuli: qui est primum ꝛ viuificū pricipium plantarum. Secundum autem est conueniens calor loci. quia

si in loco sit virtus frigoris mortifi catiua: non suscipiet virtutem calo ris celestis circuli. Similiter autem si locus vehemēter sit adustus: erit heremus arenarum: ꝛ ei⁹ quod vo catur mortuum sabulum. eo ꝙ non est talis loc⁹ susceptiu⁹ celestis vir tutis plantas viuificantis. Tertiū autem est calor. qui materie semina li quecunq; illa sit iheret. quia sine illo: aut non esset receptiua caloris viuifici: aut recepti caloris viuifi ci nō esset retentiua. ꝛ nunq̄ forma retur ex ipso plātarum aliqua. sed euanescerꝫ per euaporationem. pro bāt autem hec opera rustificatiōis. quoniam in quibusdam plantis cū primum formantur: ꝛ sunt tenelle. vmbracula oportet fieri. vt calore solis nō euanescant. sicut quando ex semib⁹ pullulāt cipressi vel fic⁹ Tria autem sunt ministrātia substā tialem materiam. quorum primum est humor naturalis iherēs ei quod formatur in plante speciem. qui pri mum spirando pullulat sursum: et erumpit ad terre superficiē. qui cū pullulat euacuat ab inferiori mate riam humoris totam. substātia hu moris formans istrumenta plātule ꝛ inferius in radicem. Destituta au tem virt⁹ caloris subiecto attrahit humorem loci. et iste est secūd⁹ hu mor ministrās concepte plante nu trimentū. sicut ministrat matrix san guinem menstruum in conceptione ꝛ formatione animalium. Tertius ē humor pluuiarum ꝛ roris ꝛ niuiū um desuper venietium. qui se habēt ad plātas sicut humidum nutrimē tale ex cibis sumptum in aialib⁹. et ideo humidum hoc desideratur a plantis iam formatis: et ad speciē deductis. sicut cibus desiderat᷑ ab anima natis animalib⁹. Septimū autem quod exigitur est aer conue niens continens extrinsecus. ille e nim conseruat si bonus est. aut cor rumpit si malus ē: plātas. Et ideo venti vrentes: ꝛ pruine mortifican tes ledunt ꝛ destruunt plantas. ab aere autem temperato proportiona biliter conualescunt ꝛ fructificant. Amplius autem arbor i genere suo est calida ꝛ humida. et calor quidē aperit meatum: ꝛ impellit humidū; humidum autem habundans suffi cienter ministrat materiam. et ideo statim exurget ī stipitem: ꝛ auget il lū ꝛ roborat. et emittit in eo ramos multos. ꝛ ī ramis plurias virgas.

De diuersitate generatiōis plātaꝝ.

Onsiderādū ē āt pricipa liter de diuersitate gene tiōis. Ex diuersitate eni generatiōis plātarū fere scietur tota natura plantarum. Et de hac quidem diuersitate ab anti quis fere amplius nihil inenitur. q̄ quod dixit aristoteles ꝙ arborū scilicet ꝛ plantarum: quedam gene rantur plantate. quedam ex semine Et quedam ꝑ seipsas ex ipsorum elementorum commixtione ꝛ virtu te celesti: que tali cōmixtiōi vitā in fluit vegetabilem. Varro autem re fert ꝙ est quedam generatio plan tarum occulta: que fit ex semine in aere existente vt Anaxagoras scrip sit. vel ex semine in agrum inducto ab aqua fluente: vt theofrastus af firmat. sufficere tamē puto id qd᷑ dicit Albertus. nam vtrunq; dictū

satis comprehendit. ꝛ pcipue dictū Theofrasti. Et ea q̄ plantatur: aut a radice nata euellit᷑: aut a stipite: aut a ramis: aut a semine nata transfert᷑ de loco ad locū. sed hoc proprie nō plātatio: sed trāsplātatio dicit᷑. Et iste q̄ sic trāsplantant᷑: quedam totaliter itegre transplantāt᷑. ꝛ q̄dā propter duriciē sue substātie ꝛ corticis aliquātulū ɔtundunt᷑ ꝛ sciduntur: infigunt᷑ terre vt facilꝰ et citiꝰ trahāt nutrimentū. Adhuc aūt ea q̄ secūdum ptem aliquā plātant᷑. q̄dā plātantur in terra sicut fit de vite salice ꝛ buxo frequētius. quedā plantant᷑ in aliā arborē. ꝛ hec plantatio vocatur insitio. Quod autē in generatione plante valde nobis occurrit ē: ꝙ plātaꝝ q̄dam ex semine habēt generationē: que non ꝑducūt semē simile illi semini ex quo habēt generationem. Quedā faciūt semen melius et quedā peiꝰ. Aliquādo enim quibusdā malis seminibꝰ bone arbores perueniūt. vt ab amigdalis amaris et acidis: aliq̄n fiunt dulcia. Et similiter a malisgranatis siue punicis acidis. aliq̄n fiunt dulcia et aliquando econuerso. Quarūdā aūt plantaꝝ semen cū debile fuerit: aut ex loco: aut ex aere tēporis incōueniētis deficit. ꝛ illaꝝ generatio in tali loco nō est ex semine: sed ex aliqua alia plantatione: siue ramoꝝ: siue radicis. et hoc precipue est in pineis ꝛ in palmis et ficubꝰ et malisgranatis. Et similiter in ōni abietū natura. nulla enim illaꝝ semē facit tante efficacie ꝙ pullulare faciat. nisi raro. Nā ex semie palma q̄nq3 pullulat ꝛ cypressus. ꝛ maxie palma si plura seia simul coniungāt᷑ Ex vno enim simplici semie pullulat raro. Sed cypressus ꝛ ficus pullulant ex vno grano seminato ad modū herbe primū. ꝛ cōualescūt paulatim Non aūt de facili fit: ꝙ ex semine malo ꝓueiat bona plāta. nec ecōuerso. lic3 hoc aliquando fiat. Sed in aiali hoc ɔtingit multotiens. propter diuersitatē eni hitationū aeris ꝛ vētoꝝ ꝛ nutrimenti. cū aial sit facilis alterationis: frequenter fit ꝙ semē male ɔplexionati aialis alterat᷑: ꝛ fit meliꝰ. ꝛ bn̄ ɔplexionati alterat᷑ ꝛ fit peius. et animal generatū fit secūdū seminis ex quo generat᷑ dispōnem: vel peiꝰ vel melius. Cuiꝰ signū est: ꝙ ōnia domestica aialia videmꝰ valde differētia a i q̄ntitate et colore. q̄d nō accidit eis nisi ꝓpter sui nutrimenti multā diuersitatē. ꝛ diuersa fomēta stabuloꝝ et alioꝝ locoꝝ i q̄bꝰ ɔuersant᷑. Propter quod etiam carnes eoꝝ in sapore diuersificant᷑ a carnibꝰ aialiū siluestriū. talis enim diuersitas in plantis nō est. aut quia radicibꝰ terre affixe sunt. ꝛ neq3 loca mutant neq3 nutrimenta.

De substantia ꝛ origine ꝛ generatione plantarum.

Locus in quo oritur planta ē sicut matrix ī animalibus. ꝛ succꝰ siue hūor ī tali loco ꝑparatꝰ ꝛ attractus est sicut sanguis mēstruꝰ in matricibus animaliū. Vis aūt celestis in eis: ē sicut virtus indisticta ꝛ nō determiata ad spēm. que quātū ad plante naturā: sufficienter determiatur ꝛ distiguit᷑ p q̄litates elemētorū ꝛ modū ɔmixtionis eoꝝ in materia

seminis plante. Opa aũt plante se cundum ꝙ plãta ẽ sunt tria. scilicet vti alimento: ⁊ augere. ⁊ generare. Vtuntur alimento siue trahunt ip sum tantum purum conueniens et si mile sibi. et hoc totum conuertibile est in substantiam membrorum. et i deo non habent ventres et venas: sed tantum poros. ⁊ terra ẽ eis pro ventre: in qua dimittunt vtramqꝫ i puritatem: siccam videlicet ⁊ humi dam. Et hec est causa ꝙ infigũt ra dices ori suo similes in terram: ex qua sicut ex stomacho sugũt nutri mentũ. et dirigunt radices deorsum maiores plãte omnes ad locum ca lidum terre. vbi calor meli⁹ cõmis cet ⁊ digerit nutrimentum. Et si ali que plante magne i superficie spar gunt radices: ⁊ non in profundum dirigũt: cito arescũt. quia nutrimẽ tum quod est in superficie terre eua nescit ab eis in fumum per calorem solis: et non cogitur spirare in radi cibus earum per loci continẽtiam. Augere autem ipsarum plantarum dicunt quidam esse i infinitum: as serentes plantam augeri ꝙdiu ra dicibus terre adheret. quibus non est consentiẽdum. quia certum est: omnium natura constãtiũ esse quã titatem determinatam iter duos ter minos: maximi i suo genere: ⁊ mini mi. habẽt enim sicut egregie dicit a ristoteles omnia rationẽ: et augmẽ ti: et magnitudinis. Licet eni ex nu trimentali formentur et augeantur humido plante: tamen pars cui fa cienda est additio: intantum indu ratur processu temporis: vt extẽdi non possit. ⁊ tunc constat augmẽtũ in longum. ⁊ tandem ex eadem cau sa stabit etiam ad alios duos dia metros qui sunt in latum ⁊ profun dum. De operatiõe autem genera tionis plantarum hic solum dicit ꝙ sugendo per poros habent nutri mentum. ⁊ de eo ꝙ extrinsecus i gẽ mis a spiritu egrediẽte eleuatur for mant omne quod gignunt.

De diuisione plãte per suas partes integrales.

Consequenter autẽ de par tib⁹ vegetabilib⁹ plãta rum determinãdum est. et de his que accidũt eis ex natura: ⁊ non ex cultu. De fruc tib⁹ eni ⁊ cultu dicetur posterius. Oportet igit̃ scire ꝙ sicut in anima libus ita in plantis: qddã ẽ qd est potẽtia quelibet pars plante: et vo catur succus. ⁊ quoddam est quod est pars plante actu: sicut radix sti pes ⁊ ramus ⁊ huiusmodi. Est au tem succ⁹ humor per poros radicis attractus ad nutriendam totã plan tam. qui per partes plãte a virtute nutritiua distribuitur: Necesse est i gitur ꝙ ad plante similitudinem calore digestiuo sit terminatus. nõ enim nutrit nisi simile quod ex con traiacẽtib⁹ passiõibus per digestio nẽ ad similitudinem eius mẽbri vel partis que nutritur alteratum est. Ex his autem necessario relinquit̃: ꝙ humor cibalis plante magis sit isipidus i radice: et secundũ ꝙ ma gis et magis a radice procedit: sic plus et plus accipit saporem plãte conueniẽtem. Sicut autem accipit saporem: ita etiã accipit inspissatio nem ⁊ subtiliationem ⁊ acumẽ. Ex actiõe eni caloris in ipsum: necesse

ē ōnia hec īuenire circa ipsum: nisi per accidens impediatur ut īfra vocebitur. ⁊ in quibusdam quidē plā tis calore exalāte: plurimum humidum remanet terrestre viscosum lucidum propter multā dyaphani naturā ī ipso. ⁊ est odoriferū propter actionē caloris in ipo. eo qdē ꝙ cōuenienter digestum aromaticū qd autem corruptum est fetidum est. ⁊ hoc humidum quando calore aperiente parum stillat: frigiditate aeris exsiccatur: ⁊ vocat' gummi. Aliqñ etiā distillat per vuln9 factum ferro in planta: ⁊ tunc etiam gūmi vocatur: sed non est tante virtutis ut predictum. Partes autem que actu sunt ptes plante: diuidūtur in duo genera: quedam enim sunt sicut mēbra officialia in animalib9. quedā autem sicut similia. Nodi eni ⁊ iūcture ⁊ vie p modū venarum extense ⁊ radices: sunt sicut membra officialia: ⁊ nutrimenti officio deseruiētia. Sed lignum in habentibus lignum: ⁊ caro herbalis in nonhabentibus lignum: est sicut membrum simile in animalibus. Cortex autem sicut pellis in animalibus. Et ad hunc modum est de ceteris partib9 plante. Sed modus ille qui vocat' maleolus est fact9 a natura. vt ī ipso stet succus: et ampliorem accipiat digestionem. cui9 signū est: ꝙ si in ramo siluestris arboris fiat īsitio vltra medium. ita ꝙ medulla sit abscisa ⁊ postea ligata cōsolidetur: tēperabitur malicia fructuum: ⁊ meliorabit' sapor eorum. Causa autem ē ꝙ ibidē retortū porū inueniēs nutrimētum ascendens per truncū stat ⁊ diutius digestum in meliores digerit' ⁊ transformatur fructus. Huiusmodi autem modos habent precipue ī plātis ea q̄ rare sunt substātie ⁊ habent magnas medullas aut in toto sunt concaua: ⁊ cum hoc sunt valde lōga. sicut est vitis ⁊ viticella ⁊ cucurbita et arundo. et genera frugum vt triticū et siligo et ordiū ⁊ auena ⁊ alia huiusmodi. Radices tamen planta hab; ori similes: quātum ad tractum nutrimenti. habent tamen quantum ad alium modum similitudinem ⁊ effectum cordis radices plantarum: quōiam nutrimēto attracto primum īfundit calorē viuificum: per quem ad mēbra moueri incipit. ⁊ hoc facit radix ī plātis. quoniā ex radice dat' eis calor ⁊ forma vite potentialis: per quam ad ōnes partes plante naturali motu mouetur. Sunt plante voraces dicte ⁊ abstinētes: propter radicum suarum dispositiones cōtrarias. Raras eni ⁊ porosas ⁊ calidas habentes radices: multum trahunt de nutrimento: plus autem q̄3 conuerti possit ⁊ terminari a natura arboris. ⁊ tūc arbor generabit fruct9 vermiculosos ⁊ putrescentes. si nō exsud;: vel aliter emittat superfluū humidum. In iuuētute autem plātarum hoc maxime accidit: propter caliditatem iuuentutis earum. Aliquando autem curantur: ex hoc ꝙ perforantur iuxta radicem. Ibi eni exit superfluum humidum sicut p fleubothomiam. Si autem plāte calide ⁊ rare radicis sint in terra sicca in qua pluit raro: et ī qua cadit cū impetu multa pluuia: sicut in terra climatis secūdi ⁊ tertii ⁊ forte quarti pro aliqua sui parte: trahit radix

plante multis vicibus interpolatis ex habundātia pluuie multum nutrimentum: quod ātequā alia pluuia superueniat trahitur ad ptes superiores: et completa digestione pficit'. et ideo tales in talibus locis sepius forte florent et fructus emittunt. et hec est causa quare i terra maurorum sepe florent arbores in vno anno: fit autem et hoc i nostris climatib9 licet non producant plante nostre nisi paucos flores: quando post estatem humidam sequitur autūpn9 valde calidus et siccus. Sunt autem quedam plante humide aquatice molles: et ille quocūqz modo i figātur terre: de facili radices emittunt et conualescūt. hoc autem faciunt etiam quedam dure propter similitudinē ligni radicis et corporis plante. sicut buxus cuius ramus i terram infixus de facili cōualescit. In quibus autē hoc nō fit. causa ē qz destituitur lignum nutrimento: ātequā ex se formare possit radices. eo qz aut porosum nō ē: aut non habet calorem sufficienter trahentem: et ideo arescit antequā ex se emittere possit radices. et ideo quecunqz calide sunt: ramis infixis i terram cōualescūt sicut bux9 et sauina et multe alie. Et iterum quecunqz molles sunt tactu. ab humore terre nutriuntur et iplentur et conualescunt. sicut salix et tilia. Quecunqz autē neutrā habent dispositionum harū: frequēter arescunt: quando rami earū terre infiguntur. Vena autem in planta proprie loquēdo nō est: sed neqz secundum multum māifestam similitudinem habent. sed vie nutrimentī dicuntur vene eius. que aliquando sunt directe ascendentes: et tunc crescit planta quasi p quasdam tunicas herbales vel ligneas: q̄rum vna supponit' alteri. que aliquando sunt tortuose: et tunc efficitur planta nodosa. aliquando autē diffunduntur reticulatim in plantam. Et per vias directas nutrimentum trahitur: et per transuersales retinetur: et reprimitur ī partes plante ipsum nutrimentum. Veniūt etiam vie iste aliquando a radice ascēdentes. Aliquando autē ex medulla ad exteriora plante. sicut linee multe producte ab eodē centro. Talis igit' ē dispositio venarum in planta. Medulle autem plantarum videtur esse sicut nucha in animalibus. et per medullam in arboribus decurrit et pulsat plus de spiritu plante qz per aliquam aliarum viarum: et in ea ē vigor spiritalis plante. quia aliter partes distantes a radice non bene viuificarentur ad formam speciei plante. Et ideo plante habent ortū et principium ramorum qui oriunt' a corporibus plātarum a medulla quasi a vicario radicis. Et quādo ligna scinduntur: per ariditatem profundatur frequēter scissura cōtinue vsqz ad medullam. et vltra non inuenitur profundari scissura nisi raro. Plante autem que nutriūtur ex medulla per poros trāsuersales: habēt medullas maiores. Et que nutriuntur per poros directe ascendentes: habent medullas minores. Et quādoqz non videntur medullas habere quando magne efficiuntur: propter hoc qz lignee tūice artate p alias circunuestientes comprimūt: et quasi insensibilem faciunt viam medul

larum. Et probabile est q̄ hec sit v na causa corruptionis magnarum plātarum interius: suffocatio videlicet spiritus vitalis in medulla inclusi: per hoc q̄ constringitur per circunstans induratum et constrictum lignum. Ipsa autem substātia medulle videt̄ esse sicut purgamētum quoddam colericum quod ꝓicitur de auribus aīalium. ⁊ hoc fit propter calorem spiritus ⁊ motum qui pulsat ī medulla. Cuius signū est q̄ fere omnes medulle plantaꝝ perfectarū inueniuntur a principio iuuentutis plante eorum albe ⁊ humide: ⁊ in processu etatis declinant ad citrinitatē ⁊ siccitatē. Sunt aūt plāte quedā: fere totam substantiā habentes medullosam. sicut sambucus ebulus ⁊ huiusmodi. et omnes ille nodos habent multos ⁊ nutriūt̄ ex medulla. ⁊ ideo est multa in eis. ⁊ in hoc genere est vitis. sed minus ē medullosa q̄ȝ sambucus ⁊ ebul9. Alias autē expimur plātas in toto ocauas: sicut fistulas quasdā et calamos. et hoc fit ideo: quia ille multo idigēt spiritu fumoso libero qui eleuat̄ in cōcauo plantarū illaꝝ ex nutrimento: q ascendit per directos poros laterū plante. sicut arundo ⁊ calomoꝝ gen9 ⁊ huiusmōi. hec igitur est dispositio medullarū. Cortices in plātis sunt sicut coria in animalibus. Et sicut in animalib9 ps corii excorticata et abscisa nō recrescit sine magna aīalis cycatrice. sed scissa p longū ⁊ latū pellis cito consolidat̄. Ita est in corticibus plantarū. propter quod exsiccant̄ plāte frequēter: quādo in stipitibus ī circuitu cortex ab eis abradicat̄ vsq̄ ad carnē plante ligneā vel herbalē. Nō ē aūt cortex ex otextione venarū sicut coriū animalis: sed substantia corticis generat̄ ex terrestri plāte expulso ad supficiē ipsius. Est autē cortex duoꝝ mōꝝ: interior scilicet ⁊ exterior. Interior mollior et exterior durior ⁊ asperior.

De diuersitate materialiū ⁊ simpliciū partiū plante. ⁊ de causa augmēti eius.

Icut autē in animalibus inter reticulatiōes venarū et neruorū sunt supplementa partiū simpliciū q̄ sunt carnes: vel ea q̄ sunt loco carnium in nōhabētib9 carnes. Ita sunt in plātis lignee partes vel herbales q̄ simplices sunt et materiales. qb9 auctis augetur planta. et quib9 desiccatis ⁊ diminutis planta videt̄ exsiccari ⁊ diminui. ⁊ talia dicunt̄ proprie ptes simplices in plātis: ⁊ materiales: eo q̄ ille influūt per nutrimentū ⁊ effluūt per exsiccationē plantarū: sicut materialia supplemēta in animalib9. Hoc aūt quadam cōmūi ⁊ vsitata anathomia cognoscatur in vrtica maiore et canapo et lino: ⁊ in multis aliis que vias venales habent multū fortes et viscosas ⁊ directas. ⁊ quādo in aqua cōputruit ī eis caro materialis: ⁊ postea exsiccatur ⁊ ominuit̄ ⁊ confricatur ⁊ recedit: ⁊ remanēt vene illaꝝ plantaꝝ ad modū lane: longe cādide ⁊ molles: propter viscosum substantiale quod est in eis: et fiunt ex eis pāni. ⁊ hic est modus quē habebant antiqui physiologi in corporibus hominū ⁊ alioꝝ aīalium: quos

ligabāt cōtra ictū aque vehemētis: ⁊ tūc abluta carne materiali ⁊ mol liori: remanȝ reticulatum ex neruis ⁊ venis. ⁊ demōstrabitur modꝰ di uisionis earum in corporibus ania lium. Sicut autem est i vrtica canā po ⁊ lino. ita etiam sine dubio est i aliis plantis licet materiale nō pos sit ita ab officialibus partibꝰ sepa rari in eis. Pars autē nō simplex i plāta dicit' ēē: q̄ ex pluribꝰ simpli cibus ē composita: sicut radix ⁊ ra mꝰ ⁊ huiusmodi. Planta dicitur a platone esse figure hoīs inuer si. Radices enim habet subtus ori si miles. sed dilatātur vndiq; vt nu trimentum accipiant. ⁊ ideo dilata tur planta inferius. superius vero dilatatur propter ramorum infusio nem qui multiplicantur ex duabꝰ causis: quarū vna ē materialis: sci licet nutrimenti habundantia. Alte ra autem efficiens: que est calor so lis vndiq; exterius tangens arborē ⁊ ebullire faciēs succum ⁊ euocās ad exterius. ⁊ ideo erūpit in ramo rum multitudinem in superioribus vbi magis cōstringitur: ⁊ per diges tionem amplius subtiliatur. Et hu ius signum est: ꝙ plante que circō septe sunt multis aliis plātis: sicut arbores in nemoribus spissis ⁊ vm brosis crescunt i altum: ⁊ non mul tiplicantur i eis rami. nec multum ingrossantur earum stipites. ⁊ carē tia quidem ramorum est ex eo ꝙ p calorem solis non potest in eis euo cari ⁊ ebulire succꝰ ad superficiē. sed potius frigus vmbre cōcludit calorē interius: qui intus multipli catus ex fuga cōtrarii: eleuat totū nutrimentum i altum. ⁊ cum motꝰ frigoris sit ad cētrum: quotiēs mo tus caloris a cētro expellit nutrimē tum ad circunferentiam vt impin guet' ⁊ dilatet' stipes: totiens reflec titur a frigore loci vmbrosi i se nu trimētum: ⁊ impedit stipitis fieri i grossationem.

De generatiōe ⁊ natura foliorū flo ris ⁊ fructus.

Dico itaq; ꝙ folii in ōni bus plantis materia: est humor aquosus: non be ne digestus a terrestri sic co: nō bene a fece terreitatis purga tus: aliquantulum passus ⁊ cōmix tus. Finalis autem intentio folioꝝ ē ad fructuum cooperimentum. eo ꝙ natura purgatione indigeat a su perfluitate humidi aquosi. ⁊ cū sit sagax ⁊ igeniosa: eodem purgamē to vtitur ad fructuum defensionē. Materia autē tam foliorū q̄ʒ fruc tuum est: quoniam duo sunt vapo res in genere tam in ventre plāte q̄ʒ in aliis vaporantibus omnibus. vapor scilicet humidus ⁊ aquosꝰ. ⁊ vapor siccus ⁊ ventosus. Vapor humidus est materia folii. vapor autem siccus ventosus est materia fructꝰ. propter quod etiam fructꝰ secūdū genꝰ suū ventosi esse vidē tur ⁊ iudicantur. Licȝ autem foliū per vmbram temperatam refrigat solis arsuram. tamen quia fructus multa indiget vi solis: producitur folium aliquantulum distās vt nō obstet digestiōi q̄ fit p solē. Floꝝ autem substantia generaliter ē facta ex humido subtiliori: quod calore primo ebulit. ⁊ propter habūdātiā que est in ipso dilatatur ad modū

folii. Ideo tamen quia humidum habet magis digestum: flos fere vniuersaliter ē odoris boni. qđ nullo modo esset nisi humidū optime digestum et subtile haberet. sicut et terrestre quod in ipso est subtilissimū ē et valde commixtū cum humido Cum enim ex vapore terrestri ventoso creatio fit fructuum: est in ipso vapore subtilius aliquid et humidius et minoris terrestritatis. quod non de facili cōstat et ispissatur calido digestiuo. et hoc tamen fit magis vaporabile q̄ residuum eiusdē quod est in substantia plante in loco gemme ī quo erumpit fructus. primo calore statī erumpit et formatur ī florem. propter quod adheret flori ros qui mel producit et cerā. et hoc inuenimus ī interioribus florum in profundo. quia tamen natura format subtile humidū quod passum est a subtili et bene commixto sicco: fluit ex ipso subtile et bene decoctum quoddā humidū aqueū per modum dulcis flegmatis in aīmalibus. Constat ergo q floꝝ substātia fit ex subtili aqueo commixto cū subtili terreo: quod subtilitate sua potius formabile est ī figurā florum q̄ in grossiciem fructuum. Et ideo primo calore veris flores prorumpūt: propter subtilitatē substantie sue materialis: et facilius leduntur a frigore q̄ folia vel fruct9 propter eādē causam. Et sunt multum redolentes: propter subtile humidum quod a sicco conuenienter passum ē. quod quasi spiritualiter ita resoluitur in ipsorum substantia. Et humidum foliorum magis grosse aque indigeste est. Et humidum fructuum in principio sui magis est stipticum et terrestre: indigēs multa digestiōe. propter quod vltimo completur post folia et flores Amplius cum fructus cadūt et germinant: non trahunt augmentū vel nutrimentum a carne illa. sed a terra. Cuius signum ē q cum auferat' tota aqua circomposita: meli9 germinăt semina q̄ quādo eis remanet Preterea nutrimentum fructuū putrescit facile: eo q natura non excogitauit illud: nisi vt putrescat completo semine et cadēs in loco seminis fimet: et infuudat lutum: in quo semine facilius conualescat. Cui9 signum est opus rusticorum. cum enī vites feraces volunt facere: fimant eas ex pampinis et accinis que colligunt ex ipsa eadem vinea cuius vites feraces esse intendunt. hec etiam considerantur in operibus nature. si enim caro fructus ad fecunditatem seminis non confert: cum natura nunq̄ deficiat necessariis: procul dubio separaret semina per scissuram et aperturam a carne fructuū cadentium. et huius contrarium videmus in nature opere: oportet enī q fimatio terre que fit p putridā carnem fructus ad fecunditatem seminis eiusdem operetur. Contigit autem frequentius deperire fructū q̄ florem ex aliqua trium causarū Aliquando enim magne sunt plante: et humidum ponūt ad nutrimentum ex quo formād9 erat fruct9. sed subtile quod transit in florē nō est ita incorporabile plante. et tunc perit fructus et non flos. Aliquando autem non ita cito potest moueri grossum et vinci sicut subtile hūi

dum. ⁊ tunc secũdo tertio forte vel quarto anno fructificant: licet õni ãno floreãt. Aliquando autem nõ potest tantum attrahere propter duriciem suarum radicum: ⁊ tunc forte non attrahunt sufficiẽs nutrimẽtum fructibus nisi per duos annos vel tres. Et quando congregatum fuerit in planta sufficiens nutrimẽtum: tunc fructificãt. ⁊ non ĩ aliis annis In oleis igitur pinguibus tale ẽ indicium sicut diximus. sed olea sepe priuant᷑ fructu: eo ꝙ ad fructũ ei⁹ mult⁹ hũor piguis exigitur: ⁊ multus calor digerẽs. ⁊ ideo ex dictis causis frequenter ĩpedit᷑

De vnitione ⁊ diuisiõe plãtarum.

Est autem vnus modus vnitionis qui fit per insitionem: ĩ qua planta vnitur plante sicut radici. ⁊ sicut ramus stipiti. ⁊ cõtinuatur cũ ipsa. ita ꝙ per omnia efficiuntur eiusdem ligni ⁊ eiusdem nutrimẽti: cum tamen non sint eiusdem speciei aut forte eiusdem generis quando fit insitio. Et planta que ĩseritur. intantum trahit nutrimẽtum ab ea cui inserta est: ꝙ inferius cui fit insitio natura sua nihil producit nisi radices. Superi⁹ autẽ neq̨ ramos emittit neq̨ surculos nisi raro: Digeritur tamẽ succus ad naturam ⁊ modum ĩsite. ⁊ non eius cui inseritur. Et ex hoc scimus in arbore duas esse digestiones: licet adinuicẽ sint satis similes. Quarum vna est ĩ radice: ⁊ altera ĩ stipite ⁊ ĩ ramis. quare probabile est esse meliorẽ insitionem inferiorem ꝙ̃ superiorem. Et quanto magis fiat inferius: tãto magis fructum ⁊ saporem eius ĩmutari ⁊ domesticari. quanto vero fiat altius: tanto min⁹. quia maior est immutationis virtus in toto ꝙ̃ in parte. ⁊ maior in maiori arboris parte ꝙ̃ in minori: Et quod his mirabilius est. caro fructus ẽ secũdũ naturam et virtutem digestiõis stipitis: et sapor nuclei ⁊ vigor ẽ secũdũ naturã radicis. Cui⁹ causa ẽ ꝙ pulpa carnis fructuũ est de proxĩo fluẽs: substãtia aũt nuclei nõ potest de proxĩo fluere: sȝ de ea pte q̃ ẽ loco cordis plãte: ex cui⁹ virtute tota arbor ĩformat᷑. ⁊ hec ẽ radix. Similiter autem est in seminibus aniãlium que ex maxima parte abscidũtur de cerebris animaliũ. ⁊ attrahũt᷑: vt distillantia per totum corp⁹ virtutem corporis totius accipiãt. sic enim ⁊ nuclei trahũtur a primo membro arboris vt accipiãt virtutem toti⁹: ⁊ maxime radicis: que ẽ virtutem tribuens toti corpori plãtarum. Dubitatur autem quare ĩ animalibus diuisa nõ cõualescũt. diuisorum autem vtrumq̨ in plantis conualescit. Solutio ꝙ videlicet planta propter similitudinẽ suarũ partiũ vndiq̨ sicut per os quoddam sugit nutrimentum. et ĩ se quasi in ventre ⁊ venis digerit: ⁊ ideo cõualescere potest. Sed in animalibus ꝙ̃uis habeant ĩ multis similia corpora: ⁊ ideo diuisa ĩ vtraq̨ pte sensum ⁊ motum. tamen quedã organa diuisa a reliq° corpore habent formam sicut os: ⁊ ideo quecũq̨ ptes illis destituũtur cõualescere nõ possunt: eo ꝙ nutrimentum nõ possunt sugere: nec ad cõgruitatem sui corporis digerere sine illis. In di

uisione autem ista magis lacerata conualescunt: nisi sint valde rare sustantie sicut vitis ꝛ salix. hoc autem ideo fit: quia cum laceratur ad inferius ramusculus retinet meatꝰ apertos: ꝛ vias integras versus nutrimẽtum. ꝛ ideo statim vt vie ille ad nutrimentum attingunt sugere icipiunt ꝛ cõualescit planta. Cũ aũt icidit᷑ uel secat᷑ tunc pori dirigũt᷑ ad nutrimentum vt vnum punctũ ꝛ non per lõgitudinem aliam nutrimento infiguntur. ꝛ in ipsa sectiõe totum corpus plante concutitur: ꝛ ipsi pori artantur per collisionem ꝛ compressionem impetus secãtis. ꝛ ideo frequenter arescunt incisi: ꝓter vitem ꝛ salicẽ que sunt rarẽ substantie. sed tamen cõualescit magis ex conuerso aliquantulũ lõgo vulnere abscisꝰ ramꝰ: q̃ꝫ directe abscisus ꝛ circulariter. Et hoc contingit vt dixi: quia poros plures tunc aptos habebit versus nutrimẽtũ quãdo ex trãsuerso secatur: q̃ꝫ quando directo. Cuius signum est ꝙ quãdo diuiduntur radices antiquarũ arborum secũdũ longitudinẽ meliꝰ fructificant: eo ꝙ per totam longitudinis diuisionem per poros fit attractus nutrimenti. Si autem ex directo secetur in profundum nihil õnino confert. ꝛ forte nocebit tantũ ꝙ arescẽt arbores ille. Adhuc ꝛ huius alia ratio est: quia lõgitudo diuisa non impedit cursum nutrimenti: sed latitudo diuisa cursum nutrimenti ꝛ viam intercipit. Et ideo scissura in arboribus per longitudinem facta: nihil omnino i figura ꝛ sapore variat fructus quando fuerit sanata. Si autem diuidanur vltra medullam que in medio est ramusculorum ꝛ consolidentur: statĩ variabuntur. fructus et sapor eorũ propter diuisionem: quod contigit propter impedimentum nutrimenti quod fit in nodositate que nascitur secundum latitudinem diuisa planta. Et ideo diuisio secũdum latitudinem est quidam modus insitiõis ꝛ non diuisio in longum. sicut ostẽdemus in sequentibus. Preterea plantis per abscisionem ꝛ restitutionem partium redit cõtinue iuuẽtus. Contingit autem aliquam partem amittere radicẽ ꝛ pullulabit ex stipite alia radix: et nutriet ramos et pullulabit ex radicibus stipes ꝛ rami. Et similiter contingit amittere ꝛ recuperare ramos: aut omnes aut aliquos.

De transmutatione ꝛ mutatione vnius plante in aliam.

Unus modus transmutationis est: ꝙ raro potest ꝓscidi silua quercina vel fagina completorum lignorum ꝛ magnorum ꝙ recrescat in eadem specie. nam recisis arboribꝰ predictis recrescunt arbores que tremule dicuntur: ꝛ arbores que vocãtur murice i partibus almanie que sunt maioris ignobilitatis q̃ꝫ prime fuerunt. Causa autem huius est ꝙ radices vetustarũ arborum solide ꝛ dure sunt ꝛ clausorum pororum: nec valent vltra pullulare postq̃ꝫ stipites arborum statim supra eas prescisi fuerint. putrescunt igitur: ꝛ calor exalans ex ipsis ꝛ secũ trahẽs humidum: efficitur formatiuꝰ plãte alterius speciei. ꝛ quia destitutꝰ

est a vigore arboris anterioris p:ul lulabit in arborem ignobilem. ⁊ ali qñ non pullulabit õnio. aliquãdo non generatur inde nisi fungus vel gramen vel aliqua alia herba. Est ⁊ alius modus valde multiplex: si cut certissime ꝓbare poterit qui ex peritur ĩ talibus. fere enim quotiẽs cũqꝫ vna ⁊ eadem arbor fructifera in stipite abscinditur: ⁊ relinquit' inferior pars in terra sicut fit in in sitiõe: ⁊ ipsius eiusdem arboris fra grum in eodem trunco inseritur. fi unt inde plante quarũ fructus nec ĩ figura nec in sapore cum precedẽ tibus conueniunt. Cum autem inse runtur fragra prunorum ⁊ cinorũ vel aliorum fructuum ossa habẽtiũ in truncum salicis. efficiuntur fruc tus sine ossibus. Similiter autem si inseritur vitis ĩ cerusum vel pirum vel malum: inueniuntur vue matu re: quando cerusa sunt matura vel pira vel mala. ⁊ tales mutationes valde mirabiles ostẽdunt se his q diuersas faciunt insitiones. Item expertum est ꝙ cum inseruntur fra gra persici in pruni vel cini truncũ siue stipitem: ꝙ mutãtur ambarum arborum nature. ⁊ fiunt escula ma iora ⁊ meliora q̃ sint alia escula. et videtur hoc fieri sicut in animalibꝰ ex permixtione vicinorum seminũ in complexione. sicut azini ⁊ eque ex quibus generãtur muli vel bur dones. non enim longe est persicus a pruno vel cino. ⁊ ideo cũ vtraqꝫ arbor rare substantie sit: vtraqꝫ vir tutẽ suã conmũicat alteri. Et sic ex permixtis virtutibus ĩ loco insitio nis fit succus ꝑmixtarum virtutũ ⁊ ideo tunc illud quod super locũ insitionis extollitur: ꝑmutat' ĩ spe ciẽ aliã plãtatiõ q̃ ẽ esculꝰ arbor. qa per figuram foliorum agnoscit' ꝙ illa aliquid vicinitatis habet ad ci num ⁊ prunum: ⁊ ossa que sunt ĩ es culis etiam hanc indicant vicinita tem. ⁊ ꝑdicta scribit frater Albertꝰ Est autem preter dictas mutatiões illa qua de siluestri fit domestica: ⁊ de domestica siluestris. cuiꝰ modũ ⁊ causam oportet cognoscere. Est e nim de expertis ꝙ omnis plãta do mestica subtracto cultu siluescit. et omnis siluestris domesticatur quã do cultus adhibet'. Siluestres aũt habent plures fructus q̃ domestice sed habent eos minores ⁊ acriores. sed domestice habẽt pauciores: sed dulciores ⁊ miꝰ acres: vel maiores fructus q̃ siluestres. Modus au tem quo domestica fit siluestris est per subtraxionem cultus: ⁊ loci in durationem ⁊ arefactionẽ: et preci pue si ad sabulositatem ⁊ arenosita tem conuertatur. tunc enim durici es non permittit ad plantas distil lare vel euaporare nutrimentũ suffi ciens. Arefactio autem priuabit nu trimentum: ⁊ sabulositas siue arẽo sitas vndiqꝫ facit euaporare. ⁊ non constabit vapor circa radices plan tarum. ⁊ tunc macre ⁊ spinose ⁊ plu rimorum fructuũ efficiuntur. Mul titudo autem fructus earum ex sic citate prouẽit: quia siccitas est cau sa diuisiõis ĩ multa ⁊ pua. vndiqꝫ enim intercipitur nutrimentale hũi dum sicco: ⁊ ideo ĩ multa parua di uiditur. Efficiuntur autem fructꝰ acerbi vel amari: propter hoc ꝙ ta le nutrimentum nõ obedit digestio ni complete: sicut facit humidium

domesticatiōis. Modus autē quo siluestres conuertuntur in domesti cas: valde est multiplex. et versat circa tria in genere: hoc est circa na turam fundi: ⁊ circa naturā planta rū: ⁊ circa vmbras ⁊ soles ipsarū. quoniā oportet fundum ipsum cō uertere ⁊ impiguare ⁊ solidum ⁊ ɔ tinuum facere: ⁊ tamen non densetur ita ꝙ superius stillantes bonitates recipere non possit: ⁊ inferius ex ter ra vaporātes circa radices plātarum continere. Et oportet congerere eū ex tali terra que cum stillicidiis i se fluentibus infundatur ⁊ cum euapo ratione moueatur: aperte ⁊ cōgrue contemperetur ad complexionem plantarum. Circa plantas autem est consideratio putando eas p ab scisionem spinosorū ⁊ superfluorum. ⁊ per insitionem: ⁊ aliquando per vnguenta ⁊ emolitionem eius: ⁊ p diuisionem corticis eius vt ingros sari possit planta. Et quando fit i sitio si debeat siluestris domestica ri: oportet ꝙ aut fragrum eiusdem inserat stipiti suo: aut fragrum alte rius que etiā ē siluestris: aut i fragra eiusdē in stipite suo manentia vltra medullam ex trāsuerso incidātur et religentur: qa talis nodus insitione generatus ex soliditate sua: magis re tinet calorem naturalem: sicut lapis calefactus maiorem ⁊ magis diutur num habet calorem q̄ lignum. humor enim diutius stat in tali nodo: tum propter tortuositatem: tū etiā ꝓp ter soliditatem ipsius. ⁊ ideo ibi me lius digeritur. ⁊ fructus tunc fiunt dulciores ⁊ conuenientiores. et iste est precipuus modus domesticatio nis. Considerationem autem dili

gentissimā oportet habere i vmbris ⁊ solibus talium locorum. quoniā quedam non bene conualescunt ni si i vmbra vt cucurbita. ⁊ quedam nō nisi in sole calido vehementer sicut vitis. ⁊ ita est in aliis multis. et ideo ista sunt multum attenden da. Quod autem maiores ⁊ pauciores sunt fructus domesticarum q̄ siluest trium plantarum: causa est humidi habundantia nutrimenti. quod nō est tot diuisionum: eo ꝙ non tantū habet de siccis ⁊ acutis partibus si cut nutrimentum siluestrium. Et i deo cum sit habundans non facile diuisibile: i pauciora diuiditur: sed in ea in que diuiditur habundātius fluit. ⁊ ideo magis crescunt ⁊ igros santur earum fructus.

De alterationis diuersitate que fit in plantis.

Ecundum autem genera tiōis diuersitatem: notā da etiam occurrit altera tiōis diuersitas i plātis: eo ꝙ frequēter causat generationis diuersitatem. Et de hoc traditū est ab antiquis: ꝙ arbor loci frigidi tate et antiquitate nimis īduratur: ⁊ compactum habet corticem qui ɔ cludit poros radicis p quos nutri mentum trahere debet. Et si scidatur radix eius precipue in ramis maio ribus ipsius radicis: ⁊ scissure illi la pis immittatur ne iterato claudatur ⁊ consolidetur: icipit trahere nutri mentum per poros partium scissure ⁊ iterato vegetari et fructificare: ⁊ de sterili arbore fit aliquando ferti lis. Amplius quedam arbores di cuntur masculie: ⁊ quedā feminine

Et diſcernuntur in hoc ꝙ priꝰ pul
lulat maſcula propter calidum for
tius mouens: et ꝙ folia ſtrictio
ra ⁊ minora ſunt propter ſiccitatem
maſculi. ⁊ hec habent in plãtis plu
ribus locum. ſed maxime ĩ palmis ĩ
qbus ramus vel puluis maſculi po
ſitus ſuper ramos femine cõfert ad
generationem ⁊ maturationem femi
ne fructuum. Idẽ ẽ ſi plãtetur maſ
culꝰ iuxta feminam vt odor maſcu
li beneficio vẽti deferatur ad femi
nam. Similiter ſi arbores malorum
punicorum plantẽtur iuxta oliuas
vt vapor balauſtiũ ad oliuas fera
tur conferunt. Et per oppoſitum q̃
dam plãtarum connotate aliis: im
pediunt generationem ⁊ fructificati
onem earum. ſicut corillꝰ vitem im
pedit. ⁊ nux impedit fere omnes ali
as plãtas propter pnecabilem ama
ritudinẽ quã habet. Ex alteratiõe
etiam aliquando contingit ꝙ tantũ
aliquando ex frigiditate vel alia
cauſa alteratur plãta: ꝙ mutatur õ
nino in aliam ſpeciem. aut ſecundũ
totũ aut ſecundũ partẽ. ⁊ hoc modo
dicitur calamentum mutari in men
tam aliquãdo. Similiter autem tri
ticum in ſiliginem mutatur aliquan
do: ⁊ econuerſo ſiligo in triticum.
vt ait Albertus. Cauſa autem max
ime alterationum iſtarum ẽ per cul
tum: nutrimentum: ⁊ locum. Amig
dala enim ⁊ malagranata: ⁊ quedã
alie plante a ſua malicia mutantur
per culturam. malagranata etiã ſter
core porcino fimata: ⁊ dulci aqua
frigida irrigata meliorantur. Amig
dale autem precipue quando hũi
dum ſuperhabundat ſi clauus infi
gatur: vel etiam perforẽtin aliquot
locis. vt diſtillet ſuperfluum hũidũ
cum gũmi quod multum ipſe emit
tũt: poſt confixionem ⁊ perforatio
nem: emendationem recipiunt. Sic
etiam plante que vermiculoſos faci
unt fructus curantur. ſed ruſtici
non faciunt niſi vnum foramen per
quod diſtillat ſuperhabundans hũi
dum. quod cum emittitur aliud me
lius digeritur a calore complexiõa
li. hoc etiã artificio: plãte ſilueſtres
ĩ ortenſes conuertuntur. educitur e
nim ex ipſis humidum incultum. ⁊
per cultum alterantur corpora earũ
ſicut per medicinam. ⁊ tunc ad aliã
complexionem conuertuntur: ſicut
medicus ducit humorem malum et
poſtea prebet nutrimentum bonum
⁊ alterantibus ſtudꝫ ad generationẽ
ſanguinis boni. Locus tamen ⁊ la
bor induſtrius multum conferunt
maxime ad tales attractiones ĩ cul
tu: ⁊ precipue tempore anni in quo
fiunt huiuſmodi plãtationes ⁊ alte
rationes. q̃dã enĩ plãtaꝝ nõ emẽdan
tur niſi tranſplantentur. Tempus
autem in quo plantentur precipue
cum tota adhuc virtus ẽ ĩ planta:
tunc enim trãſplantata cõualeſcit.
quia iam in ſe attraxit humorem ⁊
calorem ex quibꝰ pullulat. ⁊ adhuc
frigore iuuatur ne humidum ⁊ cali
dum eius euaneſcat per euaporatio
nem. Plante autem plantãtur ĩ hye
me. quia melius conualuit que iam
facta eſt plantatio ĩ hyeme: q̃ȝ ea q̃
facta ẽ ĩ vere. In hyeme enim cali
dum naturale clauſum eſt in ſemini
bus plante. Et calidum quod eſt ĩ
viſceribus terre cõcluſum: facit eua
porare ſubtile humidum ad radicẽ
que in locum calidum terre infigit.

⁊ ex hoc pláta conualescit. nam vis cera terre magis calida sunt in hyeme ꝙ̃ in aliquo alio tempore anni. Cum autem viscera pláte sic humido vaporante implentur ⁊ inpinguátur: sole appropinquante emittunt ⁊ cōualescunt. Et hec est causa ꝙ plantatio que fit profunde i viscere terre optime conualescit in hyeme. In autumpno autem paucissime plátátur. quia tunc humor euanuit ⁊ calor: ⁊ terra redacta est in cinerem frigidum p calorē estatis. ⁊ sic nec ex pte terre nec ex pte plante conualescere potest. In estate autem generaliter mala est plantatio: propter calidū ⁊ siccum quod euanescere facit vigores plantarum. pcipue tamen in cácro ⁊ leone postꝙ̃ oritur stella que dicit᷑ canicula. qa tunc tempus calidissimū est: ⁊ sunt corpora plátarum eo arida: ⁊ virtutes earū debiles: ⁊ terra priuata hūido nutrimentali. In paucis tamen locis que tanto feruore temperant᷑ fit plantatio i tempore dicto: sicut est locus qui vocatur codonia frigidus valde ⁊ humidus. aut ex montib9: aut quia multum est iuxta polum aquilonarem.

De diuersitate plantarum sumpta iuxta diuersá fructuū ꝓductionē.

Uedá arbores vno anno fructificant ⁊ in alio reficiūtur. ⁊ tales sunt multe precipue magne arbores sicut oliue piri ficulnee ⁊ huiusmodi. que licet ramos producát quib9 cooperiuntur ⁊ dilatantur: tamen in ramis illis non est habundans fructus nisi alternis annis: eo ꝙ multitudo ramorum trahit succum ad suū nutrimentum: ⁊ nō permittit pullulare fructum nisi i alterno anno: cū redundat humor in arborem. sicut etiam magna animalia minus ponūt in semie ꝙ̃ parua. Amplius ꝗdá i iuuentute steriliores sunt ꝙ̃ in prouecta etate. quod ideo contingit ꝙ succus totus transit in incremētum eorum. Cum autem steterit incremētum. tunc melius fructificant: sicut vitis que vetula est meliores ⁊ vberiores ꝓducit vuas ꝙ̃ iuuenis: dūmodo ad extremá ⁊ decrepitá senectutem non peruenerit. Illa enim in omnib9 fit sterilis propter frigidū ⁊ siccum quod habundat in ea. Quedam autem ecōtrario melius fructificant i iuuentute ꝙ̃ i senectute sicut amigdali piri. harum autem plantarum natura perfecte est calida ⁊ humida in iuuentute: ex quibus qualitatibus post iuuentutem mutatur in frigidum ⁊ siccum. ⁊ ideo primū tunc steriles efficiuntur: deinde i totum aride. ⁊ hoc pl9 patiunt᷑ amigdali ꝙ̃ piri.

De his quibus idiget ōnis planta.

Omnis planta tota in omnibus partibus quatuor indiget precipue: sicut et animal semiali scilicet humido terminato: loco conuenienti. ⁊ aq̃ siue hūore temperato nutriēte. ⁊ aere sibi consimili ⁊ proportiōali: Cum hec quatuor perfecta ⁊ conuenientia fuerint: optime nascetur pláta ⁊ crescit. Si autem hec aut aliqd eorum discesserit ab ea: debilitat᷑ generatio ⁊ incremētum plante ꝓportionaliter discessioni eorum.

De his que faciunt ad plãte gene
rationem ⁊ augmētum.

Erbe autem: et quicqd
vegetatur ⁊ crescit radi
citus infixũ terre indiget vno vel
pluribus de quinqȝ rebus. hec aũt
sunt semen: putredo: humor: a
qua: plantatio que est plantã nas
ci super plantam aliam. horum au
tem quiqȝ primum quidē in se vir
tutem habet formatiuam plante: ⁊
est i ipso materia ⁊ efficiēs simul.
Secũdũ autē virtutem formatiuã
accipit a virtute stellarum. humor
autem qui est mixtus ex elementis
cibus est ⁊ materia: tam generatio
nis ꝙ generate iam plãte. hũc eni
planta prima digestione depuratũ
trahit de terra. Aqua autem sicut
in omnibus nutrimētis non deser
uit nisi in hoc ꝙ ipsa est alimēti ve
hiculum. nec fluxum haberȝ ad p
tes cib9: nisi per motum aque. In
terminabilis enim existens in seip
sa: bene termiabilem facit cibũ ad
mēbra ⁊ ad partes illas que nutri
untur. Plantatio autem super plã
tam aliã ē que fit per insitionem:
⁊ conualescit propterea ꝙ planta
interius habens humorē putridũ
virtute solis exalat illum: ⁊ sic in
planta alia infixa plante in figura
differens ab ipsa. Sũt igitur tria
istorum generationi plante deserui
entia. duo autem conferunt ad nu
trimētum. Ad generationem enim
conferunt semen: ⁊ putredo: ⁊ plã
tatio in planta alia. quod enim ge
nerationi confert: oportet ꝙ habe
at in se formans aliquid: ⁊ ad spe
ciem plante deducens. Hoc autem
formatiuũ a virtute inferiori sicut
semen. a virtute vniuersali superio
ri sicut putredo. ⁊ hec quidē duo
simpliciter conferunt ad generatio
nem. Tertiũ autem quod ē plã
tatio plante in planta: cōfert simi
liter ad generationem ⁊ transmuta
tionem ipsius in figura. Similiter
autem que conferunt ad cibũ plã
te diuersitatē habēt duplicē: quo
niã hũor est cibi substantia. Aqua
autem confert proprium cibo mo
tum ad partes nutritas. Sunt au
tem quedam adhuc que videntur
conferre plantarum generationi ⁊
incremento: de quib9 etiam supra
facta est mēsio: sicut locus conue
niens: ⁊ aer connaturalis. sed hec
nō faciunt aliquid ad esse plãte.
sed ad benesse. ⁊ non conferũt ni
si ratione seminis aut putredinis
aut humoris: que sunt temperata
ex loco ⁊ aere plante cōnaturalib9
⁊ conuenientibus. Idem autē ae
ris quod venit ī plãte constitutio
nem inuiscatur humori seminis et
putredinis ⁊ cibi plante: sicut fit
etiam in animalib9. Ampli9 plã
te vegetantur in calido tempore in
vmbra noctis. ⁊ liquescũt ad solis
feruorem: eo ꝙ calore ⁊ humore p
euaporationē destituũtur. In hye
me etiam quando constringuntur
plante exterius. inueniuntur int9
succose valde magis ꝙ in estate.

Accidens autem quod multũ va
riat ⁊ iuuat naturam plantarum ē
cult9 homis. et hoc ideo: quia plã
te in genere animatorum iuxta ele
mēta sũt: ⁊ elemētorꝫ vires ⁊ mate
rie multũ habentes. et ideo qd mu
tat q̃litatē terre ⁊ hũoris ī q̃ sita est
plãta: multũ mutat naturã plãte.

De putredine siue letamie ⁊ sterco ratione ⁊ cibo plātarū.

Jcet natura sola sit prīn piū rerū naturaliū. tamē ī ōnibus his quorū sub stātie sūt transmutabiles multū iu nat' arte ⁊ cultu: vt ī meli⁹ vel pe i⁹ trāsmutet'. hac igit' cōsideratio ne loq̄mur de agris: ⁊ eorū cultu ⁊ ortis ⁊ pomeriis: ⁊ ceteris per que fit cultus plantarum ⁊ remouent' a siluestritate per domesticationem Sunt autem maxime quatuor que circa hoc consideranda sunt. Cib⁹ videlicꝫ ⁊ aratio siue fossio: semia tio ⁊ insitio. circa hec student om nes agricultores precipue. Cibus autem non est aliquod simplex ele mētū. oporꝫ igit' cibū plantaꝝ cō mixtū ēē. si eni simplici plāta nutri retur: ex alio nutriretur: ⁊ ex alio constaret: quod ōnino irrationabi le est. Adhuc autem cibus nō est aliquis qui ad membra plante per se deduci possit: propter quod idi get planta rigato cibo: vt hoc con feratur ei rigatione quod anima libus confertur per potum qui ve biculum est cibi decurrētis ad mē bra. Cibus autem proprius plāta rum ⁊ aliqd commixtum humidū Res autem commixta humida in tegritate ⁊ salute consistens: nō ē ī via mutatiōis ad aliud. sed salua t' ī seipsa. propter quod nihil nu tritur a nutrimento in sua specie ⁊ suo esse saluato: sed potius ab eo quod iam āte corruptum est ⁊ des titit ab esse proprio: aut est in via ad illud. propter quod animalib⁹ creatus est venter ī quo cibus cor rumpatur: ⁊ extrahatur ab eo illud quod nutrit animal humidum nu trimētale. Ipsa enim extractio hu midi ipsius quod attrahitur in ci bum: corruptio ē ei⁹ quod nutrit. quod in ventrem ingestum est per manducationē. Omnis eni corrup tio que ē secūdum naturam sic fit q̄ extrahitur humidum ⁊ remanet siccum decidens in cineres. sicut ci to incineratur omne stercus anima lium. Cum igitur nō vētrem habe ant plante: sed terra pro ventre v tantur. oportet in terra circa plan tas esse putrescētem cibum plāte: ⁊ tunc attrahi a radicibus eius hu midum ⁊ illo cibari. hoc autē pro bāt opera rusticorum. qui stercore quod letamen vocant: prope omni um plantarum fimant genera: qd̄ nō ad radicē distillat nisi irrigatio ne pluuie aut aquē desuper fuse. H⁹ aūt letamen ī genere duos habꝫ humores vnū qdē supernatantē ⁊ aereum: qui non facile est incorpo rabilis plante: sed potius attrahit' ⁊ īcidit' a sole. Alteꝝ aūt habet ad unatum ⁊ inmixtum subtili sicco quod est in ipso: ⁊ hic ē vere cib⁹ plantarum. Plātarum generaliter corpus siccius ⁊ durius est q̄ꝫ cor pus animalium: ⁊ tali indiget cibo qui terrestreitate indurabilis ⁊ sic cabilis sit. Vlterius enim cibus nutriens similis est nutrito. Iudi catur autem ⁊ hoc accidente plan tarum que nimis pigui ⁊ humido nutriuntur letamine. contrahunt enim fructus earum saporem ex le tamine. Et substātie earum hac de causa contrahunt nascentias ⁊ pu tredines. Ex letamine autem qd̄ coadunatam cū suo terrestri habet

humiditatem et bonam permixtio nem conualescunt ꝛ roborantur: et fructus proferunt congruos ꝛ vti les. Adhuc autem si nimis humi dū ꝛ pingue sit letamen. aquosam planta attrahit humiditatem plu rimā: ꝛ luxuriabit in foliis: ꝛ mol libus ramusculis īfecundis. ꝛ nō sufficientem proferet fructum. ꝛ il le quē profert erit aquosus ꝛ incō ueniens. hoc ostendunt omnes sil uestres plante: que nutrimentum habent siccum ꝛ terrestre. Fructus enim omnium illarum calidiores ꝛ sicciores sunt ꝛ fortioris odoris ꝙ ortensium q̄ cibāt letamie aqo.

Adhuc autem i prehabitis dictū est fruct⁹ causari ex humido vnc tuoso. hoc autem non est nisi ꝙ ter restritati fortissime cōmixtum ē. hoc igitur est maxime quod cibat. ꝛ mutat sapores ꝛ mōs fructuū. propter quod stercus auium ꝛ nō aquaticarum ꝛ p̄cipue columbaꝝ precipit Paladius permisceri cum letamine. stercus enim hoc feruens est valde ꝛ suo calore in letamine superfluam consumit humiditatē. ꝛ tunc magis conuenit plantarū ci bo. Ideo etiam azininū ꝛ equum vel ouium ꝛ caprarū stercus a rus ticis assumitur. hec enim animalia siccas habent egestiōes: ꝛ per iduc tas ratiōes magis cōgruūt letami plantarū. hac de causa p̄cipit caue ri a stercore porcio: qđ tā ex specie ꝙ ex accidēte qa siccū nō ē: plātis affert magnū nocumentū. Sic igit in communi disposito letamine. o portet ꝙ ipsum letamen sit in via corruptionis poti⁹ ꝙ sit iā incine ratum ꝛ ad terrestreitatem cinereā deductū: ꝛ calore naturali destitu tum. nam optime congruit ꝙ iam per putrefactionem resudat ad su perficiem suum naturale humidū Cum enim hoc humidum nutriat ꝙdiu ad h⁹ radices plantarū resu dat: tamdiu debitum plantis pre bet nutrimētum. Quapropter neqꝫ recens letamen omnino queritur: neqꝫ qđ iam vetustate icineratum existit: sꝫ quod est annuū vel tres partes āni habens: optimū esse pro nunciatur a cultoribus plātarum. Recēs enim adhuc i se claudit hu morem. vetustum autem in toto a misit in administrando. humorem suum in nutrimētum. propter qđ etiam peritiores medicorū cōsump torum habitacula precipiunt sub tali letamine fieri. Fomentum eni huius letaminis a fumigatiōe sua aliquid carnib⁹ eorum per poros prebet humectationis. hoc etiam ostendunt industrie alchimorum: qui optimas quasqꝫ maturatiōes i clibano letamis precipiunt fieri. vocātes clibanum letaminis calo rē. qui cum tali ex quo dictum ē humido expirat ad fimi superfici em. Adhuc autem sicco letamine posito ꝛ non bene corrupto: vide mus arescere multas plātarum. ni si multo prohibeantur humido a queo per continuationem irrigati onis. quia siccus calor qui ex tali fimo generatur circa radices: incē dit vitales radices plante: ꝛ exsic cat: ꝛ in ariditatem conuertit totā plantam: propter quod ex ōnibus his colligitur letamē quod mutat plante habitudinem esse debere in dispositionibus iductis. Sic igit

administratum letamen mutat plā te naturam: plus ꝙ̄ cibus mutet a nimal qd̄ cibatur ex illo: Animal enim magis diuersum est ⁊ longi⁹ a se alterat cibum ꝙ̄ plāta. ⁊ ideo cum letamen hoc sit cibus plante ⁊ vicinior plāte et similior sit cib⁹ ꝙ̄ animal: citi⁹ mutabitur ex cibo ꝙ̄ aliquod animaliū. Adhuc aūt iam sepius habitum est: ꝙ planta terram habet pro ventre: ⁊ in terra primam cibus plante recipit assi milationem: propter quod trahit ad se plantarum mutationē. Vir tutes enim terre precipue sunt vir tutes plātarum: ⁊ secundum terre mutationem erit ⁊ plantarū muta tio. nec ē aliqs mod⁹ ita conueniēs ad mutādū plante naturam: sicut per letamen ⁊ letaminis cōtēpatio nem. Jam enim ostēdimus. ꝙ in planta non sunt tot numero diges tiones sicut in animali. Scim⁹ au tem ꝙ similium in corpore facilior est mutatio ꝙ̄ etherogeniorum. Et ideo videmus quasdam plantaꝝ ex cibo non solum mutari ad alte rum modū saporis fructuum suo rum: sed etiam frequenter trāseūt in alias species ex continuitate ci bi ⁊ letamis. sicut superius de tri tico ac siligine dictū ē: Hoc autem ostendit artis industria. quoniam si quis in arbore perforatis ramis qui sūt iuxta ramusculos a quib⁹ dependent fructus impleat pulue ribus optime contritis foramina: ita ꝙ pulueres ipsi sint ex specieb⁹ multum aromaticis: ⁊ obstruatur ab vtraq; parte optime cum cera forti ⁊ spissa: fructus erunt ī sapo re aromatici saporem pulueris ob tinentes: qui tamen ad fructuum substantiam non perueniunt nisi p euaporationem. Oportet igitur ꝙ multum maius letamen cuius hu mor ingreditur per substātiam cor pus plāte ⁊ fructuum mutet natu ralem habitudinem ipsius. Opor tet autem diligenter cōsiderare: ca uendo ne letamen cōgestum super terram fumet ad flores ⁊ fructus. aut etiam ad gemmas plantarum Fumus enim ille siccus ⁊ incens⁹ est ⁊ fetidus: ⁊ per poros ad interi ora plantarum ingreditur: ⁊ plus erumpit ꝙ̄ malus cibus. sicut ⁊ a nimalium corpora corrumpūt hu iusmodi fumi ⁊ odores. Hoc autē iam experti sumus in vitibus sub qb⁹ sarmenta ⁊ palee ⁊ ouorū teste fumabunt ad gēmas flores ⁊ fruc t⁹: ⁊ multe ex his perierūt omnio. quarundam autem gemme inutiles facte sunt: ⁊ quarundam flores. Si q̄ aūt aliqd vuarū protulerūt: omnino postea aruit ⁊ exsiccatum est. Talis enim fumus maxime no cet his que rare substātie sunt plā tis: sicut vitis. sic etiam plus noc; viris ꝙ̄ feminis propter raritatem corporis virilis. Fumus enim hic indigest⁹ ⁊ nō alteratus pertingit intra corpus. ⁊ ideo corrumpit na turas tam plātarum ꝙ̄ animaliū. propter quod id quod ex herbis ⁊ locis plātarum eradicatum est lō gius proici ab ipsis debet: ne cor ruptiōis fetore plantis afferat no cumētum. Oportet etiam nos nō latere: ex eadem causa paludes ab agricultoribus fieri debere. sicca e nim palea sarmenta ⁊ stercora non apte maturāt: ꝫ poti⁹ corrūpūt

⁊ corrumpũt per fumum suũ quē emittunt. humefacta autem laxius resoluuntur in superficieb9: ⁊ effi ciuntur molliora per quorum spō giositatem exsudet ad superficiem naturale humidum ⁊ maturetur in plãtarum conueniens nutrimētũ. huius autem indicium: est ꝙ plãte etiam sicut animalia attrahunt hu midum ⁊ cibi sui vehiculum. Et cum non potent sicut animalia: pa ludalis potus earum permiscetur letamini: qui facit ipsum in plãtis vndiqꝫ fluere: ⁊ ipsarum partes in fundendo nutrire ⁊ mutare. Nec obstat ꝙ videmus quosdam rusti corum ꝑparare loca culturum suoꝝ per incensos cespites ⁊ ligna: ⁊ sic terra melius fructificat i plantis. hoc enim non fit propter plãtas: sed ad temperandam duplicem ter re maliciam. friget enim terra: ⁊ ex frigiditate sterilis: hocmodo aliqd caloris accipit quo semina in ea iactata melius conualescant. Simi liter autem ⁊ humida nimis: ex h° fecunda incensione ⁊ inmixto cine re in cuius poris aqua nō tenet᷑: cō trahit siccitatem temperatam: per quã magis habilis efficit᷑ ad fruc tificandum. Ex omnibus igitur predictis constat: letamē esse vnũ eorum que precipue plantam mu tant a siluestritate in domesticatio nē. Siluestritas eni plante nihil a liud est: nisi neglectus cultus eius ⁊ sapor fructus ei9 qui vsib9 hũa nis nō competit. Et domestica di citur quando per cultũ eius sapor ad delectationem ⁊ vtilitatem hōi num redigitur. Hoc autem fieri p letamen: probant ea que in anima libus videm9 accidere. quecunqꝫ enim animaliũ sunt domestica: plu rium sunt carnium: ⁊ propter nutri mēti habundantiam: ⁊ multarum sunt qualitatum. ⁊ diuersorum co lorum propter nutrimentũ diuersi tatem. ⁊ sapor carnium eorum ē a lius ꝙ̃ siluestrium. Oportet igit᷑ proportionaliter hoc etiam in plã tis accidere ex nutrimēti admĩstra tiōe vt ayt frater Albert9. Pala dius autem refert: ꝙ stercorum cō gestio locum suũ tenere debebit: q habundet humore. ⁊ propter olo ris horrenda: a pretoriũ conuertat᷑ aspectu. Humor habundans hoc prestabit stercori: vt si qua insunt spinarum semina putrefiant. Ster cus azinorum primũ est precipue ortis. deide ouium ⁊ caprarum ⁊ iumentorum. porcinum vero pessi mum. Cineres optimi. Sed colum binum feruidissimum. ceterarũqꝫ auiũ satis vtile excepto palustriũ Cassius vero scribit vt refert var ro. Colũbinum esse precipuũ. post ipsum: sterc9 homis. tertio capri num ouinũ ⁊ azininum. Equinũ non bonum nisi pratis. stercus qđ anno requieuit satis est vtile nec herbas creat. si vetustius est min9 proderit. Pratis vero recentia ster cora proderunt ad vbertatem her barum. ⁊ maris purgamēta si aqs dulcibus eluãtur mixta reliquis vicem stercoris exhibebunt. Var ro scribit ꝙ prope villã duo debēt esse sterquilinia: vel vnum bifariã diuisum. ⁊ quod in vno nouum ē debet dimitti donec maturescat: al terum vetus i agrum tolli. nec nō illud sterquilinium melius: cuius

latera ꝛ summum virgis ac frōdibus est a sole defensum. non enim succum quem querit terra solē exsugere oportet. Itaq̧ periti procurant ꝙ aqua i eum fluat qua maxime retinetur sucus. Stercorandi sunt agri spissius in colle: i campo rari⁹ cū lūa minuit᷑. q̄ res herbis si seruet᷑ officiet vt ayt Paladi⁹ Uni iugero asserit Columela vigitiquatuoꝛ stercoꝛum carpenta sufficere. In plāo vero decem ꝛ octo. Rustici tamen nostri duplum ponunt ꝛ vltra. Sed tusci nō tantū.

Itē cūili tot dissipādi sunt quot ea die poterūt exarari: ne stercoꝛa exsiccata nil prosint. Eiciuntur q̄dem letamina qualibet parte hyemis. Sed si tempoꝛe suo eici non possint: anteq̄ꝫ seras moꝛe semis p agros puluerem stercoꝛis sparge: vel capꝛinum manu pꝛoice ꝛ sarculis misce. nec pꝛodest nimium stercoꝛare vno tempoꝛe: sed frequēter ꝛ modice. Ager aquosus pl⁹ stercoꝛis querit. siccus minus. Sed si letamis copia desit: hoc pꝛo stercore optime cedit. vt sabulosis locis cretam id est argillam spargas. cretosis ꝛ nimium spissis sabulū. hoc etiam ꝛ segetib⁹ pꝛoficit. ꝛ vieas pulcherrimas reddit. nam letamen in vineis: vini cōsueuit viciare sapoꝛem. vel seminentur lupini in agris cultis ꝛ vineis de mēse augusti et de mense apꝛilis vel mai: et cum ad debitum quasi augmentū peruenerint euertantur. Sic eui loco letamis vineam ꝛ terram inpinguant. sed duobus annis ad plus ipsoꝛum durat in eis piguedo. In partibus autem tuscie cultoꝛes expertí lupinos serunt: tempoꝛe quo seminantur rape i terris cultis vel stipulis bis aratis: videlicet circa tres coꝛbes in iugero ꝛ expesse semina operiunt. Deinde tempoꝛe octo bris ligonibus incidunt ꝛ i sulcis ponūt. ꝛ ibidem seminātes frumētū aratro semē operiūt: ꝛ ide bonū frumentum colligunt estate sequētī. Mediolanenses vero seminant rauicias spissas: ꝛ cū creuerit eas euertūt. Alii autem serūt gralegā. ꝛ euertunt cum ad substantie venerit complementū. Alii vero terras qui sua macredie parum aut nihil fructificant: ad multam fertilitatē cū irrigatione hocmodo reducūt. scilicet ꝙ extracta de cāpis segete: inducunt in agros aquam per sulcos vel riuulos oꝛdiatos. Est aūt meli⁹ si aqua est turbida: de toꝛrēte que super faciem agri terram nouam inducat: ꝛ replendo sulcos: agrum equet. pꝛecipue si fuerit ager cretosus. nam si solutus fuerit sufficit aqua clara. pꝛodest autem maxime talis irrigatio in estate: cū aqua in agris steterit sub radiis solis feruentis. hoc enim modo talis ager multum inpinguatur vt plurimū. Item dicunt Mediolanēses ꝛ omnes cōmuniter hoc obseruant ꝙ ubi linū seri debꝫ: lupinos quos ibi seminauerant euertunt. non solum si iam magni sunt: sed etiam si tunc nati sunt. ꝛ valde terram fecūdant. Et plus dicunt: ꝙ si aliq̄b⁹ dieb⁹ mollificentur i aqua: ita ꝙ bonum germen emittāt. ꝛ manu serant ꝛ terram arēt. eam etiā valde fecundant. Idem dicunt de cineribus. ꝛ ideo fimum comburunt: et

manu seminãt ꝛ euertunt cum lini vel alterius cuiusuis semie. Ponẽdum est autem letamen in campis vineis ortis ꝛ arboribus. precipue a kalendis septembris per omnes menses sequentes vsqȝ ad mensem mai subsequentis. ꝛ i tẽpore fortis gelu super iam natis segetibus potest congrue spargi. Poterit etiam sequentibꝰ mẽsibus i terris spargi si eadem die terra operiatur ꝛ vineis ꝛ arboribus: si letamẽ fuerit valde maturum. Et est sciẽdum ꝙ ex vno curru palearum: quinqȝ ꝛ sex currus letaminis fiunt. ꝛ ꝙ sex annis opꝫ vna stercoris sparsio terram fecũdat. Itẽ notandũ est ꝙ letamẽ absqȝ animalibus fit hoc modo: videlicet ꝙ i hyeme palee vel alia stramẽta proiciũtur in viis lutosis curtis vel fossatis et quibuscũqȝ foueis. ꝛ cũ ibi p quindecĩ dies vel idcirca steterint: ꝛ fuerint ꝯculcate sepeqȝ pluuiis madefacte concernãtur. ꝛ ad magnum letaminis montem desuper latum ꝛ cõcauum vt pluuiarum aquas recipiant post dies aliquot deferuntur: ꝛ cum sic per totam estatem steterit sparguntur in agris.

De aqua que conuenit maturitati letaminis. ꝛ nutrimento plantaꝝ.

Aqua paludalis conueniẽter letamen quod est nutrimentum plãtarum maturat. et plantis irrigat. Aqua enim fluente non bene maturatur nec irrigatur planta. qͦniã illa quidem frigiditate sua cõstringit poros letaminis: ne expiret in eo calidum aut humidum naturale ad superficiem. Similiter autem eadem frigiditate constringit poros radicum: ꝛ nõ sinit eas aperiri in tractum nutrimẽti. ꝛ quod est circa radicem lauat ꝛ deducit. Et ideo in fortiter fluentibus aqs paucas aut nullas videmus nasci plantas. terrestritas enim fundi lauatur ꝛ educitur. nec remanet nisi lapis durus ꝛ frigidus i quo plãta nasci vel nutriri non potest. Aqua autẽ stans fixum in se recipit solis radium ꝛ calefit: ꝛ illo calore coadiuuat ad letaminis maturationem: ꝛ radicum apertionem: et ad pullulationẽ seminum. ꝛ maxime aqua que descendit in pluuiis ꝛ roribus ex nubibus super terrã. hec enim est calida ꝛ vaporabilis ꝛ ideo palus conuenientissime fit iuxta letamẽ. qa calore vt diximꝰ maturat: ꝛ vaporabilitate commiscet subtili commixtione. ꝛ confert ei leuitatem ꝛ motum: quibus eleuari possit in venas ꝛ poros orgãicos plantarum. Si autem aqua lacualis vel fontium adhibetur i loco paludum: oportet ꝙ stet sub radio solis priusqȝ letamen iniciatᷣ ꝛ commisceaturᷣ cum ea fortiter: ꝛ moueatur ita ꝙ ex motu spumam faciat ꝛ vaporabilis fiat propter dictam causam. Aqua autem grãdinum et niuiũ nisi diu stet anteqȝ fluat ad plãtas: plurimũ sui frigiditate plãtis nocumentum affert. Est enim i ea frigiditas radices mortificans: ꝛ humidum letaminis cõgelans. ꝛ hoc nocumentum non de facili aufertur. Cuius signum est: ꝙ terre niuose parũ proferunt gramis. ꝛ qd̃ proferũt est imaturum.

Et licet calefiat aliquādo aqua p solem. tamen nocumentum quod ītulit prima frigiditate nō aufert: qa hoc fuit mortificatiuū. hoc enim videm9 ī terris grādiatis ⁊ agris: quoniā īfra tres ānos vix postea reducuntur ad cultum. Sed aqua pluuie licet sit frigida tamen excellentiam non habet. ⁊ habet caliditatem ex nube ex qua descēdit: ⁊ vaporabilitatem. Ros autē est calid9 ⁊ hūid9 ⁊ dulcis: qui defacili mouetur ad membra plantarum. Palus enim de qua dictum est non erit sita iuxta plantas prope. quoniam nimis fusa planta impeditur a fructu conueniēti. sed mediocriter infusa cōualescit. propter quod letamen in turri cōuenienter ī altiori parte orti vel agri tenetur: vt ipsi9 nutrimentū ⁊ virtus cū pluuia descendente ad plantarum deducatur radices. vbi calore terre fumat ī radices arborum ⁊ aliarum plātarū: ⁊ sugitur humor eius calore naturali radicum. Et hec est causa q͛ aque pure macillente ⁊ impetu fluētes: steriles efficiūt terras q̄s influunt. Aque autē lacunose ⁊ paludose faciunt eas pingues. ⁊ precipue quando ex pluuiis calidis accipiunt incrementum per quod exeunt ab alueo ī agros. sicut nilus q crescit a pluuiis sub eqnoxiali descēdētibus que sunt calide ⁊ humide. ⁊ ideo optīe irrigat sata egiptiorū. Alia autem aqua grauis: potius est descendens a partibus letaminis et a radicibus plātarum q̄ vaporet in ipsas. ⁊ ideo non est adeo conueniens. In lacunis in quib9 stetit aqua medicamen accipit ex continuo radio solis. ⁊ ideo putrescētes in eius fundo herbe: quasi ī naturam conuertūtur letaminis. ꝓpter quod etiam lutum de fundo talium lacunarū paludalium acceptum: pinguem agrum ⁊ fecundum facit: habens effectum letaminis ī ipso. Omnino autem conuenientissimum plātarum nutrimentum est letamen ī palude temperata humiditate putrefacta: ⁊ ex conueēnti stercore commixtū. propter causas inductas. Sed aqua salsa pre ōnibus cauenda est ne admisceatur letamini aut plātis. quoniam illa exsiccatiua est ⁊ adustiua: ⁊ omnino contraria plātarum pullulationi. licet enim acredo salis fracta sit in humido aqueo: cum torrore tamē solis conuertitur in acredinem ⁊ amaritudinem. ⁊ tale nutrimentum omnino plante refugiunt. Et aliā h3 ī se similiter siccitatē potētialem ex cōbusta salis terrestritate: et ex hoc contrahit poros plantarum et obturat: ⁊ exsiccat letamē. ita q͛ suum hnmidum non valet exsudare in plantarum cibatiōe. Adhuc aūt aque metallorum que per mineras decurrunt aut fistulas metallinas diu aut longe fluxerunt: sunt incōuenientes. quoniam ex natura metalli corrodunt potius q̄ infundāt interiora letaminis et plantarum.

Aqua igitur maturans letamen ē aq̄ paludalis ex pluuiis ⁊ roribus congregata. Si illa non habetur sit aq̄ lacunalis: sub sole diu calefacta ⁊ fortiter mota. Si autem nec illa parata est: sit aqua de fontibus aut flumib9 aut puteis hausta: fortiter cōmixta ⁊ sub sole calefacta.

De utilitatibus arationum et fossionum.

Rationes autem et fossiones in genere quatuor conferunt utilitates. Quarum una est apertio terre. Secunda est adequatio eiusdem. Tertia est agri commixtio. Quarta eiusdem comminutio. Terram autem aperiri necesse est: quia aliter nec semina in se iacta recipit: nec ea que in se habet sufficienter expirans emittit. et ideo aperiri oportet in omni mutatione plantarum quando de silvestritate in domesticitatem mutantur. Soliditas quippe superficiei per pondus ipsum terre: et conculcationem hominum et bestiarum: adhuc autem per ymbrium ictus et fluxum facta: impedit ne aliquid in se ab exteriori recipiat. aut etiam aliquid ab interioribus suis emittat. unde planta in ea fixa aut germinet aut mutetur a dispositione una in aliam: propter quod terram proscindi oportet aut aratro aut fossorio. Similiter autem nisi fuerit adequata non bene mutabit plantam. sed potius contrarie in ea dispositiones forte corrumpent. Cum enim continue id quod est in superficie terre suo pondere et fluxu humoris tendat inferius in terre viscera: est terra interius ad duos vel tres pedes magis pinguis quam in superficie. et ideo inferiorem superius elevari: et superiorem deprimi per arationem ac fossionem oportet: ut adequata virtus sua in una virtute unita moveat plantarum radices et fecundet. Adhuc autem beneficium radiorum solis tangit primitus superficiem. sed cum non sit retinens aliquid evanescit: et propter redundantiam conservatur in inferiori parte terre: et hoc adequatur quando inferius superius ponitur et econverso. Et multe alie adequationes virtutum terre fiunt per fossionem terre et arationem. Commixtio etiam necessaria est: quoniam nisi partes quelibet sibi permixte sint: non erit ipsa proprius locus generationis plantarum. Plante enim que commixtarum sunt virtutum: locum sue generationis querunt esse mixtum. nec potest fieri quod ager sit equaliter humidus et equaliter siccus et equaliter calidus et equaliter frigidus: nisi fiat hoc beneficio fossure et arationum. Comminutio etiam est necessaria propter subtilitatem ipsius. nisi enim comminuatur: non subtiliabitur. et nisi subtilietur: non erit conveniens cibus et materia plantarum. propter quod precipit agricultor Paladius: quod non aretur tempore quo lutosa est terra quia tunc in pulverem non reducitur. nec est tempus congruum arationi tempus eximie siccitatis: quia tunc glebe magne non dividuntur: sed potius tempore quo parum mollita est terra. nec tantum habet humoris quod contineant se partes ipsius. cum enim proprie comminuitur: et subtiliatur: aptatur semibus et plantis: propter causas inductas: Hac de causa periti in agricultura ter vel quater crudum agrum arari precipiunt. dicentes qualibet de tribus vel quatuor arationibus addere fructibus proportionabiliter sui numeri quantitatem. vel quod secunda aratio addat alteram fructuum partem.

ꝛ tertia tertiam ꝛ quarta quartam
ꝛ vltra non progreditur: quia suf
ficit ꝙ per quatuor arationes ē ter
ra subtiliata ꝛ ad cibum ꝑparata.
hac de causa precipiunt in rustica
tione glebas magnas malleis mag
nis comminui. quia aliter vt dixi
mus nō conuenit generationi plā
tarum. Quod autem diximus de
quatuor vel tribus arationibus:
variatur secundum qualitatem a
gri qui colitur. fortis enim ꝛ glu
tinosus et adulterinis herbis reple
tus non excolitur ad emendatio
nem ꝛ subtiliationem nisi quatuor
arationibus. Poroso autem ꝛ sub
tilem ꝛ mundam terram habēti for
te sufficit vna aratio vel due. aut
vt multum tres ad plus. prop
ter quod etiam precipit Paladi
us terram considerari. quoniam
si labor fructus excellat vtilitatem
relinquenda est. si autem fructus
excedat laboris meritum: insistēdū
dicit esse cultui. Sunt autem agri
qui non arando sed fodiendo tem
perantur et hi sunt quorum multū
est pinguedo ī profundo: qđ vo
mer aratri pertingere non potest.
Ad hoc enim oportet adhiberi fos
sorium qđ profundiꝰ terrā sulcat
ꝙ̄ vomer aratri. Compertum ē au
tem operatiōe rusticorum. vsqꝫ ad
decem pedes pluuie humorem pin
guedinem superficiei terre secū de
ferre cum in profundum distillat.
Amplius autem sicut videmꝰ āi
malia aquatica que sub terra pro
funde generantur ī lacubus subter
raneis venenosa esse: eo ꝙ lucis ex
pertia sūt. et vaporibus spissis nu
trita. Ita etiam id pingue quod in
profundo terre latet: incongruum
ē ꝛ grossum ꝛ frigidum. nisi ad su
perficiem aliquando tollatur: ꝛ lu
ce solis lustratum subtilietur ꝛ dis
soluat' ꝛ spiritale fiat: quo vapo
rabili spiritu ad radices ꝛ semina
pertingere ꝛ penetrare possit: ꝛ vsi
bus laborantium adaptari. Nō
autem omnis ager colitur vel ara
tur. Cum enim antiqui egiptii pri
mo agrū mensuris geometricis dis
tinxerūt: quatuor agrorum genera
esse dixerunt in quibus plante do
mesticātur per cultum. satiuum vi
delicet: consitum: compascuum: ꝛ
noualē. Ex his autem duos tantū
arando ꝛ fodiendo coluerunt. sa
tiuū videlicꝫ ꝛ noualē. vocātes sa
tiuum qui seritur cōtinue singulis
ānis vel ī eodem anno pluries. no
ualem autē qui alternis annis aut
tertio itermisso aut quarto vel q̄n
to aut sexto: aut forte septimo āno
qescit. et hos fodere et arare prece
perunt: propter causas q̄s diximꝰ

Compascuū aūt ꝛ consitum non
fodiendos esse preceperunt. Cōpas
cuum autē vocabant eum qui pra
ta ferebat in pastum animaliū. Cō
situm autem eū qui arboribus erat
consitus. que portabāt fructus sa
lubres vsui hominum. Et compas
cuum nullo modo. Cōsitum vero
non fodiebant: nisi forte parum cir
ca radices ꝛ nō vbiqꝫ: cuius cultꝰ
nos inferius rationē dicemus. Sꝫ
hic dicere sufficit ꝙ satiuus et no
ualis ager fodiendi ꝛ arandi sunt:
quia aliter semina in eis non bene
conualescūt. propter causas quas
diximus.

De cultu agri satiui.

Iuersificāt' aūt ī arādo satiu9 ꝛ noualis ager. q° niam satiuus virtutem habꝫ magnam ꝛ feracem fructificandi: intantum ꝙ si conti nue non maceretur in partu ꝙ pin guedine nimia luxuriabit ī spuria diuersarum plantarum: quod pos tea sine magno labore emēdari nō poterit. aut forte in humore: ita ꝙ ipse humor nimis habundans sub merget seminum virtutem. Et si q dem adeo ferax est ꝙ timetur luxu ria adulterinarum plantarum: con tinue seritur omni anno. aut forte in anno pluries: eo ꝙ calidus et humidus est talis ager: ꝛ soli cali do expositus. qui etiam sol ab eq noxiali descendens: calorē terre ad pullulationem seminum sufficiēter immittit. nam calor solis cōmiscet īferiora superioribus ad generatio nem eorum que ī terra nascuntur. Et ideo quando solis calor īferio rem terre humorem eleuat in super ciem agri siccam: efficitur ager con tinue calidus ꝛ humidus: Et est il le ager semper porose terre: ꝛ bone commixtionis: ꝛ facilis cultus: et paruo labore multam profert fruc tuum vbertatē. ꝛ ille proprie voca tur satiuus. Quando autem vincē te calore solis eleuato de profūdo humidum: non commiscet agrum ꝛ mollificat eum: sed consumitur: ꝛ plus cōsumit sol de humiditate vel humore ꝙ̄ eleuet. efficitur ager puluerilentus ꝛ sabulosus ꝛ salsus ꝛ pessimus. qui non recipit bonita tem per cultum: sed poti9 siccitate redigitur in heremi solitudinem: in qua nulla plantarū recipere potest ad bonum vsum mutationē. Ad huc autē si tanta sit solis debilitas vt nihil de profundo terre eleuari possit ad superficiem: sed potius ꝯ primitur continue ager loci frigidi tate mortificante. quantumcūq͂ il le colatur non reddit fructum plā tarum: nisi forte siluarum: eo ꝙ siluarum arbores in valde magnā profunditatem dirigunt radices. vbi est calor fumans ex superiori terre constrictione: Ad tantam aūt ꝓfunditatem nec fossio pertigere potest: nec aratio nec seminatio. ꝛ ideo tales agri nec arabiles nec sa tiui dicuntur. Omnia hec que ī su perficie terre nascuntur ex vapori bus desubtus ad superficiem ptin gentibus oriuntur. Satiuus igit' ager optimus est qui vapore pertī gente ꝛ non consumpto superius ē calidus ꝛ humidus: mollem habēs superficiem ꝛ porosam. qui ꝛ cultu facilis est: ꝛ ferax seminibus in eū iactis. Est autem hoc ymaginari p similitudinem caloris balneorum. In his enim si quis calore modera to mouente quidem humidum sed nō consumente vsus fuerit: diffun detur humidum naturale immixtū cibali humido per corpus suum: ꝛ extendet carnes suas et impingua bit eas. Si enim calore immodera to ꝛ diu vtat': expirabit humidū eius: ꝛ destruit' ꝛ macerabitur cor pus eius. propter quod dixit Pa ladius maxime eligēdum esse pin guem ꝛ rarum agrū: qui calore ra rificatus nō dissolut9 sit: ꝛ humi do multum spirituali ad superfici em reflexo ipignatus sit. Secūdi

autē meriti dicit esse pinguem ꝛ densum. hic enim ꝛ si densus sit aratione est subtiliabilis. ꝛ tunc efficitur conueniens pingui ꝛ denso. hic enim labore quidem colitur: tamē cultoribus non negligentibus ad vota respondebit. Cum autem iste due dispositiones magis inueniantur in agro culto: pinguis ꝛ rarus magis vineis cōgruit: eo q vites rari ligni sunt et ex denso non ita surgere possunt. Adhuc autem plurimo idigent calore ꝛ humore vinee. ppter quod nō conuenit ad vites terra densa: que ꝛ calorem impedit ad radices pertingere ꝛ humorem. Pinguis autem ꝛ densus frugibus magis congruit: que solidum exigunt fundum ꝛ cibum propter grani siccitatē ꝛ soliditatem: sola autem nimis macra ꝛ melancolica quadam ariditate: nec frugibus competunt nec vineis. hec enim repressam i vicinam sui pfūditatem habent hūiditatem. ꝛ hec humiditas parū spirat: nisi forte ad arborum ex profūdo generationes. ꝛ harum fructus aut nulli sunt propter frigus: aut inmaturi ꝛ inconuenientes. ꝛ ideo plante in tali terra non domesticātur. Ea autem que nimio calore siccitatem patitur pre omnibus peior est. illa enim et in profundo ꝛ in superficie destituta est humido. ꝛ ideo hec heremus vocatur: eo q redacta sit in solitudinē. nec aliqd profert propter adustionem ꝛ salsedinē sabuli: nisi forsan herbas valde minutas ꝛ siccas ex aliquo modico vapore alicuius temperati tēporis generatas. Propter quod optimus agricultor Paladius dicit: illud deterrimum terre genus esse: quod est siccum simul ꝛ spissū macrum ꝛ frigidū calidi exspiratiōe.

De medicamine agri vt fiat satiu⁹.

Sunt autē quidam agri in se quidem frigiditate steriles aut humore: qui culti primo accipiūt medicinam ꝛ postea i eis optime plāte precipue fruges proueniunt. In talibus enī terris argilla fossa terre frigide ministratur. ex argilla qdem terra frigida accipit fecunditatem: eō q argilla calida est ꝛ sicca proprietatem habens masculi. Terra autem frigida est ꝛ humida eo q frigus inducit humidum. et cum calidum siccum permiscet' frigido humido fit temperamentum ꝛ tunc terra illa ferax ita diu efficitur donec p alluuionem ymbrium non distillauit tab ea argilla. et tūc plante in talibus terris ad meritū veniunt mutantes siluestrium qualitates ac proprietates i domesticarum qualitates: tam in quantitate fructuum q̄ꝫ in qualitate. si eni terra sicca et amara est nunq̄ꝫ recipit medicinam. quicquid enim ingeri potest tali terre: totum i adustionē ꝛ salsedinem ꝛ siccitatem conuertitur. propter quod etiam terrā adustionem clamasse in fabulis poetaꝝ legitur conquestā de incendio phetontis: ꝛ non conquestam de gelicidio saturni: sciens q malicia que ex frigore est potest temperari: non autē adustio que ex siccitate salsuginis. Similiter autem si terra humore ifecunda est: aliquod recipit temperamētum. fodit' eni fossatis

per transuersum: ad que primo de
scēdat humor superfluus: ⁊ postea
defluat ab agro. ⁊ tunc recipit tem
peramētum. propter quod omnes
fossas agrorum ad unam maiorē
et decliuiorem deriuari facias per
transuersales aratiōes ⁊ fossas: ut
per decliuiorē agri a superfluo mū
detur humore. eomodo quo etiā
mutatiōes ⁊ euacuatiōes corpora
curant animalium: ex humore et
non qualitate tantum infirmata.
Sicut enim hec est duplex causa e
gritudinis in animalis corpore: ꝙ
uidelicet aut q̄litate aut humore ī
firmantur. Ita etiam in agro. Et I
deo cum terra frigiditate sola uin
cibili est sterilis: studeat agricultor
infundere alterantem argillā. Si
autem ex humore solo eius infecū
ditas ē: studeat euacuātibus eam
reducere ad cultū: per modum fos
sarum qui dictus est. Sed terra q̄
iam sit destituta combusta est et de
sperata ē: sicut āīal corpus mor
tuum ⁊ īcineratum. His igitur mo
dis ager satiuꝰ iuuatur ad domes
ticationem plantarum precipue in
frugum cultu. quoniam de vineis
sermo erit posteriꝰ cum de agro cō
sito tractabimus. In talibus enim
non optimis agris: qui medicina
plurima ⁊ continua indigent: di
ligenter obseruanda sunt tempora
cultus ⁊ sationis. In terris autem
frigidis autumpnalem tempestiue
oportet fieri sationem: ut planta a
liquid roboris āte hyemis aduen
tum accipiat. nam si debilis nimis
ad hyemis puenerit frigiditatem:
ipsa gelāte glacie mortificabitur ⁊
a fructu optato destituetur. hoc au

tem maxime est in eo agro qui cū
frigiditate etiam est siccus. nisi tūc
tempestiue preueniatur satio: nō ha
bebit robur cōtra hyemem macra
⁊ tenella plantatio. In agro autē
calido ⁊ pingui: deferēda est satio
quātum commode potest. Nisi p
ueniatur in tali agro satio luxuria
bit in herba. et cum totum in herba
posuerit humidum substātiale: nō
habebit uerno tēpore unde produ
cat semina utilia. nam eiꝰ satio nō
accipit ab hyemis frigore aliqd°
nocumētum: eo ꝙ locatum sit semē
in agro calido ⁊ pingui. ⁊ sic a fri
gore hyemis ledi nō potest: sꝫ plā
tula potius inpinguatur: ⁊ retinet'
a frigore hyemis ne luxuriet. ⁊ tūc
uerno superueniente calore: multi
plicia ex se formabit semia. ⁊ fruc
tus in maxima ubertate producet.
Similiter autem considerandum ē
in agris multum frigidis et humi
dis: qui circompositi sunt maribꝰ
⁊ paludibus multis. hos enim non
cōuenit seminari autumpno. nimi
um enim pfunditur humore frigi
do. ⁊ seminum satia abluitur ⁊ pe
rit: ita ꝙ euanescunt ī uerē ⁊ a fruc
tu destituuntur. Sed uerno tempo
re sata: habent multiplex humidū
affluēs ⁊ vaporosum: tam ex agri
fundo q̄ ex locis adiacentibus. et
cū calor solis conualuerit cito cres
cunt ⁊ fructificāt. Et huius signū
est: ꝙ uidemus tales in siccitate tē
poris q̄ alios agros impedit: optie
fructificare. temporis enim siccitas
nimio agri humori cōiuncta: facit
temperamētum. ⁊ fructuum reddit
ubertatem. propter quod etiam di
cimꝰ tales agros per sationem fabe

vel lini si aliquando ifecundi sint redire ad ubertatem: eo qꝫ talia radicitus euulsa superfluam ipsius temperant humiditatem. propter qdº culture studiū sit circa agros ut per congestos aggeres affluētē redundantiam impediāt aquarū: ne agri operiat superficiem: ꝛ p fossata in extremitate agrorum apta eam que iam influxit aut per pluuias uēit: educāt aque humiditatē. Nullo autem igenio ut dictum est curari valet terra ex adustione longa ꝛ siccitate sterilis effecta. Raritas enim sua humorem inductum non retinet. Siccitas enim letamen absumit appositum: et amaritudo i natura impedit seminum aut plātarum nutrimentum. Frequēter tamē super huiusmodi salsugine superficiem quandam terre leuis et pinguis q̄ alluuione maris adducta ē inuenimꝰ. aut forte longa putredie herbarum ibi est generata. Flumina enim in mare intrantia plurimā secum trahunt terram: quā radūt de terris optis q̄ dū ad mare puenerit refluxu ꝓicit̄ sup salsuginē litoris. ꝛ dum hoc fit continue tempore lōgo: supficies talis terre feracissima est i fructibus que non in profundum figunt radices. eas vero que in profundum figunt radices: nutrire non potest. Et ideo talis terra frugum quidem fert copiam. ſꝫ arbores aut nulle aut paruule valde denascuntur i ea. Huius autem signum est qꝫ videmꝰ maria que bis in die naturali influunt ꝛ refluunt iuxta litora sua tales habere agros. Maria autē stantia: omnino iuxta litora sua sunt sterilia.

De cultu agri montuosi et vallicu losi.

Agri autem in conuexitatibus montiū siti: frequēter patiuntur siccitatem ꝛ macredinem. quōiam pingue quod est i ipsis defluit ad valles. Et ideo valles qdē piguissime. conuexa autem montiū sunt arida. propter quod plāte i eis nō bene domesticantur per cultū. propter quod etiam talia loca precipiūtur ab agricolis per trāsuersum sulcari: ut in sulcis stet retenta piguedo: que decurret i preceps si ex directo sulcus descendet. propter qd etiam fiunt retiacula per materias ex transuerso ante agrum: ne humꝰ defluat postq̄ꝫ fuerit exarata. Quidam autē subtiliori ingenio humū hanc serunt: non exaratam sed duram. ꝛ postq̄ꝫ seminata est humus euertunt eam super semina: aut aratro aut ligone aut alio fossorio. et non arant eam nisi semel: nec cōminuunt in eas magnas glebas. quoniam si arata sepius cōminueret̄: cum pluuia que impetu descendit ex conuexo montis tota portaret̄ ad vallem. ꝛ periret quod semiatū est. Semē igitur i tali agro tenue ꝛ non bonum debꝫ esse. tum propter cultus defectum: tum propter ipossibilitatem retinendi pinguedinem ꝛ humorem ex quibus semina conualescunt. Et ideo etiam fimus letaminis sub terra in montibus nō ponitur sed potius i superficie: ne terra in intimis mota per humorē ꝛ impetum descendat i vallem. nec letamen equaliter spergit̄ i mōtibꝰ per totum. sed altiꝰ plꝰ letaminis

ponitur. ꝛ secundū ꝙ declinat con
uexitas: de letamie pōit' mi⁹ ꝛ mi⁹
Inferiora enim per se descensu hu
morum pinguescunt. Superiora au
tem pinguedine per alluuionē des
tituuntur. dum autem pl⁹ letamis
ponitur vbi plus de hūore abluit'
et mi⁹ i loco ad quem plus letami
nis per alluuionem ymbriū appor
tatur: fit quedam temperamenti eq̄
litas. Fructus autem conueniēti
ores sunt montium q̄ȝ vallium. q̄
niam reuerberatio solis ad mōtem
maior est. ꝛ humor moderatus citi
us obedit digestiōi. ꝛ loca ipsa mō
tiū sunt vaporosa: qui vapor ma
turātem adiuuat calorem. Ex his
ergo aduertendum est ꝙ quecunq̄
plante aromaticos et calidos et sic
cos habent fructus: has autem con
gruit in montibus plantari ꝛ semi
nari: propter loci calorem ꝛ siccita
tem. Quecūq̄ autem solidos ꝛ hūi
dos habēt fructus: his magis con
uenit in vallibus seminari q̄ȝ i mō
tibus. propter quod vina ꝛ aroma
tica meliora sunt in montibus. et i
genere frugum auena melius q̄ȝ tri
ticum vel siligo in montibus pro
uēit. frumentum aūt ordeum ꝛ sili
go melius in vallibus proueniunt
propter suorum granorum solidita
tem. In valliculoso autem agro ne
cesse est fieri fossatum i medio val
lis magnum: ꝛ multa parua ad ip
sum descendētia: per que humoris
ipetus defluat. ne venientes de mō
te torrentes submergant semina q̄
iacta sunt in valle. Sic autem agro
culto domesticum seminib⁹ ꝛ radi
cibus plante ingerit nutrimentum.
et ideo planta tunc domestica effi
citur: cum ager satius̄s vt dictum
est tēperatur. Cū enim venter ꝛ ma
ter sit vegetabilium: oportet vt ip
sa ad cultum redacta: semina secun
dum agrum suas mutent disposti
ōes: Digerit enim cibum ꝛ facit eū
colericum aut fleugmaticū aut san
guineum. ꝛ postea per dispositiōes
cibi alterat' corpus ꝛ substātia plā
tarum. nam sicut arte medici dispo
sitiōes laudabiles acquirit vēter:
ꝛ tūc ad laudabiles dispositiones
cibi mutat ꝛ corpus. Sic sapiēs a
gricola ad laudabiles dispositiōes
mutat agrum per cultum. quo lau
dabiliter disposito: etiā plante lau
dabiles acquirunt dispositiones.
Eadem autem operatio est inter p
tum ꝛ matricem. ꝛ agrum ꝛ plātā.
quoniam licet operator sit sparma
masculi qui sicut artifex mouet ꝛ
format partum. tamē quia sanguis
menstruus trahitur in nutrimentū
partus: in multis sequitur matris
ꝛ matricis dispositionē. In agris
autem et plantis hoc est plus q̄ȝ in
matrice ꝛ partu. quia sicut i āteha
bitis est ostensum: non est proprie
masculus ꝛ femina: sȝ permixte sūt
hee virtutes in eodem. propter qd
terre dispositio est que alterat plā
tam ad domestice vel siluestris dis
positionem.

De cultu agri noualis.

Ger autem qui noualis
ab antiquis sapientibus
vocatur: duplex ē. vn⁹
quidem qui primum ad
cultum redactus est. Alter autem
ad quem interpositis quibusdam
quietibus: necesse est suam redire

nouitatē. sicut est ager qui duob⁹ annis seminatur: in tertio quiescit aut in quarto aut in quinto aut in sexto: aut i septimo. usq ad hunc enim tantum inuenimus diuersificari quietes agrorum. noualis autē qui vno anno seminatus plurib⁹ annis quiescere vult ꝓcerto mal⁹ est: ꝛ cultui ꝛ cultori ad vota non respondens laboris. Studium autem quod habetur in agro noualiū que nunc primo ad cultum sunt redacta: ē exstirpatio stirpium siluestrium: quarū radices nisi exstirpentur omnem sugunt agri humorem: ꝛ non permittunt semina nutriri: et ad debitum vegetari. ꝓpter quod etiam precipitur agrum nō seri diuersis seminib⁹: ne vnum adurat aut exsiccet aliud attrahendo ad se nutrimentum. Exstirpatis autem illis seritur ager. Et primo quidē propter non exhaustam virtutē terre: quam cōtraxit longa i ipso putrefactione herbarum et stirpiū diuersorū diu ferax est. aut sine aut cum paruo letamine. Deinde oporꝫ adhiberi letamen si ferax debeat permanere. ꝛ nisi sit pinguissimus ager: oportet aliquam interponi quietem presertim quādo cum substātia herbali ꝛ paleari plante seminate aut metuntur aut radicit⁹ expelluntur ꝛ euelluntur. Extracta enim agri pinguedine ꝛ virtute: necesse est ut nudus ager soli exponatᷣ tertio vel alio āno: cuius calore ꝛ lumine virtutem accipiat generandi sicut habent in prima germinatiōe. Spiritus enim viuificus plāte dū per semia ꝛ plantas attrahitur: humore ꝛ spiritu viuificis terra destituitur: et determinato tempore qescens ad agrum iterum reuocatur. sicut reuocatur ad vterum virt⁹ ꝯcipiendi per quietem inter partum ꝛ partum. Ad vnum enim agrum redit citius: ꝛ ad alterum tardius. Sed ꝙ ager magis et min⁹ fecūd⁹ ꝛ calidus ꝛ humidus ꝛ porosus ꝛ pinguis ꝛ subtilis inuenitur: hoc autem ostendit ꝛ ipsum nomen: q° niam nouale est quod redit ad virtutem pristinam per quietem innouatum: Omniū enim operum phisicorum testātᷣ hec opera. Que enim cum labore ꝛ expensa virtute perficiuntᷣ: nisi quiete iterposita restaurum accipiāt dissoluuntur ꝛ corrūpuntur. Quicunq igitur agri continuatis sationibus fructificant cōtinue: ex celo ꝛ humore suorū principiorum accipiunt inouationem: quibus instaurati semper possunt accipere pullulationem. ꝛ ideo cōtinue seminantur. Quicunq autem ager continuo humore non modo infusus: sed etiam coopertus illo i maiori parte āni: hoc est in hyeme ꝛ in vere quando debent pullulare semina: ꝛ i autūpno quando serendum est. aut coopertus est nimio humore frigido et grosso infusus. hic ab egiptiis qui primit⁹ agros distinxerunt vocatur ager subcenenus aut cenulentus. ille neq noualis est neq satiuus: qa i estate quādo in superficie siccatur: scinditur magnis scissuris lutum quod ē in superficie ipsius ex aqua frigida grossa que cooperuerat eum i superiori parte luti eius. ꝛ hic impedit pullulationem bonarum plātarū. Si que enim nascūtur plante i tali

agro ſilueſtres remanent: quia a
cide vel amare ſunt in ſapoꝛe: ꝓp
ter groſſiciem ⁊ frigiditatem ⁊ cru
ditatem humoꝛis. ⁊ in ſemine ⁊ in
fructu deſtituūtur propter defectū
ſubtilis humidi ex quo cauſantur
ſemina ⁊ fructus. Adhuc autem
quia tēpus eſtatis nō eſt ad pullu
lationem fructuū: ſed ad maturita
tem ⁊ exſiccationem. ⁊ ideo pronū
ciant de hoc agricultoꝛes ꝙ deſeren
dus eſt. quia nulla vtilis planta i
eo mutari poteſt ex ſilueſtri ad cō
ueniētes domeſticis plātis proprie
tates. Alium autem agrum vligio
ſum eſſe dixerūt antiqui cultoꝛes.
de quo ratiocinati dixerūt ipſum
ad cultū redigi nō poſſe. hic aūt ē
vligo ſicca ſiccitatē ꝯtiue obtinēs.
hec eſt ſiccitas pulnerulenta. ⁊ hic
eſt qui heremi habet naturam. cum
enim partes in ſuperficie non habe
at ſolidas ⁊ continuas non radica
bit i eo: ⁊ floꝛebit aut fructificabit
aliqua perfecta plantarum. nā plā
ta querit locum ſolide continuita
tis: in quo radicet' ⁊ floꝛeat ⁊ fruc
tum ferat. In vliginoſo enim tota
ſuperficies eſt potus. ⁊ quod ē ſub
tilis humoꝛis in fundo totum eua
poꝛatur. nec retinetur aliquid in ſu
perficie: quod reflexum contineat':
⁊ conſtet: ⁊ planta perfecte foꝛmet'
ex ipſo. ⁊ ideo quia talis ager plā
tam non ſuſcipit: non poteſt etiam
per arationes aut foſſas ad hoc re
digi: ut in ea fiat aliqua domeſtica
tio plantarum. ⁊ ideo relinquendꝰ
eſſe cenſetur: ⁊ in piſcinas ⁊ lacūas
redigēdꝰ. Que predicta ſunt de ter
ra vliginoſa: ſunt verba ⁊ ſentētia
Alberti. Alii tamē dicūt ꝙ terra v
liginoſa eſt in qua ſemper inſepera
bilis manet humiditas. dicētes ꝙ
vligo eſt naturalis humoꝛ terre ab
ea nunꝙ̄ deſcendens nec recedens:
vt inſeperabile accidens. et in hac
opinione videtur eſſe Paladius:
qui ayt ꝙ omne triticum ſolo vli
gioſo: poſt tertiam ſationem in ge
nus ſiliginis commutatur. nam ta
lis trāſmutatio ex ſuperflua humi
ditate: potius ꝙ̄ ex ſuperflua ſicci
tate procedit. ⁊ i multis aliis locis
Idem Paladiꝰ ſentit. Et cum eo
concoꝛdat Varro: ⁊ aliū multi qui
de hac materia tractauerunt.

De tempoꝛe ⁊ modo arandi: ⁊ diſſi
pandi herbas malas.

Ingues ⁊ ſicci agri locis
aridis de meſe Januarii
⁊ Febꝛuarii poſſūt ꝓſci
di ⁊ arari. In locis vero
temperatis et in humidis de menſe
Mai ⁊ Apꝛilis: videlicet quādo i
eis ſuperflua humiditas ē cōſump
ta. ⁊ terra iam ad equalitatem inter
humiditatem ⁊ ſiccitatem peruēit.
Eodem menſe Apꝛilis ⁊ Mai pin
gues agri qui diu aquam tenēt ꝓ
ſcindantur: cum omnes herbas pro
tulerint et earum ſemina nondum
ſunt maturate firmata. et ſicci de q
bus primo diximus: poſſunt ſecun
da vice arari mēſe Junii ⁊ Julii.
ſecūda vice arantur agri humidi:
quos diximus de menſe Martii A
pꝛilis vel Mai eſſe ſulcandos. mē
ſe Auguſti humidi agri ſecūda. ſic
ci vero tertia vice arentur menſe
Septembꝛis. pinguis ager ⁊ q diu
tenere conſueuit humoꝛē tertia vi
ce arabitur: quanuis hūido anno

possit ꝛ ante tertiari. nunc ager humidus planus exilis serit᷑ ꝛ arat᷑. Cliui graciles nunc primum arādi sunt ꝛ serēdi. Boues melius collo q̄ꝫ capite iūgūt᷑. quos vbi ad versuram venerint arator retieat: ꝛ iugum propellat: vt eorū colla refrigerentur. Sulcus autem in aratiōibus secundum Paladium longior q̄ꝫ centum.xx. pedum esse non debet. sed ex consuetudine cultorum lōbardie ꝛ romaniole: vsq̄ꝫ ad ducentos pedes ꝛ vltra sulcus extēditur. Cretosa terra profundius: soluta vero minus profunde aretur. Seruandum est ne iter sulcos terra non mota relinquatur. Glebe ōnes sunt dolabris vel malleis aut ligonibus dissipāde. Sed equaliter totam terram motam esse agnoscis: si transuersim per sulcos perticā mittes. que res sepius facta bubulcos ab hac negligētia submouebit. Obseruandum est ne lutosus ager aretur. aut qui sepe sit post longas siccitates ymbre leui perfusus. nā terra que lutosa tractatur ī pricipio: toto fertur anno tractari nō posse. que vero leuiter superius infusa ē ꝛ subtus sicca: si tunc aretur. asseritur per triennium fieri sterilis. et ideo mediocriter ager īfusus vt nec lutosus sit nec aridus debet proscidi. Si collis est transuersus sulcet᷑ per latera. que forma tunc cum semen accipit ē seruanda. Si agros incultos aperire volueris: considerabis an sit humidus ager an siccꝰ siluis aut gramine filice vel frutectis vestitus. Si humidus erit fossarum ductibus ex omni parte siccetur. sed aperte fosse note sunt. Cecere vero hoc genere fiunt. īprimūtur sulci per agrum ex trāsuerso altitudine pedum trium. postea vsq̄ꝫ ad medietatem lapidibus replent᷑ aut glarea: ꝛ desuper terra equatur Sed fossarum capita vnam patētē fossam petant: ad quā decliues recurrāt: Ita ꝛ humor deducetur: et agri spacia non peribunt. Si defuerint lapides: sarmentis vel stramiē cooperiātur vel quibuscūq̄ꝫ virgultis. hec autem de mense Mai apta fiunt: etiam aliis mensibus secūdū qualitatem humiditatis terre consumpte. Si nemorosꝰ ē exstirpatis aut rare relictis arboribus colatur: Si lapidosus: per multas partes saxorum turba collecta purgari poterit ꝛ muniri. Juncus gramē ꝛ filices frequēti aratione vincuntur. sed filicem si sepe fabam conseras vel lupinos: ꝛ si subinde nascētem mucrōe falcis recidas: intra exiguum tempus absumes. mense Julii vtiliter: vel ante caniculares dies filicem exstirpabimus et caricem. hoc mense cū sol cancri tenebit hospitiū. luna sexta in capricorno signo posita: gramē ablatum greci asserūt nihil de radicibꝰ redditurū

De seminatione in communi.

E seminis natura ꝛ virtute iam in precedentibꝰ dictum est. Sed hic attēdendum est q̄ semē duo continet: quorum vnum est virtus formatiua quam habet e celo cū calore ꝛ spiritu qui instrumentaliter formatiue deseruiunt. Calor quidē digerendo segregando ꝛ subtiliando. spiritus autē vehendo virtutē

Alterum autem quod habet semen
est substātia formalis: que imixto
sibi humido suscipit formationem
⁊ figurationem in planta ⁊ plante
organa. Aduertendum est igitur i
omni seminatione: vt seratur semē
quando adiutorium maius habꝫ e
celo. hoc autem est quando iuuatur
calido humido: ⁊ viuifico lumine
solis ⁊ lune simul. Luna enī quia
terre vicina est: regit omnia terrea
ad pullulationē. ⁊ precipit ꝓpter
hoc: quia ipsa mouet lumine solis
tēperato: quod in ipsa aliquantulū
temperatum ē. In sole enim cōiūc
tum sicco: ⁊ ideo est aliquantulum
adustiuum humidi semis. et ideo
nouella semina ⁊ plantas teneras
aliquando obumbrāt a feruore so
lis hi qui ortos prudēter excolūt.
sed in lumine lune est lumen eiusdē
solis coniunctum frigido tempera
to ⁊ humido: vt ex lumie solis ha
beat caliditatem mouētem: ⁊ ex fri
gido temperato recipiat tēperamē
tum: ⁊ ex hūido moueatur siccitas
ipsius. Incēso igitur primo lumie
i luna cum ipsa est calida tempera
te ⁊ humida: iacenda sunt semina.
qa tunc conuenienti9 iuuatur virt9
eorum a luna per rationes iā īduc
tas: mouebit enim tunc virtutē for
matiuam calor eius: ⁊ spirit9 iuua
tur a tēperato calore lune: ⁊ ab hu
mido lune iuuatur materia forma
lis que formanda ē. nec oportet at
tendere ad stellas alias: quoniam
virt9 illarum communicatur lūini
solis et lune per applicationem lūe
ad eas: que omnibus applicatur a
pectibus earum quolibet mēse per
accessum ⁊ recessum. Et ideo ab
antiquis sapientibus: luna regina
celestis milicie vocata est: ⁊ vitrea
dyane lampas. Ratio nomis prio
ris est: qa vicina nobis existēs pl9
īfluit super īferiora ꝙ alia celestis
virtus. ⁊ applicans se in spacio mē
sis quolibet mēse perficit mutato
lumine: quod omnia perficiunt in
spacio multorū ānorum. Propter
quod egregi9 aristoteles dixit. ꝙ
luna facit in mēse quod sol facit in
anno. hoc ē hyemem ⁊ estatem ver
⁊ autumpnum. quoniam a prima
accēsione vsqꝫ ad dimidiationem
luminis eius: est calida ⁊ humida
sicut ver. et a dimidiatione lumis
eius vsqꝫ ad plenitudinem: est cali
da ⁊ sicca sicut estas. Et a plenitu
dine vsqꝫ ad dimidiationem secū
dam est frigida ⁊ sicca. Et a dimi
diatiōe secunda vsqꝫ ad defectum
est frigida ⁊ humida. corrupto et
senili humore fleugmatico. ꝓpter
quod si satio fiat tempore quo est
calida ⁊ sicca: exsiccabitur humidū
substantiale seminum quod forma
ri debet in organa plante: ⁊ non ꝓ
ueniet plante perfectio. Si autē tē
pore illo fiat satio quo est frigida
⁊ sicca: nō mouebitur calor seminū
nec iuuabitur humidum. ⁊ ideo sa
tio non erit conueniens. Si autē
tempore quo ē corrupte senectutis
frigida ⁊ humida existens: putref
cent forte semina. ⁊ non proueniet
vtilitas sationis. In prima autem
accessione omnia iuuantur ⁊ ꝓue
niēt vtiliter. Et ideo dicitur vitrea
lampas dyane a frigidis luce suc
censa. Dyanam enim lumen aeris
fabulantur esse forte: qui aer spiri
tualiter existit i corporibus āiatoꝝ

lampas enim huius spirit9: corp9 lunare ē. qđ lucē conceptā ꝛ tempe ratā a sole formate ꝓfundit: ꝛ spi ritus āimatorum. ꝛ mouet eos: vt moti perferant virtutes ad natura les operatiōes: quas sol si p se mo ueret dissolueret propter nimiā sui intemperantiam ꝛ siccitatem. Ideo enim frigus lune peroptime obseq tur: quia continens extrinsecus et accedens intrinsecus temperate. et mouet interius spiritus ad natura les operationes: ꝛ nō sinit eosdem dissolui per euaporationem: quia frigus temperatum circundans ex trinsec9 reprimit et reflectit spirit9 vt in icterioribus confortent᷑. maxi me autem hoc est i plantis que nō agunt nisi naturales operationes: ꝛ nō sensibiles. sensus enim magis confortantur extra. ꝛ naturalia ma gis vigent in interioribus. Aduer tendum igitur est vt in accensione lune seminetur: istis rationibus. Oportet autem considerare quartā circuli decliuis: in qua mouent᷑ lu mina viuifica: cum i circulo decli ui fit generatio ꝛ corruptio vegeta bilium. non est tamen in omnibus partibus causa generationis: sed i quarta que est ab ariete i cācrum. Omnis ergo satio est perfecta āteq̄ sol accipiat arietem quia tunc semi na in matricibus suis non iueniēs sed in matrice terre: euocabit ea. et viuifico lumine mouebit. Et au tumpnales quidem sationes tunc radicate mouebuntur in debitā sue substantie quantitatem. ꝛ floris et seminum formationem. Vernales autem seminationes etiam in matri ce terre iacentes: tunc pullulabunt

ꝛ coadiuuāte sole temperato flore būt ꝛ germinabunt ante temp9 exi mie siccitatis. Hec oportꝫ ꝙ multū obseruent᷑ venti. quōiā licet auster euocet terram ꝛ pullulare facit plā tas: tamen aquilo quando non est mortificantis frigiditatis: cōtinet semē ne euaporet ꝛ dissoluat᷑. Sꝫ plerumqꝫ cauendum est: ꝙ ager nō seratur diuerso simul semine. sepe e nim contingit ꝙ vnū semen magis contrahit q̄ alterum. ꝛ tunc vnum adurit alterum. ꝛ aliquando p op positū tractū vtrūqꝫ ipedit᷑ a germi ne. Videmus enim ꝙ planta iux ta elleborum vel scamoneā posita contrahit proprietates ei9. Et zizā nia iuxta triticū posita: ipsum ad urit. Similiter facit corillus vel caulis vitem. ꝛ sic de multis. ꝛ sic e tiam absqꝫ dubio diuersitas semis subtile hūidū qđ ē i agro cōtrariis virtutibus corrumpit ꝙ non bene proficit ad fructum domesticum. sicut etiam diuersitas seminum ani malium: quando vnum coit cum femina alterius speciei: corrumpit vtrūqꝫ. Ita ꝙ neutrum proficit fe cunditati. propter quod cauendū est ab huiusmodi diuersitate i plu ribus. Quedam tamē semina per experientiam inueniuntur seinuicē non ledere. sed simul sata conuales cere ꝛ fructus vbertatem successiue afferre. veluti cum seruntur tēpore cōgruo i pastinato solo semīa atri plicum spinatiorum feniculorum lactucarū petrosilli satureie blitis ꝛ caulium. Ex quibus primo euel lūtur atriplices. secundo spinatia. ꝛ ex caulibus quidam vt transplā tentur vel omnes: et nimis spisse

rarificentur. ⁊ sarculantur: ⁊ succes
siue colliguntur: remanentibus ex
quolibet genere q̄buſlibet propter
semina. Item serunt̄ cōgrue simul
frumentum ⁊ spelta milium panicū
⁊ saxeoli. Et similiter ordeū et fru
mentum. Amplius si vltra mēsurā
semina iactentur in agro: macilētia
⁊ non proficientia erunt. sed si sera
t̄ ager secūdum ꝓportionē cibalis
humidi quod est i ipso: ita ꝙ radi
ces dilatari ⁊ cōfortari possint. tūc
etiam planta exurgens fortis erit:
⁊ proferens fructum quem querit
ex labore culture. hec igitur diligē
ter est attendenda: ⁊ naturalis sua
det ratio: ⁊ experiētia cultꝰ. Opor
tet etiam attēdere ne forte vel semi
na ipsa iacta sint corrupta. ⁊ ideo
precipit̄ a Paladio. ne semina iac
ta vetustiora sint q̄ꝫ annua. si enim
vetustatem habet vltra annum: ni
mis exsiccata sunt: ⁊ virtus forma
tiua proprio subiecto destituta hu
moris radicalis euanuit. ⁊ ideo ta
lia raro ꝓficiunt. Preterea frumē
tum ⁊ cetera semina eligantur precī
pua in ea regione quā colimꝰ: vel
exprobemus aduecta. nam omniū
surculorum vel frugum genera pre
clara. terris tamē tuis experta com
mittere debes. In nouo autē genere
seminum ante experimentum non
est spes tota ponēda. Et nota ꝙ se
mia locis humidis citius q̄ꝫ siccis
degenerant. Omnia legumina a gre
cis autoribus seri iubentur i terra
sicca. faba tātummodo in humida
terra iubetur spargi. Licet tempera
tis agris serendum sit: tamen si sic
citas longa sit semina iacta non mi
nus in agris q̄ꝫ in horreis seruabūt̄
Si necitas cogit de salsa terra spera
ri aliquid: post autumpnum plan
tanda vel cōserenda est vt malicia
eius yhernis ymbribus eluatur.
aliquid etiam terre dulcis vel flu
uialis arene subiciendum est: si illi
virgulta cōmittimus. Locis vli
ginosis aut exilibus aut frigidis
aut opacis de mense septembris cir
ca equinoxium triticū ⁊ alia semia
que ante hyemem serūtur: dum se
renitas constat congrue seminant̄
vt eorum radices ante hyemem cō
ualescāt. Siccis vero aut piguibꝰ
aut calidis aut soli expositis locis
post dicta tempora seminentur: dū
modo vsq; ad hyemis gelicidium
nullatenus differantur. Fiunt ꝑ
terea seminaria in quibus nutriūt̄
tam semina q̄ꝫ surculi: vt cum ado
leuerint i alium transferātur locū.
hoc seminarium talem terram ⁊ tali
ter preparatam desideret: vt infra ī
tractatu proximo scriptum est. Sꝫ
vt scribit Varro: qui in seminario
nata sunt si loca erunt frigidiora: q̄
molli natura sunt per brumalia tē
pora tegere oportet frondibus aut
stramentis. Si erūt ymbres secuti
videndum ne alicubi aqua consis
tat. Venenum enim est propter ge
lu radicibus tenellis sub terra ⁊ su
per virgultis: ne eodem tēpore eq̄
crescāt. quia tecte terre tempore ꝓ
pagant̄ supra terram aere frigidio
re cinguntur. Itaq; ita esse docent
siluestria ad que sator nō accessit.
nam prius radices nasci solent nec
longius procedunt nisi tempore q°
vēit sol. Duplex ē causa radicū.
nā quedam arbores naturaliter lō
gius producunt radices q̄ꝫ alie. et

quia alia terra facilius viam dat radicibus q̃ alia. Si autem semiariū surculis cōsitū ē: cacumia q̄ molliora erunt natura vt oliue aut ficus integēda sunt binis tabellis dextra ac sinistra ligatis. Preterea scribit Catho q terra seminarii talis ēē debet: qualem desiderant semia ⁊ surculi in ea sata: Item dicit q surculi nō debēt eminere nisi quatuor digitis supra terram. ⁊ cacumia debēt fimo bubulo oblimiri.

De plantatione et modo plantādi ⁊ de electione plantarum.

Arbor quedam fructum faciūt ⁊ semen in fructus carne reclusum: Quedā vero nullum fructum ferunt in quo semen aliquod inueniatur ex quo possit planta simul generari. Que fructū ⁊ semen faciunt: quedam illud paruum ⁊ debile faciunt: quedam grossum ⁊ potens ī dura testa reclusum. Que semen paruum ⁊ debile faciunt. virtutem generatiuam habent tam in semine q̃ i ramis diffusam. ⁊ ideo ex vtroq plātari ⁊ conualescere possunt: licz plantatio ex tali semie sit periculosior. ⁊ quandoq in longam nimis speretur etatem: ⁊ ex ea non domestica sed siluestris planta nascetur.

Ex ramis vero plantatio citius ⁊ facilius cōualescit. ⁊ inde domestica plāta prouenit non siluestris: si ex planta domestica fuerit ramus acceptus. et in hoc genere est vitis malagranata ⁊ ficus ⁊ multe alie. Que vero semen forte faciunt: virtutem generatiuam habent maxime i ipso semine collectam. Ideoq ex ipso semine melius q̃ ex ramis proueniunt. Et huius generis sunt nux castanea amigdalus ⁊ alie similes.

Arbores vero que nullum faciūt fructum: virtutē generatiuam diffusam necessario habent in ramis. cum natura specialem eis deputat locum: vbi earum sparma vel semē colligerent. Ideoq ex ipsis ramis cum suis gemmis: aut ex plātis cū radicibus: siue a radicibus cū matre diuulsis optime conualescūt. ⁊ maxie q̄ poros hn̄t apertos p quos facile trāseat nutrimētū. Siue autē ex semie siue ex ramis: siue ex radicatis plantis aliunde diuulsis: plantare desideras. Cōsidera vtrum locus in quo plantare intendis sit insidiis bestiarū expositus: aut clausus ⁊ tutus a nocumento corrosionis earum. Si est insidiis bestiarū expositus: melius est q i aliquo loco clauso: vmbris tamen libero: cuius terra sit libera soluta dulcis ⁊ aliquantulum stercorata: ⁊ optie subacta ligōibus. ⁊ maxime noua sursum desubtus eleuata. omnia semina rami vel plantule duobus distantes pedibus aut vno ī semiario plātentur. videlicz si sint fortia semina vt nuces amigdala ⁊ similia singulariter. Si vero sint debilia vt vitis maligranata palme ⁊ pira ⁊ similia: tria vel quatuor coniūcti ponātur: vt debilis virtus vnius alterius auxilio sustētetur: ⁊ assidua seu frequenti fossione dissipentur herbe nascentes. nec ibidem alique domestice seminentur. Fiant etiam irrigationes tempore magni estus: cum celestis diu negatur infusio. Si autem aq̄ irrigans: non frigida

mortificās nuper de puteis vel fō
tib⁹ hausta: sȝ de piscinis seu palu
de letaminis aut de foueis corrup
tis accepta. vel sit puteorū vel fo
ntium postq̄ eam exhaustam ⁊ in a
aliquo loco positam rectificauerit
calor solis. Cui multum proderit:
si in ea modicum fimi pōas. eamq̄
sepe moueas ⁊ inpingues. Et cum
earum summitas iniuriā corrosio
nis bestiarum duobus vel trib⁹ an
nis elapsis euaserit: cum vniuersis
radicibus transferātur ad scrobes
videlicet i loco vbi eas postmodū
stare disponis. Juxta quas palos
frigas. ⁊ spinis si oportunū esse vi
debitur munias. Si vero loc⁹ clau
s⁹ ⁊ ab īimicis bestiarū tutus exis
tit stati semia ramos vel plantas in
loco vbi perpetuo stare debebunt ꝯ
fidenter pone. et eis eadem tribue
auxilia que supra i his quas in se
minario nutriēdas esse dixi relata
sunt. Spatia vero iter arbores vel
vites seruētur secundum magnitu
dinem arborum ⁊ terrarum consue
tudinem approbatam. ⁊ precipue
secundum q̄ de singulis plantādis
suo loco dicetur. Scrobes autem
fiant late ac profunde secūdū mag
nitudinem plantule ⁊ radicum. dū
tamen in solo arido vel decliui ꝓ
fūdius: et i hūido aut depresso aut
minus profunde plantentur. et in
mediocri mediocriter infigantur.

Si terra nimis cretosa ē: eidē plu
rimum contrite letamen ⁊ sabulum
misceatur. et si nimium sabulosa: le
tamen cum creta pōatur. Jta tamē
q̄ in macra terra plus: et in pigui
minus letaminis apponatur. Sit
autem fimus q huic apponitur nō
porcinus: sed aliorum animalium
bene maturus. Cum autem planta
trāsfertur domestica vel siluestris:
pars ad meridiē versa rubrica sig
netur: vel alio modo ut translata e
isdem celi quibus ante steterat car
dinibus apponatur. Cū vero plā
tas in scrobe deponis. quod de ra
dicibus lesum inueneris āputabis

Obseruandum est tamen: ne terra
in qua plantatur sit nimis madida
aut nimis sicca cū planta disponi
tur. quia nimis mollis incongrue
radicibus adaptatur. que vero ni
mis sicca ē: sua superflua siccitate
radicum plantule naturalem humi
ditatē consumit. Sed inter vtrūq̄
predictorum tenēs medium pulue
risabilis seu dissolubilis sit. ut cō
ueniēter aptetur radicibus: aut ra
mis sine radice plantatis. ⁊ pedib⁹
mediocriter cōculcet᷑. Qȝ si neces
sitas te coegerit i terra nimis sicca
vel molli plantare: de locis aliis ꝯ
ueniens apportet᷑ et in scrobe vsq̄
ad omnium coopertionē radicum
⁊ etiā vsq̄ ad quasi scrobis reple
tionem si habueris habundantiam
eius. Fiant autem plantatiōes ꝑ
dicte de mēsib⁹ Octobris aut No
uembris in locis aridis ⁊ montuo
sis ⁊ calidis. vt eiusdem terre sup
flua siccitas circa plantas hūidita
te hyemis tēperet᷑. Jn hūidis aūt
aut valliculosis locis et frigidis ꝯ
ueniēti⁹ i Februarii et Martii mē
se plātatur: ne supflua hyemis ⁊
loci humiditas: debilis plāte natu
ralem calorem extinguat. Jn tēpe
ratis autē locis vtroq̄ tempore sa
tis congrue plātantur vel etiā trās
plantantur. hec quidem que dicta

sunt in his que cum radicibus plã
tantur proprie locum habent. Que
vero plantantur semina mense Ja
nuarii: ponenda sunt non amplius
quaternis digitis sub terra posita.
vt semine de mense subsequẽtis Fe
bruarii tũefacto: stati cũ primo veris
et solis calorem senserit: aperiat cor
tex et pullulz noua planta. Et si lo
cus sit calidus et siccus. conueniẽ
tius Octobris vel Nouẽbris mẽse
ponuntur. Et rami qui sine radici
bus plantantur de mense Martii i
figãtur ab arbore nuper abscisi: cũ
viridi sucus sit cortici iam ĩfusus.
quorum quidem plantatio satis e
tiam apte fieri poterit de mense Oc
tobris post humidum autũpnum
cum nondum humor et spiritus vi
uificus plãte fugam habuit ad ra
dices. nam tempore maximi frigo
ris calore naturali arboris ad terre
viscera calida fugiẽte: secumq; hu
morem et spiritum trahente. si tunc
rami aut palmites plãtandi recidã
tur a matre: plãtati debiliter cõua
lescent. Ramusculus qui plantatur
torquendus non ẽ: nec aliquo mo
do vexandus. et pars ea de qua ra
dix speratur iiurie nulli subiciatur.
et maxime i his que ãplos poros:
et ligni ratam compositionem ha
buerint aut medullas magnas. vt
est salix et vitis et similia. hoc serua
bis. Sed in his plãtis que solidũ
et spissum lignum habẽt vt buxus
et sauina et similes: forsan proderit
si rami pars inferior scindatur. et i
scissura immittatur lapillus: vt p
longitudinem pororum plãte faci
le humor terrestris ingrediens plã
tam nutriat et conualescere faciat.

Caput inferior in terrã figẽdus nõ
rotundo sed lõgo vulnere trãsuer
sim ferramentis incidatur acutis:
aut ab arbore laceratus plantetur.
sic enim poros quibus attrahit nu
trimentum apertiores habebit. In
omni plantatione que post hyemẽ
in locis calidis et siccis facienda ẽ:
vtile puto si scrobe terra modico
maturo letamine mixta repleta suc
co aut lauatura letaminis asperga
tur: leuiter tamẽ ne terram odẽset.
et fouea modicum vacua relinqua
tur: vt estatis tẽpore ymbres colli
gat facilius qui eius superfluam tẽ
perent siccitatem. In his autẽ plã
tationibus que ante hyemem fiũt
erit melius terram circa plantas ex
aggerare. ipsamq; fortius cõprime
re: ne ad plantas superflua hũidi
tas digestionem impediens colliga
tur. Rami qui plantandi sunt po
tius biennales q̃ annui existant.
exceptis vitibus et quibusdã aliis
in quibus annui tantummodo ẽẽ
debent. atq; tales eligãtur qui sint
leti succosi intidi gemmis grossis
et pluribus oculati. et ad vnam tan
tum materiã sint redacti. In plu
ribus aũt ãputatur congrue summi
tas et indeterminata longitudie re
linquũtur. vt in salice vite oliua
et vlmo si placet. et in quibusdã ali
is his similibus.

De insitionibus per quas plãte mu
tantur ad domesticarũ dispositiones

Insitio fit multis mõis.
sed ea que maxime pro
ficit vt per eã rudis sil
uestrium dispositio mu
tetur in domesticam: et vsui con

neniētem dispositionem est: ꝙ simi
lium fiat insitio in similia secūdū
gen⁹ ⁊ non secundum speciē. sicut
piri in pirum: ⁊ mali in malum et
sic de aliis. si enim diuersa genere
in diuersa inserantur: nutrimentū
talium ad aliam dispositionē alte
ratum vix bene nutriet. ⁊ forte cor
rumpet plantam insitam per ratio
nem quam diximus de corruptiōe
seminis animalium ⁊ agrorum: qñ
diuersa genere semina permiscētur.
Est autem plantarum adinuicem
inter omnia animata plurima simi
litudo. licet enim arbores specieb⁹
suis differant: tamen lignum vni⁹
speciei arboris non multum distat
a ligno speciei alterius. Et hoc con
tingit ideo: qa forma formalis plā
tarum inter animata plus est imer
sa materie: ⁊ quasi in nullo vel mo
dico eleuata sup eam. propter qđ
vita etiam eius occulta est. Hac i
gitur de causa fit ꝙ arboris vnius
nutrimentum digestionē habet suf
ficientem primam vt nutriat aliā.
⁊ secunda digestio adhibita per a
liam conuertit sucum in saporem
⁊ figuram fructus secundum ꝙ cō
uenit secunde. Et ideo etiam quā
do dissimiles sibi plante inserunt᷑
conualescunt ⁊ fructificant. Optia
tamē insitio est vt diximꝰ: similis
quantum potest in similē precipue
i truncum aut ramos ōnes iscissos
vt sepe probaui. Item ait varro
ꝙ melior est insitio in arborem do
mesticam ꝗ̃ siluestrem. quia melio
res fructus producit. Itē melior ē
si fiat inferior in stipite ꝗ̃ i ramis
in altum: quia melior fit imutatio
in toto ꝗ̃ in parte. Quia autē ōnis
insitio fit per infixionem vnius i
aliam: ⁊ per fortem alligationem.
ita ꝙ insita quasi venas radicales
spargit in eā cui inseritur: sic ꝙ nul
la cuius mollicies tanta est ꝙ citi⁹
cōteritur ꝗ̃ infigi ⁊ colligari vale
at: non possit inseri alicui plāte. ⁊
ideo herbe molles habētes stipites
⁊ olera ⁊ nimis tenelli surculi: nul
li plante ꝗ̃diu tales sunt iseri pos
sunt quoniam inserta non cito ra
dicatur in ea cui inseritur: sed opor
tet ꝙ processu temporis confortet᷑
⁊ continuetur cum ea cui inserta ē.
Hec igitur est causa ꝙ mollis plan
ta nec in mollem nec in duram nec
in similem nec in dissimilem inseri
potest. Adhuc autem neqꝫ in eam
que multum dura est conuenienter
inseritur. multum enim dura nō de
facili in se venas radicales recipit
propter ariditatem et difficultatē
dure perforationis. et ideo tales i
sitiōes plerumqꝫ male proueniūt:
sed inserentes querere debent pua
fragra recentia i quibus sit multa
succositas: ⁊ pua duricies: que q
dem sustinere possit colligationem
⁊ facile aperiat᷑ a calore naturali.
hec enim cum inseritur cito aperit
se versus eam cui inseritur. et emit
tit in eam venas radicales per q̃s
sugit melius nutrimentum ꝗ̃ suge
rit ex terra. ⁊ ideo tūc conualescit
insita melius ꝗ̃ si i terra esset fixa.
⁊ hec ē ratio insitionis preter illud
qđ dictū ē de ea in eodem libro. I
tē sint surculi iserendi steriles. qa
ferentes fructum: tantum in eo po
nunt ꝙ nō facile ad debitum veni
re possunt augmētum: Item de no
uo nati propter rationes pdictas.

Item gemmis grossis spissis et pluribꝰ oculati. quia vbi multitudo gemmarum grossarum ꝛ spissarum : ibi habundantia generatiue virtutis . que maxime in humore digesto ꝛ spisso ꝛ optie commixto in gemmis coadunato consistit. Item ab orientali arboris parte descisi. quia in ea parte magis q̄ꝫ in alia parte in ramis per illustrationē temperati caloris solis ē caliditas ꝛ humiditas: que in omnibus animantibus sunt causa vite. sed etiā ex aliis accepti partibus conualescunt. Oportet autem scire ꝙ insitionum multi sunt modi quibus optime proueniunt. ꝛ a siluestritate ad domesticationem plantam trāsmutant. Primus quidem est ꝙ fragra eiusdem arboris omnia vltra medium medulle ex transuerso incidatꝰ ꝛ tunc alligetur quod incisum est: sicut vulnera ligari consueuerunt. ꝛ circumponatur cera vel lutum ad pluuie ꝛ extrinsecorum nocumētorum defensionē . et ne rumpi aut eorum plage aperiri agitatione ventorum possint: conuenientibus perticis minuātur . statim enim consolidato vulnere superior pars emendatum in sapore proferet fructum propter digestionem suci in nodo factā. ꝛ hec dicitur proprie insitio: que quidem plantam in alterā non transmutat speciem seu genꝰ: sed eam de siluestri domesticam facit. Secundus autem modus est: ꝙ vna ꝛ eadem arbor abscidatur ī trunco. ꝛ fragrum superius ī eadē arbore acceptum trunco suo reīseratur . tunc enim conualescens insita proferet fructum alterius generis in sapore ꝛ quantitate ꝛ figura q̄ꝫ priꝰ protulerat. Et iste modꝰ facit diuersitatem omnem que est ī malis ꝛ piris ꝛ ceteris fructibus . tanta enim est vis nodi ꝛ conuersi ōis pororum qui priꝰ ascenderūt: ꝙ sucum ex nodis ꝛ poris retentū dirigūt ad aliam formam plātalē . que forma monstratur in quantitate ꝛ sapore fructus . vt ait Albertꝰ

Tertius modus inuentus est in vite et in quibusdam aliis que ex medulla crescunt. videlicet ꝙ gemma vitis vnius exciditur vsqꝫ ad medullam profūdo vulnere ꝛ trāsuerse vtriqꝫ obliquato: ꝛ tantundē de gemma vitis alterius eruitur ꝛ loco alterius ponitur. ꝛ fit colligatio sicut ī aliis: ꝛ tunc conualescit ꝛ fructificat . ꝛ fieret hoc forte in aliis arboribus: sed in vite expertū est. Quartꝰ vero modus insitiōis est quo fragrum vnius arboris in aliam inseritur arborem: ꝛ cōualescit ꝛ fructificat in ea per modum q sepe dictus ē. ꝛ iste modus regulariter cum fuerit magis similium erit melior: ꝛ melius conualescens . ꝛ fit proprie in illis arboribus que rectos habent poros: ꝛ per tunicas ligneas a radice accipiunt nutrimētum. Sed iste modus ꝛ similiter secundus in plures subdiuiditꝰ modos. Et vnus qdē est quo surculꝰ ligno none matris imprimitur . secundus est cum surculus scisso īfigitꝰ ligno. tertiꝰ est q fit more ēplastri. quartus qui dicitur ad buccellum. quintus vero in amedani seu salicis pertica viridi perforata. De qbus ōnibus per ordinem est surculus inserendus inter corticem et

videndum. Primus quidem modus quo surculus inter corticē lignumq₃ depōitur: fit hoc modo. trūcum serra recidamus acuta in loco nitido et sucoso: ipsūq₃ fassia corticis desuper poliamus. deinde vimine salicis aut vlmi ligamus. ibiq₃ inter corticem ⁊ lignum cuneum ferreum vel osseum in acutum tendēs ab vna parte planum ⁊ ab alia quasi rotondum tribus prope digitis consideranter deponimus: ne corticis fassia scidat᷑. ⁊ i eū locū subducto cuneo stati surculū mergimus ab vna parte decisum: salua medulla ⁊ cortice partis alteri⁹ pellicula exteriori remota. Ita ꝙ optime trunco adhereat surculi īcisura: qui supra trūcum quatuor aut sex digitis emineat. vel vsq₃ ad octo. duos vel tres aut plures surculos pro trunci cōstituimus qualitate. quaternis digitis vel amplius aut minus inter eos spatium relinquamus. ⁊ lutum desuper conuenienter ponimus et disponimus pecia et ligamus. Hic autem modus optie comprehēdit ⁊ conualescit. sed fieri non potest nisi de mense Martii vel Aprilis cum iam potest lignū a cortice facile separari. Sed nec fieri potest nisi in trunco grosso vel mediocri. ⁊ in his arboribus que grossum habent corticem ⁊ pinguē vt ficus pirus ⁊ malus castane⁹ ⁊ similes. Conualescit autem maxie iuxta terram huiusmodi facta insitio. Et etiam in quacunq₃ parte stipitis ⁊ grossorum ramorū satis cōgrue ꝓueīt. s₃ duobus ad mi⁹ ānis: particarum propter ventorū rabiē adminiculis eget. Modus autē secundus qui scisso fit stipite hoc modo agendus est. Resecetur truncus ⁊ desuper poliatur ut dictum ē in modo predicto. deinde scindat᷑ in ea parte que magis sucosa videt᷑. ⁊ que corticem ibidem planū ⁊ adequationi surculi congruum cernatur habere. qđ maxime inuenies vbi mai⁹ est spacium inter corticē ⁊ medullam propter habundantiā nutrimenti quod ad partem illam accessit. quod si anteq₃ scindas viculum prope summum stipitis ligaueris: truncum a nimia longitudie scissure defendes. Deinde cuneū duobus digitis vel modicum mi⁹ longum formabis in surculo ab vtraq₃ parte decisum: salua medulla ⁊ aperta scissura cū aliquo cuneo: ⁊ de ipsius scissure labiis sublata omni lanugine si affuerit cum pūcta parui cultelli acuti: surculum immerges taliter ꝙ cortex cortici adequatur in parte interiori ⁊ lignum ligno exterius: vt sucus inter cortices ⁊ ligna possit melius pertransire. in scissura etiā surculi optie trūco noue matris adhereat. Deīn subducto cuneo ut in trunco surcul⁹ spōte constrigatur immissus: super rimulas et cortices coniungendos aliquid corticis eiusdē arboris vel panni linei cerati ponatur: ⁊ cū iūco stricte ligetur. Deinde vt ait Catho subtili puluere in superiorē partem scissure imisso: creta plurimum compressa: cum pauca arena ⁊ fimo bubulo vt idem ait vel cū cera super trūcum ⁊ ligaturam ad defensionem caloris venti et pluuie congrue disponatur ⁊ pecia fassietur. Ego autem plus ꝙ̄ milies

probaui: ⁊ semper inueni sufficere solam cretam bene cōpressam sine fimo vel arena vel cera ⁊ puluere in scissura. hec etiam proderunt ne vapor a radice ascendens ad nouū alēdum filium eidem foras egrediens denegetur. Notandum est tamen ꝙ istius modi act⁹ ⁊ operatio diuersificatur secundum diuersitatē grossitudis et tenuitatis stipitis inserendi ⁊ cunei surculi incidēdi. nā aut inserendus stipes est valde grossior surculo aut mediocris aut nihil. Siquidē stipes ē valde grossior duobus potest scindi modis. vno vt ab vna pte vsq; ad medullam tātum cū congruo ad hoc scalpro scindatur: ibiq; vnus tantum surculus infigatur. alio modo vt ab vna parte stipitis ad aliā scissura pertrāseat. Ibiq; duo surculi scilicet vnus a qualibet parte ponat᷑ vel vnus tantum si placuerit ab vna parte altera vacua remanēte ponatur. Si vero stipes est modicum grossior surculo: necessario per medium scīditur. ⁊ vnum solum recipit surculum. Vbicunq; aūt vn⁹ tantummodo surculus ponendus est. debet cuneus ei⁹ formari vt in scissura ex vtraq; pte facta: tertia cum cortice maneat conueniēti. In quarta vero que intra stipitem stare debet nihil corticis ⁊ latitudinis videatur aut modicum: eo modo quo melius surculus tam ī cortice ꝙ̄ in ligno stipiti exterius ⁊ interi⁹ adequat᷑. Vbi autē duo surculi ponēdi sunt fiat īscissura a duab⁹ partibus vsq; prope medullam: et acumen accedat ab aliis duab⁹ ptibus. sit quasi eiusdem latitudis: ita ꝙ pars parum latior cum omni cortice permanens extra cum cortice matris equetur. Pars vero strictior remota exteriori corticula versus medullam stipitis interius ⁊ ī ponatur. Si autē stipes ē equalis surculo qui inserendus est: formet᷑ cune⁹ vt ab vtraq; parte sit cortex ⁊ vtriq; fiat adeq̄tio: ⁊ cortice vel peciola super rimulis posita subtili vinculo scissa vel cordula cū modica strictura ligetur. ⁊ postmodū cū creta seu cera ⁊ peciola fasciet᷑. Et hic modus iuxta terram ⁊ in altum ⁊ in summitatibus optime cōualescit. Et omnes iste forme que fiunt scisso trunco possunt fieri cōuenienter de mense Aprilis si surculus omni tenera parte priuetur. et melius si colligantur anteꝙ̄ pullulēt: ⁊ diu sub terra ī loco frigido ⁊ vmbroso seruentur summitatibus non submersis. Et etiam de mense Januarii cū calefactione ignis facta insitio comprehendit: cum eius auxilio conglutiatus currat suc⁹ Sed tunc temporis erit insitio ceteris melior ⁊ melius conualescens: cum iam cortici se viridis sucus ītulerit: ⁊ gemme incipiunt esse suspecte. Ego etiam malorum insitiones feci circa principium Augusti de surculis illa estate maturatis: et satis congrue prouenerūt. verumptamen talis insitio facienda est sub terra vel modicum supra eā. vt cūiilatione terre a tanto estu īsita defēseur. Vel supra eam vas aliquod stillans suspendatur. ⁊ hoc auxilio poterit hoc tempore etiam ī altum fieri. Fit etiam ut ait Varro hec īsitio comode in solstitio estiuo ⁊

canicule signo. ꝛ precipue in fico: vt in tractatu insitionis fici latius scripsi. Potest etiā pdicta fieri isitio sub terra et circa terrā seu modicū supra eā: ubi sine dubio insiti ramusculi ꝓueniunt ōnibus aliis locis incremēta maiora. quia ibi lignū ꝛ cortex maxime beneficio solis adherentis humescit. cuiꝰ loci insitio magis ꝯpetit plantis paruulis ī quibus insitio celebratur. Si vero plāta mediocriter fuerit magna: comodius erit eandem in locis altioribus inserere vbi cortex sit nitida ꝛ sucosa: ꝙ ipsam circa terram inserere. quia sic fructus ex ea pluribꝰ ānis tardius habet̃. Verūptamen quātomagis inferius fiat: tātomagis domesticatur fructus vt supra ꝓbatū fuit. Si vero fuerit arbor magna plurimos habens ramos: nil erit vtilius ꝙ ramos in locis nitidis resecare: ibiq̃ quotcūq̃ volueris surculos inserere. Qȝ si adeo vetusta est arbor ꝙ ramoꝝ cortices nimiū sunt rugose ac humore consumpte: arbor eadem incidatur et relinquatur incisa vsq̃ ad annū sequētem. ꝛ tunc inserantur surculi q in ea nati fuerint letiores ꝛ in ꝯmodiore pte locati: circūcisis ꝛ abiectis ceteris. q tot numero ēē poterūt quot inserenti placebit. quia omnē numernm surculoꝝ sufficienter nutriet talis arbor. Modus quidē inserendi quē Paladius ēplastratione vocat: sic ab eodē fieri affirmatur. Ex nouellis ramis nitidis ꝛ feracibus: gemma que bene apparebit sine dubio processura duobꝰ digitis quadratis circunsignetur vt ipsa statuatur i medio: ꝛ ita subtiliter cortex lauet̃ acutissimo scalpro ne gemma ledatur. Itē ex ea arbore cui gestimus inserere: similiter cū gemma tolletur emplastrū: nitido tamen atq̃ vberi loco. tunc ibi ꝯuenienter pssum circa gemmā vinculis cogitur sine lesione germinis coherere. vt ea que apposite reddit̃ locū gemme prioris includat. tūc luto superlinis: et liberam gemmā relinquis. Cui multū proderit si peciola cū cera super iuncturam et rimulas corticū apponatur: ad extrinsecoꝝ nocumentoꝝ defensionē: et nutrientis suci ꝛ vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde superiores eiꝰ arboris resecabis: ne mater proprios volens nutrire filios scilicet ramos: alienum sibi filium propter vtilitatem traditū: peñdū relinquat: Deinde vero. xx. diebꝰ exactis aut pluribus resolutis vinculis: reperies externi seminis gemmam mire in arboris aliene mēbra trāsisse. Hic autem modꝰ de mensē Iunii fieri posse asseritur. licet ꝛ aū ꝛ post modicū ꝯprehendat: dūmodo gēma ꝯueniens habeatur. Et modus quidem qui vulgariter dicitur ad buccellum: qui huic proximo plurimū ē affinis fit hoc modo Buccellū puū grossitudie pollicis longū cū gemma in medio de nouo surculo eleuatū: ī nouo surculo eiusdem grossitudis suo cortice ī tres vel quatuor ptes scisso et denudato ponatur. ꝛ tantū ad īferius cōsiderāter ꝯprimatur: ꝙ ligno stipitis mediocriter stricte adhereat. et cortex appositi anuli nō scidatur. Et siue gēma posita super locū gemme sublate ponat̃ siue nō: nihilomiꝰ

sine aliquo ligature vel alterius rei auxilio cõualescit. abscindenda tamen est õnis circũdans soboles surculorꝝ: ne insite subripiant nutrimẽtum. Et tamen magnũ admiculum prestabit: si cortex pẽdens taliter rescidatur: ꝙ remanẽti appositus buccellus subtiliter adequet᷑. Et propter dictã causam peciola deinde creta sup iĩcturam ⁊ totũ buccellũ ponat᷑: libera gẽma relicta. dein de ne creta cadat: linea pecia fassiet᷑. Fit aũt hic mod⁹ de mẽse Martii post ꝙ̃ cortex sepatur a ligno. ⁊ de mense Aprilis ⁊ Mai: si surculi anteꝙ̃ germinẽt collecti: seruẽtur ne pullulent in loco frigido ⁊ ũbroso sub terra ꝓ pte submersi. Itẽ exptũ ẽ i mẽse Junii ⁊ circa finẽ Julii: buccellũ puũ cũ gẽma de nouissimo surculo eleuatũ ⁊ in nouissimo surcnlo positũ eiusdẽ grossitudis siue gemme adequent᷑ siue nõ: sine aliquo auxilio ligature vel alteri⁹ rei optime ꝯualere. Et tam hic modus ꝙ̃ superior proxim⁹ qui emplastratio dicitur: locũ habet in his solis arboribus quibus suc⁹ piguis ẽ in cortice. vt ficis oleis castaneis et similibus. Potest etiã sine abscisiõe iserendi surculi eleuari buccellũ: ⁊ domesticũ eiusdẽ grossitudis ab vna parte scissũ ibidẽ apponi. ⁊ cũ filo ligari ⁊ ꝑparari vt dictũ ẽ supra. et cũ ꝯprehẽdisse videt᷑: supra buccellũ abscidi. relicta eni sũmitas: sucũ ad buccellũ fortius attrahit ꝙ̃ abscisa. et hoc modo possunt plures eiusdẽ speciei ⁊ diuersarũ i vna virga formari. Modus vero q̄ fit i amedani vel salicis pertica fit hoc modo. ptica vel baculus dictorꝝ lignorꝝ pforetur subtili terebra ⁊ acuta: ita ꝙ iter vnũ foramẽ ⁊ alterum sit spacium vnius semipedis. et surculis modicum raso cortice intromissis iacẽter mergatur i scrobe surculis eleuatis. ita tamẽ ꝙ ptice salicis sũmitas aliquid remaneat supra terrã. huic vero post ãnũ materia totaliter eleuata ⁊ iter surculos incisa: plãtam quamlibꝫ radicibus plurimis decoratã i ordinata scrobe depone. cui forsan ꝓderit: si creta vel cera foramina ⁊ eorum scissure vndiꝙ optime obturent᷑. Quidã autẽ mihi asseruit: se exptũ fuisse hanc insitionẽ i palo salicis. viridi pforato vsꝙ ad medullam solũmõ. et infixisse surculos equalis grossitudis remoto cortice q̃tenus intrabãt in foramen vt cortex surculi equaret᷑ cortici pali. et cum cera omnem rimulam obturasse: ⁊ posuisse palũ sub terra quatuor digitis iacẽter i loco aquoso: ita ꝙ de palo nihil apparuit: sed soli surculi supra terrã. ⁊ cõprehẽdisse optiẽ õnes. et resecato iter surculos trunco plantasse ⁊ bene cõualuisse. Alii ũ aũt modũ iserẽdi retulit Coluẽela dicens. Gallica terebra vsꝙ ad medullã pforãdam: plaga interius leuiter iclinata vbi deducto õni fragmine vitẽ vel ramũ ad modũ foraminis delibratũ: sucidũ tamẽ et humentem strictũ ipmi vna vel duab⁹ gẽmis foris relictis. ⁊ tunc argilla ⁊ musco locũ diligẽter opiri. ⁊ ita vites i vlmo iseri posse dixit. Predicti aũt duo modi fieri possũt comode in mense Martii ⁊ principio Aprilis ac Februarii fine. cum viridis et nouus sucus calore aeris

dissolut9 movet' in cortice. Item scribit varro alium modum inserē di: suo tēpore iuentū esse i propīqs arboribus hoc modo. Ex arbore q̄ vult habere surculum i eam quā in serere vult: ramulum traducat. et i eius ramo pscisso ac defisso implica re i locū qd cōtingit ex vtraq3 parte qd itus est falce extenuatum. ita q ex vna pte qua celū visurū est: cor ticem cum cortice equatum habeat Eius ramuli quem inseret cacumē vt directū sit ad celum curet. poste ro āno cū cōprehenderit: vnde pro pagatū est ab altera arbore pcidit. Ex pdictis igit' patet q licet isitio in similia sit melior: tamē ⁊ in dissi milia plerumq3 cōualescit. et isini ta mirabilia facit. que apparēt his qui expiri desiderant et in talibus exercitantur.

Ex quibus dispositionib9 ⁊ in q̄s transmutet' planta siluestris in do mesticatione.

X his q̄ supra determia ta sunt scimus plantas siluestres esse spinosas in corticis substantia: et puorū ⁊ multorū foliorū ⁊ plurimo rum fructuū: et in quātitate minor et acutior: et siccorum sucor. Et hec omnia nō dubitamus accidere plāte propter suū nutrimētum. et i deo plāta in ōnibus his dispositi onib9 mutatur per nutrimētum cul toris agri i oppositas dispositiōes Spinositas eni venit ex hūido nu trimētali incēso: qd cogit' ad supfi ciem pungere a medulla ipsa sua i censione. et hec i domestica mutat' propter habundātiam hūidi q̄ non patitur calorem acui: sed frāgit eū et nō sinit terrestre aggregari: sed i fundit et currere ipsum facit in po ros plāte. Similiter autem eiusdē humidi habūdantia fluit i maior foliorū diuisionē. hoc etiā facit: vt maiores sint fruct9 domesticarum. Et quia humor siluestriū tenuis et subtilis est, ppter puum earū nutri mētū: erit hūor dōesticarū spiss9 et viscos9 ad flegmaticitatē accedēs. propter eius habundātiam: et leta minis administrati cōmixtionem. Tenue autē ⁊ subtile facile dispgit' a calore et diuidit' in plura. ⁊ ideo numero sunt plurimi fruct9 arbor siluestrium. et nō vermiculati: sed integri i arborib9 diu pseuerātes. quōiam subtile ⁊ tenue: non facile putrescit. nec de facili claudit por sue vegetationis: per quē fugit ex arbore: pcipue cum in eodē hūido sicut in pprio subiecto sit calor a cutus. Habūdans autē spissum et viscosum humidum: p magnas ptes fluit i vnū. ⁊ nō est facilis di gestiōis eo q calidū ei9 ē hebes. ⁊ ideo fiūt ex eo magni quidem: sed nō tot fruct9 sicut ex tenui subtili ⁊ acuti caloris existēte. ⁊ cito hebes eius calor pmittit claudi eius por per quē fugit ex arbore: ita q multi talium fructuū cadunt ante temp9 maturationis. et de facili attrahūt vermes. Quod autē emēdat sucū et digerit in domesticis: nodi preci pue sunt insitionū. qui tenent i tor turis suis ⁊ transuersalib9 poris hu midū: donec ad suauē maturet' sa porem. et talis quidem est transmu tatio earum per insitiōem domesti carum arborum. Ille autem plāte

que sunt de genere granorum ⁊ ole rū ex solo cultu ⁊ cibo domestican tur in hoc ꝙ substantie earum mol liores ⁊ maiores efficiuntur. ⁊ sui sapores ⁊ humores minus efficiun tur acuti propter causam quam su pra diximus. Subtilitas enim cor ticis que est in domesticis ⁊ plāci ties absq; dubio ex bonitate et ha būdantia ꝓuenit nutrimenti.

De locis inutilibus ⁊ utilibus ge nerationi plautarum.

Lāta i sua generatiōe in digꝫ duob⁹ Quorū unū ē materia ex q̄ fit. et alte rū ē loc⁹ sue generatiōis quemadmodum ⁊ pater. Et materi am quidem impedit loci salsugo: eo ꝙ exsiccat humorem ⁊ humidū radicale plantarum. Cuius signū est ꝙ terre salse commixte vel sale seminate steriles efficiūtur. Loca autem perpetuis niuibus cooperta omnino non competūt generationi plautarū: quia expimēto cōperim⁹ niuem a temperamento esse remotis simam: propter frigus glaciale qđ est mortificatiuum. Oportet autē scire ꝙ si aliquis locus in se tempe ratus in hyeme frequenter sit niue coopertus. iste ex niue trib⁹ ex cau sis fecunditatem capit. Quarum v na est ꝙ vis terre euaporans reflec titur sepius ad terram: propter ni uis cooperimentum. Alia autē qa niue respersa caliditas ad terram il lam spirans conueniens generatio ni prebet nutrimentum humidum quod paulatim ⁊ p vices distillās superioribus partibus terre vigorē natiuitati plantarum continue isū dit. Tertia causa ē qa nix frigidita te sua locum circonstāte vigorem principiorum generantium platā continet: ne euaporet. ⁊ contiet ter re superficiem ne emittat intus in visceribꝰ terre vapores generatos: qui congregati ad superficiē ingre diuntur radices plantarum. ⁊ pres tant eis nutrimentum ⁊ fecundita tem ⁊ fomentationem ⁊ generatio nem materie que ingreditur planta rum commixtionē. Sicut autem diximus ꝙ locus perpetuus in fri gore propter niuositatem non con uenit generationi plantarum. ita ⁊ eodem modo i locis salitis ⁊ siccis non apparet multum generatio plā tarum propter remotionem locoꝝ a temperamēto. hec enim loca mul tam salsuginem habētia multe sunt siccitatis: ⁊ p cōseqńs etiā multe fri giditatis eo ꝙ calor cōplexiōalis non conualescit ⁊ retinetur nisi in humido temperato. ⁊ si ali⁹ calor aliquando sit in talibus locis ē ad urens. ⁊ talis calor non remanet: sꝫ euolat adustus frigidus ⁊ mortifi cans ea que forte nasci debuissent. Et signum huius terre est: ꝙ mino ratur ⁊ contrahitur ex siccitate et frigiditate. quia elongatᷣ a calido ⁊ humido que eleuāt ⁊ faciūt cres cere loca ⁊ exaltari. propter quod terra dulcis que habūdat i calido dissoluente ⁊ in humido vaporan te: frequentius eleuatur in colles ⁊ montes. ⁊ terra salsuginis multe de primitur ⁊ iferioratur. In locis au tem calidis per conuenientiam ma terie plantarum ⁊ loci apte ⁊ bene nate proueniunt. In talibus enim locis dulcis est aqua subtilis ⁊ hū

digesta eo q a calore loci talis ex fūdo attrahitur terre: et bene dige ritur a calore loci terminante. et etiā am bene commiscetur. A calore enī multo non adurēte prouenit hūidi decoctio. Calor enim in talibus lo cis habundat ex duabus causis. Quarum vna est calor loci retinēs calorem. Secunda est calor solis q ex aliqua reuerberatiōe multiplica tur super locum illum. Et loci qdē calor est sicut instrumētalis. Calor autem solis est sicut terminās et for malis et quasi viuificās. et ideo cō tinue formatur humidum in plan tis. Aer etiam immixtus est humi do locorum talium. et ille iuuat ad hoc vt humidum sursum spirā do educatur in plāte figurā. Mō tes autem eo q sunt subtus conca ui et vaporosi: attrahūt a suis con cauitatibus humorem. et adiuuat ad hoc claritas multa q̄ est radioꝝ solis et stellarū: et multa ad cōuex um montis reuerberatio. et ideo fes tinat in his humidi decoctio. preci pue in latere conuerso circa calidū solis: hoc est circa meridiem. prop ter quod plante multe et bene decoc te proueniūt i montibus et pcipue niuium. humidū enim attractū ad mōtis superficiem ex figura deuex itatis continue defluit. et ideo supe rius vnum remanens optime deco quitur. quia melius vincitur a ca lore quando non est superfluum. nec omnino siccatur: quia cōtinue extrahitur ex cōcauo montis et fo uetur pluuiis et roribus. et hec est causa q in alto deuexo mōtis: cres cunt vina odorifera et plante arōa tice et sunt sicciores aliquantulum. Ad pedes autem eorundem mōtiū sunt plante et vina magis humida et minus digesta. et plāte spissiores et grossiores. ppter multum humi dum a vexo montium cōtinue ad talia loca defluēs. Quedam tamē loca siue plana siue montuosa per petue sunt sterilitatis. et hec vocāt heremi. et hec sunt arenosa et salsa. et hec sunt vincentem in se habētia sal sedinem et siccitatem. Et iter arenu las locorum talium sunt raritates: eo q partes arenarum sunt cōtigue et nō continue sibi composite. Plā ta autem nō potest generari ex va pore continuo: qui diffunditur ex circuitu loci ex multis partibus lo ci continuis a virtute solis euapo rantis. In talibus igitur locis aut non generatur omnino planta aut rara et debilis essentie. sicut est saxi fraga et quedam alia gramina par ua. partibus enim loci non coherē tibus ppter adustionē: ipossibile est partes vaporis solide essentie et coherentis esse. propter quod etiā expirat inter arenas p diuersas p tes: et non formatur in plantam.

Amplius autem lutum nobile qđ ingenuum est et liberum a grossa ter restritate. ppter vnctuositatem su am cito producit plantam vnctuo sam hesibilem. Planta autem que super solidos nascit lapides: prop ter carentiam humoris vix lōgo ɔ tingit et crescit tempore. Planta enī remanens et crescens indiget terra et aqua et aere. et raro hec habet plā ta que in lapidis soliditate est erū pens. Est et alia plante considera tio ex loco plāte proueniens. quo niam si fuerit in loco qui est prope

solem: hoc ē ad directū solis respec
tum versus orientem ꝛ meridiem:
citius nascitur ꝛ crescit. eo ꝙ calor
solis directus ꝛ diutius manēs su
per eam: conueniētius ꝛ fortiꝰ mo
uet humidum eius. ꝛ quando fue
rit ad aquilonem ꝛ occidentē: ita
ꝙ sol cito declinat ab ea: tarditer
generatio eius ꝛ nutrimētum dimi
nuetur. Fit autē hoc dupliciter: na
turaliter scilicet ꝛ p accidens. Quā
do locus aliquis ex montibus vel
aliis causis proprietatem accipit o
rientis vel occidētis. Similiter au
tem si in loco plante sit aqua frigi
da grossa ī se concludens aerem si
ue vaporem aereum: que sua frigi
ditate ꝛ spissitudine ascendere siue
euaporare non permittit. ille non
permittit plantas nutriri ad mag
num nutrimentum. Eodem aūt mo
do impedit siccitas retenta ī aliqᵒ
loco nutrimentum plantarum: ꝓp
ter defectum humidi nutrimenti.
tunc enim calor naturalis diffundi
tur ad extrema loci: ꝛ agit in illa ↄ
burendo ꝛ obstruendo poros via
rum sicut obstruuntur ī terrestri ad
usto. ꝛ tunc aqua nutriens etiam si
adesset nō haberet meatꝰ per quos
in plante nutrimētum euaporaret.
ꝛ remanet planta destituta nutrimē
to: ꝛ ideo non crescens in magnam
quantitatem.

De terra ꝛ cognitione fecunditatis ꝛ sterilitatis eius.

Erra est vnum ex elemē
tis generatorum. cuiꝰ na
turalis locus ē in medio
totius ī quo naturaliter
manet qeta: ꝛ ad ipm cū ab eo sepa
ta fuerit naturaliter mouetur. Est
autem frigida ꝛ sicca naturaliter:
sed accidentaliter rebus extrinsecis
immutatur. Eius vero esse in gene
ratis iuuamentum prestat: ad retē
tionem faciendam ꝛ fixionē: et ad
faciendas figuras ꝛ formas. In
terris vero secundum Paladium
fecunditas querenda est: ne alba ꝛ
nuda gleba sit. ne macer sabulo siue
admixtione terreni. ne creta sola.
ne arene squalentes. ne ieiuna gla
rea. ne arenosi pulueris lapidosa
macies. ne salsa vel amara. ne vli
ginosa terra. ne totus arenosꝰ atq̧
ieiunus. ne vallis nimis opaca et
squalida. Sed sit gleba putris: et
fere nigra ꝛ ad tegēdum se gramis
sui crate sufficiens. aut mixti colo
ris. que ꝛsi rara sit: tamen pinguis
ꝛ cretosi soli adiunctione glutiet᷑.
que protulerit: nec scraba sint: nec
retorta: nec suci naturalis egentia.
Verum quoniam alia terra vādis
frumentis conuenit. et alia magis
vinetis amica est. Sciēdū est ꝙ fru
mētis vādis vtilis ē: q̄ naturaliter
ꝛ sua sponte producit ebulum iun
cum gramen pingue trifolium ca
lamum rubos pigues pruna silues
tria lappas farsana cicutā maluā.
et ceteras huiusmodi herbas: q̄ lati
tudine et piguedine foliorum letū
solum ꝛ fecundum demonstrant.
Color tamen terre non magno ope
re desideret᷑: sed piguedo atq̧ dul
cedo. Pinguem sic agnoscis terrā.
glebam parum dulci aqua consper
gis ꝛ subigis. si glutinosa est et ad
heret constat illi esse pinguedinem.
Itē scrobe effossa ꝛ repleta. si supa
uerit terra: pinguis. si defuerit: exi

lis. si cõuenent equata: mediocris. Dulcedo autem cognoscitur. si ex ea parte agri que magis displicet: si eiusdem equalitatis tot⁹ ager vi detur: glebam fictili vase madefac tam dulci aqua indicio saporis ex plores. Vineis quoq; vtilẽ: p hec signa cognosces. si corporis aliqua tenus rari atq; resoluti est. virgul ta que ꝓtulit nitida levia viridia procera fecũda sunt: vt pir⁹ silues tris prunus rubi ceteraq; huiusmo di. neq; itorta neq; debilia neq; ma cra exilitate languentia. Et hec in communi dicta sufficiant de terra congrua vineis: quia pleni⁹ dicã de ipsa in libro vinearũ. Sed cũ sint genera terrarum plurima: pin guis aut macra: spissa vel rara: sic ca vel humida: lapidosa vel non lapidosa: montuosa vel plana. et ex his pleraq; viciosa: tamen ꝓp ter seminum ⁊ plantarum differen tiam sepe necessaria. maxime tamẽ ⁊ absolute eligendus est piguis et resolutus ager vbicũq; situs. quia hic minimum petit laborẽ et fructũ maximum reddit. Secundi meriti est spissus ⁊ pinguis. quia licet la borem maximum petat: tamen ad vota respõdet. Illud vero deterri mum genus est: quod erit siccum si mul ⁊ spissum macrum ⁊ frigidũ. qui ager more pestiferi fugiẽd⁹ ẽ.

Verum cũ agri sint variis vtili tatibus deputati. Varro recitat ca thonem in nouem genera diuisisse. ac graduum vtilitatem scripsisse: ait enim meliorem agrũ esse illum: vbi vinea possint esse bono vino ac multo. Secundo vbi ortus irri gu⁹. tertio vbi salicta. quarto vbi oliueta. quinto vbi pratum. sexto vbi campus frumentarius. septio vbi cedrie silue. octauo vbi arbus ta. nono vbi glandaria silua. Sed aliqui dant primatũ bonis pratis: quia modicas aut nullas requirũt expẽsas. cõtra in vineis eo q; fruc tũ sepe sumptu deuorãt.

De situ qui conuenit agris ratione fecunditatis eorum.

Situs terrarum secundũ Paladium non sit adeo planus vt stagnet. nec ꝑ rupt⁹ vt defluat. nec ob rut⁹ vt in ymum deiecta valle sub sideat. nec arduus vt tempestates inmodice sentiant ⁊ calores. Sed ex his omnib⁹ vtilis semper ⁊ ade quata mediocritas requiratur: vi delicet vt cãpus aptior sit: ⁊ hũo rem plurimum cliuo fallente sub ducens. vel collis molliter per la tera inclinata deduct⁹. vel vallis cum quadam moderatione ⁊ aeris laxitate submissa. vel mons alteri us cacumis defẽs⁹ obiectu: ⁊ a mo lestiorib⁹ ventis aliquo liber auxi lio. vel sublimis asper. sed nemoro sus et herbidus. Preterea positio agri qui eligend⁹ est: ea sit in frigi dis prouiciis. orienti vel meridia no lateri ager debet esse opposit⁹: ne alicuius magni montis obiectu his duabus partibus exclusus: al gore rigeat. In calidis vero proui ciis: pars poti⁹ septentrionalis op tanda est que vtilitati voluptati ⁊ saluti equa bonitate respondeat. Item ait Varro q; quatuor extra fundum consideranda sunt: qui b⁹ fundus vtilior vel min⁹ vtilis

redditur. Primũ est si regio prox
ima est infesta. quãuis fertilis sit
fundus: inutilis tamen est propter
latrocinia. Secundum si in regiõe
propiqua sunt homines qui emãt
que in fundo sunt venalia. vel nõ
care vẽdant que fundo sunt opor
tuna. fructuosior enim fundus est
Tertiũ si nimis longiqua est vt ex
ea difficile necessaria portentur ad
fundum: min⁹ fructuosior cẽset̃.
Quartũ eũdem fundum fructuo
siorem faciunt vecture: si vie sunt
quib⁹ plaustra vel naues portare
ac exportare necessaria possint. Re
fert etiam ad fundi fructus quem
admodum vicinus in confinio cõ
situm agrum habeat. si enĩ ad limi
na quercetũ habeat: non possis rec
te secundum eam siluam serere ole
am. quod vsq͛eo est contrariũ na
tura: vt arbores non solum minus
ferant. sed etiam fugiant vt intror
sum in fundum se reclinent. ⁊ in ꝯ
finio vitẽ ⁊ fundum faciãt sterilẽ.

De munitiõib⁹ vinearum ortorum ⁊ agrorum.

Vinearum ortorũ ⁊ agro
rum munitiones multis
modis fiunt. Quidã enĩ
fossatis cingunt. quidã
sepibus ex palis et viminibus fac
tis. Quidam spinorum aut aliarũ
arborum plantis. Et fossarum q
dem munitiones plurimum defen
dunt ab ingressu hominum ⁊ ania
lium rapacium. ⁊ ab iniuria vicia
rum aquarum ad loca defensa flu
ẽtium: ⁊ maxime si ripas habẽt ve
lut sufficientes aggeres eleuatos.
Multum etiam conferunt agris et
vineis nimiũ humidis ⁊ aquosis:
vt ab eis fluat superfluus humor
aquosus. segetes necans: ⁊ in loliũ
⁊ auenam conuertens. ⁊ completã
digestionem humoris vuas nutriẽ
tis impediens. Et hec quidem fos
sata magna vel parua faciẽda sunt
secundum ꝙ magis ⁊ minus aquo
sa sunt loca: ⁊ secundum ꝙ magis
⁊ min⁹ hominum ⁊ animaliũ intra
re volentium timent noxam. Fiũt
autẽ optime toto estatis tempore:
si aqua subterranea vel in fossatis
reparãdis collecta non impediat.
in quibus locis faciẽda sunt de mẽ
se Augusti Septẽbris et Octobris:
quibus mensibus aqua fossarum
⁊ supficiei terre maxime consump
ta est. Qualiter autem noua fiũt
fossata notũ ẽ. quia ab vtraq͛ pte
latitudinis filum seu funis extẽdi
tur ⁊ signatur. deinde cum vangis
in creta ⁊ acironibus in sabulo fo
diuntur. ⁊ cum badilibus extra re
manens contrita terra proicitur. ⁊
ripe cũ zappis seu vãgis vel aciro
nibus poliũtur. Vetera vero fos
sata reparantur hoc modo. primo
quidem omnia fossorem impediẽ
tia cum ronchonibus exstirpẽtur.
Deinde cum ligonibus fundus ra
datur: ⁊ terra cum herbis rasa proi
ciatur ad viam. Deinde cum ligõi
bus adequentur et formentur ripe
secundum ꝙ stare debebunt. ⁊ pos
tea libere fossatum quãtum placue
rit fodiatur. Notandum est tamẽ
ꝙ in terra cretosa non debent fieri
ripe nimis sꝫ parũ pẽdentes. qa p⁹
gelidam hyemem adueniẽte veris
calore dissoluerent̃ ⁊ ruerent. sed ĩ
lapidosa vel soluta terra nõ facile

munt ripe. Munitiones sepium que de palis et viminibus fiunt. precipue locũ habent vbi materie ipsarum habetur copia: et vbi multitudo arborum spinorũ plãtationẽ et conualescentiam impediret. Que quidem qualiter fiant notum ẽ. quod affixis palis acutis semipede distantibus: texuntur vimine et spinis desuper muniuntur: et cum paucioribus palis et viminibus. debiliores tamen fiunt si affixis palis duobus vel tribus pedibus inuicem remotis: quatuor partice distãtes equaliter ex transuerso ligantur. deinde sursum rectis viminibus positis contexuntur. Munitiones autem que de spinorum plantis et arborum fiunt: hoc modo faciende sunt. videlicet quod fiat in loco munitionis sulcus vno pede concauus: et tantundem latus in quo plante aliunde radicate vno palmo aut duobus distantes ponantur. et terra que inde remota fuerat: optime trita operiantur radices. deinde fodiatur fossatum si fieri debet ibidem: et terra super dictas plantulas eleuetur. et cũ tota sursũ eleuata fuerit: in summitate si placuerit alius fiat sulcus: et similis plantatio fiet. Poterunt etiam multe plantationes fieri ad fortiorem munitionem si placuerit secũdũ modũ in primo libro traditũ: cum de tumbis et curiis loquerer. Notandum tamẽ est quod vbi multũ necessaria est clausura: ex spinis tãtum faciende sunt plãtationes. Vbi vero non tanta necessitas et lignorum habetur penuria propter ignem: possunt comode fieri plantationes et precipue superior: ex plãtis vlmorum et prunorum cycomorum et similium. que omnes plãtationes tertio anno cum conualuerint affractẽtur et plicẽtur: ut fortes fiãt et spisse. et vbi perdite fuerit: reparẽtur: Deinde cum spisse creuerint intricate disponantur. et ligentur vbi opus fuerit: et non iuxta terram sed vno pede supra eam. Incidãtur tempore Octobris et Nouembris et melius Februarii et Martii vsque quod incipiant turgescere gemme. hoc enim modo loca semper clausa erũt. et sepis inspissabitur: pullulans in summo stipitũ: in medio: et radice.

Ex his tamen que in superiori acie sunt plantate poterunt alique quibusdam pedibus distantes sine insitione relinqui: vt fructum ferant. aut pro igne seruentur vel edificiis deputentur. Et plante quidem spinorum in acie inferiori ponende: sint inde spinorum aut alborum aut prunorum vel rosarum siluestrium et similium spinas acutas habentiũ. Que vero in suprema ponẽde sunt arbores: sicut prune domestice que spinis suis defendunt et spissa earum pullulatione claudunt: igni tertio vel quarto anno seruiunt: et plurimum fructum ferunt. vel sunt plante vlmorum vel salicum vel populorum vel micolorum et cicomorũ aut malagranatorum in calido aere vel tẽperato et similium arborũ. et precipue facile pullulantium a radice. Notandum ẽ tamen: quod si terra sit adeo frigida et dura: quod in ea plãtule difficile cõprehẽdant: plantule solummodo cicomorum cum radicibus vel sine ponantur ibidem. que nõ refugiũt talẽ terrã.

Et si est campus: vlmus est vtili or omnibus aliis plantis. qui ⁊ se pem sustinet: ⁊ accolit vuas. ⁊ frōdem iocundissimam ministrat oui bus ⁊ bob9. ac virgas prebet sepi bus ac foco ac furno. ⁊ est in mul tis operibus oportunus. Si vero plantule desunt in partibus illis aut aliunde: portentur radicibus coopertis ⁊ optime ꝑparatis: vt a calore defendātur. et vēto aut ma turitatis fructuum tēpore colligāt' ⁊ sole siccentur semina. ⁊ i semina rio mense Januarii vel Februarii sata aut plantata nutriantur: vt se qnti vel 3° āno ipsoꝝ copia facile habeatur. Paladius tamē precipit matura colligi semina rubi: ⁊ spine que rubus caminus vocatur. et cū farina herebi ex aq̄ macerata misce ri funes. deinde sparceos veteres mixtioni sic iduci: vt inter funes semina recepta seruentur vsqȝ ad verni temporis inicia. tunc vbi se pis futura est duo sulci tribus pe dibus a se separatis sesqȝpedis al titudie fiant et p vtrosqȝ cum semi nibus obruant' funes leui terra. In tricesima die procedūt cētes quos teneros amminiculis op9 est adiu uare. qui inter se per spacia relicta vacua iungentur.

De fluminum defensionibus.

Flumia suo impetu sepe ripas possessionum fodi unt. ⁊ in eis operant' rui nas. Et quādoqȝ sui cre mento ⁊ depressione vicinorum lo corum inundant: et operiunt terra rum superficiem. Et vbi sua rabie ruinas operantur: rupes modicum superius fortes fiant secūdum im petum amnis. aut ibidem mergan tur ciste cum magnis cornibus lig neis ad modū crucis ab vtroqȝ ca pite factis. ⁊ viminibus cōtexte ⁊ lapidibus plene q̄ bergulli dicūt'.

Ubi vero aquarum habundātia superficiem operit ⁊ segetes necat: fiant aggeres fortes ⁊ magni tales q̄ eorum potētia aquarum iniurie contradicat. Et si in aliquo loco debilitatur agger: anteq̄ deficiat a lius conueniens post ipsum fiat. ⁊ debilitatus in quibusdam icida tur locis: vt currus bestie ac homi nes nouum aggerem percurrere et conculcare cogantur.

Incipit liber tertius..

De campestribus agris colendis ⁊ de materia ⁊ vtilitate fructuum q ex ipsis nascuntur

Campestrium agro rum cultus in libro secūdo generaliter traditus est. Nunc autem in hoc tertio libro dicā singula riter de cultu ⁊ vtilitate cuiuslibet seminis ⁊ fructus: qui seminatur ī eis ⁊ ex eis percipitur. secundum ordinem alphabeti. Et primo qdē dicam de area et de orreis: que v nicuiqȝ seminum comunia et neces saria sunt.

De Area

Area lōge a villa esse nō debet propter deportādi facilitatem. et vt fraus nō timeatur domini vel

ꝓcuratoris vicitate suspecta. Sit autem vt Paladius ait: vel strata silice vel saxo montis excisa: vel sub ipso triture tēpore vngulis pecorū ꝛ aqua admixtione solidata. sit circa hanc locus altus planus ꝛ purus in quem frumenta trāsfusa refrigerentur et orreis inserantur. que res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde proximum tectū vel habeantur sextoria ꝛ similia: vt tempore ymbris subito mūda ꝛ semitrita trāsferantur vel operiant̄. Sit autem loco sublimi ꝛ perflabili vndecunqꝫ: longe tamen ab ortis ꝛ vineis atqꝫ pomeriis. Nam sicut radicibus virgultorum prosūt letamen ꝛ palee: ita insidētes frondibus perforant ꝛ corrumpunt.

De orreis

Itus orreorū superior ꝛ longe ab omni olere et letamie ꝛ stabulis ponēdus est frigidus vētosꝰ ꝛ siccꝰ. Sed frigidis granariis vt Paladius ayt amurca luto mixta parietes liniuntur: cui aridi oleastri folia vel oliue pro paleis adiciūtur. que vt siccata fuerint frumēta congregentur. hec res gurguliōibus ac muribus ꝛ ceteris noxiis animalibus inimica est. Aliqui coliandri folia frumentis miscent ad seruādum pro futuro. hec Paladius. Nihil tamē comodius erit diu custodiendis frumentis. q̄ꝫ si ex orreis ī alterū locum vicinū trāsuersa refrigerēt̄ aliq̄ntis diebꝰ: atqꝫ ita orreis inferant̄. Negat columela vētilanda esse frumenta. quia magis miscentur animalia totis aceruis. que si non moueātur: ī summitate intra mēsuram palmi subsidēt. et hoc corrupto velut coreo illesa durabunt. Adhuc cauendum ē ne pauimentum super quod ponitur: humidū sit. aut rarum: sed solidū et bene planum ne muribus prebeat habitaculum per foramen: In super etiam diligēter attendendum est: ne sit locus excedens in frigore vel calore. quia vtrūqꝫ segetes corrumpit ꝛ perdit in eis virtutem naturalem. Aliqui puteos faciūt: horum solum et latera paleis substernunt. ꝛ curant ne humor aut aer tangere possit nisi cum promat̄ ad usum. quo enim spiritus nō peruenit ibi non oritur curculio. sic conditum triticum manet ānis quinq̄ginta. milium vero plus annis centum vt Uarro scribit.

De auena.

Uēa duplex ē siluestris ꝛ domestica. Siluestris nascitur in frumento. cū granum eiꝰ satum nimia mollicie et intemperantia terre conuertitur ī auenam. que ab ea in herba cognoscitur: quia latiores viridiores ꝛ pilosiores habꝫ frōdes. ꝛ huiꝰ granū nigꝝ ꝛ pilosū est. ꝛ maturatur ꝛ cadit ante maturationem frumēti. Domestica ē alba nō pilosa. ꝛ seminatur tēpore seminum frumenti ꝛ eodem modo. ꝛ melius mēse Januarii Februarii ꝛ Martii. et etiam ī macra terra bona prouēit. ꝛ eundem querit aerem et similem terram desiderat. Albertus tamē dicit: qꝫ siccum querit agrum ꝛ modicum āte messes frumēti maturatur

⁊ colligit᷑. ⁊ tā herba vtriusq̧ aue ne q̄ȝ semē ē optimū pabulū equoꝝ ⁊ boum ⁊ azinorum ⁊ muloꝝ.neu tra vero ipsarum homies nisi ꝓp ter necessitatē in sui cibo vtuntur

Virtutem habet relaxandi omnē tumorem ⁊ duricies. ⁊ faciei inmū dicies depurgandi vt dicit plante arius.

De cicere.

Icer notum ē. Et eius qdem diuersitates sunt. Quia quoddam ē albū: quoddam sanguineum. ⁊ ex his quoddam grossum et qd dam paruum. quoddam est rubeū ⁊ aliud est nigrum. Ex quibus sā guineum tantum rugosum corticē habet ⁊ est melius ceteris. Reliqua omnia corticem habent politū. Op time nascitur in aere temperato et humido. ⁊ terram pinguissimam ⁊ solutā desiderat. ⁊ cretā etiā nō for midat. Seminatur mēse Februarii i locis calidis. tēpatis Martii. Fri gidis vero demense Aprilis. Cui proderit vt cito nascatur: si molle seratur. ⁊ maxime aqua letaminis cum tarde seritur. Et circa sulcos ortorum optime plantatur. ⁊ cum maturum est colligitur remanenti bus herbis. Media corbe seminis bubulca contenta est. Sarculatur herbis: mundat᷑ vt faba. sed nebu lis leditur. Et yride aut melumine facile perit. Colligitur quidē gra nis existentibus siccis. et cum lūa multum processit in defectu. Cicer album secundum ysaac calidū est in primo gradu: humidū i medio. Rubeum autem est calidius ⁊ mi9 humidum. Sed Auicēna dicit: q̧ vtrunq̧ est calidum ⁊ siccum i pri mo gradu. ⁊ nigrum est forti9. Ci cer plurimi est nutrimenti. ac ven trē humectat. sed inflationem gene rat ⁊ ventositatem. Idcirco auget sperma: ⁊ coitum valde confortat. Quia tres habet in se causas ad coi tum pertinentes scilicet calorem nu trimentum et inflationem. Ideoq̧ valde competit admissariis equis cum multitudinem equarum neces se habuerint coire. Ypocras dicit q̧ ciceris potestates due sūt: ⁊ cū coq᷑ eas amittit: ⁊ ī aq̄ vbi coq᷑ redeūt. Vna dulcedinis: altera sal suginis. Cum dulcedine sua nutri mento bono nutrit. ⁊ lac augmētat ⁊ ventrem humectat. Cum salsugi ne vero humorem grossum soluit ac minuit: Vrinam et menstrua prouocat. ⁊ valet ictericis ac ydro picis: et ad totius corporis pruri ginē. Et si ī eius iure lauetur ipeti ginem ⁊ serpiginem mundificat. I tem secundum galienum: Cicer e ducit lūbricos: ⁊ valet ad opilatio nē splenis ⁊ epatis ⁊ fellis. ⁊ lapi des frangit in renibus et vesica. sȝ nocumentum est vulneribus. renū ⁊ vesice. Cicer nigrū est magis diu reticum ⁊ apertiuum. ⁊ ideo plus valet in apertione splenis ⁊ epatis ⁊ strictura lapidum ⁊ lūbricis edu cēdis. ⁊ precipue si cum apio coq̄ tur: ⁊ ius ipsius bibatur. Albū ve ro est melius in augmentatione lac tis ⁊ spermatis. Auicenna dicit q̧ Cicer clarificat vocē et nutrit pul monē melius q̄ȝ res aliqua. et prop ter hoc fiunt sorbitiones ex farina ciceris. Et oportet q̧ cicer comode

comedat' neq̃ i principio cibi: neq̃ in fine: sȝ in medio eius. ⁊ vehemẽter addit in coitu. ⁊ eius īfusio facit erigere membrum fortiter: quando bibitur a ieiuno.

De cicercula.

Cicercula nota est. aerem humidum desiderat. et terram pinguem et cretosam. Seminari potest ī solida terra vt faba. deinde arari ⁊ sulcari tempore Januarii et Febeuarii. ⁊ in principio Martii seritur. et media corbis complet bubulcam. Bonus cibus est animalibus. ⁊ homines ea vtuntur elixa. et in turtis: et in pane cum aliis generibus bladi pro familiis tenuibus: ⁊ hoc qui laboribus exercentur.

De canabo.

Canabum est de natura lini: ⁊ ideo similem aerem desiderat ⁊ terrã: sed nõ oportet vt sit totiens exarata. Verum tamen qui volũt habere canabum pro funibus: semiare debent ipsum in locis pinguissimis. in quibus longum valde proueniet et grossam et multam stupã habens ex grossicie corticis eius. ⁊ quanto rarius seminabitur tanto magis ramosum erit. Qui vero volunt ex eo facere pannos scilicȝ saccos lithcamina ⁊ camisias: seminẽt ipsum in locis mediocriter pinguibus ⁊ solutis in quibus spissum. ĩ quibus proueñiet sine ramulis quasi magnum linum. Et tale cõpetẽs erit predictis operib9. ⁊ iterum erit necessarium piscatorib9 pro rethib9 eorum. nam canabum valde melius defenditur in aqua q̃ linum. ⁊ similiter rethe ex ipso factũ. Seritur autẽ de mense Aprilis ⁊ i fine Martii. ⁊ herbis sarculo mundat' ⁊ manib9. Colligitur canabum cũ matura sunt semina ei9 scilicet masculinum: ⁊ in fassibus ligatum ponuntur in aliquo loco duo fasses simul: vt semia vnius sint super semina alterius: ⁊ radices opposite. ⁊ cooperiuntur summitates seminũ cũ herba vel q°libȝ stramie: sup q° ponunt' lapides aut terra vt seminum maturitas compleatur. ⁊ cum sic per sex aut octo dies steterit: eleuãt' stramia aut lapides. et põitur lintheamen sub vel iuxta semina. ⁊ excutitur semẽ: quod facile cadit. Sed femininum quod semen non habet: totum per decẽ dies ãte masculinum colligitur cum albescit. deide totum simul maceratur in aq̃. ibiq̃ dimittitur donec stupa possit a ligno separari. ⁊ ipsum lignũ putrefactum conteri. ⁊ maxime quod ex eo subtile est. Quod vero grossum est valde ⁊ longum velut pertice depilari potest a ligno stupa. que facile ab eo carpitur postq̃ fuerit maceratum: ⁊ in aqua lauãdo cõcussum ⁊ postea exsiccatum. Et nota q̄ ex eodem semie canabi nascatur canabum ramosum: quod semina ĩfinita producit. ⁊ aliud nõ ramosum quod seminibus omnĩo caret. Semen eius optimum est ꝑ auiculis: ⁊ ipsum libenter assumũt sibi in escam.

De frumento.

Rumētum ē granum qđ ceteris ōnibus corporis humani conuenientius nutrimētū ē: ꝓpter similitudinem sue complexionis. Eius quidē diuersitates multe sunt. Nā quoddam est nouum: vnius videlicet anni vel minoris etatis. ⁊ hoc maxime conueniens prebꝫ nutrimētum. ⁊ tale seri debet. Et quoddā ē maioris etatis. ⁊ hoc minus laudabiliter nutrit. nec seminibus competit: quia raro vel debiliter nascitur satum. Et cuiusdam granum ē longum mediocriter: ⁊ album vel rubeum subtilem habens corticem: ⁊ farinā interius albā. ⁊ hoc ē optimū. Quod vero est grossum rotōdū rubeum vel album aut lucidum ē minus bonum. Et pasta quidem que fit ex eo nō ē tenax. nec eiꝰ panis crescit i altum. Que vero fit ex primo est valde tenax. et eius panis multum augetᷣ. sed ex agro collectus mensure minꝰ respōdet ꝙ̄ grossum. Et granū quidem quod i terra pingui nascitur: est pinguiꝰ granuiusqꝫ in pōdere ⁊ nutribilius. Qđ vero in terra macra oritᷣ: contrariū existit. Et quod in regione vel terra calida nascitur est calidius. et quod est frigida est frigidius. qđ in sicca siccius. ⁊ quod in humida regione vel terra prouenit: est hūidius. Et est quoddam in spicis tōsū ⁊ hoc licꝫ breues faciat spicas: ⁊ nebulam seu melumen timeat: plꝰ ꝙ̄ viscosum vt quidam dicunt: tamen a radice pullulat ⁊ spicarum numerum duplat. grossum vero ⁊ maxime spicas habens rubeas: licꝫ eas magnas producat et grossas atqꝫ multum granosas: tamen parū pullulat: ⁊ rariores inuēitur spicas habere. In omni climate habitabili nascitur. licet habundantius ⁊ nobilius proueniat in regionibꝰ temperatis: sicut in tertio quarto ⁊ quinto climate. Terrā desiderat pinguem aut mediocris pinguedinis ⁊ dulcis saporis. Cretam diligit: ⁊ in mediocriter soluta bonum prouenit. nimis vero solutā aut sabulum nudum recusat. patenti cāpo letatur ⁊ leditur vmbris. locis humidis ⁊ aquosis degenerat. et ī loliū ⁊ auenam conuertitᷣ. Frumētum vero collis grano robustiꝰ ē: sed mensure minus respondet. Seminatur autem in frigidis ⁊ niuosis locis ī fine Augusti ⁊ toto Septembri. Temperatis in fine Septembris ⁊ toto mēse Octobris. In calidis vero in fine Octobris ⁊ toto mense Nouembris. In quibus ōnibꝰ locis priꝰ exiles terre serantᷣ vt frumenti sati radices ante hyemem tenualescāt. Vltimo pigues que si mature serantur luxuriant ī spuria diuersarum herbarum que frumenta necant. In iugero seu bubulca: seminis corbis vna sufficiet. Et si predicto tempore terra fuerit nimis sicca: semia spersa melius ī agris ꝙ̄ ī orreis seruabuntᷣ. Si vero nimis mollis: gelicidio sequentis hyemis corrigetᷣ: si extra agrū aq̄ poterit deriuari. ne germē extingat. Si terra sit tēperata ī octo diebus terrā egreditᷣ vel paulo post. Colitur campestris frumentarius ager hocmodo. Eo diligenter exculto: secundum doctrinam ī generalibꝰ traditam: ⁊ eo semiato

iterū aret᷒ ⁊ ligonibus vniuersum semen operiatur. glebe rumpātur et ex eis sulci mundentur: tam directi minores: q̄ȝ transuersales maiores per inferiores agroꝝ partes impſ ſi. per quos aque pluentes libere ſi ne obſtaculo ad foſſata deriuent᷒. que ſi tēpore quo granum eſt i lac te ⁊ incipit germinare i agro rema neāt: semen extinguent. Menſe ve ro Januarii poſt gelicidiū Februa rii ⁊ Martii poſtq̄ȝ frumentum eſt quatuor foliorum: sarculo ⁊ mani bus ab ōnibus adulterinis herbis mundetur ita ꝙ herboſis locis ma turius: non herboſis ſerius. Menſe vero Mai nō ſunt tangēda frumē ta. quia florent octo diebus. deīde flore depoſito diebus quadragin ta grandeſcunt: vſq̄ȝ ad maturita tis euentum. Idem dicit Paladi⁹ de ordeo ⁊ de ceteris q̄ ſunt ſemis ſingularis. Menſe Junii locis ma ritimis ⁊ calidioribꝰ ac ſiccis: tem peratis vero ⁊ frigidis menſe Ju lii tritici meſſis abſcinditur. quam paratā eſſe cognoſcis: ſi equaliter ſpicarum populus maturato rubo re flaueſcit. Et modus quidem me tendi ſolitus notꝰ eſt. Pars vero galliarum planior hoc compendio vtitur ad metendum. Et propter hominum labores vniꝰ bouis ope ra ſpacium totius meſſis aſſumit. Fit igitur vehiculū quod duabus ratis breuiter fertur. huius ſuperfi cies tabulis munitur: que forinſē cus declines. in ſūmo reddunt ſpa cia longiora ab eius fronte carpen ti. breuior ē altitudo tabularū. ibi denticuli plurimi ac rari ad ſpicaꝝ menſuram conſtituuntur in ordine

ad ſuperiorem partem de curru. A tergo vero eiuſdem vehiculi duo breuiſſimi timones figurantur: v bi bos capite in vehiculum verſo iugo aptatur. ⁊ bos manſuetus: q nō modum compulſoris excedat. Hic vbi vehiculum per meſſes ce perit pellere: ōnis ſpica in carpētū denticulis comprehenſa cumulatur abruptis ⁊ relictis paleis: altitudi nem vel humilitatem plerunq̄ȝ hu bulco moderante qui ſequitur. et ita per paucos itꝰ ac reditus breui temporis ſpacio tota meſſis imple tur. hoc campeſtribus locis vel eq̄ libus vtile eſt vbi neceſſaria palea non habetur. Secata frumenta in mane vſq̄ȝ ad tertiam. vel tota die cum aer temperatus ē ligantur. q̄a in horis nimie ſiccitatis ſpice ac li gamina ex eadem ſegete frangūt᷒. deinde ligata portantur ad artam faſciculis numeratis. ⁊ ſub tecto a liquo aut in harchis taliter diſpo nuntur ꝙ aqua pleres intrare non poſſit. ibiq̄ȝ congregentur: donec fuerit vniuerſa meſſis expleta. Poſtmodū triturantur aut virgis aut equabꝰ. ſed virgarum tritura melius totum frumentum de pa leis excutit. trituratio vero eq̄rū velociꝰ: ⁊ fractione palearum eas nutrimento animalium melius pre parat. Ab omnibus folliculis ⁊ ſe minibus extraneis euētatione mū dantur. ⁊ conuenienter exſiccata ⁊ refrigerata in areis ad orrea ſeruā da portantur. Cuius durabilitati proderit: ſi ſepe inquiratur ne itra ſe aceruī calore ifi ciātur extraneo. Quod quidem cum acciderit: per granaria ſiue orrea moueantur vel

euertētur. vel quod meli⁹ ē ad so lem ⁊ aerem deportentur: ⁊ refrigerata iterum orreis inferantur. Generaliter tamen de omnibus grāis preter milium compertum est: q in stipulis suis diutius q̄ excussa seruantur. Frumentum secūdum Ysaac calidum ē ⁊ humidum temperate. Cortex eius calidus ⁊ sicc⁹ est ⁊ mundificatiuus. nutrimentū ei⁹ est paruissimum. ī aqua calida missus ⁊ perfricatus atq̧ colatus coctusq̧: pectora ⁊ pulmões viscosis humoribus purgat. ⁊ si aq̄ mittatur ī lac nutribilior efficitur. Si cum vino aqua mixto coquatur ⁊ fiat cathaplasma de eo: mamillis duris propter lac coagulationem dissoluit. Ysidorus autem dicit: q farina frumēti cum melle mixta faciei pustulas sanat. mamillis ex coagulatione lactis induratis cum adipe ⁊ vino decocta duriciē mollificat. Collectiones ⁊ apostemata maturat. neruos īduratos ⁊ īdignatos ⁊ quasi spasmatos relaxat. Et eadē dicit Diascorides. Farmentū cum sale mixtū apostemata maturat. Tritici recētis ⁊ noui nutrimētum parum crudum flanticum et inflatiuum existit. rugitum et dolorem lateribus cōmouet. assatum magis nutrit. ventositatem minus facit ⁊ stipticū ē. In aqua coctum grauissimum est ⁊ inflatiuū. digestiōi durum. ⁊ rugitum mouꝫ: hūores densissimos viscosissimos generat. Sed tamē si bene digerit̄ multum nutrit. ⁊ membra confortat. ꝓpterea dari oportet eis q magnis laboribus exercentur. Granū fractum si cum lacte coquat̄: sanguinē bonum ⁊ laudabilem generat ⁊ nutrimentum multum. Si tamen sepe sumātur: opilationē epatis ⁊ duriciem splenis ⁊ lapidem in vesica ⁊ renibus faciūt. maxime si renes calidos naturaliter vel accidētaliter inueniant. Et pasta quidem frumēti qua plurib⁹ vtimur modis siquidem azima: viscosa est inflatiua et ad digerendum dura. Ideoq̧ inflationes ⁊ dolores. et opilationes generat. ⁊ nutrimentum durū ⁊ grossum ⁊ illaudabile reddit. q̄re exercitantibus tantum conuenit. Si vero fuerit farmentata: bonum ⁊ laudabile generat nutrimētum. Si vero fixa vel sub prunis cocta: mala est. quia exterius dura et interius viscosa: ⁊ semicocta remanet. Ideoq̧ nec ociosis cōpetit: propter viscositatem ⁊ cruditatem itrinsecam nec exercitantibus propter duriciē ⁊ adustionem extrinsecam. Panis in forma magn⁹: corticem subtiliorē ⁊ duriorē habet. propterea ei⁹ cortex parum nutrit: ⁊ ē ad digerēdum dur⁹. humiditatem desiccat: vnde ⁊ ventrem cōstipat. medulle vero multum habet. ⁊ ipā medulla est grossa viscosa humida inflatia ⁊ flegma viscosum generat. Pāis autem parui ⁊ subtilis interiora: ignis perforat ⁊ medulle humiditatē desiccat. vnde parū nutrit. ⁊ tarde egeritur. ventremq̧ constipat. precipue si frigid⁹ sit: ⁊ vno vel duobus diebus a coctione longinqu⁹. Qui vero est mensure medie in forma est medie potestatis. Et panis quidem cui⁹ ignis ī coctione magnus fuit: habet exteriora exsiccata ⁊ īdurata. Interiora vero nō bene

cocta. quia velociter cortex indurata non permittit focum ad interiora penetrare. Ideoq cortex est dura non nutriens sicut fere incensa. unde siccissimum sanguinem parit et constipat ventrem. Et mica qdē viscosa grossa et indigesta. unde crudos et viscosos generat hūores. Si enim anteq coctus sit extrahatur viscosus erit: fortiter digerentibus et exercitantibus tantum necessarius. Et si dimiss9 fuerit usq q coctus erit: siccus erit: et stipticus et durus digeri. Mediocris vero focus: temperatus est. quia totum penetrat corpus panis equaliter. Et coctus quidem in furno melior est. quia totus equaliter coquitur. sub testis vero deterior: quia foc9 in una pte magis operatur: et altera cruda remanet et viscosa. et ideo ad digerendum durus est. Si ergo sepe comedatur post multum tēporis inflationes et dolores lateris generabit: Similiter subcinerici9 aut super carbones coctus: velociter extrinsecus desiccatur. interius vero grossus remanet et viscosus: et multum cineris cum eo admiscetur. maxime si ligna sint mollia: et cito incendantur. et ideo inflatiōes gravitates membrorum et obscuritates facit. Et panis quidem calid9 aut recens: magis est humid9 et nutritiuus. qui post unum aut duos dies accipitur laudabilis est: quia tēperatus est interius et exterius. Siccissimus rarus est et levis causa ablate hūiditatis. unde humores desiccat et generat sitim: propter desiccationem stomachi. et ventrem constipat. Panis autem temperate habens fermentum: et sal et bene cōfectus: et sicut oportet coctus: facile ī stomacho digerit et sanguinem clarissimum in corpore generat. Unde comodior est eis qui in quiete sunt et deliciarū delectatione. Exercitantibus et laborantibus inconueniēs est propter sui subtilitatem et facilitatē dissolutiōis ex membris eorum. Panis vero parum fermentatus: sal non habens nec bene coctus. viscositatem creat et grossiciem. propter hoc aptus est exercitantibus et fortiter digerentibus. Panis vero superfluum frumenti et salis habēs minime nutrit et confortat. Virtus enim salis humiditatem eius desiccat. fermētum vero cōiunctionem rarificat.

De faba.

Faba qdā grossa: quedā parua est. Item quedā alba. quedam nigra est. Et iterum quedam facile coquitur. quedam dure. Et alba quidem que facile coquitur est melior: et parua saporosior est et magis fertilis q grossa. Grossa vero pulchrior: sed minus fertilis. In ōni aere habitabili prouēire dicit. Terram desiderat pinguem et cretosam: et in ea subtilem facit corticem et facile coquitur. et in mediocriter soluta satis conuenienter nascitur. In sabulo vero et macra non bene prouenit. et q ibi nascitur grossum habet corticem. et dura est ad coqndum: nisi talis ager letamine īpinguetur. tunc enim eius malicia emēdatur. Melior tamen semper ē q nascit ī terra pigui cretosa: Seminat

autem ĩ stipulis ⁊ terra nõ arata. li cȝ ⁊ i arata seri cõgrue possit. Sper gitur autem semen in locis calidis aut temperatis mense Nouembris et Decembris. Frigidis autem aut temperatis: de mẽse Januarii ⁊ Fe bruarii. cum terra post forte gelici dium talis est: ꝙ possit arari post sparsum semẽ. Et melius quidem ĩ humida ꝙ̃ sicca terra seritur. Sed ⁊ seri potest de mense Martii: max ime in terra valde pingui. cui mul tum ꝓderit cũ tarde serit᷑ si madi da semietur. sic enim statim germi nare ⁊ nasci cogetur. ꝙ si in aqua letaminis duobus vel trib⁹ dieb⁹ mollificari sinatur: que nascet᷑ ex ea melioris erit cocture. ⁊ etiam ta lis mollificatio pinguis: eidem cõ tra terre macredinem auxilium ex hibebit. Quidam dicũt fabam in a qua nitrata cũ seritur respersam: cocturam nõ habere difficilem. nec est necesse vt nascatur: ꝙ glebe in eius seminatione rumpantur. his enim non obstantibus: licet pluri mum ĩfra terram submersa fuerit: erumpit pullulans ad superficiem terre. Corbis vna ⁊ minus bubul cam complet. nam late spergenda est: vt dilatari ĩ stipitibus possit. Luna autem plena melius seritur faba. Hoc genere letaminis terra non leditur ⁊ maxime si radices di mittãtur: nisi per accidẽs ager fue rit humidus. Nam columela dicit agrum frumentis vtiliorem proba ri: qui noã superiori vacu⁹ fuerit. ꝙ̃ q calamos fabacee messis edux it. ⁊ verum dicit duplici ratione. vna ratio quia de nutrimento fru menti aliquid consumpsit. altera

quia non potuit in estate sic domo de exarari vt nudus. Faba secun dum Paladium runcanda est cũ quatuor digitis emiet super terrã. deide alia vice sarcitur cum herbe noue fuerint in ea renate. quo qui dem non affligitur: sed proficiet ⁊ multum fructum reddet. Et frixa quidem prope modum sicut itegra respõdȝ. Mẽse Mai ⁊ Junii faba quadraginta dieb⁹ floret. simulq̧ grandescit. Idem est in omnibus que sunt seminis duplicis. velud pisum ⁊ cetera legumina. Mẽse Junii faba luna minuente vellet᷑ ante lucẽ sane: ⁊ anteꝙ̃ luna proce dat. ⁊ excussa ⁊ refrigerata põatur in orreo. ⁊ sic gurguliones aut nul lomodo aut mi⁹ patiet᷑ ĩfestos vt Paladi⁹ ait. Varro scribit ꝙ fa ba et cetera legumina in vasis olea riis cinere oblita: perdiu in columi a seruantur. Fabe vt dicit Ysaac aut cõmeduntur virides: ⁊ tũc fri gide sunt ⁊ humide ĩ primo gradu ⁊ hũores generant grossos crudos ⁊ inflatiuos. Vnde ventositatem faciũt. ⁊ ideo stomacho valde no ciue sunt. Sicce vero ⁊ maturitate perfecte frigide sunt et sicce in pri mo gradu. ⁊ illaudabilem generãt sanguinem. ⁊ carnem inflant ⁊ dila tant. ⁊ operantur in ea quod fermẽ tum in farina. Vnde ĩ superiorib⁹ ventis plurimam grossiciem gene rant ⁊ inflatiuam. ex qua fumus ĩ caput ascẽdens: cerebro nocet. ⁊ sõ nia multa ⁊ corrupta inducit. Cũ igitur huius nature sint fabe non eis aliquo decoctiõis modo potest auferri: sȝ minui. Experimẽto aũt hoc probatur. quia fabis cotidie

ventes: indigestionem et inflatio-
nem patiuntur. etiam si sanissimi
sint. Mundificatiue autẽ sunt. et
ideo valent ad lẽtigines. et qui cu
tẽ sui corporis mũdificari volunt:
ex farina earum lauari assuescant.

Diversis coquntur modis. Quedam
eni aqua coquuntur. quedã eni ig
ni assantur. Cocte in aqua laudabi
liores sunt: quoniam aqua eis plu
rimum aufert ventositatis et gros
siciei. Maxie si eiecta aqua priori
altera iũgat'. Hec q°q decoctio duo
b9 fit modis. aut cũ cortice aut sine
cortice. Et cocte qdẽ cum cortice:
dure sunt ad digerendum grosse i
flatiue. stipticitas enim corticis e
gressionem prohibet ventris. ꝛ mo
ra eius diuturna in ventre ventosi
tatẽ ꝛ iflationem generat. Cocte ve
ro sine cortice minus sunt inflatiue
ꝛ cito digeruntur. ꝛ si secundum is
fiat calefactiuis reb9 appositis vt
pipere zizibere vel oleo: perfecta ẽ
medicina ad coitus operationem.
Comeste autem cum origano men
ta cimio ꝛ similibus: suam ventosi
tatem ꝛ inflationem minuũt. Assa
te minus ventositatis et inflatiõis
habent: sed ad digerendũ durissi
me sunt. verumtamen si aqua in
fundantur post assationem ꝛ cum
cimino menta ꝛ origano omedãt':
duriciem amittunt. Fabe cõfracte
bobus in cibum continue habun
dãter exhibite: cito eas ĩpinguãt.
ꝛ hocmodo boues magni ꝛ senes a
peritis beccariis impiguantur in
diebus quidecim: ꝛ renouat' caro
eorum. Auicenna dicit ꝙ fabarum
rectificatio est prolongatio ĩfusio
nis earum ꝛ bonitas decoctionis.

ꝛ comedere eas cum pipere et sale
et similibus. et cum oleo. ꝛ melio
res omniũ sunt grosse albe non per
forate a gurgulionibus. Et ex pro
prietatibus earum ẽ: ꝙ abscidunt
oua gallinarum cum nutriuntur
ex eis. et ꝙ faciunt videre somnia
cum alienatione perturbata. et ꝙ
faciunt accidere pruritum proprie
recentes. Item emplastrum ex cor
ticibus earum super femur infan
tis prohibet ortum pilorum: simi
liter quando sepe iteratur super lo
cũ rasum. Et fabe abstergunt mor
pheam in facie ꝛ precipue cum cor
tice: ꝛ pannũ ꝛ lẽtigines ꝛ faciunt.
colorem bonũ. ꝛ earum emplastrũ
est bonum apostemati mamille: et
caseitati lactis in ea. ꝛ q̃ ex eis coc
ta sunt cum aceto ꝛ aqua conferũt
solutioni antique. ꝛ proprie cũ fue
rit cũ corticibus suis. ꝛ conferunt
dissinterie. Plinius dicit ꝙ faba
cocta cum colatura eius potata
pulmonem mundificat. apostema
ta mamillarum curat. cũ rosis mix
ta dolorem ꝛ liuorem ꝛ luppitudi
nem oculorum curat masticata ꝛ tẽ
porib9 apposita: humores ad ocu
los reumatizantes compescit. Itẽ
scissa ꝛ super venam incisam post
ea sanguinem restringit. lac effluẽs
de mamillis sistit. ꝛ defluere de ma
millis non permittit. Podagricis
ꝛ arteticis cũ adipe ouis. decocta
subueñit: si super doloris locum em
plastretur. Tumores et inflatiões
apostematum repercutit: si in pri
cipio decocta i aceto tñori appõa
tur. Item dicit ꝙ quando faba est
i flore aquas maxime cõcupiscit.
cũ vero effloruit diligit siccitatẽ.

Item dicit q in aqua marina vel salsa vix coquitur. Dicit etiam q in isulis maris occeani nascit faba per se: que coqui nō potest. Item in egipto nascitur faba spinosa lōga decem cubitorum: quam cocodrilli fugiunt: timentes ne oculi eorum spinis eius ledantur.

De farre.

Far est quasi similis plāte. sed est grossior in herba et grano. Seritur tempore tritici et spelte. Et corbis vnam bubulcam complet. Mūdatur et metitur vt triticum. Far temperate complexionis est. et est cibus bonus sanis et egris. satis enim nutrit et confortat et bonum generat nutrimentum: et potius est stipticum q̄ laxatiuum.

De faseolo.

Faseoli noti sunt et eorum quidam sunt rubei. Terram autē desiderāt qualem panicum et milium. et inter ipsa et cicera comode seminātur. Seruntur etiam in ortis inter cepas et caules. sed et i minus soluta terra proueniunt. et eisdem tēporibus seminantur. Et quātomagis terra pinguis fuerit: tanto rarius seminēt. herbis sepe mundentur. Colliguntur autē successiue ipsorum silique quotiens albedine sua maturitatem fatentur. et super linthei aut sextoriis ad solē siccantur. Rubei calidi sunt et humidi in medio secundi gradus. Albi vero parum minus calidi sed magis humidi. Testat hoc quia eorum grana vt cetera siccari nō possunt. et si desiccantur diu seruari nō possunt. humores generat grossos: et iflationē vētositatem. fumūq plurimum caput implentem. et somnia pessima ac terribilia faciunt et corrupta. Auicenna preterea dicit q generāt humorem grossum. sed sinapis prohibet nocumentum eorum. et similiter acetū cū sale pipere et origano.

De gith.

Gith est semē nigrum et q̄si triangulare. Cuius herba nascit i frumentis et speltis et siligine: et vulgariter dicit gittizonus. et facit flores rubeos ad modum campanellarum. Est autem calidum et siccum in secundo gradu. Virtutem habet dissoluendi et consumendi. contra opilationem splenis et renum et yliacam passionē et dolorem stomachi ex ventositate: valet puluis eius in cibis. Contra lumbricos: detur puluis eius cum melle. et fiat etiam emplastrum ex puluere eius et succo absinthii circa vmbilicū.

De lolio.

Lolium siue zizania nascitur inter triticū: siccis corruptisq partibus. vi acutam habet et venenosam. Opilat. mentem perturbat. et iebriat. Cum vino cocta et stercore azinino et semine lini cathaplasmate facto: apostema dissoluit et strophulas. Cocta tamen radicis cortice et vulneribus iam putrefactis apposita sanat et mundificat. Item est adustiua tritici: quia trahit

nutrimentum eius. sicut papauer e
zizania auene ꝛ caulis vitis. quia
adurit eam vt ait Albertus.

De lenticula

Enticula nota est. hec vult habere locum tenuē ꝛ resolutum vel etiā pinguem. sed siccum maxie quia luxuria ꝛ hūore corrumpitur vsqꝫ ad lunam duodecimā. De mēse Februarii seritur. Quartariū corbis in satiōe bubulce sufficiet. Cū autem lens valde cito pullulet: et incrementum accipiat: oportet ꝙ si ager fimandus est: priusqꝫ seratur cum fimo arido misceatur. ꝛ cum in illo quatuor vel quinqꝫ diebus steterit: tunc spergatur in agrū. hoc Albertꝰ. sed Paladiꝰ precipit hoc fieri debere vt cito nascatᷣ ꝛ crescat. Frigida est in primo gradu. sicca ī tertio. Nutrimentum eius est grossum ꝛ ad digerendum durum. melancolicum sanguinem generat. et si cum corticibus comedatur: cerebrum fumo grosso impletur et melancolico. vnde causa est doloris ꝛ fallacium formidolosorumqꝫ sōniorum. Ventositatem et inflationē et constipationē faciūt. Preterea a ceteris grāis stōacho nociuior ē. ꝛ pulmoni ac dyafragmati et pelliculis cerebri ceterisqꝫ neruis pellicularum ꝛ pcipue oculorum: quia humiditatem eorū desiccat et exasperat. sanis oculis officit: quanto magis infirmis. Est igitur cōplexioni siccē noxia. sed eis que humide sunt complexionis aliquando prosunt si sine cortice coquantur. Item ydropicis valent. cum cortice vero nocent nimis propter ventositatem ꝛ inflatōnem quā faciūt. grādis ꝛ noua ꝛ coquibilis melior est secundum cibum ꝛ medicinam ꝙ parua vetus ꝛ dura. Si cineri ī misceatur. melius seruabitur.

De lupinis

Vpini autem terras vel vineas impinguādi: aut seminis colligēdi causa seruntur. Quia pria causa ī vineis uel agris sperguntur de mēse augusti. vel collectis uuis serendi sunt: ꝛ ligonibꝰ cooperiendi vel aratro. Deinde mense Aprilis vel Mai cum ad debitum augmētum peruenerint: euertendi. sic eni vineas ꝛ agros letaminis more impinguant. ꝛ fecundant. et in agris tunc seratᷣ ꝛ milium panicum et tēpore veniente frumentum. Et vineis quidem magis letamie cōferūt. quod eis non bene competere dicitur quia consueuit vini viciare saporem. Seruntur etiam optime pꝰ collectas messes in stipulis vel fa ualibus bis aratis vel circa pricipium Augusti. Deinde mense Octobris iuxta terram ligonibus inciduntur ꝛ per sulcos ponuntur. sup quos seminato frumento vomere terra voluitur. ꝛ sic denuo optimū granum ibidem efficitur. vbi etiā anno sequenti iterum frumentum seri pt vel siligo. Possunt etiā seri eodem tempore inter panicum in secunda eius sarculatione. qui collecto panico remanebūt vt agrum impinguent frumentarium secūdū modum predictum. ꝛ tunc due corbes eius vel plures in bubulca pōnuntur. Qui vero seminis colligendi causa seruntur: mēse Octobris ꝛ

Nouembris debent fieri. ⁊ corbis v
na bubulcam compl3. limoso agro
lupinus non nascitur. Cretam for
midat. ⁊ exilem terram ac lubricam
diligit. Lupini sarculandi non
sunt: ⁊ sarculati extinguuntur. quia
vnam tantum radicem habeāt. nec
hoc quidem desiderāt: quia herbas
preter auxilium cultoris affligūt.
Mēse Junii vel Julii colligitur.
⁊ statim si placuerit fertur ex area.
sed est ab humore longe ponend9 i
orreis. sic eni diutissime custodit':
maxime si granaria eius afflauerit
fumus assiduus. Lupini vt ait
Ysaac calidi et sicci sunt in secūdo
gradu. Et eorum alius ē amarus:
qui ex natura sua talis ē. et hic me
dicine competit. Alius dulcis ⁊ in
sipid9. q ex mora multa i aq̄ dulco
rat9 ē ⁊ isipid9 fact9. Faria lupio
rū cū melle valet cōtra lumbricos.
ad idem valet panis factus ex fa
rina eius melle ⁊ absinthio posit9
super stomachum. ⁊ meli9 si adda
tur ad modum aloes. Eadem fari
na apostema maturat ⁊ rūpit: Lu
pinus vt ait Auicenna subtiliat ca
pillos ⁊ abstergit pānos ⁊ morphe
am ⁊ faciem: ⁊ tunc maxime quan
do decoquitur cum aqua pluuiali
donec dissoluatur. Quidam dicūt
q faria lupinorum pilos natos ad
urit: ⁊ exurgere alios nō permittit.
Ysaac ait q si aqua in qua dulco
rantur loca cimicum abluātur mo
riuntur. Dulcorati vero lupini nu
trimentum grossum est ⁊ ad digerē
dum durum. Ideoq humores ge
nerat viscosos.

De lino.

Linū desiderat aerē tēpe
ratum ⁊ terram solutam
⁊ pinguem. ⁊ quanto pī
guior fuerit tanto ipsi9
stupa erit grossior. quāto vero ma
crior: tāto ei9 stupa subtilior erit.
sed ex eo parum ⁊ breue in tali ter
ra nascetur. huius autem seminatio
ne terra satis maculari ⁊ ledi credi
tur. Ideoq auxilio letaminis eget
si tale semen recipere assuescit. E
ius terra semel ante hyemem debet
arari: vt glebe propter gelu sequen
tis hyemis in puluerem reducāt'.
deinde post hyemem cum primum
poterit secunda vice arabitur. dein
de erpegatur ⁊ iterum aratur quinq
vel sex vicibus: inter ōnes itantū
q quasi in puluerē redigatur. Ita
tamen q prima vice profundius:
secunda vice minus profunde are
tur. ⁊ sic semper profundatio vsq
ad vicem vltimam minuatur. De
inde a medio Aprilis vsq ad eius
finem ipsius est optima satio. que
in summo terre fit minus vno pal
mo: terra supra semē aratro reuolu
ta. In cuius satione secundum mo
rem alexandrie vbi linum optime
procuratur. potest vnus bos vnū
ducere aratrum. ⁊ duo simul iunc
ti possunt ducere duo: vt vnum a
ratrum per vnum brachium vel pa
rum plus quodam fune sequatur
ad primum. quorum vnumquodq
suum habeat bubulcum qui arat3
teneat ⁊ conducat. Tres corbes hu
ius seminis vel parum plus suffici
unt in bubulca. Cui multum ꝓde
rit si talis ager erpegetur postq̄ fue
rit seminatus. Et si tempus mag
ne fuerit siccitatis: ei valde ꝓderit

si poterit irrigari. potest etiam seri
ante hyemem in locis calidis : in
quibus linum natum frigore non
ledatur. 7 tunc melius prouenit in
terra mediocriter cretosa q̄ꝫ i nimis
soluta. nec est necesse ꝙ sit pinguis
7 ꝙ vltra duas vices aretur: dum
modo terra pulueriȝetur. 7 cum fu
erit semiatum: meliꝰ ē ꝙ cū erpexe
solummodo de quibusdam spinis
facto semen operiatur. Melius eti
ā est ꝙ vnus homo cū fune trahat
erpexem q̄ꝫ boues: propter nocumē
tum vrinarum. 7 hoc est cuilibꝫ ho
mini facile. hec herba bis mundan
da est: que maxime grungo id est
custute uel lini podogra inuoluēte
suffocatur. Ideoqꝫ exstirpandꝰ est
anteq̄ꝫ circa linum inuoluatur: licꝫ
per ipsum ambulando ledatur cū
magnum est. 7 ideo mūdator debet
ante se manibus aperire. 7 ire p eū
eleuatis optime pannis. Sed cum
prima vice mundatur: quia tunc p
uum est. 7 conculcatum releuat᷑: 7
non leditur ambulando per eum.
Colligit᷑ cum maturato colore fla
uescit. 7 eodem die ne rore tangat᷑
sub tecto portatur ligatum in fassi
bus. Deinde maleolis ligneis excu
tiuntur semina. et ipsum linum ad
macerandum in aqua ponitur. i q̄
quator vel qnqꝫ diebus si putri
da sit stetisse sufficiat. Si autē non
sit corrupta: vsqꝫ ad septem dies i
ea stare oportet: vt putrescat caro
herbalis. 7 cortex ex quo fit stupa
remanet incorruptus. Vel potest
optime macerari hocmodo vt Me
diolanenses obseruant. Cum matu
rum ē: colligitur sine aliquibꝰ her
bis admixtis. 7 i paruis fassiculis
ligatur cum herbis vel siligine aut
iuncis. 7 in campo siccatur. 7 q̄ntū
potest defendat᷑ a pluuiis: precipue
cum est siccum. postea defertur ad
domum 7 sub tecto pōitur: 7 serua
tur vsqꝫ ad mensem Augusti donec
completa sit triturationis necessi
tas. tunc autem semen aufertur et
ad aquam portatur: 7 i ea ponat᷑.
ac sepe cum perticis submergatur
vel ponderetur: quibusdam lignis
vt optime balneetur. 7 in ea dimit
tetur p dimidiā diem tantum. 7 sic
bene balneatū reducat᷑ ad domū:
7 totum ponatur in cumulo iuxta
murum sub tecto. 7 paleis operiat᷑.
7 sic dimittatur tribus diebus i q
bus calefiet ac macerabitur. 7 tunc
cum infrigidatū fuerit: vel teneꝝ
ac leue effectum. vel semina i eo re
manentia incipiunt germinare. vel
stupa eius a carne remota per se nō
torquet᷑: completa erit maceratio.
7 tunc vnusquisqꝫ fassiculus diui
datur in tres vel quatuor manipu
los magnos: 7 cum ipso lino ligen
tur. 7 i area optime exsiccetur 7 re
pōatur. Postea poterit quolibꝫ tē
pore repari vt moris est. Erit aūt
signum temperate maceratiōis qū
maceratur in aqua: cum tactu mol
lescit: adeo ꝙ omnem rigiditatem
amiserit. Cognoscit᷑ etiam si ex eo
aliquid extrahat᷑ de aqua: 7 sicca
tum probetur: si caro herbalis a stu
pa facile separatur. Verum tamen
si minus q̄ꝫ expedit maceretur: erit
stupa fortior 7 albior: sed nō pfec
te separabitur ab ea caro herbalis.
7 erit durior ad filandum. Deide
optime lauatur. 7 i aqua excutit᷑.
7 ad solem siccatur. Cū aūt siccatū

fuerit concutitur malleolis ligneis
vt eius caro rumpatur. Deinde ad
solem calidum ponitur. ⁊ cum fue
rit calefactum : i pannis calidis in
domo simul ponitur ⁊ cooperitur.
⁊ cum per aliquas horas sic steterit
gramatur. hoc enim modo munda
tur optime : nec stupa rūpitur gra
mando . quod fieret si statim gra
maretur. Et si tempus fuerit humi
dum cum multis pānis calefactis
ad ignem preparatur gramine. De
inde a spatulis eius mundificatio
completur. Deīde pectinatur ⁊ fi
latur. Virtus seminis lini secundū
Auicennam: est proxima virtuti se
minis fenugreci. Calidum est i pri
mo gradu: et mensuratum in humi
ditate ⁊ siccitate. Si sumatur cum
melle ⁊ pipere mouet coitum.

De ordea

Rdeum tollerat omnem
aerem ⁊ desiderat terram
pinguem vt optime pro
ficiat. ⁊ in mediocri etiā
prouenit. Et patenti magis q̄ʒ vm
broso loco letatur. his temporibus
eodem modo vt triticum seritur. ⁊
septem diebus sub terra moratur.
⁊ tunc egreditur vt ait Varro. Le
gumina vero quinqʒ diebus preter
q̄ʒ faba: Seri etiā ab Alberto dicit᷑
in principio veris. ⁊ vtrunqʒ fieri
potest. Sed huius sationis messis
ad maturitatem tardius prouenit.
Ordeum cum marzolum quod bo
nonie marsola vocatur: serit᷑ toto
mense Martii ⁊ principio mensis
Aprilis. ⁊ mense Julii est maturū:
Item inuenitur ordeum quod i tri
turatione mūdatur vt frumētum.
⁊ istud eodem tempore seritur quo
frumentū. in seminādo corbis vna
bubulcam perficit. Colitur ⁊ mun
datur vt frumentum : ⁊ maturatur
modicum āte ipsum. ideoqʒ messis
eius primo recipitur. que consum
manda ē anteqʒ grana refractis spi
cis lapsa decurrant: quia nullis ve
lut triticum folliculis vestiuntur.
Eius culmos quos pinguones di
cimꝰ in agris aliqʒdiu iacere sina
mus : quia hocmodo grandescit.
trituratur vt triticum. Ordeum se
cundum Ysaac ⁊ Auicennam fri
gidum ⁊ siccū in primo gradu: vir
tutem habet mūdificatiuā ⁊ exco
latiuam. plus tamen faba desiccat.
⁊ propterea ab inflatione liberat. or
deum ⁊ triticum nutribiliora ⁊ lau
dabiliora sunt ceteris granis. sʒ or
deum citius digerit᷑. ⁊ ideo de mē
bris citius dissoluitur. frumētum
vero tardius digeritur: et tardius
a membris dissoluitur. Galienus
de ordeo ⁊ faba secundum medici
nam dicit. Ordeum ⁊ faba quōiā
temperamento sunt vicina: in mul
tis secundum medicinam locū ha
bēt sicut cera ⁊ oleū i cathaplasma
tibꝰ. fit de ordeo cōfectio vtilis.
elixatur ordeum prius aqua. post
assatur deinde farina facta cum zu
charo conficitur. hoc in estiuo tem
pore ad stomachi et epatis refrige
rium valet. Ad sitim etiā valet cū
aqua tēperatum. siue grossum vt
cum cocleari comedatur siue liqui
dum vt bibatur. Ex eo ptisana ↄ
ficitur hoc modo. vt cortex auferri
possit: mēsura ordei sumatur vna:
aque nouem. ⁊ tamdiu coquatur
donec redigat᷑ ad vnam. ⁊ colatū
potui det᷑. hoc valet ad custodien
dam sanitatem. corpusqʒ humectat.

Si corpus refrigerium plus appe tat: parū aceti misceat᷑. vel addat᷑ semen papaueris albi. Ptisana sa nis crebro vsu clarissimum et per fectissimum sanguinē generat. nec min⁹ ꝙ̄ panis nutrit. que sanis dā da ē. Infirmis vero diuersis mo dis prout cuiusqꝫ expedit infirmi tati. Si enim velis sitim ꝛ epatis calorem extinguere: bibe supradicto modo. Si excolatiuam ꝛ mundifi catiuam ptisanā esse volueris: cū cortice coque. Si laxatiuā ꝛ refri geratiuam: cocte in mane superpo ne mel violaceum. Si propter epa tis opilatiōeꝫ illud velis accipere: cum eo coquis simul radices apii ꝛ feniculi. ꝛ accipe illud cum oriza cara. Alii autem dicunt ꝙ ptisana fit hoc modo. ordeum mundatum decoq̄tur multū bene ī aq̄. et colet᷑ per pannum. Farinā sic fit. Orde um bene mundatum in mola pōit᷑ ꝛ teritur. mola tamen aliquantulū sublenata vt grossam operetur fari nam. Farina talis ī aq̄ cocta diu: est optimus cibus febricitantibus ꝛ precipue laborantibus apostema de spiritualium. Auicenna dicit ꝙ habꝫ ꝓprietates: dictas de siligie. Item si fit linimentum ex eo cum a ceto forti ꝛ ponatur more emplas tri supra scabiem vlceratam: sanat eam. Item fit ex eo emplastrum cū citoniis et aceto super podagram ꝛ prohibet fluxum superfluitatum ad iuncturas. Et aqua eius cōfert egritudinibus pectoris. Et quādo bibitur cum semine feniculi: facit habundare lac. ꝛ aqua ei⁹ ē infrigi datiua ꝛ humectiua febrium. In calidis quidem pura: ꝛ in frigidis cum apio ꝛ feniculo.

De milica.

Ilica est notissima. Ei⁹ quidem duplex est māe ries. Est enim quedam rubea: quedam alba. Itē inuenitur tertia species que est albi or milio. Et iterum quedam in her ba multū excrescit. quedam parū. Et rursus quedā moratur in agris vt longa. ꝛ quedam in paucis ma turatur diebus vt milium. ꝛ hec est que in herba parū excrescit vt mili um. Terram desiderat valde piguē et potius cretosam ꝙ̄ solutam. et eam valde macrat: propter multū nutrimētum quod querit. Et locis quasi paludosis letatur. ibiqꝫ opti me prouenit cum primo reducunt᷑ ad cultum. nam nimia piguedīe ta lis loci: frumentum ꝛ faba periret ī eo: nisi primo per sationem milice supflua consumeretur pinguedo. Seritur ī pastinata terra vel ī soli da. potest etiam seri ꝑ sulcos faba rum et cicerum: ꝛ vbicunqꝫ rare na te fuerint fabe ꝛ cicera in secunda sarculatione ipsarum. que fabis a ciceribus eradicatis erit denuo sar culanda. In temperato aere circa finem Martii ꝛ inicium mensis A prilis: In calido vero maturius. ꝛ in frigido serius est serenda. Sꝫ ea que parua est toto tempore quo milium seritur potest seri: quia tan tundem moratur in agris. Et ideo quidam mixtim eam seminant cū milio uel panico: vel etiam cum v troqꝫ simul. Et parum huiusmodi semis videlicet octaua corbis: suf ficit ad complendam bubulcam. Circa quidecim vel. xx. dies semē

eius sub terra moratᷣ: anteꝗ nasca tur. ⁊ natum licet sit parua milica tamen runcatur circa finem Apri lis ⁊ inicium mensis Mai. ⁊ tunc ipsius herba oblaqueatur vt meli ius germinet et pullulet a radice. Deinde mense Junii seritur siue runcatur secunda vice. et tunc cir ca ipsi⁹ herbam terra cumuletur: vt a casu melius defendatᷣ ⁊ sole. Mēse Augusti vel Septēbris col ligitur eis iuxta terram incisis. et postea iuxta panoclas: si melegari a habere volueris. Si vero eis nō eges: particis flectitur. ⁊ panocle in cidūtᷣ ⁊ in fassiculis ligātᷣ: melega riis super radices i cāpo relictis. ⁊ in bubulca mediocris milice circa sedeci corbes proueniunt. siccāda ē q̄ntū ꝑt postꝗ eq̄bus fuerit tritu rata vel virgis. ⁊ i loco reponēda ventoso quantum potest apta: ne nimium adunata calefiat et corrū patur. Melegaria competunt ad claudēda tuguria: ⁊ vias tempore luti sternendas. et competunt igni ⁊ clibanis calefaciēdis cum fuerit exsiccata. ⁊ plantis salicum inuol uendis ne excoriētur a bestiis. ⁊ ne sole vrantur estiuo. Semen mili ce bonus cibus est porcis. ꝑ cibo ⁊ bobus ⁊ equis dari potest. et hōi nes ea tempore necessitatis vtuntᷣ ⁊ sola ⁊ cum aliis granis in pane. ⁊ precipue rustici qui continuis la boribus exercitantur. Et ē frigidū ⁊ siccum. ⁊ generat melancolicum sanguinem. Item inflatiuum est. ⁊ propter suum pondus facit descen dere cibum: quem in vētre iuēnit.

De milio.

Milium notum est. Cui⁹ duplex est mā̄eries. Vnā scilicet q̄d circa tres menses moratur i agro. ⁊ aliud quod maturitatem recipit in sexaginta diebus: postꝗ fuerit seminatum. Terram desiderat val de aratam solutam ⁊ pinguem. nā ⁊ in zabulo ⁊ arena prouenit dum modo solo irriguo ⁊ humido celo seratur. nam siccum ⁊ argillosū for midat agrum. ⁊ terre in qua seritur pinguedinem valde consumit. Se ritᷣ etiam ꝑ sulcos fabarum: ⁊ inter ipsas vbi rare fuerint i secunda ea rum sarculatione si terra fuerit so luta vel media nō cretosa. q̄d cum I lis fabis sarculādū erit. Seritᷣ etiā optie iter faseolos: ⁊ i vicis seri ꝑt Mense Aprilis Mai ⁊ Junii seri ꝑt. Paladi⁹ vero dicit ⁊ cū eo cō cordat experiētia rusticorum: ꝙ se ratur milium de mense Martii: et erit maturum in mense Junii. Ex quo probabiliter sequitur: ꝙ si ter ra sit bene pinguis: poterit in eadē estate iterum seminari. Corbis octa ua ps sufficit i bubulca. Herbis ꝑ terea liberetur assidue. Maturum ē cum totum albescit. Ab auiculis cum multo labore defenditur. Cū secatum est ⁊ in fassis ligatum: eri gatur ad solem. ibiqꝫ per duos vel tres dies moretur. Deinde portetᷣ ad aream. ⁊ statim trituretur: ne si in magnum ponatur aceruum cale fiat ⁊ corrumpatur. Eo tritu rato siccetur optime anteꝗ portetur ad oreum. quia milium non bene sic catum statim calefit ⁊ corrumpitᷣ. Optime vero siccum longissimo tē pore seruatur. ⁊ quidam colligunt

solū spicas: sicut ī panico seruat᷑.

Milium secundū Ysaac frigidū est in primo gradu: siccum in secū do. Testatur hoc leuitas ⁊ concaui tas ei⁹: ⁊ viscositatis vētositatisq̧ absentia. min⁹ nutrit ceteris grāis ex quibus fit panis. Gratia tamen sue siccitatis confortatiuum est sto machi: ⁊ aliorum membrorum cor poris. diureticum est: ⁊ ideo assat᷑ ad ignem: ⁊ ad tortionē doloremq̧ ventris calidum supponitur. Cau sa autem sue siccitatis ⁊ nutrimēti minimi: non est accipiendum ab his qui carnes suas augmentari et īpiguari desiderant. nec ab eis q̄ ī corporib⁹ suis laudabilē sanguinē generari volunt. sed ab illis tantū a qbus refrigeratio aut cōfortatio humorumq̧ superfluorum desicca tio appetitur ⁊ desideratur.

De panico.

Panicum desiderat eandē terrā ⁊ aerem quam mili um. ⁊ eisdem seritur men sibus ⁊ eodem modo. et tantundem seminis requiritur ī bu bulca. Et eodē modo herbis sepe mūdatur. qđ etiam īter fabas cice ra ⁊ faseolos ⁊ ī vineis cōgrue seri potest: secundum doctrinam de mi lio traditam. Est etiam quoddam panici genus quod in paruo tēpo re recipit complementum. et istud congrue seminatur post messes cō pletas ī stipulis bis vel ter aratis ⁊ glebis confractis. in quibus op time prouenit: nisi tempus eximie fuerit siccitatis. Panicum secundū Ysaac ⁊ in forma ⁊ natura simile ē milio. minus tamen nutrit. vētrem vero cōstipat magis. Accipitur di uersis modis ⁊ per eorum diuersi tates: actionē suā mutat. quocunq̧ tamen modo melius milio est. Co quitur autem sepe aut cum pingue dine aut cum oleo. sepe cum lacte caprio vel amigdaleo. Et coctum quidem cum oleo aut pinguedine laudabilius est: quoniam siccitatē suam amittit et vaporositatem bo numq̧ nutrimentum acquirit. ⁊ cō stipationē pdit. Cū lacte vero coc tum laudabilius est eo quod cum aqua sola coquitur. Sed coctiōis cum aqua duo sunt modi: coquit᷑ enim aut integre: aut mola fractū. Integrum ablato cortice coquitur. vt in vna panici mensura quidecī aq̄ ponuntur. Ita coctum grossum est. ⁊ ad digerendum durum. sȝ nō est ventris constipatiuum. q̄a prop ter suum pondus ad īferiora descē dit. Mola tritum coquitur ita vt farine mundate decies tantum aq̄ ponatur. ⁊ postq̧ bis vel ter buli erit: digitis fricetur ⁊ coletur: ⁊ co lamentum susceptum donec duresf cat excoquitur. sicq̧ comedi vtile est. ⁊ ceteris subtilius. digeritq̧ fa cilius. magis vero stipticum.

De piso.

Pisum est nobilius album et grossum. Et seminatur de mense Septembris ⁊ Oc tobris et Ianuarii et Fe bruarii vt puto. melius in terra faci li ⁊ soluta loco tepido ⁊ aura hūi da due partes corbis vel parū mi nus in bubulca spergantur. ⁊ colli gi hoc debet siliquis exsiccatis: et granis fortiter īduratis. luna dece dente postq̧ multum processerit in defectu. Frigidū est in p̄io gradu

⁊ temperatum inter humiditatem ⁊ siccitatem. Cortex ei⁹ stipticus ẽ. cortice ergo mũdatum: laudabiles generat chimos. nec inflationẽ aut ventositatem facit sicut faba. ⁊ ad vsum edendi bonum est: in estate ⁊ in calida regione.

De spelta.

Spelta nota est. Eius q dem diuersitates sunt: quia q̃dam est grauior ⁊ hec est melior. quedã vero leuior ⁊ hec deterior est. Aerem desiderat qualem frumẽtum: ⁊ terrã. sed melius defenditur in macra q̃ frumẽtum. ⁊ in creta et patẽti campo optime prouenit. Et his temporibus seminatur quibus frumentum et eodemmodo. sed due corbes in bubulca seruntur: cum ex frumẽto corbis vna sufficiat: Colitur ⁊ mundatur sicut frumentum. Metit' autem inmediate post frumentum: cũ post ipsum modicum maturteur. ⁊ eodemmodo trituratꝰ. verũ sepata a paleis pluries trescatur idest virgis semẽ ei⁹ excutit': vt ab aristis mũdet'. Temperate qualitatis ẽ. ⁊ equis ⁊ bob⁹ ⁊ similibus p̄bet optimum nutrimẽtum. sed ⁊ homines ea vti comode possunt: quia eius panis temperatus ẽ ⁊ valde leuis. ⁊ ideo si tres partes spelte: cũ quarta misceat' parte fabarum: ex superflua grauitate fabarum ⁊ multa leuitate spelte: fit pãis satis pulcher ⁊ bon⁹ ⁊ familiis conueniẽs: si in eius artificio diligentia obseruetur que supra dicta est in pane frumenti.

De siligine.

Siligo nota ẽ. ⁊ ei⁹ q̃dẽ nõ sunt diuersitates. Aerem enim cum frumento desiderat. ⁊ frigidiorem tollerat: vt alpes. quia citius maturatꝰ. In nemoribus enim alpiũ: inciduntur Mẽse Mai ⁊ Junii õnes ramusculi arborum. deinde cũ siccati fuerint inciduntur de mense Augusti. ȝapantur quasi ĩ cinere tãtum. ⁊ spergantur per totum agrũ. ⁊ in eis seminatur siligo que optĩe prouenit illo anno. Deĩde vsq̃ ad septem quiescit ãnos. ⁊ eadẽ satio denuo iteratur. Sed vbi non sunt nemora. herba cum suis radicibus ⁊ modico terre incidit': ⁊ exsiccata comburitur. in cui⁹ cinere ⁊ puluere siligo postea prefato tempore seminatur. et circa octo annos quiescit. ⁊ idem opus postea iteratur. Terram desiderat solutam ⁊ sabulosam. ⁊ in pingui ⁊ patenti cãpo melior prouenit. et his tempori⁹ quibus frumentum seritur. conuẽientius tamen ante q̃ post seratur. Vna quidem corbis seminis sufficit in bubulca. Colitur ⁊ mundat' sicut frumentum. octo dieb⁹ floret circa finẽ Aprilis ⁊ iniciũ Mai locis tẽpatis. q° tẽpore tãgi a cultore nõ deb;. Et q̃dragita dieb⁹ deposito flore grandescit: vsq̃ ad maturitatis euentũ. Maturatur autem et metitur: anteq̃ frumentum. ⁊ trituratur vt ipsum frumentum. Ei⁹ quidem substantia est tenax ⁊ viscosa valde: ⁊ ideo cõueẽienter miscetur cum milica milio faba ⁊ similibus: ad panem pro laboratorib⁹ ⁊ familiis faciendis. quia coniungit ⁊ cõglutinat pastas eorũ: q̃ per

se cocto pane retineri non possunt. sed franguntur et teruntur. Siligie vero sola in pane raro vel nunq̃ utimur. Auicenna dicit q̃ est de natura ordei: scilicz frigida et sicca in primo gradu. Eius nutrimentum est minus nutrimento tritici. et ei9 aqua frãgit acuitatem humorum: et similiter farina eius. super pannũ põitur epithima calidum ex ipsa. et fit ex ea decocta sicut sorbitiões cum pice. et colophonia emplastrũ sup apostemata dura. et cũ solo fur fure suo sup apostemata calida.

De vicia.

Vicia dupliciter utimur aut seminis colligendi: aut pabuli secãdi causa. Est enim optimus cib9 equis et bobus herba eius et semen. Serenda est de mense Januarii et Februarii. non in aurora quando ros est: sed quando sol per duas vel tres horas caluerit et absorbuerit rorem. quoniã compertum est: viciam rorem sustinere non posse. sed euanescere virtutem ei9. Cauẽdum est autem ne seratur anteq̃ luna sit in ultima sui circuli quarta. hoc est post vicesimam primam lunam. compertum est enim q̃ ante satam: limaces persequuntur et devorant. Habet hec vicia proprium. quia viridis messa si cũ eo quod ĩ terra remanet ager statim aretur: letaminis more terram impinguat. Si autem exaruerint radices eius anteq̃ terra aretur: succum aufert ab agro.

Et sic ẽ finis hui9 tertii libri.

Incipit liber quart9. De vitibus et vineis et cultu earũ. et de natura et utilitate fructus ipsarum.

Superius i libro secũdo multa de natura et cultu vitis dicta intelligunt̃. cum de natura plãtarum: et rebus communibus cultui cuiuslibet generis agrorum: generali sermõe diceret̃. Nunc vero in hoc quarto libro de natura et cultu vitis et vinearum et omni utilitate fruct9 ipsarum specialiter est agendum.

De vite quid sit. et de virtute foliorum et cineris eius et lacrime.

Vitis apud nos nota ẽ. sed ĩ frigidissimis regionibus in quibus viuere non potest: ignota est. Jdeoq̃ dicam9 q̃ ẽ quedam humilis arbuscula: multum tortuosa nodosa et scabrosa. latissimos habens poros et magnam medullam et frõdes latas et intercisas. que sine putatione et palorum et arborum auxilio diu viuere et comode stare nõ potest. Et eius quidem fructus ẽ uua: ex cui9 suco fit vinũ preciosissimus liquor. Folia vitis sunt multum medicinalia. nam vulnera mundant et sanant. ĩ aqua decocta calorem febrilem refrigerãt. Estuationem et tumorem stomachi cathaplasmata: mire sedant. pregnantem adiuuant. somnum prouocant. et cerebrum confortant. Eius lacrima potata sepe calculos frãgit. ut dicit Diascorides. Visũ acuit. lippitudinẽ oculorũ tollit. Morsib9

venenosis succurrit. ꝛ ventrem sis tit. Cinis eiꝰ valet ad predicta cū suco rute ꝛ oleo admixtus. Plinius autem dicit: ꝙ folia vitis dolorem capitis amputant. inflationē sedāt. ꝛ cū faria ordei calidā arteticā curāt. dissintericos valde iuuāt si eorum sucum bibant pacientes.
Cortex vitis ꝛ folia arida: vulnerum sanguinem sedāt: ipsumqꝫ vulnꝰ cōglutināt ꝛ sanant. Cinis vitium mox fistulā purgat ꝛ curat. neruorum dolores ꝛ cōtritiōes mitigat. Scorpionum et canū plagas cum oleo sanat. Et cinis corticis p se pilos ablatos restaurat ꝛ multiplicat.

De vinearum diuersitate.

Vinearum genera diuersa sunt secundum diuersas ꝛ varias consuetudines regionū. Nam quedā cū auxilio palorum ꝛ particarum i ordine fiunt. ꝛ hoc duobus modis. vno quidē vt cuilibet palo sit vitis adiuncta. ꝛ sic fiunt i pluribus ptibus Lombardie ꝛ Romaniole. Et hoc quidem modo in exili terra tribus plantentur pedibus distantes quaqꝫ versum. In pigui vero quatuor. i mediocri tribus ꝛ semis. Alio vero modo: vt vna vitis supra multos palos ꝛ particas extendatur. ꝛ sic fiunt ī pluribꝰ partibꝰ Marchie Anthōitane. Et hoc quidem modo plantentur distantes cōsiderata pinguedine vel exilitate terre adeo ꝙ spacium vniuersum possint cōgrue operire. ꝛ hee quidē ligonibus tantum colūtur nisi fuerit alte plurimū ꝛ distantes. Quedā rursꝰ fiūt veluď arbuscule more prouinciali: quas sine pali auxilio stare constat. Et hec quidem aut fiunt per certas acies adeo abinuicē distātes: ꝙ arari possint ꝛ diuersis seminibus seri. aut eque distantes vndiqꝫ ꝙ arari non possint. ꝛ hoc quidem modo tribus distent pedibus aut minus vel amplius: secundum ꝙ fuerit letū aut exile solum in quo plantātur. Quedam etiam in aciebus fiunt cum particis. aut in forma pergulariorum paruorū. que a parte stipitis sunt depressa et ab opposita eleuata. ꝛ hic modus a quibusdam Mutine: ꝛ in aliis locis pluribus: ꝛ maxime in ortoꝝ spaciis obseruatur. Quedam vinee fiunt cū arbusculis ad hoc formatis per agros plus vel minus eque distantes. secundum ꝙ magis vel minus de vino vel tritico pater familias optauerit: mediocris tamen modus distantie sedecim vel viginti pedum habetꝰ. ꝛ iste modꝰ maxime apud mediolanum et in illis partibus obseruatur: Quedā plantantur in ripis fossatorum cū fiunt. aut postea super ripas. aut etiam per agros iuxta magnas arbores. vt eas que sunt in agris aut ripis opiāt: ꝛ fructificēt. ꝛ hic modus plurimum obseruatur in multis partibus Ytalie. Et iterum sup predictis vineis que in ordinibꝰ fiunt: quibusdam ponuntur pali et partice. quibusdam vero pali aut frascones loco ipsorum solummodo. ꝛ sermentes in quatuor partes aut duas tātum: vel vt partice extenduntur ꝛ ligantur. ꝛ hic modus apud Credonā ꝛ cremonam ꝛ pissorium precipue obseruatur. ꝛ q̄dā

sine amminiculis iacere sinuntur in terra . qd pro sola necessitate vel i digentia pvincie faciendum est. et hoc maxie potest in montibus val de aridis tolerari vbi vue non pu trescut in terra iacentes: sed a solis nimio feruore seruantur .

De diuersitate generum vitis.

Iuersitates generu mul te sut . Na quedam val de timet nebulam 7 prui nas. quedam paru . Et quedam timet siccitatem 7 vetos . 7 quedam ea facile tolerat . Et q dam valde fecunde sunt. 7 queda parum . Et queda vites sunt qua ꝝ fruct9 cito maturat . qda tarde. Et quedam valde fructum suum i flore perdunt. quedam non. Et q dam melumine fructu priuantur . quedam fructum suum ab eo de fendunt. Et quedam facile ventis rumpuntur. quedam adeo tenaces existunt: vt ab eis facile non leda t . Et quedam timet pluuias. que dam nimia siccitatem. Et quedam sunt spissos nodos habentes . que dam earum gemmas per longa iter nodia distulerunt . Et queda sunt longos 7 grossos palmites faciétes qda puos. Et queda magnam me dullam faciunt. quedam paruam. Et qda frodes faciut valde iterci sas. quedam parum . Et quedam rotundas 7 continuas. Et queda faciunt vuas albas. quedam rube as. queda nigras . Et quedam bo triones multos 7 paruos: quedam paucos 7 magnos. 7 qdam faciunt grana collosa: qda mollia: Et qda durum corticem granorum: queda subtilem 7 tenerum. 7 quedam faci unt grana valde pulcra 7 lucida : quedam obscura. 7 queda dulcia: 7 quedam acria . 7 quedam faciut vina seruabilia: et quedam corrup tibilia. Quas ones diuersitates fa cile videre potest vir industrius 7 expertus .

De diuersis specieb9 vitium .

Pecies vitis valde mul tiplices inueniuntur. Et ipsarum multe diuersis nominibus in diuersis proinciis et ciuitatibus appellan tur. Sed quoniam ex eis quedam sunt meliores: et quedam min9 bo ne. primo meliores 7 earum bonas conditiones aperte scribam. 7 eaꝝ ponam nomia. Deinde breuiter di cam de aliis minus bonis. vt habi ta vtrarunq; noticia: sciant volen les plantare vel inserere vineas eli gere meliores. Dico itaq; in primis q est quedam species vue que vo catur sciana: que satis tarde pullu lat. 7 est vua alba quasi rotundum habens granu : et faciens mediocri ter magnos 7 spissos botriones. et folium mediocriter intercisum. 7 i quolibet sermento etiam in veteri nato duos vel tres quator 7 quinq; quandoq; botriones producit. Et tanta est duricies ligni eius : q ser mentes non flectuntur inferi9 pp ter vuarum pondus. Vnde vltra modum ramulos implet. 7 vua ei9 e valde vinosa 7 lucida: 7 cito ma turitatem recipit . Et vinum eius est valde subtile 7 dyaphanum: et mediocriter potens . et seruabile et maturum. Macram terram aut me diocrem 7 motuositate desiderat et i ea meli9 q i aliq alia fructificat.

si stricte putetur. nam longos pal mites cum vuis nutrire nō potest. et hec apud brixiam ꝛ partes mōtanas mantue precipue frequentat᷑. ꝛ ꝑ ceteris ī speciali veneratiōe habet᷑. Est alia species q̄ vocat᷑ albana q̄ tardissime pullulat. ꝛ est vua alba modicum longum habens granū ꝛ faciens satis magnos botriones ꝛ spissos ꝛ longos. ꝛ mediocriter fructificat. ꝛ facit folia mediocriter intercisa. ꝛ eius sarmenta vi ponderis non flectuntur: tanta est duricies ligni eius. Et eius grana a sole plurimum colorāt᷑. ꝛ valde cito ei⁹ maturatio completur. Et est satis dulcis ī sapore: sed corticē austerum ꝛ aliquantulum amarum habet. ꝛ ideo meli⁹ est ꝙ vinum ex ea exprimatur q̄ꝫ ꝙ ferueat ī vuis diu cum corticibus ꝛ racemis. Et vinum q̄dem eius est valde potēs ꝛ nobilis saporis. bene seruabile et mediocriter tenue. Et si tempestiua paulisper fit eius vindemia: melius seruatur vinū eius. Et hec species vue pre ceteris apud Forlinū ꝛ in tota Romaniola in veneratione habetur. vbi strictissime putat᷑. nam cum longis palmitibus min⁹ defēdit᷑. Est ꝛ alia species vue q̄ tribiana vocatur. q̄ est alba cum grano rotundo: ꝛ multos botriōes faciens. In iuuentute sterilis. ꝛ ꝓcedente tempore fecundatur. nobile vinum faciens. ꝛ bene seruabile. et hec species p totam Marchiam precipue comendatur: Est ꝛ alia species que gragnolata dicit᷑: que vnum os tantum habet in grano. ꝛ est lucidissima. ꝛ longum habet aliquantulum granum. ꝛ facit vinū

valde limpidum ꝛ potens ꝛ durabile et nobilis saporis et odoris. et hec apud Tridonam ꝛ in illis partibus maxime comendatur. Est alia species que a quibusdā malixia: ꝛ a quibusdam faracla vocat᷑. que granum album ꝛ rotūdum habꝫ ꝛ turbidum cum subtili cortice. que miro modo ponderat: ꝛ ī terra satis macra defēditur. ꝛ vinum facit mediocris bonitatis ꝛ potentie. nō multum subtile nec multum seruabile. ꝛ hec precipue apud bononiā in honore habet᷑. Est ꝛ alia species. que gorganica dicitur. que alba ē ꝛ rotūda mirabiliter dulcis clara seu lucida ꝛ colore aurea. et cū grosso cortice: seruabilis vltra ōnes alias. ꝛ valde fertilis scilicet femina. quia mascula nihil valet. cuius grana sunt longa ꝛ in colore valde aurea. sed sterilis ē omnio. Et eius vinum est valde subtile et dyaphanum. parue potētie ꝛ satis seruabile. ꝛ hec apud bononiam ꝛ paduam in magna veneratiōe habetur. Est ꝛ alia species que alba maza dicitur. que est alba. nō lucida sed maculis plena. rotunda et mirabiliter dulcis. ꝛ vinum facit dulcissimum. Et quibusdam ānis ē fertilis ꝛ sepe sterilis. ꝛ precipue si strictē putetur. sed satis fertilis est si cum longis palmitibus reliq̄tur. ꝛ hec in multis partibus bononie inuenitur. ꝛ maxime in burgo pauicalis in honore habetur. Est ꝛ alia species q̄ vocatur buranexe. que est vua alba multum dulcis et pulcra. ꝛ in arboribus bene fructificat. Item est vua que vocatur affricogna. que nō est delectabilis

ad edendum. ⁊ in arboribus miro modo fertilis est. ⁊ ideo precipue competit i locis vbi homies vuas inuadunt. ⁊ hee due species apud piscorium pre ceteris diliguntur.

Sūt etiam quedam alie vuarum albarū species sicut liuidella que bonum et seruabile facit vinum et multum. que apud pisanum precipue plantatur: Et verdiga que paruos facit palmites. ⁊ multum fructum. Et verdecla que genera facit viridia ⁊ pua. ⁊ multas fert vuas. Que due species ⁊ iferiores que minus bone dicuntur: in antiquis vineis ⁊ i quibusdam nouis per comitatum inueniuntur Bononie. Sunt ⁊ alie species vuarum albarum quaꝝ quedam licꝫ apud quosdam in magno habeantur honore: tamē apud nos diuersis rationibus aut propter paucitatem fructus ipsarum: aut quia nimium mellinum timeant: minus bone per experientiam reperiuntur. Et he sunt muscatellus et liuatica que optime ad esū sunt ⁊ in arboribus. sed i vineis spissis ⁊ iuxta terram non respondēt ad votum. Et greca ⁊ vernatia que licet apud nos bonū faciāt vinū: tamē faciūt nimis parū. Et berbigones ⁊ coceruia ⁊ grapposa ⁊ fusolana ⁊ lumiza. que bonū faciunt vinum. ⁊ quibusdam ānis sunt miro modo fertiles ⁊ maxios botriones agentes: sed quasi singulis annis fructu destituunt̄ i flore. non ferētes aliquomodo mellinū.

Vuarum similiter nigrarum vel rubearum multe sunt species. q̄dā valde bone. ⁊ quedam parum. Et bōe quedam sunt grilla ⁊ zizaga sine mardegana: que sunt quasi eiusdem conditionis. sunt enim modicum nigre: multum fertiles ōni anno. habentes longa grana: ⁊ ipsorū corticem subtilem ⁊ pulcrum. ⁊ delectabile vinum faciunt ⁊ satis seruabile. sed propter nimiam pluuiā crepant eorum grana. ⁊ in montibꝰ non bene proueniunt. sed in cāpestribus agris letantur. Differūt tamen quia zizaga nobilius vinum facit: sed minꝰ. quia paruos facit botriones et raros sed multos et pua grana. Grilla vero facit ōnium horum opposita. ⁊ he species habūdanter inueniuntur Bononie ⁊ in multis aliis terris. Est ⁊ alia spēs vue nigre que vocat̄ Dubrolum. que nō est delectabilis ad edēdū. ⁊ ē miro modo vinosa. ⁊ vult terram pinguem ⁊ stercoratam. ⁊ valde timet vmbras. ⁊ mature pullulat. et vinū facit optimum ⁊ seruabile ⁊ potēs valde. nec audet vltra vnam diem vel duas stare in grappis. ⁊ hec in ciuitate astensi ⁊ in illis partibus in maximo honore habetur. Est ⁊ alia species q̄ vocat̄ maiolus que est vua nigra valde cito maturabilis. et pulcros et longos ⁊ spissos botriones faciēs. in sapore dulcissima. ⁊ vinū facit durum. ⁊ satis seruabile quasi nigrū. ⁊ satis fertilis est: sed mellinum aliquantulum timet. et in plano ⁊ in montibus prouenit. ⁊ hec maxime apud Bononiam i locis infinitis habet̄. Est ⁊ alia species que buracla vocatur que valde nigra est habēs lōga grana. ⁊ vinum faciēs valde nigrum ⁊ bonum i terris humidis ⁊ aquosis. sed in montanis

⁊ siccis locis nõ letat᷑. ⁊ hec apud farrariam pre ceteris speciebus eli gitur. Est ⁊ alia species q̃ vocatur Gimarescha .hec non est multum ni gra longum habẽs granum. ⁊ ante maturitatem omnia folia perdit. in sapore acra siue acida. mediocriter fertilis. botriones facit raros. et vi num optimum ⁊ diu seruabile. et hec vua non comeditur ab auib9 vel canibus. nec libenter ab homi nibus. ⁊ ex ea plurimum inuenitur in partibus montanis Bononie. Est ⁊ alia species que dicitur Gra ion9 q̃si predicte similis i sapore et vini durabilitate ⁊ forma. sed ma iores valde botriones facit. ⁊ gra na grossiora. ⁊ habundantius vi num: sed minus nobile. ⁊ magis pĩ gui loco letatur. ⁊ hec in pluribus partibus Bononie iuenitur. Est ⁊ alia species vue nigre que dicit᷑ paderinga. que grossos ⁊ spissos facit grappos ⁊ multas vuas pro fert. ⁊ vinũ grossũ. ⁊ ꝓ hyeme de lectabile facit. sed in estate non du rat. ⁊ hec in infinitis vineis Bono nie inuenitur. Sunt ⁊ alie multe species vuarum nigrarum. q̃ prop ter varias conditiones malas mi nus approbantur. sicut est pingno l9 que multum diligitur apud me diolanum super arbusculis. sed a pud nos nõ bene fructificat. Et al batica cũ qua tinguntur alia vina. que nimis mellinum timet. ⁊ vinũ nimis austerum facit. Et varana clentina et portina. que licet sunt mirabilis dulcedinis ad edẽdum ⁊ bonum faciant vinum: tamen sũt fere steriles: ⁊ nimis mellinum ti ment. Et valmurica ⁊ tusta q̃ val de nigre sunt. Et melogonus qui ã te omnes species denigrat᷑. ⁊ cani cula. q̃ pulcerrima vua ⁊ seruabi lis est. que omnes alternis fructifi cãt tantum annis. Est etiam que dam species vue rubee. vt cina pri um valde dulcis ⁊ seruabilis. sed parum fertilis. Sunt etiam quedã genera ⁊ species vuarum siluestriũ que lambrusce vocantur. quarum quedam sunt albe. quedam nigre que valde parua faciunt grana. et paruos grappos. que sup arbores ⁊ sepes spinarum viridium suo na turali motu cõscẽdunt. ⁊ nõ putã tur. sed si putarentur ⁊ per cultum domesticarentur grappos facerent maiores. grana ꝙ grossiora q̃ pri9 Et he q̃ nigre sunt tingunt vinum ⁊ clarificant si integre vel cum ra cemis conquassate ponantur in do liis. nec viciant saporem vini. Et q̃ albe sunt clarificant et putrificãt vina alba. Sunt ⁊ quedam spẽs vuarum grossarum ⁊ durarũ que dicũtur pergule ⁊ brumesce. quarũ quedam sunt albe. quedam nigre: quedam rubee: ⁊ quedã habent gra na rotũda. q̃dã longa valde. q̃dã mediocriter. quedam specialia non habent nomia. Et earum quedam tempestiue maturationẽ recipiunt quedam tarde. Et ex his eligende sunt que magis placent ad esum. quia propter nihil aliud plãtant᷑: tamen ex eis vinum non fiat. satis tamen competũt ad agrestum faci endum.

De aere que vitibus competit. ⁊ de situatione vinearum.

Elũ mediocris q̃litatis tepidũ magis q̃ frigidũ esse debet. siccum poti⁹ q̃ nimis vmbrosũ. Sȝ ante õnia vitis procellas ventosq̃ nimis formidat. Aquilo tamen vites sibi obiectas fecundat. Auster vero nobilitat. Ideoq̃ in arbitrio nostro est an pl⁹ de vio habeam⁹ an melius. De situ vineaꝝ etiam sciendum est: q campi a montib⁹ remoti ꝛ valles nõ aquose: largius vinum ferunt. Colles vero ꝛ campi iuxta eos existentes ꝛ naturam eorum habentes nobili⁹ vinum faciunt. Preterea est sciendum q i locis frigidis in montibus a meridie vineta ponẽda sunt. Calidis a septentrione. Temperatis ab oriente. vel si necesse fuerit ab occidente. vt hac industria excellẽs qualitas temperetur. Loca naturam sepe vitibus mutant. ꝛ ideo earum genera conuenienter aptentur. Plano igit̃ loco statues vitem. que nebulas sustinet ꝛ pruinas. Collibus q̃ siccitatem durat ꝛ ventos. Pingui agro: graciles atq̃ fecundas. Macro feraces ꝛ solidas. Frigido ꝛ nebuloso: eas que hyemem celeri maturitate preueniunt. aut que duris acinis inter caligines securius florẽt. Vẽtoso tenaces. Calido grani tenerioris ꝛ humidi. Sicco eas que pluuias ferre non possunt. Et ne multa dicam. eligẽda sunt genera que defensione viciorum suorũ contraria loca diligunt his in quibus durare nõ possunt. placida sane regio ꝛ serena: tute genus omne suscipiet. Industrius ergo vir ꝓbata diligat. ꝛ locis talibus mãdet que imitari possunt ea vnde sumũtur. sic merita queq̃ seruabit.

De terra que vitibus apta est.

Solũ ad vineas ponẽdas nec spissũ nimis nec resolutũ. propi⁹ tamẽ ẽẽ resoluto nec exile nec. debȝ letissimum: tamen leto proximum. nec cãpestre nec preceps. nec siccũ. nec vliginosum. modice tamen roscidum. nec salsum nec amarum qḋ vitium saporem corrupto vino cõtristat. Tofus ꝛ alia duriora vbi gelu relaxantur ꝛ solibus: pulcerrimas ferunt vineas refrigeratis estate radicibus ꝛ humore detento. Sȝ ꝛ soluta glarea ꝛ calculos⁹ ager ꝛ mobiles lapides: si tamẽ hec omnia se glebis pinguibus miscuerit. ꝛ silex circum terrã suppositus: qa frigidus est ꝛ tenax: humoris radices estate sitire non patitur. Item loca ad que de cacuminibus terra decurrit: vel valles quas fluminũ saturauit aggestio. Argillosa terra comoda est. sed argilla sola grauiter inimica. Niger sabulo ꝛ rubeus vtilis ẽ: cui fortis est terra permixta. Carbunculus nisi stercoret̃: macras vineas reddit. In rubrica difficile comprehendunt: quãuis postea nutriantur ĩ ea. sed hoc terre genus est valde operibus inimicum. quia puo vel humore vel sole aut nimis madescit aut nimis siccat̃. Ideoq̃ maxime vtile solum ẽ. qḋ inter omnes nimietates temperamẽtum tenebit ꝛ proximi⁹ raro q̃ dẽso. Vtilem vineis terram per hec signa cognosces. si coloris ꝛ corporis rari aliquatenus ac resoluti est.

Virgulta que protulit leuia nitida
pcera ⁊ fecũda sũt. vt pirꝰ siluest
tris pꝛunꝰ rubꝰ ceteraq3 huiusmo
di. neq3 itoꝛta. neq3 sterilia. neq3 sca
broſa nec macra exilitate lāguētia.

Ad pastinandum preterea: rudes
agros vel maxie siluestres eligamꝰ
Vltia est eius conditio. ī quo fue
runt vineta vetusta. quo si necessi
tas coegerit prius multis arationi
bus exercitātur. vt abolitis radici
bꝰ prioris vinee ⁊ omni eius cacie
⁊ squaloꝛe depulso: nouella vitis
tutius possit induci.

De pastinatione ⁊ dispositione ter
re in qua vinea est plantanda.

E mēse Septembris vel
Octobꝛis locis aridis:
aut Januarii vel Febru
arii seu Martii locis hu
midis fieri debet pastinum siue cul
tura vbi vinea est plantanda. Et
tribus fit generibus. aut terra in to
tum fossa: aut sulcis: aut scrobibꝰ.
Tota terra debet effodi vbi ager ē
immundus: vt siluestribus trūcis
⁊ radicibus filicis vel herbarū nox
iarum spacia liberentur. Vbi autē
sunt munde nouales: scrobibꝰ pas
tinemus aut sulcis. sed melius erit
sulcis: quia humoꝛem velut in to
tū pastinata spacia transmittunt. Fi
unt autē sulci longitudine qua des
tinaueris. Tabule latitudie trium
pedum vel quatuoꝛ. altitudie vni
us pedis: in locis hūidis. vel duo
rum in locis siccis. Deinde si ligo
nibus per homines vinea est colen
da: tantum crudi soli relinquimus
cꝫ altero sulco impꝛesso vitium aci
es tribus vel quatuoꝛ distent pedi
bus. scilicet tribus in solo exili. q̄
tuoꝛ in pingui. ⁊ tribus ⁊ semis in
mediocri. Si vero arāde sūt vinee
quinq3 vel sex pedum spacia que
non fodienda sunt in medio relin
quūtur. Qꝫ si scrobes fieri placeat
tantum fiant longe quātum vites
distare debebunt. vt ī quolibꝫ scro
bis capite plāta vna pōat᷑. Pos
sunt tamen comodissime sulci fieri
distantes in triplo q̄3 vinea spissa
finaliter esse debebit. ⁊ in quolibet
sulco plante ī duplo spissioꝛes q̄3
esse debeant poni. Sicq3 acies ligo
nibus procurari. ⁊ spacia per trien
nium aut quadriennium arari. ⁊ ō
ni genere seminū seri. Cūq3 vites
excreuerint: vnam trahi a dextris:
⁊ alterā a sinistris. ⁊ de vtraq3 du
as fieri vites: sicq3 spacium totum
impleri. Scrobes non sunt vltra
duos pedes altius fodiēde. Ne q̄
pangimus frigoꝛe sarmēta laboꝛēt:
latera scrobibus equaliter sint inci
sa. ne obliqua vitis saucietur alte
nitentibus sarmentis cum fossoꝛ in
cūbet. Pastinum autem omne qđ
versabitur: duoꝛum pedum altitu
dine vniuersa terra fodiat᷑. In qᵒ
erit diligentia ne crudum solum oc
culta fraude fossoꝛ includat. quā
rem per spacia que fodiuntur vir
ga custos exploꝛet. in qua modus
ē predicte altitudinis designatus.
Et radices omnes ⁊ purgamenta
maxime rubi ⁊ filicis in summum
redigi faciat. q̄ cura in ōni positio
nis genere ē ūdiq3 seruāda. Pos
sunt etiam comode fieri fouee par
ue ⁊ stricte. conueniēter tamen pro
funde: vbicūq3 vites p vniuersum
agrum perpetuo stare debēt. secūdū

ꝙ per omnes agricultores expertos Bononie. ⁊ in locis aliis pluribus obseruatur. Possunt etiam foramina i terra fieri vbicūq; vitis plantāda est. que quidem cum palo fieri consueuerunt. Sed ē meli⁹ valde ꝙ fiant cum foraterra quod est instrumentum ferreum p me primitus in rerum natura inuentum. quo terra quantum expedit profūde foratur: forasq; terra educitur. nec in foraminis parietib⁹ conculcatur: vt ifixionem debilium radicum impediat. ⁊ hoc quidem puo valde labore perficitur: nisi ager lapidosus fuerit vel saxosus. Loc⁹ quidem qui pastinandus erit. pri⁹ impedimentis ⁊ omnib⁹ liberetur arborib⁹: ne fossa terra post calcatu assiduo solidet᷑. Illud quidē experimentis assiduis compertū ē: vites melius prouenire si vel stati fosse terre vel non longe ante pangātur: cum tumor pastini nondum repetita soliditate subsedit. ⁊ hoc quidem in sulcis ⁊ scrobibus est ꝓbatum.

Qualiter debent colligi plāte vitis ⁊ q̄les: ⁊ qualier seruari ⁊ ad ptes remotas portari.

Plante vitis que taioli dicuntur colligi debent quando plātande sunt: ⁊ etiā añ colligi possunt si bene seruentur. Et meliora qdē tempora colligendi eas sunt temp⁹ Octobris: quādo pars foliorū cecidit: ⁊ pars adhuc retinetur in vite. tunc enim calor naturalis vitis adhuc est expāsus in ramis. sed tamē omnes frondes ceciderunt omnino: ⁊ superuenit gelu intensum in aere: tunc rami eius calore naturali destituti sunt. qui propter frig⁹ aeris: fugam habuit ad radices ad calida viscera terre. quare tales plante difficilius comprehendūt. Tēpus preterea Martii in quo iam calor ⁊ humor ad ramos rediit: ita ꝙ eorum gemme iam tumescere incipiant: est optimum ad plantaruꝫ collectionem propter eādem rationem. Eligendarum quidem plantarum ratio est multiplex. ⁊ primo quidē ex tali terra eligi debent: que nō sit multum pinguior ea in qua pangi debent: sed sit equalis aut exilior. nam si a pīgui terra ad soluꝫ exile transferantur: vtiles esse non possunt nisi sepe stercore adiuuēt᷑. Item eligenda sunt pangenda sarmēta de vite media: nō de summa neq; de infima: quinq; vel sex gemmarum spacio a veteri procedētia. quia non facile degenerant que de talibus locis colliguntur. Summa flagella repudiemus ac surculos. qui licet loco bono nati sunt: tamē feracitatis beneficio caruerūt. panpinus autem qui de duro nascit᷑: etiam si fructum attulit: pro frugifero non ponatur. in suo enim loco fecundatur a matre. translatus vero tenꝫ sterilitatis vicium quod nascendi conditione suscepit. Sumantur etiā de fecunda vite. neq; estimemus ea brachia fertilia que vuas singulas ac bias producūt: sed que multa vbertate curuātur. Nam potest ferax vitis in se feraciores habere materias. Erit autem in hoc signum fertilitatis: si de duro aliq° loco fructū citabit.

si fetu impleuerit ramulos ex omni parte surgentes. sed hoc signis proprijs per vindemias e notandum. Asserit autem Columela vno anno explorari fertilitatem non posse: sz quatuor. quo numero cognoscitur vera generositas surculorum. Ad pangendum nouellus palmes debz eligi: duri in se nihil habens ₇ veteris sarmenti: quoniam hoc sepe corrumpitur ₇ putrescit. Mensura sarmenti vnius cubiti secundum Paladium esse debet. Mihi autem videtur longius esse debere. maxime i locis decliuis mõtuosis ₇ aridis. cum in foueis oblique panguntur ipsumqꝫ ramulis ₇ capriolis siue abis esse purgandum. Seruande sunt plante vitis taliter: qꝫ vento aut sole non vrantur: aut aliquo modo ledantur. ₇ precipue sub terra vsqꝫ ad dimidiam partẽ merse: si paucis erunt seruande dieb9. Si vero diu eas seruare necesse fuerit: ₇ maxime iam multo adueniẽte calore: vsqꝫ quasi ad summitates ipsarum terra valde trita operiantur a parte: adeo qꝫ terra tam itra qꝫ supra posita diligenter singulas plantas tangat. Qꝫ si eas transuehi ad partes multũ remotas oportuerit. purgamentum tritici qd vocamus Loctũ: vel palee molles ₇ modicũ lutose cum plantis optime misceãtur: ₇ sacco vel sextorio qd est melius inuolute stricte ligentur: capite grossiori cum prefatis paleis et scorio cooperto. ₇ cũ portantur qñtum fieri potest a sole defendãtur ₇ ventis: Qꝫ si nimia esset aeris siccitas: possunt quãdoqꝫ vtiliter capita grossiora in aqua demergi. sic enim disposite diu ferri poterunt ₇ teneri sine lesione ipsarum.

Qualiter et quando vinea ₇ vites sunt plantande.

Tempore Septembris et Aprilis in locis frigidis vinee sunt plantande. Temperatis vero de mẽse Octobris ₇ Martii. Calidis de mense Nouẽbris ₇ Februarii. Ita tamen qꝫ in omnib9 prefatis locis si humida et cãpestria depressa fuerint: post hyemem pangãtur: ne calor naturalis ipsarũ: duplici aquositate loci videlicet ₇ hyemis extinguatur. Si vero arida ₇ montuosa sint loca pangenda: ante hyemẽ plantentur. vt superflua locorum siccitas circa plantas humiditate hyemis temperetur. In locis vero temperatis ante hyemem et post congrue potest pangi. Item ponẽde sunt vites placidis diebus ac tepidis: quando solum est modice humidum. sed poti9 aridum qꝫ lutosum. Cum vinea plantatur in ordine. aut plantatur in foraminibus palorum grossorum: vel in foramine instrumenti quod foratura vocatur quod est valde melius. et tunc factis foraminibus directis vel parũ obliquis. duo sarmentes in partẽ inferiori oblique incisi: foramini imprimãtur. ₇ sabulum vel terra soluta ₇ trita ₇ cũ pauco maturissimo letamie palearum mixta vsqꝫ ad medium foramen põatur. Deinde creta vel terra ibidem iuẽta repleatur. Aut in paruis foueis conuenienter profundis pangunt capitibus plantarum lõge positis

in parte infima ꝛ in suprema iuxta signum cum fune proporcionaliter vndiqꝫ positum coniunctis. ꝛ terra contrita mediocriter superinducitᷣ ꝛ cōculcatᷣ. Caput sarmenti cum deponitur torquendum nō est: nec aliquo modo vexandum. Nā ps ea de qua radix speratᷣ: iniurie nulli subicienda est. Due gemme ferti les remaneant supra terram. nec di uersa penitus fecundiori parte supra eam quod est sterili proximum relinquatur. Vbi pinguis est natura terrarum: maiora inter vites spacia reliqm̄ꝰ scilicet q̄tuor pedū. vbi exilis: angusta scilicet trium. vbi vero mediocris: trium pedum ꝛ semis. Preterea non est tantum vno genere vitium omne pastinū conserendum: ne ānus iniquus generi vindemie speciem omnē excludat. ꝛ ideo quatuor vel quinqꝫ generis eximii sarmenta pangemus. At expediet maxime genera tabulatim disponi. ꝛ sic generum diuersitate distincte posita: po terit eam operariorū minor numerꝰ expedire: ꝛ gradatim que velociꝰ maturantur prius condere. deinde q̄ seriꝰ ac meliꝰ puro sapore siue luctamine alterius generis vnaqueqꝫ vina seruare. Et si hoc facere tibi difficile videatur: non alia simul conseras q̄ꝫ que sapore ꝛ flore ꝛ maturitate conueniāt. In scrobibꝰ vero magnis ꝛ latis: vt vitium distātia esse debet per angulos quatuor sarmenta deponas: ꝛ vinariam vt dicit Columela stercori mixtā simul sperges. ꝛ si exile solum fuerit: pinguem inseras terram scrobi. Si vero nimis cretosum: eidem misceas sabulum. Quod si arbustū te delectat habere: plātam generose vitis priꝰ ī seminario nutrire debebis. Vnde radicata transferatur ad scrobem cui arbor est iuncta. In seminario autem breui spacio distantia inter se sarmenta depones. Et cum conualuerint: hinc post biennium radicabitur vitis vel arbuscula et transfertur. Quas cum depones in scrobem: ad singulas materias rediges putatis omnibus que scabra sunt. curtatis etiam radicibus: si quas poteris iuenire vexatas. In scrobe autem ad arbustum faciēdū duas radicatas vites depones: obseruans ne se in radice contingāt. ꝛ ipsas vites ad scrobis latera discreta coniunges. Maro asserit scrobem non primo anno esse complendam: que res faciet vitem altiꝰ fūdare radices. sed hoc aridis ꝓuinciis forte cōueniet. humidis vero sata putrefiēt humore suscepto: nisi terra statim cumuletᷣ. Sed arbusta qui faciet: plātas arborū de his generibꝰ ponat. Vel si agro suppetit habundantia: his vtatur vlmo oplo salice populo fraxino cerasо nuce pruno ꝛ similibus. sed salice ꝛ populo in locis humidis tātum vti possumus. ceteris vero ī his ꝛ aliis locis. Ex his autem generibꝰ truncos radicatos vel salicem ꝛ populum sine radicibus: circa scrobē vitis cōstitui oportet. In scrobe: vitis ab arbore sua sesqpedis vel duorum pedū spacio distare debebit. Nam arbori nimis proxima vitis: aut ipsius obtinet incremētum aut opprimetur ab ea. Aliud etiam de transferenda vite igenium fieri

potest. Ex vimine parua corbicula ad arborem vel pergularium fert' cui vitis adheret. ⁊ in fūdi media parte pertundit'. ⁊ inducto in eam sarmento vitis suspenditur et terra repletur. quod sarmentum exacto anno in corbicule fundo incisum: cum ipsa corbicula portabitur ad locum vbi plantare propōis. ibiq; cum ipsa corbicula obruitur circa arboris maritande radices. et hec qdem fiet sine ābiguitate prenden di. Caueis etiam munienda est ad uersum pecoris appetentis iīurias: ⁊ arbori sue protinus alliganda. Cum vero arbores riparum vitib9 munire desideras: optimum ē ⁊ fa cile sulcum in ripa facere. ibiq; spi nas ac taiolas mixti ponere: ⁊ fos sato effosso terram superinducere. sic enim spinis munietur ager. ⁊ p eas vitis tute conscendet. Opti mum preterea gen9 ē prouincialiū vinearum que fiūt vt vites velut arbuscule stent. que quidem plan tātur vt he que in ordine disponū tur. Et he qdē. aut vndiq; pangun tur equaliter: aut vnum ordinem tantū seruant ab alio proximo vt plac; remotū. s; i bis vna sola plā ta in qualib; fouea potest poni: in duabus videlicet aciebus. In ter tia vero bonū erit vbiq; duas pōi quibus proxime plāte perdite: pos sint annis sequentibus reparari. q; si in quolibet loco due ponantur: cum conualuerit debilior auferat' vt vna sola remāeat. Preterea sci ēdū ē q; naturā vitis celum solūq; sustentat: si genera conueīenter ap tentur. Ideoq; in earum plantatio ne precipue obseruanda sunt ea q supra diximus cum de aere et situ vinearum loqueremur.

De propagatione ⁊ renouatiōe vi tium ⁊ vinearum.

Propagationes quādoq; in vineis: quandoq; ad arbusta fiūt. In vineis quidem quādoq; propa gatur in locum vacuum: vbi vitis secundum ordinem vinee debet ēē. Quandoq; vero in locum alterius q infamati generis est sarmentum vitis nobilis propapatur. ⁊ quan doq; per circūferentias ducitur: vt vinea incrementū recipiat. Et pāo quidem modo ad ordinatum pro trabitur locum. aut statim cum sar mentum est sufficienter longū. aut successiue per annos vbi eiusdem deficit lōgitudo. Et idem obseruā dum est in omni propagationis ge nere. Si autem in locum eradicāde vitis propago ducatur. aut hoc sta ti fiat. aut primo āno per vnum pe dē prope vitē auferēdā protrabit': vt babito vitis dampnāde fructu anni prioris: sequentī leuiter in lo cum prius eradicate trabatur. Cū autem protrabitur ad arbores vel arbusta: ad vnum pedem ad min9 ab arbore fiat remota propago. In omnibus autē prenarratis modis letamen i fouea supra terram circa propaginem apparentem relicta po natur. nec sub terra per tractum p paginis apponatur. alioquin su perfluo letaminis calore debilitabi tur vel arescet: nisi fuerit adeo ma turum ⁊ vetus q; omnis calor leta minis exalauerit. Est aūt sciendū predictas propagationes fieri: aut

in fossione totius vitis que pro
pagatur. aut virgis siue curuatu
ra sarmenti. vt velut arcus supra
terram relinquatur: alia parte vitis
ĩfossa. ꝙ si fiat virgis: post bienni
um recidantur. aut triennium qđ ē
tutius propter debilitatem bienna
lium radicum que vitē nouam se
pe non conuenienter defendunt.
Uetus ⁊ ãtiquata vitis: ⁊ que lõ
ge nimium producit frugiferos pal
mites renouatur p studiosum cul
tum congruis temporibus eidem
adbibitum. ⁊ per fimationem leta
minis: aut sarmentorum aut sabu
li in loco nimis cretoso: aut crete ĩ
terra nimium sabulosa. ⁊ per strictã
putationem aut insitionem factam
ĩ loco stipitis nitido ⁊ sucoso. Co
lũela dicit ꝙ si vitis pgularii vel
arbusti que est integro trunco i so
lo robusto stricte putet᷑. ⁊ ablaq̃a
ta fimetur. ⁊ itra tertium vel quar
tum pedem a terra mucrone feriat᷑
acuto. ac fossa frequētius incitet᷑.
ex eo loco germen plerumq꜒ ꝓdu
cit i vere: ac materiam vitis fūdit
qua reparetur vitis. Qꝫ si truncus
vitis ē nimia vetustate corrupt⁹:
de mēse Martii iuxta terre superfi
ciem vel sub ea modicum recidat᷑
vt similis in absciso trũco vitis ea
dem renouetur. vel cum vitis q̃
sola est nimium longe producit fru
giferos palmites: plicetur vnum re
motum a vite ⁊ intrans ibi in ter
ram exeat apodiatus ad vitem. et
post biennium incidatur mater.
Uinee renouande vites. aut õnes
laudabilis sunt generis: ⁊ tunc de
omnib⁹ fiat vt de singulis vitib⁹
supra dictum est proxime. Aut om
nes sunt male. quo casu nil erit vti
lius ꝙ eam vniuersaliter extirpa
re. atq꜒ sufficiēter vetustis cõsump
tis radicibus eam denuo plantare
Qꝫ si quedam vites sunt bõe: q̃dã
male. radicit⁹ extirpatis peiorib⁹
vel appositis palis in omnib⁹ lo
cis in quibus vites aptantur. que
relicte sunt adeo fodiantur ꝙ faci
le flecti possint. ⁊ totaliter submer
se in duas aut plures ptes secũdũ
exigentiam ⁊ possibilitatē ipsarũ
vnaqueq꜒ distribuatur. ⁊ duobus
palmitibus i singulis locis ad pl⁹
relictis: cum duab⁹ gemmis supra
terram ceteri amputēt᷑. ⁊ vnicuiq꜒
viti ex fimo aliquid apponatur.
Hec est pretermittēdũ ꝙ de nouis
palmitibus tantum de vnequeq꜒
sub terra mergēdum est: ꝙ radices
in loco cõgruo nouas emittere pos
sint que i veteri nisi sit quasi nouũ
facile non nascuntur. Qꝫ si aliq̃s
remaneat locus ad quem null⁹ pos
set palmes produci: eidem aliunde
translati noui palmites tribuantur
Omnis preterea propagatio fieri
potest in mensibus Octobris ⁊ No
uembris Februarii: ⁊ Martii. cum
terra nec adeo mollis est ꝙ como
de tractari non possit ⁊ eius partes
comminui. nec adeo dura ꝙ nimi
um fossiõi resistat. In aquosis aũt
nimium locis post hyemem: ⁊ i sic
cis ante hyemem: vtilius propago
ducetur. Ita tamen ꝙ i plano sub
terra vno pede: in cliuis ⁊ ruino
sis vsq꜒ ad duos pedes: vites tra
hēda mergatur. Uel forsan ea que
fit ante hyemem in omnibus locis
est melior: dum tamen in aquosis
terra circa eam bene dispõatur. ga

firmandis radicibus vt ait Pala
dius vitis incumbit: cum proferē
di palmites eā cura nō ꝓmouet.

De insitione vitium.

Vites inseruntur aut i vi
tibus aut i arborib9. Et
i vite quidem isitio duo
bus potest fieri congrue
modis. In trunco videlicet ⁊ pal
mite. Insitio in trunco fit hoc mo
do. Eligatur truncus inserend9 ta
lis qui sit solid9 ⁊ humoris exube
ret alimēto. neqꝫ vlla vetustate aut
iniuria laceratus arescat. Recidat᷑
circa terram ad pedem medium in
fra terram: nam supra terram diffi
cilius comprehendit. Varro autē
vitem scribit inserēdam secari debe
re triduo anteqꝫ inseratur: vt qui i
ea nimius est humor aduēticius ef
fluere possit. Inserendi surculi
sint solidi rotundi gemmis spissis
⁊ pluribus oculati. ex quibus tres
oculi vel duo in insitione ponan
tur. Radatur ergo sarmentum ad
duorum digitorum mensuram: vt
ab vna pte sit cortex. nec patiaris
nudari medullā: ſꝫ leuiter rade vt
incisura possit sensim i acumen exi
re: ⁊ corticata ps cortici noue ma
tris adaptetur. Infimus ocul9 ita
infigatur: vt trunco iunctus adhe
reat. qui ocul9 exteriorem debꝫ res
picere partem. Deinde ligetur vt i
aliis insitionibus est narratum. Te
gumento quoqꝫ aliquo a ventis et
sole defendatur. ne hi quatiāt: hic
adurat. Vbi calor temporis ligatu
ram inuaserit. ipsi pāniculo tenui
humor circa vesperam debꝫ frequē
ter affundi: vt hoc alimento cōtra
vim celi torrentis animetur. Po

test etiam aliquid veteris cum no
uo conuenienter inseri. Cum ergo
germen ceperit incrementum adiu
torio calami vel pali debet ānecti:
ne motus aliquis fragilem sarmen
ti procedentis quasset etatem. Le
ni vinculo et non stricte ligetur:
ne adolescentia mollissimi germis
nodo dure constrictionis āgatur.
Si infra terram inserueris: eam be
neficio congestiōis accumula: vt
hoc quoqꝫ nouis sarmentis preter
nutritis alimenta subueniat. Aliq
etiam i vite vel ramo biennali vel
vltra inserūt surculum longum mo
dicum veteris habentem: ⁊ trunci
grossitudinem possidentem vel etī
am iequalē: vel simul vtrinqꝫ iīc
tis ad scissam vel supradicto mo
do insitione parata: ⁊ lege propagi
nū obseruata. In palmite autem
insitio duobus fit modis. Et v
no quidem qui omnib9 melior ē.
vt nouum sarmentum: nouo per
scissurā addatur. incisura vtriusqꝫ
in eodem iuxta gemmam adhibita
loco. ⁊ ligatura cum peciola ex ce
ra imbuta ⁊ molli vimine. deinde
argilla congrue subsecuta. Alio
modo vt gemma vitis vnius exci
datur vsqꝫ ad medullam profūda
to vulnere ⁊ transuerse vtrīqꝫ ob
liquato. ⁊ tātundem de gemma vi
tis alterius obruatur: ⁊ loco prime
ponatur. ⁊ fiat colligatio vt i aliis
⁊ tunc conualescit ⁊ fructificat.
Quidam etiā expertus mihi asseru
it se vsqꝫ ad medullam vitem par
ua terrebra perforasse: ⁊ ibi surcu
lum conuenientem foramini modi
cum rasum infixisse et comprehen
disse: non abscisa vite. que quidē

ſi abſcidatur debet melius proueni
re. Eſt ⁊ aliꝰ modꝰ optime prouci
ens: vt incidatur inſerenda vitis
oblique vſqꝫ ad medullam vel ꝓ
pe eam: intantum ꝙ cuneus duorū
prope digitorum poſſit immergi. et
tunc ſurculus duarum gemmarū
modicum habens veteris vſqꝫ ad
medullam raſus ab vna parte vt ī
ciſura in acutum tendat: ⁊ prepara
tus eo modo quo melius adeque
tur: alteriꝰ partis exteriori remota
corticula: imprimatur ī plagam et
ligetur. ⁊ creta circumpoſita pecio
la poſtmodum inuoluatur. ⁊ per q̄
tuor digitos vel idcirca mater ſu
pra inſitam ſit abſciſa. nec ſupra eā
aut infra permittatur aliquid pul
lulare. ⁊ poſſunt circa vitē plures
ſurculi conuenienter aptari. Opti
me etiam prouenit ſi nouus tantū
modo inſeratur ſurculus. ⁊ ſi eiuſ
dem groſſitudinis ſit cum trūco:
erit meliꝰ quod eſſe poſſit. Alioqn
cum vna parte corticis adequetur
Vel ſecundum Varronem fiat ad
equatio medullarū. Inſitio in ar
bores duobꝰ poteſt fieri modis. et
vno quidem vt vitis trahatur per
ceraſum vel aliam arborem: vbi
vua tempore fructꝰ arboris matu
retur. Alio vero ut inſeratur in ar
bore: ſicut omnis inſitio in diſſimi
lia fit quandoqꝫ. Et primus qui
dem modus eſt. vt plātetur vitis
iuxta ceraſum vel aliam arborem
pirorum ⁊ malorum: ⁊ perforant̄
ille ⁊ per foramen vitis trahitur. ⁊
cum creuerint arbor ⁊ vitis ita ꝙ
efficiuntur ligna eorum continua:
preciditur vitis ex parte radicis
ita ꝙ non nutritur niſi per radicem
⁊ ſtipitem alterius arboris. ⁊ tunc
maturatur vua cum fructibus illiꝰ
arboris. Inſeritur autem in arbo
re vlmi: ⁊ forſan in quibuſdā aliis
ſecundum Columelam. vt truncꝰ
arboris gallica vſqꝫ ad medullam
perforetur terebra. ibiqꝫ affigatur
ſurculus vitis ſecundum modum
ſupra traditum cum in comuni de
inſitionibus locutus fui. Fiunt p̄
terea dicte inſitiones locis calidis
mēſe Februarii. frigidis vero men
ſe Martii: cum vites non aqua
to ſed ſpiſſo lacrimantur humore.
licet facte tempore quo aquoſas ef
fundūt lacrimas: aut poſtq̄ emiſe
rint panpinos: quandoqꝫ inſite cō
prehendāt. Poſſunt etiam de men
ſe Mai ⁊ Iunii iā conſumptis la
crimis ſi palmites iſerendi loco fri
gido ⁊ vmbroſo a pullulatiōe fue
rint preſeruati. Alium inſuper mo
dū quo nuda gemma loco alteriꝰ
cum melle vel alia quacunqꝫ re po
nitur a quibuſdam vulgariter pre
dicatum: non pono. quia cum nul
latenus approbare videtur natura
lis ratio propter nimiam teneritu
dinem gemme. Verum tamen qui
dam frater minor mihi aſſeruit ꝙ
de menſe Aprilis cum folia vitis ī
cipiunt apparere: accepit ſummita
tem gemme remanentibus foliis p
uulis cum quadam concauitate.
ac in eo loco poſuit aliam gemmā
ſimilem recentiſſimam aliunde ac
ceptam cum molli fimo bubulo.
⁊ ſine quolibet alio auxilio conua
luit. Ideoqꝫ probari poteſt licet vi
deatur contra naturalem rationem
poſitam a fratre Alberto theutōico
Catho autem ſcribit ꝙ vitis īſitio

vna est per ver. altera cum vua flo
ret: ea optima ē. Per ver vitem sic
inserito. precidito quam īseres. eā
mediam defindito per medullam.
eo surculos preacutos arcito quos
inseres. medullam cum medulla ꝯ
ponito. Altera insitio est si vitis
vitem continget: vtriusqꝫ vitem te
neram pro acuito obliquo īter sese
medullam cum medulla libro colli
gato. Tertia īsitio est terrebra vitē
quam inseres pertundito eo duos
surculos vitigineos quod genus es
se voles insectos obliquos arcito
ad medullam facito bis medullā
cum medulla coniungas. arcitoqꝫ
eam q̄ terrebraueris alterum ex alte
ra parte eos surculos facito. sint lō
gi pedes binos eos in terram dimit
tito. replicatoqꝫ ad vitis caput me
dias vitis vinculis ī terram defigi
to: terraqꝫ operito. Hec omnia lu
to depressa oblinito alligato inte
gitoqꝫ ad eundem modum tanqꝫ o
leas. Ego autem aliam insitionē
sepe probaui ⁊ eam inueni infallibi
lem ⁊ securam a pollutione ⁊ lesiōe
fossure. hanc insitionem hoc modo
facere debes. Accipe palmitem lon
gum nouum: habētem quatuor di
gitos veteris precedentis anni. ⁊ re
moue dimidiā veteris partē vsqꝫ
ad medullam: ea salua remanente ī
parte inserenda. ⁊ ex alia dimidia
veteris: forma cuneum longum tri
bꝰ digitis scilicet vsqꝫ ad palmitē
nouum. et ibi fiat vna etberca. et
cuneus ibi bene fortis existat īcisꝰ:
nō a parte medulle sed ab altera tā
tum. ⁊ fiat bene acutꝰ. Postea sci
de per medium stipitem inserendū
eiusdē grossitudinis si esse potest:
alioquin sit grossior parum. ⁊ de p
te habente minꝰ de medulla: dema
tur quantitas vnius digiti grossi.
⁊ in cisura infige cuneum vt ether
ca fortiter adhereat capiti breuio
ri stipitis scissi. ⁊ alia duo capita e
qualia sint aliquātulum vltra no
uum: vt vinculum possit stringere
vtrunqꝫ caput veteris sarmenti eq̄
tum. Deinde liga stricte cum iun
co scisso totam scissuram. ⁊ eo mo
do poteris īserere duo vel tria vel
plura brachia vitis: reliquis ōni
bus amputatis. Deīde totam vi
tem insitam demerge in terram. et
tot sulcos in quam partem volue
ris facias: quot brachia sunt īsita.
ac in quolibet sulco in loco vel lo
cis vbi loca insita ī terra iacebūt:
vnam paruam foueolam facias: ī
quam tota ligatura insite dimitta
tur ⁊ terra cooperta: pedibꝰ suaui
ter comprimatur. ⁊ vltra vnā spā
nam ad minus sarmentum superiꝰ
eleuetur: Item poterunt sarmenta
noua in nouo sarmento vel veteri
vsitato modo coniungi: ⁊ eodem
modo in terrā deprimi. sed est opꝰ
ꝙ īiūctura cannula scissa firmetur:
ne flectendo facile rumpatur.

De putatiōe vitiū ⁊ arborꝝ fructi
ferarum.

Locis calidis mense Oc
tobris Nouēbris Febru
arii ⁊ Martii: donec ca
rū augētur gēme iusta fi
et putatio vinearum. Frigidis ve
ro mense Februarii vel Martii tā
tum. In teperatis vtroqꝫ potest tē
pore fieri: sed comodius erit ī mō
tibꝰ. vineas que septentrionē aut
partes occidentis respiciūt: verno

putari tempore. Alia pars aduersa clementioribus plagis recidatur autumno. Nam in talibus locis et in omnibus calidis: pruinarum vis et natura nescitur. Sed semper secundum Paladium in putatione nitatur ut vitis fiat robustior in crure: ne debili viticule duo duramenta seruemus. quod quidam experti putatores nostri temporis in ordinatis et depressis vineis non obseruant: astruentes melius esse stipitem vitis renouari frequenter. Auferenda sunt leta itorta debilia et malis locis nata sarmenta. Et sarmentum quidem inter duo brachia natum: debet icidi. Et si pinguedine brachium quod cumque debilitauerit: illud brachio deciso succedat. Erit tamen optimum putationi sarmentum inferius bono loco natum: recuperande semper vitis causa tueri. et ad unam vel duas gemmas relinquere. In locis letis et clementioribus altius licebit vites expandere. In exilibus autem estuosis aut decliuis: humilior est habenda. Sed erit sapientis estimare vim vitis. Nam que tollitur altius et pinguis et fecunda est: plus quam octo palmites habere non debet. ita semper in parte media unum aut duos reliquamus custodes. Si macra et humilis est: singulis brachiis singula flagella dimitte. sed prouidendum est ne in una parte sint sarmenta que seruas. quod si fiat tamquam si fulgure tangatur arescit. Circa crus quicquid nascitur amputemus. si non desideret vinea renouari. Relinquenda sunt sarmenta neque circa durum neque in summo. quia hec velut pampinaria minus afferunt. Illa vero vitem nimietate fetus onerantur: et longius ducunt. quare sunt in medio loco seruanda non iuxta gemmam. sed aliquanto superius fiat plaga: et auertatur a gemma propter lacrimam defluentem. Ungues etiam custodum siccos et nociuos recide: et omnia que vetera et scabra reperies. Et si truncus vitis sole aut pluuiis aut noxiis animalibus est cauatus: purgemus quicquid est mortuum. Plagasque eius amurca linimus aut terra. quod proderit aduersus predicta. Cortex etiam recisus et pendens a vite tollatur. que res ut ait Paladius minorem fecem reddit in vino. Musculus etiam radatur ubique repertus. Sed plage quas in duro vitis accipiet: oblique ac rotunde fore debebunt. Vetera igitur sarmenta quibus primi anni fructus pependerunt: omnia recidantur. et noua circuncisis capriolis et ramulis inutilibus relinquantur. Sed sciendum est quod in quibusdam partibus sarmenta quantum longa sunt a natura producta: a putatore relinquuntur. ut apud cremonam et tridonam et alia multa loca. In quibusdam solum summitates steriles auferuntur. In aliis usque ad unum pedem: palmitum longitudo relinquitur. Alibi vero adeo stricte putantur: quod usque ad semipedis mensuram palmites breuiantur. Et primus quidem modus non est obseruandus nisi in locis letis ubi partice non ponuntur: sed vites velut partice vel funes undique extenduntur. Secundus vero apud Astronomos obseruatur cum palis tantum circa vitem affixis. et ad eos palmitibus paucis

extensis. Et hi duo modi precipue tolerantur i letis vineis: ⁊ i his vitium generib⁹ que suas gemmas p longa iternodia distulerunt. ⁊ huiusmodi vinee plurimum ⁊ multũ fructum ferunt: ⁊ multos botros licet nõ adeo magnos vt vites stricte putate. multũq; ⁊ assidue fodi ⁊ fimari desiderãt tales viee: vt fructum ⁊ palmites congruos ferre possint. he vero vinee i quibus vsq; ad vnũ pedẽ palmites breuiãt' vt Bonõie mutiue: ⁊ i aliis locis multis in mediocri solo defendũt': ⁊ q̃si in omni genere vitis. et congrue palmites fructũq; suum defendũt.

Que vero strictissime putantur vt apud forlinum: ⁊ i quibusdam aliis locis ⁊ i prouincia taliter procurantur in vitibus que sine palis ⁊ particis velut arbuscule in suis stant ordinibus. ⁊ in vitibus que spissos valde nodos inueniuntur habere: ⁊ maxime in exilibus solis ⁊ in speciebus vitis que vocat' albana ⁊ sclana. Et potest etiam talis putatio seruari i zizigha ⁊ verdiga. que si aliter putentur nimis miseras vuas ferũt: ⁊ sufficientes pro anno sequẽti palmites non producunt. ⁊ hec est in vineis putatiõis ratio. Jtem expertum ẽ. q; si sarmẽtes producentes vuas incidantur prope botros vuarum eis florentibus vel paucis diebus post: nascẽtur noui sarmentes cũ multis vuis pro agresta colligenda tẽpore vindemie ⁊ post ipsaʒ. Et puto q; huic experientie proderit: si a tota vite tempore dicte putatiõis auferãtur õnes sarmentes nati sine vuis: vel saltem hi qui in sequenti putatiõe a vite tolli debebũt. Jtẽ ꝓderit si vue prio nate nõ permittant' maturari: sed cum adhuc erũt acerbe pro agresta tollantur. hec autẽ locum habent non in õnibus generibus vitium: sed in his que tam i veteri q̃ in nouo vuas producunt vt sunt muscatell⁹ ⁊ similia. Jn arborib⁹ autem ⁊ pergulariis tot materie relinquũtur: quot virt⁹ vitis potest comode tolerare. vt tamen non sint in loco aliquo nimis spisse. ⁊ in sarmentibus reliquẽdis omnes summitates steriles auferãtur.

Putantur autem a pluribus de tertio in tertium annum tantũ: vt plures vuas ferant. Sed si ãnis singulis putentur: eas piguiores producent ⁊ longiori tempore vitem defẽdent. Quidam autem nunq̃ putãt vites in magnis aut ramosis arboribus constitutas: propter nimiam difficultatem putationis earum. sʒ particis vites fortiter pcutiũt: vt que arida sunt excutiãt. Et quidã nullomodo percutiũt: sed eas suo naturali motu viuere sinunt. ⁊ hoc etiam modo in locis pinguioribus defenduntur. Jtem sciendum est q; in cuiuslibet vitis putatione tria ꝯsiderãda sunt. scilicʒ fructuũ spes: vt tales palmites tantum relinq̃s de quibus percipiendorum fructuum spes habetur: vt sunt valde maturi ⁊ rotũdi ⁊ grossas ⁊ rotundas gemmas habentes ⁊ spissas secũdũ speciem vitis illius. Jtem successura materies. vt videlicʒ custodes ⁊ sarmenta in bono loco nata ex q bus materia sequentis ãni presumit': breuia valde relinquas. Jtẽ locus: qui vitem seruet vt custodẽ

relinquas. etiam i parte infima vel in aliquo congruo loco: cum propter vetustatem aut deformitatem aut nimiam longitudinem vitis indigz renouari: vt postq̄ sufficiēter creuerit in loco custodis residuum amputetur. Item notandum est q̄ si vitis mature putetur: maturius pullulat. ꝛ plura sarmenta maiora producit: propter retentionem humoris qui non effunditur cōsolidatis plagis ante cursum eius. q̄re totus cedit in augmentum ramorum. Qꝫ si tarde putetur: seriꝰ pullulat ꝛ fructus plurimos conseq̄ris propter effusionē superflui humoris aquosi digestionem humoris viscosi ex quo fructus generatur impedientis. Ideo vitis et vinee exiles prius: pingues vero que superfluo humore indigesto luxuriant nimium i frōdes ꝛ palmites. ꝛ que pruinas timent: serius amputentur. Itē post bonam videmiā strictius puta: propter consumptā virtutē vitis. post exiguam vero largiꝰ: propter vires eiusdem alterna resumptas requie. Arbores viti fere quedam nullomodo putant̄. vt que ferunt labruscas que sunt vites silvestres: que nunq̄ putari consueuerunt. Vel vites domesticas: que particis tantum a quibusdam siccitate purgantur. Quedā de tertio in tertium putantur annū vt sunt arbusta ꝛ arbores magne q̄ vites domesticas sustinēt: nisi sint fructifere arbores q̄ auiditate fructus non putantur. Vtile tamen ē si eis annis quibus arbores putande non reciduntur: nimia spissitudo ꝛ rami superflui amputentur.

De formatione vinearū et radicū inutilium amputatione.

Novellam vitē Colūella dicit post primum annū ad vnam materiam esse formandam. nec recidendam totam sicut Ytalie consuetudo est: anno secundo expleto: quia vel intereant vites i totum recise: vel infecunda sarmenta producāt. que amputato capite velut pampinaria de duro coguntur exire. Quare iuxta ipsam omissuram veteris sarmēti ad vnam vel duas gēmas inferioris capitis relinquēda sunt. quod est merito in viticula seruandum: nā debilis nimis viticula secundo anno recidenda relinquit̄.

Et sane adiuuādā calamis nouellam vitem vel exiguis palis: vt sequenti anno robustiores accipere possit. Et tādiu recidenda est vsq̄ ad vnā vel duas gemmas: donec leta ꝛ fertilia sarmenta producat. Quod cum fecerit siquidem vitis velut arbuscula est formanda: ad vnam tantum materiam reducat̄. Si vero cū pali ꝛ particarum auxilio stare debꝫ: i ea due materie sunt seruande. q̄ tante longitudinis formentur: quāta desideratur stipitis altitudo. vt videlicet in exili solo breuioris vnius scilicet pedis. in pingui vero ꝛ leto maioris: duorū scilicet vel trium pedum altitudīs disponantur. anno deinde sequenti quatuor ad plus materias habere debebunt que in partes quatuor diuidantur. Deinde sequentibus annis totidem vel plures: secundum doctrinam in earum putatione traditā. Qꝫ si vitis super arbore vel

arbusta cõscẽdere debet per etates ad hoc perducenda est donec ad ramos fuerit. ibiq3 incidi debebit: vt in ei9 summitate nata capita sequẽti anno diuidantur secũdum diuisionem que inuenitur in arboris ramis. Deinde cõsequẽter per ramos vitis procuretur ascensus: vnã semper materiam ad cacumen arboris dirigendo. Formantur vinee diuersimode secundum varias cõsuetudines ciuitatum ⁊ locorum. nam in quibusdam locis formantur in ordinibus cum palis ⁊ particis aut cum sarmentibus tensis. aut sine aliquo auxilio vt alibi dictum est. In quibusdam fiunt in aciebus. ⁊ tunc aut cum vna partica tantum vel duabus siue tribus cum sunt i leto solo: ⁊ maxime i aciebus artorum quibus vites mediantibus qbusdam palis sustentantur. Aut etiam fiunt in pergulariis paruis. ⁊ tunc a parte stipitis sunt depresse ⁊ ab altera diriguntur in altum. que multo idigent liguamine ⁊ labore: sed plurimum fructum ferunt. Ego autem pono vnam particã solã in parte depressa: ⁊ vnam in parte alta bene fortem. que omnes palmites valde longos ⁊ fere ad terram pendentes sustinẽt cum magna fertilitate vuarum. sed vnam particã ab altera distare facio per vnũ brachium solummodo: ⁊ alia pergularia facio in ripis vinearum ⁊ agrorum ĩ quibus sunt sepes ⁊ arbores super quas reponunt sarmẽta multa ⁊ maxima pro anno sequenti. et hocmodo paucis expensis multas vuas percipio in ripis ⁊ sepibus viridibus: que alias nisi pro clausura ⁊ lignis. ꝓ igne pauce aut nulle vtilitatis existũt. que etiam plurimum loca exornant. In quibusdam formantur in arbusta humilima ordiata vndiq3. vel in magnas arbores aciebus distictas. Arbusta hũilima vitifera formãda sunt: vt eis plantatis postq̃ biennio vel triennio elapso sufficienter conualuerit i sex vel septẽ aut octo pedũ altitudine recidantur. Ita ꝙ in exili solo breuiora: in leto vero ⁊ pingui altiora formentur. vbiq3 natis ramis anno sequenti omnes exceptis quatuor melioribꝰ amputetur. ⁊ remanentes: i partes quatuor diuersas cum particis aut iuncis formentur. ⁊ ligatis lapidibus sufficientibus perpendiculariter cogantͬ per latera extendi: ne dirigantur ĩ altum. qui cum fortificati fuerint: longitudinem trium vel quatuor pedum sinantur habere. In quorũ capitibus erunt vites fortibus viculis alligande. ⁊ hic modus precipue obseruatur in partibꝰ Mediolanensibꝰ. S3 i pergamẽsibꝰ faciũt stipitem magis depressu3: videlic3 trium pedu3. ⁊ ramos innatos etiã plures eleuant in altum: formãtes arbusculam vitiferam ad modum campane inuerse. In cuius medio super stipite moratur qui putat vitem ⁊ arborem. et ipsam vitẽ circũcirca expandit: faciens palmites õnes foras vndiq3 stare decliues. Magne vero arbores formãde sũt vt in altum ⁊ depressum habeãt vndiq3 multos truncatos ramos: secũdum possibilitatem vitis arborem operientis. super quorum capita ligabuntur vites q̃ postmodũ õnes

onuste ad inferiora flectetur. Pos sunt etiã comode formari vt vites ferant: et ipse arbores augmentum non perdant. hocmodo videlicet. cum populus salix vel vlmus erũt circa grossitudinem brachii: circa duodecim vel quĩdecĩ pedes sum mitas incidatur. et ramis ibidẽ nas centibus vnus rectior: permittatur in altum extolli quãtum voluerit. et singulis ãnis vel alternis ramus culi auferãtur ab ea: sola summita te relicta. ceteri vero rami infra di missi formentur vt in humilibus arbustis vitiferis dicũ ẽ. ad quos vites ligẽtur: nec abinde supra cõ scendere permittãtur. Itẽ vt Var ro scribit. vbi terra naturaliter hũi da est: ibi altius vitis tollenda: eo qꝫ in partu et alimonio non vt i ca lice querit aquam sed solem. Id circo vtile esse puto in locis cãpes tribus humidis pampinare vieas temporibus congruis: scilicet mẽse Maii et Iunii. et ipsas liberare ab omnibus superfluis et inutilibus pampinis et sarmentis. Deinde ma turatis vero vuis post mẽsem Au gusti eas superfluis frondibus de nudare: vt sol vniuersas vuas vi dere et coquere possit vt vinũ for tius et maturiꝰ fiat. et sup̄flua hu miditate consumpta: fiat melius duraturum et melioris odoris.

De releuatione vinearũ.

Inee releuande sunt et vites ligande: anteq̄ gẽ me nimium turgescant. et vinee quidem que in ordinibus cum palis et particis fuerint: ita qꝫ in eis vites spisse sunt vndiqꝫ distantes equaliter re leuaude sunt: vt cuilibet viti palo affixo eadem in medio vitis ciga tur conuenienti vinculo si vinea ẽ depressa. Si vero alta: in duobus cingenda est locis. prius tamen ad nouẽ palos sex cannis aut particis conuenientĩ altitudine alligatis: ita qꝫ vna vitis sit in medio et cete re circonstãtes. sic enim defendun tur a casu: et vindemiantibus qua si ad omnes vites aptus patet ac cessus Deinde palmites ĩ ptes qua tuor diuidãtur. et fortiores fortio ribus particis: debiliores debiliori bus alligentur. In his vero vine is que rariores habent vites: pali per totum tribus distantes pedibꝰ affigãtur. et eisdem cannis vel par ticis firmiter ligatis: superinducan tur vites. et taliter distribuantur: qꝫ operiant vniuersa spatia et ligen tur. et hic modus obseruatur i mul tis vineis Marchie Anthonitane. sed mihi non placet. Vbi vero pal mites velut funes tẽduntur: cuili bet viti circa eã tres pali parui po nuntur abinuicem distãtes medio pede. et vinculum quoddam circa eos velut sarmentum cigatur. dein de palmites extendãtur. et inter vi tem et vitem furcula parua pona tur: vel baculus ligetur ne vue flec tantur ad terram. Et tam huic vi nee q̄ȝ ceteris i quibus palmites lõ gi relinquuntur multum proderit: si facta prope palum ligatura extra eam postq̄ȝ iam lacrimas effũdũt: suauiter modicum torqueantur sar mentes. nam huiusmodi tortura nascitur ĩfra ligaturam successura materies. nec vuis nascẽtibꝰ aliq̄m

īferet lesionē. Et hic modus apud aster laudabiliter seruat' ab ōnib9. sed palmites circa vitem sine particis ad duos tres vel q̄tuor palos post vinee fossionem satis irrationabiliter ꝛ inepte ligātur. In his autem vineis que ī aciebus cōsistūt si cum particis aut sarmētibus tantum fiūt: nota est earum operatio. Si vero ī paruis pergulariis affixis paruis palis iuxta vites ꝛ lōgis tribus pedibus ex opposito remotis: baculus fortis iter vtrūq3 palum paruum et magnum ligetur a parte vitis depressus ꝛ ad oppositā eleuatus. super quibus sufficientibus particis positis: vites distribuantur equales. Si vero ī arbustis vel arboribus sunt vites: nihil aliud agendum est nisi vt vites in plurib9 locis ligētur ad stipites. ꝛ earum palmites per ramos ꝛ truncos equaliter distribuuti ligentur. Sed prouidendum est omnibus annis vitem resolui ac religari: qa refrigeratur vt Paladius ait.

De fimatione vinearū. et radicū inutilium amputatione.

Mense Octobris vel Nouembris Februarii vel Martii fiunt pue fouee circa vites. ꝛ amputatis cunctis radicibus q̄ in summitate sunt terre: letamē īpōit'. ꝛ maxīe h° est in vite nouella seruandum: vt amputētur radices superuacue q̄s produxit etate. que si conualuerint inferiores radices faciunt nutrire: et remanet vitis in summitate suspensa. que res eam frigori faciet obnoxiam ꝛ calori. sed he radicule nō ad stipitem debent recidi: ne aut plures inde nascantur: aut noua plaga corpori vitis impressa: vi secuturi algoris vratur. Recidantur autem relicto digiti spatio. ꝛ si placida hyems est: vites relinquam9 aptas: cum ante hyemem hoc ē factum. si violenta: ante mēsem Decēbris operimus. Si perfrigida: modicum colūbini stercoris circa viticulas largiemur. Sed cum alium fimum ponim9. paruis parū: magnis vero vitibus plus appōim9. Plurimum igitur operatur in vineis letaminis admistratio frequens ad multum proferēdum fructum. sed quia cōsueuit vini saporem viciare ꝛ durabilitatē ledere. qui nobilius vinum habere cupiūt: de mēse Augusti vbi vinea miserior est: lupinorum corbem vnam in bubulca serūt. ꝛ cum ad debitum augmētum peruenerint: eos euertunt. et optimum stercus vineis prebere dicuntur. Vel in foueis circa vites factis ponunt minutatī incisos sarmentes ꝛ pampīos. et operiunt.

De vineis ligonizandis.

Mense Martii nouella vinea icipiat puluerizari. qđ tunc ꝛ deinceps vsq3 ad Octobrē: singulis mēsibus agendum est. non solu3 propter herbas: s3 ne tēera adhuc semiasolidata terra constringat. Sed in mēse Julii mane ꝛ vespere iam calore deposito deb3 effodi: ꝛ auerso gramīe puluerizari. Graminum radices sunt cum obsint plurimū extirpāde. Fiant preterea sulci per illas partes in q̄bus aqua colligit'.

vt ad extremas partes facile deflu at. que si remanserit: nouellas exti guit: et ãtiqͣs vites elidit. Eodem mense Martii est celebranda com pletarum vinearum fossio: anteq̄ gemme nimis turgescãt. quia si fos sorem apertus vitis viderit ocul⁹: cecabit̃ spes magna videmie. De inde mense Mai fit secunda fossio vinearum eo tempore quo nondũ florẽt: vel eo quo iam florere desie runt. quia que florent: constat non esse tangenda. In qualibet autem fossiõe cauendum est: ne fiat eo tẽ pore quo terra nimis madida vel nimis sicca est: sed cum medie dis positionis existit. Et quanto terra magis pulverizabitur: tanto meli⁹ erit. Sufficit tamen si mediocriter profũde fodiatur. Sit autem stu dium vt vniuersa terra fodiatur e qualiter: vt nihil in ea crudi soli re mãeat. et maxime iuxta vites. quã rem virga i qua sit altitudinis pas tini modus designatus: diligẽs cus tos i multis locis exploret. Nã hec cautela dolosos fossores ab hac ne gligentia submouebit.

De nocumẽtis q̄ vitib⁹ accidũt. et cura ipsarum.

Ccidunt nocumẽta i pri mo anno plantatis viti b⁹: vt peãt vel semiuiue remaneant. Quod quidẽ quandoq̄ fit propter herbas circa eas iacentes: quarum radices sibi nutrimentum surripiunt. quod si accidat: frequẽti fossione et herba rum incisione iuuentur. Aliquãdo vicis arborum vel sepiũ vmbris. et tunc aut amputãde sunt: aut frõ dibus denudande. Sepe etiam ex nimio solis ardore deficiunt. quo casu aut obumbratiõe aut operimẽ to terre circa eas cũ aliquo stramie ne omnino siccentur: aut aque con uenientis exhibitiõe lesionem eui tant. Accidit etiam quãdoq̄ nocu mentum vitibus ex vicinitate qua rũdam plantarum. sicut caules co rilli et lauri. Compertum est enĩ hec adurere vitẽ. Ideoq̄ in vineis plã tari nõ debent. Quandoq̄ patiun tur animalium corrosionẽ. que plu rimũ ledunt eas et toxicãt. Ideoq̄ si pauce sunt vites: spinis cõgruis muniãtur. si plures: fossatis cingã tur et sepibus. Quandoq̄ vites in hyeme gelu pereunt. quare reciden de sunt iuxta terram. et i talibus lo cis in putatione curandum est: vt nũq̄ stipes erigatur aliquis supra terram. et cum approximat hyems: vites putent̃ nõ curtatis flagellis. et omnibus simul in quibusdam lo cis cum iunco ligatis iuxta terram flectantur. et super capita ipsorum ne surgãt: aliquid terre ponat̃. De inde post hyemem reducto ligami ne releuentur. vel fiant in arborib⁹ tantum super quas non facile gelu siccantur. Aliquando autẽ frig⁹ non totam perimit vitem: sed solũ nouos palmites qui propter ligni teneritudinem et medulle magnitu dinem: se defendere nequeunt. Qd cum acciderit sursum i loco ydõio palmitibus procreandis: aut etiam modico de palmitibus relicto si a liquid viriditatis ibidem habue rint recidatur. sic enim quasi reno uabitur et formabitur vitis. et for san eodem anno aliquem fructum

feret. Accidit etiam plerunq3 vt postq3 palmites ⁊ vuas ptulerint: pruinis omnem viriditatem amittant. quare in talibus locis omnia genera vitium plantāda sunt que tarde virescant. vt sunt albana garganica ⁊ maiolus. Plerūq3 vineas inuadunt ruge: que omnem viriditatem corrodūt. ⁊ vermes virides. ⁊ azurri parui qui caiaturi vocant᷑ Bononie. qui natos cum vuis palmites perforant ⁊ desiccant. Cōtra que: subueniendum est vt per manus mulierum ⁊ hominum colligātur: ⁊ pedibus conculcentur vel igne crement᷑. Accidit preterea sepissime vt tempore caloris descendat cū feruenti sole paruissima pluuia venenosa ⁊ adusta: que vulgariter apud Bononiam mellinum vocatur. que multa genera vitiū adeo ledit: q̄ earum fructum omnino in nihilū reducit. Ideoq3 vbi hoc frequenter accidit: ea plantent᷑ vitiū genera que modicū vel nihil ledūtur ab eo. vt est malisia ⁊ albana ⁊ grilla: ⁊ quedam alia genera nota.

Tempestas etiam sepe omnio vineas consumit. Cōtra quā nihil ōnino valere pōt: nisi forsan pia oratio ad deum mundo corde directa. Licet quidam tam mares q̄3 femine ignorātes naturam et generationem grandinum: imprudenter aut fallaciter asserant contra grandies et fulgur quedam fieri posse.

Accidit etiā quandoq3 q̄ vitis ligone ledatur. ⁊ tunc quidem vitis stricte ligetur in plaga. ⁊ ea circunfossa ouinum vel caprinum admisceatur cum terra letamen. Accidit preterea sepe q̄ vitis tot pampīos profert: q̄ eos ⁊ vuas ad debitum nequit producere augmentum. In quibus mense Mai consideranda sunt sarmenta: q̄ nouella vel vetꝰ vitis protulit. ⁊ ei pauca ⁊ solida relinquamꝰ. ⁊ in nouellis amminiculis firmamus: donec brachia firmata durescant. nec amplius resecte ⁊ pullulāti viticule q̄3 duas vel tres materias relinquamus. ⁊ propter ventorum iniuriam alligentur. Si reliquas in primordio pauciores hoc mēse pampinari conueñiet. sed tūc est pampinatio necessaria: cum teneri rami digitis stringentibus crepabunt sine difficultate carpendi. hec res vuas efficit piguiores. successuram materiam corroborat. ⁊ vtilitati fructuum cōueñit solis admissu. Accidit pterea vitibus sepe tanta debilitas: vt misera nimis sarmēta ⁊ vuas producant. quibus fimo frequenti fossione et stricta putatione subueniēdum ē. Quedam autē adeo lete ⁊ pingues sunt: q̄ magnitudine pampinorū vineas claudunt. ⁊ sē: viciasq3 vites quasi suffocant. nec fructum suum maturare permittunt. Quibus subueniri oportet larga putatione. rara fossiōe. fimi priuatione. ⁊ palmitū ⁊ pāpinoꝝ iutiliū amputatione tempore Mai. ⁊ frondium spoliatione in locis frigidis. et precipue cui vue putrescunt. pampinētur per latera triginta diebus ante vindemias. ⁊ sola frons illa seruanda est: que ī summitate posita solem nimium defendit a vertice. ⁊ si q̄ in terra iaceāt: sursum sine reuolutione suauiter eleuentur. In locis autem ardentibus et siccis:

obũbratur vua:ne vi solis arescat. si aũt viee breuitas aut facultas p mittit operarium. In quibusdam etiam locis nimias hominum ⁊ ca num patiuntur insidias. Quas dili genter die noctuq; maturitatis tem pore custodiri debet. et in eis plan tari debẽt ea genera que nõ sint de lectabilia: sed austera ad edendum vt Gimaresca ⁊ gimaron⁹. que nõ de facili tanguntur ab aliquo: ⁊ ta men nobile ac seruabile vinum fa ciunt. A scurlis sepe preterea plu rimum infestantur. quod cum acci dit funib⁹ et signis terribilib⁹ per vineas appensis. ⁊ personis circun dantibus ⁊ eos terrentibus: expel lantur. Qz si tanta est eorum inua sio ꝙ predictis modis defendi nõ potest: fiat in medio vinee super q̃ tuor columnis locus eminens: sup quo puer aliquis maneat trahatq; ⁊ moueat funes ab aliis capitibus ad longos palos circa vineam liga tos cũ cucurbitis et paruis baculis circa eas: cum in aliqua parte vide rit oportunum. vt ĩ ciuitate Eloge ab omnibus obseruatur.

De conseruatione vuarum recẽtiũ uel siccarum.

Vuas quas seruare vole mus: ligam⁹ illesas. nec acerbitate rigidas. nec maturitate fluentes: sed quib⁹ est granum luce penetrabile ⁊ splendidum. et tactus cum mol li iocũditate callosus. Si qua sunt viciosa resecemus. nec patiamur in teresse qbus ĩexpugnabilis acerbi tas cõtra blãdimẽta estiui caloris ĩduruit: tũc icisos botrionũ tẽaces calida pice ambiri oportet. atq; ita in loco sicco frigido ⁊ obscuro sine luminis irruptione suspẽdi. Item aliter. extracto pane de furno non nimis calido: ponatur in eo palea ⁊ supra eam vue: ibiq; p horã secũ dum ꝙ meli⁹ tibi videbitur dimit te: donec aliquãtulum fiant passe. Vel ponantur super asside vel a liqua craticula in furno. ⁊ postq̃ i de fuerint extracte: submergantur ĩ musto dulcissimo. ⁊ ponãt᷑ ad so lem donec aliquantulum sint sicce seu aliquantulum musto guttate. ⁊ ponantur in vase veluti in lagena vel sacco. Itẽ aliter. vuas sole te coctas pone in musto feruenti ad ignem modice dimittendo. ⁊ pone ad solem iterum ⁊ sunt optime. I tem vue sanissime ⁊ aliquantulum ad solem passe: seruantur in zabulo siccato ad solem. Item ĩ paleis vel feno substratis. Item in foliis vi tis siccatis. Item in melle. Catho ait vuam in ollis comodissime cõ di ⁊ in sappa ⁊ ĩ musto. Recte vuã passam grecam sic facias. meliores acini et dulcis et lucidi botriones in ipsa vite torquebis. et patieris sponte mediocriter siccari. Deinde sublatos in vmbra suspendis et v uam districtam componis in vas culis substernis pampinos sicco al gore frigẽtes: ⁊ manu comprimis. ⁊ cum vas impleueris: desuper pã pios addes ⁊ optulabis ac statues in loco frigido sicco quem nullus fumus ĩfestet. Salernitani autẽ v uam passam hoc modo faciũt. Eli gũt enim meliora vuarum grana: ⁊ ad solem desiccant. deinde in fur no modicum posita cũ vino dulcĩ

abluunt et superaspergunt pulue rem cynamomi. ꝛ ligãt in foliis fi ci ꝛ seruant per annum. hec virtutẽ habet leniendi. et decocte i vino et ipsum vinum: valent cõtra frigidã tussim. Fit etiã vua passa optime hoc modo. torqueatur in vite. ꝛ sic torta per tres vel quatuor pendeat dies. Deinde collecta quilibet bo trionus cum manu vel tenacula i musto dulci feruenti ponatur. ꝛ in tantum ꝙ bis possit dici salutatio beate virginis marie teneatur. Dei de siccetur ad solem si calidissim9 est. vel in clibano pãe extracto. Ca ue tamen ne pluuiis aut rore tanga tur. Deinde refrigerata in aliq° mũ do vase ponatur. ꝛ optime compꝛes sa desuper põderetur. Quidam aũt ea exsiccata ad solem iterum i mus to dulci frigido obruũt: ꝛ exsiccãt aliquantulum ꝛ componunt. Sed hec omnia fieri comode pñt de v uis recentibus sine tortura racemi: omnibus aliis que diximus obser uatis. dum tamen scias ꝙ difficili me siccari possunt ad solem i regio nibus temperatis. Item grecis do centibus si vuas vel poma in vite vel arbore diu seruare volneris: vasculis clausa fictilibus ab vna parte partusis diligenter a summo tecta suspende: quãuis poma gip so cooperta in lõgam seruẽt' etatẽ.

De virtutibus vuarum.

Va in duo diuiditur se cundum Ysaac. Est enĩ acerba ꝛ matura. Acerba ẽ frigida i tertio gradu: sicca in secundo. hec tres habẽt sub stantias in se diuersas: scilicet gra na corticem ꝛ sucum. Granorũ na tura: sicca est ꝛ dura. nullius con uersionis in corpore: sꝫ itegra egre ditur. sed farina ex eis pistatis fac ta bibita cõfortat: ꝛ colericam eges tionem strigit: maxime si assentur.

Cortex grossus ẽ nec conuertitur ꝛ ideo non nutrit. confortatiuus ẽ stomachi. ꝛ epatis calorẽ extiguit. siti aufert. acumen colere rubee mi tigat. Vomitum ꝛ egestionem cole ricam stringit. Oculis appositꝰ pal pebrarum grossos humores attenu at ꝛ exsiccat. Item valet ad pruri ginem oculorũ ꝛ asperitatem. Su cus vero vue acerbe: ante dies ca niculares ad solem poni debet: vt siccetur ꝛ spissetur vt mel. hic va let humoribus ad gulam descendẽ tibus: ꝛ gingiuas ꝛ auriculas. Si clistere facias: valet vulneribus in testinorum. ꝛ diuturnis humorib9 in vuluam descendentibus. Vua matura que est i sua completa dul cedie: sanguinẽ laudabilem facit. ꝛ ceteris fructibus quemadmoduꝫ ficus melior cib9 est. Plus tamẽ fi cus ꝙ̃ vua nutrit. Testatur autem hoc: quia quidam suis tempoꝛib9 eis solis vtuntur. vnde pingues fi unt: ꝛ clare eorum cutes. desistẽtes vero ab earũ esu: facile marcescũt. Eius ossa sunt frigida ꝛ sicca: gra nis acerbe vue vicina. habent tamẽ acumen quoddam: propter quod cito exeunt ante cõuersionem. Itẽ cortex eius frigidus ꝛ siccus est: et ad digerendum durus. ꝛ si cum of sibus ꝛ cortice edatur: idurat eges tionem. ꝛ inflationem ꝛ vētositatẽ generat: ꝛ humores lõgiquos a san guine laudabili. Si comedantur

in hora qua de vite accipiuntur: si quidem ineniāt stomachum malis humoribus vacuum ⁊ cibis: ⁊ for tis sit digerere: bene digeruntur. et in laudabilem sanguinem cōuertū tur. ⁊ ventris adiuuant solutionē. corpusq3 a malis purgant humori bus. Econtrario si stomachum in ueniāt malis humoribus vel cibis plenum: ⁊ digerere sit imbecillis: in eo morantur ⁊ inflationem generāt ac rugitum: ⁊ in humores malos ↄ uertuntur. ⁊ fumum noxium pluri mum creant. Appēse autem ⁊ ab ae re humorib9 superfluis desiccate: ceteris vuis sunt laudabiliores: et subtilibus dietis conuenientes. Ab inflatione longe sunt ⁊ vētositate vel fūositate. nec stiptice sunt. nec solubiles. In mustū misse vel sap pam. grosse diete sunt ⁊ stomacho minus conuenientes. Ventositatē ⁊ inflationem producunt: propter extraneos humores ex musto vel sappa assumptos. Vue multū car nis habentes: nutribiliores ⁊ durio res existunt q̄3 he que plus humo ris q̄3 carnis habent. Item vua cu ius sapor est dulcis ac grossus mel liq3 vicin9: calidior est: sitimq3 ge nerat. ⁊ grossioris est nutrimenti et ad digerendū durioris. inflationē faciens ac rugitum. ⁊ opilationem splenis ⁊ epatis. Et vua cuius sa por est subtilis aquosus: frigidior est: ⁊ digeri lenior. stomachi cōfor tatiua et mundificatiua a coleriais humorib9. sitis mitigatiua. ⁊ due niēs complexionibus temperatis. Et vua cuius sapor est medius in ter predictos: est medie potestatis. Alba vua clara et aquosa: leuiter nutrit ⁊ facile digerit. venas cito perforat. ⁊ vrinā prouocat. Nigra grossa est ⁊ digeri dura. sed cōfor tatiua stomachi. ⁊ si bene digerat: nutrimentum bonum prestat. Rufa vel citrina media est supradictarū. Passum siue vua passa: ē sicca ad comparationem viridis. ⁊ ex ea q̄ dam est dulcis: q̄ calidior est ⁊ hu midior: maxīe si nigra sit. ⁊ hec va l3 ad dolorem pectoris ⁊ pulmōis ⁊ tussim mitigat. Que vero acerbi tatem hab3: minus nutrit: ⁊ frigidi or ⁊ siccior est dulci. Ideoq3 stoma chum confortat. calorem extinguit. ⁊ ventrem constipat.

De apparatu vindemie.

Appropinquante vindē miarum tēpore: preparāde ⁊ aptāde sunt tine in his locis in quibus moris ē vinum cū suis racemis ⁊ arillis bu lire. In aliis vero torcularia. Item corbes cophini ⁊ ciste ⁊ cetera istru menta ⁊ vasa que vnicuiq3 necessa ria vel oportuna sunt secūdum va rias et diuersas locorum consuetu dines: ⁊ ōnia vasa necessaria sunt mollificanda optime et lauanda. Et iunci veteres seruati querendi sunt. quia meliores ⁊ durabiliores sunt nouis: qui adhuc seminaturi existunt.

De tempore vindemiādi.

Utile est dinoscere quan do vindemiādū sit. nam quidam anteq̄3 vue ma turentur vindemiant. et ideo subtile et infirmum ⁊ nō pma nens faciunt vinum. Alii vero tar dius vindemiantes: non solum vi neas ledunt resolutis iam viribus

eius: sʒ etiam tale vinum passibili us ꝛ minus durabile faciunt. Cognoscitur ergo tēpus vindemie gustu ꝛ visu. Auicenna enim democritus ꝛ affricanus dicunt sex solum diebus debere vuam ꝛ nō pluribꝰ permanere maturā. Si enim granū vue iā nō viride sit: sed in ea nigredine vel alio colore in quo tādem esse debet secundum naturam generis illius vue: significat eam ēē maturam. Quidam autem exprimūt vuā: ꝛ si quidem effluxerit granū vue nudum non continens carnē: maturas esse ad vindemiam approbāt vuas. Si vero effluxerit granū cum parte carnium: eas non dicunt esse maturas. Quidam autem ex quo incipiunt passe fieri: maturas concinunt vuas. Alii vero probāt ita. ex vno densissimo botro vnuʒ auferunt acinum. post vnum vel secundum diem considerant si manet in eadem forma locus acini. et si circunstantes nullam recipiunt augmentationem: vindemiare festinant. Si vero acini locum minorē factum considerent: quasi his que in circuitu sunt acinis adiunctis: sustinent vindemiā donec augmentatio procedit. Paladius autē ait maturitatem cognosci. si expressa vua: grana que ī acinis celantur sint fusca: ꝛ aliqua prope modū nigra. quā rē facit maturitas naturalis.

Oportet ergo tunc vindemiare. et maxime luna existente ī cancro vel leone vel libra vel scorpiōe vel capricorno vel aquario. Ea vero finiente et subterranea existente: festinare oportet vīdemiam. facere vt burgundius ait in libro de vīdemiis quem de greco transtulit in latinum. Et in summa sciendum est. ꝙ si vue nimis pigues per latera frōdibus denudētur: vinum quod ex eis fiet: minꝰ erit aquosum potentius ꝛ melius duraturum. Si vue colligūtur post tertiā: rore cōsumpto ꝛ aere calido ꝛ sereno: vinum erit potētius ꝛ melius duraturum. Vue lucide non pingues neqʒ consumpte: nec in aliqua parte corrupte: vinum faciunt potentius ꝛ melius duraturum. contrarie vero contrarium operātur. Vue nimis mature vinum faciunt dulciꝰ: sed minus potens. minusqʒ durabile: ꝙ̄ eedem tēpore priori collecte. Vue nimis acerbe: faciūt vinū acerbiꝰ. Mediocres vero: faciūt vinū potens ꝛ melius duraturum. Vue ī augmento lune collecte: vinum minus seruabile faciunt. In decremēto magis. Si vue nigre ad bulliēdum ponantur ī fundo tine: vinū erit rubicundius. si mature maturius. si acerbē acerbiꝰ. Si mel dulcius. si saliua saliuatum. Et generaliter saporem ꝛ virtutem acquirʒ eiꝰ quod in eo loco ponetur: si diebus cōgruis simul ebulierit. si vue collecte quibusdam diebus in aceruo steterint: vinum maturius erit. Si mustum in doliis siue graspis ebuliat: bonum ꝛ durabile erit. sed tardiꝰ clarificatꝰ: ꝙ̄ si cū eis ebuliat.

Qualiter vindemiandum sit.

Ui portāt cophinos maiores vel corbes: et qui vuas ī cistis colligunt: eligant folia. ꝛ si quis acerbus vel putridus aut siccus ī ueñiatur botrus: auferatur. Oportʒ

autem ⁊ calcātes vuam si quid ob liti sunt qui presunt cophinis aut corbibus: ipsa eligere folia. ipsa e nim contrita cum vuis: austerum magis operantur vinū ⁊ facile cor ruptibile. De acerbis autem putri dis ⁊ siccis vuis: maximum fit no cumentum vino.

Qualiter debent vue calcari. et ex eis vinum fieri.

Missas torculari vuas statim pedibus exprimi oportet ab his q ad hoc sunt ordinati. ⁊ cum om nem acinum equaliter calcauerint: sursum racemos ⁊ grana eleuent ⁊ attrahant vt multum humoris sub torculario defluat. ⁊ cum secundo calcauerint et i altū racemos erexe rint ⁊ molles ⁊ calidos ⁊ cum val de humidos eos fecerint: sic sub lig no ⁊ palo eos ponant. Calidi enī ⁊ molles existētes: facile fluxibiles fiūt. Si vero humidi valde dispo nantur: necesse est graui supposito scindi eorum compositionem. In trantes autem in torculari oportet valde pedibus esse nudos. ⁊ non sepe exire ⁊ itrare nudis pedibus. ⁊ est bonum ꝙ in eo non comedāt nec bibant. ⁊ ꝙ sint vestiti ⁊ cincti propter sudores superuenientes. In quibusdam tamen partibus vt Bononie calcantur ad vineam in corbib9 sicut mediocriter possunt. ⁊ calcate pōite sup currib9 ĭ vasis ponantur ad tinas. i qbus eas sta re ad feruēdum permittunt per oc to dies ⁊ vltra vsq ad quindecim vel viginti. ex quo multum pu rificatur vinum: sed sapore racemo rum inficitur. Ideoq melius est ꝙ supra tinam ponatur cratis vel in strumentum ex assidibus perfora tum ad hoc dispositū. supra quod stet vnus calcator qui calcando p ficiat quod in corbe compleri non potuit. ⁊ cum omnes bene calcaue rit racemos cum pedib9: per vnā partem in tinam emittat. in qua tā tum buliat solummodo ꝙ purifi catum sit. ⁊ racemi supra liquorē e leuati ab eoq diuisi. quod in pau cis euenit diebus. quo facto repōa tur in vasis ⁊ i tinis. ⁊ aqua pona tur parum vel multum: secundum ꝙ nobiliores ⁊ potentiores aut vi liores vue fuerint. ⁊ secundum ꝙ hoc vinum quod mixtum dicitur melius vel peius optatur. Sciēdū est tamen ꝙ quanto meli9 vue cal cantur: tāto minus ⁊ deterius fiet mixtum. sed de puro plus habebi tur. Si vero male calcate fuerint: econtra erit. ⁊ secundum illum mo dum vinum purificabitur ⁊ dura bile fiet. nec viciabitur racemorū sapore. scias tamē ꝙ vuas debiles aqueas magis: nobiles vero min9 bulire oportet. Est autem sciēdū quasdam esse species vuarū: adeo austeros racemos suos habentes: ꝙ cum eis vinum sine sui detrimento bulre nō aud3. quasdā vero: adeo modicum austeros habētes: ꝙ cum eis bulire plurimū possit. Notan dum est etiam ꝙ quanto vue pin guiores ⁊ aquosiores sūt: tāto ma gis cum racemis bulire debent in ti nis: Et quanto nobiliores ⁊ sicció res fuerint: tanto min9 in eis stare oportet. Item sciendum ē ꝙ postq̄ vue collecte sunt ⁊ in aceruū pōite

si duobus vel tribus diebus sic ste terint: valde ipsarum ꝛ vini auge tur maturitas ꝛ dulcedo. Ideoq; utile est in vineis habere bitumen i quo vue ponantur: vbi diu stare poterunt. et extra i tina parua ex bi tumine facta: colligi maturū vinū quod inde liquabit. quod valde suaue ac delectabile erit. non tamē in estate de facile poterit conseruari

Sciēdum est etiam q omne vinū quod cum racemis et pellibus seu corticibus acinorum non feruet ē albū. quod vero cum eis feruet: ti getur ab eisdem: ꝛ corticis colorē nigrum aut album vel rubeum acq rit vel aureum.

De his q̄ ex vuis fieri possunt.

X vuis fieri possunt a grestum passum defrictū caroenum sappa vinum ꝛ acetum. De quibus ō nibus dicendum est qualiter fiant ꝛ conseruētur. ꝛ de natura ꝛ virtu te quam habent in corporibus hu manis.

De agresto passo defricto caroeno ꝛ sappa.

Grestum fit duplex liq dum ꝛ siccum. Agrestuꝫ quidē liquidum fit hoc modo. Cum vue sunt adhuc acerbe: sed ad debitum vel quasi peruenerunt augmētum: col liguntur ꝛ pistantur. ꝛ in mastelluꝫ vel tinam vel aliud vas ponuntur ad solem. ꝛ i eis aliquid de sale po netur. ꝛ postq̄ duobꝰ vel tribꝰ die bus ad solem steterint: accipit' sucꝰ ꝛ repositus vsui seruetur. ꝛ quidā de sale non ponunt. sed cum eo me lius conseruatur. ꝛ maxime si ex ta libus vuis factum fuerit: quarum vinum in estate sanum seruari non potest. Agrestum vero siccum sic faciendum est. Accipe vuas acer bissimas: ꝛ pista ꝛ exprime. ꝛ pone in vase ex ere rubeo super ignem. ꝛ coque donec coagulationi appropi quat. Deinde pone in vase extēso: ꝛ soli expōe donec siccet' ꝛ serua. Et quidam ponunt ad siccandum in sole absq; decoctione aliqua: si sol calidus adest. Quidam etiaꝫ a gresti faciunt ex vuis aliquid dul coris participantibꝰ. sed prior stip ticior ꝛ frigidior est. Potes ꝛ tertio modo facere agrestū spissuꝫ vt mel quod est plurimum virtuosuꝫ: vt scilicet dictum est de virtutibus v uaruꝫ. Passum vniuersa affrica pi gue ac iocundum sic cōficere solita est et consueuit. leguntur vue pas se q̄plurime: ꝛ i fistellis iunco fac tis aliquatenus raro contextu posi te: virgis primo fortiter verberāt'. deide vbi vuarū corpꝰ vis cōcus sionis exsoluerit: cōprimitur. hinc passum est quicquid effluxerit. ꝛ o ditum vasculo: mellis more serua tur. Defrictum caroenum ꝛ sappa fiunt ex musto. Nam defrictum a deferuendo dictum effectum est: v bi ad spissitudinem fortiter despu mauerit. Caroenum cum tertia per dita due partes remanserint. Sap pa vbi ad tertias redacta descēdit. quam tamen meliorem faciunt cito nea simul cocta.

De purgatiōe vini facti ex vuis acerbis ꝛ corruptis.

Portꝫ ōnes vuas acerbas vel aliter qualitercūq; cor ruptas separare a reliqs.

⁊ quod ex ipsis est mustū ita est cu randū. Aqua pluuialis vsq ad di midiū est excoquenda. et ex hac aq̄ decocta: quanta est musti decima pars superinfundi vino. Rursꝰ aūt cū vino decoqui: vt ꝯsumatur in decoctione decima pars. Quidam aūt nō ita faciūt: s3 ipis vuis imit tunt aq̄m cōmiscētes ad futurū mu stū tertiā partē. post calcatis vuis: mustū coquunt vt ꝯsumatur eius tertia pars.

De cura vini pluuia agitati.

I pluūalibꝰ ymbribꝰ mul tis superuenientibꝰ vue in vitea adhuc existes: vel pꝰ vidimiā amplius q̄ oportet made fiāt: ex necessitate ipsas calcabimꝰ Si vindemiatum mustum imbecil lius ēē didiceris. docebit aūt te hꝰ gustus cum vinum in doliis mitte tur: post primam ebullitionem con festim transfundatur in alia dolia. māet eni i fūdo ōne liosu3 vel luto su3 ꝓpter grauedinē. Quidam aūt melius faciunt: ⁊ vinum coquunt donec vicesima pars eius cōsuma tur: immittentes gypsi centesimam partem. Laudaciū vero eousq ad ignē vinum decoquūt: quousq qn ta pars eius consumatur: ⁊ eo post totam consumptā vtuntur.

Qualiter mustum in doliis mit tendum sit.

Dolia anteq̄ mittatur in eis mustum: aqua salsa pura spōgia ablui opor t3: ⁊ incenso fumigari. o portet autem neq nimis facere ea plena: nec nimis deficientia. sed o pinari oport3 quousq mustu3 bul liens augmētationem faciet: vt nō superessfundat. Comouere postea quod in doliis est mustū per quinq dies: ⁊ manibus ⁊ ciphis spumam ⁊ si quid aliquid sit supfluum au ferre. ⁊ expurgatiōes omnes a cel lario educere. ⁊ longius proicere. Si enim prope manserint: conopes inde generantur: ⁊ malus inde fit odor. que ambo vinum euerti faci unt. Idcirco bonum odorem i tor cularibus ⁊ maxime in apothecis esse oportet.

Qualiter mustum per totum an num haberi possit.

Anteq̄ calcentur botri q̄ ex ipsis stillat mustū q̄d presmonem quidam vo cant: mitte in eodem die in vas pice interius punctum vel exterius vt semiplenum sit vas. ⁊ obstrue diligēter gypso. multo eni tēpore pmanet mustum valde dul ce. Multo magis seruabitur: si va se percluso corio: in puteum vas i mittitur. quia non superebulliens semp erit mustū. Si quis aūt ⁊ qes cibiliter idest paulatim conculcaue rit vuas: vt non comprimantur sci licet fortiter: hoc mustum vtile ad permanentiam habebitur vt burgū dius ait. Alii vas vt est dictum in terius ⁊ exterius pice peruncum i puteum ponūt: vt labia sola supe mineant. hoc per experientiam opti me visum est. Alii in arenam humi dam vas suffodunt.

De cognitiōe an mustū vel vinū hab3 aquam. ⁊ qualiter possit sepa rari ab ea.

Ut cognoscamus an mustū habeat aquam. pira cruda vel secūdum quosdā mora

mitte i mustum. ⁊ si aquam habet: submergentur. si autem: superna tabunt. Quidam cānam grecam q̄ nascitur i aquis. vel linum vel pa pirum vel fenum vel aliquid ari dū vngūt oleo: ⁊ i vinum mittunt ⁊ extrahunt. si aquam habet: con gregabūt gutte i oleo. Et q̄nto pl9 de aqua habuerit: tanto maior ess ⁊ erit guttarum aque congregatio.

Alii simplicius facientes: immit tunt in ollam nouam nundum ifu sam. ⁊ appēdunt duobus diebus. stillat enim olla aquam mixtam.

Quidam in calcem viuam superin fundunt. ⁊ siquidem aquam habet sonabit: ampullas faciens ⁊ resili et. Quidam vero spongiam nouā oleo vnguentes: ea ōt struūt os va sis ⁊ euertunt. ⁊ si aquam habet: fū detur in spongiam. Eadem proba tiōe ⁊ i oleo vtimur. Alii de mus to sibi modicum in manu mittunt ⁊ fricāt. si purum est: viscosum est ⁊ adheret. si aquam habet: nō adhe ret. Aqua hoc modo separatur a vino. Allumen humidum mitte in testam vini. deinde spongia vnc ta oleo obstrue os teste vel alteri9 vasis. ⁊ inclinās sine effundi. ⁊ ef fluet solum aqua.

Qualiter mustū cito expurget.

H metreta dulcis musti: cotulam aceti mitte. ⁊ post tres dies erit purum.

Qualiter vinū nō superebulliat.

Coronam pulegii vel ne pite vel origāi collo va sorum circumpone. vt ait burgundius. Quidā autem interiora doliorum circa la tera pungunt lacte vaccino. detine bit enim itus bulliens mustum vt dicunt.

Quo loco debet stare vinū vt me lius duret.

Cellam vinariam septen trioni habere debem9 op positam. frigidā obscu rā vel obscure proximā. longe a balneis stabulis furno ster quiliniis cisternis aquis ⁊ ceteris odoris horrendi. In libro tamen vī demie a burgundio edito dicitur: ꝙ fortius vinum sub diuo ponen dum est. aduertat autem occasū et meridiem parietibus quibusdā ap positis. Reliqua autem via sub tec to ponenda sunt. Fenestras autem altiores oportet facere ad aqlonem ⁊ orientem versas.

De transuasatiōe vini et apertione doliorum.

Porꝫ vinum transuasa re in borealibus ventis: nequaꝗ in australi. ⁊ in debilliora quidē i vere. fortiora autem in estate. vina autē que sunt in aridis locis: post solsti cium brumale. Cū autem transua satur vinum i luna plena: acetū fit

Scire oportet quōiam cum vinū a mitescente id est fece separatur: subtilius ⁊ imbecillius fit. Affir māt expertissimi viri: ꝙ si circa fes tum omnium sanctorum cum vinū ebullire cessauerit ⁊ fex ad fundū descēderit: ipsum remoueatur a fe ce grossa. faciet in hyeme matrem subtilem cum qua meli9 conserua bitur. ac post hyemem facili9 clari ficabitur tempore veris. Item di cunt ꝙ si vinum diu cum fece mo ret: adueniēte calore: ipsa ei adeo

incorporabitur: q eius sapore infi cietur. et nõ poterit aliquib9 clarifi cari modis: nisi coquatur vsq ad pri cipiũ ebullitiõis lẽto igne et claro. et in vase mundo ponatur cum sal uatiua hñte i fũdo duos baculos vel vnã tegulã mundã iuersam et mãtellũ de grosso pãno. Vel pona tur i tina mũda: et i idẽ vas postea reducatur modo predicto. Preui dendum est etiam vt in hyeme qui dem calefiat: in estate vero infrigi detur. Oportet autem transuasare vinum cum luna augetur: et sub ter ra ẽ. Oportet etiam cum a doliis i parua vasa transmutam9 vinũ: obseruare ortus stellarum. Moue tur enim fex in ortibus stellarum. et maxime i flore rosarum: et floreſ cente vinea. Consulunt autem sa pientes et maxime hesyodus. Cũ aperitur dolium: vinum quod ẽ in principio dolii: et quod est circa fũ dũ: consumere. mediũ aũt vinũ do lii seruare: qd fortius et permanen tius et ad inueterationem aptius. Vinum enim quod ẽ prope os do lii vt aeri adherens: est imbecillius quia euaporatur. Quod autem est secus profũdum seu appropiq̃ns feci: cito vertitur. Oportet autem transmutatum in testis vinum vel aliis vasculis: nõ vsq ad labia teſ tium immitti: sed vsq deorsum pa rum sub collo. vt non suffocetur: sed respirationẽ habeat: si de aceto sitate non timetur. sed si ea timeat quasi nihil respirẽ. et fiat viride de salice viridi a cortice mũdato. I tẽ bonũ est q iuxta spinam fezariã fit vna parua spinella per quã ex trahitur parum de vino temporib9 calidis et ventosis. nam per ipsam egreditur aliquid de feza cũ vino: et ipsum clarificabitur melius. I tem oportet aperientem dolia serua re ortum astrorum. quia tunc vini fit motus. et non oportẽ tunc vinũ rimari. Et siquidem dolium in die aperies: oportet intẽdere soli vt nõ eius caliditas incidat vino. Si aũt in nocte necessitate multociens pro uocante dolium aperies: superinten dere oportet lumini lune. Itẽ opor tet euacuata dolia confestim ablue re aqua salsa. vel cinere vel argillo sa terra siccari si vinum est debile. Sed si est valde potens solummo do bene claudatur vndiq. quia o dor et potẽtia ei9 tuetur vasa.

De tẽpore et modo gustãdi vinũ.

Quidam borealibus exi stentibus ventis gustant vinum. Immutabilia e nim et sincera tunc sunt. Alii vero experti vini cognitores austro scilicet vẽto flante: via guſ tant. Auster enim magis vinum cõ mouet et redarguit quale est. Ie iunum autem existentem non opor tet vina gustare: obtũditur enĩ guſ tus. neq post multam potationem et comestionem vt burgndius scri bit. sed ex consuetudine Bononie ieiuno tantum stomacho gustant. Item oportet gustãtem vinũ. neq amaram escam neq salsam neq ali qua que gustum alterent. sed q̃ maxime cum pauca comedisset et bene digessisset. Quidam autẽ vo lentes circũuenire emptores. testã nouam habent quam profundunt optimo vino veteri et bene redolẽ ti: et in ea ponunt vinũ qd vẽdere

volūt. Malicioſius autem quidā attribuunt nuces ⁊ caſeum guſtare volentibus vinum: vt comedant. vt certiſſimus falſificetur guſtus. hec autem dicimus nō vt faciam⁹ ſed ne decipiamur. Oportet etiam emptorem ſepius guſtare vinū nouum ⁊ vetus. vt non obliuiſcatur quid effugere debeat.

De ſignis cognoſcendi vinum durabile.

Miſſo vīo ī dolio p⁹ quoddam tempus tranſuaſandum ē ī aliud vas quieſcibile. In priori vaſe derelinquenda eſt ipſa fex. et diligenter vas precludatur. Deinde intuendum eſt multociens odorantes ne aliqua tranſmutatio fiat circa fecem gignentem conopes vel fangum album. quem facit ſubtus butem vel magis aliquid taliū exiſtimandum eſt vinum eſſe corrūpēdum. Si nihil tale generat᷑: credēdum eſt vinū permanēs eſſe. Quidam autem calamum integrum perforantes immittunt vſqȝ ad fundū ſuper feces. ⁊ precludentes calami ſuperioris foramē magno digito. poſtea auferentes digitum p olfactum attrahunt inferioris odorem. Deinde exurgentes attrahunt fecis partem. ⁊ ſecūdū qualitatē fecis: vinū futurū eſſe opinantur. Quidam vero parum vini bulliētes et infrigidantes guſtant. ⁊ q̄lecunqȝ inuenitur in guſtu: tale futurum vinum reliquum eſſe credūt. Oportȝ autem ex medio vaſe guſtum facere. Alii vero ex tegimine vaſorūȝ ſignum accipiunt. diſcooperto enīȝ vaſe quod eſt in tegimine guſtant. ſiquidem vinoſum eſt: optimum ē vinū. ſi vero aquoſum: nō. Alii autem ex ipſo guſtu ſi a principio auſterum fuerit: ſignum certum. ſi autem molle fuerit: contrarium.

De nocumētis q̄ vino accidūt.

Accidit vīo ꝓpter aquoſitatem corruptibilem in vite vel poſtea ſibi admixtam vt corrumpatur ⁊ vertat᷑. ꝓpter varias cauſas extraneo colore ī ipſam agente: Quia ſi fex vel modicum talis vini ī eo de dolio extracto relinquatur ī vaſe nec aperiatur vas: conuertitur ī muffam q̄ vas inficit. Deinde q̄dlibet vinum in eo poſitū conſequēter corrumpit. Et ſi ex eo vino in ſanum totum vel aliud vinū miſcetur aliquid ſeu pōitur: ipſa inficit ⁊ in ſuam corruptā naturam cōuertit. Item vinum forte ⁊ potēs ⁊ p̄cipue dulce groſſum. ſi tempore calido dimittatur ī vaſe nō pleno nec deſuper clauſo: euaporat calidum ⁊ humidum vini. ⁊ remanȝ frigidum ⁊ ſiccum quod in acetoſitatem conuertitur. de quorum omnium cura dicendum eſt.

Quibus temporib⁹ vinum facilius vertetur ⁊ corrumpatur.

Omne vinum ſepius cōuertitur circa pleiadum occaſum ⁊ circa ſolſticiū eſtiuale ⁊ circa ſub cane eſtū quod vulgariter cummas vocatur. ⁊ generaliter circa ōnes ventos annuales. Et in eſtu ⁊ in gelu ⁊ in largis ymbribus. vel propter violētū vētū aut terremotū vel ꝓpter durū tōitruū. vel qū floreſcunt roſe vel vitee vt burgūdi⁹ ſcribit.

Qualiter potest puideri ne vinũ vertatur.

Ales usti imissi in vinũ. id verti et vltra q̃ bulli re oportet ⁊ spumã āpli orē fieri: ibibēt. Amigdalas dulces nigris vuis imitte: ⁊ permanens id seruant. Vua passa ablatis granis ⁊ cum arena imissa musto vel vino cocto: pingue ⁊ permanens id facit. Quidã vuaꝫ siccam casu in vinea natã eligunt: ⁊ singulariter vtūtur. Gypsum ĩ missum. in primordio quidē austerum vinum facit. tempore vero ꝓcedēte: austeritatem euaporat. Vtilitas autem gypsi multo tempore permanet: ⁊ permanentiam facit. ⁊ verti non sinit vinum. Et ei9 qdē proportio est: vt si vinum sit letum ⁊ saporis humecti. aut pluuia agitatum: cētesima pars gypsi sufficiet. q si vinum nascitur virtute solidus: medietas habendi sufficiet.

Fenugrecum si teratur cum sale vstum ⁊ cum vino misceatur: vina que vertuntur a sua mala fece sepa ta ⁊ in boni vini fecem immissa: ꝑmanentia erunt. Quidam autem tedas accēdētes: ĩ musto extigunt: ⁊ non sinūt vinum verti. Quidã autem cedri fructum vstum ⁊ gallas vstas immiscentes vino: pmanens hoc faciunt. Alii cinerem ex sarmento vinee combusto: ⁊ semen feniculi terentes ⁊ in massam redigētes: miscent cum vino. Quidã vasa que vertuntur in alia vasa ⁊ in aliam domum transferunt. Si enim a calore illesa sunt: in refrigerãtibus locis ea recondunt. Si autēꝫ ab humore ⁊ frigiditate: in calidis locis ⁊ siccis transponunt. Alii vero semen lini vel lignum querci cōburētes: cinerem immittunt vino.

Alii lac ⁊ mel miscentes vt valde sint leuia: immittunt vino vel musto. Argilla post ebullitionē vini immissa: expurgat deorsum secum trāsferens turbulentum ad fecem: magis autem si vsta fuerit. ⁊ bene redolēs vinum facit ⁊ dulce. Reptilia enim hyeme eam comedētia viuunt. dulcorat enim argilla vinum ⁊ permanens facit. Eleborã nigrum ⁊ albuꝫ paucum imissum: expurgat vinuꝫ ⁊ permanēs facit.

Vinuꝫ coctũ vsq ad tertiã partē imissuꝫ musto: permanēs id facit. Frumenti farina permanentia vina facit. Resina pini retiet vina. Alumen scissuꝫ: stiptica vina facit. ⁊ acuētia vel acida sedat. Quidã dicūt q impossibile est vinum verti: si prescribantur in vase vel ĩ doliis hec diuina verba: Gustate ⁊ videte quoniam xpristus suauis est dominus: ⁊ bonum est q scribantur in pomo quod mittatur in vas.

Confectio mirabilis ad vinũ seruandum que vocatur panacia. Recipe aloe vntias .ii. Incēsi vntias .ii. amonii vntias .ii. mellilotĩ vntias .iiii. cassie vntiam .i. spice nardi vntias .ii. folii vntias .iiii. mirre vntias duas. Hec ōnia ĩ pāno ligata mitte ĩ vnoquoq dolio p9q̃ vinum ibi fuerit immissum ⁊ iam expurgatum. Immitte autem in vnoquoq vase coclearium vnuꝫ harum specierum. ⁊ post a panno dissolute: ⁊ vino puluerem dimitte. et postea p tres dies radices calami moue. Quidã aūt aliã cōfectionē

faciūt. Recipe croci vntias. iii. hoc aūt bonū colorē reddit. Incēsi mas culi cribrati vntias. iii. hoc austerū facit. Folii māiplū vnū. hoc bonum odorē dat vino. hec omnia cribrata misce: ꝛ ex eis in quamlibet anfo ram vini mitte coclearia duo: cum vinum non bulliat sed subsistat. In omni vīo hoc proprie serua vt iam subsistentia ea speciebus cōdi as. Alii vero sic vina condiunt. Recipe cardamomi yreos yliricē cassie spice nardi mellilotī sibobal sami squanti costi pice celticē. Om nia eq̄li pōdere tere ꝛ reconde ꝛ vi no misce. Item accipe semē arthi mesie ꝛ herbam pentafilon et pulue riza. ꝛ cum vinum est bullitum pōe itus ꝛ non versabitur. Alii vt nō versetur. in graspis duobus vel tri bus dieb9 bullire permittunt. ꝛ in Februario transmutant. ꝛ ex eo ter tiam vel quartam partem bulliunt ꝛ simul miscēt. deinde ponunt vnā comunem parapsidem salis ī duo decim corbibus vini. Vel aliter ī Februario transmutetur. ꝛ quarta pars eius bulliatur ad ignem ꝛ des pumetur: donec sexta vel octaua pars diminuatur. et iuxta finem ebullitionis ponatur ī quolibꝫ cal dario inganula ꝛ lurixii sicci vel lurixii tantum. Ita ꝙ parum cum vino bulliant. ꝛ cum eo calido po nantur in vase. Et si ponuntur in eo graspe bene ablute prius in mus to posite: clarius erit vinum. ꝛ ob turetur vas vt non respiret. ꝛ sit be ne circulatuꝫ. ꝛ hoc certū est. Vel aliter fit delectabile ꝛ mirabile ad bibendum hoc modo. Quodcunqꝫ vinum sit comprimantur vue. ꝛ vi num nihil cum graspis bullituꝫ to tum ad ignē bulliat. ꝛ despumet᷑ ꝛ in vase ponatur. Deinde accipe . xx. gariofilos pro quolibꝫ corbe. ꝛ in filo uel pecia positos in os va sis mitte ꝛ est certum. Alii dicunt si mustum expressum ꝛ in continen ti separatum a graspis: ponatur in tina. ꝛ coopertum cuꝫ aliquo pāno mundo vel nouo sextorio. sic vsqꝫ ad dies. xv. vel. xx. dimittatur. et quolibet die spumetur. deinde ī do lium mittatur: erit mirabile ī clari tate ꝛ sapore.

Qualiter vinū versatum liberet᷑ et clarificetur.

Recipe cerasa acria in bo na quantitate. ꝛ tota ite gra in vegete vbi est vi num versatum proice. ꝛ sic vinum incipit ebullire. ꝛ sic di mittatur per tres dies vel vsqꝫ ꝙ cesset bullire. quoniam ī ipsa ebul litione purgatur vinum a fecib9 optime. ꝛ cum vinum clarum vide ris: in alia vegete repone certuꝫ ē.

Si autem cum vino versato mel in bona quātitate distemperaueris ꝛ in vase vbi est vinum versatum iactaueris. ꝛ per vēdonem cum ba culo ipsum vinū cum melle agita ueris ꝛ postea sic dimiseris: claresꝫ cꝫ vinum ꝑpter mel. nam mel: q̄d turbidum est in vino ad fundum descenderē facit. Quidam autem optime facientes tempore vindēie racemos recentes non compressos in magna quantitate in vase versa ti vini ponunt: vbi racemi pro ma tre sunt ipsi vīo. Nam racemi ver sum reducunt ad debitam bonitatē ꝛ saporeꝫ post aliquod tēpus. hoc

autem sciendum q̄ anteq̄ aliquid fiat vino verso: transuasanduꝫ est ⁊ a sua mala fece liberandū. Qui dam autem versum vinum in graspis de quibus recēter vinum sit extractum iactant: vt in eis clarescat. ibiq̄ dimittunt quantum expedit. qđ si multuꝫ fuerit: nō totum subito sed particulariter per vices successiue agendum est: ne calorē grasparum extinguat: ⁊ ebullitionem qua clarificatur in totum prohibeat. Et quanto minus mustum steterit in graspis: tāto fortius operat᷑.

Paladius autem dicit vinum ea die limpidum fieri ac optimum: si grana piperis piscacei vigīti adiecto modico vini simul conteras. et sex vini sextarios mittas. diu āte ōnibus commotis: tūc quiescere paciaris ⁊ coles vsui mox futurum.

Item feculentum stati limpiduꝫ fieri: si septem pini nucleos in vnū vini sextarium mittas: diuq̄ commoueas. ⁊ paululum cessare patiaris mox sumere puritatem. co:ariq̄ debere ⁊ in vsum referri. Quidā autem clarificant cum nucleis persicorum. Alii auteꝫ cum sala clara ouorum ⁊ pauco sale. Vel secundum alios accipe lapides albos fluuii. ⁊ eos in clibano coque donec ī eis crepature incipiunt apparere. quo facto in puluerem subtilissimuꝫ deducantur. Item accipe salem albuꝫ ⁊ eum tere subtiliter. ⁊ in vase decē corbium pone sex vntias pulueris lapidis ⁊ quatuor salis. ⁊ in vas comiscendo immittas. ⁊ si pro quolibet corbe addideris oua duo vel tria: erit optimum. qđ etiaꝫ de dictis lapidibus crudis ⁊ subtilissime puluerizatis ⁊ sine sale fieri poterit ⁊ hec ꝓbatissima sunt. Et optimuꝫ est q̄ aliquid de melle addatur: nā mel rubeum albi vini restaurat colorem perditum. ⁊ omne mel est viscosum ⁊ graue: atq̄ omnium liquorum cōseruatiuum. Quod si nimis fuerit turbidum: pl⁹ de vnoquoq̄ addatur. ⁊ hec retinent fecem ⁊ turbulētiam ad fundum sui pondere vt non possit sursum facile denuo eleuari. Et nullo prorsus sapore vinum inficiunt. Si vero intantum turbidum est q̄ efficiatur liuidum ⁊ fluat vt oleū: calore naturali ei⁹ in totum extincto: nulla tanq̄ mortuo potest medicina valere. Si vero vinum non extinctum rubeum ē habens colorem corruptum ⁊ croceum: cum vino albatice vel alio multum rubicundo. aut cum lauatura corticum siccarum vel recētiū vue albatice. vel cuꝫ colatura seminum ebuloruꝫ restaurabitur. ⁊ succus ipsoruꝫ seminū saporem versati vini corrigit. Et similiter mel rosatū. Idem etiaꝫ fieri poterit cuꝫ lauatura dictorum seminum siccatorū. Itē optie clarificat᷑ hoc mō. In vase vigīti corbium: accipiantur quadraginta oua. ⁊ in aliquo vase fracta cum manibus vel mundo granatello plurimum agitent᷑. Deinde vna comuuis parapsis tartari misceatur. ⁊ vino addito ī vase ponatur. Quo facto cū claua p vendonem in vase posita fortissime agitetur: ⁊ plurib⁹ vicibus de subtus per fezariam extrahatur. et in vas iterum reponatur. Cum vero clarificatum fuerit: ōnis turbulentia per spinam ī costis de subter

extrahatur. Sed est sciendum q in vino albo sola clara ponatur. In rubeo vero vitella et clara. Et in multu; turbido: plus de rebus ap ponit. Ite loco tartari optime sal ponitur. et tandem modicum aque fluminis in vase ponat. Alii col ligunt in vindemiis uuarum semi na. quib9 optime siccatis et ex his facta farina: manu; plenam i quo libet corbe ponunt: et diligenter per miscent. Clarificari optie atq sa pore versari liberari ab expto val de dicit si i tartareo vase libra me dia alumis de rocha thari. et tatude zuchari rosati cum libris octo mel lis poatur hoc modo. Mel coqua tur et optime despumetur. quo re frigerato: alumen valde pulueri zatum et zucharum dissolutum in eo permisceatur. et cratere vel situ la vini in his commixto: cucta po nantur in vase optimeq cum scis sa partica agitentur. et vas disclau sum usq ad diem dimittatur seqn tem. et i secuda die vel tertia claru erit. Qr si valde turbidu; et putri dum erit vinum: de vnoquoq pre dictorum plus aliquid apponat.

Ex acerbo autem maturum effici tur: si in predicta mesura libra vna prefati zuchari cu; vno mellis rub lo ponatur modo prenarrato. que res etiam vinum faciet boni sapo ris et odoris. Vel clarificatur op time et fit purum et odoriferu; hoc modo. Accipe mediam libra de bo no alumine roche et mediam alumi nis zucharini: et subtiliter pulueri za. et pone mediam vntia; de pdic tis pro quolib; corbe: si est parum turbidum. et si est multu; turbidu pone vnam vnciam: et accipe vna; libram taxi albi vel rubei secundu q est vinum in. xxiiii. corbibus. et accipe plenam manum salis albi: et tria oua recentia pro quolibet cor be. et si vinum est albu;: non poas vitella ouorum. Si est rubeu;: po ne totu;. quibus ouis fractis in a liquo vase et fortiter agitatis. et ap posita in ipsis ouis vna situla aq fontis vel putei. et ite; agitatis. et supradictis reb9 appositis et forti ter iteru agitatis: et i dictam vegete . xxiiii. corbium positis. et cu; par tica scissa optime cu vino in vege te agitatis et permixtis: donec totu fuerit turbidum extrahedo de sub tus per fe;aria; et ponendo de sup per coconem dimittatur. et in secun da die claru; erit. Et usq ad octo dies quolibet die vnus cyach9 ex trahatur. et similiter per spinam in feriorem in costis ter i die tota tur bulentia donec cosumpta fuerit ex trahatur. Sciendum est tamen q anteq pdicta fiant: transuazari de bet vinum i aliud vas: et a sua ma li fece liberari. Potest etiam clari ficari si parum fuerit: cu colatoriis pannorum vt claretum colatur.

Qualiter vinum denigratur et in alium colorem mutatur.

Vsq vinum album de sua vindemia in aliqd vas transmutaueris: et per vna; die; resederit. in tina de qua vinum nigru extrac tu; fuerit iacta. post duos dies ex trahes clarissimu; et valde rubeu;. Item si in tuis vuis tot sunt albe q parum esset rubeum: vindemien tur diuisim. et i tina tuc nigre prio

ponantur. ⁊ albe desuper. ⁊ totum optime nigrū erit. Paladi⁹ dicit vitibus hanc esse naturaʒ. vt alba vel nigra si redigatur i cinerem vi noqꝫ ipōatur: ei vnāquanqꝫ formā sui coloris imponere. Candidum vero reddatur ex rubeo et albo ea dem ratione: scilicet vt cōbusti sar menti cinis modū vnius mensura mittatur in dolium quod habebit anforas deceʒ. ⁊ triduo sic relictuʒ operiatur ⁊ lutetur. eritqꝫ albū vel nigrum quadraginta diebus exac tis. Vel rubificatur ⁊ denigratur optime tempore vindemiarum cuʒ vuis que vocantur albatice. ⁊ cuʒ lābruscis bene maturis: cuʒ steterit circa duodecī dies cōqssate i aliq° vase: si ponat᷑ earuʒ vinum niger rimum in illud quod intendimus denigrare. ⁊ ex denigrādo vio plu ries lauentur racemi dicte albatice vel lambrusce. Et est etiam opti⁹ modus ad denigrandum vinū pu rum vel mixtum i tinis: vt cū gras pe eleuate sunt super liquorē q̄ me lius fieri potest premantur in eun dem. ⁊ iterū bis vel ter fiat idem. ⁊ sic a corticibus vuarum nigrarū tingetur. Rubificatur etiam siue denigratur ⁊ clarificatur: ⁊ eius co lor mortuus reuiuiscit hoc modo. pro quolibet corbe accipiatur me dia libra seminum siccorum ebuli. ⁊ in vino calido mollificētur. De inde manibus vel cum piscatorio conterantur. ⁊ pluries cum vio la uentur. ⁊ lauatura i vase cuʒ ouis ⁊ tartaro et vino rubeo ⁊ sale mit tatur. ⁊ agitatum seruetur.

Qualiter vinū de vno sapore mu tetur in alium.

H condiēdo musto gre ci mustum decoctum ad medietatem vel tertiam partē musto addiciunt. Suaue de duro fieri dicunt: si or deacii polliis ciacbos duos simul tantum vino subactos mittas i vi ni vasculo: ⁊ hora vna ibi ēē patia ris. Aliq vini dulcis feces admis cent. vel melius postq̄ vn⁹ curr⁹ vuarum positus in tina fuerit: mel liquefactum ad ignem in bona q̄n titate iactetur. Deīde quocūqꝫ por tentur: in tina ponātur. ꝙ si pulue rem piperis melli miscueris: potēs fiet. Et si gariofilos addideris vel aliud odoriferum: eorum acquiret odorem. Idem erit si in musto sine graspis bulliēte ponantur. Vinū fieri ad potanduʒ suaue: sic dicūt fieri. feniculi vel satureie singulorꝫ congruum modum vino infundi atqꝫ turbari. Vinum quoqꝫ optimi odoris fieri iter paucos dies: si bac cas mirti agrestis montanas siccas ⁊ tonsas mittas in cadum. vbi ali quot diebus saltem decem requies cere patiaris. ⁊ tūc coles ⁊ vtaris. Flores etiaʒ vitis arbuscule collec tos: in vmbra siccare curabis. tunc diligēter tonsos ⁊ tritos hēbis i vas culo bono. ⁊ cum volueris tribus cadis vnā floris mensurā q̄m syri acam vocant adicis. ⁊ dolium sup linis. ⁊ sexta vel septima die apis ⁊ vtaris. Potest etiam recens i p uissimis manipulis ad feniculum ligari: habenteʒ in capite lapillum quo mergat᷑ i vio. ⁊ tot dieb⁹ sus pēsuʒ teneri: donec ipsuʒ odoriferū reddiderit ⁊ non vltra: qa malo sa pore inficeret. Vinū velut vet⁹

efficit' de nouo: si amigdala ama
ra ⁊ absinthium et pini gummam
⁊ fenugrecum simul fricas quātuȝ
sufficere estiabis. ⁊ pariter fundas
⁊ ex his vnum ciathum in anforaȝ
mittas. Vinum quoq; asserunt ex
molli forte sic fieri. Altee hoc ē ibis
ti folia vel radices aut ei9 caulē te
nerum decoctum mitti. aut gypsuȝ
aut ciceris cotulas duas: aut cips
si pillulas tres. aut bussi folia q̄n
tum manus ceperit. aut apii semen
⁊ cinerem sarmentorum. cuius vis
flamme corpus reliquit exile: om
ni soliditate detracta. Et generali
ter quocunq; tempore in acerbum
vel forte vinum: dulcissimum pōi
potest. ⁊ vinum acerbum in dulce:
si dulcedo displiceat. ⁊ vinum no
bile in ignobili. ⁊ potens ī debili.
℞ si vis ei addere aliquem sapo
rem extraneuȝ: pone quod voles ī
gropolis ad filum ligatis cum par
uo lapillo. ⁊ omni die de vino tēp
tando gusta. ⁊ cuȝ habet de sapore
q̄ sufficiat vt non perpendatur: ō
nino extrahe filum. Et probatum ē
folium: optimuȝ saporem vino cō
ferre.

Qualiter vinū ⁊ vasa liberentur
a muffa.

Si vinum moydam id ē
muffam habet vel alium
malum saporem: vitem
albam id est vitalbam
cum suis radicibus accipe. ⁊ subt9
botem infunde radices eius sub ter
ra: ita q̄ veniant radices eius recte
ad foramen dolii desuper. ⁊ immer
ge ramos in vino palmum vnuȝ p
foramen dolii desuper. ita q̄ trib9
diebus ibi permāeat: ⁊ perdet illū
malum odorem. Alii accipiūt vi
talbam longam. et procurant q̄ ab
vno capite infigatur in vase ī loco
spine fezarie. ⁊ flectatur ad terram
⁊ sub ea mergat': ita q̄ stet firma.
⁊ aliud caput reuoluatur duobus
vel trib9 digitis supra terrā. ⁊ vi
debis cotidie p poros vitalbe muf
fā exire. ⁊ sic miorabit' sapor muf
fe. Ad idem fac vnum panem pa
nicii inter testos: et calidum pone
super monifros dolii. Item vinuȝ
a muffa curari fertur: si dieb9 plu
ribus pane calidissimo obturetur.
quod quidem totiēs dicitur faciē
duȝ: donec appositus panis nulla
tenus denigretur. Vel accipiantur
semia lauri: que dicuntur orbata.
⁊ bulliant in vino ⁊ ponantur ī va
se. hoc enim modo dicitur liberari
vas ⁊ vinū: sȝ malo sapore īficit'.
Et ideo meli9 est q̄ rami lauri bul
liant in caldario vini: ⁊ in vase po
nantur ⁊ misceatur vinū. Rami ve
ro simul vel diuisim ligati per ven
donez suspendantur in vino. ibiq;
diebus aliquibus dimittantur: do
nec vinum fuerit liberatum. deide
auferantur. ⁊ hoc modo non infici
tur vinum malo sapore. Item ex
pertus suȝ q̄ multa mespila acerba
in quatuor vel pluribus cordulis
infixa: posita per coctionem vt des
cendat in vinum. ⁊ ibi per quinde
cim dies vel vnū mensem dimissa
optime liberat' vinū ⁊ vas a muf
fa. Item curari fertur si mane ⁊
sero ī vase manipulū saluie suspen
datur: ne vinuȝ contigat. ⁊ extrac
tum aqua lauetur. foramine optīe
obturato. Item a muffa vinum cu
rari fertur: si sacculus strict9 plen9

panicio panici calido in foramine dimittatur per vinum natans ⁊ aliquotiens permutetur. Item pro certo liberari dicit' si accipiat' maipulum herbe que vocatur nierella. ⁊ in superiori parte cum cordula ligatum in mane per vendonem i vase ponat': taliter q duobus digitis tantum descendat in vinum. ⁊ funiculo supra vas ad aliquid ligato: ipsum vas optime obturetur. ⁊ sic per illam diem solūmodo dimittatur. deinde in sero tollatur: ⁊ tantundem de recenti herba ponatur. ibiq usq in ortum diei sequentis dimittatur. ⁊ sic per tres vel q̄tuor vices fiat: ⁊ liberabit' vinū. Vel ponatur sacculus subtilis mund9 lineus vel de scamigua: plen9 sale vel gypso aut calce per vendonē cū funiculo ligatus vt i medio vini descendat. et sic semper teneatur et cōferet. Vas īfectū muffa hoc modo curatur. ponatur calx extincta scilicet vna quarterola ī vase. xii. corbium. ⁊ vase bene stricto: ponatur aqua vel vinū feruens in eo. obturetur ne respiret. quo sic per aliquā morā dimisso: pluries reuoluatur. ⁊ aqua infrigidata aperiat' ⁊ lauetur. Vel aliter ȝaniprus ī caldario vini decoctus: in vase cū feruēti vino pōatur: ⁊ fiat vt supra. Et melius erit si vtrunq scilicȝ secundum post primum fiat. ⁊ optīe sine dubio liberabitur. Alii dicūt q curatur sale in vase posito: ⁊ tribus mensibus ibidem contrahente moram: Et forte idem fit cum calce vel gypso aut cinere. Vel liberatur hoc modo. Radatur optime vas interius cum gratusa vel assa: ⁊ in rimulis et ginis cum puncta cultelli. ⁊ ab ōni nigredie vel muffa mūdetur. ⁊ ponatur in vase. x. corbiuȝ vna quarterola cineris sarmentorum cum ōnibus prunis suis: ⁊ plus si erit nimis infectum. ⁊ ducatur cinis cum prūis per singulas partes vasis. Deinde claudat' vas. ⁊ per vēdonem in eo ponatur aqua feruens ⁊ obturetur: ⁊ ad omnes partes vasis reuoluat'. ⁊ sic dimittatur donec cinis ⁊ aqua infrigidata erūt. et tunc optime lauet'. vltimo roretur cuȝ aqua calida bene salata. Eodē mō curāt' tinatia. sed quia nō possunt ita claudi. cooperiātur sextoriis ⁊ pānis vt parū respirent. Item vinum ⁊ vas ab expertis dicitur liberari muffa: si folium pulueriȝatum in subtili sacculo positū: per vendonem in vase ponatur. vt in medio vini pluribus diebus moretur. ⁊ non inficit' malo sapore. ⁊ vna vncia in vase quinq corbium sufficit. Item dicitur vas curari cum aceto fortissimo bullito: si ex eo lauetur ⁊ aliq̄ntulum dimittatur. Alii dicunt si fiat ignis palearuȝ in eo: curat'. vel forte melius liberabitur cum igne sarmentorum. Conseruātur vasa a muffa: si cū euacuata erunt vsq ad vini paruā quantitatem aperiātur: ⁊ extrahatur ⁊ optime siccētur vel aqua salata vel vino rorētur. vel eo non extracto: si fortiter obturentur ne vini odor. ⁊ fum9 exalēt. quod in mixto non obtinet nec in debili vt i vase audeat rēanere. Nota q si sint plures caude ⁊ vis scire que sit melioris vini: pcute cum digitis contra funduȝ. ⁊ que

fiat acetu

clarius sonabit: illa melior. que vero obtusius: illa peior.

Qualiter prouidet' ne vinu3 fiat acetum. ⁊ qualiter ab acetositate liberetur.

Cinerem de vite alba id ē vitalba pone in vino. ⁊ non fit acetum vt qdā3 dicunt. Melius tamē p cauetur ne vinum fiat acetum. si teneat' in cella frigida: plenis doliis ⁊ clausis optime ne respirent. Qz si vas non est plenum ⁊ est in loco calido ⁊ de acetositate futura timetur: accipiatur frustum lardi grossi optimi: et i alba ⁊ subtili pecia lini suatur. ⁊ ab vno capite ligato fimiculo per vendone3 immittat': vt in medium ventrem vini descēdat. ⁊ cum vinum bibendo minuetur: ipsius lardi fiat descensus: et desuper vas claudatur. ⁊ sic teneatur donec vinum consumptu3 fuerit. Et quanto plus lardi fuerit. tāto meli9 ab hoc vinū pseruabit'.

Vt acetum mutetur in vinum. in eum semen porri dicitur debere immitti. Alii dicūt q de acetositate iuuatur. super vendone frondib9 vitis positis ⁊ sepius permutatis. semper lapide aliquo superius existente. Alii dicunt si oleum oliue ponatur in vase tantum q cooperiat superficiem vini: optime ab acetositate defenditur. et cum vltima parte vini exibit oleum. ⁊ colligi poterit.

Qualiter fiat acetum.

Acetum fit hoc mō. ponatur bonum vinum ita q sit semiplenum vas. ⁊ ṗcipue vinum dulce in loco calido. ⁊ vase aceto infecto et discooperto. ⁊ fiet acetu3. Item si ponas vinum clarum vel turbidū in graspis vnde sic vinum extractum: ⁊ paruam quantitatem super addas aceti. ⁊ dimittas per mense3 vnum vel amplius: optimum efficietur acetū. Si vis cito facere: calefacies calibem vel lapidem. ⁊ pone in vino: ore vasis manente discooperto. Vel vas ponatur ad solem per tres vel quatuor dies cum vino: addito sale. Vel potest adhuc facere citi9 hoc modo. Accipe quod vis vas: ⁊ imple optimo vino. ⁊ bene opila. ⁊ in caldario pleno aq̄ facias vas diu bullire. ⁊ stati acrescet. Ad faciendū acetu3 fortissimum. accipe cornalia quando incipiunt rubescere: ⁊ centimora q̄ nascuntur in campis quando similiter rubere incipiunt. ⁊ de lambruschis anteq̄ incipiāt tumefieri. ⁊ de prugnolis sepium acerbis. ⁊ puluerisa subtiliter omnia simul. ⁊ tunc accipe de meliori aceto quod inuenies. et distempera eum puluere illo: ita q facies panes bene desiccatos. ⁊ quādo voles facere acetū fortissimum de aliquo vino. si fuerit vinu3 forte: pone vntiam vnā. ⁊ si fuerit debile: pone plus secūdū q videbitur tibi de illo pane. ⁊ statim erit acetum fortissimu3: vel infra octo dies. Item dicunt experti valde. si graspe vuarū vindemiarum tempore bene lauentur: ⁊ a corticibus ⁊ imūdicia omni purgēt'. ⁊ modicum ad solem siccentur. ⁊ ī aliquod vas ponantur vt mediu3 impleant. ⁊ tātunde3 vini addat'. ⁊ desuper vas claudat'. fiet acetū

fortissimum. cui vt puto pderit: si grasspe prius forti madefiat aceto: ꝛ toto tpe poterit inde acetū extra bi ꝛ vinū addi. Si radices rapha ni siccētur ꝛ pulueri3ētur ꝛ i vase po nantur: fit acetu3. Item accipiatur acetosa siccetur ꝛ pulueri3etur. et ex eo cum forti aceto fiat panis ꝛ ex siccetur ꝛ in vino ponatur: statim fiet acetum. quod etiam in mensa fieri poterit. Et idem de radice ra phani dicitur.

De virtute aceti.

Acetum frigidu3 est ꝛ sic cum in secundo gradu. Penetratiuam habet vir tute3 ꝛ diuisiuam ex sui substantia. ꝛ constrictiuam ex qua litatibus. Contra vomitum ꝛ flux um ventris bulliunt in aceto galle vel rose vel similia. ꝛ in tali aceto ponatur lana vel spongia. si sit või tus: super stomachum. si flux9 vē tris: super renes ꝛ vmbilicū. Siru pus acetosus qui fit de aceto val3 ad simplicem tertianam. ꝛ ad coti dianam de fleumate salso. ꝛ ad om nes acutas si detur mane cum cali da materia. diuidit eni3 materiam. Fit aūt sic. 3ucharum deb3 resolui in aqua ꝛ aceto ꝛ coquatur donec ad hereat cacie. Item valet contra om nem materiam calidam. Oximel fit similiter ex aceto. quādoq3 sim plex. quādoq3 compositum. Sim plex fit ex duabus partibus aceti ꝛ tertia mellis. Compositum aute3 fit hoc modo. Accipe radices apii feniculi ꝛ petrosillini. ꝛ tere aliquā tulū. ꝛ per diem ꝛ noctem iaceat in aceto. secūdo die coq simul. ꝛ pos tea cola. ꝛ i tali aceto pone mel ad tertiam partem. ꝛ coque vt supra.

Squilliticum fit. accipe squilla3 ꝛ dimitte per diem ꝛ noctem in ace to ꝛ coque ꝛ cola. ꝛ oportet interio ra ꝛ exteriora abici ꝛ mediana ad misceri. Deīde admisce mel. ꝛ coq vt supra. Si vero non habes squil la3: loco eius pone radices raphāi ꝛ similiter fac de eis. Datur oxi mel simplex vel compositu3 cōtra frigidam materia3: sicut sirupus a cetosus contra calidam. qui diui dit ꝛ digerit ea3. Salsa ex aceto saluia petrosillino mēta ꝛ pipere: appetitum confortat. Itē si carnes comedātur cū aceto: appetitus con fortatur. Item nota q si acetum inuenit stomachum plenum: laxat ventre3. si vero inueniat vacuum tunc constipat. Item valet con tra debilitates ex egritudine: si in eo ponatur panis assus. ꝛ ex eo pane mollificato tangantur os na res et labia patientis: et vene pul satiles in brachio. ꝛ super ipsis ve nis ligetur panis predict9. Et pl9 adhuc valet panis intinctus in su co mente. Valet etiam acetum cō tra litargiam ꝛ frenesim: si fiat fri catio circa volas manuum ꝛ plan tas pedum cum aceto ꝛ sale. Aui cenna autem dicit q acetum etiam confert adustioni ignis: veloci9 ō ni re. Et quando miscetur cū vnc to olei ꝛ cum oleo rosaceo ꝛ cōqs satur ꝛ infundatur in eo lana non abluta ꝛ ponatur super caput: con fert sode calide ꝛ fortitudini eius. Et oris collutio ex eo ꝛ proprie cū alumine: confert motioni dentiu3. Et vaporatio aceti calidi: confert difficultati auditus. ꝛ acuit ipsu3

Et apit opilatiões colozatorii foz
titer. ⁊ resoluit sonitum . Et quan
do bibitur calefactum post medici
nas moztales: confert.

De vino ⁊ virtutibus eius.

Vinum secundum Ysaac
bonum dat nutrimētu3.
⁊ cozpozi sanitatem red
dit. Et si accipiatur secū
dum q͂ opoztet: ⁊ quantum valet
natura sufferre: digestiuam virtutē
confoztat tam in stomacho q͂ in e
pate. qa īpossibile ē actione3 virtu
tis digestie cōfoztari absq͂ caloris
naturalis foztitudine. Nullus aūt
inuenitur cibus aut potus adeo na
turalis virtutis confoztatiuus et
augmentatiuus prout vinum: ꝓp
ter familiaritatis consoztium quod
cum natura habet. ⁊ ideo cito con
uertitur in naturalē ⁊ mūdissimu3
sanguinem. Vnde ruff⁹ ait. Vinū
non solum naturale3 confoztat ca
lozem: veru3 ⁊ turbidum clarificat
sanguinem. Aditus cozpozis maxi
me venarum aperit ⁊ mundificat.
epatis opilatione3 aufert ⁊ aperit.
tenebzosa3 fumositatē tristicie gene
ratiuā a cozde repellit. totiusq͂ coz
pozis membza cozrobozat. Et non
solum sua bonitas in cozpoze ostē
ditur: sed etiam in anima. facit enī
illam obliuisci tristicia3 ⁊ angustiā.
⁊ dat sibi leticiam. confoztat eā ad
inuestigandam rem subtilem. eiq͂
tribuit sollicitudinem ⁊ audacia3.
neq͂ ab ea sentiri labozem neq͂ do
lozem dimittit. Est igitur conueni
ens omnibus etatibus tempozibus
⁊ regionibus: cum sumptu3 fuerit
secundum vim ⁊ consuetudine3 bi
bentis. ⁊ secundum q͂ natura ferre

poterit. actio enim vini non eode3
modo operatur ī senibus iuuenib⁹
adolescētibus ⁊ pueris. In senib⁹
enim est secundum medicinam. qa
caloz vini: eozu3 frigiditati repug
nat. Iuuenib⁹ vero est secundum
cibum. quia natura eius est similis
nature iuuenis. Adolescētibus ve
ro et pueris est cibus et medicina.
quia licet caloz naturalis eozu3 sit
foztis substātialiter: tamē nondum
est in perfectione propter habūdan
tiam humiditatis eozum. pzoinde
vinum naturali calozi eozum dat
augmentu3 ⁊ nutrimentum: ⁊ eozū
desiccat humiditatem. vnde est me
dicina. Preterea sciēdum est q͂ ī
hyeme ⁊ frigida regione vinu3 cō
ueīt purū: in estate vero calidaq͂
regione: vini parum multum com
mixtum necessario cōgruet. cozpa
enim refrigerat ⁊ humectat pro aq͂
que ei commixta est. Repugnat etiā
ā calozi aereo: ne calida ⁊ sicca fa
ciat cozpa. ⁊ poztat velociter cibu3
cum sui subtilitate ad totius cozpo
ris membza. Est igitur cōtra duas
causas contrarias iuuatiuū. Cale
facit enim cozpoza frigida: ⁊ desic
cat humida naturaliter. infrigidat
calida: ⁊ humectat sicca accidenta
liter. quia cum sui subtilitate ⁊ per
forazione aquam appoztat: quādo
necesse habet refrigerari ⁊ humecta
ri. Diuersitas vini generaliter est
triplex. Recens videlicet vnius ā
ni. vetus quatuoz annozum et vl
tra. mediocre scilicet duozu3 anno
rum vel trium. Recēs vero calidū
est in pzimo gradu. vnde pertinet
frigiditati ⁊ hūiditati. Idcirco ce
teris ē nutribili⁹. Malosq͂ generat

humores ⁊ inopinata somnia. ven tositatem stomachi ⁊ intestinorum. Unde galienus vinū q̄dcūq̧ recēs non habet vim ducendi cibum per corpus: neq̧ vrina3 prouocandi. oportet ergo frigidas ⁊ humidas habētes naturas illud cauere. Jdeoq̧ si necessitas fuerit: eligat' vinū clarissimum aquosum diu a torculari expressum. Vetus autem vinū calidum ⁊ siccum est i tertio gradu ⁊ habet quidda3 amaritudinis. huiusmodi vinum parū nutrit. caput cito ascendit. ⁊ mentem percutit ꝓ sue punctionis acumie. maxime si ex eo multum bibatur: ⁊ ei parum misceant' aque. propter hoc igitur caueant illud: debiles neruos habētes. ⁊ q sensus acutos habent. magnū eni eis nocumētum prestat. nisi multam ī suis corporibus humiditatem habeant: que ei resistat. Unde Galienus. multu3 inquit est vinum vetus conueniens his quorum in vasis multudo humorum crudoru3 est accumulata. Vinu3 vero mediocre est bonum vtpote temperatum. ⁊ hoc est calidu3 ⁊ siccum in secundo gradu. ꝓinde huiusmodi vinum eligatur. ⁊ vetustissimum spernatur. Similiter nouū vitetur quod ab ebullitione nō qeuerit. nec terrestria ad suū naturalē locum descenderunt. nec quod ē aereum ad suum locum id est ad superiora ascendit. nec liquor ei9 clarissimus ⁊ lucidissimus apparet.

Preterea sciendum est q̧ color sapor odor liquor debilitas ⁊ fortitudo diuersificant vinum in eius q̄litate ⁊ actione. Et color quidem generaliter ē quadruplex. sunt eni albus ⁊ niger qui sunt simplices. Et rube9 ⁊ aureus qui sunt ex his compositi. Sunt ⁊ alii colores inter hos: scilicet glauc9 ⁊ roseus. q sunt inter rubeum ⁊ album. Et pallid9 ⁊ subpallidus: qui sunt inter aureū ⁊ citrinum. qui omnes hoc modo generantur. Vinum nāq̧ de vuis acerbis factu3: primo est albu3. ꝓ aquositate ⁊ cruditate ⁊ defectiōe sui caloris naturalis. Sed cum aliquantisper inueterauerit: ⁊ vnu3 ānum transiuerit: calor eius confortatur: ⁊ ipsius humiditas minuit'. fitq̧ coloris subalbidi. Qꝫ si plus inueterauerit vt duos transeat annos: multo plus calor eius confortatur: suiq̧ hūiditas minuit'. fitq̧ color ei9 pallidus. Qꝫ si iteꝝ pl9 fuerit vetus: vt quatuor annos excedat: suamq̧ digestione3 cōpleat ⁊ naturalis caliditas in statum venerit: color eius fiet citrinus. Similiter vinum de vuis rubeis factum: cum ī inicio adhuc ē crudu3 eiusq̧ calor defectus: colore3 habebit albedini vicinum. Cumq̧ vnū transierit annu3: confortatur calor ⁊ digestio eius. ⁊ fit rosei coloris. Et si duos annos transeat ⁊ suam digestionem compleat ⁊ virtute3: rufum habebit colorem. Qꝫ si vinum fuerit ex vuis nigris: ī initio est nigerrimum ⁊ obscurum propter terrestrem partem sibi dominantem. ⁊ defectionem caloris sui ⁊ digestionis. Qꝫ si ānum transierit vnu3: eiusq̧ calor ⁊ digestio confortatur: ⁊ descēderit terreu3 ad suū locum: ⁊ incipit clarificari: fit inter rubeum ⁊ nigrum mediocre. Si autem duos transeat annos ⁊ calor

ciꝰ suam compleat perfectionem ꝛ
digestionem : ꝛ descendat terrestre
ad inferiora. ꝛ clarificatū sic: fit ru
bei coloris. Palā ergo intelligimꝰ
vinum ꝛ album ꝛ nigrum esse miꝰ
ceteris apta. sed albuꝫ magis q̄ ni
grum humiditati et aquositati pti
net. nigrum vero terrestreitati et
grossiciei. Diuersitas vini prop
ter saporem est. quia aliud est dul
ce. aliud ponticum siue acetosum.
aliud isipidū. ꝛ aliud forte. Dul
ce calidū ē in secundo gradu: siccū
in primo. Aliquantulum humidi
tati pertinet. vnde est grossum ꝛ il
laudabile in sua actione: vbiq̄
ventrem soluit. quia ī omni re dul
ci ē vis laxatiua ꝛ colatiua. quod
vinum si aliquid īuenerit qđ sue
actioni sit contrarium ꝛ cohibetur
ad exeundum: calefit ꝛ bullit. ascē
ditq̄ ad superiorem partem stoma
chi: ꝛ ī colericos humores conuer
titur. sitim generat. ꝛ ventositatem
inflatiuaꝫ opilationem in epate ꝛ
splene generat. ꝛ lapideꝫ in renibꝰ
creat. ꝛ maxime si membra talibus
preparata inuenerit: aut digestiuaꝫ
virtutem debileꝫ. propter hoc caue
ant illud hi: quibus grossa ꝛ hūi
da natura dominatur. sua enī gros
sicie facile subtiles venas epatis o
pilat. sed pulmoni nō nocet: quia
non transit ad euꝫ nisi quod de ip
so est subtiliꝰ. quod venas pulmo
nis que valde late sunt opilare nō
potest. sed cum vinum dulce rubo
ri ꝛ claritati pertinet: ꝛ bibitū fue
rit quantum oportet : ꝛ secundum
q̄ nature sufficit: conueniens est e
gritudinem exeuntibus : ꝛ quibꝰ
necessaria ē multitudo nutrimenti.

Ponticum vero vinum quod a
cerbum dicitur: duriꝰ clariꝰ ꝛ gra
uius est. tardiusq̄ digeritur. ꝛ ve
nas difficulter perforat. quia dul
ce calidius est : ꝛ acceptabiliorem
hꝫ saporē. sꝫ pōticū est terrestre: ꝛ as
perū hꝫ saporeꝫ. Unde difficile est
ad perforandum venas. neq̄ eges
tionem neq̄ sudorem prouocat. p̄
terea ergo bonum sanguinem gene
rat: ventrem tamen et intestina con
fortat. Uinum autem insipidum
melius est pontico. quia tēperatuꝫ
est ad operationem pontici. Unde
congruit calidas complexiones ha
bentibus maxime stomacho. paruꝫ
tamen nutrit. citoq̄ vrinam eicit.
Uinum fortissimum est cūctis cali
dius: ꝛ fortioris actionis. citoq̄ ca
put ascēdit. ꝛ ebullire ꝛ feruescere
facit corporis humiditates. Unde
fumus ascendens a stomacho nocꝫ
cerebro. mentemq̄ percutit. Neces
se est ergo vt illud caueant cōplex
iones habentes calidas : nisi mul
tum fuerit cōmixtum. quia si mul
tum fuerit commixtum: ꝛ quantuꝫ
oportet ꝛ decet accipiatur. ꝛ secun
dum q̄ conuenit etatibus ꝛ regiōi
bus ꝛ consuetudini laudabiliter :
quia grossos dissoluit hūores. ꝛ vi
as venarum a putredine mundifi
cat atq̄ sanguinē clarificat. Seni
bus autem ꝛ qui eorum vicinant̄
etati: propter superfluitatis coadu
nationem in eorum corporibus: est
huiusmodi vinum optimum. maxi
me si puritati fuerit vicinuꝫ: quia
eorum calorē confortat. crudorūq̄
humorum habundantiā dissoluit.
conuenit etiam his quibus grossi
humores ꝛ crudi collecti fuerint.

Diuersitas vini ꝓpter liquorez ē. quia aut ē subtile aquosuꝫ. aut terrestre grossuꝫ. aut mediocre. Vinū autem subtile aquosuꝫ: semper iuenitur cum albedine ⁊ claritate. Vnde facile in stomacho digeritur. ⁊ venas perforat. ⁊ vrinā prouocat. Ideoqꝫ est vtile febricitātibus. qa non fortiter calefacit: neqꝫ mentem percutit. nullum etiam cerebro vel neruis nocumentū infert. Et si mixtum non fuerit: erit melius. maxīe ad extenuanduꝫ sitim. Vinuꝫ terrestre ⁊ grossuꝫ: oppositum est subtili aquoso. Vnde stomachum grauat. quia duruꝫ est ad digestionez faciēdam. ⁊ difficile ad perforādū venas. vrinam nō prouocat. ⁊ tarde ad caput ascendit propter sui grauitatem ⁊ grossiciē. Idcirco nō facile facit ebrietatem. Item vinuꝫ quoddam est odoriferum: quod cito sensum odorabilem in pellicula cerebri stātem perforat propter sui leuitatem. Quoddam est nullius odoris propter grossiciem ⁊ grauitatem sui. ⁊ quoddam est horribilē odorez habens. Vinum odoriferū: suum liquorez significat esse temperatum ⁊ subtilez. omni sordicie mūdificatū penitusqꝫ digestuꝫ. Vnde clarum sanguinem generat laudabilem ⁊ mundum: cordis confortatiuum. animamqꝫ letificat. tristiciam ⁊ angustiam expellit. quoniam mūdificat sanguinem a putredine in corde existentez. propter hoc huiusmodi vinum omnibus etatibus et complexionibus conueniens est: si accipiatur secundum ꝙ oportet: et ꝙ natura sustinet. Preterea mutat vicium anime in virtutem. vertit enim eam ab impietate ad pietatez ab auaricia in largitatem. a supbia in humilitatem. ex pigricia in sollicitudinem. de timore in audaciam. ab ignauia in facundiam astutiam ⁊ ingenium. sed hoc fit cum temperate prout oportet bibitur. Sed si vsqꝫ ad ebrietatem bibatur: generabit supradictis contrarium. quia ebrietas rōnalis anime lumen extinguit. Vnde permanet caput velut nauis in mari absqꝫ gubernatorē. ⁊ velut milicia sine rectore. Vinum vero nullius odoris: iuuit sue fūositatis grossiciem ⁊ grauitatem ⁊ indigestibilitatem. Idcirco illaudabilis est nutrimenti: ⁊ turbidum et grossum generat sanguinē. ⁊ fumū turbidū ⁊ obscurum. quare sit causa tristicie. sed non cito caput ascēdit. Vinum aūt grauez ⁊ horribilem habens odorem: est pessimum. nam sui odoris horribilitate ⁊ grauitate: cerebro nocet ⁊ mentez pcutit. ⁊ neruis cerebriqꝫ pelliculis lesionem īfert. ⁊ pessimum generat sanguinem. ⁊ maxime si ē ponticum.

Et sic est finis quarti libri.

Incipit liber quintus.

De arboribus. ⁊ de natura ⁊ vtilitate ipsarum arborum.

Vperius in libro secundo multa de arboribus generaliter dixi. cum de natura plantaruꝫ ⁊ reꝝ comuniū cultui cuiuslibet generis agrorum sermone omnimodo locutus fui. Nunc aūt ī hoc

quinto libro specialiter de singulis arboribus est pertrectandum. Ve ruȝ quia quedaȝ sunt eis comūia. q̄dā ꝓpria. Prio generali loquar sermone de cultu omniū ī comuni. postea vero dicam de cultu singu lorum que in nostris inueniuntur regionibus: secundum ordinem al phabeti. vt facilius vniuscuiusqȝ ī ueniatur tractatus. Et primo qdē de fructiferis latius. Vltimo de ī fructiferis ⁊ earum vtilitatib9: bre uiter pertransire intendo. Dicam igitur de fructiferis quid sunt. ⁊ de diuersitatibus earum. ⁊ qualem ter ram desiderant. ⁊ qualem aerem. ⁊ qualiter plantentur. ⁊ quando ⁊ q̄ liter inserantur. ⁊ qualiter colātur. ⁊ qualiter formentur. ⁊ qualiter a nocumentis liberentur. Itē de fruc tibus ipsarum qualiter colligantur ⁊ quando ⁊ q̄liter seruari possint. ⁊ qd ex eis fieri potest. Et de vir tutibus quas habent in corporib9 humanis.

De arboribus in comuni.

Escriptiones arborum ⁊ diuersitates ipsarum po nere non oportet ī comu ni aut numerare: quia sa tis vnicuiqȝ note sunt in regione ꝓ pria. ⁊ per singulares ipsarum trac tatus aperte patebunt. Aerem ve ro quedam calidum valde deside rant: sicut palme. quedā frigiduȝ: vt castāea. Plurime vero tempera tum: vt fere omnes. ⁊ quedam ī ō ni aere viuūt: vt malus pirus ⁊ q̄ dam alie. Et quedam desiderant terram pinguem valde: vt mor9 ⁊ ficus ⁊ similes. Quedam macram ⁊ sabulosam: vt palma ⁊ pin9. In hoc tamen arbores ōnes conueniūt ꝙ desiderant terram ī superficie sic cam: ⁊ subtus in visceribus humec tam ad quam diriguntur radices earuȝ. Magna quippe corpora ar borum: multum desiderant cibum. precipue corpora domesticarum: q̄ rum fructus magnus ⁊ plurimus singulis desideratur annis. Qua liter autem plantentur ⁊ quando ⁊ qualiter inserantur: sufficiēter dixi in secūdo libro. Colende sunt hoc modo. circa autumnum oportet ef fodere terram circa eas vsqȝ ad de nudationem radicum. ⁊ aliquid ī poni letaminis. vt hoc ipsuȝ coop ta radice continue per pluuie flux um radicibus apportetur. Qȝ si ni mium est sabulosa terra: conuenien ter recipiet cretam pinguem. Et si nimium cretosa: eidem sabulū fimi loco ponatur. hec autem non soluȝ stipiti appodianda sunt: sed trib9 quatuor aut quinqȝ pedibus circū quaqȝ secundum magnitudineȝ ar borum ⁊ radicum: ⁊ cum ea q̄ ibi primo fuerat cōgrue misceatur. ꝙ si hoc vsqȝ ad extensionem radicuȝ fieret: sine dubio plurimum arbori iuuamen afferet. Ex his enim emē dato nutrimento iocundior efficie tur arbor: ⁊ redit ad ipsam aliquid iuuentutis ex tali cibo. propter qđ in loco iter duas aquas sito: optīe proueniunt arbores. aut in loco q̄ est super riuos. Et talium arborum planior est ⁊ subtilior cortex. ⁊ rāi magis confortati ⁊ exaltati q̄ȝ alia rum. In loco etiaȝ decliui ad queȝ fluit humor de montibus ⁊ pīgue do propter simileȝ humoris habun dantiam. Nam in vallis viscerib9

optime colitur ager consitus. ⁊ nobilitat arbores sua bonitate talis locus. Si autem aliud haberi nõ possit: per cannalia iducatur riuus. q quãdoq ad radices arborum clausus inundet: ⁊ reddit terre viscera humecta. Si autẽ nec hoc apte fieri possit: neq terra sit bona: prouenĩt arbores cito: spissos ⁊ hyspidos cortices habentes: qui sui spissitudine incrementum ⁊ fructum arboris impediunt. Formande sunt arbores vt anteq̃ plantentur siquidẽ parua fuerit planta: omnes circunstantes recidantur ramusculi. ⁊ sola summitate relicta: põatur i scrobez. Si vero magna sit planta: omnibus prorsus amputatis ramis: ⁊ solo stipite eidem relicto: plantetur. Si autem fuerit insita que duos habuerit stipites: debilior auferatur: vt relictus solus letior in arborem erigatur: nisi sit forsan ficus aut maluspunic9 vel similis. que potest vnum vel duos aut plures habere comode stipites pro domini volũtate. Cuũ vero plantata ꝯprehenderit: vsq ad triẽnium non putetur: nisi forsan loco icongruo nascerentur in ea ramusculi adeo leti: ꝙ summitati cuius optatur augmenti: nutrimenta subducant. q° casu tales relictis ceteris: tanq̃ totius arboris inimici tollantur. Post prenarratam etatem putentur quecunq in parte stipitis nata erunt. ea tamen consideratione adhibita: ꝙ stipes erigatur a terra plus vel minus secundum naturam arboris vel maciem loci. vt in pingui solo altius. i exili: depressius erigatur. ibiq ramorum diuisio in partes ꝯgruas procuretur. Si stipes sursuz directus non perrexerit: partica cũ vinculis corrigatur. Et si diuisus supra truncum in partes non fecerit ramum cuius summitas sursuz directa celuz aspiciat: ydonior sẽsim eleuatur in altum. ⁊ directe ꝑtice alligetur. Q si nec hoc qdem comode fieri poterit: nihil vtilius erit: q̃ plantã precidere vbi conueniẽs ramus nasci speratur. vt quũ natus erit ⁊ conualuerit: leuib9 viculis alliget. vt qđ spõte noluit: faciat iusticia violenta coactus. deinde per tempora vbi rami nimiuz spissi aut scabri aut nõ conuenientibus nascuntur locis: duris ⁊ acutis ferramentis ab arbore recidãt. Et si aliquam celi plagam deserentes ad quasdam se ꝯspirantes contulerit. a prauo reuocati ꝓposito: desertum locum inhabitare cogantur. Si vero superbiens humor se per latera non diffundens ramusculos i altuz extollerit: i eo recidatur loco vt fragra sint conuenientius processura. Sic ergo ab adolescentia eius vsq ad debitum cõplementum procuretur sollicite. vt stipes in ramos: ⁊ rami in virgas: et virge i fragra fructifera diuidãt. Deinde cum miorata virtute ⁊ succedente senescentis arboris impotẽtia: pondere fructuuz rami rumpũtur. aut hũore deficientes arescunt ⁊ tantum proferũt vel fructificãt alternis annis: amputetur ab ea õne ramorum superfluum. ⁊ importabile pondus. vt non totus hũor necessario: sed pars potius in substantiam conuertatur ramorum. ⁊ alia nutrimento fructuum ne peãt

tribuatur. Considerare tamē opor tet quantitatē nutrimenti quod po test prestare locus generationis ar boris. In ea enim pportione opor tet defalcari de virgis et ramis. q̄ ñ relinquantur nisi tot: q̄ nutrimētū sufficiens possit esse in loco et sug gere ex loco. Si autē non fiat ita: erunt arbores intermissis ānis red dentes fructum. et non satisfacient cultori ad votum. Dicte autem pu tatiões et formatiões fieri possunt a principio Nouembris vsq; ad fi nem Martii. vel ut naturalius et magis pprie loquar: a tempore ca sus foliorum quandocūq; in his q̄ frondes amitunt preter gelidum a cumen vsq; q̄ icipiunt pullulare. Accidit quandoq; nouellis plātis vt quasi arescant: propter vehemē tem intēperātiam estus solis. Qui bus subueniri oportet fossione ac irrigatione frequenti. obiectis etiā defendātur vmbraculis. vt strami nibus ad plantam ligatis. vel lux uriosis et frondentibus herbis. vel viscosa emplastrentur argilla. vel sebo aut oleo vel vnguēto frigido regio corticis liniatur australis.

Formice preterea plantam vel insi tam teneram conualescētem inuade re consueuerunt. et in frondibus q busdam ab eis generatis vermicu lis folia contrahere. ramusculorū etiam impedire augmentum. Cui subueniendum est. vt recisis foliis que lesa et contrita perspicis nimia que in summitate consistunt. a ver miculis diligenter manuum seu di gitorum constrictione purgentur. quo facto: ab eius importunis hos tib9 plantula liberata in altū tuta conscendet. Et vt plantis paruis vel magnis vel etiam fructuū lec toribus ascendentes formice pfatā aut aliam non inferant lesionem. e isdem ne sursum repere possint: ta le obstaculum faciamus. sucū por tulace cum aceti media parte pmix tum precipit Paladius debere ifū di: vel vini fecibus truncum arbo ris alliniri. aut rubrica cum pice li qda. s; modeste pro arboris noxa: ne id quod pro remedio exhibetur faciat et venenum. Vel quod puto melius. vellus lane aut lini vel fēi culi aut palee quantitas circa stipi tem in altiori dictarum rerum pte ligetur. inferiore sparsim et q̄si pecti nata pendente. Vel fiat vas figuli rotundum et latum. ī cuius medio sit amplum foramen per quod plā ta figatur. sicq; vt aquam vndiq; possit sine effusione tenere: vt ad plantam formice accedere non pos sint. vel circa truncum plāte visc9 circulariter innoluatur. sicq; enim earum exercitus nocuus a solito ī peditus ascensu: inuitus ab arbore deuiabit. Alii dicunt q̄ si arbor cor dula serica oleo vncta cingatur: prohibebitur formicarum ascens9. Pre omnibus autem cauendum ē ab animaliū ingressu: quoniam il la plerunq; plantas rodunt. ex q° planta plurimum contristatur. et quādoq; arescit aut nimis nodosa efficitur. ita q̄ substātiam ei9 cres cere impedit. et fructificare non per mittit. Qz si est in tali loco q̄ ab in gressu animalium defendi non pos sit: affixo eidē congruo palo: spi nis pungentibus muniatur. Con tra impulsus et rabiem ventorum

qb9 nouelle īsitiōes ꝛ maxīe ī locis eminentibus facte facile dissipāt᷑: vnicuiqꝫ virge insite conueniens amminiculum spissis vinculis alligetur. ꝛ si facta fuerit insitio scisso trunco duplici cuꝫ amminiculis relinquatur estate. Surculis vero inter corticem lignumqꝫ depositis: tutum est eas triennio sub amminiculorum custodia remanere. Oportꝫ autem in omni arbore attendere. ne spuria in arbore nata: aut ex radicibus iuxta stipitem erumpentia: dimittātur. quoniaꝫ illoruꝫ nutrimētum subtrahitur arbori: ꝛ cum conualuerint ꝛ multiplicata fuerint: arescet arbor. primum quidem in ramis. postea vero in stipite. Oportet igitur talia in principiis amputare: Amputanda etiā sunt q̄cunqꝫ in ramis ꝛ virgis aruerint: ne vicina sibi erumpant arboris membra.

Accidit etiam plerunqꝫ arborib9 ꝙ humor superfluus indigest9: ad partem expellitur cutis. vt in hominibus ꝛ animalib9 plerunqꝫ videmus. cui9 putrefactio vermes generat: qui arboris salutem nequiter persequuntur. Ideoqꝫ cum in aliq̄ parte stipitis corticem tumefieri vides: illico locum scinde vt inde virus noxiuꝫ elabatur. Qꝫ si vermes iam creauerit: vnco ferreo eos inde curabis auferre. Si vero perpenderis in pluribus locis humoribus indigestis ꝛ fluidis corticem viciari. eandem in quibusdam scinde locis ab alto stipitis vsqꝫ ad imū: vt putrescentia in ipso durescant.

Si languida est arbor vt fructus vermiculosos aut lapidosi generis ferat: vicio forsan humoris a malicia qualitatis terre prodeūtis. sublata terra circa partē radicum: alia melioris addatur saporis. Et perforato circa terram stipite: cuneus ex quercu foramini affigatur. Quod etiam agendum puto: cum in arbore adeo nutrimentum abundat: ꝙ calor naturalis eiusdeꝫ quasi extractus diminuta digestione sucuꝫ inspissare nō potest ad debitā fructuum generationem. Ideoqꝫ luxuriare cogitur in multitudineꝫ foliorum. Sed ꝛ nascuntur super arbores alie plante capillares virides. Studium auteꝫ est radere aliquid de hyspiditate corticis ꝛ deponere viridia desuper nata. ꝛ sepi9 stercorare radices maiores. ꝛ infundere eas bene apte: ꝛ imponere lapideꝫ in scissuram. vt melius attrahendo possint restaurare tempore humido sitim quam ex ariditate agri patiūtur. Si auteꝫ terra nimis conculcata est aut magnas habet herbas ꝛ ꝓfundas radices habentes: plurimū generat impedimentuꝫ. Consolidata enim vltra modum terra: non ꝑmittit ad radices descēdere hūorē. ꝛ sua compressione implet ꝛ obturat poros radicum: vt extrahere nutrimentum non possunt. Impedit etiam euaporationem que ab inferioribus fit: ad radices pertingere. eo ꝙ vaporis debilis calor: tantaꝫ virtutem spissitudinis loci penetrare non valet. Huic autem impedimento fossione succurritur nō aratione. quoniam aratri continuus sulcus: multaꝫ infert radicib9 lesionem. herbe autem magne que radicibus vsqꝫ ad ima ꝑtingunt: ꝑripiūt nutrimenta arboribus: eo ꝙ hūt

radices molles: vel molliores ꝛ ra
riores ꝙ̄ arbores. et ideo citius tra
hunt nutrimentum. Oportet igitur
eradicari illas ꝛ radicit⁹ euelli. Sꝫ
forte quia loco denudato penitus
ab herbis indelectabilis efficeret᷑:
dimitti possunt germina subtilia si
cut fila. que nō nisi de suprema su
perficie nutrimentuꝫ trahunt. horꝫ
enim germinum nocumentum: aut
omnino nullum est: aut non tantū
de quo sit curandum. Plurimuꝫ
etiam nocet arboribus erucaruꝫ ge
nus: folia et quicquid viroris est
in eis corrodēs. ꝛ flores dissipans
vt omnino fructus pereat. Igitur
in Decēbri Januario et Februario
ipsarum oua que sunt super ramus
culis quibusdam telis inuoluta:
priusꝙ̄ nascantur optie colligantur
ꝛ igne crement᷑. quia conculcatiōe
aut concussione vix omnia deleri
possunt: sed ignis cūcta consumit.
Accidit etiam plerunꝙ̄ piris in
decrepita etate: vt duricie corticuꝫ
radicis trahere nutrimētū non pos
sint sufficiens ad nutrimentum ra
morū arboris ꝛ fructuum. quare se
quitur vt alternis aut rarioribus ā
nis fructum ferant. Scindantur er
go per medium grossiores radices
arboris. ꝛ in scissuris ne claudi pos
sint: fluuiales immittātur lapides.
vt humor in terra sufficiēter diges
tus qui per compactum corticem ī
trare non poterat: per scissuram ap
tos ingrediatur meatus. Ramoruꝫ
etiam superfluus adeo minuatur
numerus: ꝙ sucus attractus suf
ficere possit nutrimento fructuum
ꝛ ramorum. Arboribus igitur pre
dictis modis excultis: si ager est ni
mis humidus: proferent arbores
fructus vermiculosos: eo ꝙ humi
dum conceptum indigestuꝫ ꝛ mol
liter passum putrescit interius. a q̄
putredine cum subtile humidū va
porare icipit: animal de genere ver
miuꝫ procreatur quod postea fruc
tum arboris corrodit ꝛ inutilē red
dit. Cuius signum est ꝙ semper in
loco seminis vbi subtilior ē hūor:
vermis generatur. Oportet igitur
si possibile ē vt ꝓportiōaliter desic
cetur loc⁹: vt plāte non vltra mo
dum cibentur. Si autem forte faci
liter fieri non poterit: perforentur
stipites arborum iuxta terram vbi
ad stipitem vniuntur radices ma
iores vt per foramē illud distillet᷑
humor superflu⁹: ꝛ curabūtur tūc
fructus. Si autem econtrario ari
dus est locus ꝛ proprietates habēs
heremi ita ꝙ vix cultu curari pōt:
arbores efficientur spinose: ꝛ fruc
t⁹ afferēt paruos ꝛ acidos. ꝛ ideo
a talibus locis plante precidende
sunt. Fructus colliguntur sine ra
morum fractura. ꝛ colligentis cui
tato casu precipiti in arboribus: q̄
rum fructus particis non excutiun
tur. si rami altiores debiles congru
is funibus cum fortioribus alligē
tur. Inferiores vero: lōgis secūdū
ꝙ sufficiat scalionib⁹ erectis fruc
tu exonerentur. vel habeatur ptica
fortis non multum longa cum vn
cio ferreo ab vtraꝙ̄ parte bene fir
mato. cuius vnum caput ad ramū
inferiorem debilem colligendū po
natur. aliud vero ad ramum supe
riorem fortem: vbi melius confor
tabitur ꝛ apte confirmetur. Cuꝫ ip
so etiam possunt rami colligēdi ad

locum colligentis trahi: ꝛ tracti in aliqua parte cuꝫ opposito vnco firmari. et colligi sine periculo collectoris. Leguntur autem fructus precipue pira diuersis temporibus secundum diuersitatem maturationis ipsorum. hac consideratiōe adhibita: vt hi qui tempore maturantur estiuo: tunc legantur cuꝫ odore colore ꝛ sapore sibi attributis maturitatem fatentur. qui si aliquātulum legantur ante: videlicet cū prima idicia maturitatis apparuerit: diebus pluribus seruabūtur ad vsum: q̄ꝫ hi qui fuerint vltima maturatiōe collecti. Qui vero i fine maturantur autumni: ad vsum veris vel saltem hyemis seruaturi. Octobri mense legātur: sereno ꝛ sicco tēpore existente: cū luna sui fulgoris quarta potitur etate. ꝛ hec de arboribus in cōmuni dicta sufficiant.

De amigdalo.

Amigdalus ē arbor satis nota. Eius qdē diuersitatēs i fructu due sunt: quoniam quedaꝫ faciūt fructus dulces: quedam amaros. dulces vsui hominuꝫ competunt. Amari qa sunt calidiores: magis competunt medicine vsui. Item q̄dam sunt grossum valde ꝛ durum habentes corticeꝫ: quedam subtilē. Et quedam amigdala sunt longa. quedam quasi rotunda. ꝛ quedaꝫ grossa: ꝛ quedam parua. Eligenda sunt grossa rotunda subtilem corticem seu testam habentia. Amāt aerem calidissimuꝫ: licꝫ ꝛ in temperato proueniant. ꝛ consueuerunt mature florere. nam in terris calidis multum fructificant propter abundantiam sui humoris vt ait Albertus. In terris autem frigidis: ispissatus ē sucus ei9: ita q̄ fructui nō est habilis. ꝛ ideo in terris multuꝫ frigidis: aut omnio perit: aut parū vel nihil fructificat. ꝛ fruct9 eius non diu durat in terris frigidis natus. ꝛ ē euanid9 freq̄nter: ita q̄ ex ipo nō oritur plāta. et ideo i terris frigidis oportet plantari nucleos: q ex terris calidis sunt allati. Terram duram siccam ꝛ calculosaꝫ desiderat: licet in mediocri pura terra satis apte proueniat. Sed i nimis aquosa modice vel nullius vtilitatis existit. Amigdalus serit' Ianuario ꝛ Februario mēse in locis temperatis. In calidis vero: octobri ꝛ Nouembri: semine ꝛ plātis que de matris radice tolluntur. Sed i hoc arboris genere: nihil vtilius est q̄ꝫ seminariuꝫ facere. Fodiemus ergo altam secundum Paladium vno semipede aream. Vel secundum Albertum duobus pedibus. mihi aūt vnius pedis fossio satis sufficiens esse videt'. Deinde in ipsa area seu seminario obruemus amigdala nō amplius quatuor digitis. ita vt cacumina figamus in terra spatio inter se binorum pedum vel vni9 solummō separata. Sꝫ ipsa amigdala ad ponendum grandia: legamus ꝛ noua. non nimis grossam testaꝫ habentia. que anteq̄ꝫ ponamus mulsa maceremus nimis aq̄ta: ne germen extinguat ex multo melle mordacitas. Aliqui eas nuces prius liq̄do fimo per triduum macerāt. deinde die ac nocte eas stare patiuntur in mulsa. sed que suspitionem tātum possit habere dulcedinis. Terra

autez semiarii debet habere letamen admixtum. cui multum proderit si etiam misceatur sabulum vt terra sit soluta et mollis. Cum vero i se minario disposita erunt: si siccitas interuenerit: ter i mense conuenien ti aqua rigemus: herbis circunstan tibus sepe purgantes. Erit etiaz di ligentis cultoris: vnicuiqz nuci ei9 posite signum paruum infigere: vt seminarium sine lesione graminum anteqꝫ supra terram emineant fodi possit. Proderit etiã multum semi nario: si ãteqꝫ in eo ponãtur amig dala: terra noua que subtus fuerat desu per eleuetur. ꝛ optime pulueri zata semen recipiat. Cuz i semina rio adoleuerint duobus ãnis elap sis: predictis mensibus transferã tur ad locum vbi ppetuo tempore stare debebunt. Statuande autẽ sunt vt ad meridiem spectent. xx. aut. xv. pedibus abinuicem sepa te. Inseritur mense decembri ꝛ Ja nuario: ꝛ locis frigidis februario. si surculos colligis: ꝛ condias an teqꝫ gemment. Vtiles autem sunt q de summitate sumũt᷑. Sub cortice ꝛ in trunco inserũt᷑ in se i persico ꝛ i pruno. Sed eius insitio non est ita vtilis vt satio: vt ait Albertus. pri mo ãno quo plantatur vt optime conualescat: a mẽse Februarii vsqꝫ ad Octobris singulis circunfodia tur mensibus. ꝛ herbis ibidem nas centibus liberetur. vel q̃ter ad mi9 in tempore dicto: cum terra non ni mis mollis ẽ: sed talis ꝙ in pulue rem aliquid humoris habẽtem pos sit conuerti. Sequentibus vero an nis ter vel bis ad minus circunfo diatur: vt imbres superuenientes

accipere possit. qui cõculcata nimĩ um terra denegantur eidem. Tẽpo re autem floris non circunfodiat᷑ quia flos ei9 facile fossura excuti tur. vt idez ait. si terra eius macra fuerit in autumno efossa letamen accipiat. Si nimium sabulosa: con uenienter lapides letamen ꝛ cretaz accipiet. Formari autem debet vt supra dixi cũ in cõmuni de forma tione arborũz locutus fui. Sit aũt vno solo stipite contẽta. qui a sex pedibus vsqꝫ ad decem erigatur a terra vsqꝫ ad ramos prios. Eidez multa nocumenta emergũt: que ali is arboribus plurimis quandoqꝫ e ueniunt. ꝛ earum cura superius est conueniẽter iserta. Preter ea tamẽ accidit eis: ꝙ si rodãtur fructus ea ruz: fiunt amari. ꝛ ideo plurimuz a pecore sunt seruande. Item quũ timetur ne pruina ledantur: nuden tur radices earũ anteqꝫ floreant. vt Marcialis asseruit. Albertus ve ro addit: ꝙ lapidib9 paruis albis cum arena grossa operiantur. Et si de pruina non timetur: arẽa subuẽi. atur: ꝛ reponatur hum9. Teneras nuces creare dicit Paladius Mar cialem asseruisse: si ante florem ra dicibus oblaqueatis aqua calida per dies aliquot inferatur. Ex a maris dulces fiunt: si circunfosso stipite tribus digitis a radice fiat cauerna: p quã noxius humor ex sudet. vel medius: terrebretur trun cus. ꝛ melle ligni cuneus impriatur oblitus. Vel si circa radices eius stercus suis parui ĩfundas: vt Pa ladius ait. Confixa clauis multis plurimum iuuatur ad fructum. et maxime si aurei sunt: ut ait Albert9

Si feraces non sunt: tede cuneum terrebrata radice mergamus. uel sic silicem inseramus: vt cortice tegēte claudat᷑. hec arbor hoc habet ꝓpriū ꝙ in senectute plus fructificat: eo ꝙ humor eius tunc a calore nō exsiccatur sicut in iuuētute. Fructus eius colligūtur: particis excussi cū maturi sunt: licet acerbi ⁊ adhuc teneri a mulieribus ⁊ maxime pregnantibus cum multa auiditate petantur. Matura autem sunt amigdala: cum cortex circa testam existens aperitur ⁊ separatur ab ea. Decoriata autem si aqua salsa lauētur: candida fiunt: ⁊ plurimū duratura. Sed sine aliqua industria vel cura seruantur in longū: si fuerint exsiccata. si difficulter corium dimittant: paleis obruta continuo relaxabūt. Ex virgis amigdali: fiunt optime virge clauarum quibꝰ milites vtuntur. Itē ex stipite eiꝰ iuxta radices: fiūt fortissimi mazi ad scindēdū ligna. Amigdala dulcia: calida sunt ⁊ hūida ī medio primi gradꝰ. Viridia tenuiora ⁊ laudabiliora sunt ꝗ̄ sicca: ꝓpter eorū humiditatem. Idcirco si sicca in aq̄ calida vna nocte excorticata iaceant: fiunt in actione viridibꝰ vicina. Porro si viridia priusꝗ̄ habeant cortices edantur: gingiuas ꝯfortabunt: stomachiq̄ calorē refrigerabunt. Dyascorides idem affirmat ⁊ addit: ꝙ caput grauant. Caliginē nutriunt. venerem accēdūt. somnum faciunt. ⁊ ebrietati resistūt. Amigdala amara: calida ⁊ sicca sunt in secundo gradu. valent contra asma ⁊ tussim ex frigiditate cū zuccharo: ad reprimendum eaꝝ amaritudinem. Oleum ipsorum valet contra surditatem ⁊ saniem ī auribus immissum. Item valet cōtra lumbricos cum farina lupinorum super vmbilicum posita. Item valet optime ad menstrua prouocanda cū trifera magna suppositoriū factum. Auicenna dicit: ꝙ amigdala amara: sua proprietate interficiunt vulpem: si cū aliquo cibo ꝯmedantur ab ea. Item conferunt posita supra pannum ⁊ lentiginem ⁊ cycatrices ⁊ percussiones. et applanant contritionem faciei. ⁊ cum radix coquitur et linitur super pannum: est medicina fortis. Et cortex ⁊ folia sunt mundificatiua. ⁊ extenuatiua ⁊ sanatiua vt dicit Diascorides. ⁊ comedere amigdala dulcia impinguat. Galienus vero dicit ꝙ aperiunt opilationes in epate mirabili apertione: amigdala amara.

De auellanis.

Vellane note sunt. Ex his quedam sunt siluestres: que ī nemoribus ⁊ sepibus nascuntur. q̄dā domestice. Siluestres: sunt pue saporose grossam testam habentes. Domestice vero. quedā sunt rotūde grosse. ⁊ quedam longe. ex quibus longe saporosiores sunt. ⁊ citius maturantur. omnes tamē maturitatem fatentur: cū a suis folliculis separantur. que cum ad solē siccate fuerint: diu seruantur. In ōni fere aere proueniūt. loco gaudēt macro. frigido. hūido. sabuloso. licet in omni fere genere terre nascātur ⁊ conualescant. Ponende aūt sunt ī nucibꝰ suis. nec ampliꝰ duobꝰ digitis terra supra eas ducēda ē

Melius tamen plantis ⁊ sobole ꝓ
ueniunt. mense Februarii plantan
de sunt. licȝ mēse Martii Octobris
vel Nouembris plantari possint: ⁊
conualescāt. Ex ligno huiꝰ arbo
ris: fiunt optimi circuli vasorum
vini. ⁊ arcus ad sagitandum satis
boni. Auellane sunt calide et par
sicce. ⁊ sunt nucibus frigidiores et
pōticiores. earū enim corpora sunt
solidiora ⁊ spissiora: vnctuositate
carentia. Ideoqȝ plus nucibꝰ sunt
nutritiue. tardiores tamē ad digerē
dum: ⁊ ad descendēdum ex corpo
re ventris. inflationem in corpore
generant. maxime si cum interiori
cortice comedant᷑. ablato: fiunt di
gestibiliores. ⁊ vtiles: anteqȝ haben
tibus tussim. precipue si pistate cū
melle: esui dentur. Itē eius cortex
est stipticus. ⁊ stringit ventrem.

De berberis.

Berberi sunt fructꝰ cuius
daȝ arboris parue valde
spinose: sicut arbor mali
punici. ⁊ sunt rotūdi ru
bei quasi subnigri. sicut fructꝰ spi
ne albe. aliquātulū oblongi. Plā
tantur vt malipunici. frigidi sunt
⁊ sicci in secundo gradu. valet cō
tra febrilem discrasiam: sirupus
ex eis ⁊ zuccharo factus. contra ca
lefactionem epatis: puluis eorum
cum suco solatri conficiatur: ⁊ epa
ti superponat᷑. Auicenna dicit ꝙ
sunt frigidi ⁊ sicci in tertio gradu.
dixit etiam ꝙ sunt vincentes cole
ram valde. ⁊ scindunt sitiȝ valde.
Huius fructus arbuscula optima
est ꝓ sepibus ⁊ clausuris: si habere
tur plantarū copia. que quidē per
sationem fructus vel seminis eius
haberi potest.

De ceraso.

Cerasus est arbor nota. ⁊
desiderat aerem frigiduȝ
aut temperatum. Calidū
vero sustiere nō potest.
In tepidis tamen regionibus: per
ua proueniunt cerasa. Montana
vel in collibus vel prope montes
constituta regione: letatur. Solum
aūt desiderat: positionis humecte.
Quedam sunt dulcia. quedam
pontica. ⁊ hec magnam faciunt ar
borem. ⁊ sua sponte directe sursum
ascendunt. ⁊ hec proprie dicuntur
cerasa. Alia vero sunt valde acria.
⁊ hec arborem valde minorem faci
unt. ⁊ sursum non diriguntur: sed
solummodo per latera diffundun
tur. ⁊ hec vocantur marene siue ma
rasce. que multas plantas faciunt
super radices in circuitu suo valde
radicibus plenas ⁊ ad plantandū
habiles. Plantatur semen eius po
sito tempore Octobris vel Nouem
bris. Virgulta etiam ipsius ꝓ am
miniculis posita: affirmant᷑ a Pa
ladio facile in arborem prosilire. q̄
autem seminibus plantate fuerint:
predictis mensibus trāsplantant᷑.
Inseritur mense Nouembris. vel
si necesse sit extremo Ianuario. E
go autem inueni eius insitionē fac
tam tempore Februarii ⁊ Martii:
optime prouenire. licet melior sit e
ius ⁊ omnium arborum gummam
habentium insitio: quādo gumma
vel his non est: vel fluere desinit.
Varro autem scribit: ꝙ inseritur tē
poribus brumalibus: hoc est a die
duodecimo Decēbris: vsqȝ ad ka
lendas Februarii. Inserit᷑ aūt optie

sub cortice. et i trūco scisso. et i sum mitatib9 ei9. sed q i trūco isserūt: ōnem lanuginem auferre debebunt. Inseritur in se. i pruno. in platāo. et vt quidam dicunt in populo. Amat scrobes altas et spatia largiora videlicz .xxx. pedu3 vel .xl. assiduas fossiones. putari in ea putrida et sicca debebunt. et que densius artata protulit: vt arescat. Fimum nō amat: atq3 ide degenerat. Formantur vt stipes dulcium. ab octo pedib9 vsq3 ad duodecim erigat' a terra. plus etiam vel minus secundū q in leto solo fuerit vel exili. stipes vero marēarū acriū sex pedib9 vel circa eleuetur in altu3. Si cerasus humore concepto putrescat: in trunco foramen accipiat. Si formicas patitur vel alio modo ledatur: ei subueniendum est vt supra dixi cum locutus fui de arboribus in cōmuni. Cerasa non aliter q3 in sole siccata seruantur: Vt sine ossibus nascantur. Sic fieri debere asserit Marcialis. Arborē teneram ad duos pedes recides. et eam vsq3 ad radicem findes. medullā partis vtriusq3 abradere ferro curabis. et statī vtrasq3 partes vinculo stringas. et oblinis fimo summam partē vel creta. et laterum diuisuras. post annum solidatur dicta cycatrix. hanc plantam surculis qui adhuc fructum non attulerint iseris. et ex his absq3 ossibus poma nascent'. Cerasa dulcia cito de stomacho descēdunt. et eorum iuuamentum: stomacho est paruū. Et pontica: faciunt contrarium horum. Acetosa vero: desiccant plus q3 pontica. et cū hoc incidunt. et conferūt stomacho fleumatico pleno superfluitatibus. Diascorides autem dicit: q humida molliunt ventrem. et sicca retinent eum. Et gummi eius cum vino et aqua mixtū: curat tussim antiquā et meliorat colore3 faciei. et acuit visum. et prouocat appetitu3. et cū vino solo confert lapidi.

De castanea.

Astanea est arbor nota. Ex his quedam sunt domestice. q̄da3 siluestres. Et domestice: quedam sunt mediocres fructus facientes. qui castanee dicuntur. Et queda3 faciūt fruct9 valde grossos. quos mediolanenses maroues vocant. Diligunt celi statum frigidum. et tepidū nō recusant. Si humor assenserit: delectātur cliuis et opacis regiōibus. ac maxime in septentriōe3 versis. Amant solu3 molle et solutū non tamen arenosum. In sabulo proueniunt: s3 humecto. Terra nigerrima illis est apta. et carbunculus et tofus diligēt' infractus. In agro spisso et rubrica: vix proueniunt. In argilla et glarea: nō possunt nasci. Seritur plantis que spōte nascūtur. et semie. Sed que plantis seruntur ita egre sunt: vt biennio de earum vita sepius dubitetur. Serende sunt ergo castaneis suis Nouembri et Decembri Januario et Februario. Eligende sunt castanee ad serendum recentes grandes. mature. sed ita faciendum est: vt durent vsq3 ad Februarium. Castanee in vmbra siccentur expanse. tunc i angustum et siccum locum trāsfate: cumulateq3 diligēter fluuiali operiātur arēa. Post dies .xxx. eas arēa

remota:in aquam frigidaʒ mittes.
que sane sunt:merguntur.que sup
natant:non valent. Item quas ꝓ
basti similiter obrues. et post.xxx.
dies iterum probabis. ⁊ hoc quuʒ
tertio feceris: ad veris iniciuʒ sere
re debebis que manserint illibate.
Aliqui in vasculis seruant : arena
pariter immissa . pastiari ergo loc⁹
debebit: qui huic deputatur arbus
to: altitudine pedis vnius ⁊ semis
vel duorum vel totus. vel sulcis i
ordine destinatis . aut trite aratris
resolui.qui fimo saciat⁹:⁊ redact⁹
in puluerem castanearum:semen ac
cipiat.non amplius pedis dodran
te demersum.vnicuiqꝫ semini prop
ter notam:surculus debet affigi. et
ipsa semina simul trina vel quina
ponantur.⁊ iter se quattuor vel tri
um peduʒ spatio separata.quas cū
transferre placuerit:binas plantas
transferre debebit. Ita tamen ꝙ in
nemoribus:spissiores:i agris vero
seminalib⁹ : rariores scilicet sexagi
ta peduʒ distantes. vt possint p la
tera diffundi:plantentur. Loc⁹ ta
men deductoria liquoris accipiat.
ne incidens humor limo:germē ex
tinguit. Inseritur mēse Martii et
Aprilis⁊ Mai in se:⁊ in salice.sed
i salice tardius prouēit ⁊ maturat.
In cortice inseritur ⁊ ioculatur.Et
meli⁹ īseritur ad buccellū . hoc mō
precidatur arbor nobilis generis.⁊
quū sequenti āno pullulauerit ad
moduʒ populi: colligantur surculi
anteqꝫ gemment.⁊ in frigido ⁊ vm
broso loco seruētur obruti: vt post
modum de mense Aprilis ⁊ mai ha
beantur.⁊ tunc ex his comode fiet
insitio ad buccellum:vel more em

plastri . Et si multas fieri insitio
nes oportet . ex surculis inserendis
multi fiant buccelli cuʒ gemma.lō
gi secūdum latitudinem vni⁹ gros
si digiti ⁊ pluris. deinde inciso sur
culo inserendo in loco congruo:et
cortice in tres vel q̄tuor partes scis
so : eligatur buccellus equalior sti
piti.qui tantum deprimatur inferi
us:ꝙ equatur.⁊ cortex eleuat⁹ lon
gus min⁹:buccello formetur.⁊ q̄d
excorticatum est supra buccellum:
totaliter incidatur.. Nouum casta
neum circunfodi debet assidue men
se Martii ⁊ Septembris.incremen
tum magis acquirit:si putationib⁹
adiuuetur. In nemorosis locis:de
pressius. In agris vero que seminā
tur:altius i eis rami formentur .
Castanee colligūtur:quuʒ propter
maturitateʒ de riciis suis ceciderūt
in terrā.vel quū in eis apparere ici
piunt:excutiuntur perticis . et col
lecte cum riciis:i aceruū intra sepeʒ
rotūdā tiore porcoꝝ coaceruātur.⁊
quū sic in carzaram quibusdaʒ die
bus steterint: aperiunť. ⁊ he melio
res ꝙꝫ predicte sunt ad seruandum
virides.quia vsqꝫ per totum marti
uʒ possunt virides seruari.sed alie
que mature ab arbore cadunt:vsqꝫ
ad quindecim dies solum non ser
uantur virides:sed ad fumum post
te vt siccentur: diu seruari possunt
⁊ saporosiores ceteris esse dicunť.
Seruantur virides i sabulone vt
dixi.vel in cratib⁹ ad fumuʒ duo
bus fere mensib⁹ posite:vt postmo
dū desiccate mūdēť. ⁊ diu seruēť.
Lignum castanee:optimum est in
domib⁹. ⁊ mirabilis durabilitatis
sub terra.⁊ ad pluuias extra tecta.

⁊ ideo ex eo fiunt optimi pali: pro vineis ⁊ pergulariis. Et ex eo fiūt optime vegetes. ⁊ tine. ⁊ vasa in qbus castanee sicce servātur. Castanee secūdū Ysaac: calide sunt ī primo gradu. ⁊ sicce in secundo. Significatio caloris earū: est dulcedo. earumq; saporositas et ponticitas innuit siccitatem. Et ad digerendū satis sunt faciles ⁊ nutribiles. non multū stiptice vel diuretice sunt. Si assentur: earum corpus rarificatur. ⁊ in aqua elixentur: quia earū complexio temperat᷑ ex aque mollicie ⁊ humiditate. sunt boni chimi in corpore generatiue. et siccitatem pectoris: ⁊ corporis temperamentū ⁊ vrine difficultatem: dissoluunt. Colerici eas cū zucharo comedāt. flegmatici cum melle. Item he secūdum medicinā virtutē habent laudabilē: qa abhominationis ⁊ vomitus cōstipatiue sunt. ieiuniq; itestini confortatiue. Cathaplasma quoq; ex eis cum ordei faria ⁊ aceto siue vino factum: ⁊ super mamillarum tumorem positū: eis potenter auxiliabitur. Castanearum quidem corticibus vstis ⁊ puluerizatis: ⁊ cum sappa tēperatis. capitiq; adolescentis in modum cathaplasmatis positis: eorum capillos cōfortat. ⁊ augmentat. ⁊ contra alopiciam valet.

Auicenna dicit: q in castanea est abstersio ⁊ inflatio. ī ventre inferiore ⁊ stipticitas. ⁊ confortat mēbra. ⁊ est tarde digestionis: sed est boni nutrimenti. si ergo cū zucharo misceatur: eius nutrimentum est bonū Galienus dicit q est nutribilior ōnibus granis: adeo q est proxima granis panis.

De coctano.

Coctanus siue citonius ē arbor nota. Et ex his q̄dā sunt: que faciunt pira citonia. ⁊ he arbores maiores sunt: ⁊ miora habēt folia. Et quedam sunt arbores minores: ⁊ latiores habent frondes. quarum fructus proprie vocantur coctana siue citonia. Amāt locum frigidū ⁊ humectum. si in tepido ponant᷑: opus est illis irrigatione. ferunt tamen statum mediocris situs. īter naturam frigoris ⁊ caloris. ⁊ ī planis ⁊ in cliuibus proueniunt: magis tamen inclinata ⁊ conuexa desiderant. Terram desiderat satis pinguē. ⁊ in soluta magis q̄ creta letatur. Plantantur plantis cū radicibus iuxta ipsas arbores inuētis. Itē taleis ⁊ cacuminibus in locis calidis de mēse Octobris ⁊ Nouēbris. Frigidis vero martii et Februarii. Tēperatis: vtroq; tempore seri possunt. Ita lōge ponēde sunt secundum Paladium: ne alterā q̄tiētem vento. stillicidiū tangat alterius. Mense Februarii inseruntur melius in trunco: q̄ cortice in seipsas. Inserantur autē nouelle arbores: quibus sucus in cortice est. Si maior est circa radicem: melius inseritur. nisi cortex ⁊ lignum beneficio loci adherētes: humescit. Itē recipiunt in se surculos prope ōnis generis. scilicet punici sorbi: ōnium malorum que meliora producunt.

Dum minor est: iuuetur stercore. Maior vero ciere. vel crete puluere semel toto anno misso radicib⁹. poma in his ⁊ cito matura. ⁊ maioris prouentus: assiduus humor

efficiet. Rigande sunt: quotiens ce lestis negatur ifusio. ⁊ circunfodiē de locis calidis Octobri ⁊ Nouem bri. locis frigidis Februario ⁊ mar tio. ⁊ nisi circunfodiatᶜ assidue. aut sterilis efficitur: aut eius poma de generant. Formantur: vt vnum so lum stipitem habeant quattuor vel quinqꝫ pedibus eleuatum a terra. Presentande sunt. ⁊ a viciosis ōni bus liberande. Si egra est arbor: a murca eq̄liter mixta aq̄: radicibus debet infundi. quod annis singulis factuꝫ: custodiet a viciis. sed arbo ris lōge derogabit etati: vt ait Pa ladius. Colliguntur coctana mense Octobri: cū adueniente pruina: ma turitatem aureo colore fatentur. et que magis odorifera sunt: debēt eli gi. Si per cotilidones suspendan tur ī frigida regiōe: forte durabūt per annum ⁊ amplius. vel seruantᶜ iter binas tegulas posita: si luto ex omni parte claudantᶜ. vel si de fric to incoquantur: aut passo. Alii sic cis locis tantum reponunt: a qbus ventus excluditur. Alii in melle di mittunt: in quo genere cōdiendi sa tis matura diligūtur. Alii milio ob ruunt: vel in paleis separata demer gūt. Alii vasculis optio vino ple nis: imittunt. Alii doliis musti im merguut. quod ⁊ odoratum vinum reddit. Ex citoniis fiunt bone et spisse sepes. spias tamen non habēt sed ingressum bestiarum ībibent. ⁊ qūqꝫ fructū ferūt. ⁊ icise satis igni respōdēt. Citōia vt ait Ysaac ge neraliter diuidūtᶜ in duo. videlicꝫ ī crudū ligneū. ⁊ perfecte maturatū. Crudum itaqꝫ ligneum pessimum ē ⁊ durissimum ad digerendum. ⁊ ui

bū nutrit. Idcirco ea ōnino vitari oportet. Maturatum vniuersaliter frigidum est in fine primi gradus. siccuꝫ ī medio secundi. Propterea ponticitas in eis maior est: q̄ꝫ in ce teris malis. Ideo valꝫ ad sangui nis fluxum ⁊ egestionem ac vomi tum. Confortatiuum est stomachi si moretur in eo. Et si comedatᶜ sto macho vacuo: constringit ventreꝫ. si post cibum accipiatur: laxat: cō primendo ⁊ constringendo os stōa chi. Sed ex his quedam sunt pō tica. ⁊ quedam dulcia. Pontica et stiptica frigidiora sunt: ⁊ ad dige rendum duriora. ⁊ ideo non sunt cum carne sua edenda: sed liquor e ius tantum. Nam stomachum con fortat: vrinam prouocat: ⁊ egestio nem vomitumqꝫ constringit. Et si cum carne edātur: ingeniari oporꝫ vt carnis duricies auferatur. vel e lixando. aut supra aquam calidaꝫ apponendo. Aut q̄ꝫ melius est scin datur. ⁊ abiectis granis: mel in cō cauitatē ponatur. ⁊ excorticentur ⁊ in lino vel stupa: vel quod melius est in pasta mittatur. sic enim erunt stiptica valde confortatia. Aceto sa subtiliora ⁊ penetrabiliora sunt. Ideo sitim extinguūt. ⁊ acumen co lere rubee et vomitui colerico et e gestioni conferunt. vrinam prouo cant. ⁊ vim appetitus augēt. Odor earum vomitum prohibet. ⁊ sucus post vinum bibituꝫ: deponit fumū salientem ad caput. Vnde dicit A uicenna. q̄ꝫ citonia conferūt vomi tui ⁊ ebrietati. ⁊ sedant sitim. ⁊ con fortant stomachum: recipienteꝫ su perfluitates. ⁊ cōferunt dissinterie. et quando sumuntur post cibum

soluunt adeo: q̄ quando plurimū ex eis sumit᷑: extrahunt cibū ante digestionem. Dulcia vero sunt magis temperata: quiddam caloris habentia. vnde vis eis manifesta nō inest ad sitim extinguendam: vel calorem.

De citro.

Arbor citri nota est. Desiderat aerem calidum. sȝ irriguis et maritimis locis maxime gaudet: qb9 exundat. Si quis tamen hoc gen9 arboris in regiōe frigida nutrire desiderat: loco parietib9 munito: vel in partem meridianaȝ verso: dispo nat hanc arborem. sȝ hybernis mensibus: tectū stramine velet agresti. ⁊ vbi estas refulserit: aeri arbor nuda ⁊ secura reddatur. Terrā rarioris nature desiderat. Mense Martii serit᷑ multis mōis. scilicȝ semie. ramo. talea. ⁊ claba. Si granis velis serere. ita facies. terraȝ in duos pedes fodies. ⁊ eidem cinerem miscebis. breues areas facies: vt vndecunq̄ p cānales aqua decurrat. In his areis palmareȝ scrobem manibus aperies. ⁊ tria grana deorsuȝ verso cacumine iūcta: constitues. ⁊ obruta: quotidie rigabis. Citius ꝑcedent: si beneficio aque tepentis vtaris. natis germinib9: semper ꝓxima herba rūcet᷑. potest hinc trima planta trāsferri. Si ramum velis ponere: nō āplius sesquipede debebis imergere: ne putrescat. Clabā seri comodi9 ē: q̄ sit manubrii grossitudine. longitudine cubitali. Ex vtraq̄ parte leuigatur: nodis ⁊ aculeis recisis. sed integra summitate gemmarum: ꝑ quas spes futuri germinis intumescat. Diligentiores tamen: fimo bubulo adlinunt vtriq̄ quod summuȝ est. vel marina alga vestiunt. vel argilla subacta: partis vtriusq̄ extrema cooperiūt. atq̄ ita in pastinato solo deponūt. Talea et gracilior ⁊ breuior esse potest. q̄ similiter vt claba merget᷑. sed talea palmis duobus supersit. claba omnis obruitur. Aliis arboribus non debȝ annecti. Talea siue claba ei9: calidissimis regionibus ⁊ per autūnum ponitur. frigidissimis: iulio ⁊ augusto positas: et cotidianis irrigationibus auiatas Paladius vsq̄ ad poma et magna incrementa perduxisse affirmat. Inserit᷑ mēse Aprili: locis calidis. maio: frigidis. non sub cortice: sed scisso trunco circa ipas radices. ⁊ i piro ⁊ moro secundū quosdam. Gaudent assidua fossione. ⁊ hic perueniunt poma maiora. nisi que arida sunt: rarissime debemus abscindere. Hec arbor pomis non caret: cum humoris abundantia maturis se acerba substituant. Acerborum vero etatē florentia consequantur. orbem quēdam continue fecunditatis sibi administrante natura. Ferūtur acres medullas mutare dulcibus: si p triduum mulsa aqua semina ponēda macerētur vel ouino lacte. Aliqui mense Februarii truncuȝ aliquo foramine ymo terrebrant: ita vt altera parte non exeat. ex hoc humorē permittunt fluere: donec poma formentur. tunc foramē luto replent. sicq̄ qd̄ est mediuȝ dulce fieri confirmant. Poma eius possunt i arbore fere toto āno seruari. vel i paleis. Meliusq̄ si vasculis qbuscūq̄

claudãtur. Poma citrina secũduz Ysaac: ex quattuor reb9 sunt com posita. prima est cortex. secunda est caro. tertia medulla. quarta semẽ. Cortex est calidus in primo gradu siccus in secundo. quod: acumen eiusq; odor ostendunt. eius tamen substantia dura est: ꝛ solida. Idcir co non est pro cibo accipienda. sed si exigua pars ei9 pro medicina su matur: stomachuz cõfortabit. ꝛ di gestiuam vim adiuuabit. bonumq; odorẽ prestabit. atq; erit contra ve nenum mortiferum potenter cuz vi no datus. Qui siccus inter pannos missus: eos a tineis conseruat inco lumes. Item pregnantibus datus esui: escarum irrationabilem appeti tum curat. Caro autem frigida ẽ ꝛ humida in primo gradu. vnde ẽ stõachi refrigeratiua. ꝛ ad digeren dum difficilis: propter eius durici em. quapropter necesse est stoma cho exinanito: ante omnem cibum accipi cum melle ꝛ zucharo. ꝛ si in medio vel in fine prandii edatur: sit causa ꝛ materia dure ac grosse febris. Medulla vero subtilis est ꝛ aquosa: omniq; caret nutrimẽto. Sz hec est duplex. quia quedam ẽ insipida: quedam acetosa. Insipi da frigida est ꝛ humida in secũdo gradu. vnde calorem refrigerat et sitiz mitigat. Acetosa vero: frigida est ꝛ sicca in secũdo gradu. Virtu tem habet incidentem extenuantem ꝛ refrigerantem. Idcirco sit caloris epatis mitigatiua: ꝛ stõachi confor tatiua. Virtutẽ appetitiuã excitat: ꝛ acumini colere rubee mitigationẽ prebet. sitientibus pfectẽ subuenit. Suspitionem ac tristiciam de cole rica cardiaca generatam: remouet. Egestionez: vomitumq; colericum sedat. Impetigines ac lẽtigines cũ ea fricatas: destruit. qđ testatur: qa panni incausto madefacti cum ea purificati: ad pristinũ redeunt co lorem. Semen calidum est ꝛ siccũ in secundo gradu: quod sua amari tudo ostendit. Ideoq; secundum cibum est icõueniens: sed secundũ medicinam est solubile. appostema tum quoq; dissolutiuum. et con tra venenum: propinatuz cuz vĩo. Frõdes quoq; ipsius arboris qa sunt odorifere ꝛ quiddã acuminis habent: sunt corticibus pomorum propinqua in iuuaminis actione.

De corino.

Orinus est arbor parua. que licet nascatur in nẽo ribus: ꝛ sit communiter arbor siluestris. tñ qa domesticata per cultum: facit fructũ ad quedaz vtilem. ideo de ipsa dicam. Hec arbor fere omnem aerem sustinet. ꝛ in omni terra ꝛ maxime pingui ꝛ humida conualescit. Plantatur se mine suo. ꝛ plantulis que cum ra dicibus iuxta ipsas inueniuntur. Fructus eius maturitatem fatetur: quũ ex rubedine colorem nigruz as sumpsit: ꝛ facile ab arbore cadit. Ex ligno huius arboris: quia du rissimum ẽ ꝛ tenax. fiũt optimi den tes molendinoruz. ꝛ manubria mal leorum. ꝛ virge ad triturandũ fru menta ꝛ garminanduz lanam. ꝛ ge neraliter omnia que ligni duriciem ꝛ tenacitatem requirũt. ꝛ ideo vti le est ex eis facere sepes. vbi non ẽ necessaria clausura spinorũ. Nam hec arbor spinas non habet. Et qa

non habetur ipsarum plantaruз co
pia: fiat seminariuз de semine eius
tarde collecto: ꝛ ad solem siccato.
seminentur aũt de mense Octobris
ꝛ Nouembris. Corina valde pon
tica sunt ꝛ stiptica. ꝛ quanto minꝰ
sunt nigra: tãto magis sunt põtica.
ad vsum cibi non competunt: sed
propter medicinam valent ad ven
tris fluxum: ꝛ vomitum constrigẽ
dum qui fit ex acumĩe colere: ꝑp
ter ipsorum frigiditatem ꝛ stiptici
tatem. Item ex eis fit optimuз ace
tum: si pistentur ꝛ cum fortissimo
aceto misceantur: ꝛ in panes forma
ta ꝛ siccata seruẽtur: ꝛ vĩo cuз opꝰ
fuerit misceantur.

De ficu.

Icꝰ ẽ arbor nota. Et eiꝰ
quideз diuersitates sunt
multe. Ideoqꝫ vnusqſqꝫ
illa genera eligat: que in loco in qᵒ
plantare desiderat vel in simili: vi
det melius prouenire. hoc tamen ꝓ
uideat vt in locis aridis ꝛ macris
non plantet eas: que tempore mag
ni estus in talibus locis ab arbore
cadũt. Itẽ ĩ locis nõ tutis: nõ plã
tet ea genera que ãte folia ficus ꝓ
ducũt. Hec arbor aerẽ calidum vel
temperatum desiderat: ꝛ in medio
criter frigido cum hominis auxilio
sustentatur. videlicet si ab orien
te et meridie discooperta: et ab ali
is duabus partibus aliquibus ob
staculis munita. Item non impin
guetur terra eius: ne eaз nimis tene
ram hyems inueniat. ꝛ tunc stipes
eius paleis muniatur: vsqꝫ ad rãos
circunquaqꝫ ligatis. Et supra terrã
circa pedem fimus animaliũ rẽcẽs
ponatur: ꝛ maxime columbinus. q

recedente frigore post hyemẽ aufe
rat̃: nisi terra fuerit macra nimis.
frigidum vero aereз recusat. Ter
ram pinguem vel mediocrem desi
derat. ꝛ in macra etiam ꝛ sicca q̃dã
eius species defendũtur. in qua sic
ciores ꝛ dulciores fructꝰ proueni
unt. In pingui vero ꝛ humida: a
quosiores ꝛ minus dulces: magis
qꝫ insipidi ꝛ grossiores. Planta
tur plantulis aliunde acceptis. lo
cis siccis mense Octobris vel No
uembris. Tẽperatis: mense Febrʋa
rii. frigidis vero: mẽse Martii vel
Aprilis cũ taleam vel cacumen po
nas vltimo Martii vel ĩ mense A
prilis: cum ei se viridior sucus in
fuderit. Si cacumen ponas: ramuз
binuз vel trinum ab australi parte
decides. ꝛ sic obrues vt diuisa cacu
mina terra interiacente: velut tres
surculos reddant. Taleam sic po
nemꝰ: vt ei leuiter ab vna parte di
uise lapideз mergemus in fisso. eli
gende sunt plante in quibꝰ freq̃ns
modꝰ exuberat. q̃ vero nitide sunt
ꝛ oculos suos per longa internodia
distulerunt: steriles esse creduntur.
Si plantam fici nutrias in semina
rio: ꝛ maturam in scrobem transfe
ras: poma generosiora producet.
Scrobes amat altas: ꝛ magna ĩter
ualla: propter longitudineз radicũ
eius. In locis frigidis: ficus sera
mus que cito proueniunt: vt ante
ymbres genꝰ hoc possit occurrere.
Calidis vero ꝛ estuosis: eã que se
ro maturat. Ficus ĩseritur mense
Aprilis inter corticem. vel si nouel
le sunt arbores: fisso ligno: statiqꝫ
cooperiendum ẽ ꝛ ligan duз: ne vẽ
tus introeat. Melius comprehẽdũt:

si circa terram recisa : inserantur ar busta. Aliq̄ꝫ Junio mēse inserunt.
Varro scribit ꝙ ea que verno tē poꝛe inserebantur: possunt etiaꝫ cir ca solstitium inseri: vt ficus . quia densa materia non est: ꝛ ideo seq̄t̄ calidioꝛ ē. A quo fit: vt in locis fri gidis ficeta fieri non possunt. aq̄ recenti ī sicco minuta. tenellum eni cito facit putrē. Itaq̄ꝫ canicule sig no: comodissime existimat̄ ea inse ri . Que autem natura minus sunt mollia: vas aliquod supꝛa ligent vnde stillet lente aqua: ne pꝛius ex arescat surcul9 q̄ꝫ conualescat. Cu ius surculi coꝛticeꝫ integrum seruā dum. ꝛ eum sic exacuendum vt nō denudes medullam: ne extrinsecus ymbꝛes noceant aut nimius caloꝛ. argilla oblinenduꝫ: ac libꝛo obligā dum. Catho autem scribit: ꝙ etiā per vindemiam ficus īseri potest . Surculus est legend9 a vinculis . Inutilis eniꝫ creditur minoꝛis vel maioꝛis etatis. Item inoculari siue emplastrari ficus potest. ꝛ ad buc cellū īseri pōt mēse Junii ꝛ Julii. tn̄ ad buccellum fieri pōt: ꝛ mēse apꝛi lis ꝛ Mai. iseritur aūt in caprifico in moꝛo ꝛ in platano. ꝛ oculis ꝛ sur culis vt Paladi9 ait. ꝛ in se multo melius. Gaudꝫ assidua fossione. cui multum pꝛoderit: si per autum nuꝫ stercus apponas. maxime de a uiariis. Foꝛmatur ficus ī locis fri gidis: vt vnum solum babeat stipi tem a terra modicum eleuatum. sic melius a frigoꝛe defendatur. In lo cis vero calidis: vnum vel plures dummodo non vltra tres vel quat tuoꝛ stipites babeat: ꝓ domini vo luntate . Recidenda sunt in ea que cunq̄ꝫ aut putria aut male nata re peris . ꝛ ea ratione putāda est: vt inclinata per latera possit expandi.
Truncus arboꝛis scarificandus ē q° loco tumet: vt possit būoꝛ flue re ne vermes creet. qui si creati fue rit: vncinis ferreis tollātur a fico. Alii solam calcem viuam latebris vermiū apponūt. Si foꝛmice mo leste sunt: rubꝛica butiro ꝛ pice liq da mixta: circa truncum debꝫ indu ci. Si fructus suos velut egra pꝛoi cit: aliqui radici terrebꝛate cuneꝫ figunt. vel securi: arboꝛis coꝛiuꝫ se pe pꝛoscindunt. cum folia incipiūt pꝛoducere fici . Vt multum ꝛ pin guem ferat fructum : in pꝛincipio germinis cacumina summa decidi mus. Vel boc tantuꝫ cacumen: qđ ex arboꝛis medietate pꝛocedit. Vt ficus cito maturet: suco cepe lōgio ris cum oleo ꝛ pipere mixto: vnge poma quando grossa incipiūt sub rubere vt Paladius ait. Sed tunc sine aliquo medicamine: ꝓpinque maturitati existunt. Fic9 virides seruari possunt : vel ī melle oꝛdina te ne se contingant. vel singule itra viridem cucurbitam clause: locis ꝓ nicuiq̄ꝫ cauatis. vt ait Paladius .
Siccāt̄ aūt ꝛ seruēt̄ boc mō: quo cāpāia tota custodit. In cratib9 fi c9 expādit̄ vsq̄ꝫ ad meridieꝫ. ꝛ ad buc mollis in qualum refunditur. tunc calefacto furno ad panis co quendi modum: suppositis tribus lapidibus ne ardeat: qualis inclu dit̄ . ꝛ clauso furno vbi bis cocta ficus fuerit: sicut ē calida: interpo sitis foliis suis ī vas fictile clauda tur: bene picatum densius pꝛessa. ꝛ operculo diligentius obducitur .

Si pluuiis abūdantib9 crates non
possis expandere:sub tecto eas ita
pōis:vt semipede erigatur a terra.
ꝛ eas ad vicem solis cinis subiect9
vaporet. ꝛ subinde fic9 sicut est di
uisa:vertatur: vt ficorum coria sic
centur. ꝛ pulpe tunc duplicata in
cistellis seruētur aut loculis. Alii
maturas mediocriter fic9 ꝛ diuisas
in cratibus expandunt: totas so
le siccandas. ꝛ nocte recipiunt sub
tecta. Ficus sicce cum pinguedie
sua seruantur secundū hyspanoꝝ
morem hoc modo. siccentur medio
criter. ꝛ optime refrigerate: in vase
aliquo componantur. ꝛ bene pōde
rate seruentur. Ficus scisse quas
cesenates optimas habent: procurā
tur ab eis hoc modo. Colliguntur
ficus grassule mediocriter hoc mo
do mature. ꝛ ad solem per biduum
integre dimittuntur. deīde pingui
ores scinduntur per mediuꝫ ex trās
uerso. ꝛ iterum parte interiori ad so
leꝫ conuersa: duobus vel tribus
dieb9 siccantur. ꝛ duab9 simul iūc
tis ꝛ iterum duobus vel trib9 die
bus ad solem relictis: tandem ī tes
ta ponuntur. ꝛ iterum ad solem tri
duo dimittuntur. Deinde ī scrinio
per. xv. dies tenētur. ꝛ postea iterū
ad solem si necessariū videbitur re
ponunt᷑. quib9 postea refrigeratis
in aliquo vase stricte fortiter pōde
rantur. Et caue cuꝫ siccantur: ꝙ ro
rem vel pluuiam nusꝙ tangant.
Fic9 ceteris fructibus laudabilior
ac nutribilior est: sed grossos creat
humores. Viridis quedam est cru
da non perfecte matura. ꝛ quedaꝫ
perfecte matura. Cruda non bene
matura: parū ē calida. magis gros
sa: propter dominiuꝫ terrestris par
tis in ea. Unde Ypocras. Fic9 qn
to longinquior a maturitate: tanto
minus calida est: ꝛ magis grossa.
Perfecta matura est calida in prīo
gradu. ꝛ temperata inter humidita
tem ꝛ siccitateꝫ. ficus ex trium rerū
compositione consistit. scilicet ex se
mie. pulpa. ꝛ cortice. Seminis nu
trimentum: nullū est. vt arene vel
lapidis. Cortex siccus est vt cutis:
propterea durissim9 ad digerēdū.
Caro nutribilior solubiliorꝙ exis
tit. Sicca vero ficus calida est in
principio secundi gradus. sicca in
medio primi. ob quā rem calefacit
ꝛ sitim creat. ꝛ in colericos mutat᷑
humores. ceteris tamen fructibus
nutribilior est. minusꝙ inflationis
habet. sed si superfluos ī stomacho
humores ineniat: dura fit ad dige
rendum. ad corruptionemꝙ muta
tur. ꝛ inflationem ꝛ ventositateꝫ ge
nerat ꝛ pessimum sanguinem. in su
perficie etiam corporis pediculos
creat. Si auteꝫ humoribus mundi
ficatuꝫ inueniat: bene digeritur. ac
sanguinē laudabilē facit. corpusꝙ
mundificat. ꝛ pulmonem renes ac
vesicam humoribus grossis. Qui
vult eius noxitates vitare: ieiunus
accipiat. ꝛ post ipsas piper vel ꝫin
ꝫiber. ꝛ vt laudabilem sanguinē ge
nerꝫ: nuces simul aut amigdala mā
ducet. Item secundum medicinā
valet: si cum ysopo coquatur. pec
tus pulmonēꝙ mūdificat. Tussiꝫ
diuturnam emendat. Gargariꝫata
cum apozimate eius: in cannalib9
pulmonis apostema dissoluit. Coc
ta in vino si clistere fiat: valet ad
dolorem ventris. qui ex grossis

humoribus ꝓcedit. Auicēna ꝑte rea dicit: ꝙ est alba melior. deinde rubea. ⁊ postea nigra. ⁊ sucus folio rum vehementis est calefactiōis. ⁊ abstersionis. ⁊ in ipsa quidem leni ficatio vltima. ⁊ lac quidem eius coagulat liquefactionē sanguinis ⁊ lactis: ⁊ calefacit congelatū. Et illa quidem que est humida: velo cis est nutrimenti. Et ramis quidē fici inest tantum subtiliationis: ꝙ quando caro coquitur cū eis: dis soluitur: ⁊ ficuum decoctio cōfert apostematibus gutturis. ⁊ apostēa tibus radicum auriū gargarizata. lac eius confert puncture scorpio nis inunctum. ⁊ similiter rutele. Et similiter illa que est immatura: aut folia recētia. ponitur super morsū canis rabiosi ⁊ confert.

De lauro.

Laurus ē arbor satis mag na: cuius frondes sunt late et longe et solide. semper virides ⁊ odorifere valde: que arbor orbatam facit: que est fructus paruus niger. In omni fe re aere prouenit. ⁊ maxime in tem perato vel calido delectatᷣ. Terrā solutam ⁊ maritimam diligit. Plā tatur ramis ⁊ surculis aut semine e ius de mense Martii: proprie cum humor ad corticē ramorum parue nerit. Eiꝰ frōdes ⁊ rami optimi: vt in eis ficus sicce seruentur. ⁊ in geladia ponuntur: vt eam odorife ram reddant. ⁊ circa diacitonitē. siue i parua ipsiꝰ frustula diuisim disponuntur. In quacunq̧ autē re ad coquendum ponātur: plurimū eius odorem augent. ⁊ cerebrum ac stomachum odore ac sua pōticita te confortant. Fructus eius qui ē orbata: in vino muffa infecto posi tus: ipsum sanat. sed idē suo sapo re satis ingrato afficit. Auicenna dicit ꝙ grana cortices ⁊ folia eius sūt calida ⁊ sicca. sꝫ grana sunt ca lidiora a the sicciora: nam sunt in secū do gradu. ⁊ eius oleū est calidiꝰ oleo nucis. ⁊ confert doloribꝰ ner uorū omnibus. Et resoluit laxitu dinē. ⁊ quando de cortice eius aut granis bibitᷣ aureus id est pondus dragme vnius ⁊ semis: frāgit lapi dem ⁊ interficit fetum propter suā amaritudinem additam super ama ritudinem aliorum. ⁊ confert mor dicationi scorpionis cum vino. et est bona vespe ⁊ api quando pūgūt. Et omnino est tyriaca ve nenis omnibus bibitis. Dyascori des dicit ꝙ frondes lauri: libros ⁊ vestes cum quibus ponuntur: a tineis defendunt ⁊ vermibus: ⁊ a corrosione tutos reddunt.

De malo.

Malꝰ est arbor notissima. Et eius quidem diuer sitates multe sunt. nam quedam mala mense Junii ⁊ Julii maturitatē recipiunt. que si vsq̧ ad completam maturationem in arbo re dimittantur: fiunt dulcia: ⁊ odo rifera valde. Quedā vero sunt: q̄ vsq̧ ad hyemem non maturantur. ⁊ adhuc colligūtur acria ⁊ acerba. sed postea per se maturationē tem pore procedente recipiunt. Et que dam sunt grossa valde. quedam ꝑ ua. quedam mediocria. Et quedā rubea. ⁊ quedam crocea. et quedā viridia. ⁊ quedam diu seruabilia: ⁊ quedam parum. Et quedā dura

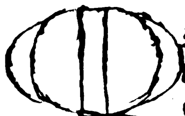
⁊ solida. quedā tenera ⁊ facile frangibilia. ⁊ quedaꝫ in arbore durabilia: quedam ab ea facile cadentia. Sunt autē multe maloꝝ species: quarum meliores aut deteriores quilibet poterit per experientiam ī qualibet regiōe eligere aut vitare. Hec arbor in omni aere prouenit. ⁊ pingue ac letum solum diligit. cui humorem: non tam rigatio ꝙ natura suppeditet. Et si in arena vel argilla sit: rigationibus adiuuetur. In montanis locis debet ad meridiem versa: constitui. Macrum ⁊ aridū solū poma vermiculosa ⁊ caduca facit. Seritur ramis ⁊ semine ſ; tardus est in vtroq; prouentus. Melius igit̄ est vt in locis calidis Octobri ⁊ Nouembri. In frigidis vero Februario ⁊ Martio: plātas siluestres malorum ponamus. ⁊ cum conualuerint: inserantur. Spatia vero inter ipsas arbores viginti aut triginta pedum esse debebunt. Malus inseri potest: in piro. in spino. in coctano. in sorbo. in psico. platano. populo. ⁊ salice: mense Februario ⁊ Martio. ⁊ per solstitium qnq̄ginta diebus vt ait Catho. ⁊ aliis arboribus quibus pirus. Et in cortice. ⁊ in trunco. ⁊ emplastro. ⁊ ad buccellū. ⁊ in amedani vel salicis partica perforata. vt in generalib⁹ plene traditum est in libro secūdo. Hee arbores primo plantationis sue anno circunfodiantur. ⁊ ab herbis singulis liberentur: quolibꝫ mē se estatis. deinde quibusdam āniis bis vel ter qualibet circunfodiant̄ estate. Sed postq̄ꝫ conualuerint ⁊ suas radices fundauerint: neq; exarari: neq; etiā effodi desiderant. Idcirco magis eis prata conueniunt. Stercus non exigunt quidem: sed libenter assumunt. ⁊ maxime si ei cineres misceantur. Amant modestas irrigationes. putatio his apta est: sed maxime vt arida aut male nata tollantur. Formatur vt sex vel octo pedibus: stipes erigatur a terra. qui alio stipite nunꝙ̄ sociatus existat. Cureturq; vt stipes in multos diuidatur ramos. ⁊ rami in virgas ⁊ fragra que fructum ferant. Et ꝙ equaliter ꝑ omnia latera expandatur taliter: ꝙ rami quandoq; nimium onerati ligamine apposito sustētēt̄. vt hec ī capitulo omnū de arboribus plenius sunt tractata. Accidit facile huic arbori vt poma ei⁹ caduca sint. quod si euenerit: scisse radici lapis imiss⁹ poma tenebit. Si spissa poma ramos onerauerit: Junii ⁊ Julii mēse īterlegēda sunt queq; viciosa: vt sucus qui ingrate his posset īpēdi: ad meliora vertatur. ⁊ generosis abundantiā ministret: quā numerosa vilitate perdebant. Qꝫ si hoc comode fieri nō possit: palis particis ⁊ funib⁹ defē dat̄ a ruptura ramorum: ne copiosa ipsius liberalitas: ī eius interitū ⁊ parniciē conuertatur. Cito senescit hec arbor. ⁊ in senectute degenerat. Estiua poma tunc colligenda sunt: cum colore ⁊ odore ac dulci sapore maturitatē fatentur. Seruabilia vero colligenda sunt: circa finem Septembris: ⁊ vsq; ad medium mensis Octobris. quando casu plurium sanorum: ⁊ nigredie seminum: maturitatem portendunt. Cum longis scalis vsq; ad ramos quos attigere possūt. Abide supra

cum manibus debilibus ramis cu3 funib9 vel vncinis ad fortes bñ fir matis. Legenda sunt diligenter q̃ volum9 mala seruare. ⁊ ea i obscu ro loco vbi ventus non sit vel par u9: vt ait Varro. na3 si fortis ē: fe nestre claudāt'. stramētis pri9 i cra the subiectis vel paleis. aut loco in cumulos secreto dispōim9. Aliq̃ ō nia simul ponūt: ⁊ locū operiunt.

Vinū ⁊ acetū fit de malis: sicut ex piris ifra dicet'. Poma diuidūt' i duo: scilic3 i cruda nō matura ⁊ in cōplete ac pfecte i sua arbore matu rata. Cruda dura sūt ⁊ lignea. male nutriūt. stōacho nocent. dolore3 ge nerant. ⁊ venas non penetrant. et eorum assuefactio: causa est febris diuturne: que dure dissoluitur. qđ ⁊ de ceteris fructibus intelligendū est: qui non sunt perfecte in suis ar boribus maturati. Perfecte i sua arbore maturata: diuersa sunt ꝓ su a diuersitate saporū. Quedā enim sunt pontica. queda3 acetosa. q̄dā dulcia. Et pontica quidem sunt terrestria frigida ⁊ sicca. ad digerē dum tarda. multum autem stoma chi confortatiua: propterea ꝙ stōa chum comprimunt ⁊ humiditate3 superfluam ibi inuentā: descendere faciunt. Sunt etiam egestionis cō strictiua: ⁊ maxime si ante cibu3 su mantur. ⁊ conuenientia sunt his: in quoru3 stomachis calor et humi ditas domiatur. sed grossa sunt ad digerendu3 ⁊ dura: tarde penetran tia venas. inflationem faciunt. ner uis nocēt. Liquor vero eoru3 lau dabilior est ⁊ subtilior ⁊ leuior. Id circo stomachū confortat: ⁊ intesti na. ⁊ valet ad sanguinis fluxum. ⁊ dissinteriam ex colerica egestione. ⁊ vomitum. propterea pomorū hu iusmodi sucum: oportet mandēdo exprimi. carnem vero eici: aut inge niari quo modo earum duricia et asperitas auferatur. Hoc itaq3 fit tribus modis. aut illa elixando in aqua: vt ex aqua humiditatem ex trahant ⁊ mollicie̅. aut super fumū aque calide suspendēdo: vt humec tentur ⁊ maturentur. aut secta p me diū: granis interioribus duris eiec tis: eorum locis mel aut 3ucharum apponendo: secundum naturam ac cipientium. ⁊ pasta inuoluendo. ⁊ in cineribus calidis aut prunis di mittendo: donec pasta exterius ex coquatur. huiusmodi ars mollicie3 ꝓstat: maturitatē saporositatē ⁊ ad digerendū velocitatē. ⁊ noxietate3 eorum in neruos aufert. Acetosis autem domiatur aquosa substātia cum terrestri exiguo. quare frigi ditas eorū ⁊ siccitas temperatiores sunt ponticis: propter vicinitatem liquoris aeree nature. Vnde actio sua composita cum sua stipticitate confert. ⁊ constringit stomachum: ⁊ ventrem. ⁊ egestionem colerica3: ⁊ vomitum inhibet. Cum frigidita te vero ⁊ tenuitate liquoris: sitī exti guit: ⁊ acumē colere rubee ⁊ cardia ce colerice vires aufert. ⁊ humores grossos qui calidi sunt i stōacho: destruit. Dulces vero chimos tenu at: vt totum corpus valeant pene trare. huiusmodi poma ante cibu3 ⁊ post cibum sunt bona edi. sed pi ra ante cibu3 nociua. Dulcia vero quia temperata sunt iter quattuor qualitates: stōacho minime nocēt. ⁊ ad constrictionem ⁊ laxationem

vētris: vim manifestā non habent. Frondes rami et cortices quia stiptica sunt et acida: cōfortatiua sunt stomachi. vulnera solidant. et hūores malos ad ea concurrentes ꝓhibent. Auicenna dicit: quod in eorū substantia dñiatur hūiditas superflua frigida. et fortasse illa que sunt vehementis dulcedinis: in caliditate sunt tēperata: aut declinant ad eam. Et in pomis quidem est inflatio. et ꝓprie in eis que non sunt dulcia. Et insipida sunt aquea valde. et ad partē humidā superflue decliua. Et acetosa et immatura: et generāt flegma. putredines. et febres: ꝓprietate sui humoris: et sue cruditatis. et quia facile recipiunt putrefactiōes. Et vinum quidem pomorum et reliquorum antiquum: melius est quam recēs propter resolutionem vaporum malorum ab eo. Et assiduatio comestionis pomorum: facit euenire dolores neruorum. et proprie vernalia et odorifera: confortāt cor. et si sit ibi āgustia ex caliditate: sunt magni iuuamēti. et confortāt debilitatem stomachi: que stiptica sunt aut pōtica vel acetosa. et conferunt dissinterie et maxime pontica. Et tam poma quam sucus et folia ipsorū: conferunt venenis.

De malopunico.

Malapunica sunt malagranata que nota sunt. Ex quibus quedam sunt dulcia. quedam acria siue acetosa. quedā autem mediocris saporis: inter dulce et acre composita. Regio illis apta est: que calida aut temperata existit. Frigidam vero sustinere nō possunt. Solum cretosum amat hec arbor. et in soluto etiā conualescit. Item macilentum: licet etiam in pingui proueniat. Albertus tamen dicit quod vult solum arenosum et pingue.

Seritur plantis de matrū radice diuulsis. Melius tamen si ramus ē cubitalis incisus manubrii grossitudie: ac vtrōque capite falce leuigatus acuta: velut obliquus immergitur. prius tamen porcino stercore et in capite et in parte que ima ē: liniatur. vel in crudo solo: malleo cogatur ad inferiora defigi. Melius autem ꝓueniet: si ponendus ramus geminata iam matre sumatur. Curandūque ē: ne virgulta depōas īuersa. siue corticibus spoliata. Si in scrobe deponens tres lapillos in ipsa radice cōstituat: prouidetur vt Paladius ait ne poma scindantur. fiant autem pdicte plantatiōes locis temperatis Martio vel Aprili. Calidis autem et siccis: Nouembri. Inseri posse firmatur de ramorum connexione: vt medulla vtrīque diuisa se iūgat. In se tantum inseri potest circa finē Martii vel Kalendas Aprilis. in trunco secto in quo surculus recentissimus inseri statim debet: ne mora exiguum qui est exsiccet humorem. Circunfodi debent autumno et vere. et formari vt vnum aut duos vel tres ad plus habeant stipites a terra modicum eleuatos. et singulis ānis recidi omnia: que in stipite nascentur aut circa radices. Plura eis accidunt nocumenta. quare si acida fiant: non rigentur assidue. nā siccitas in his suauitatem prestat et copiā: cuius nimietati aliquid debet humoris apponi. Si acida nascātur: allaquatis radicibus debet tede clauus

infigi. Alii algam marinam obruũt ad radices. Cui non nulli miscent stercus azininum atq3 porcinu3. Si florem non continet: cum aque pari mensura temperabis. ⁊ ter per annum radicibus illius infundes. vl' amurcam mittes infusam. Vl' radicibus algam iunges. bisq3 rigabis i mense. vel arboris florentis truncũ vt Paladius ait: plumbeo circulo debebis includere. vel corio ãguis inuoluere. Si crepãt poma: lapidẽ in media arboris radice supponis. vel squillam circa arborem seris.

Si vermibus laborant: ⁊ tangis radices felle bubulo: continuo moriuntur. Aut si clauo eneo vermes eosdem purges: difficile nascent'. vl' azini vrina stercori admixta porcino: vermibus obuiabit. Cinis cum lixiuio circa punici trũcu3 frequenter infusus: leta ⁊ fructuosa reddet arbusta. Asserit Marcialis candida in his grana fieri: si argille ⁊ crete quartam partem gypsi misceas: ⁊ toto triennio hoc genus terre radicibus eius adiũgas. Idẽ dicit mire magnitudinis poma fieri: si olla fictilis circa punici arborem obruatur. ⁊ in ea ramus cũ flore claudatur ne resiliat. ligatus ad palũ. tunc cooperta olla contra pluuie muniatur incursus. autumno patefacta sue magnitudinis poma reddet. Multa in punico ipse ait poma procedere: si titimali ⁊ portulace sucus equaliter mixtus anteq̃ gẽmẽt alliniat' arboris trũco. Colliguntur autem: cu3 suorum granorum rubedine completam maturitatem portendunt. Seruantur vero si picatis appendiculis ordinata suspẽdas. Vel aliter lecta integra i aqua marina vel salsa mergantur. vt cu3 biberint: post triduu3 sole siccent'. vt sub diuo nocte pmaneant. Postea in loco frigido suspendantur. ⁊ quñ eis vti volueris: aq̃ dulci pridie macerabis. Item si induantur argilla: ⁊ ea siccata: frigido loco pẽdeãt. Itẽ si olla sub diuo obruant' que habeat arenas vsq3 ad mediũ. ⁊ mala cũ tenacibus lecta imprimãtur cãnis singulis. vel sambuci virgulis. ⁊ ita separata i arenis figãt': vt ipsa quattuor digitis emineant ab arena. Hoc ⁊ sub tecto in scrobe fieri potest. ⁊ vtilius est ad seruandum: si non ramo longiore tollãt'. Aliter in seriola cui ad mediu3 aq̃ mittat': suspẽdũt' mala: ne hũorẽ tãgant. ⁊ seria clauditur: ne ventus irrumpat. Item in dolio sic ordinãt' intra ordeum: ne seinuicem tangãt. ⁊ dolium desuper aperitur. Ex malisgranatis hoc mõ fit vinum. Grana matura diligenter purgata i palmea3 fiscellam mittis. ⁊ i coclea exprimis. ⁊ leuiter coqs vsq3 ad medietatem. ⁊ cũ refrigescerit: picatis ⁊ gypsatis vasculis claudis. Alii sucũ non excoquunt: sed singulis sextariis libras mellis singulas miscẽt ⁊ in predicto vase custodiunt. Ex malispunicis fiunt optime sepes: spisse spinose fortes ⁊ multu3 fructus ferentes. Mala punica vtiliora sunt medicine q̃3 esui. nutrimẽtũ quippe eorum etsi laudabile ẽ ⁊ bonum: tamen parum est: propter subtilitatem eoru3: facileq3 digestionẽ. Hec autẽ quattuor partibus cõposita sunt. que tamen õnes sunt stiptice. prima est cortex. secunda caro

tertia liquor. quarta grana. Liquor frigidus est: sed diversis modis secundum suos sapores et liquiditates. Sunt namque pontica acida. musa dulcia et insipida. Pontica impossibile est accipi secundum cibum: quia propter asperitatem et duriciem abhorreat ea natura. nec recipit nisi secundum medicinam. proinde huiusmodi malagranata si parum in superficie excorticentur. et tritorum sucus aut cum vino aut cum syrupo laxativo potetur: superiora stomachi exprimunt. et expellunt humiditatem putrefactam de inferioribus. et post mundificationem stomachum confortant: absque lesione nervorum eius. Idcirco valet ad febres diuturnas: que ex putrefactis humoribus procreantur. et ad pruriginem et scabiem: de putredine falsi fleumatis ortam. Acida in multis rebus propter parvitatem terrestris substantie: melioris sunt actionis quam cetera. Calores epatis extinguunt. membra confortant. et presertim os stomachi epar et cor. Unde valent ad cardiacam coleram: et ad dolorem qui nascitur in ore stomachi ex colera rubea. habet etiam hoc proprium: quod in oculis ictericorum stillatum: citrinum ab eis abicit colorem. propterea si ablato cortice malagranata acetosa omnia pistentur: et sucus extractus cum melle coquatur: ut unguenti similitudinem habeat: valet ad expulsionem unguium oculorum. purificatque aciem a grossis viscosisque humoribus. Maligranati liquor dulcis: grossior et calidior est et digestibilior. et propterea caloris aliquantulum stomacho ingerit. citoque in coleram rubeam mutatur. et ideo febricitantibus inconveniens est. sed humectat ventrem. pectoris lenit asperitatem. tussi tribuit mitigationem. Muzum vero: quod est inter dulce et acetosum medium: ad epatis calorem et stomachi: non minus valet quam acetosum. sed vim vomitum compescendi ac ventrem stringendi non habet. Insipidum autem quod est quasi aque sapor: propter sui liquoris et aquositatis copia ad frigiditatem pertinet. Unde est inconveniens secundum medicinam. et secundum cibum vel potum. secundum cibum: quia saporem non habet: ut a membris corporis attrahatur. secundum medicinam. quia propter aquositatem. nec stomachum confortat. nec vomitum nec solutionem prohibet. Idcirco fastidium facit stomacho: debilem mollemque ipsum reddit. et cibum in stomacho digeri non permittit. Unde fit causa rugitus et inflationis. Malorumgranatorum nuclei a suco expressi: sunt utiles ad restringendum vomitum colericum et egestionem. precipue si assentur: eorumque pulvis bibatur. Calorem etiam stomachi atque colere rubee acumen extinguunt. Eorum vero cortices frigidi et sicci ac terrestres sunt. quod si in aqua coquantur et fiat clistere: valet contra dissinteriam et diarriam. Item apozima ex eis factum: gingivas confortat. et constringit fluxum sanguinis emoroydarum et mulierum. Item idem cortex in vino coctus et potatus: lumbricos ascarides et cucurbitinos: de ventre mortuos abicit. Flos eorum qui balaustia vocatur: stipticior et siccior

est predictis omnibus. debetq3 ali quantulum siccari ⁊ in vitrio vase recondi. Est enim frigidum ⁊ siccum in secundo gradu. ⁊ seruatur in efficacia per duos annos. Valet autem contra vomitum colericum ⁊ fluxu3 sanguinis ⁊ ventris ex debilitate virtutis cōtentiue. nā contra vomitum: terātur balaustie. et coquātur in aceto. ⁊ spongia intincta ponatur super furculā pectoris. Et contra fluxum: coquatur in aq̄ pluuiali ⁊ fiat fomentum. Auicēna dicit: q cortices maligranati ⁊ balaustie vtrūq3 retinet omnē fluxum sanguinis. consolidat plagas ⁊ vlcera antiq̄. ⁊ fortes efficit dentes motos.

De moro.

Mr9 est arbor nota: plurimu3 vitis amica. Que calidū desiderat aerē: aut temperatum. frigidū vero recusat. loca autē q̄rit sabulosa. ⁊ plerunq3 maritima. ⁊ in mediocriter soluta prouenit. sed in tuffo vel argilla vix comprehendit. stercore aut pingui terra valde letatur. Ideo q3 inter domos in ciuitatibus vbi est multa pinguedo: plurimu3 letatur: ⁊ magna viridisq3 efficitur.

Seri potest in locis tēperatis: mēse Martii. vel circa finem Februarii. Calidis vero: mense Octobris ⁊ Nouembris. Seri autem potest semine: sed poma ⁊ virgulta degenerant. Melius autem serit' taleis ⁊ cacuminibus. ⁊ melius taleis sesq pedalibus ex vtraq3 parte lenigatis ⁊ fimo oblitis. Et cu3 scrobem paulo ante fecerim9: immergimus. ⁊ in cinere terre admixto: tegamus. nec amplius quasi quattuor digitis supra terram relinquamus. Plantā robustā transferas mēse Octobris ⁊ Nouembris. Tenera3 Februario ⁊ Martio. Scrobes desiderat altas ⁊ interualla magna. xxx. scilicet pedū vel citra: ne vna vmbris p̄mat' alteri9 ⁊ in radicibus se impediāt.

Inseritur autem in se. ⁊ in persico secūdū quosdā. vl' fico. q̄ si comp̄hendat: cōualescere bene non deb3. vlmo etiam insita vt ait Paladi9: comprehendit: sed magne parturit infelicitatis augmenta. Fossionibus letatur ⁊ stercore. sed humor assiduus: moris prodesse nō creditur. difficulter crescit: nisi fuerit in valde leto solo. vel putrida ī bis ⁊ arida post triennium. quotiens opus fuerit: sunt putāda. Circa kalendas Octobris morus allaqueāda est. ⁊ radicibus eius: vini veteris feces recentissime infundende.

Formanda est autem: vt vno tātum stipite sit contēta. ⁊ rami principales circa octo pedes eleuent' a terra. Vel plus aut minus secūdu3 q in leto solo fuerit vel exili. vt in leto altiores: in exili depressiores formentur. Feracem letioreq3 mori arbore3 aliqui fieri tradiderunt: si perforato bicīde trūco: singulos cuneos inseramus terebinti. Accidit preterea nocumentum magnu3 moro: vt eius impediatur augmentu3. ⁊ fructibus eius vt inutiles ōnino fiant: si foliis suis spoliet'. ⁊ maxime si non fuerint que ī summitatibus sunt ramusculorum in eis relicte. Vl' quod peius est. ip̄e summitates cum frondibus sint collecte. vt sepe importune nimiū faciūt

mulieres: quū eas propter vermiū sericorum escam suscipiunt. Folia que sunt optimus cibus vermiuꝫ: colliguntur statim cum vermes nati fuerit. usq꜁ ꝙ a cibo desistunt: ⁊ incipiunt facere op⁹ suum. fruct⁹ autem cuꝫ sua nigredine ⁊ teneritudine: maturitatem fatentur. Mora duobus sunt modis. aut acria non perfecte matura. aut perfecte dulcia maturata. Acria frigida sunt ⁊ sicca. vim habent stipticam. stomachi ⁊ intestinoruꝫ confortatiuam. ⁊ ventrem constipant. quare huiusmodi siccata: multum valent ad dyarriam ⁊ dissinteriam. maxime si colerice sint. Item eorum sucus valet plurimū ad gutturū vel faucium aut vue dolorem. maxime cū sappa ⁊ modico zucharo coctus. Matura autem dulcia: modicum ad calorem pertinent. ad hūiditatem vero multuꝫ. quare cito de stomacho eiciuntur. Ventrem hūectant ⁊ vrinam prouocant. Si tamē cibum in stomacho ante se acceptū inuenerit: commorantur: cibo resistente. ⁊ in corruptionē conuertūt᷑. ⁊ stomacho ac capiti nocent. Si vero stomachuꝫ vacuuꝫ inuenerint: bene digeruntur. modicum tamen nutriunt. ieiunis accepta in aqua vel niue refrigerata: refrigeratiua sunt valde. sitim auferunt: ⁊ incensioneꝫ caloris extinguunt. Radix mori cum aqua cocta ⁊ potata ventreꝫ humectat. ⁊ lumbricos ⁊ cucurbitinos expellit. Si vero frondes simul cum radice coquantur: ⁊ aq̄ eorum retineatur ī ore: valet ad dolorem dentium. Si autem cum vino coquantur: ⁊ gargarismus fiat: valet ad humores ad vuam descendētes ⁊ gutt᷑. Si pistata mori radix in aceto ponatur: ⁊ ad solem dieb⁹ .xii. dimittatur: ⁊ desiccata redigatur in puluerem: hic dentes perforatos ⁊ putridos euellit appositus.

Auicenna dicit ꝙ moruꝫ est malū stomacho: corrumpitur eniꝫ in eo. ⁊ quādo corrumpitur: velociter nocet. Et oportet ꝙ comedantur ōnes species ante cibum. ⁊ recipiantur ī stomacho ī quo non fit corruptio. Et morum quod sallitum est ⁊ siccatum: retinet ventrem vehementer ⁊ confert dissinterie. Et di corticis eius fit mundificatio. ⁊ solutio eius est plurima. ⁊ in omnibus speciebus mori: est prouocatio vrine. Et cortex mori: ē tyriaca iusquiami:

De muniaco.

Vniacus est arbor q̄daꝫ que est quasi similis pruno. sed est magis nodosa. Et eius fructus est magnitudinis communium prunorum. sꝫ similis fructuum persicorum in forma. Est tamen valde odoriferum. ⁊ in colore aureuꝫ eius pomum. Aerē ⁊ terram desiderat vt prunus. solutum tamen solum diligit. non argillam vel cretā. Seritur semine fructus: mense Februario ⁊ Januario. ⁊ mense Octobris Nouembris Februarii ⁊ Martii transplantatur. In se vero ⁊ pruno ⁊ p̄sico ⁊ forsan amigdalo: potest īseri. Circunfodi debet assidue. ⁊ siccis temporibus irrigari. atq꜁ putria ⁊ arida in ea recidi. ⁊ vt prunus formari. Min⁹ sunt humida poma eius: q̄ꝫ persica aut pruna. magis tamen stomachi

aut cerebri confortatiua: cũ optime matura existunt. quod eorũ color sapor ꝛ odor aperte demonstrãt.

De mespilo.

Espilus seu vespilus est arbor nota. Et ex pomis eius: quedã sunt grossa ꝛ domestica modicum pontica. Et quedam sunt siluestria parua ꝛ valde pontica. Aerẽ calidum temperatum ꝛ frigidum sustinet. Et terram desiderat sabulosam pinguem vel glareosam: cui arena permixta est vel argilla cum saxis. Seritur mense Martio vel Nouembri tale is. sed solo stercorato. ita ꝙ vtrũq; caput talee: stercus obducat. Seritur ꝛ semine. sed in longam speratur etatem. Inseritur autem in se ĩ piro pomo ꝛ spia alba. ꝛ citonio. Surculus tamen eius ex arbore media debet assumi. nam de summitatibus viciosus est. In trunco scisso inserenda est. nam corticis macies ieiuna: si in cortice inseratur nil nutriet. Albertus autem dicit: ꝙ quando insitio fit: de eis super trũcum alteri⁹ generis. scilicet mali vł piri vel etiam alicuius spine. tunc fructus eius multum excrescit ĩ q̃titate: sed non producit ossa. quia fructus est ĩ proprio ligno crescẽs. Ego autem sepe inserui in pirũ ꝛ malum a coctanum ꝛ spinam albã. ꝛ non inueni ossibus carere nec in quantitate augeri. Si aũt deficerẽt escula id est vespila. in aliqua regione expertum est vt dicit Albert⁹: ꝙ quãdo inseritur fragrum persici in truncum spine magne: quẽ est similis fago in ligno ꝛ cortice. ꝛ vocatur spina fagina vulgariter. crescunt mespila maiora ꝛ meliora que visa sunt. Amat putari ꝛ circũfodi. Fimus ꝛ vitium cinis si radicibus infundatur: eam fertilem reddunt. Formatur vt modicum supra terrã circa quattuor habeat stipites vel ramos. qui ad exteriora eleuati tendantur. ꝛ altitudinem boum excedant. Si vermibus occupatur: stilo eneo secundũ Paladium sunt purgandi. ꝛ amurca vel humana veteri vrina vel calce: perfũdẽdi. sed parci⁹: propter arboris noxã. vel aqua decocti lupini. sed putatur hic arbor sterilis fieri. Si formice infeste sunt: rubrica cum aceto ꝛ cinere temperata: necabũtur. Si poma labuntur: frustum de eius radice precisum in media trunci parte figamus. Mespila ad seruandũ leguntur: nondum mitia. que ꝛ in arbore durabunt diu. vel in viriolis picatis: vel in ordinem suspẽsa vel cũ pendiculis seminatura ꝛ aq̃ salsa per quinq; dies macerata. postea sepe infundant̃ ne enatent. Die serena legantur ac media. ꝛ paleis obruantur discreta: ne ea vicissim tactus afficiat. Seruantur ꝛ melle. si nimis matura collegeris. Ex mespilis bone sepes fieri possunt. si spisse plantentur. vel virgis propaginentur vel spinorum alborum aut coctanorũ per totum sepibus inserantur. Mespila siue escula frigida sunt ꝛ sicca ĩ primo gradu. proprietatem habent stomachũ cõfortandi. ꝛ colericam egestionẽ ac vomitum auferunt. vrinã prouocant. magisq; ad medicinã competunt: q̃ ad cibũ. parũ enim nutriunt: ꝛ grossũ faciũt cibũ: Meliora

autem sunt. si ante cibum sumant': q̄ȝ post cibum. quia stomachi sunt confortatiua: ⁊ neruositati eius nō nociua.

De mirto.

Mirtus est fructus in litore maris: sup quo mare sepe exundat precipue abundans. Aerem querit calidum aut temperatum aut frigidum secū dum Albertum. Terram autem desiderat sabulosam. solutam macraȝ ⁊ heremi proprietatem habentem. Seritur plātis ab ipsa matre euulsis. Mirtuli qui sunt fructus eiꝰ frigidi sunt in primo gradu. ⁊ sicci in secundo. qui pricipaliter cōpetunt medicine. secundario folia et flores. Et quanto vero recentiores sunt fructus eiꝰ ⁊ flores: tanto meliores. Fructus post maturitatē collecti: in magna efficatia post biennium seruantur: ad solem debēt siccari. Flores nō possūt diu seruari: sed folia diutius. virtutem habent constringēdi ex ponticitate. ⁊ confortandi ex aromaticitate. Cōtra vomitum ⁊ fluxum ventris ⁊ profluuȝ mulieris ex debilitate virtutis contentiue vel ex humiditate: dentur ipsi fructus ad comedendū vel sucus expressus. Detur etiam syrupus ex suco eoruȝ: addito zucharo quod optimum est contra p̄dicta. ⁊ potest per annum seruari: si bene coquatur sucus. Si vero nō habes zucharuȝ: adde mel. Ex puluere vel ex fructibus decoctis ⁊ albumīe oui: fiat emplastrum: circa os stomachi: contra vomituȝ. ⁊ cōtra dissinteriam: circa renes ⁊ pectinem ⁊ vmbilicū. Fiat etiam fomentum ex aqua pluuiali decoctionis foliorum eius circa inferiora: ꝓpter fluxum ⁊ dissinteriam ⁊ profluum mulieris. Itē fomētum ex hac aqua circa fronteȝ ⁊ tympora ⁊ pedes: somnuȝ prouocat in febre acuta. ⁊ soluit dolorem capitis ex caliditate. ⁊ fasciculi summitatuȝ eius in aceto vel aqua pluuiali cocti: ⁊ super os stomachi positi: refrenant vomitum. ⁊ super renes pectinem ⁊ vmbilicum valent contra fluxū vētris i acuta febre: soluūt dolorē: qui fit ex acumine caloris dissoluētis. Syrupus ex floribus factus miro modo valet contra predicta. Puluis etiam florum eius datus in cibis ad eadem valet. Et vlceribus suppositus: ea cōsolidat. Itē puluis mirtulorum ⁊ florum eius in mane ante cibum datus: confert laborantibus fetore oris. qui stomachi vicio factus est. Auicēna dicit q̄ retinet solutionem ⁊ sudorem et omnem fluxum sanguinis: ⁊ ōneȝ fluxum ad membrum. Et quando cum ea fit fricatio in balneo: cōfortatur corpus: ⁊ desiccātur humiditates que sunt sub cute. Item eius oleum ⁊ sucus ⁊ decoctio ipsiꝰ confortant radices capillorum. ⁊ ꝓhibent casum ⁊ prolongant eos. ⁊ denigrant. ⁊ proprie eius semina. Et folia eius sicca: prohibent fetorem asellarum ⁊ inguinum. Item sedat appostemata calida: ⁊ adustionem ignis cum oleo. ⁊ similiter emplastrum ex ipso fructu. ⁊ prohibȝ a vētositate. Item emplastrum factum ex fructibus eius decoctis i vino: est conueniens mollificationi iuncturarum. Et eius folia cum i vino

decoquūt᷑. ⁊ fit idē ēplastrū sedās
sodā vehemētē. Itē sedat obtalmia
⁊ exitū. ⁊ cū coqt᷑ cū oleo: sanat eo
rū appostemata. Item cōfortat cor
⁊ aufert tremorem cordis. Itē con
fortat stōachuȝ. ⁊ proprie rob eius
⁊ eius semina: prohibent cursum su
perfluitatum ad stomachum. Iteȝ
est bonus in prohibēdo menstrua.
Item eius sucus confert puncture
scorpionis.

De nuce.

Nux a nocendo dicta eo
q eius vmbra nocet ali
is arborib⁹: nota est. hec
arbor nulluȝ recusat aerem. neq ge
nus terre. licet in pingui soluto so
lo maior ⁊ letior efficiatur. Serit᷑
extremo Ianuarii nucibus suis: eo
more quo seruntur amigdala. ⁊ eis
dem mensibus. Sed quas nouēbri
disponas: aliquaten⁹ sole siccabis
vt exsiccetur noxiū vir⁹ humoris.
Quas vero mēse Ianuari ⁊ Febru
arii positurus es: aqua simplici pri
die macerabis. Ponentur autem
transuerse: vt latus id est ipsa cari
na figatur in terra. cacumen ipsuȝ
quū in seminario vel alibi nucē cō
ponimus: in parte dirigimus aqui
lonis. lapis subtus vel testa vt ait
Paladius ponenda est. vt radiceȝ
non simplicet: sed repercussa resper
gat. Transplantatur in locis cali
dis ⁊ siccis mense Octobris cum ca
sum foliorum passa est. ⁊ meli⁹ mē
se Nouembris. In frigidis vero:
mense Februari ⁊ martii. sed in tem
peratis vtroq tempore satis como
de transplantatur. Biennalis in
frigidis: ⁊ triēnalis i calidis regio
nibus transferatur. Radices autē
plantarum: in hac resecare non de
bes. letior fiet si sepius transferat᷑.
Fimo bubulo: ima planta tangen
da est. sed melius cinis in locis fri
gidis: ⁊ sabulum in calidis: sperge
tur in scrobibus. ne calore stercoris
aduratur. nam ⁊ cinis creditur cor
ticis ei⁹ teneritudineȝ procurare: ⁊
fructuum densitatem. Altis delecta
tur scrobib⁹: pro arboris magnitu
dine. ⁊ interualla maiora desiderat
scilicet. xl vel. l. pedum ad minus.
quia stillicidiis foliorum suorum
proximis vel sui generis: nocebit ar
boribus. Inseritur autē in se in trū
co Februarii mense ⁊ in pruno vt
ait Albertus. Debet aliquando cir
cunfodi. ne caua fiat vicio senectu
tis. Et cānalis lōgus a summo trū
co vsq ad imum: tēpore veris de
bet excudi. vt beneficio solis ⁊ vē
ti durescant que in putredine tran
sibant. Formātur autem vt sex vel
octo aut deceȝ pedibus stipes earū
eleuetur a terra. ibiq diuidatur in
ramos. qui primo sursuȝ. deinde ꝓ
cedente tempore flectentur inferi⁹.
⁊ per magna latera se diffundent.
Si dura nux erit vel nodosa ⁊ stric
ta ⁊ inde nucleum facile auferri nō
possit: cortex circundendus est vt
tandem viciuȝ mali deducat humo
ris. Alii radicū summa precidunt.
Alii terrebrate radici palum de bus
so imprimunt. vel cuprinum clauū
aut ferreuȝ figunt. que probari pos
sunt. sed ea inutilia puto et omni
ratione carere. Colliguntur auteȝ
eas particis excutiendo: cum inter
nucleū ⁊ testā aliqua rubedo appa
ret. aut cū ab exteriorib⁹ corticib⁹
incipiunt posse spoliari. ⁊ i aceruū

congregantur. vt quibusdaꝫ dieb⁹ elapsis : possit a dictis corticibus facile remoueri. Deinde in area duobus vel tribus aut quattuor dieb⁹ secundum ꝙ sol magis vel minus calid⁹ fuerit dimittãtur: vt siccẽt' ⁊ seruabiles fiant. Et si anteq̃ȝ ad solem ponantur: aqua lauentur. pochriores ⁊ magis venales efficiũt'. Et cum siccate fuerint: vtile erit õnes perforatas ⁊ a vermibus occupatas eligere. ⁊ ab aliis segregare: vt statiꝫ rũpant'. ⁊ nucleis siccatis seruentur propter oleum faciendũ. qui diuturnitate temporis remanẽtes in testis : a vermibus toti consumpti fuissent. Reliquas autem electas seruare. Quas ĩ arenas seruãdas obrues. vel foliis suis aridis. vel ĩ archa ex suo ligno facta: icludas. vel cepis miscebis. quod etiã eis acredineꝫ tollit. Marcialis autem expertum se ait. virides nuces putaminibus suis liberatas in melle demergi : ⁊ post annum virides esse. ⁊ ipsum mel sic medicabile fieri: vt ex eo facta potio: arterias curet ⁊ fauces. Ex ligno eius fiunt optĩa scrinea ⁊ valde pulchra ⁊ durabilia: ⁊ cetera similia vasa ad res gubernandas. Et fortes rote ꝑ curribus. ⁊ tenaces. diuq; durabiles. ⁊ in his operibus excedit omnia liguamina: que in nostris inueniũt' partibus. Ex fructu auteꝫ fit oleum cum instrumentis ad hoc paratis. quod est valde pulchrũ ⁊ delectabile: crudum in cibis assumptũ. Ex vna auteꝫ corbe nucum: fit tertia pars nucleorum. ex quibus fiũt .xv. libre olei: si bone fuerint. Nuces quedam sunt virides: quedam sicce. Virides min⁹ sunt calide siccis. Aliquantulum autem humiditatis habent propter maturationem imperfectam. Unde parum sunt sicce. ⁊ parum sunt stomacho nociue. que manducate cum ruta : faciunt contra venenuꝫ. Sicce vero nuces sunt secundum Auicennaꝫ in tertio gradu calide. ⁊ in principio secũdi sicce. Et sunt tripliciter. nam q̃daꝫ sunt vicine tempori quo fuerũt virides. quedã remote. ⁊ quedaꝫ mediocres. Propiq; sunt humide modicum ventositatis habentes. ⁊ q̃nto magis ab eodẽ elõgãtur tẽpore: tanto magis earuꝫ humiditas consumitur. eisq; ventositas dominat' Ideo tũc comeste cito in humores colericos conuertuntur. Quibus itaq; vetustioribus existentibus : ⁊ ventositate ipsis nucibus multo magis dominante: fit earum sapor quasi vetustissimum oleum ⁊ cibi naturam amittunt. Nuces villis stomachi sunt contrarie: quũ inueĩunt stomachum temperatuꝫ. aut tãtam habere frigiditatem : que calori nucuꝫ valet repugnare. Idcirco tali stomacho: fiunt boni nutrimenti boneq; digestionis. Sed caliduꝫ habentibus stomachum: prestãt vſtionem ⁊ in colericos mutantur humores ac fumosos. capitisq; dolorẽ faciunt ⁊ oculorum vertiginem. Sꝫ vt ab eis omne auferatur nocumentum. mundari eas necesse est: ⁊ per noctem vnam in calidam aquã poni: vt partem humiditatis aque acgrant. fiantq; quasi virides. Nuces si ante cibum cum ficubus edãtur: contra rem venenosam corpus defẽdũt. Et si ex eis cathaplasma

fecerimus cū cepis melle ꝛ sale: ꝓficiet morsui canis rabidi. Rursus cathaplasma factum ex eis cum ruta ꝛ melle super apostemata ex colera nigra: ea mire dissoluit. Que etiam cum suis trite corticibus ꝛ super vmbilicum posite: destruunt apostema itrinsecus corpori manēs.

Corticis quoq; vel frondiū sue arboris vnum exagium esui datū cū vino stranguirie optime subuenit. ꝛ si cum aceto potetur. repugnat febris rigorē habentib9. Auicenna dicit ꝙ folia ꝛ cortex nucis: sunt constringentia fluxum sanguinis. ꝛ eius cortex adustus: est desiccatiuus sine mordicatione. Et ei9 medulla masticata: id est nucle9 viridis: ponatur super apostema melancolicum ꝛ vlcerosum ꝛ confert. Item cum melle ꝛ ruta: confert torsioni neruorum. ꝛ facit sodā. Et oleum antiquatū: facit euenire gutturis dolorem. Et emplastrum nucis: cōfert mamille apostemose. Et nutrita cum melle: cōfert stomacho frigido. Et cum ficubus ꝛ ruta: est medicamē ōnibus venenis. Diascorides preterea dicit: ꝙ vmbra nucis est valde mala dormiētib9 sub ea. ꝛ diuersarū egritudinū generatiua. Et suc9 corticis ꝛ radicū eius potatus: subueīt difficultati vrinādi ad quantitatem vnius exagii. ꝛ cum aceto potatus: repugnat febribus venientibus cū frigore ꝛ rigore. crines tigit ꝛ purificat. ꝛ ꝓhibꝫ casum capillorum.

De olea.

Olea est arbor nota. Et eius quidem multe sunt spēs. quas propter similitudinem virtutis earū: monstrare non expedit. Aerem calidum vl' tēperatum requirit. ꝛ in modice frigido viuit. sed valde frigidum sustinere non potest. Terrā desiderat cui glarea sit admixta. aut cretam sabulouis coniunctione resolutā. aut pinguem sabulonem. Aut terrā nature depressioris ꝛ viuide. Cretā autem figuli: omnino repudiat. ꝛ vliginosam. ꝛ in qua semper hūor existit. Et macrū sabulonem. ꝛ nudam glaream. In eis enim quāuis comprehendat: nō conualescit. Et situs quidem terrarum sibi aptus est hoc modo. ꝙ locis estuosis: septentrionali colle. frigidis meridiāo gaudet. Mediis cliuis delectatur. In his eni continue ꝓpter deflexū stillat ad eam humor. quē multū requirit. ꝛ satis retinet' circa radices eius: eo ꝙ locus non est preceps: sꝫ late deuexitatis. neq; imum neq; arduum patitur locum. quia in imo nimia est aquositas. in arduo pauca. Locis calidis et siccis Octobris ꝛ Nouembris. Frigidis vero Februarii ꝛ Martii mense plātāt'. que vel pastinis constituēde sunt. vel suū locum scrobibus tenere debebunt. Seruntur autē aut ex radicatis plātis. aut a stipitib9 euulsis ꝛ ad inferius laceratis. aut ex ramis. pullulat etiam a nucleo sue a murce. sed a plantis ꝛ ramis in terram infixis: melius cōualescit. ꝓpter quod mirat9 fuit Virgilius ramum oliue qui fere siccus videbatur pullulasse: cum in terrā fuerit īfixus. que cum ponuntur in pastio aut scrobibus decisis capitibus et brachiis: ꝛ in truncum redacte vsq;

ad mensuraꝫ cubiti vnius ⁊ palmi in fermento terre fosse defigantur: locum palo antea deprimente. Or dei grana secūdum Paladium sub ter iaciantur. ⁊ āputetur bis quic quid putridi aut arentis inuentuꝫ fuerit. Et tunc capita eorum luto vellātur: ⁊ musco: vinculis quibuscunqꝫ constricta. Sed maximuꝫ beneficiuꝫ est vt proficiat incremēto: si partes rubrica vel aliter notent᷑ quibus opposite steterant. ⁊ contra eas simili ratione ponātur. Quum plantantur i scrobibus. fiant quattuor vel tribus pedib9 late. ⁊ duobus profunde. in quibus vbi lapides desunt: glarea misceatur. ⁊ stercus. Si clausus est locus: modice que ponuntur emineāt supra terram. si vero pecora formidantur: altiores trunci esse debebunt. Si oliuetum instituas: sint a se discrete .xv. pedibus vel. xx. omnis subinde circa eas herba vellatur. ⁊ quotiens se imber infunderit: frequētissimis fossionibus sollicitentur. ⁊ subinde ducta a trunco terra. atqꝫ cōmixta in aliquantulo altiores cumulos cōgeratur. Si autem fermētarius est ager ⁊ pinguis quem cōserimus: olíueta inter se quadragenis pedibus distēt. sed si macer: vicenis quinis. cui ꝑderit: si ordīes in fauoneum dirigantur. Si ꝓuītia in qua plantare desideras: indiget oliuetis. ⁊ non est vnde planta sumatur: seminarium faciendū est. vt ibi rami serra incisi: in moduꝫ sesquipedalem deponantur. inde post quinquennium poterit valida plāta transferri. pleriqꝫ auteꝫ quod facilius ac vtilius ē: radices olearum que in siluis plerumqꝫ sunt aut i locis desertis: in cubitalem mensurā recisas: i seminario si placuerit aut in oliueto disponunt. ⁊ ammixtiōe stercoris adiuuant. quare prouenit vt ex arboris vni9 radicib9: numerosa planta nascatur. Inseritur in se. ⁊ rami quidem in trunco subtili insiti: illico conualescunt. hec isitio fit optime per videmias vt ait Cato. Coluntur autem vt in singulis mensibus que sunt in seminario vel scrobibus nouelle: pastinentur. Quū vero adoleuerint: ter in estate vel bis ad minus fodi eas oporꝫ. ⁊ omnibus herbis circunnascētib9 liberari. In locis aridis aut tepidis mense Octobrīs: allaqueande sunt olee. ita vt eis a superiori pte humor posset induci. omnem sobolē Columela precipit euelli. Paladio autē videtur dimitti paucas sēp ac solidas: ex quib9 vl᷑ in vetustate matris loco derelicta succedat. vl᷑ meli9 nutrita vel aggeste terre beneficio etiā suas habens radices ad oliuetum faciendum sine seminarii cura: transferatur arbuscula. Eodem Octobris mēse locis frigidis ⁊ exilibus: stercorenda sunt oliueta. muscus semper radatur ab eis ⁊ putētur: vt Columela dicit: octo annoruꝫ etate transacta. Paladio autem videtur vnicuiqꝫ āno sicca infructuosa cum aliqua debilitate nascentia: resecari debere cui magis ascensio. Ait etiam Paladius egregie. qꝫ hec arbor amat mediocriter ab humore suspēdi. Scalpi assidue letaminis vbertate pinguescere. ventis clementer feracibus: agitari. Format᷑ vt paucos habeat

stipites. ⁊ parum eleuentur in altū. ⁊ vt per latera quãtum poterit dif
fundatur. Accidit oleis ex vicini
tate aliarum plantarum plurimum
nocumētum: ideo ꝙ ipsa oliua plu
rimo humido indigeat. ⁊ ideo qc
quid iuxta eam plantatur: sibi nu
trimentum subripit. ⁊ ipsam macilē
tam facit. quare oportet plantas ꝓ
pinquas euellere: nec ibi aliquas dimit
tere. Item vult diligenter custodiri
a bestiarum accessu. quarū corrosio
eam plurimū ledit. nec radatur cor
tex eius: quia tunc exsudaret ⁊ effi
ceretur sterilis ⁊ arida. Similiter
nocet sibi plurimum transitus quo
rumcunqꝫ: eo ꝙ conculcata in tran
situ ⁊ indurata nō permittit ad eaȝ
descendere sufficientem humorem.
quia fodienda ⁊ stercoranda est.
Non vult autem hec arbor irrigari
fontibus vl' riuis: eo ꝙ talis aqua
grauis est ⁊ cito fluit a radice deor
sum. sȝ potiꝰ pluuiis gaudet: quia aq̄
vaporosa est: ⁊ statim fumat in ra
dices eius. Si sterilis est olea: gal
lica terrebra perforabis. tunc duos
frugifere arboris ab australi parte
ramos eiusdē magnitudis tolles.
⁊ stricte in foramen vtrunqꝫ coni
cies vel lapidem vel pini vel quer
cꝰ palos. ⁊ absciso eo quod supara
bit: luto paleato curabis occultare.

Si sine fruge luxuriauerit oleas
ter: palum radicibus eius infige.
Et si fructus arbor leta nō affert:
terrebretur gallica terrebra vsqꝫ ad
medullam impresso foramine. cui
oleastri informis talea vehementer
artetur. ⁊ allaqueate arbori amurca
infusa: vl' veꝛꝰ infūdat' vrina. hoc
enim velut coitu steriles arbores v
berantur. Quas tamen durante ma
licia inserere oportebit. Mense no
uembri oliua colligitur cum varia
esse cepit. vel manibꝰ. vel excutiē
do cum particis suauiter: ne ledāt'
ramusculi. Ipsis enim lesis: sequen
ti anno plurimuȝ fructui derogat':
ex qua primum fiet oleum. sed cū
tota nigrescit: melior est. ⁊ illud qđ
spei merito posterauit. fundendi v
bertate compensat. Aristoteles au
tem dicit: ꝙ nūquam perfecte matures
cunt in arbore: etiaȝ si per multos ā
nos ibi essent. sed vt veram ⁊ pfec
tam consequātur maturitatē: opor
tet vt bace collecte de arbore: ꝑ plu
res dies in vna congerie coaceruen
tur. ⁊ sic per compressionem mutu
am confortato calore: ⁊ retento ad
interiora: ad plenaȝ maturitatē du
cerent'. Plinius vero dicit: ꝙ quanto
diu in arbore pmittuntur: tāto me
liores fiunt. semper enim nouas vi
res resumūt. ⁊ debiliꝰ cadūt. Var
ro scribit: ꝙ olea de qua fit oleum
debet congeri. ⁊ conseruari acerua
tī per dies singulos i tabulato: vt ibi
mediocriter fratescat. ac primus q
dem aceruus dimittitur in sex vici
bus ad vasa olearia ac trapetas.
⁊ submittitur mole olearie: que est
ex duro ⁊ aspero lapide. Olea lecta
si diu nimium fuerit in aceruis: cal
dore fratescit. itaqꝫ si nequas matu
re cōficere i aceruis: iactando ven
tilari oportet. Item scribit Catho:
ꝙ oleū ab amurca oportet separari
quamcito potest. Nam oleum quanto
diutius in amurca steterit: tanto de
terius est. Item dicit ꝙ olea pur
ganda est a frondibus ⁊ immundi
cia omni: antequam oleum fiat. Iteȝ

scribit Varro: q amurca est huius virtutis. q si de ipsa nimis ponat in agro: terrã denigrat & sterilem facit: sed modicum ad agriculturam vehementer ptinet. & circa radices arborũ infundi: maxie ad oleam. & vbicunq in agro herba noce. Amplius scribit Catho. vestimenta ne tinee tangant: amurcam decoquito ad dimidiã: ea vnguito fundũ arche & extrinsecus pedes & angulos vbi ea aruerint vestimenta odito. si hoc feceris: tinee non nocebunt. Item ligneam supellectilem si vngues: non putrescit. & si cũ ea terseris: splendidior fiet. Item enea omnia vnguito. sed pri9 extergito bene. postea quũ vti voles extergito splendidior erit. & erugo non erit molesta. Item oleum si in vas nouum inducturus es: amurca ita vti ẽ cruda. pri9 colluto agitatoq diu vt bene conbibat. id si feceris vas oleum non bibet. & oleum meli9 faciet. & ipsum vas firmi9 erit. Oliue quedam sunt siluestres: quedã domestice. Et domestice qdã sunt acerbe virides: quedam mediocres scilicet rubee & varie. quedã nigre & mature. Acerbe virides: nihil vel parũ habent adhuc vnctuositatis: sed aquositatem tantum. & he sunt terrestres & pontice. frigide & sicce. vnde stomachi confortatiue & ventris constipatiue. & ad digerendũ tarde. & corpus q̃si nihil nutriunt. Sed has oliuas quidam preparãt cum sale & aceto. Alii cum aceto tantũ. & he fiunt frigidiores & tenuiores. quare colere acumen extiguũt. & virtutem appetitiuam excitant. maxime si in medio prandii accipiantur. que virtuti digestiue obediẽtes: stomachum valde confortant. & ventrem constringunt. Catho scribit eas optime vsui condi: si sale sint confricate dieb9 quinq. & tũc sale excusso si biduo in sole posite fuerint. manere ydoneas solere easdem: sine sale i vase aliquo districtim condere. Nigre quidem mature calide sunt: & tẽperate humide. quare cibus earum est multum nutribilis & grossus: mollificans stõachum. tard9 ad digerendum & facilis ad egerendum. Et tarditas quidem digestionis: fit propter vnctuositatem facientem cibum natare i ore stomachi. Facilitas vero egestionis est propter vnctuositatem in stomacho lubricãte. Vnde priusq̃ digerat: ex stomacho descendit & non nunq̃ in coleram rubeam conuertitur. Mediocres vero minus nigris & acerbis sunt nociue: propter vnctuositatis sueq ponticitatis paucitatem. Oleũ quod de oliuis fit. aliud ẽ recens: nouiter de olearum fructibus expressũ. Aliud vetus: quod diu de fructibus manauit. Cognoscitur autem laudabile oleum in odore: si est odoriferum. in sapore: si sit saporis optimi. cui9 scilicet ponticitas in lingua sentit. acuminis indigens qualitate. quia quantum ponticitatis habet: tantũ frigiditati & siccitati pertinet. & ob hoc stomachum confortat. Proĩde antiqui similauerunt ipsũ oleo rosato. Illudq i multis passionib9: olei rosati vice dederunt. Oleum quidem recens ex oliuis nigris & maturis: calidum & humidum est. mediocriter stomachi mollitiuũ &

ventris:citoq in coleram rubeam
cõuertit. Qd vero lõge ab oliuis
maturis fuerit: omni carebit mali
cia quoad aliquid retinebit ponti
citatis. sed ablata penitus pontici
tate fit nocibile:citoq in malos hu
mores cõuertibile. Qz si multo ma
gis iueteraverit: vt saporis fiat as
perioris ac horribilioris:icõueniẽs
erit esui. tamẽ medicie vtile. Var
ro scribit cellaz oleaream ad ptem
calidam:habere debere fenestras. sz
vini ad frigidam.

De piro.

Jrus est arbor nota: et e
ius quidem diuersitates
infinite sunt: et in quali
bet ciuitate diuersa inueniuntur pi
ra. Ideoq infinitate et etiam inuti
litate omissa. hoc solum hic dice
re sufficiat: q̃ q̃dã maturant men
se Junii. q̃dã Julii. quedã Augus
ti. quedaz Septembris. quedã Oc
tobris. et quedam tunc collecta et
seruata: sequenti tantuz maturant
estate. vt pira ragina. et quedã sunt
parua. quedam grossa. quedaz me
diocria. et quedam sunt in corpore
crocea. quedam viridia. quedã ru
bea. et quedaz eduntur non mitia.
quedam et si non sunt mitia: edi nõ
possunt. et quedam habent durum
corticem et grossum. quedam leuez
et subtilem. et quedam sunt interi9
lapidosa: et quedam non. et quedã
sunt valde dulcia. quedã acetosa.
quedã stiptica siue pontica. quedã
isipida. et q̃daz sunt valde odorife
ra: q̃dã parũ vl' nihil. Hec arbor
omnem celi statum patitur. nam in
calido frigido et temperato aere sa
tis congrue conualescit: et fructum
profert. In macra et pingui potest
terra plantari. Veruz in macro ari
do et cretoso solo: poma minora et
duriora erunt. et ipse arbores pue
et quasi vetustate cõsumpte: et maxi
me vbi salsedo ẽ vel amaritudo ter
re ad ipsarum radices. In leto aũt
pingui et dulci solo: validas arbo
res et fructus nobiles et plurimos c
sequemur. et maxime si tale solum ĩ
lateribus montium: vel in palmis
prope montes fuerit. in quo piroz
arbores sunt plantate. non enim in
talib9 locis degenerabit hec arbor.
nec ĩ se aut ĩ fructibus: de facili pa
cietur defectũ. In locis autez a mõ
tibus multum remotis nimium hu
midis et aquosis: erũt arbores mag
ne et frondose. Fructusq ipsarum
turgentes et virides: aut viuo calo
re carentes. et eorum odor et sapor:
quodammodo ĩsipidus et obtus9.
Plantari possunt rami pirorum:
vt de oliuis dicitur et eodez modo.
et non perfecte fructificant. Item
plantantur pira. et nasci quidez ne
cesse ẽ originẽ suaz repetẽte natura.
sed quandoq tardus est euentus.
sed est hoc expectare homini lõgin
quũ. et nõ domestica: sed siluestria
nascerentur. Melius ergo est vt
priorum plantas radicatas feram9
agrestium. vt quũ comprehenderit
inserantur. Spatia vero inter ipas
arbores vt optime conualescant:
.xxx. pedum esse debebunt. In a
ridis et siccis locis mense Octobris
et Nouembris. frigidis Februario
et Martio. tẽperatis vero vtroq tẽ
pore congrue pirus plãtatur. In
seritur conuenienter in piro agresti
vel domestico et in melo. in quib9

optime prouenit. Item in spina al
ba ⁊ coctano: sz in his ad debitum
augmentum peruenire non potest.
Itē in qbusdā aliis arboribus insi
ta comprehendit: sed inutiliter. ⁊ i
deo hoc obmitto. potest autem hec
inseri arbor sub terra. vel supra eā.
iuxta terram. vel in altum. secun
dū distinctionez traditam i libro se
cundo quum in cōmuni de insitio
nibus locutus fui. fit eius insitio
sub cortice ⁊ in trunco scisso. Itez
in amedani vel salicis partica perfo
rata ⁊ sub terra sepulta. Item p illū
modum qui emplastratio nomina
tur. Itē p illū q dicit' ad buccelluz.
horuz aūt mōrū doctrinā sufficere i
libro .ii. ostēdi. Assidua gaudet
fossione. ac letaminis vbertate pin
guescere. format' autē vt vnū solū
habeat stipitem. qui vsq3 ad octo
vel decem pedes aut plures: eriga
tur a terra: ibiq3 ramorū diuisio ꝓ
curetur. Accidunt piris multa no
cumenta. que cuz eorum curis: nōi
nata sunt in huius libri principio
cum sermonem feci de arboribus i
cōmuni. Et colliguntur sine peri
culo: si rami debiles altiores: cōgru
is funibus cum fortioribus alligē
tur. Inferiores vero cum scalis ⁊
scalionibus exonerentur. hec enim
arbor valde fragiles ramos habet:
⁊ casui colligētis expositos. ⁊ max
ime quū ad etatem decrepitaz inci
pit declinare. Pira colligunt' di
uersis temporibus secunduz diuer
sitatem maturationis ipsorum. vt
tamen estiua tunc legantur: quū o
dore ⁊ colore sibi proprio: maturi
tatem protendūt. que si duob9 aut
tribus diebus ante legantur: vide
licet apparētibus primis maturita
tis indiciis: pluribus seruabuntur
diebus ad vsum q̄z si sint vltima
maturitate collecta. Que vero in
fine maturantur autumni: per hye
mem seruatura. Octobri mense legā
tur: sicco tempore in lune descensu.

Seruantur pira si a caducis dili
genter electa integra ⁊ prope dura
⁊ aliquāto viridia: obruta intra pa
leas vel frumenta ponantur. in lo
co tamen obscuro ⁊ sicco. Alii cū
tenacibus suis statiz lecta: picatis
vrceis condiderunt. ⁊ oribus vas
culoruz gypso clausis aut pice: ip
sa sub diuo obruta sabulone texe
runt. Alii pira que se non contin
gerēt: in melle seruarunt. Itez pira
diuisa ⁊ granis purgata: in sole sic
cantur: ⁊ in frigida aqua salsa māe
re permittuntur. postea in aqua pu
ra biduo macerentur. vel in sappa
vel passo: ⁊ vsui reseruantur. Vi
num fit de piris: si concussa ⁊ sacco
rarissimo condita: ponderib9 com
primantur vel prelo hoc. in hyeme
durat: sz prima accrescit estate. A
cetuz de piris sic fit. pira siluestria
vel asperi generis: in cumulo seruā
tur matura per triduuz. deinde mit
tuntur in vasculum cui fontana vl'
pluuialis aqua miscetur. ⁊ opertuz
vas per. xxx. relinquitur dies. ac
subinde quantum sublatum fuerit
ad vsum aceti: tantum aque ad re
parationez addatur. Liquamen
de piris sic fiet. Pira maturissima
cuz sale calcantur: vbi carnes eorū
fuerint resolute. vel in cupellis vel
in vasis fictilibus picatisq3 clau
duntur. post mensem tertium suspē
se he carnes: liquorem dimittunt.

saporis iocũdi: ⁊ coloris albiduli. Ex ligno piri: pulchre assides seu tabule fiunt que optime leuigantᷣ. ex quibus multa opera congrue fiunt. Pira quedã siluestria: quedã domestica sunt. Siluestria: frigidiora duriora et sicciora et magis pontica sunt domesticis. Rursꝰ pira quedaꝫ sunt acerba pontica: ⁊ quedam matura dulcia. Acerba põtica q̃si omnia sunt de natura siluestriũ. ⁊ stomachum confortant. ventrẽq͡ꝫ constipant. ⁊ sunt frigida ⁊ sicca. medicine: non nutrimento conuenientia. Ideoq͡ꝫ oportet ingeniari: vt molescant. ⁊ asperitatem amittant. vt videlicet elixentur. aut super calide aque fumum suspẽdantur. aut operta pasta: assentur. aut cum melle condiantur. Platearius dicit: ꝙ pira siue cocta siue cruda sint: ventrem constipant. ⁊ si cocta sunt in aqua pluuiali: ⁊ posita super os stomachi: compescunt vomituꝫ ex colera. ⁊ super pectinem: fluxũ sanguinis constringunt. Pira dulcia matura: temperate complexionis sunt: q͡a minꝰ ceteris frigida sunt. quapropter calefaciunt: ⁊ augẽt digestionem. valentq͡ꝫ in his quoruꝫ stõachi frigidi sunt ⁊ sicci. Habent autem pira proprietatem. ꝙ si cum fungis coquantur: omnem auferũt lesioneꝫ. precipue si siluestria sunt. propter ponticitatem suam. Cinis arboris piri agrestis: bibitus ĩ his qui fungorum sunt cõmestione suffocati: multuꝫ valet. Frondes pirorum ⁊ rami: stiptica sunt solũmodo. sed pirorum stipticitas: cum aquosa dulcedine mixta est. Auicẽna dicit ꝙ pira siluestria exsiccata consolidant vulnera.

De pruno.

Prunus est arbor nota. ⁊ eius quideꝫ diuersitates sunt: q͡a quedam est domestica. ⁊ q̃daꝫ siluestris. Domestice quedaꝫ faciunt pruna alba. quedam nigra. quedam rubea. Aereꝫ desiderat tepidum principaliter. ⁊ frigidum satis cõmode sustiere potest. loco gaudet leto ⁊ humido. similiter lapidosis ⁊ glareosis iuuatur locis. letamen recusant: quia ex hoc fructus vermiculosos ⁊ caducos faciunt. Seruntur ossibus suis autumno: mẽse Nouembri: solo putri ⁊ subacto. duabus palmis vel minus obruãtur ossa. eadem ponãtur ⁊ Februarii. sed tunc sunt per triduum lixiuio maceranda: vt cito gemmare cogantur. cui rei ꝓderit: si ĩ seminario nutriãtur. vt postmodũ elapso biennio: transferãtᷣ. Ponantur eisdem mensibus ⁊ plãtis quas sumemus ex radicibꝰ aut codice matris. radicibꝰ quũ ponũtur fimo oblitis. hec arbor nõ multum profundas querit scrobes: q͡a non multum in profundo radices figit. nec multum magna spatia: q͡a seinuicem parum impediunt. Inseritur in se. in persico. ⁊ amigdalo. sed eam degenerem reddit ⁊ paruã. ⁊ in se recipit amigdalum. ⁊ maluꝫ secunduꝫ quosdam. ⁊ muniacum. Extremo Martio fit eius insitio. vel mense Januarii. ãteq͡ꝫ gumma eius incipiat lacrimare. Sꝫ ego etiam mense Februarii expertus sum sepe optime ꝓuenire. Iuuatur frequenti humore. ⁊ assidua fossione extirpande sunt a radice soboles.

exceptis rectioribus . qui seruabũtur ad plãtas. Formatᷓ aũt vt vnũ solum habeat stipitem non multuꝫ eleuatum a terra. Si languida est arbor pruni : amurca cum aqua equaliter temperata: radicibus eius debet infundi. vel cineres ex furno ⁊ maxime sarmentorum. Si poma decurrant: oleastri opirum terrebrate infige radici. Si vermes aut formicas patitur : curetur vt supra de arborib⁹ in cõmuni. Pruna siccãtur in sole scissa in tribus vel quattuor partibus circa ossa. alii in aq̃ marina vel in aqua feruente: recenter lecta pruna demergũt. ⁊ inde sublata : in furno faciũt aut sole siccari. Ex prunis fiũt optime sepes ⁊ vtiles: quia sua spissa pullulatiõe spissas eas ⁊ fortes faciunt. ⁊ fructum abundanter prebent . ⁊ quũ duobus vel tribus aut quattuor ãnis elapsis: inciduntur: quibusdã rarioꝛib⁹ derelictis. multos ꝑparãt vinearum palos. ⁊ igni satisfaciũt abundanter . Sed vt diuersarum prunorum sufficiens habeatur pro sepibus faciendis copia: nihil erit vtilius: q̃ tempore maturitatis earum: pueros ad foruꝫ ⁊ ad plateas mittere vbi vẽdũtur. ⁊ a personis vilib⁹ cõmedũtᷓ: q̃ õnia ossa cuiuslibꝫ generis iuẽta colligũt. ⁊ hec siccata: supradictis tẽpoꝛib⁹ plantanda seruantur. Ex quib⁹ quattuor vel vsq; ad sex simul: in seminario poni possunt: vt cũ conualuerint: ad faxinas sepium transferãtur ⁊ sulcos. Pruna parum nutriunt. ⁊ alba quidem dura sunt : ad digerendum stomacho nociua. sꝫ exiguum solutiua. Ideoq; quũ sint grossa: non debent comedi nisi grandia ⁊ perfecte in arbore maturata. Et pruna nigra. quedam sunt domestica. q̃dam agrestia. Rursus domestica: quedam sunt nigra perfecte maturata ⁊ dulcia. quedaꝫ cruda siue acerba dura viridia ⁊ pontica. ⁊ q̃daꝫ rubea: scilicet media inter ea. Nigra perfecte matura ⁊ dulcia min⁹ sunt frigida: ⁊ magis humida . naꝫ eius frigiditas est in inicio primi gradus. humiditas vero in fie. Platearius tamen dicit: ꝙ sunt frigida ⁊ humida in secundo gradu. ⁊ Auicenna dicit: ꝙ sunt frigida ĩ principio secundi. ⁊ humida ĩ fine tertii. stomachuꝫ humectat. vẽtreꝫ mollit: ⁊ coleram rubeam soluit ⁊ proicit. tamẽ si eis nimiũ vtamur : stomacho nocent. Cruda vero dura viridia ⁊ pontica: pessima sunt. in medicina ⁊ cibo. Durum eñi: stomacho valde nociuum est. ⁊ minĩe nutrit atq; fatigat. Ruffa vero: magis sunt frigida . ⁊ min⁹ humida.

Agrestia: nimis stiptica sunt. ideoq; valent ad dyarriam ⁊ dissinteriam. ⁊ quidaꝫ ea matura colligũt. scindunt per medium. ad solem siccant. aceto aspergũt. ⁊ in vase reponunt. ⁊ hec magis q̃ sicca: virtuteꝫ infrigidãdi habent: ⁊ intestina leniendi. Unde valent in acutis febrib⁹ ⁊ acutis egritudinibus. ⁊ ad vẽtris constipationem: ex humore colerico. Et si sunt viridia: dentur ad edenduꝫ. si sicca: coquantur in aq̃. ⁊ pruna comedantur: ⁊ aqua bibatur. Auicẽna dicit: ꝙ gumma ei⁹ est subtiliatiua ⁊ incisiua ⁊ glutinatiua. ⁊ consolidat vlcera. ⁊ quũ ex foliis prunorũ collitur os: ꝓhibet

fluxum fieri ad vtranq; amigdalã ⁊ vuã. ⁊ gumma ẽ bona ꝓ scripto rib9. vt dicit Ysidor9.

De persico.

Persic9 est arbor nota. cito tamen crescit. ⁊ paruo tẽpore viuit. Locis quibuscunq; proueniunt. sed pomis ⁊ frondib9 et durabilitate precipua sunt. si celum calidu;: solum arenosum ⁊ humidum sortiantur. Frigidis vero ⁊ maxime ventosis: itereunt: nisi aliquo defẽdant' obiectu.

Mense Nouembris in locis calidis. ceteris vero Januarii: persici ossa in pastinatis areis sunt ponenda binis vel vno a se pedibus separata. ⁊ quũ ibidem plante excreuerint: transferantur. et non amplius q̃ȝ duobus palmis vel tribus: secũdum Paladium obruantur. Du; tenera sunt germina: herbis p̃sepe circunfossa liberentur. plantam bimã recte transferimus breui scrobe. nec a se longe statuende sunt: vt inuicẽ a se calorẽ solis excutiant. Januario vel Februario: locis frigidis. Nouembri: calidis: p̃sicus inserit' maxime circa terrã. surculis plenioribus ⁊ prope arborem seu stipitem natis. nam cacumina: vel non tenebunt: vel diu durare non poterũt.

Inseritur ĩ se. in amigdalo. ⁊ pruno Aprili mense vel Maio locis calidis. In Ytalia vero Maio existente vel Junio: persicus inoculari potest: quod ẽplastrari dicitur: preciso desup trunco. ⁊ emplastratis plurimis gemmis: eo more quo dictum est. Ego autẽ inueni isitionem ĩ pruno factam mense Februarii: optime conualere. Oblaqueande per autumnu;. ⁊ suis foliis stercorande. Item putãde sunt: vt putria et arida tantum virgulta tollantur. nam si aliquod viride resecemus arescunt: vt Paladius ait. sed apud nos experientia contradicit. immo si rami virides loco icongruo nati tolliũtur: pulchrior ⁊ melior efficitur arbor. sed forsan ĩ sua regione: loca erant nimis arida.

Hec arbor ardore solis arescit. ⁊ ideo tumuletur aggestione frequenti. vespertino iuuetur humore. ⁊ obiectis defẽdatur vmbraculis. vt idem Paladius dicit. Sed itelligo in locis nimiũ calidis ⁊ siccis. quia in nostris partibus temperatis: non eget. Vnum solum stipitem habere debet: a terra modicu; eleuatum. Languenti arbori veteris feces vini aque mixtas: oportet infundi. Cõtra pruinas: stercus ingeratur persico. vel vt modo diximus: feces vini cum aqua permixte. vel quod magis prodest: aqua ĩ qua faba decocta est. vt idem Paladius scribit. Si vermes patitur. cinis amurce mixt9: eos extinguet. vel bouis vrina cũ aceti tertia perte cõfusa. Si poma caduca fiũt: radici eius nudate vel trunco: lentisci vel terebinti cuneus vt ait. Paladius affigatur. vel terrebrate in medio palus salicis imprimat'. Si põa rugosa creabit: aut putria: circa ymum trũcũ cortex recidatur. ⁊ quũ inde modicus humor effluxerit: argilla vel paleato luto plaga tegatur: Contra vicia persici. fertur ꝓficere: sparcea ad ramos suspẽsa.

Persica seruãt': si detractis ossib9 melle condiuntur. ⁊ saporis fiunt

iocūdi. Itē seruari dicuntur: si vm bilicu3 eius: gutta picis calētis cō pleueris. ⁊ in vase clauso repōas.

Persica frigida ⁊ humida sunt i secundogradu. flegma generant. ieiuno stomacho sunt edenda. et post: vinum vetus odoriferum est potandum. Persica diuidūtur in duo. Quedam enī sunt grossa mol lia. ⁊ hec sunt magis aquosa: scilic3 frigida ⁊ humida. Et queda3 sunt parua solida ⁊ dura. ⁊ hec sunt ma gis terrestria: scilic3 magis frigida ⁊ quodammodo sicca. ⁊ maxime si non fuerint perfecte in arbore matu rata. aut fuerint omnino acerba et cruda. Frondium eius sucus pota tus: lumbricos cucurbitinos eicit. idem facit: si ex eo cathaplasma fe ceris vmbilico. Et secundum Aui cennam. sucus foliorum eius in au rem imissus: vermes iterficit. Ma tura: sunt bona stomacho. ⁊ ī eis ē virtus faciendi appetitu3 cibi. Et oportet quide3: vt non comedant post alium cibum. quoniam corrū puntur post eum: ⁊ corrumpunt ip sum. sed precedant ante cibum. Et sicca: sunt tarde digestionis. ⁊ non boni nutrimenti. quamuis sint mul ti nutrimenti. Et matura leniūt vē trem. ⁊ immatura: stringunt.

De palma.

Palma est arbor ferēs dac tilos. aerem desiderat ca lidum aut temperatum. nam in climate calido: ante hyemē maturat fructu3. sed in frigido: qđ est quintum vel sextum clima: non maturat nisi post hyemem ad prin cipiu3 veris: aut estatis anni seqn tis. Sed circa septimum: pullulat. sed propter frigus: nō cōualescit. Sed est verius dicere: ꝙ nec in sex to climate viuat. ⁊ in quinto diffi cile. Terram solutam ⁊ sabulosa3 requirit. nam constat locum nullis proprie fructibus vtilē: in quo pal me nascuntur. Seritur plantis A prili mense vel Maio. ita tamen ꝙ quādo planta ponitur: circa ea3 vel sub ea terra pinguis fundat. Item seritur mense Octobris semie siue ossibus dactilorum. non vete rum: sed recentium ⁊ pinguium. in cuius seminario: terre cinis miscen dus est. Notandu3 est tamen: ꝙ ex vno nucleo vix vnq̄ palma cres cens cōualescit. sed potius ex mul tis simul positis. Et hoc ideo est: quia plātula que ex vno oritur: a deo debilis est: ꝙ truncum qui ar borem portare posset: facere nō po test. Multe aute3 plante simul ex orte: ⁊ propter compressionem sibi inuicem continuate: perficiunt illiꝰ arboris truncum. Adhuc cū nuclei ⁊ semina aliarum plantarum habe ant virtutem pullulatiuam: quedā in summo quedam in imo: quedā in circuitu: ⁊ q̄dā in medio. nucleꝰ palme q ē os dactili: hab3 q̄si a dor so suo. ⁊ ibi est foramen strictum ⁊ aliquantulum lōgu3: per quod ger men suu3 egreditur. Quare optima plantatio eiꝰ est. ꝙ hec ossa in sac culo lineo i sabulo ponantur. ⁊ q̄n tum fieri potest: foramen vnius: fo ramini alterius applicetur. vt plan tula vnius fortiter penetret plantā alterius. ⁊ tunc vires multarum ꝯ iuncte: perfectiore3 facient arborē. Palma enim vnius virtutis: nō ꝑ ficit. tamen propter sexum: qui in

i ea ē distinctio q̄ꝫ ĩ aliis plantis. tum etiā propter ligni debilitatem. Iterū palma masculꝰ nūq̄ꝫ facit ali quē fructū. sꝫ plātatꝰ masculꝰ ꝓpe feminā: īclinat se ad eā. ita ꝙ tāgūt se rami maris ꝛ femīe. ꝛ comprimit bifurcatio ramorūꝫ femine: ramos maris. ꝛ tūc pfecte palme recedunt a seinuicēꝫ. ꝛ tunc femina cōcipit: non substantiam aliquam emissaꝫ a masculo: sed virtutem ipsius. Si militer autem hoc ostendunt opera rusticorūꝫ. quoniam quū longe ab inuicē sunt plantata masculus ꝛ fe mina: abstrahunt ramos masculi: ꝛ ponunt super feminaꝫ. ꝛ illa ĩ suis furcis: comprimit eas ꝛ concipit ex eis. Quū autem stat femina fructu onusta: per ventum qui spiritum ꝛ humorem masculi ducit super fruc tus femine: maturant̄ fructus. Nō autē est arbitrandum: ꝙ ista ipreg natione ꝛ maturatione femina in digeat: quando ex pluribus semi nibus planta conualescit. quia tūc plures masculos in virtute ꝛ substā tia in se habꝫ. Annua vel bima de bet transferri: mense Junio ꝛ Julio inchoante. circunfodiatur assidue: vt irrigatione: cōtinuos estatis vi cat ardores. aquis aliquatenus sal sis palme iuuantur. Si egra est ar bor. feces vini veteris oblaqueate oportet infundi. vel radicum sup uacua capilamēta decidi. vel cune um salicis interfossis radicibus p̄ mi. Hec arbor difficile crescit. ꝛ lōgissimo tēpore viuit. ꝛ añ centūꝫ annos ficus non facit vt dicit Pli nius. Et est sciendum: ꝙ fructus dactilorūꝫ non per coltilidones de pendꝫ a ramis eiꝰ. sed potiꝰ habēs sedes quasdam: in quibus imme diate super ramos consistunt. Et quod mirabile est: in vna siliqua profert fructus suos: ꝛ ramulos in quibus fructus sui consistunt. q̄ si liqua non in superiorī parte aperit̄ sicut fit in siliqua rose ꝛ liliū ꝛ alio rum multorum florum: sed aperiū tur ĩferiꝰ ex parte rami. ꝛ cadunt postq̄ꝫ exiuerūt dactili ꝛ rami super quos sunt. eo mō quo aperit̄ siliq̄ papaueris ꝛ porri. In supremo aūt cacumine: habet hec arbor capsam. in qua est substantia mollis: q̄ mul tūꝫ accidit ad substantiam dactili. que quū absciditur: palma arescit. Dactili calidi ꝛ hūidi sunt in secū do gradu. grossi sanguinis genera tiui. ꝛ difficiles digestioni. ficubꝰ tamen siccis: sunt digestibiliores: ꝛ magis vrinam prouocantes. sed il lis assuetantes: epatis ꝛ splenis cō stipationeꝫ duriciem atq̄ꝫ grossiciē ꝛ tumorem patiuntur. gigiuis ꝛ dē tibus sunt nociui. ꝛ dolorem in ore stomachi faciunt.

De pino.

Pinus est arbor nota que creditur prodesse omni bus que sub ea sunt. A mat locūꝫ gracilem sepe maritimū. inter montes ꝛ saxa vastior ꝛ ꝓce rior inuenitur. Ventosis ꝛ hūidis locis: arborum fiunt incrementa le tiora. sed huic generi deputabis ea spatia vel montes: que alteri vtilia esse non possunt. Exarabis auteꝫ ea loca diligenter atq̄ꝫ purgabis. atq̄ꝫ frumenti more semen aspergas ac leui sarculo curabis operire: nec plus q̄ꝫ palmo debet abscindi. ꝛ nata non transferitur: quia non

facile comprehēdūt: et vix crescūt. nec aliquo tempore incidantur: qa moriūt. et loco rami seu radicis ici se: alie non nascuntur. Seritur igitur nucleis suis aqua p triduū maceratis. calidis et siccis regionibus mēse Octobris vel Novembris. frigidis vero et humectis: Februario et Martio. Aliqui dicunt fructuz pineum trāslatiōe mitescere. sed illi plātas hoc mō procurāt: vt prius multa semia in caliculis terra et fimo repletis: obruunt q̄ ibi processerit. relicto eo qd solidius ē: auferunt alia. vbi iustū ceperit icremētū: trimā plātā cū ipis caliculis trāsferūt. qbus fractis i scrobe idulgēt radicibus largitatez terre. cū eq fimus admiscēt. Seruādū ē aūt. vt radix eius q̄ vna ē et directa vsq ad summitatē eius possit itegra et illesa trāsferri. Defēdēda ē arbor tenera: a pecore. solū ne calcet' iualida. putatio pini nouellas arbores tātum promouet: vt spata icremēta duplicēt'. Itē fert' q sub eius cortice nascunt' facile vermes q lignū corrodūt et destruūt. et ideo lōgiori tēpe durat: si sepe corticibus spoliet'. Nuces pinee vsq ad mēsez Nouēbris i arbore ēē possunt. Maturiores pinee legēt'. prius tū q̄ patescāt nuclei. q nisi purgati durare nō possūt. tū aliq i vasis fictilibus nouis et terra repletis: cū testis suis asserūt custodiri. Pinea calida et hūida est in. ii. gradu. Et scdm Auicennā ē calida et hūida in. iii. gradu. Optimus cibus ē laborantibus i spumalibus et apposteate ex frigido hūore. asmaticis: et sicce tussiētibus. Ethicis et cōsumptis: sāguinē augmētat. libidinē icitat. per se pōt dari. vel cū syrupo. vel cuz electuario. vel in cibis. Cōtra tussiz valz cortex exterior: cū prio pinea ab arbore sumit'. si decoq̄t' bn̄ in aq̄. et postea sup carbōes pōat': vt patiēs fumū recipiat.

De pipere.

Piperis arbor pua ē et nascit' et optime fructificat: sub cācro. et i prio climate: vbi ē multa adustio solis. et pcipue in mōte caucaso. vt dicit Ysidorus. Dicit etiaz q eius siluas serpētes custodiūt. sz icole illius regionis tēpore maturitatis siluas icēdūt. et serpētes fugiunt. et ideo grana piperis que naturaliter alba erāt: efficiūtur nigra et rugosa. Sz diascorides dicit: q sarraseni collectū ponūt in clibāo. vt virtus generatia auferat' et non possit in aliis ptibus mūdi seri. In locis etiā tēperatis nascit'. sz in eis fructū nō facit. et ideo apud nos ipsius plantatio et idustria: nullius existit vtilitatis. Piper calidū et siccū ē i. iiii. gradu. virtutē hz dissoluendi et cōsumēdi. puluis eius naribus appositus: sternutationē prouocat et cerebrum a supfluitate fleumatica mūdificat. Vinuz decoctionis eius et ficuum siccarū. spumalia mūdificat a glutioso humore. et miro mō valet cōtra asma frigidum. Puluis etiā eius cū ficubus datus digestionē cōfortat. sanguineis et colericis nō ē vtilis vsus pipis. Dissoluit eni et quādoq iducit lepra. Itē puluis eius sup carnē positus: eā corrodit. Auicēna dicit q cum melle positus i palato: ē couenies ad squināciā. et pulmonē mūdificat. Cū aceto bibitū et linitū: ē bonuz aposte

matib⁹ spleñs. Itē ꝓuocat vrinā. ⁊ eicit fetū ⁊ post coitū corrūpit fetum cū fortitudīe.

De quercu Rouere ⁊ Cerro

Uerc⁹ Rouer ⁊ Cerr⁹: sunt arbores magne. que sunt fere eiusdem nature. multamq; similitudinem habent in soliditate ⁊ duricie lignorum: ⁊ forme foliorū ⁊ fruct⁹. Nā ōnes ꝓducūt glādes. omnesq; ꝓfūdas multas ⁊ magnas radices faciūt. sȝ in arboris forma differūt. Nā q̄rc⁹ breuem facit stipitē. ⁊ ramos magnos ab ōni pte diffusos. Rouer stipitē facit directū ⁊ altū. cū paucioribus ramis. Cerr⁹ vero stipitē facit lōgissimū ⁊ valde rectū: ⁊ paucos rāos. Hę arbores terrā solidā aut mediocrē querūt: ⁊ mōtuosā vl' mōtib⁹ ꝓximā. Resolutā vero ⁊ aquosaȝ ⁊ precipue sabulosaȝ: fugiūt. Serūt' glādib⁹ suis in seminario vl' i capis vl' ripis fossatoꝝ positis: mēse Januarii ⁊ Februarii. vl' etiā mēse Nouēbris. Colligūt' etiā glādes tēpore q° mature ab arbore cadunt. ⁊ ad solē siccate: seruāt' ꝓ cibo porcorum. quib⁹ ē valde cōueniens cib⁹. Omnes p̄dicte arbores laboreriis sub terra diu durabiles: cōpetūt. supra terram non Rouer ē optia. cetere min⁹ bōe. Glādes frigide sunt i. i. gradu. sicce i. ii. nō vtimur eis i cibis hōinū: sȝ porcoꝝ. qa sunt digestiōi iobediētes. ⁊ ventriū cōstipatiue. ⁊ ideo valēt dissinterie vlcerib⁹ itestiorūȝ ⁊ fluxui sāguinis. sȝ tn̄ vrinā ꝓuocant. ⁊ corporis sunt nutritiue: q̄si q̄dā grana. tardeq; de stōacho descēdūt. ⁊ capitis dolorē faciūt: ꝓpter fumū eaꝝ ex stomacho ascēdētē. Sȝ ei⁹ supficies: multū ē stiptica. ⁊ similiter ipsarū arborū galle. vnde valent ad sanguinis fluxū mulieꝝ: Item apozima eorū. conuenit itestioꝝ vulneribus. Puluis etiā eorū obustoꝝ i loco mulieris imissus: hūores putridos fluētes desiccat. Auicenna dicit ꝙ folia eaꝝ sunt vehementis stipticitatis. ⁊ fruct⁹ quidē glādis cōfert i pricipio appostēatib⁹ calidis. Folia preterea glādis: faciūt coherere plagas. quū terūt' ⁊ puluerizantur desup. Et galle iparū: liniuntur cū aceto super ipetiginem. ⁊ auferūt eā. Et puluis earū spgitur super aquā: ⁊ bibit' ad vulnera intestinoꝝ. ⁊ ad fluxū ātiquū. ⁊ similiter quādo pōit' i medicinis: cōueniens est ad hanc operationem.

De sorbo

Orb⁹ est arbor nota. Cui⁹ fructus duplex est videlicȝ pu⁹ rotūd⁹. ⁊ hic ex femina ꝓducit'. Uel maior parū lōg⁹ ⁊ acutus. qui ex mascula ꝓcreatur. Amat loca hūida: ⁊ frigidis proxima. ⁊ i montib⁹ vel locis proximis mōtib⁹: magis q̄ȝ i vallib⁹ remotis a mōtibus: delectatur. Solum piguissimū desiderat. cuius indiciū certissimum facit: si frequens vbicūq; nascat'. mēse Januario ⁊ Februario ⁊ Martio: locis frigidis. Calidis vero Octobris ⁊ Nouembris sorba serūt' egregie. ita vt matura in seminario ipsa poma pāgāt'. Plātas etiā siqs ponere voluerit habebit arbitrium: dūmodo locis calidis mēse Nouembri. Tēperatis Januarii ⁊ Februarii. frigidis Martio iclināte dispōat. Plan

ta est transferenda: robustior. scrobem desiderat altiorem: et spatia largiora: ut qđ illi maxime prodest: a ventis requentibus agitata grandescat. Mense Aprili vel ultimo Martii sorbi inserũtur in citonio. in spina alba: liceat ĩ ea parua proueniat sub cortice et in trunco. vł ut puto etiam in malis competenter ĩseri potest. Gaudet irrigatione tẽporibus siccis et assidua fossione. Formanda est ut unum solum habeat stipitem: circa decem pedes vł xii. eleuatum a terra. Si uermes patiat̃ ĩfestos: q ĩ ea rufi et pilosi solẽt ĩ intia medulle siccare: aliquos ex his absq; arboris iniuria: incendio vicio cremari debere Paladiꝰ ait quo igne alii creduntur fugere vel perire. Sorba seruant̃ hoc modo. lecta duriora et posita ubi mitescere ceperint: fictilibus usq; ad plenum claudit̃ urceolis: gipso desup tectis et bipedãia scrobe loco sicco sub sole merguntur: ore peruerso. et desuper spissius terra calcat̃. Item secta per tres partes: siccantur in sole et seruantur. vel per medium diuisa: siccãtur. Quũ volueris uti aq̃ feruenti macerata. reuiuiscunt sapore iocundo. Aliqui cum pediculis suis viridia lecta: suspendunt locis opacis et siccis. Ex sorbis maturis fit vinum sicut ex piris. Lignum sorbi est solidum non corrigineum: sed facile frangibile. quare optime leuigatur. Ideoq; valde conueniẽs est operibus vasorum scrineorum et assidum. que superficiem tersam et politaꝫ requirunt. Rubeum tamen habet lignum. Sorba frigida ẽ et sicca: ventrisq; constipatiua. etiam si sit perfecte matura.

De zezulo.

Ezulus est quedaꝫ arbor parua: multuꝫ scabrosa. Cuius folia q̃si in vno ramulo sunt cõiuncta. simulq; tempore hyemis ab arbore cadũt. Eiꝰ fructus similis est bacis rosarũ vel fructuum oliuarum. vnum tantuꝫ habet os. Eiusq; lignum est interiꝰ rubeum. valde pulchrum et solidũ. Ideo fiunt ex eo musica instrumẽta. et precipue cythare. que fiũt ex eo optime. Aerem desiderat temperatuꝫ. nec frigus formidat. Et ĩ terra pingui et soluta letatur. Serit̃ nucleis suis in semiario mense Nouembris aut Februario satis et diligenter nutritis. que quũ conualuerint: biẽnio vel triennio transferũtur. Seritur etiam plantis: super radicibus matris natis. Inseri eam posse puto: in spina alba. et forsan in pruno mẽse Februarii et Martii scisso ligno. et formatur ut vnuꝫ solũ habeat stipiteꝫ: per sex pedes vł circa eleuatum a terra. Colligunt̃ autem zezula: vindemiarum tempore. quando rubedinem vel varietatem ostendunt. q̃ quideꝫ satis sunt delectabilia ad edendum. modicuꝫ tamen durant.

De zampro.

Ampꝛus est arbuscula pua satis nota. Que aerem calidum aut temperatum desiderat. et terram arenosaꝫ solutam et fere sterilem. et maxie oritur et fructificat in litore maris. aut in montibus quasi sterilibus. in q bus est terra soluta: que lima vocat̃. In locis valde aquosis et vallibꝰ

nō viuit. qa nimia hūiditate corrū pit᷑. ⁊ nutrimēto sicco ⁊ humido su stentatur. Huius arbuscule due sunt species. videlicet mascula que in altum erigitur: ⁊ valde modicuꝫ fructum facit. ⁊ femina que iuxta terraꝫ quasi serpendo ramos expan dit. que miro modo quasi toto tē pore anni fructificat. ⁊ fructuꝫ ma turat. Item est tertia species valde pulchrior ⁊ melior. cuiꝰ fructꝰ ē ru beꝰ ⁊ grossꝰ. vt pua cerasa. ſꝫ fruc tus superioris est niger ⁊ paruus.

Hec arbuscula siluestris est. et in dictis spōte nascitur locis. Tamē si quis eam plantare desiderat: nucle is suis serat. vel plantulis eradica tis de loco matris: q° voluerit trās ferat. nec eius radices multum sub terra demergat. que nec fossione le tat᷑: nisi locꝰ fuerit nimis adustꝰ. mense Februario vel Martio ē se renda. Putari aut formari non eget: nisi forsan quis masculam ve lit propter voluptatem aliquam: in altum extollere. Colligitur eiꝰ fructus: quū successiue sua nigredi ne vel rubedine maturitateꝫ fatet᷑. Eius lignum rubeum pulchrum ⁊ quodammodo varium est. ⁊ odori ferum. competitqꝫ verubus: que su um saporem carnibus in ipsis assa tis: conferre dicit᷑. Fiunt ex eo co clearia satis pulchra. Fructus eiꝰ calidus ⁊ siccus est. ⁊ multum va let contra frigidam tussim comestꝰ ⁊ in vino coctus. si vinum bibatur ⁊ ipse fructus edatur. Rami eius cum fructu ⁊ frondibus in aqua vł vino cocti: ⁊ in vasa ex mussa īfec ta cum ipso vino vel aqua calidis sima positi. ⁊ obturato vendone in eodem agitati: vasa mirabiliter liberāt. ipsisqꝫ saporem ⁊ odorē lau dabilem prestant.

Incipit alia pars huius quinti li bri. De arboribus non fructife ris. ⁊ de omni vtilitate ipsarum.

Sufficiēter dictū est su pra de arboribus fruc tiferis: ⁊ de cultu ⁊ v tilitate ipsarū. Nunc autem dicit᷑ breuiter: de omnibus arborib9 ⁊ fructicis in fructiferis que reperiuntur in parti bus nostris. ⁊ de vtilitate ipsarum secūdū eūdē ordinē alphabeti.

De abiete.

Abies piella et arexe q̄si eedem arbores sunt. nō enim coluntur. ⁊ in alpi bꝰ ⁊ locis niuosis magne valde ꝓ ueniūt. ⁊ omnes miro modo direc te: in altum extolluntur. Frondes virides omni tempore habent. Ex ipsis fiunt arbores. ⁊ autēne mag narum nauium. quibus nulle alie arbores sufficere possint. Optime sunt ī omnibus operibus siccis edi ficiorum. quia leues ⁊ rigide ⁊ diu durabiles sūt. ⁊ assides facte ex eis vbiqꝫ plurimum domum exornāt.

Fiunt etiam ex eis vasa vinarea. tam magna q̄ parua. ſꝫ in eis faci le mutatur in acetum. Sed arexe precipue competit situlis: in quibꝰ aqua defertur. Nam abies ⁊ piel la: per eam facile viciantur.

De amedano.

Amedanus que aliꝰ vo catur: ē arbor que nō co lit᷑. sed ī locis palustribꝰ

et aquosis precipue delectatur. Fabricis inutilis est. s; necessaria: si humid9 locus fundamentis palandus est. nam sub terra ilico radices viridis ĩfixas emittit. ꝛ igrossata ex pluribus palis prope positis ꝛ in vnum corpus redactis: fortissimum ꝛ diu durabile fundamẽtum facit. Item ex ea conuenienter incisoria fiũt. ꝛ parapsides. quib9 rarissime accidunt crepature.

De asero.

Aserus ẽ arbor satis magna q̃ in alpibus inueniatur. que optime conuẽit ciphis parapsidibus aliisq; rebus ꝛ incisoriis faciendis: ꝛ viellis ꝛ õnibus delicatis operibus. quia ei9 lignum est album ꝛ solidum. ꝛ valde politu; efficitur. sed eius parapsides: faciliter propter calorem scinduntur. nisi facte sint de quartino id ẽ de ligno ĩ quattuor partes scisso. aut de nodoso. id est de neruosa radice.

De auorno.

Auornus est arbor parua que similiter circa alpes oritur. cuius medianus cortex datus in cibis aut potibus: mirabiliter ventrem laxat.

De agnocasto.

Agnuscastus est frutex. id est arbuscula parua. que omni tempore viridis reperitur. In aquosis locis magis: ꝛ in siccis minus. ꝛ eius lignũ est durum. ꝛ ei9 folia sunt: sicut folia oliue. sed sunt leniora. Calid9 est ꝛ siccus in tertio gradu. Et secũdum Auicennam est calidus in primo: ꝛ siccus ĩ secundo. Flores ꝛ folia competunt vsui medicine. ꝛ magis flores q̃ folia. ꝛ flores quide; agnuscastus vocantur. qui in vere colliguntur. ꝛ per annum tantũ seruantur: ꝛ virides maioris sunt efficacie q̃ siccati. Dicitur aute; agn9 castus: quia libidine; reprimendo: castum vt agn9 latorẽ reddit. Lectus enim ex eo stratus: libidinẽ stringit prohibẽdo pollutionẽ: ꝛ virge erexionem. vt dicit Auicenna. Fomentẽtur etiã genitalia: ex aqua decoctionis ei9: ꝛ sucus potetur. Cõtra gomoream decoquatur modicũ castorei in suco eius. ꝛ detur in potu. Ite; folia eius decoquantur in aceto addito castoreo. ꝛ genitalia cathaplasmentur. Et nota q̃ q̃da; extigũt libidinẽ: ĩspissãdo spma. vt semen lactuce psilliu; citroli melones. cucumeres. cucurbite. portulace scariola. acetum canphora. ꝛ similia. Quedam inaniendo spirit9 ꝛ consumendo sperma. vt ruta. maiorana. agnuscastus. ciminu;. calamentum. ꝛ anetum. hec eni; sunt calida. apertiua. ꝛ ventositatem extermінant ꝛ soluunt. Item fomentu; factu; ex aqua decoctionis agnicasti: matricis exsiccat superfluitates. ꝛ ipsius angustat orificium. Contra litargiã: valet decoctio agnicasti: apii ꝛ saline ĩ aqua salsa: si ex ea fortiter capitis posterior pars fricetur. Auicẽna dicit: q̃ suffumigat' mulier quũ vehemens desiderium coitus adest: ꝛ liberat'. ꝛ eius folia fugant venenosa.

De busso.

Bussus est arbor que solidissimũ croceum ꝛ pulcherrimũ lignum hab;.

que pulchris frõdibus ⁊ viridib⁹ semper vestita est. Ex quibus domicelle serta faciunt. Plantari potest non solũ si plantule radicate de stipite matricis euulse ponãt᷑: sȝ etiaȝ si rami ei⁹ frõdib⁹ denudati: ĩfigãtur in terrã. Rasura huius ligni qa frigida est ⁊ sicca: decocta in aqua putei cõstringit fluxũ capilloꝝ vt dicit Dyascorides. Tingit etiaȝ crines: si ei⁹ decoctiõe sepi⁹ abluãt᷑.

Ex ipsius lignis: fiũt optimi pectines ⁊ coclearia ⁊ manubria cultellorum. ⁊ calculi ⁊ tabule ceree. ⁊ õne opus paruũ: quod pulcherrimũ lignum sculpendum requirit. recipit eni ⁊ retinet comode omnẽ formam.

De brillo.

Rillus est arbuscula parua que in arenis flũinuȝ orit᷑. q̃ pulchras valde virgulas ⁊ multas emittit. q̃ colligũt᷑ de mẽse Aprilis: quũ suc⁹ ĩ eis mouetur ⁊ excorticantur. Deĩde fiunt ex eis corbes ⁊ cauee auium et cauee casei siccãdi ⁊ seruandi. ⁊ canistri ĩ quibus panis portat᷑ ⁊ fructus. Item ex radicibus eius: ligãt᷑ manubria falcium. ⁊ falcinellorum que ad incidendum ligna ⁊ putandas vineas: necessaria sunt.

De cypresso.

ypressus est arbor nota ⁊ pulchra. que viridis sẽper existit. ⁊ ideo libẽter in claustris monachorum ⁊ fratruȝ plantatur. Eius enim lignum ẽ valde odoriferum ⁊ pulchrum. ⁊ ex eo fiũt pulcherrime atq̧ odorifere assides. quas homines libẽter ponũt in fundis instrumentoꝝ musicoruȝ vt licii cythare ⁊ aliorum. ⁊ in omnibus operibus delicatis. Hec arbor vt ait Auicenna calida est ĩ primo gradu: ⁊ sicca in secundo. Et quidaȝ dicunt ꝙ est frigida. folia ⁊ nux eius stiptica sunt. ⁊ eius folia delent morpheam ⁊ consolidãt vulnera. ⁊ nux eius. ⁊ confortant neruos. ⁊ roborant mollificationeȝ ⁊ stringunt etiam. ⁊ decoctio nucis cum aceto: delet dolorem dentium.

De canna.

Anna siue arundo nota est. Terraȝ desiderat mẽdiocriter humidaȝ ⁊ pinguem. Canneta fiunt hoc modo. videlicet ꝙ pastinata equaliter terra de mẽse Februarii: ⁊ breuissimis scrobibus vno pede distantib⁹: cannarum oculi per scrobes singulas obruantur. si calida ⁊ sicca prouincia est: valles humidas ⁊ irriguas opus est deputare cannetis. si est humida regio: locis mediis instituantur: sed suco villarum subditis.

Ligonizantur vt vinee. ⁊ ligõib⁹ in equalitate terre inciduntur: de mẽse Octobris ⁊ Nouẽbris. Sȝ si q̃ sunt ãtiq̃ cãneta: mẽse Februarii sarrentur: recisis que sunt in radice purganda. id est putribus male ꝓiectis. ⁊ si qua gignendi non habẽt oculos. Ex cannis fiunt pali ⁊ ꝑtice vinearum ⁊ scoria quibus iter se domus pauperuȝ distinguuntur. Et secundum Auicennam sunt vehementis infrigidationis. Et folia cãne radix ⁊ cortex: conferunt alopicie: ⁊ abstergũt sordes. Et radix eius cum cepa siluestri extrahit carni ĩfixa. Et lanugo que est ei⁹ flos quando cadit ĩ aurẽ: facit euenire

surditatem • quoniam inuiscatur i in ea ⁊ non egreditur •

De fago •

Fagus est arbor magna : nascens in alpibus . ex q̄ optime fiunt lancee . ⁊ sellarum assides ⁊ librorum . Item fabricis vtilis est in sicco . sed humore corrumpitur . Ysidorus autē dicit ꝙ glans siue fagi fructus : ē multum dulcis ⁊ nutribilis : eiꝰ medulla muribus est multum accepta . ⁊ gyros īpiguat . turdis ⁊ columbis cōuenit : ⁊ eos nutrit . Eiꝰ ligni substantia operibus est apta . sed non multū durat : quia libēter a vermibus corroditur . sed est valde necessaria vitree arti : si nōdum a vermibus corrosa est . quia ex eius cinere vitrum cum aliorum quorundā appositione : p ignis conflagrationē preparatur .

De fraxino •

Fraxinus est arbor satis magna . que in pinguibꝰ ⁊ humidis nemoribꝰ delectatur . Cuius lignum satis igni competit . ⁊ est optimꝰ pro circulis vegetum . ⁊ tinarum ⁊ salis curriū . Item edificiis competit exsiccata : non viridis . dum tamen terra non contingat : quia statim humore corrumpitur . eius etiam silua de tertio in tertium vel quartum annum icisa : optimas pro vineis profert particas . Plinius autē dicit : ꝙ folia fraxini : sunt vtilia contra venenū . Nam suco expresso potui dato : cōtra serpentes summe auxiliatur . tantaq̄ ei vis est contra serpentes : vt eius vmbram vespertinam vel matutinam non attingant . ⁊ si inter ignem ⁊ fraxini folia ponitur serpēs : in ignē potiꝰ q̄ in fraxinū fugiet . Et eius cortices ⁊ folia ventrē strīgunt . ⁊ vomitum ex defectu virtutis contentiue factum . si cum aqua pluuiali ⁊ aceto decoquāntur : ⁊ super stomachum apponātur . Et est arbor calida ⁊ sicca in secundo gradu . vt dicit Paladius .

De fraxinagolo •

Fraxinagolꝰ ē arbor fraxino in frondibus et lignis similis . que in locis domesticis seu cultis delectatur . Hec arbor fructus quosdā siue granula parua producit . que nigra sūt quando existunt matura . ⁊ valde dulcia . sꝫ quasi nihil supra ossa ex pulpa habent . Item exsiccata multis mensibus conseruantur .

De fusano •

Fusanus est arbor parua que in alpibus orit᷑ : ex cuius ligno fiūt optime fuse ⁊ niellarum archeti .

De genestra •

Genestra est quedā arbuscula adeo parua : ꝙ plurimum ad herbe naturaꝫ accedit . q̄ in montibus ⁊ locis macerrimis orit᷑ . Et flores facit valde pulchros . quibus pro sertis dōicelle vtuntur . ⁊ ex ramusculis eius deficientibus vicis : possunt palmites vinearum ligari . Item ex genestra potest fieri stupa . que loco canabi vel lini succedere potest .

De Juo.

Uus id est taxus est arbor parua. que in alpib9 ꝛ mõtibus eis proximis inuenitur. que optima ẽ pro balistis ligneis ꝛ arcub9 faciendis.

De oplo ꝛ albaro.

Pl9 est arbor satis magna: que lignum hab3 valde album ꝛ pulchrum q̃si asero simile. Ex quo fiunt optĩa iuga boum. Incisoria etiam ꝛ pappsides ꝛ assides pro delicatis operibus faciendis.

De populo.

Opulus ꝛ albarus quasi similes sunt in magnitudine ꝛ forma frondiũ. sed populus magis in altum extollitur. ꝛ eius lignum non politur. Albarus vero magis per latera ramos extendit. ꝛ ei9 lignum est albius ꝛ pulchrius pro assidibus faciendis. edificiis in sicco satis competunt: licet longissimo tempore non durent. locis hũidis arenosis ꝛ precipue populus letãtur. in montib9 ꝛ locis. saxosis ꝛ cretosis durare non possunt. Plãtãtur: ramis a noualibus vel biennalibus aut etiam maioris etatis in terra infixis. ꝛ facillime comprehendunt. Item ꝯpertum est albarum incidi: ꝛ q̃ocunq3 ĩerit incisore fragmina: inde quasi siluam spissam nasci.

Potest etiam hoc euenire ex pullulatione radicum: que circa precisam arborem vniuersam occupant terram in superficie eius. propter quod etiam prefate arbores plurimum inueniuntur obesse vineis. et frumentariis agris. Populus habet hoc proprium: ꝙ si estiuo putetur tempore: facile perit. aut ĩfirma ꝛ scabrosa efficitur. Dicitur autē3 popul9 eo ꝙ incisa pullulat ad modum populi vt dicit Ysidorus.

De rosariis.

Osaria nota existunt. Sunt autem quedam alba. quedã rubea. Et iterum quedam domestica. ꝛ queda3 siluestria sunt. Alba vero tam dõestica q̃3 siluestria: fortes cõstituunt sepes. quia multas ꝛ fortes habent spinas. ꝛ omnes adeo retortas: ꝙ per eas volentes ĩgredi: retinẽt violenter. Sed rubea rosaria: debiles vngulas ꝛ spinas ꝑducunt. Plãtantur aute3 plantulis ꝛ virgultis in paruas particulas diuisis: ꝛ ĩ seminario satis. aut seminibus. Et semina quidem sunt: que in pomulo rubeo sunt collecta. quarum maturitas ad plantandum apta cognoscitur: quñ post vindemias colore3 fuscum ꝛ molliciem quandam habent. Si qua sunt rosaria ãtiqua: circunfodiuntur. ꝛ ariditas immersa reciditur. Ite3 que rara sunt possunt virgarum propagine reparari.

Rosa frigida est in primo gradu. sicca in secundo. viridis ꝛ sicca: ꝯpetit vsui medicine. Siccãtur autem aliquantulum ad solem. ꝛ possunt per triennium seruari. Cuñ receptio rosarum ĩuenitur: sicce ponẽde sunt in medicinis. quia facilius conteruntur. Ex viridibus aũt fit mel rosatu3. 3ucharum rosatũ. electuariũ de suco rosarũ. Syrup9

rosatus oleum rosatum. et aqua rosata. Mel rosatuz sic fit. primo mel despumetur. deinde coletur. postea addantur folia rosarum abiectis stipitibus: et quibusdaz albis: que sunt in parte inferiori. et minutatim incisa ponantur. et fiat decoctio aliquantula. et signuz decoctionis eius est odor et color rufus. in septem libris mellis: una rose ponatur. per quinque ānos seruari potest. Et habet virtutem confortandi: ex arōaticitate. mundificādi: ex melle. Cōpetēter datur flegmaticis colericis et Melancolicis in hyeme et estate. debilitatis cum mulsa facta ex aq̄ et melle rosato. ad mundificationē stomachi ex frigidis humoribus: mel rosatum cum aqua decoctiōis seminis feniculi: trib9 granis salis additis. Vel secundum Nicholaū fit hoc modo. In decem libris albi et purissimi mellis despumati: suci recentiuz rosarum libra una pōat. et in cacabo ad ignez posito cū bullire ceperit: viridium rosarum cum forficibus vel cultello incisarum libre quattuor addātur. et tādiu bulliat quod ad suci consumptionez redeat. et quū bullierit: semper agitetur. et ī fictili vase reposit9: quanto magis tenebitur: tanto meli9 erit. Cuz aqua frigida sumptum: stomachū confortat et cōstipat. et cum calida: mundificat. detur in mane et in meridie. Eodem modo fit mel violaceum. et ualet tipice febricitantib9 cum calida aqua datū. Zucharum rosaceum sic fit. folia rosarum viridium pistata cuz zucharo bene conterantur et ponantur in vase vitreo per triginta dies ad solem. et cotidie moueātur vt bene misceantur. In quattuor libris zuchari: libra vna rosaruz ponatur. et potest per triennium seruari. Virtutem habet cōstringendi et confortandi. et valz contra dissinteriam. lienteriam. et dyarriam ex debilitate virtutis contētiue factam. Item valet contra vomitū colericū. contra sincopim et cardiacam passionē: quū fit ex calefactione spiritualiuz: detur quū aqua rosata. Electuariuz de suco rosaruz sic fit. Recipe zuchari suci rosarum ana libram vnam et vncias quattuor. sandali trium generuz ana dragmas sex. spodii dragmas tres. dyagridii dragmas duodecim. canphore dragmam vnam. Tēpera ad modum electuarii: cum syrupo facto ex zucharo et rosarum suco. et detur cum aqua calida ad modum castanee: in matutinali hora. valet autez contra guttam calidam. et coleram rubeā purgat. Et cōualescentes tertianarios: cotidie purgat sine molestia. et reliquias maloruz humorū qui ibi remanserunt: potenter educit. Syrup9 rosatus sic fit. Quidam decoquunt rosas in aqua: et in tali aqua rosata: addunt zucharuz et faciunt syrupum. Alii autem faciunt ponere rosas in aliquo vase habente strictum orificium: et super infundunt aquam feruentem. et dimittunt ibi stare: donec aqua sit rubea. et inde faciunt syrupum. Alii conterunt rosas virides: et sucum exprimunt. et ī tali suco faciunt syrupū. et hic est optimus. Et nota quod syrupus factus ex recentib9 rosis: prius aliquantulum laxat. postea constringit. fact9 vero ex siccis

in principio ⁊ in fine constringit .
Contra fluxum ventris ⁊ vomituꝫ colericum: detur cum aqua pluuiali vel rosata . Febricitantibus post munitioneꝫ cū aq̄ frigida. potui detur contra sincopim similiter. Secunduꝫ Nicholaum sic fit. Accipe rosas recentes ⁊ pone in vase per se ⁊ in caldario pone aquam donec bulliat. ⁊ bullientem super rosas p̄dictas infunde. ⁊ postea ipsuꝫ vas tege: ne fumꝰ exeat. ex q° aq̄ ibi refriguerit: rosas ide eice. ⁊ aliis recētibꝰ aquā bullitā eādē iteꝝ superīfūde: mutādo rosas donec aqua illa rubea fiat . De hac autem aqua quattuor libras accipe. ⁊ in quattuor libris zuchari infūde. Quum autem bullire inceperit: albumen ouorū aliqđ cū zuchari aq̄ frigida multū agitata dōec spūescat cōcutias . ⁊ illā spumam in syrupo bulliente spergendo infunde. ⁊ quū quasi nigrescere illa spuma inceperit: suauiter cum cacia remoue. ⁊ iterum aliā infunde: donec clarꝰ fiat syrupꝰ. Et quū ceperit syrupus quasi filū facere. si cum digito tetigeris. aut cacie dependens adhereat: coctū ē . ⁊ valet calori ⁊ siccitati febrium. sitim reprimit. confortat ⁊ cōstipat.

Eodem modo fit syrupus violaceꝰ ⁊ syrupus nenufarinus. qui valent contra maximos calores in acutissimis egritudinibus. Oleum rosatum sic fit. Quidam decoquūt rosas in oleo comuni ⁊ colant . Alii terunt rosas virides : in oleo ⁊ vase vitreo. soli exponunt per dies quinquaginta. ⁊ hoc est bonuꝫ.

Secundum nicholauꝫ fit hoc modo. In duabꝰ libris olei comuni abluti : libra vna viridium rosarum aliquantulum concussarum ponatur in olla posita plena super ignem in caldario pleno aqua suspenso . et tamdiu bulliant : donec aque tertia pars minuat᷑: quod denuum albo panno lini immissum torculari exprimatur. Eodem modo fit violaceum sabatinum ⁊ mirtinum oleum. Et valent ista olea ꝯtra acutas ⁊ paracutas inuncta super epar ⁊ pulsus timpora ⁊ plātas manuum ⁊ pedum. quoniam calorem extinguunt. Aqua rosacea fit multis modis. Nam quidā habēt patellam plumbeam. quam ponūt super quodam testo inuerso: cui est ab vna parte hostium. vnde sub eo ponitur ignis. ⁊ inter testam ⁊ patellam est cinis grossitudinis duoruꝫ digitorum: ne aqua saporem fumi accipiat . ⁊ circa testum: est fornacella parua de lapidibꝰ ⁊ luto facta. Deinde patella rosis impletur . ⁊ capellum plumbeum ponitur supra ipsam: ita ꝙ versus partem vnde aqua rosata egreditur: aliquantuluꝫ pendeat. ⁊ ignis continuo sit sub ipsa patella. tantumqꝫ rose dimittuntur in ea: ꝙ in eis sit humiditas consumpta. ⁊ tunc reiciunt᷑: ⁊ alie recentes in earum loco ponātur. ⁊ in aliquo vase vitreo sub pipio capelli posito : aqua recipit᷑. Deinde i enghestariis ad solē posita: quibusdam diebus decoquenda relinquitur ⁊ seruatur. Alii volentes omnem saporem fumi ⁊ odorem euitare in aqua rosata : ponūt patellam predictam ⁊ capellum: in cacabo aqua pleno . atqꝫ ita in fornacella disposita : ꝙ ab vna parte

possit in eo aq̃ imitti. q̃ loco ei⁹ q̃ ab igne cõsumit᷑: succedere possit. ⁊ hec est optima. ⁊ quidam in filo folia rosarũ posita in vase vitreo: ⁊ suspensa: ne vasi ab aliqua parte adhereant: soli exponũt. ⁊ desuper adeo claudunt: ꝙ vapor rosarum exire non possit. ⁊ hec est melior q̃ esse possit. Tamẽ valde parũ ⁊ cũ nimio labore: fieri potest. Habet autem virtutem confortandi ⁊ cõstringendi. Contra fluxũ ventris ⁊ vomitum colericum: detur aqua rosata simplex. vel aqua decoctionis masticis ⁊ gariofilorum. ⁊ precipue contra fluxum ex debilitate virtutis cõtẽtiue: vel acumine medicine quãdo ipsa nimis ducit: prouẽientẽ. Sincopizantibus ⁊ cardiacam patientibus detur ĩ potu. ⁊ superaspgatur faciei. In coliriis competenter ad oculos ponitur. ⁊ in vnguentis ad faciẽ. quia abstergit pannum faciei: ⁊ subtiliat cutẽ. Rose sicce narib⁹ apposite: cerebrũ confortant. ⁊ reparant spiritus. Contra fluxum ventris ex colera: detur aqua pluuialis in qua rose sint decocte. ad idem valet emplastruꝫ ex rosis ⁊ albumine oui ⁊ aceto: positũ super renes ⁊ pectinem. Contra vomitũ fiat decoctio in aceto. ⁊ spongia marina intincta: ori stomachi superponatur. Contra sincopim detur aqua decoctionis rosaruꝫ. detur etiam puluis in ouo sorbili. Item contra ruborem oculorum si sentiatur punctura: valent rose cocte in aqua ⁊ cathaplasmate. Antea dicitur flos rose qui interius reperitur. valet autem contra fluxũ vẽtris ⁊ vomitum. Item puluis ei⁹ vue suppositus: humiditatem eius consumit. Et nota. ꝙ sucus rosarum viridium ĩ vase vitreo potest seruari per annuꝫ. Auicenna dicit ꝙ rosa rectificat fetorem sudoris: quando in balneo amministratur. Et emplastrum de rosis coctis ⁊ cõtritis ⁊ non expressis: positum sup appostemata calida: ea soluit.

De rore marino.

Ros marin⁹ est quedam arbuscula parua odorifera. que semꝑ habet frondes virides que quasi assimilant᷑ ʒanip̃ro ⁊ scope. In marinis locis precipue delectatur. ⁊ ideo ros marinus appellatur. Plantatur autem plantulis: de radice matris diuulsis. Item ramis in terram infixis: his mensibus quibus alie fiunt plantationes. Calidus ⁊ siccus est: sed excessus eius non determinat᷑ in gradu. Folia eius ⁊ flores cõpetunt medicine. ⁊ flos ei⁹ dicitur anthos. Unde dyantos electuariũ fit ex eo. Arbuscula ipsa etiã lanotides dicitur vel detrolibanos. vnde cũ istoruꝫ receptio iuenit᷑: folia debent poni: Flores auteꝫ aliquãtulum desiccati ad solem: per annũ similiter seruãtur. ⁊ folia habẽt virtutem confortandi: ex aromaticitate. dissoluendi: ex caliditate. extergendi mundificandi ⁊ consumẽdi ex siccitate. ⁊ dyaforeticam ex caliditate. Contra sincopiꝫ ⁊ cardiacã detur dyantos cuꝫ vino. Item fiat decoctio florum in vino. ⁊ tale vinum detur patienti. Contra frigiditatem stomachi ⁊ digestionem confortandaꝫ: detur dyantos vl᷑ vinũ

decoctionis florū ꝛ masticis. Contra dolorem intestinorum ꝛ stōachi ex ventositate: detur vinum decoctionis eius ꝛ cimini. Et contra cerebri frigiditatē: fiat eius decoctio in vino. ꝛ patiens capite cooperto: fumum recipiat. Contra humiditatē vue: acetum vel vinū decoctionis eius gargarizetur. Contra stranguriam ꝛ dissinteriaꝫ: flores vel saltē folia decocta in vino: cathaplasmētur. Ad mundificationeꝫ matricis ꝛ conceptuꝫ iuuandum: fiat fomētum circa pudenda ex aqua decoctionum eius. Flores autem in oleo decoctos: supponūt sibi mulieres.

De rubo.

Rubꝰ notus est. Competit sepibus faciendis. qa eas fortes ꝛ spissas ꝛ pūgentes facit. sed per se non multuꝫ competit: nisi plantas arborum vl' aliorum spinorū admixtas habeat: quibus sustineatur. que adeo sint solide: ꝙ non flectantur ꝛ destruātur ab eo. Plantatur autem plantulis suis. que facile inueniuntur: vbi rubi capita tāgūt terrā. qa ibi stati radices emittūt. Item plantatur seminibꝰ suis mature collectis ꝛ siccatis. ꝛ vsqꝫ ad inicium veris seruatis. ꝛ tunc seminatis. Fructꝰ eius sunt mora: que mulieres ꝛ pueri comedunt. sed optima sunt pro porcis. Rubus calidus ꝛ siccꝰ est vt quidam dicunt. Constantinus tamē dicit sūmitates eius esse stipticas. ꝛ valere contra vsturas ꝛ calida apostemata. vnde videtur: ꝙ sit frigida ꝛ sicca. Contra ruborē oculorum: cortices eiꝰ cum vitello ouorꝫ conterantur. ꝛ addito croco oculis superponātur. Cōtra quaslibet vsturas: cera mūda resoluat'. postea addatur oleuꝫ rosatum. Deinde sucus turionum eius ī maiori quantitate. Contra calida apostemata: folia summitatum trita cuꝫ aqua rosata superponantur. Contra dissinteriā: sucus turionum eiꝰ cum aqua ordei per clistere immittatur. vel ex turionibus cum albūine oui ꝛ aceto: fiat emplastrum super pectineꝫ ꝛ renes. Si sit vicio superioruꝫ: lenticula aliquantuluꝫ exusta in suco det' ad manducandū.

De salice.

Salix ē arbor nota. sic dicta: eo ꝙ plantata facile in altum salit. Hec arbor in locis humidis ꝛ arenosis siue solutis delectat'. ꝛ nō multuꝫ profunde radices facit. Plantatur optime: si terra perforata cum palo aut ferro: plāta biennalis in parte inferiori acuta: foramen fortiter imprimatur. ꝛ vsqꝫ quasi ad superficiem foramen ex sabulo impleatur: vel terra soluta. si terra vbi plantata sit: cretosa existit: denuum creta supponatur. Qꝫ si soluta est terra ī q̄ plantatur: sufficit si ex eadeꝫ impleatur foramen. cui multum ꝓderit: si eisdem cardinibus quibus in salice steterat opponatur. Fit autē eius plātatura de mense Octobris ꝛ Nouembris aut Februarii. ꝛ melius mense Martii: quuꝫ iam ipis plantis adhuc super salice existentibus: viridis sucus infundatur. Eis autem plantatis mense Aprilis ꝛ Mai: abradatur quicquid in

stipite preter superiorem oritur partem Tertio quoq aut quarto ano inciduntur omnes equaliter sex pedibus supra terraz. si ipsius formaretur stipes: pceriores produceret particas. ⁊ longiori tempore duraret. quia hec arbor tanto in ramis erit fecūdior: quanto est terre propinquior. ⁊ est ad incidendum aptior. Verumtamen si est in loco animalibus exposito: magis timet corrosionem ipsorum. qui octo vel decem pedibus a seinuicem distare debebunt. ne si nimis spisse fuerit: superfluis vmbris perimant ea que seminantur in agris. De tertio i tertiū ānū ptice incidūt. videlicz subtiles iuxta salicem. ⁊ grossiores tribus vel quattuor digitis ab eo remote: incidantur rotunde. vel non multū oblique. Et quicquid est in salice siccuz vel mortuum: amputetur. nec fiant in eo cauaze remote: sed paulatim equaliter per omnia diffundantur. Ex hoc enim modo particas proceriores ⁊ minus ramosas efficient. ⁊ tempore longiori durabunt. Et nota q si eo anno quo nō īcidūt āputēt vimine parue inutiles: remanentes maius suscipient incrementum. Ex ligno salicis solido pro particis faciendis non abscisso: fiūt trabes: ⁊ materie domus satis bone. ⁊ ex grossis. fiunt assides ⁊ cōche. ⁊ perapsides. icisoria. ⁊ multa vasa vinaria. Ex concauis vero fiūt aluearia ⁊ situle ⁊ sextaria. Ex particis fiunt vinee. ⁊ exeis ⁊ viminibus: fiunt sepes ⁊ clausure curiarum ⁊ porticoruz. ⁊ multa alia vtilia. Hec arbor competit medicine vsui: secundum corticem folia. ⁊ flores: habet autem virtutē constringendi ⁊ consolidandi. Cōtra dissinteriam: sucus expressus ex foliis ⁊ potui dat⁹ valet. Contra vlcerationem intestinorū ex dissinteria factam: detur puluis corticis eius combusti in aliquo potu. Idem puluis: vlcerationes exteriorum partium consolidat. Idez puluis vt testat Diascorides: cuz aceto potui dat⁹: ⁊ cū aceto cathaplasmatus: neruos verrucas ⁊ porros curat. Itē folia salicis respersa aq̄: ponenda sunt circa febricitantes.

Ysaac autem dicit floris seu seminis salicis hanc esse virtutem: vt si qua mulier illud i potu sumpserit: filios non generat. sed efficitur infecunda.

De sauina.

Sauina est arbor satis parua: que semper viridis est. ⁊ habz folia quasi cypresso similia. hec arbor satis comode viuit in omni loco. Et libenter plantatur in viridariis ⁊ in claustris religiosorum. quia circulis ⁊ particis iuxta eam positis: ramos conuenienter vndiq expandit. Plantatur autem ramis sicut de busso dixi: i terrā affixis. Hec arbor calida ⁊ sicca est in tertio gradu. cuius folia competunt medicine. per bienniuz seruari possunt. vinum decoctionis eius: valet contra dolorez stomachi ⁊ intestinoz. Item decocta in vino: valet contra stranguiriam ⁊ dissinteriam. Cathaplasmata etiam valet contra dolorem yliacum. est enim dyaphoretica ⁊ diuretica. Fomentatio etiam ex aqua decoctionis eius in vino.

valet contra predicta. et etiam menstrua prouocat. et fetum mortuum educit. Item decocta cum oleo et supposita: idem melius operatur. Contra tenasmon ex frigida causa valet: si fiat decoctio eius in aceto et vino: et fumum inde patiens recipiat.

De sambuco.

Sambucus est arbor nota que in sepibus nascitur. et ramis in terram infixis plantata: faciliter comprehēdit. Ex cuius ligno grosso: fiunt arcus. vel mediocri. et ex grosso non nodoso: fiunt sagitte. Item fiunt cannelle tinariorum et vegetum ex eius ligno. Virtus eius est calida et sicca in secundo gradu. Medicine competit. principaliter cortex eius. secūdo folia et flores. virtutem habet diureticam attractiuam et purgatiuam. Contra quotidianam precedēte purgatione: ante horam accessionis detur vinū decoctionis corticis mediani sambuci. Item sucus sambuci per se datus vel cum melle: lūbricos interficit. Ad mēstrua prouocanda: sucus corticum pessa gineтur. vel folia cathaplasmētur. Fomentū ex aqua salsa decoctionis corticum eius. tumorem pedum soluit. et dolorez exteriorum partium.

De sicomoro.

Sicomorus est quedam arbuscula pua. quasi assimilatur sanguino ī forma ligni. que pulchras valde producit virgas. et eius cortex est pulcherrimus. et adeo adheret ligno: q ex eo fiunt pulchra manubria cultellorum. et nascitur in nemoribus prope alpes.

De sanguino.

Sanguinus est arbor similiter parua. que multum pullulat in sepibus. et eas valde inspissat. sed spinis carz. et pulchras et solidas virgas pducit. ex qbus fiunt breuexilli ad auiculas cum noctua capiendas. et vimina ipsius: texendis telis optima sunt.

De spina alba.

Spina alba est arbor satis parua. que optima ē p sepibus. quia valde acutas habet spinas. nec in radicibus p agros pullulat. Et in se optimā recipit insitionem. vespila et pirus et malus ī ea facile comprehendūt. sed ad debitum augmentum peruenire non possunt: propter inequalitatem magnitudinis earum. Lignum habet albū et solidum. Ideoqz competit pixidibus et coclearibus. Plantatur autem plantulis: que inueniuntur in stipitibus matrum sub terra modicum nate. que aliqñ sub terre supficie radiculas pduxerunt. Vel ex eis plantulis: que in magna quantitate ineniuntur nate in arenis: ī locis vallium: ad quas fluminū torrentes semina produxerūt. Potes etiam ex ipsis seminibus post vindemias collectis: seminarium facere: in locis arenosis et solutis. et inde post biennium ad loca sepinz comode transferre. Hec arbor frigida et sicca ē ī pmo gradu. et eius decoctio confert istrumētis

iuncturarum ⁊ podagre. et mollifi
cationi stomachi.

De spina iudaica.

Spina iudaica melior õ
nibus est pro sepibus.
quia in quolibet folio duas habet
spinas. unã videlicet rectam. mag
nam. ⁊ acutissimã. et aliam paruã.
retortam. ⁊ spissam. quare sua pul
lulatione: fortem constituit sepem.

De spina ceruina.

Spina ceruina nõ multũ
sepibus competit. quia
non est bene spinosa. sed
ex ea optimi pro vineis fiunt pali.
qui sub terra longo tempore durãt.

De scopa.

Scopa ẽ arbuscula valde
parua. similis quasi zani
pro. cuius radix est ro
tunda ⁊ adeo dura ⁊ nodosa: q ex
eo optimi fiũt ciphi: si bene solida
inueniatur.

De tamarisco.

Tamariscus est arbor cali
da ⁊ sicca in secundo gra
du. Vinum decoctionis
eius valet ad opilationem splenis
⁊ epatis. Item stranguiriam dissol
uit. ⁊ plus in cibo: cocta. Ad idem
valet frequens bibitio: cum vase
ex tali ligno facto. Cortices autem
sunt maioris efficacie: q̃ folia.

De vlmo.

Ulmus est arbor nota. q̃
omnem aerem sustinere
potest. ⁊ terrã desiderat
pinguẽ: vt optime conualescat. nec
cretosam neq; solutã recusat. Que
plantatur plantulis cum radicib⁹
inuentis. que facile conualescunt.
Hec arbor optima est: vt vites sup
eam ascendant. Ex ligno eius fiũt
trabes ⁊ materie domorum. licet nõ
diu durent in eis. Item fiunt ex eo
muzoli rotarum. ⁊ fusoli molendi
norum ⁊ scale turrium. ⁊ his valde
competit. Item fiũt mazi ad ligna
scindenda. ⁊ vasa vinaria stringen
da: quia tenax est: ⁊ nõ facile scin
ditur lignum eius. Item fiunt fur
ce ⁊ furcones. ⁊ competẽter omnia
instrumenta que tenacitatem habẽt
vt potius curuentur: q̃ rũpant̃ aut
scindantur. Et folia quidem eius
optima sunt p pabulo boũ.

De vinco.

Uincus est arbor nota. q̃
plantatur vt salix: quia
eiusdẽ est nature. ⁊ ideo
conuenienter in ea inseritur. Et hec
quedam facit virgas croceas. que
dam nigras. quedam rubeas. Itẽ
que in loco calido ⁊ exili oritur:
tenaciores virgas producit. Que ve
ro in vmbris aut in loco pinguissi
mo oritur: min⁹ tenaces facit. Itẽ
est alia species vincorum qui gor
re vocantur: qui optimi sunt pro
tinis ⁊ vegetibus. quia lõgas ⁊ ra
mulis carẽtes: ⁊ in summitate gros
sas ⁊ valde tenaces virgas produ
cunt. ⁊ hec quidẽ facillime radices
emittit ⁊ comp̄hendit. si ex virgis fi
unt frusta vno pede minora: ⁊ ĩ ter
ra infigantur. duob⁹ solũ digitis
supra terrã relictis. que nullo tem
pore in stipite alti⁹ ascẽdere debet.

Ex his etiã3 fit optimu3 gorretũ. si in loco soluto plãtentur: vndiq3 vno pede distãtes. qd singulis an nis incidi debebit.

De videcto.

Videct9 est arbor satis be ne nota. que non efficit' magna. et in locis delec tatur aquosis et palustri bus. ex qua fiũt pro vineis compe tẽtes pali. ꝛ magis sub terra duran tes: q̃3 pali fraxini aut vlmi.

De 3uuro.

Vur9 est arbor cui9 cor tex gross9 est: ꝛ optim9 ad planulas ꝛ 3unaros. qui singulis tribus annis vel quat tuor ab arbore sua tolli dicit': ꝛ re nasci. quod est contra naturam cor ticis aliarũ arboru3: que excortica te siccantur. Est enim cortex in ar boribus: sicut coriu3 in animalib9. cuius siq̃ pars abscisa sublata fue rit: non renascetur in eodem statu. sed cum deformitate ꝛ maxia cyca trice. Explicit liber quintus.

Incipit liber sextus. De ortis et de natura et utilitate tam herbarum que seruntur in eis. quam ceterarum que in aliis locis sine hominis industria naturaliter nascuntur.

Tractatus de ortis et de industria cultus ipsorum. et de omnibus herbis que propter alimentum humani corporis seruntur in eis. Dicam etiam mixtim secundum ordinem alphabeti de his que sine hominis ministerio ex ipsa elementorum commixtione in aliis nascuntur locis: quibus frequenter utimur: ut earum virtute corpora in aliquam egritudinem lapsa: ad salutem reducantur. vel ante lapsum sana seruentur. Huius namque cognitio valde utilis erit omnibus. et precipue habitantibus rura: ubi medicinarum oppositarum copia non habetur.

De virtutibus herbarum in communi.

Dicimus quod arbor sola perfectam plante attingit naturam. et in ipsa qualitates elementales magis recedunt ab excellentiis quas habent in ipsis simplicibus elementis. Herbe autem et olera secundum minorem satis rationem accipiunt nomen plante. et qualitates elementales in ipsis magis sunt acute. et minus ab excellentiis simplicium elementorum recedentes. propter quod etiam sunt minores. et quod a primo humore pinguescente in terra minus recedunt. nec alte eleuantur: propter debilem virtutem anime vegetabilis in ipsis. quo autem viciniores sunt elementis: eo viciniores sunt materie. et forma que est vegetabilis anima minus vincit in eis. et propter hoc sunt efficaciores ad transmutandum corpora. et ideo magis sunt adhibite medicinis quam aliquid aliud.

Dico igitur ut ayt frater Albertus theutonicus philosophus egregius. quod quasdam qualitates habent a componentibus: quasdam a compositione: quasdam a specie secundum se. A componentibus vero habent frigefacere et calefacere humectare et exsiccare. A compositione vero habent has qualitates fractas: et aliquando adherentes: et aliquando subtiles et penetrantes. quoniam multe earum nisi habeant calores fractos: in humido precipue et frigido: absque dubio ea quibus adherent exurerent et incenderent. Idem autem est de frigiditate: quoniam nisi fracta esset mortificaret. Similiter autem est de humido et sicco. adhuc autem calor non staret adherens in floribus nisi teneretur ab humido et a sicco aliquantulum passo. nec siccum penetraret nisi subtilitatem acciperet ab humido. et acumen a calido. et retinentiam a frigido et detentionem. A specie autem habent qualitates et operationes multas et mirabiles. sicut quod aliqua virtute purgat coleram ut scamonea. et aliqua virtute purgat flegma ut ebulus. et aliqua melancoliam ut sene et sic de aliis Has enim virtutes non habent a componentibus elementis: neque ab ipsa compositione. quoniam compositio non dat virtutem: sed virtuti componentis ipsa dat modum agendi vel patiendi. sed sunt operationes iste et qualitates a tota specie causate a virtutibus celestibus: et a virtute anime. non enim unquam calidum purgaret: sed potius consumeret: nisi a virtute celesti caretur hec operatio. Sicut enim in intellectu practico sunt forme per se mouentes corpus

eius in quo sunt itellectu: et i estimati onibus animaliū sunt forme que mouent aialia. ita sunt forme a motori bus orbiū p figuras stellarū infuse generabilibus: q̄ sunt forme etiā mouētes p seipsas ad quedā ad que q̄litates elemētales per illū modū nullomō mouēt. Experimento autem scimus: formā femine in itellectu existentem mouere ad venerea p seipsam. et ipsa sibi mouet in corpore instrumenta et mēbra: p que exercetur coytus. Et similiter forma artis p seipsam mouet et querit instrumēta ouenietia fini suo. Et secundū hūc modū efficatiores sunt motores orbiū mouentes formas influere suis materiis quas mouent motu stellarū et celi: q̄ sit anima i influēdo formas tales corpori sibi cōiuncto.

Hee autē forme optinētes materias generabiliū et corruptibiliū: multis probant' effectibus in lapidibus et plantis. Sunt eni multi effectus lapidū et plantarū: qui expimento accipiunt' in eisdē in quibus student magici: et mira p eos operant'. Et iste opationes sunt que nec cōponētiū elemētorū sunt: nec opositionis ipsius secundū se: sed sunt formarū secundū q̄ ifluxe sunt ab itellectualibus et sepatis substātiis. Amplius autē sciendū est q̄ materia nihil agit p se: sed ōnia patit'. et nō sunt nisi tria formaliter in plantis. Forme eni q̄ sunt in eis: aut sunt oplexionales: aut celestes: aut animales ex anima vegetabili que est in eis. Et forma quidē oplexionalis ē in eis absoluta et sepata. Absoluta vero ē ut calor et frigus: hūiditas et siccitas. et iste absolute forme variāt' maxime secundū duo q̄ sunt in plātis. quorū vnū est elemēti oponētis quātitas secundū virtutē. In vna enim plus caloris. in alia plus frigoris. Alterū aūt per quod variat' ista forma in agendo est loci natura in quo crescit. Plante eni habēt qualitates locorū in quibus crescūt. et secundū diuersitates climatū variat' actio qualitatū et plantarū. Plante radicitus terre adherēt: et hūt plurimū de qualitate loci: q̄ cetera que sunt mobilia de loco ad locū. q̄uis eni inumerabilia secūdū locum sint imobilia: tamē sunt dura nō sugentia locorū proprietates. et iō nō tot quot plāte acquirūt locorū proprietates: que etiā molles sunt primitus et maxime herbe: et sugunt nutrimentū suū a locis sicut a ventre quodā Compatie autē iste eedē qualitates et acuūt' et frāgūtur. calor eni acuit' sicci dominio. Frangitur aūt et ebetat' ab aquea humiditate: et inde fit q̄ aliquādo due plāte habēt duas caliditates equales secundū essentiam: et tamē inequaliter agūt secūdū eam. quia caliditas vnius acuta est et alterius fracta. inde etiam fit q̄ vna fortius agit in profundo. altera in supficie fortius. que enim est i subtili humido fortius penetrat in profundo. et illi adheret et in eo aggregat' virtus eius. Et q̄ adheret grosso sicco forte maior est: et tamen nō ptingit nisi ad superficiē. eo q̄ penetrare nō potest grossa siccitas ipsius

Hoc autē modo frigidū etiam cōparat' ad siccum et humidū. quia licet ōnis qualitas actiua fortificet' in grossa substātia postq̄ receperit eā. tamē ipa grossicies: eius impedit

penetrationē. ⁊ ideo minus agit in aliam aliquādo q̄ꝫ minor vel equa lis q̄ est in substātia subtili. Adhuc autē qualitas illa actiua que est in substantia subtili: licet forte maior sit q̄ꝫ alia que ē in substātia grossa. tamē nō ꝑficiet operationē suā. q2 euaporabit cū subtili hūido in quo est: anteq̄ꝫ cōpleat operationē suā. sed sicca diutius agit: quia retinebi tur in substantia grossa ipsa quali tas actiua.

De ortis ⁊ cultu ipsoꝝ in cōmuni.

Enerali sermōe de ortis loquens: in primis dicā: ꝙ aerem desiderāt liberū ⁊ tempatum vel tēperato proximū. quod patet ex eo ꝙ tēpa et loca nimie caliditatis aut frigidi tatis formidāt: et in eis herbe ad vl timā q̄si ariditatē ꝑueniūt: nisi tūc multis pluuiis aut irrigationibus adiuuētur. Et similiter videmus ꝙ loca ⁊ tempora mortificātis frigi ditatis tollerare nō possunt. Itē videm9 ꝙ in locis vmbrosis nulli us vel modice vtilitatis existunt. Terrā desiderāt mediocriter solutā ⁊ humidā prius q̄ꝫ siccā. Creta eni ⁊ argilla sunt ortis et cultorib9 plu rimū inimice. Et herbe vbi i nimis soluta terra posite: in principio ve ris optime cōualescūt. sed in estate siccantur. Item irriguus esse deside rat: ut supra se riuū habeat quo pos set p cōueniētes sulcos cū opus fue rit irrigari. ꝙ si hoc habere non po test: habeat in se piscinā vel fontem aut puteū: qui loco riui succedāt. ⁊ si nullū hoꝝ haberi potest: fiāt fo uee ⁊ multū parue ꝑ ortū: in quib9 pluuiarū humores aliq̄ꝺiu retineā tur. Unde Paladius egregie dixit: ꝙ ortus qui celi elemēto subiacet et fōtano hūore ꝑcurritur. ꝓpe ē ut liber sit: et nullā serēdi disciplinam requirat. Itē requirit terrā piguissi mā. ideoq3 in altiore pte sui fimum semp habeat. Cui9 succus cū spōte fecūdet. et ex eo etiā semel quolibet anno si habet' copia eius singula or torū spacia impinguētur. eo tēpore quo seri vel plantari debebūt. Sit autē ortus domui ꝓxim9. longe ta mē ab area situs. Nam puluerē pa learū quia herbarū folia perforat ⁊ exsiccat patitur inimicū. Felix aūt orti positio est: cui leuiter inclinata planicies cursus aque fluentis per spacia discreta deriuat. Si habet' copia terre ortis exposite: partes e9 sic diuidende sunt: ut hee in quib9 autūpno seminabitur: vernali tēpo re pastinētur. Et quas seminib9 ve re cōplebim9: autūpni tēpore debe m9 fodere. ita ut vtraq3 pastinatio decoquet' beneficio algoris et solis. In locis aūt humidis seminandis in vere: vtile erit circa finem nouē bris multos imprimere sulcos cōca uos: ad quos labatur superfluus a reaꝝ humor tēpore sationis. ut ma turius talis locus sulcis repletis: se minib9 impleat'. Si vero penuria terreni habetur: quocūq3 tēpore āni terra inter humiditatē et siccitatem īuenitur equalis: pastinari potest: ⁊ statim seri. sed si optime locus ipin guatus fuerit: ea que sata erunt ma i9 suscipiēt icrementū. Pastinatū vero fiat ꝓfundū: prima vice gros sum cū vanga: ⁊ sup terrā fim9 sper gatur. Deinde cum ligonibus iterū

minutatim pastinetur. et quantū fie ri potest letamē ⁊ terra misceantur: ⁊ in puluerem deducātur. Cū aūt seminandū erit: cum fimo fiant aree circa duos pedes ample: et longe quātum volueris: sup quib⁹ iacta bitur semē: ⁊ rastro opietur. ⁊ si qd terre dure in supficie remāserit cōte ratur. et iterū aree cum fimo operiā tur: maxime cū fit satio hyemalis. Inpiguat enī terrā ⁊ a frigore semē defēdit. Herbe autē scilȝ lactuce bli ta borago cauliculi et cetere q̄ in eo loco primitus erāt euulse: cū fit pas tinū ɔmode circa sulcos arearū plā tantur vt in sequenti habeātur qua dragesima: et seminario non afferāt nocumētū. ex quibus quas volue ris poteris ad semen producēdū ser uare. Potest autem in ortis satio pluriū herbarū fieri: toto tēpore āni quo aer ⁊ terra naturaliter seu hois industria iueniuntur iter hūiditatē ⁊ siccitatem equales: aut ab equali tate nō nimiū discrepantes. sed pri cipalis ⁊ precipua satio duplex est Una vernalis: que fit mense febru arii vel martii. Altera autūpnalis: que fit mēse septēbris vel octobris. Ita tamen ꝙ locis frigidis: autūp nalis satio maturius fiat: vernalis tardius. In calidis vero regioni bus autūpnalis serius fieri potest: et vernalis maturi⁹. hoc tamē sciat ꝙ in tēpatis locis ⁊ i calidis ꝑfata satio vernalis melior inuenit᷑ si fcā fuerit in fine nouēbris vel in prin cipio decembris: q̄ꝫ si februarii vel martii mense fiat: licet ante aduētū februarii seīa non nascantur. quia valde maturius herbe pro quadra gesima habebūtur. ⁊ porri et cepe ci tius poterūt trāsplātari. Possunt autem ɔmode seminari herbe sepati ⁊ mixtim. Nā si mixtim seminātur: cū ɔualuerint euellent᷑ que fuerint trāsplantāde. ut porri cepe ⁊ caules

Et ex his que trāsplantari nō de bent: primo euellentur atriplices et spinatia que non durant in ortis: ⁊ ramanebunt blite ⁊ petrosillus satu reia ⁊ aliqui caules. ⁊ ex lactucis ⁊ feniculis alique: quibus ad ɔgruā raritatē deductis sarculabuntur: ut ad debitū veniant cōplementum. Et herbe quidē que trāsplātari nō debent: rare serende sunt. Que vero transplantabūtur spissius seri deūt

Et ē notādū ꝙ vbi deūt plantari porri cepe ⁊ caules faseoli miliū pa nicū cucurbite cucumeres melones et citrulli. possunt de mēse decēbris ianuarii ⁊ februarii seri ōnes herbe que cōsumuntur ante predictarum plantationū tempus. ut sunt spina tia atriplices ⁊ lactuce caules porri ne ⁊ cepolline ⁊ cetere similes. Ca uendū est etiam ne que habent᷑ seīa sint corrupta. Ideoqꝫ eligēda sunt que farinā interius habēt albam: et que magis fuerint ponderosa et pi guia siue grossa. ⁊ in pluribus eoꝝ sint talia que nō excesserit anni eta tem. Sepe tamē prouenit ꝙ semina quātumcūqꝫ sint bona: si iacta fue rint nō nascātur: ex aliqua malicia corporū celestiū impedita. Ideoqꝫ plerūqꝫ vtile inuenitur diuersa seīa simul seri ne tēpus alicui semini cō trariū ex toto terram denudet. licet enī aliquādo plante seinuicē impe diāt: ut scilicet ꝓbatum est in quar to libro. tamē herbas ut plurimū vi dem⁹ ɔmodū simul nasci ⁊ inueniri

ut apte patet in pratis ꝛ in locis ce teris in quibus diuersas simul her bas: ꝛ raro vni⁹ tantū generis natu ra suo naturali motu pducit. quam quidē sequi debemus in ōnibus tā ꝙ ducem. Scias etiā ꝙ omniū her barū optima est satio: cum luna fue rit in augmēto: ꝓpter rationē quā supra dixi in libro 2°. Et sepe euenit ut nō sit vtilis satio cū luna ꝓcesse rit in defectu. Herbe trāsplantāt᷑ ī terra bene pastinata cū palo facto foramine vel p se in areis: vel mul tas ex ipsis circa herbaꝝ areas que nup fuerint seminate. Transplan tatio fit fere ex omnibus herbis: ex ceptis spinatiis atriplicibus ꝛ ane tis: omni tempore quo plantule ali qualiter creuerint: et terra nō fuerit nimis sicca: licet non fuerit mollis ut multū requirit. Fit aūt trāsplā tatio ut sapor herbarū in melius cō mutet᷑ et domesticet᷑. et q̄ nimis spis se nate fuerit adeo rare ponātur vt sarculari possint. ꝛ ad debitū pueni re augmentū. Nec est in trāsplātati one necesse firmari radices. sꝫ in q busdā vtile est āputari radicū sum mitates. ut in tractatu cuiuslibꝫ her be patebit. Sarculant᷑ quoqꝫ quoti ens herbe nociue nascūtur in eis: q̄ tam sarculo ꝙ manibus optime au ferant᷑: ne melioribꝰ herbis surripi ant nutrimētū. Fit etiā sarculatio cū propter pōdus terre atqꝫ ymbri um ictus ꝛ ambulantiū ꝯculcatiōe terra fuerit nimiū solidata. dum ta men scias ꝙ quando terra fuerit ni mis sicca licet terra moueri nō pos sit: herbe nichilominus recidant᷑ q̄ res multū proficit ortis. Accidūt ortis multa nocumenta. Quandoqꝫ

enī necessitas nos cogit ortū facere in terra nimis solida: ꝛ cretosa. cui multum proderit si sabulū misceat᷑ aut letaminis multitudo: ꝛ terra se pissime moueat᷑. Et quādoqꝫ ter ra ē adeo soluta: ꝙ hūor cōceptus facile resoluitur: ꝛ ortus estiuo tēpe nimiū exsiccatur. Cui ꝓderit si eis dem misceat᷑ letamen ꝛ creta. si non potest facile irrigari. aut diu negat᷑ celestis infusio. Si aūt ortus est ō nīno nimis aquosus: magnis cinga tur fossatis. ꝛ p ipsum ortū fiāt eti am tales fosse ꝙ humor aquosꝰ su perfluus defluat ad ptes extremas

Si vero fuerit nimis siccus ꝛ ari dus non cingatur. quia orto subdu cūt humores. Et alte duobus pedi bꝰ pastinetur. quia ortus cultus sic negligit siccitates. et tēpe caumatis irrigetur: ꝛ plāte puule obumbrēt᷑. hyeme vero rigida coopiant᷑ noue seminationes. ne supfluo frigore q̄ sata fuerint corrūpantur. Contra nebulas ꝛ rubiginē paleas ꝛ purga menta pluribꝰ locis p ortū dispositi ta vt ayt Paladius. simul ōnia cū nebulam videris instare comburas Cōtra limacas si habūdauerit: qui eas de orto remoueant sint lectores

Contra formicas si habēt in orto foramen cor noctue foramini appo namꝰ vt Paladius ayt. vel origa no ꝛ sulfure tritis foramen asperge Si deforis veniant omne ortū spaci um cinere aut crete cādore tigemꝰ. Si feceris lineam de oleo: nō aude būt intrare donec fuerit exsiccatū. sed hoc ē difficile: sed erit vtile hoc facere circa arbores patiētes formi cas. Cōtra erucas semina q̄ spergē da sunt: sempuiue suco madefiant

vel sanguine erucarũ. vel p manus puerorũ colligantur: ⁊ occidant̄ cũ ortũ infestant. Cicer est inter olera propter multa portẽta serendũ. vt olera infesta non generent animalia i corio testudinis. omnia semina que sparsurus es: sicca. vel mentã locis pluribus ⁊ maxime iter caules sere.

Contra mures ⁊ talpas prodest in ortis cattos aut mãsuetas mustelas aliqui foramina eoꝝ creta et succo agrestis cucumeris implent. Et alii foramẽ cũ pastino vsqȝ ad terrã solidam auferũt: deinde ponũt aquã in foramine in terra solida existẽte: ⁊ inde egrediens animal occidunt.

Preterea õnia seĩa ortĩ ⁊ agri ferũtur ab omnibus malis ⁊ noxiis aĩalibus aut monstruis intacta seruari si succo radicũ tritarũ agrestis cucumeris antea macerẽtur. Herbe colligũtur ꝓpter cibũ: ipsis recisis cultello modicũ supra terram: ⁊ ex multis sola folia colliguntur q̃ ad debitũ quasi puenerũt augmentũ: vt in blita sclarea boragine petrosillo et i caulibus obseruatur. Sed i hyeme caules totaliter recidantur. Porro in his omnib⁹ excepto petrosillo et feniculis ⁊ saluia ⁊ quibusdã aliis. si sepe stipes cũ natus fuerit vel creuerit auferatur: longiori tẽpore sine seminibus virides habebũtur. Verũ propter medicinã oportet colligere postq̃ ĩtegre incipiũt habere quãtitatem quam debẽt: anteq̃ floꝝ alteretur color ⁊ cadãt: sed semina colligũtur postq̃ termin⁹ eoꝝ finitur: ⁊ exsiccantur ab eis cruditas et aquositas et radices sumende sunt cum adest folioꝝ casus. flores vero colligere oportet post apertionem integrã ante extermĩationẽ ⁊ casum. Sȝ tota herba colligi debet cũ ad suam integritatem puenit. Et fructus q̃dẽ sunt colligendi postq̃ finitur cõplemẽtũ eoꝝ: ⁊ anteq̃ sint ad cadẽdũ parati. Et quecũqȝ colliguntur decrescente luna meliora sunt. et magis seruabilia his que colligũtur in eius augmẽto. Et similiter quecũqȝ colligunt̄ in claro aere: meliora sunt his que colligũt̄ in dispositiõe hũiditatis aeris. ⁊ vicinitate ipsi⁹ pluuie. Et siluestres quidẽ: domesticis sunt fortiores ⁊ minoris quãtitatis secundũ Pliniũ. Et ex siluestribus montane sunt fortiores. Et ille quarũ loca sunt vẽtosa et sublima: sunt iterũ fortiores. Et ille quarũ color fuerit magis tinct⁹: ⁊ sapor magis apparens: ⁊ odor fortior. erũt potentiores in genere suo. Ampli⁹ scias q̃ virtus herbarũ debilitat̄ post duos aut tres annos secũdum Pliniũ Herbe flores et semĩa seruãda sunt i locis siccis et obscuris: q̃si sacculis aut vasis ↄstrictis melius seruant̄. ne odor ⁊ virtus exalet et precipue flores. Radices autẽ meli⁹ in subtili arena seruãt̄. nisi sint radices q̃ siccate seruentur: que similiter in loco sicco ⁊ obscuro meli⁹ seruabũt̄. Sẽina tamẽ porrorũ ⁊ ceparũ meli⁹ q̃ aliarũ in suis siliquis seruabũt̄.

De alleo.

Alleum de mẽse novẽbris optime plãtatur: in terra maxime alba et subacta sine stercore: licet in alia terra etiã stercorata ꝓueniant. Sed et seri potest mẽse septẽbris. ⁊ octobris februarii ⁊ martii. ⁊ in locis calidis

mense decembris: et si dimittantur i terra quādo matura sunt: renouātur eorum radices et folia: et faciūt semē sequēti āno. quod seminari potest et allea producit. Plātātur in areis vno palmo distantes. Itē possunt poni in areis herbarū due aut tres acies i qualibet. sarculāda sunt frequēter: ut melius eorum capita crescāt Si bene capitata facere volueris: vbi ceperit eorum stipites prodire pedibus calca: ita succus reuertetur ad ea. Colligūtur cū eorum stipites se ā modo sustinere nō possunt: in lune defectu et claro aere. Fertur eni quod si serātur luna sub terra posita: et sub terris luna latente vellātur: odoris feditate carebunt. Itē in paleis cōdita vel fumo suspēsa: durabunt. Alleum calidū et siccū est in medio quarti gradus. virtutē habet cōsumendi dissoluēdi et expellēdi venenū. Contra morsus venenatorum aialium: accipe allea et tere et cathaplasmentur. succus etiā interius receptus discutit venenū. Unde tyriaca dicitur rusticorū. Contra libricos accipe allea: parum piperis: petrosillinū: succū mēte: et acetū. et fac īde salsamētū. et comede cū pane uel carnibus. Ad apiēdas vias epatis et urinales meatus. fiat salsamētū cū vino: et succo herbarū diureticarū. et detur patienti. Cōtra strāguriā et dissinteriam et dolorē yliorum: accipe allea: et coque in vino et oleo. et facias inde emplastrū. et ipone pectini. et circa virgam et loca dolentia. Alleū visui obest. et desiccat. et toti corpi nocet: si ultra modū sumatur. quia generat leprā: apoplexiā: et maniā: et multa alia mala

Auicen. insup dicit quod alleū decoctū clarificat vocem et guttur. et cōfert tussi antique. et doloribus pectoris ex frigore. Ysaac dicit quod parū dāt nutrimēti allea. et sunt nociua colericis et calorē naturalem habētibus. frigidis et hūidis naturaliter vrinam prouocāt: et vētrē humectāt. et siccis natura cōtrariū faciūt. sed volentes caloris eorū nocumētum vitare. bis ea elixēt: deinde cōdiāt cum aceto.

De atriplice.

Triplex seritur mense februarii et martii et aprilis et ceteris mēsibus vsque ad autūpnum: si poterit irrigari. et nō desiderat transplātari. Et a quibusdā seritur mēse decēbris in terra bene culta et stercorata et melius prouenit si rare fuerit seminata. Potest autē seri per se in suis areis: et simul cū aliis herbis semper amputandus est ferro: quia pullulare nō cessat. Sepe etiā rigari desiderat si spiritus magne siccitatis fuerit. Semina eius per quatuor annos seruari possunt. Atriplex frigida est in primo gradu. hūida in 2° parum nutrit. eius eni liquor ē aquosus et cito dicitur. et ideo est vētris solutiuus. Cathaplasmatus super calidum apostema illico refrigerat et sanat. Semen eius mūdificatiuū et colatiuū. proinde utile est yctericiā habentibus: q̄ nascitur de epatis opilatione. ex quo duabus dragmis cū calida aqua et melle potui datis: colericus valde prouocatur vomitus.

De aniso.

Anisum desiderat terram bene pastinatã & pinguẽ & optime prouenit si humore iuuetur & stercore. Serit' mense februarii & martii p se et cum aliis herbis. Anisum calidum est & siccum in 3° gradu. Alio nomine dicitur ciminũ vel feniculum romanũ. & est semen cuiusdam herbe que simili nomine appellat'. Virtutẽ habet ɔsumẽdi & dissoluẽdi. potest aũt seruari p quatuor annos in multa efficacia. Cũ lauatur facies ex aqua ipsi9: clarificat eam. & similiter acceptio ei9 & vsus cũ mensura. sed nimius vsus eius faciẽ citrinat. Contra ventositatem indigestionẽ et acidas eructationes: detur vinũ decoctionis anisi feniculi & masticis vel puluis ipsorũ in cibis: addito puluere cynamomi. & dolorẽ intestinoꝝ ex frigiditate mitigat. Contra viciũ matricis ex frigiditate valet decoctio eius cũ trifera magna. Cõtra epatis opilationẽ: detur decoctio eius cũ aliis rebus diureticis. Cõtra liuorem expcussione et precipue si sit in facie circa oculos oteratur cũ cimino & supponatur cum cera calefacta. Ad augmẽtationẽ lactis & spermatis: valet puluis eius sumptus in cibo & potu. & hoc operatur apiẽdo meatũ lactis & spermatis.

De aneto.

Anetum desiderat cõmunẽ ortorũ terram. & serit' mense februarii & martii septẽbris & octobris. et ĩ locis clementibus etiã mẽse decembris. Omnẽ celi statũ patitur: sed in tepidiori letatur. Rarius seratur & irriget' si nõ pluat. Aliqui semen eius nõ obruũt: opinãtes ꝙ ab aue nulla tangat'. Anetũ calidũ & siccum est in 2° gradu. Eius semen principaliter ɔpetit medicine. secũdario radix recens. nã sicca nulli9 est vtilitatis. 3° herba. Semen ei9 p triẽniũ potest seruari. melius tamẽ est si annis singulis renouetur. Decoctio herbe & seminis valet ad strãguriã & dissinteriam: et lac augmentat. Contra dolorẽ matricis fasciculi aneti bulliãtur in vino et cathaplasmentur. Semẽ ei9 ventositatem tumorem et inflationem dissoluit. & similiter rami eius. & ipsum semẽ ventrẽ de humoris putredine mũdificat. habet etiã proprietates extinguẽdi singultum de plenitudine factũ. ℞ si vrat' calidũ & siccũ est in 3° gradu. & valet contra vulnera putrefacta & diuturna in ventre nata. Auicen. dicit ꝙ assuefactio comestionis aneti debilitat visum.

De apio.

Apiũ mẽse februarii martii et aprilis et may seri debet: & multũ multiplicatur in circuitu: & eius vetustiora semina citius nascũtur. & nouella sunt serius seminanda. Apium aliud ẽ domesticũ. aliud silvestre. Et domesticũ: aliud ortẽse aliud aquaticũ. Quod in ortis nascitur calidũ est in principio tertii grad9 & siccũ in medio. Ideoq3 coctũ vel crudũ esui datũ opilationẽ aperit. vrinã prouocat. et vẽtrẽ

stringit. Habet autem proprietatem: membrorum constipationem dissoluendi. et viam humoribus faciendi: eosque ad stomachum vuluam et caput attrahendi. Aut nocet epylenticis et pregnantibus. et vomitum inducit. Vinum de coctionis eius torsionem ventris factam ex ventositate compescit. Semen maioris est efficacie. 2° radix. 3° herba. Aquaticum autem ranunculum dicitur: eo quod in aquis nascitur vbi rane morantur: vel eo quod renibus opitulatur. parum est calidum: vnde digestibilius est et calidis natura conueniens. Et cathaplasmate facto ex eo et mica panis: super stomachum eius ardorem mitigat

Siluestre dicitur apiumrisus. eo quod melancolicum purgat humorem. ex cuius habundantia tristitia generatur

Apiumrisus in vino vel aqua decoctum: stranguriam et dissinteriam soluit. et fumigium ex eo factum menstrua prouocat. vel succus eius suppositus.

Et nota quod apiumrisus ore sumi non debet. quia in quibusdam locis adeo violentissimum est inuentum quod si sumatur est causa mortis.

De absinthio.

Absinthium calidum est in primo gradu. et siccum in 2°. duas dicitur habere virtutes contrarias: scilicet laxatiuam et constrictiuam. primam ex caliditate. secundam ex grossicie. et ponticitate substantie. vnde non est dandum nisi materia existente digesta.

Debet autem colligi circa medium maii. et in vmbra siccari. Contra lumbricos in inferioribus intestinis existentes. detur cum puluere centauree vel persicarie vel nucleorum persicorum vel foliorum. Ad menstrua prouocanda pessarizetur succus eius. vel fiat suppositorium ex eo et apio et arthemesia coctis in oleo. Contra ebrietatem detur succus eius cum aceto et aqua calida. ad duriciem splenis absinthium coctum cathaplasmetur. Contra dolorem et liuorem membrorum ex percussione ex succo absinthii et puluere cimini et melle fiat emplastrum. Contra vermes aurium instilletur succus eius. Succus eius potatus visum clarificat et oculis impositus ruborem et pannum remouet. Libros et pannos a vermibus tutos reddit. Et incaustum et cartas a corruptione conseruat.

De arthemesia.

Arthemesia que alio nomine dicitur mater herbarum calida et sicca est in 3° gradu. folia eius magis quam radix competunt medicine. et viridia magis quam sicca. Valet contra sterilitatem que fit ex frigiditate. nam si esset ex caliditate magis obesset. quod satis perpendi potest ex complexione mulieris si est macra vel pinguis. detur ergo puluis eius cum puluere biscorte et nucis muscate cum melle confectus. vel syrupo simplici in modum electuarii. Item si balneetur in aqua in qua cocta fit arthemesia vel ex tali aqua fomentetur vulua. vel ex ea et oleo communi fiat suppositorium. Ad menstrua prouocanda fiat pessarium ex succo eius. Contra tenasmon ex causa frigida patiens recipiat fumum eius per anum. et herba calefacta et super lapidem posita sedeat super eam.

De aristologia.

Ristologia duplex ē sci licet lōga et rotōda. ⁊ v traqꝫ calida ⁊ sicca est in 3° gradu. Radix ma gis q̄ folia competit medicine. Radix colligitur in autumpno. et exsiccata potest per bienniū seruari in multa efficacia Et folia cū flori bus virtutem habent dissoluendi ⁊ cōsumēdi ⁊ expellendi venenū. ⁊ seruari possunt per duos ānos Cō tra venenū ⁊ morsum venenatoꝝ a nimaliū det' puluis e9 cū suco rute puluis etiā eius carnes corrodit in vulnere ⁊ fistula. Ad expellēdū fetū mortuū: coquatur vino ⁊ oleo radix eius: et fiat inde fomentum iuxta femur. Puluis etiā eius cū aceto ꝯmixtus cutē optime a sanie ⁊ scabie mūdificat. Albertus dicit qꝑ habet mirabilē virtutē in attrahē do spinas ⁊ alia carni infixa. Hoc idem dicit Auicen. Itē dicit qꝑ mū dificat sordes auris ⁊ cōfortat au ditū quādo ponit' in ipa cū melle. ⁊ prohibet saniē si generetur in ea. Et si liniatur sup splenem cū aceto confert valde. ⁊ rotonda in omni bus est fortior.

De abrotano.

Brotanum est herba cali da ⁊ hūida in primo gra du. Est subtiliatiua ⁊ a ꝑtiua valde. Eius em plastrū ꝓhibet attractionē materie rum ad mēbra. Itē ꝓhibet lapidē in renibus. et ꝓuocat mēstrua sedē do in eius decoctione. ⁊ ꝯfert vlce ribus eius. et eicit secūdinā ⁊ fetū. ⁊ confert coadunationi oris matri cis ⁊ aperit ipsum: ⁊ duricici eius bibitū confert: ⁊ more emplastri su perpositū. ⁊ ponitur ex eo vsqꝫ ad quinqꝫ dragmas.

De affodillis.

Affodilli centū capita et albuciū idē est. Calidū ⁊ siccū est i 2° gradu. fo lia e9 sunt similia foliis porri. Radix eius competit medici ne magis q̄ herba. et viridis meli9 est q̄ sicca. In radicibus eius iue niūtur quedā capita in modū testi culoꝝ. diureticam habet virtutē at trahendi ꝯsumendi ⁊ dissoluendi. Et valet ad ea ad que valet anetū ⁊ eodem modo. Itē valet contra maculas ⁊ omne viciū oculoꝝ hoc mō. accipe vnciā seis croci ⁊ vnci am vnā mirre: bulias i libra semis boni vini rubei ⁊ libra semis succi affodilloꝝ vsqꝫ ad medie ptis cō sumptionem. Vel ponat ad solē in vase eneo p tot dies qꝑ ad medi etatem deducat': miro mō prodest si tali collirio illiniātur oculi.

De acetosa.

Acetosa frigida ⁊ sicca ē in 2° gradu. In ipsa est stipticitas ⁊ superat cole ram ⁊ eius humor ē lau dabilis. Radix eius cū aceto con fert scabiei vlcerose ⁊ excoriationi inguinis ⁊ ex ea fit emplastrū scro phulis. ita qꝑ dicit' qꝑ si radix eius suspēdatur in collo hn̄tis eas iuue tur ea. Et ei9 decoctio cū aqua ca lida ꝯfert pruritui. ⁊ similiter ipsa in balneo est vtilis. ⁊ ꝯmedit' prop ter desiderium viri.

De blita.

Blita desiderat terrā pinguissimā humidā stercoratam ⁊ subactam vt optime proficiat. seritur ea que propter cibū queritur mēse decembris februarii ⁊ martii ꝑcipue: sed potest fere toto tempore seri: si terra inueniatur equalis. Et optime que spissa fuerit rarificet᷑ ⁊ alibi transplātatur cū aliquātulum creuerit: vt sit quinq᷒ vel quatuor foliorum: radicibus fimo recenti obductis. Et que īuenitur in loco vbi fiūt seminaria euulsa ⁊ satis areis plantet᷑ circa ip̄as ab vtraq᷒ parte sulcorū. Itē potest seminari in areis vbi sunt melones ⁊ citrulli et cucurbite cū incipiūt ramos extendere: siue sint ibi cepe siue non que remanebūt remotis melōibꝰ citrullis vel cucurbitis. Sarculāda ē sepe: ⁊ ab herbis inutilibus liberāda si p se sola fuerit. Sed blita que propter semīa colligēda seritur: optima erit si mēse serat᷑ augusti: deīn mense ianuarii p sulcos ortorū vel p areas transplātet᷑. hec enī postea meliora semina ferunt. Et nota ꝙ ex eodē semīe blite nascūt᷑ quedā nobiles: que p̄mo anno seīa nō ꝓducūt sed solū anno sequēti. ⁊ hec debēt propter esum seruari. Et quedā nascūt᷑ ignobiles que prima estate surgūt in stipitem ⁊ semē ꝓducūt. ⁊ hec dissipentur ex orto. Itē seri potest p se ⁊ cū aliis mixtim: q̄ remanebit ⁊ sarculabit᷑ remotis q̄si ceteris herbis. Eius semē p quatuor annoꝝ durat. Blita frigida ⁊ humida ē in 3° gradu. laudabiliter chimū generat. ventrē humectat. ⁊ cōuenit calidis natura vel accidentaliter calefactis. ⁊ sitim extinguit. Blita lendes ⁊ alias īmūdicias capitis ⁊ faciei maculas emendat. capillos repat capitis ⁊ cōseruat. malos humores nutrit si nimis sepe in vsu habeat᷑ vt dicit Dyascorides Aristoteles autē dicit ꝙ sup eiꝰ radicē sicut ⁊ sup caulē potest plātari surculus: qui tandē corroborata radice in arborē transmutatur.

De boragine.

Borago seritur mense augusti ⁊ septembris. ⁊ optime de mēse aprilis: vel sola ī areis vel circa nouellas areas aliaꝝ herbaꝝ. nec apte alio tēpe seri pt. ⁊ trāsplātat᷑ ꝯgrue fere toto tēpore anni. Semina eiꝰ colligūtur seminatura ne de siliq̄s suis cadant. ⁊ herba cū semibus p duos vel tres dies ponitur in aceruū. vt semina maturitatis recipiāt cōplementū. Et sup linteamīe ꝯcutitur: sup quo semē facillime cadit. aliter enī haberi nō possit. semen p duos ānos seruat᷑. Borago calida ⁊ humida est in p̄mo gradu. Habet aūt proprietatē leticiā generādi: si in vino missa potui detur. Cor etiā valde cōfortat. vnde valet cardiacis. Et in aqua cocta cū melle vel zucaro potui data: canales pulmonis ⁊ pectoris optīe mūdat. optimū sanguinē generat. Vñ valet ꝯualescētibus ex egritudine sincopizantibus cardiacis ⁊ melancolicis ꝯmesta cū carnibꝰ vel condita cū sanguīe. Cōtra syncopim detur syrupꝰ ex suco eius ⁊ sucaro factus. Contra cardiacam addat᷑

dicto syrupo puluis de corde cer
ui. Contra yctericiã cõmedatur fre
quenter cocta cũ carnib9. Itẽ su
co ei9 ⁊ scariole vtatur et plurimũ
confert.

De basilicon.

Basilicon idest ozimũ ca
lidũ ⁊ siccũ est in primo
gradu. Cuius tres sunt
species scilꝫ gariofilatũ
qđ habet minuta folia. ⁊ hoc maio
ris est efficacie. Item est beneuenta
nũ quod latissima habet folia. et ẽ
aliud quod mediocria habet folia
Hec herba ex aromaticitate habet
virtutẽ cõfortandi: ⁊ ex q̃litatibus
dissoluendi cõsumendi extergendi
⁊ mũdificãdi. Contra cardyacã
⁊ sincopim ipsius herbe decoctio de
tur cũ aqua rosarũ. Ad idem va
let vinũ in quo eadẽ herba ꝑ noctẽ
steterit: ⁊ si in ea cocta fuerit: tale
vinũ multũ cõfortatiuũ ⁊ aromati
cũ erit. ⁊ valet cõtra ꝑdicta: ⁊ cõtra
indigestionem et fluxũ ventris ex
frigiditate. Sed cõtra fluxũ valet
ꝑcipue si herba vel semen qđ meli9
est decoquat᷑ in aqua pluuiali cũ
modico acacie. et talis aqua detur
patienti. Item valet ad matricem
mũdificãdã. ⁊ mẽstrua ꝓuocãda.

De betonica.

Betonica calida ⁊ sicca ẽ
in quarto gradu. Folia
eius precipue cõpetũt v
sui medicĩe viridia ⁊ sic
ca. Ad dolorẽ capitis ex frigida
causa fiat gargarism9 ex colatura
coctionis eius cũ saxifragra in ace
to. Contra dolorẽ stomachi det᷑
decoctio eius in succo absinthii cũ
aqua calida. Ad matricẽ mũdifi
candã ⁊ cõceptum iuuãdũ: fiat fo
mentũ cũ aqua decoctionis eius:
fiat suppositoriũ etiã: et detur elec
tuariũ confortatiuũ ex puluere ei9
⁊ melle.

De branca vrsina.

Brãca vrsina calida ⁊ hũi
da ẽ i pͥo gradu. virtutẽ
hꝫ molliẽdi. Cõtra apos
temata frigida cõterant᷑ fo
lia ei9 cũ axũgia porcina veteri ⁊
supponat᷑. Cõtra viciũ splenis fi
at vnguẽtũ ex ea cõtrita diu in oleo
macerata ⁊ colature e9 addat᷑ cera.

De bistorta.

Bistorta ẽ radix cuiusdã
herbe simili noĩe appella
te. que frigida et sicca ẽ
i 2°gradu vel 3°. Virtu
tem habet cõstringendi cõsolidandi
⁊ cõfortandi. Contra vomitũ ex
debilitate vel feruore: puluis eius
cõficiatur cũ albumine oui: et sup
tegulã coquatur ⁊ detur patienti.
Contra dissinteriã det᷑ cũ suco plã
taginis. Ad menstrua cõstringenda
fiat fomentũ ex aqua decoctionis
eius ⁊ puluere eius.

De cucurbita.

Cucurbita desiderat terrã
pinguẽ bene subactã ster
coratam ⁊ hũidã. Planta
tur in fine aprilis ⁊ prin
cipio mai tribus vel q̃tuor pedib9
distantes hoc modo: bina grana si
mul mittãtur circa tres digitos in
terra. vt rami deorsum et acuitas

sursum maneat eleuata. sed p noctē anteq̄ plātēt' mittant' in vas aqua plenū. deinde grana eiciātur natā tia ⁊ plātent' alia que nō natant: in loco vbi ponātur misceatur cū ter ra letamen. nō plantētur in foueis ne pluuie aggregētur i eis ⁊ germē extinguāt. Cū vero nate fuerint ⁊ eleuate modicū super terrā sarcu lentur: ⁊ circa eas terra ponatur. et cū opus fuerit suauiter irrigentur. Et si plātate fuerint in modica ter ra mota: cū augeri incipiūt vniuer sa terra circa eas fodiat' ꝓfunde. vt radices possint extēdi p spacia diuersa Cū creuerint cooptura fiat desup ad modū vinee ad staturam hoīs: ⁊ rami foliati ponātur desup propter vmbrā: ⁊ sup ipsas cucur bitas propter calorē herba ponat': vt melius crescāt. vel sinātur ire p terrā earum vites si placuerit: cui multū ꝓderit vt multa ⁊ citius po ma faciant si ipsius capita pricipa liora ⁊ grossiora modicū in summi tate rumpātur: vt ramos faciant q poma ꝓducunt. Item inuētus est modus plantādi maturi⁹ cucurbi tas ⁊ melones: ⁊ habēdi maturius fructus parū ponatur de terra trita sup massam fimi calidi nup extrac ti de stabulis de mēse martii: et sup dicta terra plantent' semina. Hec cito nascent' propter fimū calidum stercoris. Et nata defendāt' i noc tib⁹ a pruinis cooptorio aliquo. et tempe quo pruina cadere destitit: statim cū modico illi⁹ terre et fimi transplātent' in loco vbi volueris eas esse. Que vero ꝓ semibus ser uare volueris: grossiora q̄ de pri mis nata fuerint vsq̄ ad hyemē in vite sua idurari dimitte. deide ad puū fumū suspende vbi semina op time seruabūtur. Et nota q̄ gros sicies appendiciū: futurā cucurbite magnitudinē indicat. ⁊ cū plātare volueris apias. ⁊ scias q̄ quāto in altiori loco in cucurbita semia fue rint: tanto longiores creabūtur Et quāto magis in pte inferiori fuerit tanto latiores cucurbite creabūtur Et nota q̄ semina predicto mō ser uata: p trienniū seruabūtur. Cucur bita frigida ⁊ hūida ē in 2° gradu. flegmaticū chimū generat. Unde competit calidis natura: et proprie colericis. nā ipsoꝝ calorē mitigat. ⁊ sitim extinguit ⁊ est eis optia Et maxime si cū coctanis aut malagra nati suco aut agresta aut aceto ma lorūgranatoꝝ detur. Flegmaticis aūt det' cū pipere sinapi vel menta ⁊ si in pasta iuoluta assetur: ⁊ suc⁹ in pasta inuētus potui detur: calorē febris mitigat: ⁊ sitim extiguit. In acutis febribus detur aqua ei⁹ vel syrupus ex ea factus. ⁊ ipsa cū car nib⁹ cocta colericis in estate ōfert. Sēia eius frigida et diuretica sunt propter subtilitatē substātie: ⁊ pre cipue opetūt medicinis. Cōtra opilationē epatis renū et vesice. et cōtra apostemata pectoris semina bene mūdata a corticib⁹ suis bene terātur: et i aqua ordei aliquātulū coquant': ⁊ aqua colata potui det' patienti. Si autē nō potest bibere talem aquā fiat ex ea syrup⁹ et de tur. Et nota q̄ maiorē habēt effi caciē si nō bulierit: sed ablactētur.

Sequitur aliud capitulū.
De cucumeribus ⁊ citrullis.

Ucumeres ⁊ citrulli desi derant eandē terrā cū cucurbita ⁊ eisdē mēsibus ⁊ eodēmō plantantur et circūfodiūtur. sed debēt habere meliora interualla ⁊ maiora. et postq̃ nati fuerint nō rigētur: quia irrigatione facile destruūtur. Et cū plātata fuerint eorꝫ semia: post sex vel octo dies ingrat' ne sint corrupta. quod scietur si dura sunt vel apiātur. qꝫ si mollia sunt nō sunt bona. Ideoq̃ loco ipsorꝫ alia sunt ponenda. ⁊ iterū post sex dies rimāda et alia ponēda si inueniāt' corrupta. Herbis iuuātur. ⁊ iō sarculis ⁊ trūcatione nō indigent. Si sēia ouino lacte ⁊ mulsa maceres: dulces nascunt' ⁊ candidi longi ⁊ teneri. Et si aquam in patēti vasculo sub eis ponas duobus palmis īferiorē: tales fiūt. vt Gargilius marcialis affirmat. Cucumeres ⁊ citrulli frigidi sunt ⁊ humidi in 2° gradu. Et sunt valde indigestibiles. ⁊ citrulli deteriores sunt cucumeribus. et in vtroq̃ pars exterior est durissima ad digerendū. sed medulla ipsorū pfectiorē generat chimū habētibus calidū et fortē stomachum. et exercitantibus in estate ꝯferunt cū substantia sua. Fleumaticis vero et ociosis nocent multū: et specialiter stomacho ⁊ neruositati eius. sed aqua siue sucus ipsorū cōfert febricitātibus ⁊ sitim sedat. Nō comedūtur cocti sed crudi tantū. sed cucurbite cocte solūmodo comedūt'. Citrulli quāto minores teneriores ⁊ viridiores seu acriores sunt tāto meliores. nec boni sunt postq̃ eorū substantia ad duriciē ⁊ color ad citrinitatē accedit. sꝫ cucumeres meliores sunt cū maturi existūt. qđ ꝯgnoscitur cum molles sunt et fiunt leuiores.

De caulibus.

Aules in omni aere proueniūt: ⁊ desiderāt terrā pinguē stercoratam et pfūde fossam. ⁊ amāt potiꝰ terrā mediocrem q̃ sabulū aut cretam. Cauliū quidā habent folia plana lata et grossa. et hi omuniter habētur in ptibus nostris. Et quidā hn̄t folia crispissima. et hi licet sint boni: sunt tamē minꝰ mūdi: propter erucas et alios vermes qui nimis occultantur in eis. Sūt etiā qdā caules habētes folia magna ⁊ subtilia: ⁊ aliquātulū crispa p totū: qui caules romani dicūtur. ⁊ hi meliores sunt omnibus magisq̃ coquibiles: si terrā valde piguem habuerit. nā in macra non sunt aliis meliores. Seiari possunt ⁊ trāsplātari toto tempe anni: quo terra non fuerit cōgelata: aut adeo sicca qꝫ coli nō possit. ⁊ durāt eorū semina p quatuor ānos. Et qui serūt' de mēse februarii ⁊ martii decēbris ⁊ aprilis ⁊ mai: habētur tota estate et hyeme donec pruinis et frigore destruāt'. qꝫ si stipites eorꝫ nō euellantur: in vere producūt semina q̃ cū matura fuerint colligūtur. Verūptamē si pluries auferant' ab eis ramusculi seminū cū nascuntur ita qꝫ materia seminis ꝯsumat': vincūtur. ⁊ postea folia pulcra pducūt. ⁊ p ānos plures eorꝫ vita durabit. Quidam tamen nimis facile semia pducūt: et hi nō possunt sic facile

seruari. Alii sunt qui non sic faci le semina proferūt. ⁊ his proprie ꝯ petit hec cautela. Et qui seminātur p⁹ mediū augusti vsq ad octo di es intrāte septēbri: deide trāsplātā tur de mēse septēbris vel octobris cū aliquātulū creuerint. erunt mag ni ⁊ pulchri in q̄dragesima sequen ti ⁊ post ipam. ⁊ seia nō producūt. et gelu ⁊ pruinā hyemis non time bunt. Si vero ante dictū tempus serant᷑: semina producēt in quadra gesima. ⁊ esui non ꝯuenīētes erūt. Qꝫ si post dictū serātur temp⁹: ni mis teneri ⁊ debiles erūt. ⁊ veniēte frigore hyemis nō durabūt. ⁊ hoc in ptibus tuscie ⁊ bonoñ ē ꝓbatū. Spissi valde seri possunt ⁊ irriga ri: si tēpus fuerit nimie siccitatis. Et nota ꝙ cauliū semina per decē annos dicūtur posse seruari. Cum vero plantātur in foramie cū palo facto. āputent᷑ summitates radicū. ne cū ponūtur sursum plicētur: qd̄ eis magnū nocumentum afferret. Et nota ꝙ ponēde sunt plante icre mēti maioris: quia licet serius cōp hendāt: tamē fortiores fient. nec est necesse ꝙ fango vel molli letamine radices liniant᷑. nec ꝙ terra sit mol lis: nā ⁊ i mediocriter sicca plātati viuūt: lꝫ arescāt folia donec veien te pluuia pria ꝯfortabit᷑ vigor eoꝝ Et nō solū caules mēse martii vel aprilis plantati: sed etiā qui Junii vel Julii vel Augusti mēse plantā t᷑ erūt in hyeme magni. Plātantur aūt soli in loco vbi nihil aliud est. ⁊ optime similiter p sulcos ōnium herbaꝝ ⁊ ceparū alleoꝝ scilicet vna acies p sulcū vel due: vna scilicet a qualibet ripa sulci: p vnū brachi um vel min⁹ abiuicē separati. Sed quanto rariores plantantur tanto maiores efficiūtur. ⁊ q nāto spissio res tanto minores. Jtem caules quos diximus pro quadragesima esse plantādos: optime plantantur inter magnos caules in duplo spis siores ꝙ̄ ipsi magni sint: pri⁹ optīe culta terra et q̄si in puluerē redac ta. q remanebūt maiorib⁹ resecatis ⁊ poterūt rarificari vt magni fiāt. ⁊ durēt p totū annū. nam illa esta te semina nō producent. Jtē plāta ri possunt p agros inter miliū pani cū ⁊ fabas. ⁊ p sulcos frumēti ⁊ ali orum granatoꝝ. ⁊ inter cicera et in sulcis melonū ⁊ cucumerū. Jtē plā tari possunt in vineis. ⁊ in eis bene proueniūt. sed eas maxime ledūt. Comptum est enī caulē esse īimicū vitis. ⁊ debilitare plurimū ⁊ adure re vitē si fuerint circa ipsam. Jtē caue cū caulem plātas ne tantū ter re submergas: ꝙ summitas stpitis plantule nō remaneat supra terrā. quia statim plāta periret. Caules sarculādi sunt ⁊ ab herbis iutilib⁹ liberandi. Et cū post intēsam sicci tatem estatis veniūt pluuie quib⁹ renouari sperātur: auferant᷑ ab eis folia inutilia que sicca fuerūt vel forata. Caulis frigidus ⁊ siccus est in primo gradu. Sed auicen. di cit ꝙ est siccus in 2°. turbidū et me lancolicū generat sanguinē: ⁊ eius nutrimētū est paruū. Cū vero co quitur cū carne pigui aut gallinis fit bonus parū. Jus eoꝝ ventrem humectat. ⁊ vrinā prouocat. Eorū vero corpus est siccū: vnde ē con stipatiuū. sunt ergo simul recepti i hac actione tempati. sed solum ius

datum soluit. ꝛ substātia sola cōsti pat. Nocumentū eorū aufertur si elixēt: ꝛ aqua ꝓiecta coquātur in alia cū pingui carne pecudum aut suis. ꝛ cū pipere vel cimino ꝛ alleo dentur. Auicen. dicit ꝙ eiꝰ decoc tio ꝛ semen tardāt ebrietatē. Et ex ꝓprietatibus eius ē exsiccatio lin gue. ꝛ facit somnū. ꝛ omestio eius clarificat vocem. Galienus dicit ꝙ si caules assati dētur pueris ad comedēdum: faciūt eos citius am bulare. Pliniꝰ dicit ꝙ folia cauli ū mirabiliter sanāt vulnera canū. Itē dicit ꝙ caulis parū coctus sol uit ventrem: ꝛ multū coctus strigit eum. Itē dicit ꝙ caulis confortat neruos. vnde valet paliticis et tre mulosis. lactis vbertatem prebet. Et eiꝰ sucus valet cōtra venenū. ꝛ contra morsum canis rabidi.

De cepe.

Cepe desiderāt terrā solu tam pinguem et optime subactā. Eoꝝ semina tri bulata durāt p annū tā tum. sed in machis idest in intesti nis suspensa: p trienniū seruant ille sa. Serunt a quibusdam de mense nouembris circa pricipiū: et maxie p vniuersam tusciā. ꝛ fit supra ipa rū seminariū velud pgulariū de a liquibus straminibꝰ cooptū versꝰ aquilonē p vnū brachiū: et p duo versus aquilonē eleuatum. Et a multis serunt mēse Decēbris Mar tii cum primū post hyemē seri pos sunt. Sole seruntur in areis. ꝛ mix tim cū aliis herbis seri possunt. cū aliquātulū creuerint siue sit de mē se Mai Aprilis vel Iunii plantan tur in areis p vnū semissem vel spā nam abiuicē sepate. ꝛ i area q̄tuor acies poni debent. Quas vero vis ante maturitatē omedere plātabis i areis: vbi sunt cucurbite cucume res citrulli ꝛ melones. ꝛ cū hee cre uerint: sepe tolluntur. vbi etiam si dimittant ad maturitatē puenirēt: licet nō sint ita grosse sicut hee spe cies que in areis sole ponūtur. Cū plantari debent recidantur radices vsqꝫ ad grossitudinē vniꝰ vel me dii digiti iuxta cepā. et p vnū digi tū tātū sub terra mergant. Hec eni planta adeo facile cōprehendit: ꝙ si solūmodo poneretur vel caderet supra terram vel ad partes longin quas portaret etiā discoopta vel i terra quasi arida: dū tamē optime puluerisata plātaretur. summa fa cilitate nascetur ꝛ augebitur. Sepe circūfodi desiderāt: et ab herbis q buslibet liberari. Qꝫ si terra eodem āno stercorata nō fuerit: debet plā tationis tēpe stercorari. ut optime cōualescāt. Collectis aūt cepis maturis: quod patet cū se sustinere nō possunt ꝛ ammodo nō augēt. meliores earū plantantur de mense Augusti: ut anno sequenti sēia faci ant. deteriores vero plantātur in q̄ dragesima: ut virides habeantur. mediocres vero seruantur. q̄ si mi nuente luna euulse fuerint claro et sicco aere existente: melius seruabū tur in loco obscuro ꝛ sicco. Cepe calide sunt ꝛ hūide i 3° gradu. ꝓin de sepiꝰ omeste cū sui acumine hu mores malos generāt i stomacho. sitim: inflationem: ventositatē: ca pitum dolorem: atqꝫ insaniam faci unt. propter fumū ex eis ad caput

ascendentē et cerebrum percutientē. Unde assuescētes eis cadūt in maniā: et terribilia somnia et melācolica cernūt: pserti si ex egritudine exeūtes eas omederint. Crude vero comeste nihil nutrimēti corpori tribuūt. sed si elixent': et aqua piecta in alia coquātur: dant nutrimentū bonū. et maxime plurimū si cum carne pinguissima et bono cōdimēto odorifero odiantur. Si autem crude propter medicinā moderate secundū q oportet sumātur: calorē inducūt. et grossos et viscosos hūores incidunt. ora venarū aperiunt. vrinā et menstrua prouocāt. et appetitū augmentāt. et venerē suo calore et humiditate augmētant. Succus earū naribus imissus: vel si odor earū naribus fuerit attractus: caput optime purgat. Crude vero omeste: cremēta capillorū pstāt.

Auicē. dicit q in cepe est acuitas intensissima: amaritudo et stipticitas. et quod est lōgius est acutius. et rubeum est acuti9 albo. et siccum hūido. et crudum cocto. et in ipso est attractio sanguinis ad exteriora: q̄re est rubificatiuū cutis. Cepe preterea cū omeditur proprie confert nocumēto aq̄rū. et semen eius delet morpheam. Et cū fricatur in circuitu loci alopicie ex eo: ofert valde. Et ipm cū melle eradicat verucas et plurimus vsus facit suber. Et ē ex eis que nocent intellectui: propterea q generat humorē malum.

De cimino

Ciminū desiderat terram pinguem. et aerē calidū. et serit' de mēse Martii. calidum et siccum est in 3° gradu. p quinq annos potest seruari. Uirtutem habet diureticam: et fumositatē subtiliandi. unde sumptū in cibis et potibus et salsamentis digestionē confortat. Vinū decoctionis eius: et ficuū siccarū: et seminis feniculi. dolorem et torsionem intestinorū ex vētositate mitigat. Itē vinū valet contra frigidam tussim. Contra tumorē fauciū: ciminū et fic9 bene trita in vino coquātur: et emplastrū factum sup locū dolentē ponatur.

Contra frigidum reuma capitis: puluis eius et bacarum lauri simul in testa calefactus: et in sacculo positus: capiti superponatur. Contra sanguinē oculorū non in principio sed post. puluis cimini cū vitello oui cōfectus: super tegulam calidā ponatur: et diuisum p mediū sepi9 supponat'. Cōtra liuorē ex cōcussione vel alio mō factū dū recens est: puluis cimini subtilis bene cōfect9 ad ignem et sepius apposit9: certū remediū est. Et nota q ex frequenti vsu cimini fit discoloratio cutis.

De croco

Crocus ē duplex: qui seritur eodemmodo sicut alie herbe: q est modice vtilitatis. sed facit altū stipitem: et multas mazolas in quibus nascitur croc9. qui cū apparet in ortu solis colligitur. Itē ē bon9 crocus domesticus qui nō seritur: quia semia nō producit. sed cepulle eius colligūtur de mēse Aprilis vel Mai. et dimittantur octo dieb9 in aceruo vt maturentur. et tūc

mūdātur ⁊ siccant' in loco calido: nō tamen ad solem ne coquantur. Cū sunt mature ɔgnoscitur: quia tunc folia eius sunt sicca. ⁊ seruantur vsq₃ ad mēsem Augusti: ⁊ tunc vel āte vna sepata ab alia in areis pastinatis plantētur: cū radiculis q̄s habēt. p vnam spānam distātes ⁊ quatuor digitis submergātur in sulcis. ⁊ duobus vel tribus annis dimittātur. ⁊ quolibet anno de mēse Aprilis si tunc folia sunt sicca: ⁊ de mēse Mai ⁊ Junii ⁊ Julii si herba nascitur in areis rūcatur: sappādo terrā p totū in supficie per duos digitos deorsum: vt non tangātur cepe. Et si placuerit circa finē Augusti aut de mense Septembris radatur terra ut area: et ab ōni viriditate mūdetur. deinde nascētib⁹ floribus colligātur. ⁊ crocus siccetur ad longū ignem. ⁊ aliquo loco claus⁹ seruatur. ⁊ elapsis duobus vel tribus annis: totū euellitur de mense Aprilis: ⁊ iterū plantatur ut dixi. Terrā desiderat cretosam vel mediocrē. ⁊ potest optime plātari vbi fuerit cepe: cū sint euulse. Et est sciēdū: q crocus non multū leditur vmbris. sed plurimū leditur a muribus: q sub terra comedunt cepas eius. cōtra quos nihil tantū valet quātū tenere trapulas iuxta eoꝝ foramina. ⁊ sulcos cōcauos inter areas facere qui eū defendant ab humore aqueo quē valde timet. ⁊ preter hec sunt impediētes transitū muriū ⁊ talparum q multū appetūt cepas eius. Crocus est calidus ⁊ siccus in primo gradu. ⁊ in suis q̄litatibus tempat⁹. ⁊ ideo cōfortatiuus. vnde ɔtra debilitatē ⁊ defectū cordis multū valet. Ruborē oculoꝝ ex sanguine ⁊ maculā tollit: si tritū cū rosis ⁊ vitello oui oculo apponatur vt dicit Dyascorides. Item qui crocū pri⁹ bibit ebrietatem ⁊ crapulā non timebit. Itē corone ex eo facte: nō pmittūt hominē inebriari. Itē somnū facit ⁊ stimulat venerē. vt dicit Plini⁹. Itē dicit q curat morsus serpentū ⁊ aranearū ⁊ pūcturas scorpionū.

De cepulis malixiis.

Cepule malixie plantantur vt porri scilicet vna in foramine: per vnū pedē distātes. que magnū caspum faciūt: quo postea vtimur estate sequenti post pascha resurrectionis. ⁊ sunt fere eiusdē cōplexionis cū aliis cepis.

De carduo.

Carduus serit' mēse Martii. Terrā stercoratā diligit ⁊ solutā: q̄uis in pingui possit melius prouenire. ⁊ hoc mō valet contra talpas. s₃ in solidiori terra pangatur: ne ab inimicis fallacibus facile pforet'. Sūt in area iam preparata cardui luna crescēte serendi. semina discreta semipedis spacio. Cauēdum ē ne semina iuersa ponātur. nā debiles ⁊ incuruos creabūt ⁊ duros. nō alte imprimēda sunt. sed tribus digitis ɔprehēsa: mergātur donec ad primos articulos digitoꝝ terra puenerit. Herbis liberētur assidue: donec plantaria solidētur. ⁊ si est⁹ increuerit irrigentur. Si acumina seminum cōstringas: spinis carere

Paladi9 ayt ꝛ affirmat. Mense Octobris cardui plāte ponāt inter frumentū iam natū ꝛ alias segetes cū palo. quod est vtilius: q̄ꝫ eas in trunco solo ponere. q̄s cū ponem9 radices summas earū ferro reseca mus. ac si fimo tigim9: trinoꝝ spa cio pedū sepemus incremēti causa pedali scrobe depositas binas aut trinas. Cinerē sepe sub hyeme sic cis dieb9 fimūq; miscebim9. Col ligūt aūt nō simul. qa nō simul: sꝫ successiue maturant. nā tūc ē colli gēdus carduus: cū habꝫ adhuc flo res in īferiori pte vt sertū. nō autē cū flores ōnes ceciderit: quia dete rior esset. Sane singulis annis co tidie auferende sunt plante. vt nec matres fatigentur. ꝛ soboles p alia spacia vigerant. q̄ tamē cū aliqua sunt radicis pte vellende. quas ser uabis ad semia colligēda. liberatis ōnibus pullis testa suptegere debe bis aut cortice. nā solent semina so le vel ymbribus interire ꝛ pire.

De camomilla.

Camomilla calida ꝛ sicca est in primo gradu. Et ē propinqua virtuti rose in subtiliatione sua. ꝛ ip sius caliditas ē sicut caliditas olei cōueniens et aptiua et subtiliatiua spissitudinis: mollificatiua et reso lutiua absq; attractione. Et hec est eius ꝓprietas inter medicinas. Se dat apostemata calida mortifican do ꝛ resoluēdo ea. ꝛ ꝯfortat mēbra neruosa ōnia. Et est ex medicinis plus cōferētibus laxitudini q̄ꝫ reli que. Et est ꝯfortatia cerebri. quia resoluit materias capitis.

De cuscute.

Cuscute idest podogra li ni vel grūgus. Calida ē in primo gradu. et sicca in 2°. Cū floribus debet colligi. et p duos annos potest ser uari. Virtutem habet principaliter purgandi melancoliam. 2° flegma. vnde cōueniēter ponit in decoctio nibus purgātib9 melācoliā ꝛ fleg ma. Aqua decoctionis eius valet ꝯtra stranguriā ꝛ dissinteriā. ꝛ etiā herbā si facies habere in magna quā titate decoctā in vino et oleo: reni b9 ꝛ pectini ꝛ aliis ptibus dolenti bus cathaplasma. Auicē. dicit q̄ aqua cuscute ē mirabilis ad yctri ciam. Serapio dicit q̄ de ꝓprie tatibus eius est expellere superfluita tes antiquas a venis.

De calamento.

Calamentū aliud ē aqua ticū et vocatur mētastrū Aliud est montanū ꝛ vo catur nepita. Monta num melius est quia ē magis siccū Cū florescit debet colligi. ꝛ in vm broso loco siccari. et potest p annū seruari. Virtutē habet dissoluendi confortandi ꝛ cōsumēdi. Contra frigidā tussim ꝛ cōtra frigidum as ma: vinū decoctionis eius et liqui ricie ꝛ vue passe: vel vinū decocti onis pulueris eius ꝛ ficuū siccarū valet. nam ex eo ꝛ aliis quibusdā rebus fit dyacalamentū: quod ad idem valet. Et puluis eius in ouo sorbili: vel in farina ordei ad idē valet. Contra dolorē stomachi ex frigiditate: vtatur patiēs puluere eius in cibis vel in vino decocto.

Contra frigidū reuma vnguat' oc cipitiū idest posterior pars capitis ex melle decoctionis pulueris ei9. postea fiat saccellatio ⁊ ex puluere calefacto in olla rudi: vel ex ipsa herba: multum enī cōfert. Contra relaxationē vue: fiat gargarism9 ex aceto decoctiōis pulueris ei9 ⁊ ro sarū. Cōtra tenasmō ex flegmate vi treo vel ex alio hūore frigido: inun gāt' renes ex melle ⁊ aqua decoctio nis pulueris eius vel herbe. et pōa tur puluis eius ⁊ colofonie ⁊ semi nū nasturcii calidus cū hūbice sup ano. Et sic etiā liberat' matrix. vel fiat fomentū ex aqua decoctionis eius: ad desiccādas superfluitates matricis: ⁊ multū valebit. ⁊ sic exp tū est ab aliquibus.

De centaurea.

Centaurea calida ⁊ sicca ē in 3° gradu. Est herba amarissima. ⁊ alia ē ma ior: ⁊ alia minor. sed ma ior est maioris efficacie. Competit medicine principaliter secundū fo lia ⁊ flores. vnde cū incipit flores pducere debet colligi: ⁊ in vmbro so loco siccari. p annū in multa effi cacia potest seruari. Virtutē habet diureticā attractiuā ⁊ cōsumptiuā Vinū eius decoctionis valet ad o pilationē epatis splenis renū vesi ce: stranguriā ⁊ dissinteriā. Vñ Ga lienus: Centaurea est ex melioribȝ et nobilioribȝ medicinis ad opila tionē epatis. ⁊ ɔfert magnifice du riciei splenis: emplasmata ⁊ bibita Contra vermes auriū: iniciatur sucus eius cū suco porroꝝ. Ad lūbricos detur puluis eius cū mel le. Ad visum clarificandū: sucus radicū centauree maioris cū aqua rosarū cōficiatur: ⁊ oculi liniant' ⁊ vnguantur.

De capillo veneris.

Capill9 veneris frigid9 ⁊ siccus est tempate. vir tutem habet diureticā ex subtili substātia. Recēs multe ē efficacie. parum potest ser uari quia subtilis herba est. Cōtra calefactionem epatis det' aqua de coctionis eius. Item ex ipsa aqua ⁊ sucaro fiat syrupus. ⁊ si sit cum vicio splenis: addatur aliquod ca lidum diureticum. ⁊ plagelle intic te in suco eius: vel ipsa herba trita superponatur. Auicenna autē di cit ꝙ parum decliat ad caliditatē: ⁊ sic est subtiliatiu9 resolutiuus et apertiuus. ⁊ in ipso est stipticitas. ⁊ quando permiscetur cibo galloꝝ ⁊ coturnicum: facit eos fortes ad dimicandum ⁊ interficiendū. Ci nis eius cum aceto et oleo confert alopicie. ⁊ cum oleo mirtino ⁊ vio ⁊ lixiuio prolongat capillos. ⁊ p hibet casum ipsorum. Et ei9 cinis cum lixiuio confert furfuribus ca pitis ⁊ delet eas. ⁊ eradicat vlcera humida in eo. ⁊ confert pulmoni purgando ipsum valde. et prouo cat vrinam. ⁊ frāgit lapidem. ⁊ p uocat menstrua: ⁊ trahit secūdinā. ⁊ purgat mulierum fetum. ⁊ absci dit fluxum sanguinis.

De cerifolio.

Cerifolium de mense augus ti seritur. ⁊ est bonū per to tam hyemē ⁊ post ipsam.

Reg.... folio .x. de C...

De cicuta.

Icuta calida et sicca est in quarto gradu. Virtutē habet attrahēdi dissoluendi ꝛ cōsumēdi. ea tamen nō vtimur in interioribus medicinis: quia venēosa est. ꝛ in substātia et in suis qualitatibꝰ. dissoluit eni tātum ꝙ spiritus inaniūt. ex quoꝝ inanitione mēbra mortificantur. Virtutē habet potissimā secundū radices: deinde secundū folia. vltimo secūdum semina. Unde semen eius quādoqꝫ ponit in medicinis. Contra viciū splenis talis fit vsus: tota herba in aceto cū bolo armenico per decem dies iaceat: deinde buliat quousqꝫ bene resolutum fuerit armoniacū: ꝛ postea coletur p pannū. illa liquositas buliat hn̄ ad ignē. ꝛ addita cera ꝛ oleo fiat vnguentū cicute. quod est potissimū contra splenem. ꝛ cōtra dura apostemata. ꝛ cōtra arteticam. ꝛ epilentiā si inūguantur. Contra arteticam ꝛ podogram: coquatur radix in pasta fissa p mediū: ponāt supra arteticam: tutissimū est remedium. Contra yliacam passionem stranguriā ꝛ dissinteriā: ex decoctione eius in vino forti et oleo dolētia loca cathaplasmētur. Ad matricē mūdificādam ex frigidis humoribus ꝛ glutinosis ꝛ ad mēstrua prouocāda: fiat fomentū ex vino: ꝛ aqua salsa decoctionis eius. Cōtra strophulas siccas fiat vsus herbarū dinreticarū: postea fiāt cathaplasmata ex duabꝰ ptibus cicute: ꝛ tertia scabiose.

De catapucia.

Catapucia calida est in tertio gradu ꝛ humida i 2°. Sed Gerardus dicit in suo modo medēdi: ꝙ ē calida ꝛ sicca in 3° gradu. Est aūt semen cuiusdā herbe simili nomine appellate: que remoto exteriori cortice seruatur p annū. Eligēda est que est viridis: non pforata interius. nec liuida: sed alba. Virtutem hꝫ purgādi pricipaliter flegma: secūdario colerā ꝛ melācoliā. Habet etiam virtutē purgandi p supiora ex ventositate ꝛ leuitate quā habet. vnde quādoqꝫ datur sanis ad oseruationem sanitatis: quādoqꝫ egris ad egritudinem remouēdā. Cōtra cotidianā de flegmate salso ꝛ scabiem: conteratur catapucia in multa quantitate: ꝛ postea cauliū foliis inuoluta: sub cinere ponat. diuqꝫ dimittatur vt bene coquatur. deinde extracta cōprimatur. et oleū quod inde fluit seruetur. quod per annū seruari potest. et cum necesse fuerit detur patienti in cibis vel aliquo alio modo. ꝛ ita possunt decipi multi. Vel fiat claretum ex catapuciis bene contritis: ꝛ cū melle decoctis. deinde cōmisceatur vinum: et fiat claretum. Et nota ꝙ in. xx. libris vini debꝫ esse catapucie una libra. Idem in vnciis ꝛ aliis pōderibus minoribus. Item possunt poni catapucie bene contrite in iure carnium vel pisciū vel alioꝝ ciboꝝ. ꝛ comeste multum valēt sanis ꝛ egris. Gerardus tamē dicit ꝙ catapucia multū est laxatiua. ꝛ purgat supiꝰ ꝛ inferius laboriose ꝛ cū angustia. vnde cauēdū ē ne detur nisi facile vomēti. ꝛ nisi materia sit digesta.

nec sunt vāde habētibus debilē sto macbum ⁊ itestina: quoniā subuertit ipsum. nec dētur nisi distemperate: ne morā faciant in stomacho. nec est supdormiēdū nec quiescendū: sicut nec in ceteris vomitiuis medicinis. Et usus earū est: ut ex eis acuantur medicine. Item dicit quod p se dari possunt: trite ⁊ distēpate cū aqua calida vel vino. Et dicit quod purgāt pricipaliter flegma: ⁊ viscosos humores. ⁊ maxime a stomacho ⁊ itestinis. unde ꝓsunt colericis cardiacis yliacis arteticis febri cotidiane ⁊ ex vitreo vel naturali flegmate. Dyascorides autē dicit: quod dātur a. v. granis usque ad. ix. et qū stomachus fuerit fortis: dentur integra. ⁊ si sit debilis: dentur contrita. Item dicit quod si folia catapucie dentur cocta cū pullis aut cum oleribus vel aliis cibis: laxāt flegma ⁊ coleram.

De cretano.

Cretanus idest rincimarini est calidus et siccus in quarto gradu. Herba est que in locis marinis reperitur. Virtutem habet valde diureticā ex substantie subtilitate. Contra strāguriam: viciū lapidis: ⁊ yliacam passionem: herba ipa in multa quantitate in aqua bulita: salmariua vino ⁊ oleo. ⁊ in illa aqū patiens sedeat usque ad umbilicū. ⁊ si tantā quātitatē habere nō possit cathaplasmet loca dolentia. Herba comesta etiā vel vinū decoctionis eius urinam prouocat.

De celidonia.

Celidonia calida ⁊ sicca est in quarto gradu. Cuius duplex est maneries scilicet indica que maioris est efficacie. ⁊ citrinam habet radicem. Et est comunis que in partibus nostris repitur. ⁊ est minoris efficacie. Una tamē ꝓ altera ponitur. Et cū in receptionibus inuenitur: radix nō herba deb₃ poni. Virtutē habet dissoluēdi attrahendi et consumendi. Contra dolorē dentiū ex frigida causa: radix inter dētes aliquantulū contrita ⁊ alleū superponatur. Ad caput purgandum ⁊ uuā repletā frigido humore: radix in vino decocta patienti superponatur. ⁊ patiens fumū per os recipiat. Deinde vinū gargarizet quod uuam desiccat et caput purgat. Plinius autem dicit: quod suco celidonie oculi yrundinū eruti vel lesi ad statum pristinū reducūtur.

De coriandro.

Coriandrum est herba satis comunis. que calida ⁊ sicca est i 2° gradu. Cuius semen in receptionibus debet poni quod p duos ānos seruatur. Virtutem habet confortādi ex aromaticitate. ad digestionē confortandam et dolorē stomachi ex ventositate: detur semen eius in cibis. ⁊ vinū decoctionis eius in potu. Item puluis seminis eius sup carnes aspersus eas saporat. Item dicit ysidorus quod puluis eius seminis in vino dulci datus: reddit homines ad venerem proniores. sed cauendū est ne nimiū detur: quia i amentiā deduceret ⁊ furorē. Cuius

herba cũ semine ẽ canibus veneno sa: ⁊ eos interficit: si ab eis aliquo tiens sumatur.

De consolida maiore.

Consolida maior idest simphitũ frigide et sic ce cõplextionis est. sed proprie radix eius est medicinalis. Virtutẽ habet cõstrin gendi materiam grossam. p quinqȝ annos seruatur. Puluis eius da tus in cibis valet cõtra fluxũ san guinis menstruorũ. ⁊ contra fluxũ ventris. et suppositus valet cõtra fluxum menstruoꝝ: et similiter fo mentationes ex ipsa herba facte.

De cucumere agresti.

Cucumer agrestis est her ba nota. Ex cuius suco fit electuariũ hoc modo In canicularibus diebꝯ colligitur fructus ipsius herbe cũ est quasi maturus: et conteritur. et sucus ipsius soli exponitur ⁊ desic catur. Et quidam decoquũt ad ig nem: ⁊ tale minus est laxatiuũ. mi nusqȝ violẽter ducit. Et quidã de coquũt sucũ cũ melle fere vsqȝ ad cõsumptionẽ suci: et in modũ elec tuarii dant. qđ satis laxat p iferio ra. Per duos ãnos potest seruari. Habet autẽ virtutem principaliter purgandi flegma et viscosos hũo res. secundario colerã nigram vel melancoliam. vnde valet cõtra pa ralisim: appoplexiam: epilensiam: colicam: yliacã: febres cotidianas ex flegmate vitreo vel naturali. sci aticis arteticis ⁊ podagricis subue nit. attrahit enĩ maxime a remotis pũbus ⁊ purgat. Itẽ certis passi onibus ex flegmate medetur. non tamen p se solũ datur. purgat autẽ p os ⁊ ventrem. Et vsus quidẽ eꝯ est: vt admisceat᷑ aliis rebus: ⁊ cõ fectionibus. et ex dragma vna me dicina acuatur. Et qui electuariũ accipit non superdormiat: sed mo ueatur. sicut qui suscepit elleborũ: quoniã solet suffocationẽ iducere.

In yliaca passione pcedat aliqđ clistere mollitiuũ. et postea fiat ali ud ex aqua maluarũ oleo ⁊ melle: cũ dragmis quinqȝ electuarii ⁊ mis ceatur. ⁊ erit optimũ ɔtra yliacam ⁊ cõtra arteticam cyrogrã ⁊ poda gram. Itẽ herba ipsa si haberi po terit conterat᷑ aliquãtulũ: ⁊ decoc ta in vino ⁊ oleo: dolenti superpo sita strãgurie yliace ⁊ podagre sub uenit. Ad menstrua prouocanda puluis electuarii ɔficiatur cũ oleo muscelino vel rosato: ⁊ bãbix itinc tus supponatur. Ad apostemata frigidã maturanda electuarii drag me quinqȝ ⁊ farina ordei conficiã tur. cũ vitello oui superponãtur.

Ad apostemata rumpendũ fit op timum ruptoriũ ex electuario et te rebentina: Ad vermes auris con ficiatur electuariũ in quãtitate gra noꝝ quinqȝ cũ modico aceto. ⁊ mo dicum infundat᷑ tepidũ. Ad om nem dolorẽ stomachi ex frigida cã inũgnãt᷑ ex confectione electuarii ⁊ aceti. Ad lentigines faciei et ad omnes supfluitates eius remouen das: accipe cerusam ⁊ camphorã et electuariũ in quãtitate illoꝝ duoꝝ ⁊ ɔficias cũ aceto in modũ vnguẽ ti. et pista in mortario plumbeo cũ pistello plũbeo: ⁊ ponatur in vase

vitreo p. xl. dies: ⁊ postea in pdcō mortario cū pistello eodem moueatur addito aceto si durum sit. ex eo vnguatur facies. omnē eni pānum abstergit ⁊ lentigines.

De diptano.

Diptanus qui alio nomine dicitur fraxinella: qa frondes habet ad modū fraxini. Calidus ⁊ siccꝰ est in quarto gradu. Radix ē cuiusdā herbe simili nomine appellate: q in locis calidis lapidosis et siccis precipue repitur. Habet autē precipue ipsa radix virtutē attrahendi cōsumendi ⁊ dissoluendi venenū.

Contra morsum venenatorū animaliū ipa herba vel radix trita superponatur. Sucus etiā eius cum vino detur. puluis eiꝰ cū suco mente cōficiatur: ⁊ superponatur ⁊ potui detur. Ysidorus insuper dicit ꝙ est tante virtutis: vt ferrū a corpore extrahat. Unde eius pabulo: fere percusse eiciūt sagittas corpori infixas.

De endiuia.

Endiuia que alio nomie dicit' scariola vel lactuca agrestis: frigida ⁊ sicca est in 2° gradu. Semina et folia cōpetūt vsui medicine. Et folia etiā vsui ciborū cōpetūt. sed radix nullā habet virtutē. Folia viridia maxime sunt efficacie. sicca nullius. Uirtutem habet ꝯfortandi ⁊ alterandi. Unde cōtra opilationē splenis et epatis ex colerica causa prouenientē valet. Cōtra tertianam duplicem ⁊ simplicē: ycteriā: ⁊ calefactionem epatis: ⁊ apostemata calida: valꝫ comesta elixa vel cruda. Itē syrupus ex decoctione eius ⁊ sucaro valet ad idem.

Itē sucꝰ eius vel syrupus cū reubarbaro datus: in quarta vel sexta die materia digesta valet. Item cōtra calorē epatis ⁊ calida apostemata: valet herba ipa contrita ⁊ superposita. Et ad idem valet sucus epythimatꝰ. ⁊ si non habeas folia coque semē herbe tritū ⁊ pone loco eius. Albertus dicit ꝙ aqua endiuie cū cerusa ⁊ aceto est epythima mirabile ad infrigidādū quicquid debet infrigidari.

De enula.

Enula non seritur: quia semen nō habet. sꝫ plātatur corona eius tota vel maior pars eius de mēse Octobris in terra pigui ⁊ alte fossa ⁊ bene subacta Calida in 3° ⁊ humida in primo gradu. Cuiꝰ duplex ē maneries scilꝫ ortulana ⁊ campana que maioris est efficacie secūdum radices. Colligitur in pricipio estatis radix. ⁊ sole siccatur ne humore corrūpatur. Radix in medicinis potest poni. p bieniū ⁊ trienniū potest seruari. Habet autē virtutem liniendi ⁊ mūdificandi. Uñ valet cōtra neruos ex frigiditate idignatos Contra dolorē spiritualiū ex frigida causa: det' vinū decoctionis eꝰ. secundū illud. Enula cāpana reddit precordia sana. Contra dolorē stomachi ex frigida causa: et cōtra vētositatē: et cōtra tussim frigidam: detur vinū decoctionis eꝰ. Puluis eꝰ cū puluere cynamomi:

delicatis soluit ventositatem spiritualium. Herba tota decocta in vino et oleo et cathaplasmata: dolorem spiritualium yliacum colicum et stranguriam soluit. Contra frigidum asma detur farina ordei: in qua coctus sit puluis eius. Item nota quod Enula est virtus rubificatiua: et abstersio vltima.

De epatica.

Epatica frigida et sicca est in primo gradu. Herba est crescens in aquosis et precipue lapidosis locis: habens folia multa terre ac lapidibus adherentia. Virtutem habet diureticam ex subtili substantia et infrigidatiuam. Unde valet contra opilationem epatis et splenis ex calida causa. et contra calorem epatis et yctericiam. et ideo dicitur epatica. Syrupus ex aqua decoctionis eius. addito reubarbaro in fine decoctionis: optimus est contra yctericiam.

De eruca.

Eruca calida et sicca est in quarto gradu. Domestica maioris est efficacie quam siluestris. semina precipue competunt medicine. 2° folia. Virtutem habet consumendi et coitum incitandi. Decocta cum carnibus valet ad coitum incitandum stranguriam et dissinteriam et paralisim. Item in vino cocta et renibus cathaplasmata libidinem incitat. pectini supposita urinam prouocat. Semen eruce et maxime siluestris facit virge erectionem.

De ebulo.

Ebulus est calidus et siccus in 3° gradu. Cortices radicum et turiones precipue competunt medicine. Cortices radicum in vere colliguntur. et siccantur ad solem. et per annum seruantur. Habet autem virtutem dissoluendi consumendi et purgandi flegma. et viscosos humores. Sucus eius detur: et purgat attrahendo supius: et inferius angustiose. Unde non debet dari nisi digesta materia: et corpore fluxui preparato. vt in aliis vomitiuis medicinis. Valet febri cotidiane: diuturne tertiane: ex colera citrina et vitellina. Item epatis opilationi: et yctericie: colice: et yliace. et aquam lentofleumaticorum educit. Usus eius est vt detur sucus eius per se: vel in eius decoctione distemperetur alia medicina: vel addatur syrupo vel eximelli laxatiuis: vel coquatur cum melle ad consumptionem suci. Contra tumorem extremitatum: et contra artericam: et lentofleumaticam fiat balneum ex aqua salsa decoctionis radicum et turionum: vel totius herbe.

De feniculo.

Feniculus seritur de mense Decembris Januarii Februarii et Martii. et toto tempore transplantatur. Calidus et siccus est in 2° gradu. Virtutem habet diureticam extenuandi grossam ventositatem. comestum post prandium confert acidis eructationibus que fiunt ex indigestione. et hoc facit ex subtili substantia et qualitatibus suis. Semen eius folia et flores et cortices radicum: vsui medicine competunt. Semen colligitur in

pricipio autũpni. ꝛ seruatur p tres annos. Cortices radicũ colligũtur in principio veris ꝛ seruãtur p me dium annũ. Contra opilationem splenis: epatis: stranguriã ꝛ dissin teriam. ꝛ viciũ lapidis ex frigida causa detur. et aq̃ decoctionis eꝰ. Item feniculus coctus ꝛ comestus valet contra predicta. Itẽ eadẽ aqua vel vinũ soluit dolorẽ stoma chi ex frigiditate vel ventositate: et digestionẽ confortat. Idẽ facit puluis seminis eius. Cõtra pannũ oculorũ et pruritũ: sucus radicũ fe niculi in vase ereo per. xx. dies ad solem ponatur: et more collirii ocu lis apponatur. Contra pruritum oculoꝝ certũ est expimẽtũ. cõficia tur aloes optimũ cũ suco feniculi ĩ vase eneo ad solem p. xx. dies. De inde ponat̃ ĩ oculis more collirii.

De flamula.

Flamula est calida et sic ca in quarto gradu. Et dicit̃ flamula quia vir tutẽ habet incensiuã. est enĩ similis vidalde in foliis et flo ribus. sed habet flores azuros. viri dis multe est efficacie. sed exsicca ta nullius vel modice. Ad caute riũ sine igne faciendũ: conterat̃ fla mula ꝛ sup locũ ponatur: ꝛ dimit tatur p diem: et postea inuenietur cutis combusta. Ad apostema rũ pendum quando versum est ad sa niem. ꝛ caput est durum: contera tur cũ oleo: ꝛ superponat̃. oleũ po nitur ad relaxationem: ne flamula nimis exsiccet.

De fumo terre.

Fumus terre est herba no ta sic dicta: quia genera tur ex quadã grossa fu mositate terre. Calida ẽ in primo gradu. sicca ĩ 2°. Viridis ꝛ sicca magne est efficacie. Princi paliter purgat melancoliã. 2° fleg ma salsum ꝛ colerã adustam. ꝛ est diuretica. Cõtra scabiem accipe vncias. ii. succi eꝰ addito sucaro fi at syrupus. ꝛ cũ aqua calida det̃. vel addant̃ semina feniculi. Item fiat hoc vnguentũ in oleo nucum. ꝛ ponat̃ puluis fuliginis subtilis: ꝛ oficiatur addito aceto ꝛ suco fu mi terre in maiore quantitate q̃ʒ de aliis: ꝛ inũguatur patiẽs in balneo optimũ est. Et nota ꝙ si sucus eꝰ detur ter in septimana vt diximꝰ: optime purgat hũores inducentes scabiem. Item herba fumi terre in vino cocta ꝛ posita sup locũ poda gricum: multum valet.

De fungis.

Fungi quidã sunt boni: quidã mortiferi. Boni sunt rotũdi ad modum pilei. in principio veris apparent ꝛ in maio deficiũt. nunq̃ʒ enim tales aliquẽ interfecerũt: aut multum leserũt subito. sʒ tamẽ oẽs malũ generant nutrimentũ. Mor tiferi autẽ sunt qui nascũtur iuxta ferrũ eruginosum. Aliĩ autẽ sunt mortiferi: licet nõ statĩ interficiãt: scilicʒ illi qui nascũtur iuxta alias res putridas. aut iuxta hitationẽ alicuius reptilis venenosi: aut iux ta quasdã speciales arbores. que ĩ proprietate habent fungos corrũpe re. sicut est oliua. Signũ autem

mortiferi fungi est: quia in superficie eius est quedam humiditas viscosa et corrupta. et quia cito alteratur et corrumpitur inter manus colligentium fungos.

In nostris autem habitationibus: invenitur fungus qui latus est et spissus: aliquid ruboris habens in superficie et in illo rubore habet multas ampullas elevatas: quarum quedam sunt fracte: quedam non: et ille mortalis est et statim interficiens. Et vocatur fungus muscarum: eo quod in lacte pulverizatus interficit muscam.

De fenugreco.

Fenugrecum calidum est et siccum. et habet substantiam glutinosam. unde virtutem habet maturandi et laxandi. Ad apostemata exterius maturanda: farina fenugreci cum vitello ovi conficiatur et supponatur: maturat enim et extenuat. Ad maturandum et rumpendum: conficiatur cum terebentina: et superponatur. herba etiam cocta in oleo supponatur ad maturandum. Ad apostemata spiritualium: fenugreci farina in sacculo posita et decocta in aqua cum malua visco ponatur desuper. Ad apostemata stomachi et intestinorum: ex farina fenugreci et aqua predicta: fiant pultes et superponantur.

De gabusiis.

Gabusii sunt de natura caulium: et habent folia formam caulium: donec clausa fuerint. sed postquam clausa sunt folia ipsorum fiunt quasi alba et grossa. sicut tunice ceparum et crispa. Aerem desiderant frigidum. nam in aere calido vel temperato non clauduntur: sed apta remanent sicut caules. Terram vero desiderant qualem caules. ex eis fiunt composita sicut ex rapis. Item seminantur ut caules.

De gramine.

Graminis virtus est stiptica: et vulnerum conglutinativa: ventris constrictiva vulnerum renum et vesice sanativa: et doloris splenis mitigativa Et eius sucus potui datus sua proprietate lumbricos occidit. hanc herbam noscunt canes: et eam comedunt quando se purgare volunt. ut dicit Plinius.

De gralega.

Galega dicitur impinguare terram si viridis voluatur in ea. Item dicitur quod eius semen mirabiliter facit ovare gallinas: et hoc a quibusdam est expertum.

De genciana.

Genciana est radix cuiusdam herbe simili nomine appellate. Cuius sola radix est medicinalis. In fine veris colligitur. et exsiccata: per tres annos servatur. Nascitur autem frequentius in montibus et locis umbrosis et humidis. Calida et sicca est in 3° gradu. Virtutem habet consumendi dissoluendi et aperiendi. unde diuretica est. Contra antiquum asma: detur pulvis eius cum vino: addita aqua ordei. Sucus radicis eius abstergit morpheam. et sanat plagas et vlcera corrosiua. bibita etiam mul

tũ eũ qui cecidit ex alto ⁊ collisus ẽ iuuat. Et vltima medicina est contra morsum scorpionis. et vermiũ venenatorũ ⁊ canis rabidi. si bibũtur ex ea cũ vino due vntie.

De gariofilata.

Gariofilata similis est nouellis foliis rubi: seu flaponib9. ⁊ eius radix redolet ⁊ folia. Calida ⁊ sicca in 2° gradu. Recẽs maioris est efficacie q̃ exsiccata. ⁊ seruatur p annũ. Virtutẽ habet dissoluendi consumendi ⁊ apiendi. Et dicitur gariofilata: quia odorẽ habet similem gariofilis: vel saporẽ vel effectum. Cõtra cardiacã passionẽ in aqua marina ⁊ oleo cocta: parti anteriori ⁊ posteriori superponatur.

Ad digestionẽ cõfortandã ⁊ dolorem stomachi ⁊ intestinorũ ex frigiditate vel vẽtositate: detur vinũ decoctionis eius.

De humulo.

Humulus idest lentigo: flos ei9 propter siccitatẽ suã maximã: seruatur p longissimũ tẽpus in virtute sua. ita q̃ vulgaris opinio est q̃ nũq̃ putrescit. ⁊ est acuti odoris ⁊ fortis. Et ẽ calidus ⁊ siccus. dissolutiuus viscositatũ ⁊ inscissiuus ⁊ conseruat a putredine liquores quibus admiscetur.

De Jusquiamo.

Jusquiamus est frigid9 in 3° gradu. Semen ẽ cuiusdã herbe q̃ cassilago vocatur. siue dens caballinus. Seminũ autẽ triplex est diuersitas. Est eni albũ rubeum ⁊ nigrum. albũ ⁊ rubeum ꝯpetũt medicine. nigrũ vero est mortale. Nota q̃ si Jusquiamus debet recipi p os interius: ponendũ est semẽ. si exterius herba. Et semen maioris est efficacie. Virtutẽ habet ypnoticã idest somniferã. ⁊ ꝯstringendi ⁊ mortificãdi. Ad somnũ prouocãdum in acuta egritudine: fiat fomẽtũ ex aq̃ decoctiõis herbe e9 circa frõtẽ tẽpora ⁊ pedes. Fiat etiã ablutio. postea fiat hoc emplastrũ: puluis seminis subtilis cũ albumine oui: et lacte mulieris puellã nutrientis ⁊ modico aceto: ⁊ fronti et timporibus apponatur. Item ad lacrimas cõstringẽdas fiat idẽ emplastrum. Cõtra dissinteriã fiat emplastrũ ex ipa herba ⁊ supponatur: dolorẽ eni tollit. Cõtra dolorẽ dentiũ: semina sup carbones ponãtur ⁊ patiens fumũ p os recipiat: ⁊ teneat supra aquã ⁊ apparebũt q̃si vermes supnatãtes. Semẽ superpositum denti in cã calida dolorẽ tollit. Et nota q̃ per decem annos seruari potest.

De ysopo.

Ysopus est calidus ⁊ siccus in 3° gradu. virtutẽ habet secũdum flores et folia: nõ secũdũ radices diureticã dissoluendi cõsumẽdi et attrahendi. Cõtra frigidã tussim valet vinũ decoctionis ei9 ⁊ ficuũ siccarũ. Item vinũ decoctionis e9 ⁊ seminũ feniculi: dolorẽ stomachi ⁊ intestinorũ tollit. Fomentũ factũ ex aq̃ decoctionis eius: matricẽ

a superfluitatibus mūdificat et abstergit. Idem facit suppositoriū ex puluere eius ꝛ oleo muscelino puluis eius: vel ipsa herba in testa calefacta ꝛ supposita capiti p se vel in sacello. valet otra frigidum catarrum ꝛ casum vue. Cōtra vuā fiat gargarismus ex aceto decoctionis eius. Itē ipsa herba in vino decocta ꝛ cathaplasmata: dolorem tollit ex ventositate.

De yrinciis.

Yrincii ꝛ saluinca eadē ē herba multū spinosa de quorū radicibus fit zinziberatū hoc mō. in duabus libris mellis: ꝛ vna yrinciorū mūdatorū vel pastinate ponat' vncia vna ꝛ dimidia vel due zinziberis: vel medietas piperis tātū. hoc modo lauētur yrincii ꝛ abiciat' lignum quod est interius. deinde optime coquātur. vel prius coquant' ꝛ postea abiciatur lignum. deinde minutatim incidātur: ꝛ posito melle ad ignem ꝛ optime despumato. ponāt' in eo yrincii. ꝛ zinziber siue piper: ꝛ vsq₃ ad spissitudinē cōgruam buliant. ꝛ si in fine decoctionis addatur puluis seminis eruce ꝛ pinei: erit optimū ad coitū ꝛ membri erectionem.

De Jaro.

Jarus qui alio nomie dicitur barba aron vel pes vituli. Calidus ꝛ siccus est in 2° gradu. In locis siccis ꝛ hūidis mōtuosis ꝛ planis inuenit' in hyeme ꝛ estate. magnam habet efficaciā: sed folia maiorē: secūdum radices maximā: secundū quasdā tuberositates que colligūt' scindūtur ꝛ desiccantur. Virtutē habet dissoluēdi relaxādi ꝛ extenuandi. Cōtra tumorem auriū: ipsa herba decoquat' cū tuberositatib9 ī vino ꝛ oleo: addito cimino: et fiat emplastrū ꝛ auribus superponat'. Cōtra frigida apostemata. ipsa herba tota cū tuberositate ꝛ anxungia veteri teratur. ꝛ postmodū in testa calefacta supponatur. Cōtra scrophulas nouellas herba ipsa cū anxūgia veteri ꝛ squilla vel anxungia vrsina si potest haberi teratur: ꝛ superponatur. ꝛ liberabitur si recētes fuerint. Ad faciē depurādam et cutim subtiliādam: ex tuberositatibus desiccatis fiat puluis subtilis ꝛ cū aqua rosata oficiatur: ꝛ ponatur ad solem donec tota aqua ōsumatur. ꝛ ita fiat ter vel quater vel ampli9 ex illo puluere solo. vel cū aqua rosarū facies illiniatur. ꝛ pl9 depurat q̄ ipsa cerusa. Item solus puluis ei9 carnē supfluā corrodit.

De yri.

Yris siue yreos vel gladiolus cui9 folia sunt similia ensi cū floribus purpureis vel albis. nā yris purpureū habet florē. yreos habet album. ꝛ sunt eiusdem virtutis. Radice tātū vtimur in medicinis. In fine veris colligitur ꝛ siccatur ꝛ p duos annos seruatur. Calida ꝛ sicca est in 2° gradu Virtutē hab₃ diureticam. vnde dissoluit ꝛ apit. contra viciū spiritualiū: ꝛ cōtra opilationē splenis epatis renū ꝛ vesice: ꝛ cōtra dolorē ex ventositate:

vinū decoctionis yreos iuuat. pul
uis eius leuiter sup̄fluam corrodit
carnē. Ad pannū oculoꝝ: fiat col
liriū ex puluere eius ⁊ aq̄ rosacea.

De liquiricia.

Liquiricia ē radix cuius
dam herbe que desiderat
terrā bene solutā: et p̄ci
pue sabulū: ut ī eo facile
crescat ⁊ multas ꝓducat radices.
que si plātat᷑ facilime cōprehēdit:
⁊ circa se multū pullulat. ⁊ forte si
hasta eius adhuc tenera flectatur
ad terram ⁊ opiatur: conuertet᷑ in
radicem. sicut accidit in menta et
ruta ⁊ gramine. Calida ē ⁊ hūida
tēpate Eligēda ē nō nimis grossa:
nec multū tenuis: interius crocea:
nō puluerizabilis. nigra vero ⁊ al
ba ē abicienda. Suc⁹ eius ē eiusdē
efficacie ⁊ etiā fortioris: q̄ hoc mō
fit. cū viridis est bene conterat᷑: et
in aqua buliat: ⁊ decoquat᷑ usq̄ ad
ꝯsumptionē fere: postea exprimat᷑
Valet contra omnia vicia pecto
ris decoctio eius in aqua. ⁊ contra
periplemoniā ⁊ pleuresim. Item vi
nū decoctionis eius valꝫ cōtra tus
sim. Ad idē valet electuariū cōfec
tū ex suco liquiricie ⁊ melle. Item
liquiricia masticata et sub ligua re
tenta: sitim et aspitatem lingue et
gutturis mitigat.

De Lilio.

Lilium plantatur de mē
se Octobris ⁊ Nouēbris
in terra pingui ⁊ bn̄ sub
acta. nā accipiūtur spici
siue bulli ei⁹ virides vel sicci: ⁊ po
nūtur p̄ vnā spānam vel vnū pedē
quod est melius sepati: sicut fit de
alleis. Itē dicit aristoteles ꝙ si has
ta Lilii quādo nondum aptū est se
men vel flos eius flectat᷑ in terrā:
ita ꝙ cepa non eradicetur ⁊ coopia
tur terra: infra paucos dies emit
tet in quolibet nodo haste cepam p
uulam: sicut sunt bulli eius. Cali
dū est ⁊ humidū. Aliud est domes
ticum: aliud siluestre. sed siluestre
aliud gerit florē purpureū: quod ē
efficacius. aliud est habēs croceū.
Domesticū aūt cū axungia veteri
tritū: vel cū oleo coctū ⁊ superposi
tū: frigidū apostema maturat. Cō
tra splenis duriciē: radix Lilii in
multa quantitate cū branca vrsina
⁊ radice euisci ponat᷑ ī vino ⁊ oleo
p̄ decē dies: ⁊ postea colet᷑: addita
cera ⁊ oleo fiat vnguētum. Ad
faciem colorādam: accipe tuberosi
tates radicis Lilii agrestis: ⁊ sicca
⁊ puluerē inde fac: ⁊ distempa cū
aqua rosarū ⁊ desiccetur. quo fcō
ter vel quater illū puluerē solū: et
cū aqua rosacea ꝯfectū: ducas sup
faciē. Itē abluēdo mūdabit faciē:
⁊ remouebit contractionē rugarū.
Item dicit Dyascorides ꝙ folia
eius decocta ⁊ imposita: valent ad
loca cōbusta. Idē facit radix eius
si trita cū oleo apponatur: q̄a vir
tus eius mitigatiua est. Itē educit
purgationē menstrualē: quia est a
pertiua: ⁊ est tumoris repressiua. et
ideo valet cōtra apostema ex vēto
sitate: si radix eius trita cū oleo se
pi⁹ apponatur. Plini⁹ aūt dicit:
ꝙ cepe cū vino sanāt ictus serpētū
⁊ fungorū maliciā ⁊ venenū. decoc
te in vino et oleo admixte: clauos
pedū ⁊ nodos soluūt: pilosq̄ locis

adustis reddunt. In vino etiā coc te addito melle venis præscisis sub veniūt. folia ipsius cocta in vino vulnera sanāt. Ex floribus ei9 fit oleum ⁊ aqua sicut ex rosis. et est fere eiusdem virtutis cum oleo et aqua rosarum.

De lingua canis.

Lingua canis calida ē et humida i primo gradu. Folia habz parua ⁊ acu ta: lingue canis similia. viridis multe ē efficacie. exsiccata nullius. Virtutē habet incitandi libidinē ⁊ humectādi. Herba ista cū carnib9 cocta vel cū oleo cocta vel sanguine: libidinē incitat. valz etiam decocta addito zucaro: con sumptis. Cōtra siccitatē pectoris detur aqua decoctionis ipsi9 ⁊ ad dito dragaganto magis valet.

De lapacio.

Lapaciū idest acetosa uel rumese calida ⁊ sicca est in 3° gradu vel in 2° secū dum Auicen. Est aūt la paciū triplex scilz acutū: acuta ha bens folia. ⁊ hoc efficaci9 est. et est lapaciū domesticū lata habēs folia ⁊ magis cōpetit vsui. Itē est roton dum rotōda habēs folia. Virtutē habet dissoluendi ⁊ relaxandi api endi ⁊ extenuandi. Cōtra scabi em suc9 lapacii acuti ⁊ oleū musce linū ⁊ pix liquida simul buliant: postea coletur: ⁊ colature addatur puluis tartari et fuliginis. et fiat vnguentū quod satis cōpetens est scabiosis. Auicen. dicit ꝙ radix cū aceto cocta ꝯfert scabiei vlcero se et ipetigini. tur ei9 decoctio cū aq̄ calida prurituī. ⁊ similiter ipamet in balneo est optima. Cōtra impe tiginē et serpiginē fiat decoctio su ci lapacii cū puluere auripigmēti.

Ad apostema maturādū: lapaciū rotondū tritū ⁊ i oleo decoctū vel cū anxungia superponatur. ad rū pendū eodē modo supponatur acu tū. Vrinā prouocat in multa quā titate. Aqua vel vinū decoctionis ei9 soluit opilationē splenis ⁊ epa tis. Contra scrophulas nouellas: fiat emplastrū ex lapacio acuto et anxungia simul tritis. Contra lū bricos: valet suc9 ei9 datus cū mel le. Contra flegma habūdans in ce rebro: suc9 eius cū suco rute in mo dica quantitate naribus iniciatur in aere calido vel in balneo. Item lapaciū crudū vel coctum comestū valet scabiosis.

De lactuca.

Lactuca seri ⁊ transplāta ri potest fere toto tempo re anni: in terra pingui subacta p se ⁊ mixtī cū a liis herbis Et que sata fuerit in au tūpno: vtiliter plātatur mense De cembris circa areas aliarū herbarū q̄ tūc serūtur. ipa enī nō timet gelu sed robozat' ex eo. ⁊ erit bona post hyemem cum aliis herbis quousq; semen ꝑducet. Sed q̄ sunt de na tura paruarū non transplantātur.

Que vero sunt ex magnis que ro mane dicūtur que habēt alba sēia: transplātari debēt vt crescāt ⁊ dul cedinem habeant. multum iuuant' irrigatione tempe siccitatis. Lac tuca frigida ē et humida tempate.

Alii dicunt q est calida et humida teperate. et ideo est melior aliis herbis: et teperatissima respectu aliarũ herbarũ. Sanguinẽ bonũ generat: et copiam lactis. q si nõ lauetur aq: melior est. lactuca eni cito digerit et vrinã puocat. et extiguit colerã. et ebulitionẽ sanguinis refrigerat. et somnũ iducit Itẽ valz otra calidũ apostema. Capitis dolorẽ de colera rubea seu sanguine factũ ãputat cathaplasmata. sz cocta pl9 q̃ cruda fit vsui oueniẽs. qa ei9 lac calore ignis minuit: p qd somnũ erat iducens. sed colericis tam cruda q̃ cocta cõpetit. In exordio suo fit vtiliori stomacho: et ad augmentandũ lac mulieris vel sperma viri cõuenientior. Sed cũ induratur et copiã lactis nõ habuerit. ei9 humiditas minuitur et fit amari saporis. vnde fit aptiua: sanguinẽ tñ pessimũ generat. idcirco ea assuescẽtib9 fit nociua. quia tenebrositatẽ oculis facit: spermatis materiam corrũpit. sed cũ est adhuc tenera: valet multum in febrib9 elixata vel cruda. In aceto cocta addito croco soluit opilationẽ splenis et epatis.

Ad prouocandũ somnũ: semen cõficiatur cũ lacte mulieris puellã nutrientis: et cũ albumine oui: et fiat emplastrũ sup timpora. Itẽ puluis seminis eius cũ lacte somnũ puocat. Idem facit febricitantibus datus cũ aqua calida. Cõtra calidũ apostema cõficiatur cũ rosa et superponat: et destruit ipm. Itẽ cathaplasma frondium ipsius habentibus herisipulã subuenit. Item semen eius datũ in potu. sepe pollutionẽ patiẽti: celeriter succurrit. Itẽ est quedam species lactuce agrestis que lõgiora et strictiora habet folia subtiliora et aspiora: et minus viridia. et hec est amara. et ẽ maioris caliditatis et siccitatis q̃ domestica.

Itẽ dicit Plinius: q ẽ spẽs q̃dam lactuce sponte nascẽtis quam caprinam quidã vocant. qua proiecta i mari: ptinus necantur pisces qui sunt in circuitu vicini. Item est q̃dam species lactuce que nascitur i aruis: cui9 folia trita cũ polẽta cõfert visceribus. et hanc greci vocãt ysopon. Item est alia spẽs q̃ crescit in siluis quã vocãt scaucon. cuius folia trita cũ polenta vulnerib9 psunt. sanguinẽ stringũt. et putrescentia vulnera sanãt. Est et alia spẽs lactuce habẽs rotonda folia et breuia quã multi bãciã vocant. cuius sucus si accipitur ab accipitribus scalpẽdo herbã extrahũt: et intingẽtes oculos discutiũt obscuritatẽ et caliginem cũ senescũt. cui9 herbe sucus sanat õnia vicia: et maxie q̃ndo ei lac mulieris admiscetur. Serpentũ morsibus et scorpionũ ictib9 medetur: si sucus eius cũ vino potetur et folia trita super vulnus emplastrentur. omnẽ enim inflationẽ discutit et compescit.

De lentisco.

Lentiscus calide et sicce oplexionis est. Virtutẽ habet cõsolidandi et cõstringendi. Contra fluxum menstruorũ et dissinteriã et vomitũ ex debilitate virtutis cõtentiue. fasciculi facti parui cũ foliis decoquãtur in aceto: et pectini et renib9 cathaplasma factũ superponat.

contra vomitũ super furculã pectoris. Alius vsus cõtra predicta. teneritates lentisci buliant vsq; ad aceti cõsumptionẽ. deinde siccetur ꝛ fiat inde puluis ꝛ detur in cibis ꝛ potibus. Contra vlcerationẽ virge. puluis factus ex foliis eius sup testam calidã desiccatis et puluerizatis: vlcera ꝛ saniem cõsumit. sed nõ debet poni nisi quãdo est sanies. Cõtra vlcerationẽ oris ꝛ lingue ꝛ labiorum in febre acuta: fiat decoctio foliorũ eius in aceto: ꝛ patiens sepe gargarizet.

Dũ laureola.

Laureola est herba multũ laxatiua calida ꝛ sicca i quarto gradu. Cuius fructus siue semẽ est rotondũ subrufum ad quantitatẽ piperis quod dicitur cocogridiũ vel coconidiũ qđ est adhuc magis laxatiuũ q̃ laureola. et tamen ipa est multũ laxatiua. Et purgat flegma ꝛ viscosos humores principaliter a remotis ptibus: ꝛ iuncturis mẽbrorum. secũdario melancoliã. Unde valet sciaticis: arteticis: ꝛ podagricis. Itẽ contra apoplexiam ꝛ paralesim. Usus eni eius est cũ aliis medicinis scilȝ in oximelle iuliani ꝛ similibus. Datur etiã in apogimatibus. per se vero nõ datur. quoniã habet naturam vlcerandi intestina ex nimio suo acumine. Si tamen p se vti volum⁹: decoctionẽ eius damus addito gũmi arabico et mastice: ut malicia eius reprimatur. Nõ est dãda nisi eis qui difficiles sunt ad soluendum ꝛ carnosum ventrẽ ꝛ intestina habentibus. Et eiusdẽ virtutis est semen eius.

De lappa.

Lappa est herba que habȝ in summitatibus capitella vestibus valde adherẽtia. Lappe multe sunt species omnes medicinales. Nam Plini⁹ dicit q ictibus scorpionũ medẽtur: nec feriũt hominẽ si iunctus fuerit suco eius. Decoctio radicis eius cõfirmat dentes si tepida in ore teneatur. semẽ eius multa vicia stomachi curat. Reiciẽtib⁹ sanguinẽ pdest. dissinterie subuenit. nam radix eius cũ vino sistit. ꝛ folia adiecto sale soluũt.

De leuistico.

Leuisticus est calidus et siccus in 2° gradu. Cui⁹ semen leuisticus appellatur. Semen nõ herba uel radix in medicinis ponit᷑. Uirtutem habet diureticã apiendi ꝛ extenuandi. vnde vinũ decoctionis e⁹ contra opilationẽ splenis ꝛ epatis valet. Aqua decoctionis eius valȝ contra dolorẽ stomachi ꝛ intestinorum prouenientem ex ventositate. Puluis etiã eius cũ puluere ciminj datus ad predicta valet.

De melonibus.

Melones desiderãt talem terram ꝛ aerem qualem citrulli vel cucumeres. sed min⁹ pinguẽ ꝛ min⁹ stercoratam. vt saporosiores et solidiores fiant: ꝛ citius maturentur. Et eodem mõ ꝛ tẽpore plantari debẽt. ꝛ cũ nati sunt irrigari nõ egẽt.

Ex hiis quidam sunt lõgi: qui co meduntur maturi scilicet cũ incipiunt redolere ⁊ crocei fieri. ex qbus grexescbi qui habent semina valde pua sunt ceteris melonũ generibus nobiliores et meliores. Alii vero sunt subtiles virides valde longi: ⁊ quasi omnes curuati: ⁊ vocantur melãguli. qui comedũtur acerbi sicut citrulli. et sunt eiusdẽ saporis. sed sunt minus frigidi magisq; digestibiles. ⁊ ideo meliores citrullis esse dicũtur. Melones sunt frigidi ⁊ humidi in 2° gradu. ⁊ qui dulces sunt: tẽpate sunt frigidi. Auicẽ. dicit: q radix melonis eodẽmõ est vomitiua quo dictũ est de radice citrulli ⁊ cucumeris. Oportz aũt vtentẽ melonibus: vt melo nõ pcedat aliquod aliud ciborũ. ne nauseam faciat. Sz Ysaac dicit: q eo comesto oportet aliquãtulũ exspectare donec sit digestũ anteq; alius cibetur cibus. Et dicit Auicen: q melo est tarde digestionis nisi quãdo comeditur cũ eo quod est interius eius. ⁊ ipius nutrimentũ est rectius. et ei⁹ humor est cõuenientior q̃ citrulli ⁊ cucumeris. Sed cũ melo corrũpitur in stomacho ouertit᷑ ad naturã venenosam. oportet ergo vt cũ grauat: extrahatur velociter. ⁊ de his q̃ iuuãt post eoꝝ comestionẽ in colericis sunt oxizacra maratrum mastix. Flegmatici vero accipiãt oximel zinziberũ cõditũ: aut zinziberũ solum aut dyaciminũ: et purum bibant vinũ. Semẽ autem melonũ mũdatũ: vrinã pꝛouocat: ⁊ renes ⁊ vesicã mũdificat ab arenis ⁊ lapidibus: vt experiri potest.

De meliloto.

Melilotũ calidũ ⁊ siccum est in primo gradu. Herba ẽ cui⁹ semẽ simili mõ appellatur. ⁊ dicit᷑ etiam corona regis: quia format᷑ ad modum semicirculi. Semẽ cũ ipis corticibus in medicinis ponitur. quia adeo puũ est ⁊ coherẽs: q vix separi potest. Virtutẽ habet ɔfortandi ex aromaticitate: et diureticam ex subtili substãtia. Vinũ decoctionis eius digestionẽ confortat: ventositatẽ excludit: opilationẽ vesice ⁊ renũ aperit. Semẽ eius in brodio ⁊ cibis positum: eos boni saporis ⁊ odoriferos facit.

De mercuriali.

Mercurialis idest linochitis frigida ⁊ humida est i pⁱo gradu. Viscosam habz substantiã. vnde lenificando educit coleram ab epate stomacho ⁊ intestinis. Datur autẽ sucus non coctus cũ zucaro: quia vim laxatiuã amittit in partem.

De malua.

Malua frigida ⁊ humida est in 2° gradu. Cui⁹ duplex est maneries: scilicz domestica que subtiliorem ⁊ frigidiorem habet hũiditatẽ. Et ẽ siluestris: q̃ dicit᷑ maluauisc⁹ ⁊ bismalua crescens altius: que minus est frigida ⁊ humida. et habet substantiã viscosam. Cõtra calidũ apostema in principio folia malue terantur ⁊ superponantur ad maturandum. et terãtur cũ anxũgia porcina recenti: ⁊ sup tegulã calefacta

ponantur. hoc etiā valet cōtra du
riciem splenis ⁊ epatis. Fomentum
decoctionis circa pedes ad prouo
candū somnū in acutis febribus:
multum valet. Malua cognata et
comesta ventrem soluit. valet etiā
in febribus propter cōstipationem
vētris. ex aqua etiā ipsius cōpetēs
fit clistere. Maluauiscus plus
mollificat ⁊ maturat: si folia sola
⁊ magis radix cū axūgia trita ali
quantulū calefacta: apostema ma
turat ⁊ duriciem mollificat. Herba
etiam cocta cum radice vsq; ad cō
sumptionem aque apparebit q̄dā
viscositas: que superposita aposte
matibus maturat ⁊ duriciē remol
lit ⁊ relaxat. ⁊ ex aqua addita cera
⁊ oleo fit vnguentū ɔpetens ad p̄
dicta. Aqua decoctionis eius se
minis ⁊ malue valet contra tussim
siccam. ɔfert etiam ethicis. semina
etiam saccellata in oleo decocta du
riciem soluunt ⁊ mūdificant. Ysi
dorus p̄terea ⁊ Plinius dicūt: q̄ si
aliquis se inunxerit suco malue ad
mixto cū oleo. a puncturis apū le
di non poterit. nec patietur in mem
bris inunctis puncturā. neq; mor
sum scorpionis: nec etiam aranee.

De menta

Menta calida est ⁊ sicca ī
2° gradu. Cui9 tres sunt
species. Est enim que
dam domestica que pro
prie ortulana dicitur: ⁊ hec medio
criter calefacit ⁊ confortat. Et est
alia siluestris que mentastrum dici
tur: ⁊ magis calefacit. ⁊ est mēta q̄
lōgiora ⁊ latiora habet folia ⁊ acu
tiora: ⁊ hec mēta romana vel sarra
cenica ⁊ vulgariter herba sancte ma
rie vocatur: ⁊ hec magis diuretica
est q̄ alie. Menta domestica ē her
ba facile se multiplicans: ⁊ cito de
terra pullulās ⁊ ascēdens. ⁊ cū has
tula in terrā reflexa: ⁊ cū ab humo
tecta fuerit: cōuertit' in radicem. et
cito ex se nouā producit prolē. hec
esui magis q̄ medicine competit.
⁊ viridis ⁊ exsiccata magne est effi
cacie. Deb; aūt exsiccari ī loco vm
broso. ⁊ p annū in multa efficacia
seruatur. Virtutem habet dissol
uendi ex propriis qualitatib9: ⁊ ɔ
fortandi ex aromaticitate. Cōtra
fetorem oris et putredinē gingiua
rum ⁊ dentiū: abluat' os ⁊ gingiue
ex aceto decoctiōis mēte ortulane.
Deinde fricent' ex puluere mēte sic
ce vel cū menta sicca. Ad appetitū
confortandum quando impeditur
ex frigidis humorib9 in ore stoma
chi existentibus: fiat salsamentū ex
aceto et menta et modico cynamo
mo seu etiā pipere. Cōtra vomi
tum ex debilitate virtutis cōtētiue
factū vel ex frigida causa: fiat de
coctio mente in aqua salmarina ⁊ a
ceto: et spongia intincta ori stoma
chi superponat'. ⁊ etiā ipam mentā
coctam patiens comedat. Contra
sincopi ex debilitate in febre ⁊ sine
febre siue ex materia siue ex q̄cunq;
causa: conterat' mēta cū aceto ⁊ mo
dico vino si sit sine febre. si cum fe
bre cū solo aceto: ⁊ in eo pone panē
assum ⁊ aliquantulū dimittatur vt
humectetur ⁊ applicetur naribus.
⁊ ex eo fricentur labia dētes gingi
ue ⁊ timpora. et ligetur sup venas
pulsatiles timporū ⁊ brachiorum.
Patiēs masticet etiā ⁊ hūorositatē

trāſglutiat. Cōtra coagulationē lac
tis: faſciculi coquantur in vino ꝛ o
leo: ꝛ mamillis cathaplaſment᷑. Et
nota ꝙ cum aliqua medicina dat᷑
contra venenū: debet dari cū ſuco
mente vel cū vino decoctionis eiꝰ
ſi nō habeas ſucū. Contra venenū
ſolus ſucus mēte romane: vel vinū
decoctionis vel ſucus cū melle cō
mixtus valet. Item valet ↄtra opi
lationē ſplenis ꝛ epatis et viarum
vrinaliū ex frigido hūore: ꝛ ex cali
do ſine febre. Sucus etiā eius cū
melle lumbricos interficit. auribus
inſtillatꝰ vermes necat. decocta in
vino ꝛ oleo herba ipſa et cathaplaſ
mata ſclireſim ſoluit apoſtematum
frigidoꝝ. Mentaſtrū ꝛ ſaluia deco
quātur in vino: ꝛ detur patienti cō
tra frigidam tuſſim vinū decoctio
nis ipoꝝ. Itē eius fomētum infri
gidatam matricē calefacit et mūdi
ficat. ſaccellatio facta ex puluere
eius: frigidū reuma capitis ↄſtrin
git. Romana menta pro ortulana
etiam poni poteſt.

De mandragora.

Mandragora frigida ꝛ ſic
ca eſt. ſed eius exceſſus
non determinat᷑ ab auto
ribus. Cuius due ſunt
ſpecies ſcilꝫ maſculus ꝛ femina: ſꝫ
vtraqꝫ idifferēter vtimur. Et qdā
vt Auicen. et alii dicūt feminā eſſe
formatā ad modū femine: maſculū
ad modū viri. quod falſum eſt. ſꝫ
maſculus habet folia longiora ꝛ fe
mina latiora. Quidā tamē opan
tur tales inſiciones vt decipiāt mu
lieres. Radicū autē cortices princi
paliter competūt vſui medicine. 2°
poma. 3° folia. Cortex radicis col
lectus ꝑ quatuor ānos ſeruatur in
multa efficacia. Virtutem habꝫ cō
ſtringēdi infrigidandi ꝛ emotho y
cam ideſt ſomniferā. In acutis fe
bribꝰ ad ſomni prouocationē pul
uis corticis eius conficiat᷑ cū lacte
mulieris puellā nutriētis ꝛ albumi
ne oui: ꝛ imponatur frōti ꝛ timpo
ribus. Contra dolorē capitis ex
caliditate: folia ipſius trita ſup tim
pora ponātur. inūguātur etiā oleo
mādragorato: quod ſic fit. Poma
mandragore trita in oleo comuni
diu macerētur: poſtea fiat aliquan
tula decoctio ꝛ colet᷑: ꝛ illud poſte
a erit oleū mandragoratū. qđ valꝫ
ad ſomnū prouocandū. ꝛ dolorem
capitis ex caliditate ſi frons ꝛ tim
pora inūguātur: ꝛ calorē febrilē re
primit. Item ipm oleū repcutit ma
teriam apoſtematū calidorū in pri
cipio. fructus etiā vel folia catha
plaſmant᷑ ſupra: vel ſaltem puluis
eius cū ſuco alicuiꝰ herbe. Contra
fluxum vētris ex impetu colere: ex
ꝑdicto oleo venter ꝛ tota ſpina vn
guatur. ꝛ iniciatur modicum cū ali
quo leui cliſteri. Auicen. dicit: ꝙ
macule fricate cū foliis eius delen
tur. ꝛ de lacte eius delentur lentigi
nes. Item ſtatim facit ſomnū: ꝛ po
ſita in vino inebriat vehementer.
Cura autē eoꝝ ꝛ omniū nocumēto
rum mandragore: eſt cū butiro mel
le ꝛ vomitu. Item nota ꝙ publice
predicat᷑ mādragorā habere virtu
tē impregnādi mulieres ſteriles ſi
ex ea comedant. Quod veꝝ nō ē ni
ſi forſan comedāt: cū ſterilitas eēt
ex ſupflua matricis caliditate. tūc
eni reduceretur ad tempamentum

matrix: vt semen viri non adura
tur in ea .

De meu .

Eu calidū ⁊ siccum ē in
2° gradu. Herba est cui9
semen simili nōīe appel
lat'. que pcipue medici
ne opetit. Per duos annos potest
seruari. Virtutē habet diureticā ex
subtili substātia sua. Vinū vel aq̄
decoctionis eius valet cōtra opila
tionem splenis ⁊ epatis ex frigida
causa. ⁊ strāguriā dissoluit. Aqua
vero cōpetētius dari potest in esta
te: ⁊ iuuenibus vinū in hyeme ⁊ se
nibus. Puluis meu cū semine feni
culi in cibo vel potu datus: vento
sitatem itestinoꝝ ⁊ stomachi exclu
dit. ⁊ digestionē confortat .

De marubio .

Arubium calidū ⁊ siccū
est ī 3° gradu. quod alio
nomine dicitur prassiū.
Folia ei9 pcipue opetūt
medicine. 2° radices ⁊ cortices. Her
ba suspēsa in vmbroso loco p annū
seruat'. Virtutē habet osumendi ⁊
dissoluēdi ex q̄litatibus ⁊ apiendi
ex amaritudine. Cōtra viciū pec
toris scilꝫ asma ex frigido et visco
so hūore: detur dyaprassiū. vel fi
at electuariū ex vna pte suci ⁊ quī
ta mellis dispumati: ⁊ fiat decoctio
aliquantula vsq ad spissitudinē:
⁊ postea ponatur puluis dragāti ⁊
gummi arabici ⁊ liquiricie: qd̄ erit
optimū contra viciū pectoris. vel
saltē puluis eius cōficiatur cū mel
le dispumato addito puluere liqui
ricie. Cōtra tussim: valet decoctio
eius ⁊ ficuū siccaꝝ. Contra strāgu
riam ⁊ dissinteriam: detur vinū de
coctionis eius ⁊ ficuū siccarū. Fiat
etiā emplastrū ex ipa herba cocta ī
vino ⁊ oleo: supra renes ⁊ pectinē.
Item valet cōtra colicā ex frigida
causa. Contra emoroydas īflatas
⁊ influentes: fiat encacisma ex aq̄
salsa ⁊ vino decoctionis ei9. ⁊ pos
tea fiat suppositoriū ex puluere e9
cōfecto cū melle. vel fiat decoctio
pulueris vel suci eius cū oleo mus
celino: ⁊ bombix intincta suppona
tur. Cōtra lumbricos detur pul
uis eius confectus cū melle. cōtra
vermes auriū sucus eius auribus
iniciatur. Contra splenis viciū:
cortices cū ipsa herba macerent' p
xv. dies in vino ⁊ oleo: postmodū
fiat decoctio et coletur et colature
addat' cera ⁊ oleū: ⁊ fiat vnguētū.

De maiorana .

Aiorana calida ⁊ sicca ē
in 2° gradu. Alio nomīe
dicitur esbriū. cui9 flos
⁊ folia cōpetūt medicīe.
Colligitur in estate cū floribus: et
in vmbroso loco siccatur: ⁊ p annū
seruatur. Virtutem habet cōfortan
di ex aromaticitate. dissoluendi ⁊
osumendi ex qualitatibus. ⁊ etiam
mundificandi. Puluis maiorane
in cibo datus vel vinū decoctionis
eius: stomachū infrigidatū calefa
cit ⁊ digestionē confortat. Flores
⁊ folia in testa calefacta ⁊ in saccel
lo posita ⁊ loco dolēti superposita:
dolorem ex vētositate prouenientē
soluūt. Item capiti superposita:
valet contra reuma capitis. Item
nota ꝙ mures libenter insidiantur

radicibus eius : inde medicinam querentes .

De napo .

Napus ōnem fere aerē patitur. Terram desiderat pinguem: ⁊ in solo sicco ⁊ tenui ⁊ denso ⁊ fabuloso melius nascitur. Loci proprietas napū in rapam ⁊ ecōuerso trāsmutat. sed vt optime ꝓficiat subactum solū stercoratū ⁊ versatū q̄rit. ⁊ in illis locis optie ꝓuenit ī q̄bus segetes eo anno fuerunt . Si spissi sunt nimis: interuelles aliquos vt alii roborent̄: quos in locis vacuis transferre poteris . Serunt̄ circa finem Julii: ⁊ toto tempore mēsis Augusti. si pluuie desunt: irrigatione iuuentur. Possunt etiā comode seri inter milium ⁊ panicū maxime serotinū. ī secūda sarculatione ipius iuuatur napus ⁊ rapa. Ex napis nobilioris saporis sunt illi : q sunt longi ⁊ fere rugosi. nō grossi nec multas radices habētes: sꝫ vnā tantū acutam ⁊ rectā . Ex napis fiūt optima cōposita cū raphano ⁊ modico sale aceto melle ⁊ sinapi et speciebus odoriferis. ⁊ sine spēbus possunt fieri satis bona. Calidi sunt in 2° gradu. ⁊ multū nutriunt: sed dure digerūtur. mollem ⁊ inflatam minus tamē q̄ rape faciūt carnem. qui si aqua coquātur ⁊ illa reiecta recoquāt̄ ī alia: duricies sue substantie temperat̄. ⁊ mediocriter inter bonū ⁊ malū generāt nutrimētum. Qui bene cocti non sunt: difficile digeruntur. ventositatē faciūt. ⁊ in venis ⁊ poris opilationē. Jdcirco vtiles sunt si bis coquātur: ⁊ vtraq̄ aqua ꝓiecta: in alia recoquātur cum pinguissima carne .

De nasturcio .

Nasturcium calidū et siccum ē in quarto gradu. Semē eius precipue cōpetit medicine. p quinq̄ annos seruat̄. Herba etiā viridis multe ē efficacie. sicca modice. Virtutem habet cōsumendi ⁊ dissoluēdi ex qualitatibus suis. Cōtra paralesim lingue cū opilātur nerui et replentur ex hūiditatibus: vt accidere solet in acutis febribus: semē nasturcii masticetur ⁊ superponat̄ lingue . Contra paralesim alioꝝ membroꝝ: semē nasturcii in saccello positū ⁊ in vino decoctū mēbro dolenti superpositū valet. ipa etiā herba decocta cū carnibus ⁊ comesta valet . Contra humiditatē superfluam cerebri vt in litargia: prouocet̄ sternutatio ex puluere semis nasturcii narib⁹ apposito. Cōtra relaxationē vue: fiat gargarismus ex aceto decoctionis eius ⁊ ficuum siccarum . Cōtra yliacā passionē ⁊ colicā ex frigida causa: semen ei⁹ in saccello positū ⁊ in vino decoctū superponatur. Ad idem valꝫ ⁊ ad stranguriā: herba ipa decocta in vino ⁊ oleo superposita . Contra tenasmon ex humore conglutinoso cum anus tumet: pluries superponatur ano. Renes etiam inūguantur melle et superspergatur pulnis seminis ei⁹ et cimini ⁊ colofonie .

Sequitur aliud capitulum .

De nenufare .

Enufar est frigidum et humidū i 2° gradu. Herba est lata habēs folia q̄ in aquosis inuenitur locis. Cui9 duplex ē maneries: vna purpureos habēs flores: ⁊ alia croceos que non est adeo bona. Flos competit vsui medicine. In Septembri colligitur. ⁊ per duos annos in multa efficacia conseruatur. Ex floribus fit syrupus precipue cōtra acutas febres. ⁊ pro distēperato in caliditate: flores decoquātur in aqua addito zucaro ⁊ fiat syrup9

Cōtra dolorē capitis ex caliditate: sarraceni ponūt in aqua p noctē vnam: ⁊ mane talem aquā cū floribus naribus applicant.

De napello.

Napellus ē napo marinus in litore maris crescens. ⁊ est venenū pessimum ⁊ pniciosum. quod in summo caliditatis ⁊ siccitatis est. Linitum delet maculas cutis. ⁊ cū in potu ponit' rectificatū studio medicine valet contra lepram. Est autē venenū homini bibenti vltra vnciam dimidiā: ⁊ minus hoc interficit hoīēm. Et quod miraculosum est: est quidam mus qui pascitur ⁊ inuenitur iuxta ip̄m. ⁊ ille mus est tyriaca contra venenū ip̄ius napelli.

De nigella.

Nigella calida ⁊ sicca est in tertio gradu. Semen est cuiusdā herbe que in locis paludosis et inter frumentū repitur. Semen p decem annos seruatur. Est aūt rotondū ⁊ planum subrufum ⁊ subamarū. Unde habet virtutem diureticā ex amaritudine. dissoluēdi ⁊ cōsumēdi ex suis qualitatib9. Emplastrū factum ex farina nigelle ⁊ suco absinthii circa vmbilicū et precipue pueris: lūbricos necat. Maiorib9 conficiatur cū melle ⁊ detur farina nigelle facto cū aceto tepido et aurib9 insufflato vermes necat. Unguētum nigelle: in multa quātitate fiat decoctio in forti aceto vsq3 ad cōsumptionē ⁊ aliquātulā spissitudinem: ⁊ tunc addito oleo fiat q̄si vnguentum quod optimum est ad scabiē. ⁊ impetiginē de facile tollit.

De origano.

Origanū calidū ⁊ siccum est in 2° gradu. Alio nomine dicitur golena. Cuius duplex est maneries scil3 origanum agreste qd̄ latiora h3 folia: ⁊ forti9 operat'. ⁊ ē domesticum quod in ortis repitur: ⁊ minora hab3 folia ⁊ suaui9 opatur. qd̄ in medicinis ponitur. Colligitur aūt in tempore productionis florū ⁊ in vmbra suspenditur ⁊ siccatur. ⁊ folia cū floribus debent in medicinis poni abiectis stipitib9. p annum seruatur. Virtutē habet dissoluendi consumēdi ⁊ attrahendi. Contra frigidū reuma capitis: folia cū floribus in testa sine liquore bene calefacta in saccello ponant': ⁊ saccellū capiti superponat'. ⁊ patiens bene cooperiat' pannis vt caput sudet. vinū decoctionis gargarizatum: gingiuarū ⁊ fauciū consumit humiditatem. Cōtra frigidū asma detur vinū decoctionis eius

⁊ ficuū siccarū. vel puluis eius cū melle siccatus ⁊ cōfectus: detur cū aqua calida. Vinū decoctionis eꝰ digestionē cōfortat: dolorē stomachi ⁊ intestinorū excludit. Item fasciculi facti ex herba eius decocti in vino ⁊ renibus suppositi: stranguriam ⁊ dissinteriam soluūt.

De porris.

Porri sustinēt fere omnē aerem. ⁊ terrā desiderant mediocriter solutam vt optime proficiāt. ⁊ pinguem ⁊ stercoratam. Seruntur aūt in locis calidis ⁊ tēperamento ꝓximis de mēse Decembris. In temperatis ⁊ frigidis de mense Ianuarii Februarii ⁊ Martii cū terra fuerit ad equalitatē redacta. Hec autē satio fit aut sola aut cū aliis herbis mixtim: in terra optime culta ⁊ desuper letamine coopta. Hec semina sunt spisse spergēda: deide euellūtur primo grossiores porrine. nec aufertur aliquid de suis radicibꝰ cū sulcis plantantur. sed quādo cū palo debent plātari: abscindūtur radices quasi vsq̄ ad ipam porrinā ⁊ summitas foliorū. Et plantatur de mēse Aprilis ⁊ Mai ⁊ p totū mēsem Iunii. sed ⁊ plātari pñt de mēse Iulii Augusti Septēbris et Octobris: ⁊ erūt vtiles in sequenti mēse Martii ⁊ Aprilis. nec in plantatione porrorū querenda est mollis terra: sed mediocris ē optima. ⁊ satis bona est illa que fuerit sicca fere. Fit autē duobus modis porrorum plātatio. vno mō sulcis: vt Bononie moris est. ut scilꝫ p vnā completā spannā vnꝰ sulcꝰ ab altero distet: ⁊ porri sint abinuicem in sulco iacētes positi quaternis separati digitis. ⁊ cū fit sequens sulcus: terra trahitur sup poros ⁊ pedibꝰ suauiter cōculcatur. Secūdo autem mō plātantur palo scilꝫ vt optime pastinatis ⁊ dispositis areis: fiant foramina cū palo grosso fere vt lancea ⁊ cōcaua per vnā spannā ⁊ vltra vno semisse distātia: in quibus ponūtur ꝑparate porrecte. nec foramina replētur aut quicq̄ terre in eis ponitᷣ: sꝫ elapsis tribus septimanis cum herba in eis nascitᷣ sarculantur: ⁊ herbis mūdantᷣ. Et fertur φ porri sic plātati sint meliores aliis. nec possunt facile furti euelli sed hic modus laboriosus existit. Item hoc modo plātantur optime iter cepas iā q̄si grossas. ⁊ euulsis cepis sarculantur: ⁊ inueniūtur optime prouenire. Cū euellūtur: aliq in vno loco relinquūtur ⁊ pro seminibus reseruātur. Cuiꝰ quidē semina possunt per trienniū illesa seruari suspensa. Calidū ⁊ siccum est in 3° gradu. secundū cibū illaudabile est. nocet eni stomacho faciens inflationē ac vētositatem. ⁊ cū sui acumine neruos eius mordet. Hꝫ etiā ꝓprietatē faciēdi fumū nigrū melācolie ptinētem: qui ad caput saliens visui tenebrositatē facit: atq̄ somnia terribilia et timorosa inducit. Vnde caueant ab ipo colerici maniaci ⁊ opilationem in capite habentes. Sed diligentes eosdem comedere: accipiant post eas lactucas ⁊ portulacas endiuias ⁊ similia: vt eoꝝ calor temperetur. ab istis autem elixentur aut ter lauentur et esui postmodū dentur. Valent tñ

T[illegible]

secundum medicinam. Crudi enī comesti canales pulmonis de grossis mundificat humoribus. ⁊ opilationē epatis apiūt. Item sucus porri cū aceto oleo ⁊ thure narib9 missus: sanguinē ex eis fluentē stringit: eis scilicꝫ qui frigide sunt nature. Item in aure distillatus dolorem de frigiditate ⁊ hūiditate factum placat. Item porꝝ crudum cathaplasmatū sup morsum serpentū bene prodest. Item coctū ⁊ cū oleo sisanicleo vel amigdalo conditū: venerem suscitat. Plini9 aūt dicit: ꝙ porrum contritū cū melle emplastratū sup vulnera sanat ea. Cū vino bibitus sucus lumborum dolorē soluit. cū sale mixtum vulnera cito claudit ⁊ sanat. duricies relaxat et rupturas cito cōsolidat. Itē porrum crudū valet contra ebrietatem: ⁊ stimulat venerem Item solo odore fugat serpētes ⁊ scorpiones. Item valet contra dentiū dolorē ⁊ eoꝝ interficit vermes. sed aciē oculorū hebetat: stomachū grauat: sitī creat: sanguinē incēdit ⁊ inflāmat: si ex eo nimiū comedatur. Semen porri sicci9 est ⁊ fortioris actiōis. de quo tres dragme potui date cū duabus seminis allei: mire sanguinem de pectore screantibus fluentē stringit.

De papauere

Papauer serit' mēse Septembris in locis calidis ⁊ siccis. Tempatis vero ⁊ frigidis: mense Januarii Februarii Martii ⁊ Nouēbris. Potest etiā cum aliis herbis seri. ⁊ est frigidū ⁊ siccū in primo gradu. Cuius duplex ē maneries albū scilicet ⁊ nigrum. Albū frigidū est et humidū. nigrum frigidū ⁊ siccum ⁊ magis mortificat. Semē eius collectū per. x. annos seruatur. Virtutem habet inducēdi somnū leniēdi ⁊ mortificandi. Ad somnū prouocandū: fiat emplastrū ex semine vtriusqꝫ vel alterius cū lacte mulieris ⁊ albumine oui circa timpora.

Mulieres salernitane dāt pueris puluerē seminis papaueris albi cū proprio lacte. Semen autē papaueris nigri nō debet dari: quia magis mortificat. Contra calida apostemata in principio. ⁊ cōtra calefactionem epatis: semē papaueris vel ipsa herba trita conficiat' cū oleo rosaceo ⁊ superponatur. Contra siccitatem mēbrorū vt est in ethica ⁊ in aliis infirmitatibus. oleū violaceū calefacit aliquātulum. ⁊ puluis papaueris albi ɔficiatur cū eo ⁊ inūguatur spina p totū. Ad idē contra siccitatem pectoris multum valꝫ dyapapauer quod ex eo principaliter fit. Dicit autē Plinius Dyascorides ⁊ Macer: ꝙ ex suco foliorū ⁊ capitelloꝝ eius fit opiū. Vnde somn9 febricitantiū prouocatur. quod cū cautela dari debet: quia multū opilat ifrigidat ⁊ mortificat. ⁊ maxime nigrū papauer.

De pencedano.

Pencedanus est herba q̄ alio nomie dicit' feniculus porcin9: que calida ē ⁊ sicca. Et vinū decoctionis eius valet cōtra stranguriā dissinteriā opilationem splenis et epatis. Herba etiā eius decocta in

vino ⁊ oleo: ⁊ cathaplasmata sple
ni ⁊ epati: duriciē eoꝝ remollit.
Cōtra frigidos humores in spūali
bus existentes: detur aqua decocti
onis eiꝰ ⁊ ordei. ⁊ si sint multū fri
gidi detur vinū decoctionis eius ⁊
suci liquiricie.

De petrosillino.

Petrosillinum seri potest
de mense Decembris Fe
bruarii Martii et Apri
lis. ⁊ transplantari fere
toto tempore anni solum ⁊ cū aliis
herbis simul. Semina eiꝰ p quinqꝫ
annos seruari possunt. Est autē
calidū ⁊ siccum in 2° gradu. Diure
ticū ē ⁊ incidens: vrinā ⁊ menstrua
prouocans. vētositatem ⁊ inflatio
nem dissoluēs. ⁊ precipue semē eiꝰ
Galienus dicit: q cathaplasmatū
sup pustulas scabiem ⁊ morpheam
mire mūdificat. Unde ꝯfert ydro
picis ⁊ piodicā febrem patientibꝰ.
Renū dolorē ac vesice placat: quia
corporis poros viasqꝫ rarificat. et
hūores extenuādo cū sudore ꝓicit
et vrinam. Epar ⁊ vulnera mūdifi
cat: opilationē eoꝝ aperit. ⁊ aposte
mata eoꝝ curat: maxime que sunt
in renibus. Vētositatem colice pas
sionis dissoluit. Pistatū ⁊ i vulua
imissum mēstrua ꝓuocat. secūdinā
⁊ mortuū fetum educit ⁊ expellit.
quo etiā potui dato mūdificatˀ fetꝰ
ab humoribus grossis ⁊ viscosis.

De psillio.

Psillium frigidū ⁊ humi
dum ē in quarto gradu.
Herba ē cuiꝰ semē simili
noīe appellatur. qđ semē
in medicinis debet poni. In estate
colligitur. p duos annos seruatur.
Habet aūt virtutem infrigidandi
⁊ humectandi. Cōtra ariditatē lin
gue in acutis febribus. semē in sub
tilissimo panno ligetur: ⁊ in aqua i
fundatur ⁊ cū tali aqua illiniatˀ lin
gua. prius tamē abrasa cū cultello
ligneo. Contra siccitatē spiritualiū
⁊ ꝯstrictionē vētris in acutis febri
bus: ponatˀ psilliū in aqua ⁊ dimit
tatˀ aliquantulū. deinde aqua illa e
iecta psilliū detur cū frigida. In
syrupo etiā cōtra acutas febres cō
petenter psillium ponitur. ⁊ multa
fiat decoctio postqꝫ gutta adheret
cacie: que cito adheret propter vis
cositatē ipiꝰ psillii. Cōtra dissin
teriam cōburatur in aliqua testa: ⁊
puluis inde factus cū ouo sorbili
vel melius cū aqua rosata detur si
fiat supioꝝ intestinoꝝ vicio. si vero
fiat vicio itestinorum inferiorū cū
anathasia puluis eiꝰ superponatˀ.
Ad idem fiat emplastrum ex pul
uere eius albumine oui ⁊ modico
aceto ⁊ aqua rosacea sup pectinem
⁊ renes. vel sup vmbilicū si fit vi
cio supioris. Contra fluxum san
guinis ex naribꝰ: valꝫ idē ēplastꝝ
super frōtem ⁊ timpora positū. vel
stuellū factū ex puluere eiꝰ ⁊ suco
sanguinarie naribus imittatˀ. Cō
tra calida apostemata: saccellꝰ ple
nus ex semine psillii ⁊ alicuiꝰ aliꝰ
herbe sepius superponatˀ. Cōtra
asperitatē capillorū: lauetur caput
ex aqua decoctionis psillii. Item
sua frigiditate ⁊ humiditate cōser
uāt camphoram. quia cāphora ni
mis est subtilis substantie.

7

De plantagine.

Lantago que lingua arietis vocatur: frigida est et sicca. folia eius sicca consolidant optime vulnera et vlcera. et ad hoc nihil est melius ea vt dicit Dyascorides. Et mirabile videtur: quod si bibatur sucus trium radicum eius cum tribus vntiis vini: aliquando curat tertianam. et si quatuor radicum sucus cum quatuor vntiis vini bibatur: aliquando curat quartanam. Item dicit Dyascorides quod sanat vulnera canis rabidi. ydropicos iuuat. veneno repugnat. eius sucus lubricos necat. Et vehementer solutionem ventris mitigat. Menstrua constringit. et tumores apostematum in principio repercutit et dissipat. gingiuas tumidas et sanguineas reprimit et sanat.

De polipodio.

Olipodium calidum est in quarto gradu. siccum in 2°. Herba est similis filici: que crescit super quercus muros et lapides. sed quod crescit in quercubus melius est. Radix eius collecta et aliquantulum mundata: et ad solem per vnum diem exsiccata: per biennium in multa efficacia conseruatur. Illa autem que fracta interius apparet arida: abicienda est. Virtutem habet principaliter dissoluendi et consumendi et purgandi principaliter flegma et melancoliam. et maxime a stomacho et intestinis. et est modicum laxatiua. Et nota: quod in decoctione polipodii debet poni aliquid exclusiuum ventositatis vt anisum feniculus uel ciminum. quia polipodium solum mutat humores in ventositatem. Item vtimur eo in apozimatibus: et in iure galline vel alterius carnis. et damus etiam puluerem ipsius ad laxandum. et valet cotidiane et tertiane ex colera vitellina vel citrina. Soluit etiam opilationem epatis ex grossis et viscosis humoribus. Febri etiam quartane confert. yliacis colericis et habentibus flegma muscillaginosum in intestinis vtiliter medetur. Contra cotidianam et yliacam passionem et alopiciam et dolorem articulorum. et ad conseruationem sanitatis: talis fit vsus. Conteratur polipodii vntia vna vel due ad plus si sit multum laxatiuum: et fiat decoctio eius in aqua cum prunis et violis addito semine feniculi et anisi in multa quantitate: et colatum mane vel sero detur patienti.

De pastinaca.

Astinaca seritur mense Decembris Januarii Februarii et Martii. in terra pingui alte fossa et soluta et optime pastinata. Est alia siluestris: alia est domestica. et vtraque in radice duri est nutrimenti. et minus quam rapa nutrit. Habet autem aliquid acuminis. vnde est extenuans et dyaforesim faciens. Ideoque vrinam et menstrua prouocat. habet etiam aliquantulum inflammationis. vnde coitus est iuuatiua que assuefacta illaudabilem generat sanguinem. Igitur vt temperetur bis eam aqua elixari oportet: et aqua eiecta 2° coqui. Pastinaca siluestris dicitur alio nomine daucus azininus: et domestica daucus creticus. Earum radix secundum Ysaac est calida in medio secundi

gradus: ꝛ humida in medio primi.
sed folia ꝛ flores secundū quosdā
sunt calida ꝛ sicca in 3° gradu. ꝛ v
na pro alia in medicinis ponit᷑: qa
sunt q̄si eiusdē virtutis. s3 domesti
ca melior. Item est quedā pastina
ca rubea. que cruda potest comedi.
ꝛ cocta facit cū napis optima cōpo
sita ꝛ rubicūdo colore decorata. q̄
seritur vt alie pastinace. Pastina
ca siluestris habet efficaciam preci
pue secūdū folia ꝛ flores. modicā
aut nullā secundū radices. Hec her
ba debet colligi cū flores producit
abiectis radicibus: et in vmbroso
loco siccari. ꝛ per annū seruatur.
Virtutem habet dissoluendi attra
hendi ex qualitatibus. ꝛ diureticā
ex subtili substantia. Cōtra frigi
dū reuma: saccelletur caput ex pul
uere ex ipsa herba bene calefcā. ad
dolorem stomachi ex ventositate
vel frigiditate. Et cōtra strāguriā
ꝛ dissinteriam colicam ꝛ yliacā pa
ssionem: detur vinū decoctionis eꝯ
ꝛ herba in multa quantitate in vīo
ꝛ oleo decocta super locū dolentem
ponatur. Cōtra stranguriā dissin
teriam ꝛ viciū lapidis: detur vinū
decoctionis eius semis ꝛ saxifrage
Cōtra opilationē splenis ꝛ epatis
ex frigida causa: et contra ydropi
sim. fiat syrupus ex suco feniculi
ꝛ decoctionis eius. Cōtra duriciē
splenis ꝛ epatis: ponatur ipsa her
ba in multa quantitate in vino ꝛ o
leo. ꝛ maceret᷑ ita p x. dies. In de
cimo die coquatur vsq3 q̄ redigat᷑
in oleū. ꝛ exprimatur bene herba et
coletur. ꝛ colatura postea ponatur
ad ignem ꝛ imponatur cera: ꝛ fiat
cerotū. quoniā cōtra predicta ꝛ cō
tra talia apostemata est multū con
ueniens. vt patet per multociens
expertos.

De portulaca.

Portulaca quocunq3 fere
tempore seminetur nasci
tur adiuuante calore. et
precipue nascitur de mē
se Aprilis Maii ꝛ Iunii. Potest
aūt seri p se: cū puluere mixta ꝛ iter
caules optime prouenit. ꝛ inter ce
pas ꝛ porros. ꝛ in vineis congrue
seminatur. Terrā tamen valde pin
guem desiderat: vt optime cōuales
cat. Et vbi semel sata fuerit quoli
bet anno sequēti nascet᷑. et maxīe si
ibidē ad aliquā maturitatē ꝑuenit
Multū ledit᷑ nimia siccitate veris:
nisi frequēti irrigatione iuuetur. ꝛ
sub vmbris arboꝝ nō fcit cespites
Eius quidem due sunt species.
Est enī quedā portulaca valde la
ta producens folia. q̄ romana seu
beneuētana dicitur. que multū est
humida ꝛ insipida. Et est alia por
tulaca comunis: pua ꝑducens fo
lia. ꝛ hec minꝯ est humida: sed plꝯ
sapida. Si īter alias herbas spisse
seminatas serat᷑: in cespites nō po
terit dilatari. Portulaca est fri
gida in 3° gradu. ꝛ humida in 2°.
Viridis multe est efficacie. exsicca
ta non tante. Virtutem habet leniē
di humectandi ꝛ infrigidādi. Op
timus cibus est febricitantibꝯ cru
da vel cocta. Contra cōstrictionē
ventris coquet᷑ cū prunis in aq̄: ꝛ
comedat patiens pruna ꝛ portula
cas. ꝛ postea bibat aquam. Nota
q̄ portulaca cōuenienter cū diure
ticis ponit᷑. Itē portulaca aliquid

ponticitatis hab3. ꝛ ideo confortat stomachũ ꝛ intestina. ꝛ valet ɔtra vulnera in renibus ꝛ vesica nascentia. Valet etiã fluxui sanguinis. ꝛ vndecũqꝫ manatus fuerit ipm stringit. Item si in capite vel in fronte vel timporibus inũguatur: dolorẽ ꝛ calorẽ aufert. Itẽ valet comesta contra dissinteriam. ꝛ confert colericas egestiones habẽtibus. Auicen. dicit ꝙ ipa sua proprietate eradicat verrucas si ex ea cõfricẽtur. Et delet stuporem dentiũ. ꝛ abscindit desideriũ coitus. tamẽ ĩ ɔplexione calida ꝛ sicca addit in coitu.

De papiro.

Papirus dicitᷣ quasi pabulũ pir idest ignis. qa desiccatus ad nutrimentum ignis in lucernis et lampadibus est valde aptus. Est enim herba exterius valde plana: habens interius medullã valde albam bibulã ꝛ porosam. Et nascitᷣ in locis aquosis. ꝛ dicitᷣ apud nos iuncus. Siccatᷣ enĩ ꝛ excoriatᷣ parꝫ remanẽte de cortice in vno latere: vt medulla sustẽtetᷣ. Et quãto minus habet de cortice: tanto clarius ardet in lampade. ꝛ facilius inflãmatur. ꝛ ex eo fiũt in aliquibus locis vasa ꝛ naues. videlicet in memphi ꝛ india. vt dicit Plinius ꝛ hoc testantur hystorie Alexandri. De papiris etiam fiũt carte in quibus scribitur. Item ex eis fiũt sportule ꝛ pulcra sextoria ꝛ varia vtẽsilia. Et ligantur ex eis vela nauiũ. Et quidam ex eis faciũt vestimenta. Et dicit Plinius: ꝙ eius medulla multum valet ad aquã de auribus extrahẽdam. quia eam naturaliter imbibit ꝛ ad se trahit. Et ideo cũ papiro aqua de vino extrahitur.

De pulegio.

Pulegium calidum ꝛ siccum est in 3° gradu. Colligitur tempore florũ et in vmbra siccatur ꝛ per annũ seruatur. folia cũ floribꝫ abiectis stipitibus ĩ medicinis ponũtur. Virtutem habet consumendi ꝛ dissoluendi. Saccellatio capiti facta ex pulegio calefacto in testa sine liquore: valet cõtra frigidum reuma. Gargarismus factus ex decoctione pulegii ꝛ aceto ꝛ ficuũ siccarũ: valet contra frigidam tussim que ẽ ex glutinoso vel aquoso hũore. Itẽ vinũ decoctionis eius: valet cõtra dolorẽ stomachi et intestinoꝝ ex ventositate vel frigiditatẽ factum. Item emplastrũ ex eodem factũ in vino coctũ ꝛ suppositũ valet ad idem. Item fomentũ factũ ex aqua decoctionis eius: humiditatem matricis desiccat ꝛ vuluam coartat. Et ideo hac fomentatione mulieres salernitane multũ vtũtᷣ.

De rapa.

Rapa in õni aere hitabili prouenit. ꝛ desiderat terram solutam ꝛ pinguem ꝛ adeo solutã: ꝙ fere in puluerem sit redacta. vt optime ɔualescat. Seritur semẽ eius ne nimis spisse spergatur cum puluere mixtum: circa finẽ Iulii ꝛ vsqꝫ ad mediũ mẽsem Augusti uel parꝫ pꝰ. In locis calidis ꝛ siccis ꝛ precipue cũ terra fuerit rorida p pluuiã

precedentē si raro serat᷑ magis gran descit. ⁊ ideo vbi spisse nimis plā tule ei⁹ nate fuerit: cū aliqđ robur acceperint alique euellātur. ⁊ in locis vacuis transferantur vel abiciantur frequenti sarculatione. ⁊ herbarū liberatione multum iuuātur.

Seritur in locis nudis ⁊ i stipulis etiā egregie si optime fuerint exarate. ⁊ solo expexe semē eius opiendū ē: ne nimiū mergat᷑ in terra. Post sunt etiā cōueniēter seri inter miliū ⁊ panicū serotinū in secūda sarculatione ipsarum. que cū panicū et miliū sublata sunt sarculari debebūt.

Letat᷑ agro patēti. ⁊ valde ledit᷑ vmbris. ꝙ si tanta fuerit aeris siccitas: ꝙ tempore cōgruo seri nō possit: potest in aliquo irrigabili loco ⁊ etiā vmbroso spisse seri vt caulis Deide cū ꝺualuerit plāte ei⁹ ⁊ pluuiis terra fuerit madefcā: trāsferri poterūt circa finē Augusti. ⁊ vsq; ad mediū mēsem Septēbris i terra optime culta. Colligūtur de mēse Octobris. ⁊ que pulcriores erūt sublatis frōdibus plantētur: vt semina sequenti estate ꝓducant. Ex rapis fiūt cōposita cū aqua: vt ꝓ coquina tēpore hyemis ⁊ quadragesime hebeantur hoc mō. Rape optime lauētur: deinde crude ꝺponantur in vase de solo ad solum. ⁊ in quolibꝫ solo seminet᷑ sal cū seminibus feniculoꝝ ⁊ satureia vel sal tantū. vltimo ponderentur ⁊ sic ꝑ .viii. dies dimittantur. Deinde ponatur aqua frigida tanta ꝙ cooperiantur: ⁊ sic seruabūtur per totum annū. Item fiūt cōposita cū aceto raphano sinapi feniculis et sale hoc mō. in quātitate duoꝝ comuniū sitularum accipiatur vna libra sinapis ⁊ media libra feniculorū ⁊ tres libre mellis ⁊ vna libra salis. ⁊ raphanus incidatur subtiliter per longū ⁊ piscetur minutatim ⁊ secū semina ⁊ sal misceātur. mel liquefiat ⁊ cū sinapi distēpata cū optimo aceto circa medietatem vni⁹ situle misceātur. Deinde rapis vel naponibus ⁊ radicib⁹ rubeis ⁊ pastinacis ⁊ piris ⁊ pomis si volueris cōgruo modo coctis: ⁊ optime infrigidatis ⁊ diuisis: fiat solū de predictis. ⁊ seminetur desuper raphanus cū seminibus ⁊ sale prius posito sinapi vsq; ad equalitatē. deinde fiat aliud solum: ⁊ ponātur sinapis ⁊ semina. ⁊ sic fiat vsq; ad ꝺplemētum ⁊ seruentur. Rapa secundū Ysaac calida est in 2° gradu. multū plus ceteris herbis nutrit. dure tamen digeritur. Mollem ⁊ inflatam carnē propter sui vētositatē et inflationē facit. proinde coitū suscitat. que si i aqua coquatur: ⁊ illa reiecta in alia recoquatur: duricia sue substantie temperatur ⁊ mediocriter inter bonū a malum nutriet. Que si non bene cocta est difficile digeretur. ventositatem generat. et in poris opilationē facit. Idcirco vtilis est bis cocta. ⁊ vtraq; aqua ꝓiecta recoquatur cū pinguissima carne. preterea secundū medicinā est congrua podagricis: si in eius iure pedis lauentur.

De raphano.

Raphanus quia semē nō habet plantatur corona recens tota vel media. vel fiūt de radicibus e⁹

pua frusta ⁊ plantantur de mense Nouembris ⁊ Decembris Februarii ⁊ Martii. Terram desiderat profunde fossam solutam pinguē ⁊ optime pastinatā sicut cetere herbe. quarū radices grossas ⁊ lōgas fieri optamus. Raphano ꝑcipue vtimur ad faciendū composita de rapis. quod calidū ⁊ siccum est in 2° gradu. Radix eius magis cōpetit vsui medicine viridis ⁊ exsiccata: sed magis viridis. virtutē habꝫ incidendi ⁊ dissoluendi. Et ex eo fit oximel competēs hocmō. Cortices radicum aliquātulum terant̄ ⁊ dimittantur biduo vel triduo in aceto. postmodū addatur ei tertia pars mellis. ⁊ tale oximel valet cōtra quartanam ⁊ cotidianā nisi sit de flegmate salso. Si frigidi humores ⁊ īdigesti sunt in stomacho: cortices radicum raphani ꝑfusas melle ⁊ in aceto: comedat patiens vsqꝫ ad saturitatem. postmodū bibat aquam calidā. ⁊ digitis ī ore missis vel penna inūcta oleo prouocetur vomitus. Cōtra duriciē splenis ⁊ epatis herba ipa decocta in vino ⁊ oleo cathaplasmet̄. Pectini etiā cathaplasmata strāguriā dissoluit.

De proprietatibus eius est: ꝙ si frustum raphani ponatur sup scorpionem moritur. Et ideo dicit Democritus: ꝙ qui habet manū infectam maturato semine raphani: sine sui nocumento tractat serpentes. Hermes etiam tradit in alchimicis suis: ꝙ si sucus raphani misceatur cū suco lumbricorū terre concussorum ⁊ p pannū expressorū. ⁊ in ipo extinguat̄ gladius: ferrū sicut plūbum incidet gladius ille. Itē inuentus est maniacus: raphano concusso cū suco ⁊ super caput eius rasum ligato recepisse beneficiū sanitatis. Et nota ꝙ raphanū dicit̄ esse vitibus inimicū. et dicitur ꝙ si prope serantur natura discordante refugiūt: vt Paladius expertus agricultor affirmat.

De radice.

Radix est herba cuius radix simili nomine appellatur. Celi statu nebuloso letatur: licet in omni aere proueniat. Amat terrā pinguem solutam diu subactam ⁊ profunde fossam. tophum ⁊ glaream formidat. Seritur mense Junii ⁊ Julii locis tempatis. ⁊ mēse Augusti ⁊ Septembris ī calidis locis ⁊ siccis. Serēde sunt spaciis grādibus ⁊ alte fossis. meli⁹ ꝓueniūt in arenis. Serantur post nouā pluuiā nisi forte possint irrigari. Cū satum est statim debet operiri leui sarculo. letamen non est ingerendū sed potius palee: quia inde fungose fiūt. Suauiores fiūt si aqua lax a frequēter irrigentur. Radices feminini generis esse putantur: que min⁹ acres sunt. ⁊ habēt folia latiora ⁊ cū iocūditate virentia. Ex his ergo semina colligemus. maiores fieri credunt̄ si sublatis foliis ōnibus ⁊ solo tenui caule dimisso: sepe terris operiantur. Vnde optie plantātur in sulcis vt terra sepius circa eas possit facile cumulari.

Si ex nimis acribus dulces fieri velles: semina die ac nocte melle macerabis. Calida ⁊ sicca ē in 2° gradu. min⁹ ꝙ̄ rapa nutrit. ꝓpter

sui acumen: quod ē fortius acumi ne rape. nutrimētum tamē eius gro ssum est durūq3: stomacho ꝛ diges tioni nociuū. ꝛ incōueniens oculis dentibus ꝛ omnib9 vulneribus et doloribus sumpta secundū cibū. S3 secundū medicinā ꝯuenit. Est enim lauatiua renū ꝛ vesice ex gro ssis humorib9: ꝛ vrinā prouocat. ꝛ manducata lapides frangit. Et si cocta ꝯmedatur: tussi ex frigida ꝛ humida causa subuenit. Et secū dū cibum comesta torsionē ꝛ infla tionē generat. ꝛ stomacho fit illau dabilis. quod testatur ruct9 putri dus qui ex ea fit: maxīe āte cibū. Illa enī que ieiunis esui datur ele uat cibum et cohibet ne ad locū de coctionis descendat. Unde fit cau sa indurande digestionis. ꝛ prono candi vomitū: maxime eis qui na turaliter ventositatem in stomacho habent. Sed post cibū accepta mi norem agit ventositatē supius ascē dentē. ꝛ cū sua grauitate ad inferi ora descendit. deponitq3 cibum ad locū digestionis. ꝛ digerit vt opor tet proinde volentes eā pro vomi tu accipere: accipiāt ante cibū. Et habet virtutem similem raphano. ꝛ contra easdē causas ꝛ eodēmodo datur. sed non est adeo efficax ve raphanum.

De ruta.

Uta serit᷑ mēse Augusti. ꝛ melius propagatur de ramusculis in terrā posi tis. Et si summitas ali cuius ramusculi eius incuruatur ī terra statim infixa radicat᷑. ꝛ diffi cillime arescit herba. Plini9 dicit ꝙ odit frigidū hyemem. ꝛ ymbris humorem. Siccis gaudet tempori b9. terra lacticia vel cinere vult nu triri. Adeo diligit ficū: ꝙ melius sub eo vel iuxta eum ꝙ̄ alibi cōua lescit. Uerno autē tēpore trāsplā tatur aut in mense Septembris. et assidue irriget᷑ si non habet ymbrē. Si pmittatur florere citi9 arescit. antiquata lignescit: si rami ei9 bis ōni āno terra vsq3 ad folia opiāt᷑. quando aūt indurata est ꝛ lignea facta: non bene pullulat: nisi absci datur iuxta radices. tūc enim reno uatis ramis redit ad eā iuuētus.

Calida ꝛ sicca est in 2° gradu. Ei9 duplex ē maneries scil3 domestica ꝛ siluestris que pigamū dicitur. fo lia ꝛ semina ꝯpetūt vsui medicine. Semina p quīq3 annos possunt ser uari. folia siccata p annū. Uirtu tē habet diureticā. dissoluēdi ꝛ ꝯsu mendi. Contra cephaleam ꝛ epilē siam: in balneo parū suci eius cale facti iniciatur p nares: qđ flegma educit ꝛ cerebrū mūdificat. Item vinū decoctionis ei9 valet ad idē.

Cōtra defectū vis9 ex fumositate colerica: ī dolio ponat᷑ cū vino ru ta: ꝛ patiens tali vino vtatur. Itē cū aqua rosacea mixta: ꝛ sup ocu los lippos aut sanguinolētos posi ta mirabiliter eos sanat ꝛ mundat. Cōtra dolorē dentiū: ruta cocta in vino cathaplasmetur super locū do lentem. Uel aliter accipe fustē eius ꝛ exure aliquātulū ad ignē. et con cauitatē eius cauteriza: ꝛ satis con fert. Cōtra frigiditatē stomachi ꝛ eius paralisim ꝛ alioꝝ membroꝝ detur vinū decoctionis ei9 ꝛ casto rei. Contra opilationē splenis et

epatis stranguriã et dissinteriã: det vinũ decoctionis eius et radicis feniculi vel puluis eius cũ suco. Itẽ contra stranguriã et dissinteriã: ruta in vino cocta et oleo pectini cathaplasmetur. Contra tenasmon ex frigida causa: decoquat in vino et fiat encacisma. vel calefiat bonũ vinũ: et fundatur super rutã. et patiens recipiat fumũ. Ad menstrua prouocanda. et secundinã et fetũm mortuũ educendũ. det trifera magna cũ suco rute. Idem opatur suc9 eius solus p os receptus. aut pessarizatus. aut teneritates eius in oleo frixe et superposite. Cõtra exteriorem dolorẽ ex cõcussione vel alia causa: ruta calefacta sine aliquo liquore superponat. Cõtra lippitudinem et dolorem oculorũ: puluis cimini cũ suco eius conficiat. et in eo bombix intincta sup oculos ponatur. Ruta etiam bibita: valet cõtra venenũ et morsum venenatorum animaliũ. et etiã cathaplasmata. Et nota q si quis esset totus circundatus viridi ruta: secure potest accedere ad basilicũ. Dicũt Plinius Dyascorides et Constan: q mustela pugnatura contra serpẽtem comedit rutam et munita odore et virtute eius: secure inuadit serpentem. et interficit basilicum. Ei9 odore de ortis fugantur serpentes. et omnia venenosa. et ideo plantat cõuenienter in locis vbi sunt sedes apum. Item suco rute inũcti: a scorpionib9 araneis vespis et apibus non pungũtur neq leduntur.

De rubba.

Rubba desiderat terrã solutam et pinguem vt optime proueniat. tamẽ et in mediocriter pingui puenit. que cũ vangis alte fodiẽda est: de mẽse Octobris et Nouẽbris. Et sequẽti mense Februarii Martii vel Aprilis seritur spissa vt frumẽtũ vel spelta. et fiunt areole sicut in ortis. vel q̃terni ut i semiatione frumenti. solo rastro semẽ opiendũ est. et ab õnibus herbis et radicib9 et maxime gramine liberet: cũ vangatur et cũ areole fiunt. Deinde rũcantur quotiens herbe nascunt in ea manibus et sarculo. deinde i Augusto semina cũ nigra fuerint: colliguntur cũ tota herba. et bene siccata seruantur ad fumũ. et postea de mense Decembris vel mense Nouẽbris fodiũtur sulci et ex ipa terra aree modicum operiũtur. deinde sequente estate runcãtur quotiẽs ei9 herbe nascuntur. et mẽse Augusti ut dictum est semina iterũ colligũtur. et ipsius herbe radices si placet ex fossa terra paulatim sub radicibus colligũtur et in sole siccantur. Sz meli9 est q vsq ad sequentẽ annũ dimittantur in terra vt grossiores fiant. et meliores cauando iterũ sulcos et aperiendo areas ut dictũ est. Cũ radices siccate fuerint tritulis verberantur vt rumpantur. et a terra et puluere liberẽtur et clare fiãt. et si de ipsis fiat puluis plus valebit. Et nota q terra vbi ponitur rubba solo aratro bene submerso fodi potest.

De spinaciis.

Pinacia optime seritur de mēse Septembris et Octobris pro hyeme ꝛ quadragesima sequēti. Item de mense Decembris in locis calidis Januarii Februarii ꝛ Martii. pro mēse Aprilis ꝛ Mai ꝛ aliis etiā mensibus seri possunt. Serū tur autem ꝛ sola in areis ꝛ cū aliis herbis mixta: in terra pingui ꝛ bn̄ pastinata. Cū colligūt' si una vice incidat' medietas stipitis ꝛ alia vi ce alia medietas: diu durabit vtili tas ei9. Frigida sunt ꝛ hūida in fine primi gradus. Ventrē hūec tant ꝛ valent gule ꝛ dolenti de san guine ꝛ colera rubea. Et meliora sunt stomacho q̄ꝫ atriplices.

De strigio solatro.

Trigiū solatrū ꝛ morel la idem est. Frigidum ꝛ siccum est ꝛ aliquantulū diureticū. Viride secun dum folia ꝛ flores multe est effica cie. exsiccatum nullius. Virtutem habet infrigidandi. cōtra opilatio nem splenis ꝛ epatis: ꝛ maxime cō tra yctericiā quādo opilata est ps superior cistis fellis: sucus eius de tur in potu. Vel fiat syrupus ex suco ei9 ꝛ zucaro. vel q̄ meli9 ē dē tur due vntie suci eius cū quinq̄ dragmis reubarbari. Contra apos temata in stomacho ꝛ itestinis ꝛ in epate: detur sucus eius cū aqua or dei. contra calefactionem epatis: pecia intincta in suco eius superpo natur. Idem fiat contra calidum podogra. vel herba ipsa trita sepi9 superponatur. Vel meli9 erit si cū suco ei9 addatur acetū vel agresta vel oleum rosatū. Contra calidū apostema in principio ad repcussi onem materiei: herba ipsa trita su perponatur.

De semperuiua.

Emperuiua est herba sic dicta quia semp viridis reperitur. frigida est in 2° gradu. sicca i primo. Viridis multe est efficacie. exsicca ta nullius. Virtutē habet infrigi dandi. plagelle intincte in suco ei9 ꝛ aceto vel agresta ꝛ etiam epythi mate: multū valēt cōtra calefactio nem ei9. ꝛ cōtra dolorē ex causa fri gida. Itē herba ipa trita ꝛ suppo sita valet cōtra calida apostemata in principio ad repercussionē mate rie. licet postea obsit cōspissando materiā. Contra vsturas ex igne vel aqua: fiat vnguētū ex suco ei9 oleo rosaceo ꝛ cera. sꝫ nō debꝫ poni in primis q̄tuor dieb9. sed calida apponātur: vt fumi tantū fiat eua poratio. Vn̄ pri9 vnguim9 sapone ꝛ similib9. deinde vnguēto p̄dicto Cōtra fluxū sanguinis q fit p ebu litionē ei9 in epate ꝛ iuuenibus in estate. plagelle in suco eius ꝛ aque rosate intincte: frigide fronti et timporibus supponat' ꝛ gutturi.

De satyrion.

Satyrion dicit' esse apiū siluestre. ꝛ est calidū et siccum in 3° gradu. Vir tutem habet attrahendi a remotis partibus. Unde testicu li eius cum melle confecti coitū p uocāt. Meli9 tamē ē si fiat cōfectio eius ex eis et dactilis et piscaceis

ꝯ melle. Item sucus eius cū melle datus prodest arteticis.

De sponsa solis.

Ponsa solis Cicorea in cuba ꝯ solsequiū idē est. Herba ipsa comesta: valet contra venenū si sit ex morsu. Item sucus eius super positus: valet ad opilationem epatis ex frigida causa. Item valet contra calefactionem eiusdem.

De silermontano.

Ilermontanum siue sileseos calidū ꝯ siccum est in 2° gradu. Semē eius collectum p tres annos potest seruari. Semen ponitur in medicinis. ꝯ habet virtutē diureticam. dissoluēdi cōsumendi ꝯ attrahēdi. Cōtra asma ex frigida causa: detur vinū decoctionis eius et ficuū siccarū. vel detur puluis ei9 cū ficubus siccis ꝯ assatis. Cōtra opilationem epatis renū et vesice stranguriam ꝯ dissinteriam: detur vinū decoctionis eius.

De stafisagria.

Tafisagria calida et sicca est in 2° gradu. Semē ei9 simili nomīe appellatū: magne efficacie est. ꝯ dicit' etiā caputpurgiū. qa ipm a flegamate purgat. vuā desiccat ꝯ reuma ꝓhibet. ꝯ stomachū mūdificat. Vinū decoctionis ei9 ꝯ rosaꝝ contra predicta gargarizetur. Cōtra scabiem ꝯ pediculos vnguentū factum ex puluere eius ꝯ aceto valet. Item valet cōtra paralisum: si ex eo fiat inūctio. Puluis semis ei9 cū melle datus lūbricos necat.

De squilla.

Squilla calida ꝯ sicca est in 2° gradu. Herba est similis cepulle. Vnde tuberosa radix magis opetit medicine q̄ herba. si sola reperitur: mortifera est. Habet aūt virtutem diureticam. vnde valet ad digestionē materiei tam in cotidiana q̄ in quartana. Valet etiā cōtra opilationē splenis ꝯ epatis. ꝯ cōtra dolorē yliacū ꝯ articuloꝝ vt testatur Ysaac. Contra dictas passiones talis fit vsus. Squilla diuidatur per mediū ꝯ tot tunice ab interiori pte abiciātur quot ab exteriori parte: ꝯ tot in medio reseruētur. exteriores debent abici: quia veneno se sunt ꝯ multū calide. Interiores similiter abiciātur: quia mortifere sunt ex nimia frigiditate. medie tunice sunt tempate. Vnde istaꝝ fiat decoctio in furno pasta īuolutaꝝ. postea fiat decoctio ī aceto ꝯ in colatura addatur mel. Si vis ut oximel fortius opetur: squille nō fiet decoctio in pasta: sed tantū in aceto. Contra omnē dolorē exterioꝝ ptium ex frigida causa valet.

De sinapi.

Inapis seritur ante hyemē ꝯ post. Et terrā pinguem desiderat. Si rara seratur: melior efficitur. ꝗ si nimis spissa ē: poterūt alique plātule inde trāsferri ꝯ alibi transplantari. Hec herba ita se multiplicat: ꝗ vbi semel seritur: vix locus

ille ab ea postea liberatur. et ubi se mē eius cadit, ptinus viret. Calida et sicca est in medio quarti gradus. Nō herba sz semen quod collectum est: p quinq3 annos seruari potest. Virtutem habet dissoluēdi attrahendi et extenuādi. Contra paralisim lingue: semē eius cōmasticatū et sub lingua retentū valz. Cōtra palisim alioꝝ mēbroꝝ ponatur in saccello: et decoquatur in vino: et super locū dolētem ponatᷣ. et pci pue in principio egritudinis. puluis eius naribus impositus: sternutationē prouocat. et cerebrū a superfluitatibus mūdificat. Cōtra antiquū asma ex glutinoso humore: detᷣ vinū decoctionis eius et ficuū siccarum. Contra opilationē splenis et epatis et lēto flegmaticā: decoquatur in aqua cū radice feniculi: qua colata addatur mel. et talis cōfectio detur. Cōtra splenis duriciem: herba ipa cū anxūgia porcina bene trita superponatur. Fomentum factū ex aqua decoctionis mēstrua educit. Itē herba ipsa decocta in vino et cathaplasmata: dissinteriā et strāguriam soluit. Vinū decoctionis seminis et dragagāti hūiditatem vue cerebri et fauciū exsiccat. dragagantū ponitᷣ ne vehemēter exurat et excoriet. Pictagoras aūt vltra ōnes herbas ipm cōmedebat. Unde Plini⁹ dicit de ipa: ꝙ hūores viscosos et grossos extenuat. Et pūcturas serpentū et scorpionum ictus addito aceto sanat. fungoꝝ venena superat. dentiū dolorē mitigat. ad cerebrū penetrat: et ipm mirabiliter purgat. frāgit lapidē. et mēstruis imperat. appetitū excitat. et stomachū cōfortat. Epilenticos iuuat. et ydropicos curat. Litargicos excitat: et eos multū iuuat. Capillos mūdat et eoꝝ casum compescit. Incōgruos auriū sonos et tymnit⁹ tollit. et oculoꝝ caliginē detergit. paliticis subuenit. quia poros aperit. et humorem infundētem neruos dissoluit et cōsumit. Et dicitᷣ ꝙ maior virtus est in semine ꝙ̄ in herba.

De Stucio.

Stucio et caulicul⁹ agrestis idem est. Calidus et siccus ē in 2° gradu. Semē sucus et folia cōpetūt vsui medicine. Cōtra paralisim līgue: semen eius cōmasticatū in ore diu sub lingua teneatᷣ. Et si in alia parte corporis fuerit: folia cocta ī vino cathaplsmētur. Cōtra litargiam: pulnis seminis eius naribus insuffletur. Itē fiat decoctio semis tritici et suci rute agrestis ī fortissimo aceto: et in ipso fricentur posteriores capitis ptes: tamē pri⁹ rase. Fomētatio ex foliis coctis in vino: stranguriā et dissinteriā soluit. et menstrua prouocat. Emplastrū ex foliis decoctionis in vino et oleo: si pectini et virge supponatᷣ: meatus ꝓuocat vrinales et etiā vrinā.

De scordion.

Scordion idest alleum agreste est calidū et siccū in 2° gradu. Solus flos eius competit medicine. Aqua vel vinū decoctionis eius spiritualia mūdificat a flegmate. Et valet cōtra dolorem stomachi

ꝛ intestinorum ex ventositate. Et contra opilationē splenis ꝛ epatis ex frigida causa. Item stranguriā ꝛ dissinteriam soluit

De sparagis.

Paragus calidus est et siccus in 3° gradu. Frutex ꝛ semen competit medicine. fustes tenerrimi coquinati cū carnibus siue cū aq̄: valent contra opilationē splenis ꝛ epatis. strāguriā ꝛ dissinteriā. Itē contra dolorem stomachi ꝛ intestinorum. ꝛ contra yliacam passionē valēt. Item vinū decoctionis eiꝰ seminis valet contra predicta.

De sinzibro.

Inzibrum calidū ꝛ siccū est in 3° gradu. Aliud ē domesticum aliud siluestre. quod calamentū dicitur. Virtutē habet diureticā cōsumendi ꝛ dissoluēdi. Contra viciū pectoris fiant pultes ex farina ordei ꝛ aqua addito puluere eius: ꝛ dentur patienti. Contra frigidum reuma: folia eius in vase sine aliquo liquore torrefacta: ꝛ in sacculo posita capiti superponātur. Vinū decoctionis eius valꝫ cōtra dolorem stomachi ꝛ intestinoꝝ ex frigiditate. ꝛ ꝯtra opilationē splenis ꝛ epatis. et vias vrinales aperit. Item herba in vino decocta ꝛ cathaplasmata: valet contra dolorē stomachi ex ventositate. Menstrua etiam educit ꝛ matricem mundificat. et fomentatio eius conceptum adiuuat.

De saluia.

Aluia plātatur plātulis aut ramulis iuuenibus de mēse Octobris Nouēbris Februarii ꝛ Martii. Calida est in primo gradu. ꝛ sicca in 2°. Sola folia eiꝰ cōpetūt medicine viridia ꝛ sicca. ꝛ p annū seruātur. Alia est domestica. alia siluestris q̄ dicitur eupatoriū. Domestica magis cōsumit ꝛ cōfortat. siluestris magis est dyaforetica. Vinū decoctionis saluie: valet cōtra paralisim ꝛ epylēsiam. In vino decocta ꝛ cathaplasmata sup partē paraliticā multū valet. Fomētatio facta ex aqua decoctionis eiꝰ: valet contra stranguriā ꝛ dissinteriā. ꝛ matricem mūdificat. Item in salsamentis ꝯuenienter ponitur.

De scabiosa.

Cabiosa calida ꝛ sicca est i 2° gradu. Sicca nullius est momenti. sucus eius ꝛ acetū bulliāt vsq; ad spissitudinē aliquantulā: ꝛ hoc vnguētū valꝫ ad scabiē. Balneū ex aq̄ decoctionis eius ꝛ tapsibarbati: valet contra alopiciā. sucus eiꝰ valet ad idem: ꝛ lumbricos necat. Et aurībꝰ cū oleo īiectus: eas mūdificat. fumꝰ vini decoctionis eiꝰ valet contra emoyroydas.

De senationibus.

Enationes calide sunt ꝛ sicce in 2° gradu. Alio nomine dicūtur nasturciū aquaticū. Cocte in aqua vel cū carnibꝰ spiritualia mūdificāt. Fomentū ex aqua salsa

decoctionis eius : valet ad yliacā passionem stranguriā ⁊ dissinteriā In vino etiam decocte ⁊ cathaplasmate: ad idem valent.

De serpentaria.

Serpentaria columbaria draguntea idem est. Dicitur autem serpentaria siue dragūtea : quia basta eius in modū serpentis maculis est repleta. Calida ⁊ sicca est in 3° gradu. Radix eius p frusta minuta diuiditur ⁊ siccatur. ⁊ puluerizatur ⁊ p pannū cribellatur. ⁊ tūc ɔficiatur cū aqua rosaꝝ: ⁊ ad solē siccetur. Et ex hoc tali cū aq̄ rosarū vel sine: facies illiniatur. ipam enī reddit nitentē ⁊ claram. pannū etiā deponit. Item si puluis ei9 cōficiatur cū sapone ⁊ fistule imponatur: intantū in eis foramen dilatat: vt inde os fractū vel putrefactū extrahi possit. puluis etiā eius cū calce viua ɔfect9 ⁊ aceto fortissimo: optimus est ad cancrū. ita ut pars tertia sit calcis. Dyascorides dicit: ꝙ ipsa odore suo serpētes fugat. nec leditur corpus a serpente: si eius suco corpus inūctum sit.

De serpillo.

Serpillum calidū ⁊ siccū est in 2° gradu. Et aliud est domesticū ⁊ aliud siluestre. Domesticum ramos per terrā diffundit. Siluestre crescit in longū ⁊ altū. Flores et folia cōpetūt medicine. que ī rudi olla calefacta ⁊ in saccello posita ⁊ capiti superposita. valent cōtra frigidū reuma capitis. Vinū decoctionis eius ⁊ anisi: valet contra dolorem stomachi. Itē fomentū ex aqua decoctiōis eius valet ad strāguriā et dissinteriam. ⁊ mūdat matricē. ⁊ calefacit. ⁊ cōfortat. Vinū decoctionis eius stomachū infrigidatū ⁊ epar ⁊ splenem calefacit.

De satureia.

Satureia calida ⁊ sicca ē in 2° gradu. Seritur de mēse Decembris Februarii ⁊ Martii. ⁊ mixtim cum aliis herbis: ⁊ sola seri potest. Pultes ex farina ⁊ aqua ⁊ ei9 puluere: spiritualia mūdificant. puluis etiam confectus ad idem valet. Dyascorides dicit : ꝙ vsus satureie est cōueniēs: ad cōseruationem sanitatis. ⁊ ponit᷑ in cibis. Albumasar dicit: ꝙ eius proprietas est expellere ventositates. ⁊ inflationes ⁊ tortiones. et digerere cibū. et expellit superfluitates stomachi. ⁊ ꝓuocat vrinā ⁊ mēstrua. ⁊ acuit visum debilitatū ab humiditate mala.

De sclarea.

Sclarea seritur mense Decēbris Ianuarii Februarii Martii ⁊ Aprilis. Talem desiderat terrā qualem alie herbe omunes. Optima herba est ⁊ est perpetua. quia postꝗ̄ est in ordinibus trāsplātata: sicut cepe plātatur cū fecerit semen ⁊ maturū collectum fuerit. si incidatur per tres vel quatuor digitos supra terrā reuiuiscit: ⁊ pulcherrima efficitur in autūpno. Et si incidat᷑ stipes arescit: ⁊ nihilomin9 in septembri pullulat. vel in estate sequenti sicut feniculꝰ. ⁊ optime viuit in vmbra.

De scalongue.

Calongue plantant̃ mẽse Februarii sicut allea. per se in areis: ꝛ in areis aliarũ herbarum. ꝛ vnaqueqꝫ facit multas filias. ꝛ maxime si terra fuerit bñ pinguis cũ plãtantur. Itẽ dicitur ꝙ si spicula allei ponantur in cepa: factis in ea foraminib9 in quibus ipã spicula possint poni: ꝛ sub terra plantentur fient scalongue. Sunt aũt de natura ceparum: sed sunt min9 humide. appetitum confortãt. ꝛ maliciã ciboꝝ venenosoꝝ emendãt. nocẽt visui. ꝛ dolorẽ capitis efficiũt. ꝛ fetorem oris inducunt. ꝛ non cõpetũt calidas habentibus cõplexiones. sed cũ carnib9 pinguibus edi possunt: quia maliciam ipsarum emẽdant.

De tetrait.

Etrait idest herba iudaica. Calida ꝛ sicca est in 3°gradu. Vinũ decoctionis eius digestionẽ procurat. ꝛ dolorẽ stomachi et intestinoꝝ ex acetositate curat. Crispelle ex eo et farina ꝛ aqua facte: naturalẽ calorẽ cõfortãt. vrinã prouocãt. Emplastrum ex ipã herba decocta in aqua: stranguriã soluit. Item fomẽtum ex aqua decoctionis eius: matricem calefacit ꝛ mũdificat.

De tapsia.

Apsia est calida et sicca in 3°gradu. p tres ãnos seruatur. Inuenit̃ in arabia india ꝛ calabria. In vomitiuis medicinis ponit̃. caute teri debet. Si aũt inflationem inde fieri contingat: fricetur cũ panno aceto infuso. vel pars tumẽs inũguatur cũ populeon ꝛ aceto addito. Tapsia est herba trutanoꝝ. contrita eñi facit inflare faciem ꝛ corpus acsi esset leprosus. et curatur ut hic. et cũ suco semperuiue.

De tapso barbato.

Apsus barbatus calid9 ꝛ siccus ẽ. fomẽtatio ex vino decoctionis cõtra emoyroydas valet. Ad idẽ valet: si anus patiẽtis inde post assellationem tergatur. Valꝫ etiã eius decoctio in aqua: ad tenasmon et contra fluxum ventris.

De testiculo vulpis.

Esticulus vulpis est bona herba ꝛ dulcis gustu. Facit autẽ cũ vino sumptus appetitũ coitus. ꝛ adiuuat ad ipm. ꝛ in hoc stat loco stinchi. Et est calidus ꝛ humidus. ꝛ est species satyrionis vel satyrie.

De testiculo canis.

Esticulus canis est alia spẽs satiriõis. ꝛ ẽ in foliis ꝛ stipite similis testiculis vulpis. Et radix ipius ẽ duoꝝ nodoꝝ. Habet eñi vnũ globum supius: ꝛ alterũ inferius. Et vn9 est mollis: ꝛ alter dur9 ꝛ plen9. ꝛ in illo ẽ hũiditas supflua. Et si aũ coitum masculus sumat maiorẽ testẽ. id quod ↄcipitur ex coitu: erit frequenter masculus. Si aũt femina sumat minorem ꝛ cõcipiat: fit magis femina. Dicitur autẽ ꝙ maior auget coitum: minor vero abscidit ipm Et sic vterqꝫ amboꝝ destruit opationẽ alterius. Hoc dicit felix doctor frater Albertus ordinis predicatoꝝ in libro suo quem fecit de plantis.

De thimo.

Thimus est herba valde aromatica. Cuius flos dicitur epithimum. et est flos medicinalis. Habet enim virtutem purgandi melancoliam et flegma. et ideo valet contra quartanam et alias melancolicas passiones. et ex eo debemus acuere medicinas. non ipsum per se dare: quia naturam habet inducendi sincopim et angustiam precordiorum.

De viola.

Viola est frigida et humida in 2° gradu. De viridibus fit zucarum violaceum. et oleum violaceum. Syrupus autem violaceus fit de viridibus et siccis. Sucarum violaceum fit eo modo quo rosaceum. Syrupus sic fit. Viole in aqua coquantur: et ex colatura et zucaro fit syrupus. Si autem ex ipsarum suco et zucaro fieret: melior esset. Oleum violaceum fit hoc modo. viole in oleo decoquantur: et colatura erit oleum viole. Valet interius receptum contra discrasiam laboris totius corporis. Item inunctio ipsius facta super epar: valet contra calefactionem eius. Item unctio facta super frontem et timpora: removet dolorem frontis ex calore factum. Viole habent virtutem leniendi humectandi refrigerandi et laxandi. sed parum sunt laxative. et purgant principaliter coleram rubeam. Unde valent febri tertiane et contra distemperantiam epatis in calore. et contra opilationem epatis et ycteriam. et contra defectum appetitus ex colera. Item viole contrite posite super calida apostemata: in principio conferunt. Idem facit ipsa herba. Fomentatio ex aqua decoctionis ipsius herbe facta secundum pedes et frontem in acutis egritudinibus: somnum provocat. Syrupus viole est magis coquendus quam rosaceus. alioquin cito corrumperetur.

De virga pastoris.

Virga pastoris est carduus silvestris. et est frigida et sicca. Solum folia eius competunt medicine viridia et sicca. sed viridia sunt maioris efficacie. Virtutem habent constringendi repellendi et infrigidandi. Emplastrum ex pulvere eius et aceto et albumine ovi supra pectinem et renes. valet contra fluxum ventris. Pulvis etiam datus in ovo sorbili ad idem valet. Item ad idem valet fomentatio ex aqua decoctionis eius. Trita valet ad calida apostemata in principio ut ad herisipulam et huiusmodi. Cathaplasmata capiti abraso valet contra frenesim et dolorem ex calida causa. Item hec herba multum est consolidativa recentium vulnerum. Semina et vermiculos qui sunt in carduis super radice siccatis: querunt aviculae. et cantant cum datur eis. Ysidorus dicit quod radix eius in aqua decocta: cupiditatem potatoribus administrat. Item dicit quod matrici utilissimus est carduus. et iuvat mulieres ut filios masculos generent.

De volubili.

Volubilis est herba involvens se super plantas proximas. Est autem parum calida: sed multum sicca. quod ostendit eius tortura. Quedam autem species eius est: que vocatur funis pauperum. et hec terrestris est et aquea: habens

ex terrestritate sua constrictionē. et ex aqueitate mūdificationē ⁊ lenitionē. Folia aūt huius sunt cōsolidatiua vulnerū magnorū. nec ē eis par in illo effectu. Coquunt aūt in vino: ⁊ emplastrant super ea cū aceto. Sūt etiā medicina adustiōis ignis. Est etiam alia spēs que dicit volubilis maior. ⁊ lac ipsius abradit pilos ⁊ interficit pediculos.

De vrtica.

Vrtica dicitur quia tactus eius corpus adurit. Est enim ignee nature vt dicit Macer. Hec duplex est. nā q̄dam est pungens: ⁊ quedā mortua: que non pungit. ⁊ eius folia sunt albiora ⁊ molliora ⁊ magis rotōda. ⁊ vtraq3 est medicinalis. Nā sucus eius cū vino bibitus: valz contra yctriciam ⁊ colericam passionē. Cū melle curat antiquam tussim. ⁊ mūdat pulmonem. ⁊ ventris inflationē ⁊ tumorem sedat. Folia eius cū sale otrita: vulnera sordida mūdant et curāt. similiter morsum canis. Sanat etiā cancros. Radix eius cōtrita in vino ⁊ oleo: valet cōtra tumorem splenis. Sucus eius fluxum sanguinis de naribus sistit. Semen eius cū vino bibitum: p̄cipue mixtum melli ⁊ peperi: mouet venerē ⁊ prouocat vrinam. Herba recēs tenera cocta: ventrem mollit si comedatur. ⁊ precipue mēse Martii cum oleo cocta.

De vitriolo.

Vitriolum quod alio nomine dicitur paritaria ē herba calida ⁊ sicca in 3° gradu. Et dicit vitriolū: quia ex eo optime vitrea mūdantur. Exsiccata nulla est eius efficacia. viridis magna. Virtutem habz dyaphoreticam ⁊ extenuatiuā. Cōtra frigiditatem stomachi ⁊ intestinorū ⁊ eorūdem dolorem. ⁊ contra stranguriam ⁊ dissinteriam: paritaria calefacta in testa sine aliquo liquore: superponatur loco dolenti. vel etiā decocta in vino albo aliquātulum acido cū sulfure. Contra stranguriam ⁊ dissinteriam decoquatur in aq̄ salsa: ⁊ oleo ⁊ pectini cathaplasmetur. Cocta ⁊ comesta multū valet contra dolorem stomachi ex frigiditate vel ventositate. Item cōtrita aliquantulū ⁊ calefacta cū vino ⁊ sulfure: tumorē minuit.

Et sic est finis libri sexti.

Incipit liber septimus. De pratis ⁊ nemoribus.

Postq3 in libris superioribus sufficienter dixi de cultu campestrium agrorū vinearum arborū ⁊ ortorum: que multā requirūt industriam. Dicam nūc de pratis ⁊ nemoribus: que nō tantam querūt doctrinā. s3 quasi spōte ydonea p̄ueniūt a natura. Et primo de pratis: quare creata fuerūt. Et qualē aerem terram aquā ⁊ sitū desiderant: ad ampliorem copiā et vbertatem herbarū. Et q̄liter fiāt. Et qualiter procurētur ⁊ renouentur. Et de feno quod est eius fructus: qualiter colligatur ⁊ conseruetur. ⁊ de vtilitate ipsius.

Quare prata creata fuerũt. ꝛ q̃lem aerem terrã aquã ꝛ sitũ desiderãt.

Rata fuerũt a natura mã dato diuino creata: vt terra q̃ primo nuda fuit vestiretur ꝛ ornaretur. ꝛ ut ipsoꝝ herbe tam virides q̃ sicce nutrimentũ cõueniens animalibus herbis vtentibꝰ prestent. nascũtur autem in ipis diuersa herbarũ genera: ex diuersitate humorũ in superficie terre contẽtorũ. quod quidẽ sagax natura que nusq̃ in necessariis deficit: opata est propter diuersitatẽ animaliũ nutriendoꝝ ex eis. quoꝝ appetitus in omnibus est diuersus. Aerem vero desiderant tẽperatum. aut frigiditati ꝛ hũiditati proximũ. si enim superflua fuerit in loco frigiditas. erunt ibi ppetuo niues ꝛ glacies. que õnino impediũt generationẽ herbarũ. Et similiter si caliditas aut siccitas supflua fuerit: omnẽ virorem ɔsumet. nisi ei succurrat irrigatione frequẽti. Terram desiderant pinguem ad herbarũ copiam. verũ si nõ fuerit multe pinguedinis: saporosiores et magis odoriferas et subtiliores creabit herbas. Sed si fuerit nimis macra: modicas aut nullas producet. Talis eni terra ꝛ similiter salsa uel amara: sua imbecillitate aut malicia se vestire non potest. Aqua magis cõpetẽs pratis: ẽ aqua pluuialis: que calida chorusciatiõe descendit. Et similiter aqua que mẽse Aprilis ꝛ Mai subtilis descendit. Et quecũq; in estate de celo ꝓueit bona ẽ: dũ tamen gelida nõ existit ex natura grãdinis liquefcã. Secundi meriti est aqua laquealis: q̃ clara calida ꝛ pinguis est. Tertio aqua fluminũ. Ultimo aq̃ fontiũ. Et quanto magis a suo elongatur principio: tanto melior. quia minꝰ frigiditatis in se habꝫ. Prata desiderant situm depressum: vbi cõtinuo sit humor inclusus. Verũ si adeo sit profundus talis locꝰ: q; ibi quasi semper aqua operiat supficiẽ terre: non erit aptus ad aliquas bonas herbas. sed erit accedẽs ad naturam paludis. ꝓducetq; iuncos ꝛ pauerias quadrellũ et similes herbas paludales. grossas insipidas aquaticas ꝛ fere omnibus animalibus inutiles. Et si fuerit adeo eminens q; irrigari nõ possit: facile siccitatem ꝛ ariditatem patietur: nisi fuerit in alpibus ꝛ locis frigidis. In talibus enim locis ꝛsi paucas proferant herbas: subtiles tamẽ sapidas ꝛ odoriferas ferũt. Felix autẽ prati positio est: que supra se riuũ fluentẽ habeat quo possit quotiens fuerit opus irrigari.

Qualiter fiũt prata. et qualiter procreantur ꝛ renouantur.

Rata quidem ꝓueniũt vbicunq; terra solis radiis illustratur. Fiunt etiã opere manuali. aut ex locis agrestibus nemorosis: aut ex campestribꝰ agris. ꝛ prĩo quidẽ modo extirpandus est locus de mẽse Septẽbris uel Octobris ꝛ impedimentis omnibus liberãdus. nõ solum spinetis ꝛ virgultis. sꝫ etiã herbis latioribus ꝛ solidis. deinde cũ frequẽter excultꝰ fuerit: ac multa aratione solutus: submotis lapidibus ꝛ glebis cõfractis stercoret

luna crescente recenti letamine. ab
vngulis iumentorum summa intẽtiõe
seruetur intactus. precipue cũ hũescit. ne inequale solum reddãt mul
tis locis impressa vestigia. Si ve
ro ex cãpestribus locis fiãt: equan
dus ẽ omnis locus. ⁊ glebis ɔfrac
tis tam huic ꝙ̃ supiori semẽ vicie
cũ feni semĩe spergẽdus. Rigari ve
ro anteq̃ durum solum fecerit non
debebit. ne eius cratem minus soli
dam: vis interflui corrũpat humo
ris. Qui vero volũt quibusdã an
nis habere pratũ: ⁊ aliis segetes eti
am ex terris macris: cũ irrigatione
optime faciũt hocmodo. Immittũt
in agrum aquam turbidam: vt ex
terra noua sulci repleantur: ⁊ ager
equetur. ⁊ fiet optimũ pratum sine
satione herbarũ. Et si taliter dimit
tatur ꝑ quattuor vel quinq̃ annos:
⁊ postea aretur omni anno vsq̃ ad
quinq̃ ãnos vel sex: poterit ɔgrue
de frumento seri. ⁊ meliꝰ si post du
os annos genus segetis transmute
tur. Qui aũt volũt vno anno ha
bere frumentũ: ⁊ sequenti pratum.
cõuenienter hocmõ procurãt. Im
mittunt enĩ aquã in agro extracta
blaua. ibiq̃ dimittũt in estate ⁊ in
autumpno: si aeris fuerit siccitas.
sequenti vero estate cũ fenum seca
uerint: terram arrumpũt. ⁊ secũda
⁊ tertia vice arant ⁊ seminãt. Sʒ si
volũt etiã guaymẽ habere: nõ arãt
nisi circa finem Augusti extracto
guaymine. ⁊ tunc arrũpunt. ⁊ arãt
secũdo: ⁊ retrisant ⁊ seminãt. ⁊ tamẽ
bonũ frumentum inde prouenit.
Et quidã õni ãno seminãt. ⁊ tamẽ
herbam guayminis cum secis idest
stipulis colligũt hocmodo. scilʒ ꝙ
existente frumento in cãpis vel sta
tim post extractionẽ eius: mittunt
aquã in agrum potius clarã ꝙ̃ tur
bidam. ⁊ a pecore custodiũt. Deĩ
guaymen cũ stipula secant. ⁊ hye
me animalibꝰ prebent. que herbam
terũt. ⁊ de stipulis sibi lectũ ⁊ fimũ
faciũt. Stipula autẽ ⁊ herba secata
arãt semel ⁊ bis ⁊ tertio seminãt. et
ibi bonũ frumentũ vel aliã blauã
habent. Procurãtur aũt quia ex
pratis euellũtur õnia impedimẽta
quotiens nascũtur in eis. ⁊ etiã her
be pratis incongrue: precipue post
magnas pluuias que terram adeo
mollificauerit ꝙ herbe nocue radi
citus euellãtur. Plurimũ etiã con
fert pratis si tempore hyemali recẽ
ti fimẽtur letamine ad vbertatẽ her
barũ. Amplius si statim cũ seca
ta fuerint: fortiter irrigẽtur. ter aut
quater fructificabũt in ãno. Sed
cum vetusta fuerint muco coopta
radantur. Ad mucũ autẽ necan
dum asserit Paladius sepe cinerẽ
ingerendum. Qꝫ si sterilis omnino
factꝰ est locus: aretur pluries. ⁊ de
nuo equatus formet pratum.

Qualiter fenũ colligatur ⁊ cõser
uetur. ⁊ de vtilitate eius.

Ecanda sunt prata cum
herbe ad debitũ augmen
tum puenerint: floresq̃
cõpleuerit. anteq̃ ad ca
sum florũ ⁊ foliorũ ⁊ siccitatẽ pue
nerint. Nã si maturius secetur: erit
fenũ aquosum. nõ prebẽs solidum
nutrimẽtũ equis ⁊ bobus laborem
tollerãtibus. Et si nimis fuerit ma
turũ: calore ⁊ humiditate naturali
consumptis: erit insipidũ: modicũ

⁊ abhominabile nutrimentū anima libus prebēs. Sunt autē secāda tempore sereno. cū aeris caliditas ⁊ siccitas duratura speratur. Secatum vero in pratis dimittendū est p vnum vel duos dies anteq̄ᵹ voluatur. Deinde voluēdum ⁊ oueni enter siccandū. demū colligendum portandū ⁊ reponēdum sub tectis. quibus deficientibus sub diuo ponatur. taliter preparatū q̄ aqua in eum intrare nequeat. Q̄ si eo nouiter in pratis secato pluuia supuenerit anteq̄ᵹ voluatur: modicum vel nihil leditur. Sꝫ ut ayt Paladiꝰ post pluuiam debet cōuerti anteq̄ᵹ pars ipius summa siccetur: siue iā fuerit siue non fuerit reuolutū. Si vero eo reuoluto supueniat: omnīo destruit' nullius vtilitatis existēs.

Vtilitas feni est vt toto āno seruetur. quod etiā p bienniū omode seruari potest. ⁊ bobus equis ⁊ azinis ⁊ q̄busdā aliis animalibus nutrimentū cōgruū prebet. vt possint sustinere labores: qui eis ꝑpter necessitates hominū iniūgūtur. Quibus vero tēpe niuiū subuenit. quo de terra nutrimētū sumere nequeūt Q̄ si fenū subtile frondosum odoriferū ⁊ laudabile fuerit: erit quasi annona solū animalibus tam calido q̄ᵹ frigido tempore sufficiēs ad laborem. Si vero fuerit fenū grossum paludale aut nimis mature aut sero secatum: nō erit sufficiens animalibus multū laborē tollerātibus. nisi eis ānonis auxilio aliq̄ū succurratur. Vel nisi tempore magni frigoris detur. in quo animalia nō laborāt. ⁊ ōne pabulū auidius appetunt.

Incipit secunda pars libri. vii.
De nemoribus que naturaliter prouenīūt.

Dico ī primis q̄ nemora vel naturaliter prouenīūt vel hominū industria īstituūtur. Et que a natura ꝓducuntur: fiūt ex humore ⁊ semine in matrice terre cōtentis. que virtute celesti erūpunt ad superficiē terre. et erigūtur in stipites diuersarū plantarum: secūdum diuersitatē hūoris seminis: ⁊ locoꝝ in quibꝰ ꝓueniūt Fiūt etiā sine hominis ministerio: ex seminibus que a propinquis arboribus in terram decidūt. aut ab auibus vel fluminibus delonge feruntur. In alpibus vero naturaliter crescūt silue piellarū maximarum ⁊ fragorū. castanearū ⁊ quercuū cedrorū et similiū. In locis vero depressis ⁊ paludosis sponte nascūtur salices populi ⁊ alni. canne siluestres videcti ⁊ similes plante. In pluribus aūt locis nascūtur naturaliter ⁊ infinita spineta diuersorum generum. ⁊ piri ⁊ mali sorbi vlmi fraxini opli et similes arbores. Et quāto pinguior erit terra: tāto ꝓceriores proueniūt arbores. In macra vero et salsa vel amara nascētur spineta ⁊ arbores pue tortuose spinose scabrose ⁊ vspide.

Hec autē nemora procuranda sunt diuersimode. nam ea in q̄bus sunt castanee piri ⁊ mali ⁊ similes arbores fructum ferentes: extirpanda ⁊ purganda sunt ab ōnibus spinetis ⁊ plantis extraneis. ⁊ fructifere arbores rarificande vbi nimis spisse fuerint. ⁊ incidende in altiori loco

q̄ bestie attingere possint. ⁊ ex plā
tis domesticis ⁊ nobilibus inseren
de. secūdum doctrinam traditā in
libro 2° cū de insitionibus locutus
fui. Ea vero que aliis arboribus
et spinetis occupata sunt: si arbo
res nobiles ⁊ pulcras habuerint e
dificiis ⁊ aliis operibus aptas: si
militer sunt extirpanda. et vbi ni
mis spissa fuerint sublatis turpio
ribus lignis: rarificāda paulisper.
vt omnis humor cōuertatur totali
ter in substantiam lignorum melio
rum. Ea vero in quibus sunt arbo
res igni solūmodo cōgrue: nō sunt
mouenda. nisi forsan spinis purgē
tur ⁊ tribulis. que quolibet quinto
aut sexto vel rarioribus ānis sunt
incidēda ⁊ liguamina aggregāda.

De nemoribus que hominū in
dustria fiunt.

Qui cupit nemus seu sil
uam plantare vel serere.
cōsideret primo situm. ⁊
naturā terre in qua face
re siluam instituit. ⁊ vbiq̄ tales cō
serat arbores: q̄ illi loco conueniant.
⁊ tādem institutis votū adimple
ant. Nam si fuerit in altis alpibus
aut earū vallibus: siquidē soluta
terra est cōgrue recipiet plantas et
semina castanearū: q̄ ad minus. xl.
pedibus abinuicem distare debebūt
Si vero terra cretosa vel lapidosa
in talibus locis extiterit: ei cōpetūt
precipue quercus rouer ⁊ cerrus.
Qꝫ si talis terra fuerit in mōtibus
calidis remotis ab alpibus: amig
dala sibi conuenienter aptātur. Qꝫ
si loca sint pinguia cōgrue recipiēt
piraria ⁊ pomaria. ⁊ i locis calidis
oliuetum ⁊ ficetū ⁊ malorūgranato
rum siluam. In frigidis vero ⁊ tē
peratis auelanas coctana ⁊ mespi
la. Si vero locus fuerit humid9
⁊ depressus solut9: cōuenientius re
cipiet salicetū albacetū alnum ⁊ po
pulum. Et si cretosus talis locus
extiterit: ei conueniet vlmetū fraxine
tum oplus ⁊ rouer. Qꝫ si locus ma
rinus arenosus ⁊ quasi sterilis extī
terit: desiderat pinetū. ⁊ in calidis
climatibus: palmā feminā ⁊ mascu
lum. Instituūtur autem predicā
omnia vel ex plantis aliūde trāsla
tis. vel seminibus satis: aut manu
in locis congruis plātatis. Nō
tamen ignores q̄ castanee. xl. pedi
bus ad min9 quaq̄ versum dista
re debebūt. nec in ramis possint cō
grue dilatari: ⁊ plurimū fructū fer
re. Quercus vero nō min9 distare
conueniet. quia naturaliter plurimū
p latera se diffundit. Rouer ⁊ cer
rum. xxx. pedibus: aut paucioribus
distare sufficiet. Hec eni tria gene
ra arborꝫ glandē ferunt. que cibus
optim9 est porcorū. Piraria ve
ro ⁊ pomaria. xx. pedib9 vel vsq̄
ad. xxx. distabūt. oliuetū fic9 ma
lagranata auelane citonia et mespi
la. xii. ⁊ vsq̄ ad. xx. pedes distare
poterūt. Salicetū vero aut propter
pticas aut vimina aut ꝑpter mate
riā edificiorum plantatur. Primo
quidem mō. x. pedibus abinuicem
distēt. secūdo vero mō p duos aut
tres vel quatuor pedes distare suf
ficiet. quia eius spissitudo in altū
procurabit rectitudinē ⁊ augmētū.
populus aūt ⁊ alnus quia nō mul
tū se diffundūt in altū: nec natura
liter extollūt nō sunt rare ponēde

Sed albarus utilior est si igrosset in stipite. propter assides que mul tis operibus congrue ex ipo fient. et preterea ramos plurimū in latera spergit. Ideoqz nō couenieter usqz ad. xx. pedes vel amplius sepata plantetur. que etiā ex quibusdā ta chis aliqd corticis habētibus sum ma facilitate nascetur. Possunt etiā spisse poni: ut trabes sine ramis faciant subtiles et longos. Ulmus autem oplus et fraxinus nō ogrue spisse lateqz poni possunt: quia tā grosse qz subtiles et lōge tales arbo res diuersis operibus adaptātur. Pinus vero et palma circa. xxx. pe des distare abinuicē satis congrue possunt. De singulis autē generi bus arbor predictarū plene tracta tum est in libro quinto: prout dis ponuntur in campestribus agris. Nunc vero prout ex eis nemora fiūt et silue: breuiter de ipsis tetigis se sufficiat.

Incipit liber octauus. De viri dariis et rebus delectabilibus: ex arboribus et herbis et fructu ipsarū artificiose agendis.

N superioribus li bris tractatū est de arboribus et herbis secundum qz utilia corpori hūano exis tāt. Nunc vero de eisdem dicendū est secundū qz ani me rationali delectationē afferūt. et osequenter corporis salutē cōser uāt. quia oplexio corporis: anime semper adheret affectui.

De viridariis herbarū puis.

Uiridaria quedam ex her bis tantū. quedam ex ar boribus. et qdam ex utro qz fieri possunt. Et que de herbis solūmodo fiūt: desiderāt terram macrā et solidam. ut herbas subtiles et capillares creare possint q maxime visum delectāt. Opor tet igit locū qui ad viridariū tale paratur: primo bene liberari ab her bis et radicibus adulterinis et mag nis. quod vix fieri potest nisi pri mū effossis radicibus optime pla netur locus. et ubiqz fortiter infun dat aqua feruētissima: ut reliquie radicum et seminū in terra latenti um germinare nullatenus valeāt. et deinde cespite macro subtilis graminis totus locus impleatur. et ipi cespites fortissime cōpriman tur ligneis maleis. et cōculcent gra mina pedibus: donec vix de eis a liquid appareat. tunc enī paulatim erumpent capillariter et supficiem ad modū panni viridis operient. Sit autē locus viridarii quadratus. tante mensure: qz sufficiat his qui in eo stare debebūt. In circuitu ve ro eius: herbe aromatice omniū ge nerū plantētur. ut sunt ruta saluia basilicō maiorana menta et similes Et similiter omnis generis flores. sicut viola liliū rosa gladiolus et similia. Inter quas herbas et cespi tem planū: sit cespes eleuatior: qsi per modū sediliū aptatus florens et amenus. In cespite etiā otra viā solis plantande sunt arbores. aut vites ducende. ex quarū frōdibus quasi protectus cespes umbram ha beat delectabilem et refrigerantem. In arboribus aūt illis plus querit

vmbra quam fructus. ꝛ ideo nō cura tur de eoꝝ fossura ꝛ fimatione: q̄ cespiti nocumentū afferrent. Ca uendū ē autē in his ne sint arbores nimis spisse: aut plurime secūdum numerū. quoniā ablatio aure sani tatem corrūpit. Et ideo viridariū liberū aerem desiderat: ꝛ superflua vmbra īfirmitates generat. Am plius non sint arbores male sicut nux ꝛ quedā alie. sed sint dulces a romatice in flore ꝛ iocunde in vm bra sicut sunt vites ꝛ piri ꝛ mali et malapunica ꝛ lauri ꝛ cypressi ꝛ hu iusmodi. Post cespitē sit magna herbarū medicinaliū ꝛ aromaticaꝝ diuersitas. cū nō tantūmodo delec tent ex odore secūdum olfactū. sed ꝛ flores diuersitate reficiūt visum: in quibus ruta pluribus locis ad misceatur: eo q̄ pulcre est viridita tis. ꝛ ipsa sua amaritudine fugat extra viridariū animalia veneno sa. In medio aūt cespitis nihil sit arboꝝ. sed potius ipa planicies li bero gaudeat aere ꝛ sincero. quia ꝛ ille aer salubrior est. ꝛ etiā araneaꝝ tele extense de ramo arboris ad ra mū: impedirent ꝛ inficerēt vultus transeūtium: si arbores ī medio vi ridarii siue cespitis plātate essent. Si autē possibile sit: fons purissi mus deriuetur in mediū. quia ipi⁹ puritas multā affert iocunditatē. Ad aqlonē ꝛ etiā ad oriētē: virida riū sit patulū. propter illoꝝ vētoꝝ sanitatē ꝛ puritatē. Ad oppositos autē ventos scilicet meridionalē et occidentalē sit clausum: propter eo rum ventoꝝ turbulentiā impurita tem ꝛ infirmitatē. q̄uis eni aquilo naris impediat fructus: miro tamē modo cōseruat spiritus. ꝛ sanitatē custodit. delectatio enim queritur in viridario ꝛ nō fructus.

De viridariis mediocriū perso narū magnis ꝛ mediocribus.

Secundum facultates et dignitatem mediocriū p sonarū mēsuretur spaciū terre viridario deputan de. videlicȝ duo uel tria vel q̄tuor aut plura iugera siue bubulce. Cin gatur fossatis: ꝛ sepibus spinoꝝū vel rosarum. ꝛ desup fiat sepis de malispunicis in locis calidis. ꝛ in frigidis de mizolis. seu prunis vel malis citoniis. Aretur ꝛ erpece vel ligonibus planetur vndiq̄ locus. deinde funiculo vniuersus signet locus: vbi arbores sunt plātande. plantētur in eo acies piroꝝ ꝛ malo rum ꝛ palmarum in locis calidis ꝛ cicomorū. Itē moroꝝ cerasorum ꝛ prunoꝝ ꝛ similiū arboꝝ nobiliū ut ficuū mizolorū cicomorū ꝛ similiū Vnūquodq̄ videlicet gen⁹ in suo ordine siue acie. Distent autē ordi nes siue acies. xx. pedibus ad mi nus vel. xl. aut pluribus pro dñi volūtate. In acie distent arbores abīuicem magne. xx. pedibus. pue x. Inter arbores in aciebus plan tari poterūt vites nobiles diuerso rum generū. que delectationē ꝛ vti litatem afferent. Ligonizentur a cies: vt arbores ꝛ vites melius cō ualescāt. ꝛ vniuersa spacia deputē tur pratis. atq̄ sepe de ipis adulte rine siue magne euellantur herbe. Secētur bis in anno prata virida rii: vt pulcriora remaneant. Plā tentur ꝛ formētur arbores vt supra

in libro quinto dictū est: p ordinē
de vno genere. Item fiant in eo p
gularia in cōuenientiori pte: ad mo
dū dom9 vel papilionis formata.

De viridariis regum. 7 aliorum
illustrium 7 diuitū dominorum.

Voniā tales persone ,pp
ter eoꝝ diuitias 7 potē
tiā: possunt in huiꝰmōi
mūdanis rebus integre
sue satisfacere volūtati: nec deē eis
plerūq; nisi industria ordinandi.
Sciāt q viridariū multā delectati
onē habēs: hocmō facere possunt.
Eligāt igitur locū planū. nō pa
ludosum. neq; impeditū ab isuffla
tione bonoꝝ ventorum. in quo sit
fluens fons p loca. Sit autē locus
xx. iugerū. aut plurīū pro domini
voluntate. Cingatur muris cō
uenienter altis. plantetur in eo ex
parte septētrionis nemus arborum
diuersarū. in quo fugiant 7 lateāt
animalia siluestria in viridario po
sita. Ex parte vero meridiei fiat
palaciū speciosum. in quo rex vel
regina morentur cū voluerint gra
ues cogitationes fugere. animāq;
gaudiis et solaciis renouare. Ab
hac enī parte faciet estiuo tempore
ūbrā viridario. 7 ipiꝰ fenestre ad
viridariū hēbūt tpatū aspectū: nō
feruore solis infectū. in eo fiat in a
liqua pte viridariū vel viridaria
supradicta. Fiat etiā in eodē pis
cheria. in qua diuersa genera pisci
um nutriantur. Lepores cerui ca
prioli caniculi et similia animalia
non rapacia ponantur in eo. Su
pra quasdam arbusculas prope pa
laciū positas: fiat sicut domꝰ que
dam tectū 7 parietes habēs: de filo
rameo spisse reticulato. in qua po
nantur fasiani perdices philomene
meruli cardilini faynelli 7 omnia
genera auicularū canentiū. Sint
aūt acies arboꝝ viridarii a palacio
ad nemus non ex transuerso. vt fa
cilius de palacio videantur: q̄cūq;
agunt animalia que in viridario
posita sunt. Fiat etiā in dicto viri
dario palaciū cū caminatis 7 came
ris de solis arboribꝰ: ī quo possint
rex vel regina cū baronibꝰ vel do
minabus esse tempore non pluuio
so. Huiusmōi autē palaciū fieri
comode poterit tali modo. Mensu
rētur 7 signētur spacia vniuersa ca
minate 7 camerarū. 7 in locis parie
tū plantentur arbores fructifere si
placet: que facile crescāt vt sunt ce
rasa 7 mali. Vel quod melius est:
plantentur ibi salices vel bedulli
vel vlmi. 7 tam insitionibus q̄ pa
lis 7 perticis 7 vinculis per plures
annos eoꝝ procuretur augmentū:
intantū q parietes 7 tectū forment
ex eis. Velocius vero 7 facilius
poterit palaciū siue domus predcā
fieri de liguamine sicco. 7 vndiq;
circa ipm plantari vites 7 vniuer
sum edificiū operiri. Poterit etiā
in ipo viridario fieri tentoria mag
na de liguamine sicco vel arboribꝰ
viridibus. 7 vitibus operiri. Am
pliꝰ multā afferet delectationē: si
in viridario fient insitiones mira
biles 7 diuerse in eisdem arboribꝰ:
quas diligens viridarii cultor faci
le scire poterit ex his que infra in
eodem libro dicetur. Preterea sci
re oportet q omnia genera arborū
et herbarum in tali viridario sunt

ponenda: vnūquodq̧ sepatum ab alio ⁊ distinctum: ne inueniatur ha bere defectū. In tali itaq̧ viridari o nō semper delectetur rex. sed ali quando cū seriis necessariisq̧ satis fecerit rebus: renouet᷑ in eo glorifi cans deum excelsum. qui bonarū omniū delectationū auctor princi piū est et causa. Nam vt egregie scripsit Tulius: nō ad ludū ⁊ iocū nati sumus. sed ad seueritatē potī us ⁊ quedam officia grauiora. Il lo tamē vti quādoq̧ licet cū seriis necessariis satisfecerimus rebus.

De his que ad delectationē fieri possunt in munitionibus curiarū et viridariorum.

Irca tumbas ⁊ curias si ne circa viridaria: ꝯgrue fieri possunt munitiōes ex arboribus viridibus similes munitionibus muroꝝ seu palanchati vel stertare cū turribus siue bitifredis hocmodo. in summi tate riparū cingentiū locū liberata rū optime ab omnibus spinis ⁊ ar boribus vetustis ꝓfunde plantēt᷑ salices uel populi: si solum cōpetat eis. vel vlmi si diligant talē terrā. spisse p vnū pedem vel minus: et linea recta ducta. hec optime ligo nibus ⁊ stercore procurentur. ⁊ cū optime ꝯualuerint icidātur iuxta terrā. ⁊ sequēti āno surculoꝝ ꝓles p loca lineis quaternis inspissent᷑: ⁊ cum palis pticis et vinculis sur sum ducantur directe: donec aug mentū octo uel decem pedū suscepe rint. In ea altitudine cum aliquali ter ingrossate fuerint incidantur. Infra loca vero munitionis p qui q̧ pedes vel circa: similes plante tempore prioꝝ ponātur. x. pedib⁹ eque distantes. que cū in predicta fuerint altitudine incidantur. ⁊ cū auxilio pticarū versus proximas ⁊ versus exteriores plicētur plātas: ⁊ exteriores similiter versus eas. et sic totiēs quolibet anno fiat: donec quasi cratis quedā fortis effcā sit: supra quā possint homines secure morari. deinde pars exterior dimit tat᷑ augeri ad modum muri: supra cursoriū positi. q̄ in altitudine con grua quolibꝫ anno incidi cū forma merloꝝ super muris positoꝝ pote rit. ⁊ tali mō teneri. Circa talem munitionē in angulis ⁊ alibi si pla cuerit: poterūt q̄tuor arbores plāta ri. ⁊ sursum directe cōduci ⁊ singu lis. x. pedibus incidi. ⁊ vers⁹ seip sas plicari: cū auxilio pticaꝝ. ⁊ ve lud solaria ex eisdem fieri. ⁊ iterū in altū extolli: ⁊ eodēmodo formā ri. ⁊ tādem desup plicari ad modū tecti domoꝝ. vel cū merlis forma ri. Supra ianuā vero optime stabit domus. ⁊ ante ipsam solariū arboꝝ predictarū. In curiis etiam siue viridariis potest fieri domus: cum columnis viridibus. ipsis iā gros sis optime transplātatis. ⁊ trabib⁹ supra ipsas affixis. et tecto canna rum vel palearū optis. dū aliquis tamen ramus ex singulis colūnis emineat supra tectū. qui ipsam co lumnā semp ab ariditate tuebitur: ⁊ domum ipsam mirabiliter ab es tiuo feruore defendet.

De his q̄ in campestribus agris fieri ad delectationem possunt.

N agris plurimū delec
tat pulcer ipsorū situs.
Amplius ꝙ nō sint plu
res deformes agelli. sed
magna quantitas in vnū sine inter
uallo redacta: directos habens ↄfi
nes. ⁊ ideo procurare debet diligēs
paterfamilias prope suos agros po
tius ꝙ̄ alibi emere. ⁊ in aliis parti
bus agellos vendere. ⁊ cū vicinis
ꝑmutare partes superfluas ⁊ tortu
osas agrorū. ⁊ suū agrū cū vicino
rectificare. ⁊ omnē locū fossatis et
sepibus spinoꝝ viridiū cū arbori
bus viridibus cōueniētibus ꝑmix
tim eque distantibus cingere. atq̨
fossata ꝑua scolatoria que in pla
nis necessaria sunt intrinseca recta
formare: quātū possibile est. serua
ta semper vtilitate agroꝝ. delectati
onem enī vtilitas precedere debet
in agris: licꝫ in viridariis optimū
sit seruādū. et iō quecūq̨ in eis ma
iorē frugū pollicētur vbertatē: sunt
meliora ⁊ magis eligēda. Ampli
us ꝓcuretur pro posse ꝙ per agros
aquarū riui decurrant. quibus pos
sint cū opꝰ fuerit irrigari. ⁊ ab eis
cū necessariū sit auerti. Per spa
ciosos agros formētur etiā itinera
congrua: qbus paterfamilias eq̄s
et pedes et coloni cū plaustris aut
bobus ↄmode accedere possint ad
omnes partes agrorū. hec enī ōnia
plurimū cū vtilitate delectant.

De his que circa vites ⁊ fructꝰ
ipsarum delectationē prebent.

Lurimū delectat habere
pulcra vineta in planis
siue in paruis mōtibus
orienti opposita: diuerso
rum generū vuas ferentia. et ideo
diligēter procuret dominꝰ ea in cō
gruo situ plātare. ⁊ in locis pingui
bus in arboribꝰ ⁊ ꝑgulariis ea for
mare. In exilibus vero iuxta so
lum in directis aciebus disponere.
atq̨ plurimū bonoꝝ generū vuas
in his conserere. Insitionesq̨ mira
biles in eisdem experiri. que ab an
tiquis sapiētibus ⁊ precipue a Pa
ladio: posse fieri predicantur. Qua
rū vnꝰ modus ē: ꝙ plātetur vitis
iuxta cerasum vel aliā arborē. ⁊ cū
optime cōprehenderit ⁊ cōualuerit
perforetur arbor acuto terebro. ⁊ ꝑ
foramen vitis ducatur. ⁊ cerasum
luto ab vtraq̨ parte obturetur fir
miter: ne sol aut pluuia vel vētus
consolidationē impediat. Deinde
cū lignū vitis optime cum ligno ar
boris vnitū fuerit: iuxta corticē ar
boris incidatur vitis: vt deinceps
suco arboris nutriatur. sic enī vua
fertur tempore fructuū arboris ma
turari. Est quidam modus faci
endi vitem ⁊ vuā tyriacā. aut mus
catam. vel gariofilatam. vel laxati
uam. uel alteriꝰ qualitatis. Qui sic
fit. Sarmentū quod est pangendū
in vna ꝑte scindatur. ⁊ sublata me
dulla: loco eius tyriaca vel muscꝰ
puluis gariofiloꝝ vel scamonee:
vel alterius rei ponatur. ⁊ terre mā
detur: vinculo diligenter astrictū.
quo facto. vua que nascetur: virtu
tem eius quod in vite positū est te
nebit. Sane si sarmētū de hac vite
sumetur ⁊ plantetur: materni medi
caminis potētiā nō tenebit. oporte
bit aūt tyriace vel alterius rei assi
dua infusione senescētis suci vim
reiterare. Sꝫ ⁊ hoc idē fieri breuiꝰ

puto possibile si in initio maturita
tis vuarũ scindatur sarmẽtum vue
pendentis: ⁊ medicamine immisso
ligetur. Est quedam pulcra spe
cies vue que granis iterioribus ca
ret. que grecis auctoribus fit: reci
tãte Paladio sic. Sarmentũ quod
obruendũ est quantũ latebit in ter
ra tantũ scindere debemus: vt õni
medulla subtracta ac diligenter ex
culta: mẽbra iterũ diuise ptis adu
nare ⁊ vinculo diuisa constringere
⁊ deponere. Vinculũ autẽ de papi
ro asserunt faciendũ. ⁊ sic in hũida
ẽ terra ponendũ. Diligẽtius quidẽ
sarmentũ reuinctũ: quantũ incisum
aut excisum inter squille bulbũ de
mergant. cui⁹ beneficio asserunt sa
ta omnia cõphendere posse faci
lius. Alii tẽpore quo vites pu
tant: sarmentũ frugiferũ putate vi
tis in ipa vite quam possunt de al
to sublata medulla excauant nõ di
uisim. ⁊ calamo affixo alligant: ne
possit inuerti. tũc copon tenaycon
quod greci sic appellant in excaua
ta parte suffundũt. ex aqua prius
ad sape pinguedinẽ resolutum. ⁊
hoc transactis octenis diebus sem
per renouãt: donec vitis germina
nouella procedant. Vt vitis bo
triones ferat albos ⁊ nigros: sic fie
ri greci iusserũt. Si vicine sunt vi
tes nigra ⁊ alba putentur: sarmẽta
vtriusq3 sic diuisa inter se cõiũge:
vt medios vtriusq3 oculos equan
do possis reddere vnitati. tũc papi
ro stricto ligabis. ⁊ molli atq3 hũi
da terra linire curabis. ⁊ iteriectis
trinis diebus adaquare donec ger
men noue frondis erũpit. hinc ex
empto tempore poteris genus effi
cere per plura sarmẽta. Quidã
expt⁹ mihi asseruit se inseruisse sur
culũ album ⁊ nigrum in vna vite
cõtinuatis summitatibus gẽmaꝝ:
corticula tamẽ gemmarũ de medio
sublata. ⁊ optime cõphendisse.
Vel potest hoc fieri exceptis duo
bus surculis ⁊ diuersis: ⁊ iũctis o
culis diuisis simul et optime liga
tis tanq3 sit vnus surculus. uel du
abus gemmis diuisis ⁊ iũctis cum
modica quãtitate ligni: et in loco
gemme insertis. Plurimũ etiã de
lectat habere vineã diuersoꝝ gene
rũ colorum ⁊ saporũ. ⁊ iõ diligens
paterfamilias tempestiue quasdã
colligat vuas: vt vinũ habeat acer
bum. quasdã bene maturas vt po
tẽs. quasdã nimiũ maturas vt dul
ce. Faciat etiã vina diuersoꝝ colo
ꝝ cũ rebus colorãtibus ⁊ saporem
nõ corrũpentibus. Faciat etiã ea di
uersoꝝ saporum cũ rebus odorife
ris. ⁊ saporẽ nouũ retribuentibus.
in quibus delectet odor ⁊ gustus.
que in aliqua parte mixti in calda
rio ad ignem mittantur: ⁊ dimittã
tur donec optime vinũ illo sapore
vel odore infectũ fuerit. ⁊ tunc in
vas in quo sit simile vinũ vel alte
rius generis immittat. ⁊ seruetur
vsui mox futurum. Bonũ ẽ etiã
habere medicinalia vina. quib⁹ v
tatur cuius corpus ad aliquã egri
tudinẽ facile sit declinans. hoc qui
dem fiet cũ medicine simplices uel
cõposite contra illã egritudinẽ ha
bentes virtutẽ: predicto modo mis
cebũtur vino. Procuret etiã sem
per habere in domo agrestũ ⁊ sapam
vuas passas acetũ ⁊ similia. que fa
cias secundũ modos supra in libro

quarto notatoȝ. Multū eniᵐ delcāt animū tam pro se q̄ȝ pro amicis. q̄ appetit facile inuenire. Si botrio postq̄ȝ defloruit mittatur in vasculū terreū vel vitreū puū tū: ex toto botrione dicitᵘ fieri vnū granū.

De his que circa arbores delectationem augent.

Ex his que patremfamilias delectāt: est habere in locis suis copiam bonarū arboꝝ ⁊ generū diuersoꝝ. Et iō procurare debet vbicūq̄ȝ inuenit arbores nobiles afferētes fructus. inde ad loca sua transferre et plantare siue inserere de eisdem. ⁊ non inordinate vt fere omnes faciūt: eas disponat. sed in cōgruis ordinib⁹ videlicet magnarū arborum genera rara. vt ī ramis dilatari possint. ⁊ superfluis vmbris non consumant fertilitatem agroꝝ. Eas vero que pue sua natura proueiūt: spissiores ponere potest. Et vnumquodq̄ȝ genus formare secūdum naturam ipsius. Ampli⁹ maiores a partib⁹ septentrionis ⁊ occidentis ponere debȝ. Minores vero ab oriente ⁊ meridie. hoc eni mo do: frumenta que patenti letantur campo: minorem sentiēt lesionem. Preterea insitiones faciat mirabiles ⁊ diuersas in eodem vel diuersis trūcis: que valde ammirabiles se ostendunt his qui experimento ī talibus probant. Nam īfinitorum pirorum ⁊ malorum genera et cicomorum et vespuli et sorbarum et similium: ī eodem trunco inseri possunt. Inseritur etiam malus in salice ⁊ populo. ⁊ vitis in vlmo ⁊ moro. Item si persicus inseratur in spinā faginā: proueniunt escula maiora ⁊ meliora aliis. Et si amigdalus ⁊ persicus cōiunctis oculis inserantur in pruno: erunt coꝝ poma carnem persicoꝝ habētia. ⁊ ipsorum ossa imitabuntur amigdaloꝝ naturā. Morus etiā inseri potest in vlmo: sed magne pturit infelicitatis augmenta. Asserit Marcialis cādida grana in malispunicis fieri: si argille ⁊ crete quartā partē gypsi misceas: ⁊ toto triennio hoc genus terre radicib⁹ ei⁹ adiūgas. Idē dicit mire magnitudinis ei⁹ poma fieri: si olla fictilis obruatur circa arborē punici. ⁊ in ea ramus cū flore claudatur ne resiliat ligatus ad palum. tūc coopta olla cōtra aque muniatur incursus: autūpno pate fcā sue magnitudinis exhibebit poma. sed etiā de mēse Mai ⁊ Junii posse fieri ꝯmodius affirmatur. Varro autē aliter specificat modū dicens. Si malapunica immatura cū hereant in sua virga demerseris in ollam sine fundo. ea que sic ob ieceris in terram: ⁊ opieris circa ramū ne extrīsecus spūs afflet. ea nō modo integra eximi: sed etiā maiora q̄ȝ in arbore vnq̄ȝ pependerūt.

Vt varios fruct⁹ vna ficus exhibeat. ramos duos nigre ⁊ albe ita ī ter se vīculo stringe ac torques: vt germina miscere cogantur. sic obrutī ⁊ stercorati ⁊ hūorib⁹ vici vbi prodire ceperit germinātes oculos aliqua sibi annexione cōglutina. tūc germen adunatū pturiet duos colores quos vnitate diuidat: ⁊ diuisione ꝯiungat. Rosas nōdū patefactas hocmodo seruabis. In

canna viridi stante scissa recludas ita vt patiaris coire scissurã. et eo tempore cannã recidas quo rosas virides habere volueris. Aliqui olla rudi conditas ac bene minutas: sub diuo obruũt ⁊ reseruãt. Cerasa ut sine ossibus nascãtur sic asserit Marcialis fiendũ. Arborẽ tenuem ad duos pedes recides. et eã sic teneram existẽtem vsq ad radicẽ findes. Medullã partis vtriusq abradere ferro curabis. ⁊ stati vtrasq partes vinculo stringes. et oblinis fimo summã ptem ⁊ laterũ diuisuras. ⁊ post annum solidatur dicta cycatrix. hãc arborem surculis qui adhuc fructũ nõ attulerint inseres. ⁊ ex his sine ossibus poma nascẽtur. Si ramus puus cerasi scindatur: ⁊ loco medulle ponatur scamonea. fructus illi9 rami eo anno laxandi virtutẽ acquiret. Et si muscus ponatur ibidẽ: eius acquiret odorẽ. ⁊ sic de aliis reb9 et fructibus. Et si azurrum ponatur ibidem vel alius color: illius colorẽ acquiret. Affirmantibus grecis persic9 scripta nascetur: si ossa ei9 obruas ⁊ post septem dies vbi patefieri ceperint apertis his nucleos tollas ⁊ his cynabori qdlibet inscribas mox ligatos simul cũ suis ossibus obruas diligẽtius adherẽtes.

Sine ossibus persica fiũt: si psicus ⁊ salix prope plantẽtur: deinde inclinata salice ad modũ arcus perforetur in medio. ⁊ p foramẽ psici plãta ponatur. ⁊ cera vel luto pfecte obturetur foramẽ. Et vsq supra ipm terra cumuletur. ⁊ cũ ãno vel biennio trãsacto persici ⁊ salicis lignum vnitũ fuerit: sub arcu salicis persicus incidatur: vt ex solo salicis humore alatur.

De delcãtionib9 ortoꝝ ⁊ herbaꝝ.

Quoniam multi delectat ortũ bene dispositũ ⁊ industria sufficienti cultũ habere. Ideo paterfamilias diligẽter procuret habere ortũ in solo pigui ⁊ soluto. cui fons vel riuus si fieri potest p spacia discreta diffluat: vt possit inde irrigari tempe magni estus. Ibi omnia genera herbaꝝ bonaꝝ tam comestibiliũ q̃ medicinalium nutriat vnũ quodq secundum q requirit natura eius in areis rectis. ⁊ cũ extenso fune ⁊ latitudinis modo formatis equaliter: prout i libro sexto plene traditũ est. Fimum in eo semp habeat habũdanter. ne propter macredinẽ tedio cõspiciẽtem afficiat. Et ut pleni9 delectetur: res inusitatas operetur in eo. Possunt eni in eis quedã naturalia fieri que qbusdã miraculosa videtur. Nam si caprini stercoris bacam subtiliter subula excauaueris: ⁊ in ea semẽ lactuce nasturcii eruce radicis immiseris: ⁊ tũc inuolutã fimo bacam terre optime culte breui scrobe demerseris: rafanus vertit in radicem: semina cetera in summo: lactuca pariter emergẽte prosiliũt. singuloꝝ sapore seruato. Si plura semia porrorũ idest plures porrinas in vnũ ligatas deposueris: grandis exõnibus nascetur porrus. Item si capiti eius semen immittas sine ferro ⁊ pãgas: multũ increscere fertur. vel plura semina in vnum strictũ foramẽ posita: õniũ pullulatio in vnũ

grande porrū ocrescet. Si aquā in patēti vasculo sub cucumere vel citrullo aut cucurbita ponas duobus palmis inferiorem: tales fient. Aliqui florē cucumeris cū viticule sue capite absciso. Intelligit Albertꝰ canne inserūt. cui prius ōnes nodos perforauerāt. ibi cucumer nascetur nimia lōgitudine tēsus. Oleū sic metuit: vt si iuxta posueris velut arcus plicetur. quotiens tonat velut timore ductus ouertitur. Si eius florem sicut in vite sua est in forma fictili clauseris ac ligaueris qualis vultus formā vel hominis vel animalis habuerit: talē cucumeris figuram prestabit. Hec omnia Gargiliꝰ marcialis asseruit. Rē mirā de azimo. Marcialis affirmat ꝙ modo purpureos mō albos flores modo roseos. et si ex eo semine frequēter seratur: modo in serpillū ⁊ mō in sinsibrum mutetur. Hermes autē dicit: ꝙ cucurbita in cineribus ossium humanorū plantata ⁊ oleo rigata: nono die hꝫ fructum. Et quod mirabile est: semina que in vase cucurbite sunt in sublimi nata faciūt cucurbitas longas ⁊ exiles. q̄ aūt in medio eius nascūtur: faciūt grossas. Et que in profundo iacent: faciūt latas.

Incipit liber nonus.

De ōnibus animalibꝰ q̄ nutriūtur in rure.

In superioribus libris dictum est de cultu agrorū vinearum arborū ortorū pratorū ⁊ nemorū. ⁊ de omni vtilitate eius. Et etiam de his que ad delectationē spectāt tam in viridariis ꝙ̄ mirabilibꝰ ex herbis ⁊ arboribus artificiose agēdis. In hoc autē nono libro dicetur de animalibus que propter vtilitatem ⁊ delectationē nutriūtur in rure. Verū ne antiquitas ignoretur: sciendū est vt ayt Varro egregius philosophus: ꝙ primis temporibus fuerūt aīalia ⁊ homines semper qui naturaliter viuebāt ex his rebus quas inculta terra ferebat.

Ex hac vita in secundā descenderunt agriculturā videlꝫ ⁊ pastoriciam. Et propter vtilitatē ceperunt colere agros ⁊ fruct̄s pcipere. Plantare arbores vtiles ⁊ colligere fructus. Item deprehendere aīalia: cōcludere ⁊ māsuescere ipa. ⁊ primo ceperūt oues propter vtilitatē ⁊ facilitatē. He nāq3 maxime natura quiete sunt: ⁊ ad vitā hominū aptissime. Ad cibū enim: lac ⁊ caseꝰ competūt. Ad vestitū vero: pelles ⁊ lana. Deinde aūt ceperūt ⁊ domesticauerūt animalia cetera: que humano generi vtilia esse perpēderunt. ⁊ adhuc ex ōnibus generibꝰ dōesticatis: multa siluestria esse affirmantur in locis diuersis. Nam in frigia multe dicūtur esse ouium ferarū greges. in samocrate: capre. In ytalia multas esse sues feras: nemini est ignotū. In dardania media ⁊ tracia multi boues feri. Azini feri in fusia ⁊ cacinia. Equi feri in hispania citeriore. Dicam ita ꝙ̄ de animalibus nutriendis que scire potui. tam ex doctrina prudētum antiquorum ꝙ̄ expientia modernoꝝ. Et quia nō omnes p ōnia

ſꝫ certā p certa pitiores uel minꝰ pi
ti inueniūt᷑. ſupplemētū huiꝰ opis
relinquo viris maxime expertis in
talibus. Nam vt ayt philoſophꝰ:
Expientia facit artē ⁊ plenius ea
cui naturalis ratio eſt ānexa. Ve
rum quia inter cetera aīalia equus
cēſetur nobilior ⁊ magis ceteris ne
ceſſarius: tam regibus ⁊ aliis prin
cipibus tempore bellorū ⁊ pacis:
q̄ꝫ prelatis eccleſiarū. ⁊ p ɔſequēs
ceteris. Dicā primo de ipis pleniꝰ.
de ceteris ſub ɔpēdio. quibus mul
ta de genere equoꝝ dicta poterunt
adaptari. propter affinitatem na
ture ipſorum.

De etate equorū ⁊ equarum.

Reges equorū ⁊ equarū
qui habere voluerit: pri
mū vt ayt Varro ſpecta
re oportet etatē. Videat
ne ſint minores triū: maiores. x. an
norum. Etas cognoſcitur equo
rū ⁊ fere oīm q̄ vngulas idiſas hūt
⁊ etiā cornuta ſunt: vt idem ayt. ⁊
ſimiliter ut Paladius: ꝙ equus in
xxx. menſibus primū dentes medi
os dicitur amittere: duos ſupiores
et totidē inferiores. Incipiētes
quartum agere annū: eiciūt totidē
proximos. ⁊ primi eiecti totidē re
naſcuntur. Quito anno incipiēte:
amittūt ſimiliter quatuor: ſcilꝫ du
os ſuperiores ⁊ duos inferiores p̄
dictis ꝓximos. Qui renaſcētes ſex
to anno impleri incipiūt. Septimo
habere ōnes ſolent renatos ⁊ cōple
tos. Cū aūt ſunt maiores: cuius
etatis ſint intelligi negant poſſe.
preterq̄ꝫ cū dētes ſint facti brochi
ideſt plicati. ⁊ ſupcilia caua. ⁊ ſub
eis lacus ideſt cōcauitas. quod cū
apparuerit dicit᷑ hēre. xvi. annos.

Vir aūt prudēs ⁊ expertꝰ nris tē
poribus ayt: ꝙ equꝰ habet. xii. dē
tes. ſcilꝫ ſex ſuperiores ⁊ ſex inferi
ores. qui omnes ſunt anteriores:
cū quibus cognoſcūtur etates ⁊ tē
pora equoꝝ. Deinde habent ſca
lones. ⁊ poſt illos habēt molares.
⁊ poteſt eſſe ꝙ quidā equi plures
habent: ⁊ tūc dētes ſunt dupli. Et
poteſt eſſe ꝙ equus eiciat ex his a
liquos ⁊ amplius nō renaſcātur. ⁊
nō nocet equo niſi ad paſcēdum:
quoniā ipi per dētes āteriores paſ
cuntur. ⁊ ideo erit minoris precii.
⁊ maſticare equorū ē p dentes mo
lares. Dentes autē primi quos ipi
mutant ſunt duo inferiores ⁊ duo
ſuperiores: qui vocātur primꝰ mor
ſus. ⁊ tunc vocatur pullus primi
morſus. quod quidē fieri dicit pri
mo anno. Et poſtea mutat alios q̄
tuor dentes ꝓximos: ſcilicet duos
ſupiores ⁊ duos inferiores: q vo
cantur medii ⁊ ſecūdus morſus. ⁊
tūc vocatur pullus ſecūdi morſꝰ.
Deinde mutat alios q̄tuor ſcilꝫ du
os ſuperiores ⁊ duos iferiores qui
vocātur quadrati ⁊ tertius morſꝰ.
⁊ tūc vocatur equus ⁊ habꝫ tres ā
nos. Et quādo pullus naſcitur:
cū ranchis naſcitur. ⁊ poſtea naſcū
tur ſcalones. Et quādoqꝫ illi ſcalo
nes naſcūtur nimis longi: adeo ꝙ
equū impediūt annonam molere ⁊
impinguari. ꝓpter qd̄ mariſcalchi
ſcalones reſecant. Et quādo pul
lus fcūs eſt equus: dētes eius fiūt
rariores. ⁊ capita dentiū fiūt nigra
⁊ elongantur. ⁊ p aliquos ānos ſta
bunt caui. Et cū icipit piguēſcere

color dētiū reuertit᷑ ad albedinē. ⁊ trāsit ad colorē mellis. ⁊ p⁹ hoc fi ūt albi: vt color pulueris. ⁊ fiūt lō giores. ſ3 ipa dentiū longitudo eſt aliquādo p naturā abſq̧ ſenectute propter quā cauſam reſecātur ſeni bus dētes vt iuuenes eſſe credāt᷑.

De forma bonarū equarū: et ad miſſuris. qualiter teneri ⁊ admit tī debent.

Ormam eſſe oportet vt ayt Varro magnitudine media. quia nec vaſtas nec minutas dec3 eē eq̄s clunibus ac ventribus latis. E quos quos propter admiſſurā ve lis habere: legere oport3 amplo cor pore formoſos. nulla pte corporis incongruos. Equinū pecus paſ cendū in pratis potiſſimū herba: in ſtabulis ac pſepibus arido feno. Cū peperint ordeo adiecto bis in die data aqua. Horū feture inici um admiſſionis facere oportet ab eqnoctio verno ad ſolſtitiū. ut pt⁹ ydoneo tempore fiat ſcilicet multa rū herbarū. vt mater habeat habun dantiā lactis. Ex hoc eni corpus ⁊ mēbra pulli grādiora fient. duode cimo enim mēſe die decimo naſcūt᷑ vt noſcitur. Que poſt ipm temp⁹ naſcūtur: inutilia exiſtūt. Admit tere oportet cū tēpus anni aduene rit bis in die ſcil3 mane ⁊ veſpere. ſed alternis diebus equa alligata celerius admittuntur: ne equi fruſ tra cupiditate impulſi ſemē eiciūt. quoad ſatis ſic admitti ipe ſignifi cant ꝙ ſe defendant. Si faſtidiū ſa liendi eſt: ſquille medium conterūt cū aqua ad mellis ſpiſſitudinē. et naturam eque cū ea re tangūt. ⁊ p⁹ cū eadē nares equi. Sciēdū etiā ꝙ equus dēt gigni a ſcallione quē guaragnū vocamus vulgariter: di ligenter cuſtodito. parum vel nihil equitato: et cū minori labore q̄3 po terit. quia quātomagis ocupiuerit equam: tāto plus ⁊ cōpletius ſper ma emittet. ⁊ maior in vētre matris gignetur pullus. Ampli⁹ mater cū fuerit pgnans. nō nimis piguis nec nimis macra exiſtat: ſed mediū teneat. quia ex nimia pinguedine intrinſeca: loc⁹ pulli artatur ut cor pus ⁊ mēbra ei⁹ ſufficiēter dilatari non poſſint. nimis macra autē nō poteſt ſufficiēs nutrimentū filio mi niſtrare. quapropter macilentus et debilis naſcitur. Iterū vt ayt Pa ladius equa pregnās nō vrgeatur: nec famē frigusq̧ toleret. nec inter ſe locis cōprimantur anguſtis. Itē equas generoſas et que maſculos nutriūt: alternis ānis ſubmittere de bemus. ut pullis copiā puri lactis infundant. Cetere paſſim replende ſunt. Item dicit ꝙ admiſſarius quinq̧ annoꝝ ad minus eſſe deb3. ſed femina recte bima concipiet. q̄ ſi decenniū excedat: iners ex ea naſ cetur ſoboles. Iterū ſcribit Var ro ꝙ equas pregnātes cauere opor tet ne laborent pluſculū. neq̧ frigi dis ſint locis: eo ꝙ algor maxie pg nantibus obeſt. ideoq̧ in ſtabulis humū ab humore ꝓhiberi oportet. Clauſaq̧ hēant hoſtia ac feneſtras ⁊ in pſepibus inter ſingulas ponā tur longarii ideſt longa ligna. que eas diſcernant ne inter ſe pugnare poſſint. Itē dicit pregnantē neq̧ impleri cibo neq̧ eſurire oportet.

De natiuitate equi. ⁊ qualiter te
neri ⁊ admitti debet.

Um pullus nascitur v
tile est q̄ nascatur i loco
petroso ⁊ montuoso. eo
q̄ ex loco petroso et du
ro fiunt vngule duriores. Ex loco
montuoso fiūt crura meliora: prop
ter exerciciū eundi superius ⁊ deor
sum. Natus pullus p bona paſ
cua matrē sequat' duob⁹ ānis: nō
amplius eo q̄ tūc naturaliter inci
pit se habere ad coitū. Et volens
matrē vel aliā equā ascendere: ⁊ aſ
cendens deterioretur. ⁊ de facili po
test in aliqua parte ledi. Verū si si
ne matre ac ceteris equabus stare
vsq̄ ad trienniū posset in pascuis:
plurimū sibi conferret ad crurium
⁊ totius persone salutē. Quicq̄ men
sū pullis factis cū reuertūt' ad sta
bulū: dandā farinā ordeaceā molli
tam cū furfuribus. etsi quid aliud
terra natū libēter edēt: vt ayt Var
ro. Anniculis iam factis: dandū
ordeum ⁊ furfures donec erūt lac
tantes. nec prius biēnio sunt remo
uendi a lacte. donecq̄ stant cū ma
tribus interdū tangendi sunt mani
bus: ne cū se iūcti erūt exterreant'.
Eadēq̄ cā ibi frenos suspēdēdos:
vt equili consuescant hoim videre
facies: ⁊ frenoꝝ audire strepitus.

De captione ⁊ domatione equi.

Um pullus est duorum
annorum laqueari debet
suauiter cū laqueo groſ
so ⁊ forti de lana compo
sito: eo q̄ lana propter suā molliciē
ad hoc abilior est lino vel canabo.
Debet aūt laqueari recēti vel nubi
lo tempore. nā si tempe calido isue
ta captione nimiū laboraret: possz
facile ledi. Ipo autē capto ⁊ laqa
to: ad societatē cuiusdā equi domi
ti conducatur. cū ipso eni salubri⁹
conducetur: quia similia similibus
gaudent. Varro aūt dicit melio
rem fieri equū: qui triēnio ɔpleto
domatur. a quo tempe dari farago
id est farina solet: q̄ ꝑpter purga
tionē equino pecori maxime neceſ
saria est. quod diebus decē fieri de
bet. nec pati vllū alium cibum guſ
tare. Ab vndecimo vero die vsq̄
ad quartūdecimū ⁊ decem diebus
vltra: dandū ordeū cotidie minu
tatim. Deinde mediocriter extergē
dū ⁊ extrahendū. ⁊ cū sudauerit: o
leo punguendū. Si frig⁹ fuerit: fa
ciēdus in stabulo ignis erit. Ad
domandū binis retinis de forti co
rio ⁊ humili presepio alligetur: ne
propter suam seuiciam fractis reti
nis ledatur in cruribus vel in alia
sui parte. Et donec in sua perseue
rauerit seuicia: semper similis do
miti societatē obtineat. et cū manu
sepe tangat' leuiter ⁊ suaue. nec vn
q̄ cū eo grauiter indignet' domās:
ne ob idignationē viciū aliqd sibi
assumat. sed eū cū magna pseuerā
tia leuitatis mansuescat: donec mā
suetus efficiatur vt decet. ⁊ pedes
leuari ⁊ percuti patiat' ad modum
ferrandi. Imponēdus est etiā sup
eū bis in die puer aut ter aut pluri
es: iterdū pron⁹ cū vētre postea se
dens.

De custodia equorum.

Quo talis pbeatur custodi
a. Capistrum factū de co
rio forti et humili: primo

in equi capite imponatur: ꝛ binis retinis alligetur presepio vt supius est expressum. et eius pedes anteri ores pedica de lana facta vinculen tur. ꝛ vni pedū posterioꝝ alliget᷑: ne ām̄ ire aliquo modo possit. qd̄ quidem fit pro sanitate cruriū ōser uāda. Locus ꝑterea vbi equus morat᷑ bene mundus existat in die. nocte vero fiat eidem lectus de pa lea vel grossiori feno vsq͂ ad genu a pro quiete. summo mane inde tol latur: ꝛ tergat᷑ eius dorsum ꝛ crura ꝛ omnia membra equi decenti terso rio. Deide ꝓ potu ducat᷑ ad aquā paruo passu. teneatur autem equus tam in mane q̄ȝ in sero vsq͂ ad ge nua vel paulo supra spatio trium horarum in aqua dulci frigida uel marina eo ꝙ tales aque naturaliter eq crura desiccant. uel propter frigi ditatē dulcis vel siccitatem marine coartando humores descendentes ad crura: q sunt egritudinū cause.

Postea vero cum equꝰ redit ad stabulum: eū non intret vllo modo donec eius crura tergātur ꝛ desiccē tur ab aqua. quia fumositas stabu li ex sua caliditate solet adducere gallas et malos hūores cruribꝰ ma defactis. Est etiā vtile valde: ꝙ equꝰ assidue comedat in terra iux ta pedes anteriores: vt vix possit prebendam ꝛ fenū ore capere. ita ꝙ collū cogatur extendere pro cibo su mendo. quia ex hoc collū efficitur gracilius ꝛ vtiliꝰ ꝛ pulcrius ad vi dendū: ꝛ crura maius suscipiūt in crementū. Item comedat equus iuuenis fenū herbā ordeū auenam speltā ꝛ similia. nā fenū ꝛ herba ꝓp ter humiditatē ipsoꝝ: ventrē ꝛ cor pus totū dilatāt ꝛ augēt. Cū vero fuerit in ōpleta etate: ōmedat etiā paleas ordei. ex quibꝰ nō supflue impinguatur: sed in cōpetētibꝰ car nibus retinetur. ꝛ sic potest securiꝰ fatigari. Nā equus esse debȝ nec ni mis pinguis nec nimis macer: sed medius inter ea. si eni fuerit nimis pinguis: hūores supflui facile ad crura descēdūt: ꝛ egritudines creāt que solēt in equoꝝ cruribus eueni re. ꝛ precipue accidūt eis facile: cū subito aliqbus laboribus vexant᷑. Ex nimia vero macie deficiunt vi res eius. ꝛ redditur turpior ad vi dēdum. Equus preterea ꝑfecte etatis in veris tēpore circa mēsem: herbas solū ōmedat ad purgādū. non foris sed sub tecto permanens grosso tegimine laneo coopꞇꝰ: ne ex frigiditate herbarū infrigidet᷑ vel morbos grauiores icurrat. Aqua preterea pro potu equi aliquātulū salita sit suauiter currens vel parū turbata: eo ꝙ tales aque sunt cali de et grosse. Jdeo͂q͂ nutribiliores et magis cōgrue sunt equoꝝ corpori bus. nā quāto aqua frigidior ꝛ ve locior ē in motu: tāto minus equū nutrit ꝛ reficit. Ferrari dēt equꝰ ferris sibi cōuenietibus rotundis ad modū vngule leuibus ꝛ vngu lis in circuitu strictis et bene adhe rentibus: nam leuitas ferri reddit equū agilem ad leuandum pedes. ꝛ ipsius strictura vngulas maiores ꝛ fortiores facit. Equus ꝑterea sudatus vel fortiter calefactus: nō debet aliquid comedere vel potare donec cooptus ꝛ paulisper ductus a sudore ꝛ calore fuerit liberatus. Et est sciēdum ꝙ insueta equitatio

serotina nocet equo: sed matutina plurimũ comẽdatur. Oportet p̄terea equũ habere cõtinue coopturã lineã: tẽpe calido, ꝓpter muscas. ⁊ laneam: tempore frigido propter frigus. Et nota ꝙ propter sanitatẽ equi cõseruãdam de vena colli cõsueta: quater est fleubothomãd9 in anno: scilꝫ vere. estate. autumno. et hyeme. Notandũ ẽ etiã ꝙ equ9 bene ⁊ diligenter custoditus: ⁊ moderate vt cõuenit equitatus. vt in pluribus circa spatiũ .xx. annoꝝ validus perseuerat.

De doctrina ⁊ morigeratione equi.

In equi morigeratione primũ adhibeatur ei frenũ leuissimũ ⁊ valde debile. cui9 morsus sit melle vel alio dulci liquore punctus. nam tale frenũ facili9 ⁊ acceptabili9 sustinebit. et propter dulcedinẽ ipsum libentius iterato recipiet. Et postq̃ frenũ recepit sine difficultate: aliquibus dieb9 mane ⁊ sero ducatur ad manũ donec optime ductorem sequatur. Deinde absq̧ strepitu ⁊ sine sella q̃suauius ⁊ leuius poterit: equitetur paulisper. ⁊ puo passu. et a dextris et sinistris sepe volnatur. ⁊ si oportuerit: pedester eum aliquis antecedat. ⁊ omni die p loca plana non saxosa: de mane tẽpestiue vsq̧ ad mediã tertiã eqtetur. Cũ vero spatio vnius mẽsis sine sella fuerit equitatus: eidem sella suauiter ⁊ sine strepitu iponatur ⁊ cũ ea ducatur leniter donec tẽp9 venerit hyemale. Cũ aũt equitator equũ ascenderit: eũ nõ moueat donec sibi pannos aptauerit. nã equ9 ex hoc quietũ vsum assumit ad comodũ equitantis. Post hoc aũt frigido tempore accedente: modus instruẽdi equũ talis seruatur. videlicet ꝙ eqtator faciat ipm p agros aratos summo mane moderate trotare: tam a dextris q̃ sinistris sepe voluendo. habena freni dextra per vnũ pollicem ex trãsuerso curtiore alia existẽte: quia equus est naturaliter pronior ad sinistrã. Et si expedierit mutet sibi frenũ forti9: adeo ꝙ pro velle facile teneatur. Trotari dico equũ per terrã aratã ⁊ non aratam. ⁊ p equalẽ ⁊ inequalẽ: vt assuescat pedes ⁊ crura leui9 eleuare. Et idẽ fiat p loca arenosa eadẽ ratiõe. Et cũ bene trotare sciuerit: p eadem loca ⁊ eadẽ hora breuiori saltu quo poterit galopetur. hoc autem non fiat nisi semel in die: nam ex sup fluitate galopandi sepe retrogradi fiũt. Obseruet etiã eqtator in principio cursus ⁊ in trotando: vt manibus teneat freni habenas ĩferius iuxta dorsum. ita ꝙ equus paulatim curuãdo collũ: caput iclinet intantũ ꝙ os semp deferat iuxta pect9. ex hoc enim clarius videt gressus suos. ⁊ melius ad vtrãq̧ ptem voluitur. ⁊ facilius retinetur ad libitũ equitantis. Preterea cõsiderari ⁊ cognosci debet duricies ⁊ mollicies oris equi. ⁊ secũdũ ei9 duriciẽ ⁊ molliciẽ imponatur eidẽ frenũ. quoꝝ multa sunt genera. nã quedam sunt lenia: ⁊ quedã asperrima ⁊ fortissima. ⁊ quedã minus. ⁊ quedã media inter p̄dicta. sꝫ ipoꝝ formas scribere obmitto: quia nota sunt apud frenoꝝ artifices. nec pñt sic apte scribi: queãdmodũ

possunt oculata fide videri. Est etiã plurimũ vtile ipm p ciuitates equitare freq̃ter. ꝛ precipue vbi ars exercetur fabrilis. vel sit strepitus vel tumult9. ex hoc eni desinit esse pauidus: ꝛ securitatem atq̧ audaciã sumit. ꝙ si predcã loca transire trepidat: nõ cogatur acriter calcaribus aut virge verberibus: sed leni verbere blandiẽdo ducatur. Oportet etiã sepe ascendere equũ ꝛ deinde descẽdere leuiter: vt assuescat in ascensu ꝛ descensu stare pacifice ꝛ quiete. Et predicta omnia seruãda sunt: donec dentes equi pfecte fuerint immutati. quod fit p spatiũ quinq̧ completoꝝ annorũ.

Mutatis dentibus: q̃ salubrius poterit sibi de maxilla iferiori quatuor extirpẽtur dentes. duo videlꝫ ex pte vna: ꝛ totidem ex altera. q scalones ꝛ plane nũcupãtur a pluribus: freni morsui continue aduersantes. et añq̃ frenũ iponat̄ eidẽ: permittantur vulnera solidari paulisp. ꝛ tunc frenũ leue sibi adhibeatur. Et nota ꝙ os equi debet eẽ nec nimis durũ nec nimis molle. sꝫ mediũ inter ipa. Itẽ nota ꝙ equ9 propter pdcãm dẽtiũ extirpationẽ fit pinguior: eo ꝙ ex hoc amittit se uiciem ꝛ furorẽ. Post extirpationem dentiũ equitetur vt dixi remouendo eũ ad saltus puulos. et sepe obuiando equis intrando ꝛ exeundo: vt assuescat itrare in eos ꝛ discedere ab eisdem. Cum frenũ inuẽtum est cõueniẽs equo nõ mutet̄: ne ipa mutatiõe os deuastet̄ equi.

Cum equus se habuerit cõuenienter ad frenũ: ad currẽdum assuesci debebit. ꝛ curratur summo mane qualibet ebdomada per viam bene planã: circa spatium quarte partis miliarii vnius in principio. ꝛ deinde vsq̧ ad vnũ miliariũ cursus poterit augmentari: ꝛ amplius si placebit. Et est sciẽdũ ꝙ quanto frequentius moderate curratur: tanto fiet celerior ꝛ agilior ꝓpter vsum. Est tamen contrariũ freq̃tato vsui currẽdi: ꝙ equus ex hoc fit flagrantior de facili ꝛ impatiens: si nimis festinatur ad cursum: ꝛ sue assuete affrenationis maximã partẽ pdit. Sciendũ est etiã ꝙ postq̃ equus perfecte doctus ꝛ consuet9 fuerit affrenandi: equitator freq̃ter ipsum debet facere galopare currere ꝛ salire. moderate tamen: quia longa quies desidiam parit equo. ꝛ ea in quibus fuerit instructus facile obliuiscitur. Que dicta sunt de instructione equoꝝ: locũ habent in equis ad rem militarẽ ptinẽtib9 tantũ. nam alii deputantur ad vecturam. alii ad missurã. alii ad cursuram vt qui ad predam parãtur. Alii ad quadrigam. qui diuersimode sunt ad sua officia instruendi. Item quidam equos habere volũt placidos ꝛ quietos. ꝛ tales castrandi sunt. quia demptis testiculis: quietiores fiunt.

De cognitiõe pulcritudis equoꝝ.

Equus pulcer corp9 hẽt formosum magnũ ꝛ longum. ꝛ sue magnitudini ꝓportionaliter õnia mẽbra respõdent. Caput ei9 sit gracile siccum ꝛ cõueniẽter longũ. Os magnũ ꝛ laceratũ habeat. nares inflatas et magnas. oculos grossos

vel nō occultos. Auriculas p̄uas ꝛ aspidas deferat. Collū habeat lōgum ꝛ gracile versꝰ caput. Crines paucos ꝛ planos. Pectꝰ grossum ꝛ quasi rotundū. Dorsum curtū et quasi planū. Lumbos rotūdos et grossos. Costas grossas vt bouinas. Ventrē lōgū. Anchas longas ꝛ tensas. Clunem longū ꝛ amplū. Caudā habeat longā cum paucis ꝛ planis crinibus. Copras latas ꝛ bene carnosas. Garecta satis ampla ꝛ sicca. Falces hēat curuas vt ceruus. Crura bene ampla ꝛ pilosa. Iūcturas crurū grossas ꝛ curtas ut bos. Vngulas pedū amplas duras ꝛ concauas prout decet. Sit equus altior aliquātulum in parte posteriori ꝙ̄ in anteriori vt ceruꝰ. Collum deferat eleuatū. ꝛ sit in eo grossicies iuxta pectus. De pilo diuersi diuersa sentiūt. sed pluribꝰ videtur ꝙ baius scurus super ōnibus est laudādus. Deniqꝫ sciendū est: ꝙ pulcritudo equi melius pōtest cognosci macie ꝙ̄ pinguedine equi existente.

De signis bonitatis equorū.

Melior equorū est ille qui habꝫ visum amplū: ꝛ videre suū est lōginquū. ꝛ fortem habꝫ guardaturā ꝛ fortes aures. ꝛ longas comas. et forte pectus ꝛ amplū. et curtū schinale. ꝛ longas gambas anteriores. ꝛ curtas gambas de retro: ꝛ subtile musellū ꝛ caput nasi. ꝛ suaues pilos. ꝛ amplas gropas. ꝛ collū grossum. ꝛ bene comedit. Equus habens nares magnas ꝛ inflatas. ꝛ oculos grossos nō cōcauos: audax naturaliter repitur. Equꝰ habēs os magnū. maxillas graciles ꝛ macras. ꝛ collum longū ꝛ gracile versus caput: ad affrenandū est humilis. Equꝰ hñs costas grossas vt bouinas. ꝛ ventrē āplū ꝛ deorsum pēdentē: laboriosus ꝛ sufferēs iudicatur. Equus habens garecta ampla ꝛ extēsa. ꝛ falces curuas ꝙ garecta iterius respiciant: in ingressu celer ꝛ agilis esse debꝫ. Equus habēs garecta curuā. falces extensas. ꝛ anchas curuas: debet naturaliter ambulare. Equus habēs iūcturas crurū naturaliter grossas: ꝛ pasturalia curta velut bouina: fortis ēē censetur. Equus tenēs ad se trūcum caude stricte inter coxas: fortis ꝛ sufferens est vt in pluribꝰ. sꝫ non celer. Equus habens crura ꝛ iūcturas crurū satis pilosas: ꝛ pilos in eisdem lōgos: laboriosꝰ existit. sed agilis nō de facili ripitur.

Equus habens clunē longā ꝛ amplam: ꝛ anchas longas ꝛ extēsas ꝛ qui sit altior posteriꝰ ꝙ̄ anterius. velox in longo cursu vt in pluribus inuenitur.

De signis malicie et viciorū et vilitatis precii equorum.

Equus habens maxillas grossas ꝛ collum curtū: non de facili affrenatur decenter. Equus habēs albas vngulas vniuersas: vix vel nunꝙ̄ duros pedes hēbit. Equꝰ habens auriculas pendētes ꝛ magnas: ꝛ oculos concauos. lentꝰ ꝛ remissus existit. Quādo supremū nasi equi est multum bassum: nō potest respirare p̄ nares. ꝛ iō minꝰ valꝫ.

Quãdo equus videt in die ꝛ nõ in nocte: dimidiatur preciũ eius. hoc autẽ cognoscitur si ducis eum in nocte ad rem quã timet in die: ꝛ tũc non timet. et quãdo nõ mouet pedes in die sicut in nocte. Si oculi equi sunt albi: minoratur valde preciũ eius. quia ductus ad niuem vel frigidũ locum nõ videt. sed in loco nõ lucido ꝛ tempore calido bene videt. Equus iactans aures suas retrorsum: in omni tẽpe minoris est precii. quia est surdꝰ.

Quãdo equus nõ hinnit neq̧ clamat neq̧ aliquẽ sonũ facit cũ ore surdus est. Equus habens durũ collum ꝛ ipm semp extensum. ꝛ cũ ambulat nõ leuat caput ꝛ non mouet collũ ad dextram vel sinistrã. ẽ pessimi vicii. ꝛ est magnũ piculũ equitanti: quia nõ potest volui ad sensum eius. ideoq̧ pro milite non est bonꝰ. Equꝰ cui vadũt genua intra vt arcus: parui est precii. qa pessime vadit. Equus cuius anteriora crura torquentur vt arcus: teneri nõ debet cũ sit pauci valoris.

Equus cuiꝰ anteriora crura moueri videntur: semp maloꝝ est morum. Equus leuãs caudã supius et inferius mali est vicii. Equus cui semper videtur inflatio sup genu: in proximo tẽpe suũ iter amittet. Si equo videt᷑ inflatio dura in pedibus anterioribus uel postremis: in sua opatione nõ nocet. Et dicũt ꝙ si in pedibus anterioribus est inflatio dura. securus est ꝙ aliud malum nõ descendet ad ea. Equus habẽs in õnibus pedibꝰ crepacias id est rappas: ꝛ non potest curari. est minoris precii. quia turpioris apparitionis existit. Equꝰ cuius pili de iuncturis reuersantur in sursum: in sua operatione non leditur. ꝛ vngule eius fortiores existunt. Si equus mouet pedes alio modo ꝙ̃ alii equi: leditur in sua operatione. ideoq̧ minuitur preciũ eius. Si vnꝰ pedũ de retro eũdo aliũ tangat: multũ in sua operatiõe nocet eidem. Si testiculi sunt multum magni: turpior est. et in opatione nocent. Et si eius virga semp est pẽdens: turpior est. et nõ est ab honesto homie equitãdus. Morphea id est albedo in collo uel ĩ musello vel supra oculos: turpiorẽ facit equũ. sed in opatione nõ ledit.

Mouere de flanchis equi non est bonum.

De egritudinibus equoꝝ ꝛ eoꝝ curis.

Jsto superiꝰ de pulcritudine ꝛ bonitate equorũ: Videndum est de egritudinibus ꝛ morbis eisdem venientibus tã naturaliter ꝙ̃ accidẽtaliter. Et primo de his que sibi obueniũt per natnram. que quãdoq̧ defectu vel occasione aliqua minuit vel augmentat. Auget tamen raro. vt cum nascitur habens maxillam iferiorem superiori longiorẽ ꝛ similia. Et quando nascitur cũ aliqua supfluitate carnis in pedibus vel aliqua corporis pte. que murꝰ vel callum vulgariter dicitur. qui murus sine corio efficit᷑. Et quãdoq̧ accidit ꝙ in aliqua parte corporis fiunt superfluitates carniũ velut glandule subtus coriũ. Minuit vero cũ nascitur habens oculũ vel auriculam aut nares aliis puiores

vel habens vnā ancham alia cūrti
orem. Unde totū crus aliqd' mio
ratur. Minuit pterea natura ꝛ fal
lit: quando equus nascit' obliquis
cruribus. tam in anteriori parte q̄
posteriori. Simili mō de vngulis
ꝛ pedibus accidit. qui quādoq; na
turaliter obliquantur. Et quādoq;
nascitur cū ȝardis in garectis ꝛ gal
lis in cruribus: pueniētibus ex pa
tre vel matre habentibus eas. Est
enim ȝarda: quedā inflatio ad mo
dum oui uel maior uel minor: que
tā in parte inferiori q̄ exteriori nasc
cit' in garectis. Galla est quedā
tumefactio: ad modū parue vesice
magna vt nux. que circa iūcturas
crurīū iuxta vngulas generatur.

CURA. In pdictis morbis q
nascitur equo in ventre matris ex
defectu nature: nō potest medicina
congrua impēdi. sed in aliquibus
possunt aliqua remedia inueniri. nā
cū equus nascitur obliquis cruri
bus posterioribus: ita q ipa crura
obliquātur interius pcutiendo: uel
nimis feriēdo vnū pedē ad aliū in
egressu: equ9 i pte interiori coxarū
iuxta testiculos: ferris ad hoc decē
tibus decoquatur. faciēdo ex trans
uerso tres lineas in vtraq; pte cox
arum. deinde cotidie more solito
equitetur. tunc eni in suis gressib9
vna coxa cū alia fricabit'. ꝛ ex fre
quenti tactu coxarū excoriabitur p
cocturā velut plaga. ex quo equ9
crebros ardores sentiens: perget ap
tius solito. Simili modo fiat i cru
ribus anterioribus. faciendo coctu
ras predictas interius in lacertis.

Obliquis vngulis vel pedibus
hoc remediū inuenitur. nā ferrādo
equū frequēter pñt vngule aptari
decēter: ꝛ ad mōȝ rotūditatis ferri
dirigi quoquomō. Solȝ etiā equ9
aliqū interfirmari de vno pede ad
alium ppter maciei debilitatē. Cui
pōt adiūcta pīguedine subueniri.

De infirmitate muri curanda.

Contra īfirmitatē muri:
dico q illa superfluitas
carniū quam predixi vs
q; ad superficiē corii cau
tius incidatur. Deinde si locus ner
uosus nō fuerit: ferris rotūdis ca
lefactis decēter coquatur. Si vero
locus fuerit neruosus: resalgarum
puluerizatū pondere vnius careni
superaspgatur. vel pl9 vel minus
supponatur: vt expedire videbit'.
nā resalgare velut ignis corrodit.
Deīde corrosis muri radicib9: fun
ditus ītromittatur in vulnere stup
pa in oui albumine madefcā: ꝛ ex
ea totū impleatur vulnus. ꝛ vsq;
ad diē tertiū mutetur semel in die.
Abinde in antea pro solidatione
festina: accipiatur calx viua ꝛ tan
tidem mellis et simul misceātur: et
ponantur in aliquo pāniculo. et in
cendatur lento igne: donec ex eo fi
ant carbones. ꝛ pulverizetur subti
liter. ꝛ in vulnere ponatur cū stup
pa inuoluta in dicto puluere mane
ꝛ sero: donec carnes fuerint solida
te: semper prius abluto vulnere cū
vino forti aliquātulū calefcō. In
defectu tamen resalgari ponatur cū
calce viua tartarū auripigmentum
verderamus puluerizata simul eq̄
li pondere ter vel quatr: donec ra
dices muri fuerint cōuenīēter cor
rose. prius optime abluto vulnere

cū aceto. qui puluis est min9 violentus alio supradicto. Sʒ vix aut nunq̄ ibidē pili nascitur. sʒ in his nascendis aliquid infra scribetur.

De glandulis ⁊ scrophulis.

E ceteris supfluitatibus carniū que nascūtur inter coriū ⁊ carnes que dicuntur vulgariter glādule siue testudines siue scrophule. Dico ꝙ scisso corio per lōgum vbi est aliqua glandularū extrahat' manibus: eam prius vngulis excarnādo. vel scisso corio supaspgatur resalgarum tritū. vel ferris decentib9 coquatur. vel supaspergat' puluis calcis viue auripigmenti ⁊ tartari quā in ꝓximo capitulo muri dixi.

Deinde vtatur cura in capitulo muri scripta. Si vero per dictā incisionem vel excarnationē aliq̄ vena prorūpat in sanguinē: ostringatur hocmodo. Accipiātur thuris due partes ⁊ tertia aloes epatici. ⁊ puluerizata subtiliter cū oui albumine agitentur ⁊ misceātur. ⁊ cū pilis leporū ponantur in vena. Ad idem valet gypsum cū calce tritū: ⁊ cum granulis vuarū. Item valʒ ad idem stercus equi recens mixtū cū creta ⁊ cum aceto fortissimo agitata. Et nota ꝙ predicta superposita vene stringende: non debēt vsq̄ ad diē secūdum vel tertiū remoueri. Item sciēdum est ꝙ salubri9 est predictas glandulas destruere supradictis pulueribus corio pri9 scisso per longū: q̄ꝫ incensione vel manuū extractione: si in neruosis locis vel venosis existant.

De egritudinib9 equoꝝ ⁊ curis

Supradictū est ipoꝝ. de morbis et egritudinibus naturalibus. sequit' tractatus accidentaliū. Dicam ergo primo de his que accidunt eis in capite ⁊ inter corpus. Secūdo de his que accidunt eis in tergo. Tertio de his morbis q̄ accidūt in mēbris eius a pedibus supra. Quarto de lesionibus vngularū ⁊ pedū.

De infirmitate que vermis dicitur et cura eius.

Ec infirmitas euenit eq° in pectore prope cor. ⁊ in coxis prope testiculos ex malis hūoribus calidis congregatis in quibusdam glandulis: quas habent in pectore ⁊ in coxis. qui occurrunt ad loca illa propter dolorē aliquē ibi accidentaliter venientē. Deinde descendūt ad crura. ⁊ in eis faciunt īflationes. ⁊ ea crebris vlceribus pforāt. Et quandoq̄ occasione vermis p̄dicti: fiūt in equi corpore precipue in capite diuersa vlcera: plerūq̄ tamē parua ipm caput inflantia. Et quādoq̄ p nares faciunt emittere humores velut aquam. et tūc dicit' vermis volatiu9. Cognoscitur autē hec egritudo ex inflatione q̄ fit ex hūoribus in locis predictis. et ex vlceribus que dicti humores faciūt cū exire cogantur ⁊ conantur.

CVRA. Cum dicte glandule tūefieri uel pl9 solito augeri viden t' stati equus de consueta vena colli iuxta caput: ⁊ i vtraq̄ parte corporis vel coxarū ↄsuetis venis vsq̄ q̄si ad debilitatē equi minuat':

vt superflui minuant᷑ ⁊ euacuētur humores. Deinde ponantur setho nes in pectore vel in coxis. qui hu mores assidue attrahant p crebrā ⁊ congruam agitationem sethonū. Ex tali enim agitatione fit dolor. ⁊ inde propter dolorē exeūt humo res nec ad crura descendunt. dicti vero sethones agitari nō debēt: nisi duobus diebus elapsis. Deīn ma ne ⁊ sero cotidie agitentur intantū: ꝙ duo iuuenes vice qualibꝫ fatigē tur. equo prius paruo passu nō mo dicum equitato. Deinde non cesset equus die qualibet fatigari. Et ca ue ne comedat herbas. et de rebus aliis adeo parꝫ sumat: ꝙ vix vires retineat. Et locis frigidis in nocte quiescat. Si vero glandula illa vel vermis per supradictas curas nō decrescat: sed supabūdent hūo res tumefaciētes superflue tibias. tunc ille glādule vel vermis extra hatur hoc modo. Scindatur coriū ⁊ caro per longū vsqꝫ ad inuentio nem glādularū vel vermis. ⁊ depo sito ferro ille glandule vngulis ex carnentur. ⁊ extra manibus extirpē tur: ita ꝙ de ipis nihil ibi ramane at. Verme autē vel glandulis radi citus extirpatis: ex stuppa munda in albumine oui infusa vulnus to taliter impleatur. ⁊ vulnus suatur ne stuppa possit exire. Et si vuln⁹ sit in pectore: ligetur ante pect⁹ pe cia linea propter ventum. Deinde vulnus vsqꝫ ad diem tertiā muta ri nō debet: sed abinde in antea bis in die mutet᷑ stuppa madefacta cū oleo ⁊ oui albumine agitato: vul nere tamen prius cū vino abluto. ⁊ nouē diebus talis adhibeatur cu ra. Postea vero bis in die abluat᷑ vulnus cū vino aliquantulū tepe facto. ⁊ intromittat᷑ in vuln⁹ stup pa i tali puluere inuoluta vt i mu ri capitulo dicitur. qui fit de melle ⁊ calce viua. et predicto vtat᷑ pul uere donec vulnus fuerit solidatū sethonibus nihilomin⁹ agitatis. et equo cotidie fatigato vt supius ex pressum est. Nota tamē ꝙ equ⁹ equitari nō debet vsqꝫ ad diem ter tium: postqꝫ vermis fuerit extirpa tus. sꝫ postea sic die qualibꝫ vt pre dixi. Aliud medicamen fortius ad dictum vermem ōnino destruē dum. scisso corio p longum ⁊ carni bus vsqꝫ ad denudationē vermis vt dixi: resalgarū bene tritū ⁊ pul uerizatū ponatur sup verme p̄dic to. postmodū bombix ⁊ os vulne ris suatur: ne resalgarū possit exire quod vermem in nouē diebus po tenter corrodit. quo corroso vel de structo: curetur vulnus vt superi⁹ est expressum. Si vero pro p̄dic tis omnibus humores restringi uel exsiccari non possint quin ad cru ra descendant: foramina velut vesi cas paruas vel vlcera faciētes. tūc statim ferro rotundo in capite: illa vlcera vel vesice fundit⁹ decoquā tur. prius coquendo magistram ve nam pectoris ex transuerso: que tē dit a loco vermis inferius vsqꝫ ad pedes. Postea vero decoctis fora minibus crurium ut dixi: superasp gatur in lateribus calx viua solū modo bis in die: separata pri⁹ coc tura foraminū ibi facta. Et si ex verme remanserit crus inflatū: tali subueniat᷑ cura. ponātur sanguisu ge circumcirca crurium inflationes.

abraso prius loco tumefcō vel etiā toto crure. Deinde sanguine quantū poterit cū sanguisugis extracto: totum crus cum aceto ꝛ creta alba insimul agitatis emplastretur. vel teneat̄ in aqua frigida diu cotidie mane ac sero. et hoc fiat donec crura gracilia redigantur. Contra vermem volatiuū. vt humores a capite subtrahātur: de ambabus osuetis venis timporum sufficiēter minuatur sanguis. deinde sethones sub gutture imponātur ꝛ agitētur. ꝛ nutriatur ꝛ equitetur ꝛ in loco teneatur. ꝛ omnia fiant ut supra in alio verme dixi. Si vero vermis volatiuus in emoygram cōuertat̄ quod sepe accidit: dāda sunt ei calida panno laneo capite cooperto. ꝛ in loco calido ꝑ quiete morante: ne fatigetur aliquomodo. Et semp omedat calida vt fenum ꝛ auenā: qa hic morb9 frigid9 ē. ꝫ ex eo raro euadet.

De morbo qui vulgariter dicitur antiquor. ꝛ cura eius.

Ccidit aliquando ꝙ illa glādula dicta que circa cor extat intantū auget̄ propter humores ad eā decursos: more solito non descendētes ad crura: ꝙ augmentatio ꝛ iflatio eius fcit apostema. quod quia propinquū est cordi: crudeliter aduersatur ei. ꝛ hec infirmitas vulgariter a pluribus antiquor vocat̄.

CVRA. Cum dicta glandula videtur cum furore subito augmētari: vel plus solito ingrossari. absꝗ mora de pectore radicit9 extirpetur: vt in cura vermis est supra expressum. Et cū sit cordi propinꝗ: cautissime ꝛ cum summa diligētia extirpetur. Si vero in extirpatione vel excarnatione ipius aperiat̄ aliqua vena ꝛ prorūpat in sanguinē: tūc statim capiat̄. ꝛ stricta manib9 filo serico ligetur. Q̄ꝫ si propter sanguinis abundantiā vena capi non possit: ponātur in vulnere medicie stringentes sanguinem: scripte supra in cura glandularum.

De ognitiōe ꝛ cura strāguilionis.

Vnt ꝛ alie aliquot glandule circa caput equi. quarum alique sunt sub gutture: q̄ accidentaliter augētur propter humores equi in frigidati ad eas ex capite descēdētes. ex quarū augmentatione totū guttur inflatur. ꝛ ostringūtur meatus flatus exeūtis per guttur. propter qd̄ equus vix respirare potest. Et hec egritudo vulgariter dicitur stranguilion. CVRA. Cū dicte glandule videntur subito crescere vel plus solito augeri: statim sethones decētes sub equi gutture imponantur. ꝛ mane ac sero sufficienter ducātur. Ponatur etiā in equi capite lanea coopertura. et guttur pluries vnguatur butiro: ꝑcipue stranguilionis locus. ꝛ in loco calido teneatur. Si vero dicte glandule per sethonū agitationē non detumescant: extirpentur radicitus. et vulnera curētur: ut in cura vermis predixi. Sed in appositione resalgari diligens adhibeatur cautela. quia si immoderate ponatur: nimium carnes corrodit.

De morbo niularū ꝛ cura eius.

Unt et alie glãdule que nascuntur inter caput et collum sub vtraqꝫ parte maxillarũ. que similiter augẽtur ex fluxu reumatis a capite. coartantes adeo meatus gutturis: ꝙ equus vix potest comedere vel potare. ⁊ hec egritudo vocatur niule. Cui nisi succurrat̃ instãter: subito morietur. CURA. Cũ dicte glandule subito videntur augeri ⁊ tumefieri velut oua: coartãtes gutturis arterias. ferro decẽter calido cuspideo funditꝰ decoquãtur: vel acuta lãcea cautius incidãtur. uel quod melius est: modo dicto in verme tantũ ex vna pte quãtum ex alia si expedire videbitur. ⁊ vulnꝰ eodẽmodo curetur. et nisi medicinis ꝑdictis succurratur: respirare impeditur et moritur.

De doloribus ⁊ cura ipsorũ.

Dolores accidunt equo multis mõis. Primo ex superfluitate humorum malorũ in venis sanguinis interclusorum. Secũdo ex vẽtositate ingrediente in corpus equi calefacta per poros. vel orta in itestinis: ex humoribꝰ viscosis in eis existẽtibus. Tertio ex supflua comestione ordei vel alterius similis tumefacti in stomacho seu ventre. Quarto ex supflua retẽtione vrine vesicam inflantis. Fit etiã sed raro ex nimia potatione aque frigidissime: cum equus fuerit multũ calefactus. CURA. Si dolor sit ex superfluitate humorum vel sanguinis. quod cognoscitur quia torquetur. ⁊ mouentur ylia sine tumefactione aliqua. ⁊ frequenter eiicit se in terram ⁊ iacet. ⁊ vene plus solito tumefiũt. stati a vena cinglaria que ẽ prope cinglam ab vtraqꝫ parte sanguine minuatur. ⁊ ex quacunqꝫ parte corporis sanguis haberi potest: vsqꝫ quasi ad debilitatẽ corporis minuatur. Deinde ducat̃ ad manũ puo passu. nec comedat neqꝫ bibat donec ex toto cessauerit dolor. Dolor ex ventositate cognoscitur. quia dolet intra corpus. ⁊ habet cõtinue ylia tumefacta: et fere totum corpus plus solito tũefactum. Cum hec apparent: cannolus vnus de canna ꝙ̃ grossior poterit inueniri lõgitudine vniꝰ palmi vnctus oleo supponat̃ in anũ equi pro parte maiori. ⁊ optime ligetur cũ aliquo spaco in capite caude ne possit extra ire. Deinde statĩ cũ festinãtia equitetur diu trotãdo vel ambulando versus montuosa loca. ⁊ si tempus recẽs fuerit: coopertura lanea teneatur coopertus. et cũ manibus oleo vnctis fricent̃ ylia fortiter. Ex his enĩ calefit equus. ⁊ p cannolũ extra ventositatẽ emittit. Deinde danda sunt ei calida ꝓ comestione ⁊ potu. bibat enĩ aquã cũ cimino ⁊ semine feniculi coctam equali mensura in bona quãtitate: cum fuerit aliquãtulum infrigidata ⁊ farina tritici sibi admixta. ⁊ tã diu sitiat ꝙ huius aquam bibat. Similiter comedat calida. ⁊ moret̃ in loco calido tegimine laneo coopertus. Si autẽ dolor fuerit ex supflua comestione ordei vel alterius tumefacti similis in vẽtre equi vel stomacho. quod cognoscitur quia ventrẽ habet durũ: ⁊ ylia tumefcã

fiat decoctio malue mercurelle brā ce vrsine violarie paricarie ⁊ alia rum laxatiuarum in aqua. et adda tur de melle sale et oleo et furfure tritici. ⁊ tepefacta ponatur in quo dam ventriculo habente cannolum de canna cōuenienter longū ⁊ gros sum ad modum clisteris. et p illud instrumentū mittat᷑ dicta decoctio in ventrē equi p anū. Et tunc quā do mittit᷑: stet equus valde altius posterius q̄ȝ anterius. ⁊ aqua imis sa: opilet᷑ cōgrue anus ne aqua exi re possit. Postea vero ligno rotun do bene polito venter ducat᷑ a duo bus hominibus existentibus ab vtraqȝ pte. qui a pte anteriori inci piant ⁊ vsqȝ posteri⁹ premēdo vē trē ducant: eo prius vncto cū oleo vel re alia liqda vnctuosa. postq̄ȝ autem venter fuerit bene ductus: deopiletur anus. ⁊ per loca mōtuo sa equitetur puo passu cōtinue: do nec egerit omnia que in ventrē sibi fuerūt missa. ⁊ de aliis magnā ptē. ⁊ sic dolor cessabit. Si vero do lor fuerit ex retentione vrine vesi cā inflantis. qđ scitur qa sub vētre vel circa loca virge aliquantulum tumere videtur: et sepe se iactat in terram. tūc accipiantur senationes curtania paritaria ⁊ radices spara gi quātitate equali. ⁊ in simul deco quātur. ⁊ de nocte cū quadā fassia lōga ⁊ ampla calide circa loca vir ge ponantur. ⁊ hoc sepe fiat calefa ciendo emplastrū cū fuerit infrigi datū. Qꝫ si ex hoc non prouocatur vrina: experimētū tale fiat. Virga equi manibus vnctis oleo extraha tur: oleoqȝ fricetur. Deinde teratur aliquātulū piperis cū alleo: ⁊ intra foramē virge auriculari digito īpo natur. Vel quod melius ē cunices triti aliquātulum cocti in oleo im ponāt᷑. Qꝫ si hoc nō ꝓfuerit: equ⁹ cū q̄dā equa p stabulū libere pmit tatur abire. sicqȝ necessario ꝓuoca bitur ad vrinam. Et nota q̄ hoc remediū de iumēto quod dixi: ad omnes dolores vtile repitur. quia voluntas coitus valde naturam corroborat et confortat.

De morbo infunduci. ⁊ cura ei⁹.

Ic morbus accidit equo ex superflua comestione vel potatione. ex quib⁹ sanguis supflue augmē tatur. ⁊ ad crura descēdens per ipa spergitur. ⁊ impedit gressus eius. Item accidit ex immoderato labo re faciente sanguinē ⁊ humores ad crura ⁊ pedes descēdere: gressus ei⁹ impediētes. ex quo vngule cogunt᷑ mutari nisi succurratur eidē. Acci dit etiā quandoqȝ propter dolores ex nimio labore ⁊ calefactione vēi entes: et hūores ad crura descende re facientes. ⁊ hec egritudo vulga riter infusio nōīatur. CVRA. Cum equus videtur vno vel duo bus aut pluribus pedibus claudi care: ⁊ in egressu crura grauiter mo uere: in sua etiam reuolutione gra uiter se habere: ea enim sunt infun duci signa. si est pinguis ⁊ etatis p fecte: potus eidem ad sui libitū p̄ beat᷑. et postea de ambobus timpo rib⁹ ⁊ singulis crurib⁹ de venis so litis vsqȝ quasi ad debilitatē corpo ris minuatur. Deinde in aqua fri gida currenti vsqȝ ad vētrem equi ponatur velociter ⁊ assidue teneat᷑

in ea. nec aliquid comedat donec ĩ
teger fuerit liberatꝰ. Si vero sit
iuuenis aut macer non detur ei po
tus predictus: sed intantū cū freno
in aere frigido teneatur ꝙ collum
ꝛ caput cogatur extendere quantū
potest. Deinde rotūdi lapides vi
ui: grossitudīs pugilli sufficiēter
equi pedibus supponantur: acsi ei
fieret cubile vel stratū. nam ex as
sidua oppressione lapidū rotundo
rū pedes ꝛ crura in motu existūt.
ex quo nerui crurīū indignati: ꝓp
ter humores grauitatē expellūt. sed
prius pāno lineo in aqua infuso sit
coopertus. nec comedat neq; bibat
nec in sole moret': donec fuerit ad
statū primū reductꝰ Et nota ꝙ hec
egritudo paꝝ uel nihil noc; iuueni
bus equis: nā ex ea ipsoꝝ tibie in
grossantur.

De morbo pultini seu bulsini.
et eius cura.

Gritudo ista fit ex calo
re liquefaciēte pinguedi
nem q̄ opilat pulmonis
arterias taliter: ꝙ equus
vix respirare potest. Et cognoscit'
quia fit narium magna sufflatio. ꝛ
ylioꝛum crebra pulsatio. ꝛ hec egri
tudo pultinus siue bulsinus vul
gariter appellatur. CVRA.
Fiat potio de gariofilis nucibus
muscatis zinzibere galanga equali
pondere: cimino semiē feniculi eq̄
li pondere puluerizatis cum bono
vino. ꝛ addatur crocus ĩ congrua
quantitate: ꝛ tot vitella ouoꝝ quā
ta est quantitas predictoꝝ. ꝛ dicta
potio ponatur in quodā cornu bo
uino. ꝛ equo tenēti artificialiter os
aptum ꝛ caput altū sine freno ꝓpi
netur: ita ꝙ ĩ guttur eiꝰ descendat.
equi capite spatio vniꝰ hoꝛe suspē
so: ut potio in itestina descēdat. De
inde ducat' ad manū: vel breui eq
tet' passu: ne ipam vomere possit.
qui per vnū diem ꝛ noctē nihil co
medat: vt dicta potio non impedi
atur exequi suū effectū. Die vero
secūda comedat recētes herbas vel
cannarū frondes aut salicis uel fri
gidarū herbarū: vt potionis tēpere
tur caloꝛ. Ex dicta nanq; cura libe
rabit' equus: si passio recēs existat.
si vero fuerit antiquata: icurabilis
esse censetur. Vtraq; ylia duabus
lineis vna sup aliā ab vtroq; latere
decoquātur: vt coartatione ignis
ylioꝝ pulsatio minuat' Nares etiā
decenter p longū scindantur: vt le
uius aerem attrahat ꝛ emittat. vel
tempoꝛe vindemiarū cibetur vuis
maturis vel dulci musto potetur.
et sic curabitur a bulsino.

De moꝛbo infestuci. ꝛ cura eius.

Ccidit hec egritudo cū
equus sudatus vel sup
flue calefactus: ponitur
in loco frigido vel vēto
so. nam per poꝛos aptos: ventus p
os ꝛ mēbra subintrat. vnde sequit'
neruoꝝ attractio: parū tumoꝛis ha
bens: doloꝛes inducēs ꝛ impediēs
gressus equi. ꝛ vocatur hec egritu
do vulgariter infestucus. Que cog
noscitur quia equus videt' habere
coꝛiū parū extra extēsum: ita ꝙ di
gitis vix potest capi vel stringi. et
in suo motu velut infunditus im
pediri videtur. ꝛ eiꝰ oculi lacrimā
tur. CVRA. Tunc statim po
nat' in loco calido. Deinde aliquot

viui lapides fiant calidissimi ꝓut
possunt: ⁊ ponātur in terra sub eq
ventre. prius tamē sit coopertus de
panno laneo longo ⁊ lato intantū:
ꝙ in qualibet parte satis superet to
tam equi personā. cuius mediū stet
sup dorsum equi: ⁊ extremitates ab
vtraq parte deorsum pendeant. q̄
a duobus hominibus inferius tene
antur. ⁊ dicti lapides paulatim et
sepe aspergantur aqua calida: do
nec tc tū corpus ⁊ membra equi re
dacta fuerint in sudorem. ⁊ tūc in
uoluatur equus in dicto panno: et
cingatur. ⁊ sic tam diu teneatur ꝙ
sudor cesset. ⁊ tūc butiro calido uel
oleo vel aliquo alio liquido vnc
tuoso sepe in die singula equi cru
ra fricētur. Vel fiat decoctio palee
frumēti aristarū allei cineris ⁊ mal
uarum. ⁊ cū ipa decoctione tātum
calida quantū pati possunt crura
⁊ specialiter nerui madefiāt. ⁊ sem
p in loco calido teneatur. ⁊ pro co
mestione vtat' cibis calidis: donec
ad statum pristinum reducatur.

De morbo schalamati. ⁊ cura ei9.

Ec infirmitas interiora
equi desiccat et corpus
macerat. et fimū ei9 pl9
q̄ hominis fetere facit.
Et accidit ei ex diuturna macie
proueniēte ex pauco cibo exibito.
⁊ multo labore calefaciente ac mem
bra exsiccante adeo: ꝙ non potest
impiguari neq sumere carnes: nec
etiam comedere. CVRA. In
hac egritudine q̄ scamalatus vulga
riter dicitur: instandū est vniuersa
liter vt corpus equi humectetur.
Fiat igitur decoctio herbe violarie
paritarie malue ⁊ furfuris ordei: q
bus bene decoctis coletur. ⁊ in hac
aqua ponatur butirū in bona quā
titate. ⁊ pondus septē tarenoꝝ cas
sie fistule liquefacte. ac cum instru
mēto supradicto ad modū clisterii
parum calida immittatur in anum
equi. ⁊ fiat per omnia vt in capitu
lo doloꝝ supradixi: eo excepto ꝙ
hec aqua tenenda est quātū potest
in equi ventre. postea fiat potio de
vitellis ouorū croco et oleo viola
rio: agitatis decenter cū bono vino
albo. ⁊ ponatur in cornu bouino. ⁊
bis vel ter pleno sibi det': vt supra
dictum est in tractatu pultini.
Aliud experimentū. Equus in sta
bulo sol9 ponatur. ⁊ per duos aut
tres dies nihil comedat neq bibat.
Postea detur sibi ad comedēdum
lardū vel carnes porcine salite ad
libitum eius. nā ipa propter famē
⁊ lardi salsedinē libenter comedet.
⁊ detur statim ad bibendū aqua ca
lida quātum volet. Deinde equite
tur paulisper donec ventrē de ꝑdic
tis satis euacuet. quo euacuato: de
tur sibi frumentū bene mundum: et
cū pauco sale coctū et ad solem sic
catum. vel aliter bis in die anteq̄
bibat. nā tale granū adeo nutrit et
reficit: ꝙ equ9 ex eo facile ipingua
tur.

De morbo aragaiaci. ⁊ cura ei9.

Ec infirmitas que vul
gariter aragaiacus dicit'
fit in equi ventre. addu
cens ei tortiones. ⁊ itesti
nis rugitum faciens: ⁊ equū cogēs
emittere indigesta stercora ⁊ liqui
da velut aquam. vnde vix potest
equ9 aliqd comedere quin emittat

añq̃ digeratur in ventre eius. Que quãdoq̃ accidit ex comestione ordei vel alterius similis rei comeste neq̃ digeste. Aliquãdo ex potatione aque frigide post comestionem ordei facta: sine aliquo interuallo. Et aliquando propter festinũ cursum seu galopũ: factũ statim post aquam pro velle ab equo potatã. que agitatur in visceribus propter cursum. Fit etiã aliquãdo ex nimia inflatione corporis equi dolorẽ habentis. ex quibus causis equus debilitatur intantũ ꝙ vix põt actu a cruribus sustineri. CURA.
Cũ videt᷑ equus bis vel ter sterc⁹ lõge emittere velut aquã: et ordeũ indigestum: statim auferatur ei frenũ ⁊ sella. ⁊ libere per pascua dimittatur abire: donec fuerit cõstipat⁹. nec añ moueri deb;: qa motus ventrem agitat. ⁊ facit vt cibũ emittat anteq̃ digestus existat. Item quãtum potest caueatur a potu. nam aqua in hac egritudine sibi nocet ⁊ propter liquiditatem ipius. Quãdoq̃ etiam ex dicta egritudine infunditur equus. et tunc curetur ut in dicto morbo docetur.

De cymoyra. et cura eius.

Est et alia egritudo que cymoyra vocat᷑ vulgariter. que accidit cũ equ⁹ diu stetit ĩfrigidatus in capite. in qua fluxus reumatis fit per nares cõtinue velut aqua. Fit etiam aliquãdo ex infirmitate que vermis volatiuus dicitur. vnde sequitur vt equus p nares fere totã capitis humiditatem emittat.
CURA. Fiat equo in capite coopertura. ⁊ semper in loco calido teneatur. ⁊ pro cibo: calida detur. Et ei ꝓdesse solet assidue paruas pascere herbas. qui cũ pro ea extirpanda diu teneat caput depssum: maxima pars humorũ ipsorum p nares discurrit. Valet etiã si fum⁹ peciarum vel bombicis per nares ad cerebrum mittatur. nam humores antiquitus coagulatos dissoluit. sed vt plurimũ hec ĩfirmitas incurabilis repitur.

De frigiditate capitis ⁊ ei⁹ cura.

Capitis frigiditas dolorem sibi facit in capite ⁊ surditates. et sibi tussim adducit ⁊ prouocat guttur. que leuiter accidit cum equus in stabulo satis calido ponitur: et postea subito ad frigidũ ventũ perducitur. ⁊ plerũq̃ ex aliis frigiditatibus occasiõe aliqua iam receptis. vnde equus tussire aliquando cogit᷑. et potatiõis atq̃ comestiõis ptem maximã perdit. CURA.
Cũ oculi equi videbũt᷑ paululũ inflati. ⁊ aliquãdo lacrimãtes. aures frigide. ⁊ flatus nariũ frigid⁹. ⁊ ylia plus solito propulsari. ⁊ minus solito comedere. ⁊ bibere satis min⁹. et tussire ⁊ sternutare sepi⁹. frigiditas capitis esse cẽsetur. ꝓpter quam coquãtur glandule q̃ niule vocantur: existẽtes inter collũ et caput sub maxillis cũ ferro cuspideo glãdulas pforante. ⁊ similiter decoquãt᷑ in medio frontis: ut humores frigidi calefacti extrinsecus vaporare cogantur. Sethones etiã ei sub gutture imponãtur: vt p eos humores viã habeãt exeũdi. Teneat insup laneã cooptura in capite.

ac decenter fiat inter auriculas fricatio cum butiro. Ad idem valet oleũ laurinũ i pecia linea positum ⁊ morsui freni decẽter ligatũ. equo semper cum freno bibente. Et idem opatur sauina in freno ligata. Ad idẽ valet fumus panni linei cõbusti per nares receptus. Item valet frumentũ bene coctũ positũ i sacculo calidum quantũ pati poterit. et in capite equi ligatum: ita ꝙ positis ore ⁊ naribus inter sacculum: p nares fumũ recipiat. ⁊ de grano comedat quantũ volet. Cui proderit si dictũ frumẽtum coquatur cũ pulegio ⁊ sauina. Jem valet si pecia stricte ligetᷣ ad baculũ: ⁊ sapone sarracenico liniatur. ⁊ quãtũ comode potest mittatur leuiter inter nares. ⁊ post pabulũ extrahatur: quia ex hoc equus sternutabit: ⁊ humores humidos ⁊ frigidos velut aquam emittet. Item valet butirũ cũ oleo laurino mixtũ ⁊ positũ inter nares.

Item ab õnibus caueatur frigidis. ⁊ vtatᷣ calidis ⁊ assidue bibat aquam coctam ⁊ calidam. vt in doloris capitulo ɔtinetᷣ. ⁊ sic poterit liberari.

De morbo oculoꝝ. et cura eius.

Ecidit aliquando ꝙ ex dicta egritudine capitis humores descendunt ad oculos: facientes eos lacrimare. vel i eis pannũ vel turbulentiã aut ruborẽ vel caliginẽ: ꝓpter que nõ valet equ9 vt decet respicere vel videre. CVRA. Si oculi lacrimantur: fiat strictoriũ de olibano ⁊ mastice pulverizatis: et cum oui albumine agitatis. sup vna pecia quatuor digitis lata positis: ⁊ longa ꝙ posita supra frontẽ sub timporib9 possit ligari: abraso tamen prius loco vbi strictoriũ poni debet. ⁊ intantũ dimittatᷣ ei strictoriũ: ꝙ oculi desierint lacrimari. ⁊ quãdo leuari voluerit: cũ aqua calida ⁊ oleo vel alia re vnctuosa agitatis simul eleuetur. Ad idẽ valꝫ si ambe vene vtriusqꝫ timpoꝝ incendantur cum igne. Si vero caliginati sint oculi: astellati sub ãbobus oculis imponatur: quatuor tamẽ digitis deorsum. ⁊ sal subtiliter pistum: cum quodã cãnulo in oculos sepi9 suffletur. Si vero pannus sit in oculis recẽs vel antiquatus: os sepie tartarũ ⁊ salgemma equali mẽsura subtilissime trita: bis in die oculis cum cannulo insuffletur. Ad idem valet salnitrum cũ stercore lacertarũ tritũ: ⁊ in oculis insufflatum. Sꝫ cauẽdum est ne superflue ponatur in eis: ne oculi destruãtur. Si vero pãn9 vetust9 fuerit: cũ piguedine galline bis vel ter pri9 vnguatur.

De cornu. ⁊ cura eius.

Icto de infirmitatibus que accidunt equo in capite ⁊ intra corpus. Dicendum est de his que euenũt eis iuxta tergum. Fit igitur quedam lesio in equi tergo rũpens aliquãdo aliquã partem corii dorsi in tergo. ⁊ quandoqꝫ fodens dorsum vsqꝫ ad ossa. que ex nimia oppressione selle vel alterius põderis efficitᷣ. que lesio a pluribus corn9 nuncupatur. CVRA. Folium caulis cũ anxũgia porci trita superponatur. ⁊ selle vel pãnellũ supponatur: vt ꝓmat medicinã sup ipm

cornu continue. Ad idem valet scabiosa cũ anxũgia porcina simul trita. Item ad idẽ valet cinis sup positus cum oleo agitatus. Itẽ ad idẽ fuligo cũ sale ⁊ oleo agitatis. Item ad idẽ stercus humanũ recẽs superpositum multũ valet. Et nota ꝙ cornus citius curatur radicitꝰ: si equus equitetur. supposito aliquo medicamine predictoꝝ ⁊ medicinis sepius renouatis. Deuulso cornu ⁊ radicitus extirpato: locus stuppa minutissime incisa ⁊ postea inuoluta in puluere de calce ⁊ melle vt dictum ẽ in vermis capitulo impleatur. Abluto tamẽ prius decenter vulnere cũ aceto vel cũ forti vino aliquãtulũ calefacto. ⁊ hoc fiat bis ĩ die: donec fuerit solidatũ. Cauendũ tamen est ne aliquod põdus superponatur in tergo: donec carnes vulneris corio fuerint adequate.

De morbo pulmionis. ⁊ eiꝰ cura.

It et alia lesio in eq dorso faciens inflationes in eo. deinde generat ibidẽ carnes putrefactas. que accidit ex oppressione indecentis selle: vel alicuius superflui oneris frequẽtati. nam talis inflatio cum veterescit: putrefactionẽ inducit. ⁊ quãdoqꝫ putrefactione antiq̃ta: iuxta ossa efficitur quedã coagulatio carnis infecte: eiciens continue putredinẽ velut aquam. ⁊ hic morbus dicitᷣ lesio pulmõis in vulgo.

CURA. Hic morbꝰ circũquaqꝫ funditus incidatur. postea supponatur stuppa in albumine oui ĩfusa: ⁊ vsqꝫ ad tertiam diem semel tantũ in die mutetur. Deinde fiat vt de cornu dictũ est supra. Salubrius vero curatur cum puluere resalgaris. vt in ĩfirmitate vermiũ dixi. nam sine icensione aliqua medicatᷣ: equo dolorẽ minime patiẽte

De morbo spallaciaꝝ ⁊ cura ipiꝰ.

It ⁊ alia lesio ĩ tergo tumefactionem inducens ĩ summitate spallaꝝ eq: faciẽs quandã callositatem carniũ circa spallas eius superficiẽ superantem: tumefactione predicta eidem antiquitus imminẽte. que accidit similiter ex nimia oppssione vt dixi. et he spallacie dicuntur: nomen ex opere assumentes.

CURA. Per omnia vt dictũ est in pcedenti capitulo de pulmone. Si vero spallacie dure fuerint: mollificẽtur cũ maluauisco ⁊ caulibus tritis cũ anxungia porcina veteri: additis etiã absinthio paritaria et branca vrsina et simul bene tritis. ⁊ postmodũ decoctis in olla et superpositis. hoc aũt mollificatiuũ fiat anteq̃ spallacie incidantur. uel resalgarũ supaspergatur vt pdixi.

De aliis diuersis egritudinibus q̃ tergo accidũt. et earũ curis.

Sunt et alie multe lesiones in dorso equi: ꝓpter oppressionẽ predictã inepte selle vel ponderis ĩ humeris. Et quãdoqꝫ fiũt ex superfluo sanguine vel hũore: velut vesice puule plene sanguine putrido: que rũpunt carnem ⁊ coriũ equi in dorso. Deinde efficiũtur vulnera puula siue magna. que õnes dicũtur vulgariter lesiones. Sꝫ ẽ sciẽdũ

ꝙ lesiones p̄dicte quãto ꝓpin
quiores sunt ossibus dorsi: tãto de
teriores existunt: periculũ aliquan
do inferẽtes. CVRA. Omnes
fere lesiones q̃ tergo accidũt: habẽt
principiũ a tumore. vnde cũ prici
piis sit obstandum: statim cũ vide
tur tumor fieri in aliqua pte dorsi:
cũ rasorio illa tũefactio abradatur.
deinde fiat emplastrũ de farina tri
tici attaminata decẽter. ⁊ cũ oui al
bumine agitetur. et ea sup linea pe
cia posita: super tumefactione po
natur. nec remoueatur inde violen
ter emplastrũ. sed cũ leuiter videbi
tur tolli posse: tollat᷑. et si putredo
erit ibi ꝯgregata: coriũ cũ ferro cus
pideo aliquãtulũ calido in parte ĩ
feriori tumefactionis pforetur: vt
inde egrediatur putredo. Post hoc
vero sepe vnguat᷑ in die cũ aliquo
liq̃do vnctuoso. Fiũt etiã quan
doq̇ rupture vel excoriationes in
dorso equi ex oppressiõe oneris vt
predixi. vel occasione alicuius ba
roli vel carbunculi: ex supfluitate
sanguinis generati. que illico debẽt
radi. ⁊ supaspergi assidue puluis
calcis viue cum melle cõbusto. vt
in muri capitulo edocetur ablutis
pri9 vulneribus cum vino calido
vel aceto. Et caueri dẽt a sella vel
alio simili: dum liberatus existit.

Sciendũ est tamẽ ꝙ vbicũq̇ fue
rint tumefactiones in dorso vel ter
go equi: subueniri debet cũ emplas
tro farine tritici agitati cum oui al
bumine. vt supius dixi. Et in õni
bus planis lesionibus solidãdis:
superponũtur hi pulueres. videlꝫ
mirtum siccũ puluerizatum. vel go
la leuis puluerizata. vel pecia lini
cõbusta. uel coriũ aptatũ cõbustũ.
vel putredo ligni putrefacti: q̃ ca
rolus vocatur. Sed sup omnibus
aliis supradictis: dictus puluis de
calce ⁊ melle mirabiliter operatur.
ante tamen appositionem puluerũ
predictoꝝ: lesiones semp ablui de
bent decenter cum vino calido vel
aceto. Etiã ⁊ vt pili post solida
tionem carniũ renascant᷑: testa aue
lane vel testudinis cõbusta terat᷑.
⁊ cũ oleo agitato sepius vnguat᷑.
Ad idem valet carta bõbicina.
vel bombix cõbustus ⁊ cum oleo
agitatus. Item nota ꝙ sal in aq̃
sufficiẽter infusum uel in aceto q̇d
est melius: multum valꝫ cõtra õnẽ
tumefactionẽ incipientẽ in dorso.

De morbis qui accidũt in cruri
b9 ⁊ pedib9 equi. ⁊ aliis q̇busdã.
Et primo de morbo malferuti. et
cura eius.

Ompleto tractatu lesio
nũ tergi: sequitur de his
que accidũt in cruribus
et pedibus et quibusdã
aliis mẽbris. Et primo de morbo
malferuti. qui veniens in lumbis
equi: dolores in eis vel in renibus
eq̄ infert. attrahẽs neruos lũborũ ⁊
renũ incessanter. qui subito accidit
ex superfluitate maloꝝ humorum.
⁊ aliquãdo ex frigiditate diu ante
assumpta. Et sepe accidit propter
superfluũ ⁊ immoderatũ pondus ĩ
equi tergo inprouide positũ. vnde
equus vix potest se ex parte poste
riori erigere: vel crura decẽter leua
re. ⁊ hic morbus vulgariter dicit᷑
malferutus. CVRA. In hac
egritudie renes vel lũbi eq̄ patiẽtis

optime abradantur. deinde fiat ibi strictorium tali modo. Accipiatur pix naualis. et liquefacta decenter in quadam pellicula extēdatur ad lōgitudinem ⁊ latitudinē lumbo℞ vel renum. deinde accipiatur bolū armenū armoniacum pix greca galbanū olibanū mastix sanguis draconis galla equali pondere. ⁊ omnia ista terantur. ⁊ decenter puluerizata: superaspgantur super picem predictam aliquātulum calefactā. ⁊ ponatur super renibus patientis pilis abrasis. ⁊ inde nō moueat᷑: donec leuissime poterit remoueri.

Ad idem aliud strictoriū meliꝰ. accipiatur cōsolida maior bolū armenū galbanū armoniacū pix greca mastix olibanū sanguis dracōis sanguis equinꝰ recens vel siccatꝰ. tantū vero de mastice pice greca et olibano: quātū de omnibus aliis. ⁊ puluerizentur simul vel per se ⁊ cū albumine oui. ⁊ bona quātitate farine tritici misceantur. ⁊ super vna pecia forti de lana bene extensa ponantur. ⁊ fiat per omnia vt de precedenti dixi emplastro. Item ad idem remediū vltimū. renes vel lūbi patiētis decēti ferro calidissimo coquātur. crebras ⁊ multas lineas per longum ⁊ ex trāsuerso faciēdo: ab vna parte renū vsq; ad aliam ꝓtēdentes. Nā supradcā emplastra renes consolidāt. hūores desiccāt. neruos mitigant. ⁊ ignis carnes desiccat attrahit ⁊ coartat.

De morbo sculamati. ⁊ cura eiꝰ.

Ccidit hec egritudo que vulgo dicit᷑ sculamatꝰ: que mouet vel sepat caput anche de loco vbi stare naturaliter debet: in motu vel cursu equi cū pes labitur vltra vel le. vel cum versus terrā ꝓmitur idirecte. Accidit etiā aliquando quando pedes posteriores equi retbinis vinculantur. CURA. Ponat᷑ astalata cōueniēs ꝑ vnū semissem sub leso capite anche: vt humores ad locū concursi per astalatam viā habeant exeūdi. ⁊ locus circūcirca manibus sepe prematur: ut egrediatur putredo. ⁊ paruo passu moueatur equus: vt humores faciliꝰ exeant propter motū. Deinde fiat strictorium tali modo. accipiat᷑ pix naualis ⁊ greca olibanum ⁊ mastix ⁊ aliquātulum sanguinis draconis. ⁊ tantū de pice nauali: quātum de ōnibus aliis. ⁊ puluerizentur. ⁊ simul cum pice nauali omnia liquefiant. ⁊ tantū calida quātū pati poterit ponatur ĭ capite anche lese ex tēsa. ⁊ super ea ponatur stupa minute incisa. Ad idem valet si ponantur in loco leso setbones: que assidue humores ibi venientes expellant. Ad idem quod vltimū est remediū: locus lesus anche tam per longū ꝙ̄ ex transuerso decentibꝰ lineis decoquat᷑: vt restringātur humores.

De lesione spallati. ⁊ cura eius.

Ccidit in spalla lesio vt in ancha ex eisdem causis. et etiā ex ictu calciū alicuius equi. que curatur eodēmodo vt ancha. ⁊ de lesione eius dictū est supra proxime.

De egritudine pectoris ⁊ cura eiꝰ

Ccidit quandoq; ꝙ pectus equi ex supfluo sanguie uel labore uel onere

aggrauatur intantū: q equus vide tur in motu anterius aliquātulum impediri. CVRA. Cōsuete ve ne sufficiēter ab vtraq parte pecto ris minuātur. Deinde sethones po nātur sub pectore. qui bis agitent in die. ut in capitulo vermiū dixi. ⁊ vsq ad. xv. dies non tollantur ab eo.

De morbo zarde. et cura eius.

Jcet supra dixerim mor bum zarde naturaliter e quo euenire: tamen ⁊ ac cidentaliter ei contingit cū immoderate opp̄ssus ē ⁊ crebris equitatibus festinatus: propter de bilitatem ⁊ teneritatē ipsorū. Citius tamen in cruribus equi sup̄flue im pinguati: cū oportet equitando su bito fatigari. quoniā dissoluūtur ex dictis causis humores sup̄flui: ⁊ ad crura descēdūt. vñ fiūt zarde i garecto ut supra dixi. CVRA. Cum videtur equus in garectis tu mefieri ad modū nucis vel ampli9 exterius vel interius: statim subue niatur cum decenti decoctione p lō gū ⁊ obliquū in tumido loco. ⁊ zar dis decoctis: sterc9 bouinū calidū cū oleo calido agitatū supponat se mel tantū nō ā̄pli9. Deiñ rethinis ⁊ pedicis tam anterius q̄ posteri9 taliter alligetur: q equus cocturas nullo mō carpere possit. nec ad a lium pedē fricare. nec in aliquo lo co duro: ne possint excoriari coctu re. nam propter assiduū cocturarū pruritum: equus auide fricat vel mordet locū decoctū. ⁊ a die decoc tionis vsq ad dies. xi: erit hoc di ligēter seruādum. Excoriato vel sep̄ato corio a lineis cocturarū: q̄d in. ix. vel. x. diebus otingit. equ9 in aqua frigida velocissima tenea tur a summo mane vsq ad mediā tertiā: ita q aq̄ tāgat ⁊ sup̄et coctu ras p̄dcās. Eo vero ab aq̄ remoto: super lineis cocturarū puluis terre subtilissimus uel cinis filicis asper gatur vt dixi. Jdem etiā in sero fi at: ut teneatur in aqua ab hora ves ptina vsq ad solis occasum. ⁊ pul uis superaspergatur vt dixi. ⁊ cōti nuet hoc ōni die māe ⁊ sero: donec ignis fuerit solidatus decēter. nam aqua velox ⁊ frigida humores de siccat. ⁊ vlcera ignis consolidat et cōstringit. Et nota q in ōni coc tura debet equ9 diligētissime custo diri: ne coctură possit mordere: vel in aliquo loco fricare. qa ex nimio pruritu locū dētib9 usq ad neruos et ossa morderet.

De morbo spauenii. ⁊ cura ei9.

Jc morbus fit circa ga rectum itrinsecus ex late re garectī paulo īferius: inflationem inducēs cir ca venam nigram que dicitur fon tanella. trahens humores per venā magistrā assidue. vnde equus fati gatus: cogitur se dolere. ⁊ hec lesio accidit equo per ōnia velut zarda. ⁊ vocat spauenius. CVRA. De predicta vena sanguinis traha tur intantū: q per se sanguinem nō emittat. Deinde tumefactio spaue nii per longum ⁊ obliquū decenti bus lineis decoquatur. Et fiat p omnia vt in dicto zarde capitulo continetur.

De curua. et cura eius

It egritudo hec subtus caput garecti in magno neruo posteriori: eiusdẽ tumefactionẽ aliquã faciens per longitudinẽ ipsius nerui. idignãs ɔtinue ipm ꝛ ledẽs. Et qa idem neru9 quasi totũ corp9 equi sustinet: cogit' necessario claudicare. Accidit autẽ hec egritudo: cũ equus iunior equitatur idebite. & peiusq̧ cõtingit ex onere superfluo iposito sibi. tunc eni propter etatis teneritatẽ: icuruatur neru9. ex quo nominatur curua: ex opere nomen assumens. CURA. Cũ dictus neruus qui incipit a capite garecti ꝛ tendit inferi9 iuxta pedes in posteriori parte cruris videtur aliqd incuruari vel plus solito ingrossari: statim ingrossatio illa tam per lõgũ q̃ p obliquũ decẽter coquatur. Deinde fiat per omnia vt supra de cocturis expressi. Et ẽ notandũ: ꝙ vbicũq̧ fiũt cocture in cruribus equi: fieri debent per lõgum ꝛ obliquũ: sicut pilus equi descendit inferius. quia melius coopeiũtur a pilis. ꝛ minus apparent q̃ si fierẽt ex trãsuerso. ꝛ min9 lederẽt equũ: si aliquis cruriũ neru9 tangeret' ab igne.

De spinellis. et eorum cura.

Ic morbus qui spinella dicit' ꝛ vocat': fit subt9 garectũ in iũctura ossis garecti eiusdem in vtroq̧ latere. ꝛ aliquãdo in vno tantũ. creans super os ad magnitudinem auelane vel magis. reprimẽs iũcturam intantum: ꝙ equus multotiẽs cogitur claudicare. Et accidit his causis vt curua. CURA. Dicte spinelle sunt diligenter coquẽde atq̧ curande. vt predicte cocture curãtur in omnibus ꝛ eodẽ modo.

De morbo suprossi. ꝛ cura eius.

Iunt in equi cruribus multa et diuersa suprossa. vel cũ mordetur. vel cum calce percutit'. vel cum ipe de crure pcutit aliquã rem durã. que nõ tantũ nociua quantũ deformia sunt in equo. que etiã in aliis partibus corporis: nõ solum in cruribus sepe fiũt. CURA. Cũ õnia suprossa incipiũt fieri ex quadam callositate carniũ ex pcussiõe aliqua veniente: statim cũ fieri videbitur callositas abradatur. ꝛ accipiatur absinthium paritaria ꝛ branca vrsina scilꝫ folia tenera. ꝛ terantur in simul cũ anxũgia porcina veteri ꝛ coquãtur. ꝛ cocta tantũ calida quãtum pati poterit sup callositatem ponantur ꝛ bene ligẽtur. Et nota ꝙ hoc mollificatiuũ multum valet ad õnes inflationes cruriũ: ex pcussione aliqua veniẽtes.

Item ad eandem callositatẽ õnino dissipãdã: valꝫ radix maluauisci ꝛ radix lilii ꝛ tapsi barbari trita cũ anxũgia ꝛ decocta. ꝛ cũ pecia supposita ad modũ emplastri. ꝛ plu ries renouetur. Itẽ valet cepe assatum cũ lumbricis terrestribus tritum: ꝛ cum comuni oleo agitatũ et coctũ. ꝛ calidũ supponatur. ꝛ sepe renouet' in die. Si vero callositas illa fuerit antiq̃ta ꝛ dura effecta: ea prius abrasa cũ lancea scarificetur minute vt sanguinet. Deinde sal ꝛ tartarũ equali pondere subtiliter trita super callositatẽ ponant'

⁊ ligentur stricte. nec vsq ad diem tertium dissoluantur. ⁊ tunc dissoluta: loc9 vnguat' butiro vel aliquo vnctuoso. Item ad idem ouum vsq ad duriciem decoctū ⁊ mūdatum: calidū supra callositatē abrasam ponatur ad modū placentule ac ligetur. nec vsq ad diem tertiū dissoluatur ⁊ remouetur. ⁊ plus si videbitur expedire. Item valet stercus caprinū cum farina ordei ⁊ creta in aceto fortissimo agitatū. et postea superpositum ad modū emplastri. Si vero callositas illa dura nō decrescat: sed in suprossum redigatur antiquū. decentibus cocturis quod est vltimū remediū succurratur.

De attractione. et cura eius.

Jt et alia egritudo ī crure anteriori tumefaciens ⁊ indignans neruū: ⁊ faciens claudicare. que facile accidit equo ī cursu vel motu: cum pes posterior percutit neruum anterioris cruris. que passio attractio vocatur a vulgo. CVRA.

Cum neruus predictus tumescit: statim de vena consueta que est supra genua parū ī parte interiori minuatur. Deinde fiat hoc mollificatiuū: valens cōtra indignationem ⁊ tumorem neruoꝝ. Accipiatur fenugrecū semen lini squilla terebentina ⁊ radices maluauisci equali mēsura. ⁊ cū anxungia veteri porcina decenter terantur vt simul incorporentur. postea bulliāt ⁊ semper agitentur cū spatula. ⁊ sufficienter cocta: ponantur calida supra longitudinem nerui lesi. et cū fassia lata ligētur ⁊ bis renouētur in die. Ad idem etiā valet satis cepe assatū cū lumbricis terrestribus: ⁊ limacibus ⁊ butiro liquefcō. ⁊ simul agitatis vsq ad spissitudinē decoquātur. ⁊ semper agitentur vt fiant sicut vnguentum. ⁊ de ipo abrasis pilis ter in die neruus lesus per lōgum vnguatur. Si vero cruris attractio sit vetusta: fleubotbomet' de vena consueta. que est posita inter iūcturam ⁊ pedem ex latere interiori. et fiant postea medicine quas supra narraui. Si dicta medicamina p aliquot dies parū vel nihil proficiant. tūc neruo leso circūquaq abraso: fiat strictoriū de puluere rubeo ⁊ oui albumīe ⁊ farina: vt docui in capitulo malferuti: crus vbi lesū est cum canabo vel lino ⁊ predcō strictorio inuoluēdo. nec inde remoueat' vsq ad. ix. dies. Postea vero cū aqua calida strictoriū a crure caute leuetur. et neruus vnguatur cum aliquo vnctuoso. Et si predicta nō ꝓfuerint: cocturis decētibus succurratur.

De morbo scortilati. et cura ei9.

Ccidit qnādoq q iūctura cruris iuxta pedes leditur ex percussiōe quā facit ī aliquo loco duro. vel ex precipitatione eius in cursu vel motu. aut quia pes quandoq īdirecte premitur versus terrā. que passio vulgariter dicit' scortilatus.

CVRA. Fiāt pultes de furfure tritici ⁊ aceto forti ⁊ sebo arietis sufficienter mixtis. que simul vsq ad spissitudinē bulliant agitata decenter. ⁊ calida quātum pati poterit ponant' super locū lesum. ⁊ cum pecia cōgrua bene ligēt'. ⁊ quolibꝫ

die sepius renouētur. Si vero iūc
tura tumescā patit' indignationem
neruorū : fiat emplastrū fenugreci
seminis lini ⁊ squille ⁊ aliorū. ut in
precedenti capitulo dixi. Sed si
occasione scortilature predicte : os
a suo mouetur loco. pes equi soci9
claudicantis eleuet' in altum: ⁊ cū
equi cauda ligetur. Deinde ducat'
ad manū versus loca mōtuosa. qa
ex necessaria oppressione iuncture
versus terram: os disiūctum aliqd
ab alio vel aliquo modo motū: in
stanter ad suū locū reuertit' sicut de
bet. sed tamen pri9 debz fieri molli
ficatiuū quod pdixi. Adest etiā
aliquādo: ꝙ vnū os ab alio sic dis
iūgitur: ꝙ vix aut nunꝗ̄ ad suū lo
cum comode potest reduci. ex quo
iunctura tumefieri cogitur inflatio
ne durissima. Cui: cocture benefici
o subueniri oportet. Et nota ꝙ ō
niū curarū narrataꝝ supius: coctu
ra ignis vltimum est remedium.

De lesione spine vel ligni. et cura eius.

Ontingit ali quando ꝙ spina vel lig
nū intrat in iūcturas pe
dum vel genua. vel in a
liquā partē cruris: ⁊ intra carnes re
manet. propter quod vuln9 vel to
tum crus tumescit: ⁊ maxime si ner
uū tāgat. et sic cogitur claudicare.
CVRA. Abradatur super vul
nus ⁊ vndiqꝫ circa ipm pil9. ⁊ tria
capita lacertarū aliquantulū trita:
ponantur super vulnus: ⁊ cū pecia
fascietur. Ad idē valent radices
arundinis ⁊ radices diptani trite ⁊
superposite. Idem faciūt limace cū
butiro trite: ⁊ cocte postmodū ⁊ su
pposite. que medicine sepe renoua
te: lignū vel spinā infixa carni mi
rabiliter ad exteriora deducūt. Et
nota ꝙ ad omnē inflationē mollē
⁊ recenter factā: que fit preter natu
ram ex percussione aliqua in genu
bus uel iūcturis uel in aliq̄ pte cru
riū: satis valz decoctio mixture sub
scripta. videlz accipiatur paritarie
absinthii brāce vrsine de foliis qd
tenerrimū est. ⁊ cū anxungia porci
na veteri tamdiu terātur: ꝙ optīe
misceantur. ⁊ postea in aliquo va
se bulliant ɔtinue agitata ⁊ cocta:
calida quātū pati poterit sup loco
leso ponant'. ⁊ cū pecia fascietur. ⁊
sepius renouētur.

De gallis ⁊ ipsarum cura.

Iūt galle sepe naturaliter
circa iūcturas. et sepe ac
cidētaliter ex fūositate fi
mi stabuli crurib9 made
factis: ex quo hūores naturaliter
dissoluūtur. Fiunt etiam quādoqꝫ
in equo iuuene ex superfluo equita
tu. CVRA. Sunt aliqui cura
re volentes gallas: qui cum lancea
scindūt coriū: ⁊ inde gallas extra
hūt. vel resalgarū interius ponūt:
quod malū est. quia locus talis ni
mis neruos9 est. ⁊ ideo intantū do
lor augetur: ꝙ superflui humores
ad locū cōcurrūt. ideoqꝫ melius est
ꝙ gallosus: vsqꝫ ad genua mane ⁊
sero in aqua frigidissima ⁊ velocis
sima teneatur totiēs ꝙ galle minu
antur propter coartationē aq̄ frigi
de. Deinde circa iūcturā gallarū fi
ant tam p lōgū ꝙ̄ per obliquū coc
ture decentes. que postea curentur
vt pluries est expressum.

De garpis. et earum cura.

Sunt garpe in iuncturis crurii circa pedes in pte posteriori rumpentes ibi corium: ⁊ carnes ex trāsuerso incidentes. ⁊ quādoq₃ per lōgum sepe proiciētes p scissuras putredinem velut aquam: equū ardore assidue affligentes. que accidūt ex superfluitate maloꝝ humoꝝ ad crura descendētium. CURA.

Pili iūcture sunt depilandi prius hoc modo. Accipiātur calcis viue tres partes: ⁊ auripigmēti quarta. q̄ trita decenter cum aqua calidissima agitentur: ⁊ tamdiu coquātur: ꝙ penna immissa subito depiletur. ⁊ lesa iunctura garparū ex ea tantū calida quantū pati poterit inūguatur. ⁊ spatio unius hore dimittat̄ ibidem. Postea vero cū aqua calida locus garparū lauet̄: vt pili cadant in totū. Quibus euulsis: lauētur garpe cū decoctione maluarum ⁊ furfuris. ⁊ ipoꝝ substantia cū pecia ligetur circūcirca iūcturā. ⁊ ibi dimittatur a sero vsq₃ ad mane et ecōuerso. Postea vero fiat vnguētū de sebo arietis cera ⁊ resina eq̄li mēsura. ⁊ inuicē decenter bulliāt. ⁊ assidue agitētur. ⁊ de tali vnguēto aliquātulū bis in die garpe vnguātur cū penna galline. ⁊ hoc vnguento vtatur donec scissure ac rupture garparū fuerint solidate. semperq₃ caueat̄ ab omni sorde ⁊ aqua. Cū autē fuerint solidate ablaqueetur: ⁊ incidatur vena magistra sursum in coxa iterius: vt in spauenii capitulo dixi. Sanguine autē vt debet detracto: garpe coquātur. ⁊ cocture curentur: vt dictū est supra. Sciendū est tamen ꝙ garparū infirmitas raro pfecte curatur.

De crepaciis. ⁊ ipsarum cura.

Sunt similiter egritudines inter iūcturā cruris ⁊ vngulam: coriū rūpentes ⁊ carnem ad similitudinem scabiei. Aliquādo putredinem emittentes. ⁊ ex ardore multotiens equum dolere facientes: que solent euenire pluries ex fumositate stabuli cruribus madefactis.

CURA. Curentur ut dictū est in capitulo precedenti. excepto ꝙ vena magistra non laqueetur. nec crepacie aliquib⁹ cocturis sunt coquende. In precedēti tamē capitulo additur: ꝙ euulsis pri⁹ pilis mō prescripto hoc vnguēto vtatur. Accipiat̄ de fuligine de verderamo et de auripigmēto. ⁊ tantū de melle liquido vt de omnibus predictis. q̄ trita ⁊ insimul ligata vel agitata: vsq₃ ad spissitudinē decoquātur. ⁊ misceatur cū eis aliquātulū calcis viue. semperq₃ misceantur cū spatula donec fiant vnguētum. de quo aliquātulū calido: bis in die vnguātur crepacie. ipis prius ablutis cū vino albo aliquātulū tepefacto. cauendo semper eas a sordibus vt p̄dixi. hoc enim vnguentū crepacias mirabiliter cōsolidat ⁊ cōstringit.

Ad idem satis valet fricatio fortis ⁊ frequens crepaciarū cū pueri li vrina. Item valet si equus patiens diu teneatur in aqua marina.

Fit etiā quedā alia crepacia longa ⁊ magna ex trāsuerso in bullesio inter carnem viuā ⁊ vngulam. que deterior est aliis: ⁊ magis equū affligit. que nō curatur vnguētis nec

alíis medicaminib9: nísi cocturís. ⁊ iō ip̄a crepacia in extremitatibus suis cū ferro in capite rotūdo fun ditus est coquenda. nam beneficio ignis: ip̄a crepacia nō potest auge ri: sȝ minui.

De cancro ⁊ ipsius cura.

Ancer fit circa iūcturas crurium iuxta pedes. et quādoq₃ in alíis p̄tibus cruris vel corporis: ve niens ex aliquo vulnere ibi facto. ⁊ postmodum p̄ negligentiā antiq̄ to: cū equus habens vulnus in iūc tura p̄dicta equitatur per turpitu dines aut aquas. CVRA. In quacūq₃ fit parte corporis: hoc mō curatur. Accipiatur sucus affodil loꝝ in bona quātitate: ⁊ agitet᷑ diu cum duabus partibus calcis viue ⁊ tertia auripigmenti subtiliter tri ti. Deinde ponatur in quodā vase fictili opilato postmodū: ne fum9 vel vapor inde possit exire. ⁊ tan tum dimittatur bullire ⁊ coqui: q̄ in puluerē redigatur. ⁊ de tali pul uere mittatur in vulnus. Mortifi cato cancro: curet᷑ vulnus cū albu mine oui ⁊ alíis: vt superius ōtine tur. abluto prius semper cancro cū aceto. Signū autē mortificatiōis cancri est: cū vulnus circūquaq₃ tu mescit. Ad idē valet stercus hūa nū puluerizatū ⁊ mixtū cū tartaro combusto equali mensura. Itē va let ad idē tartarū cōbustum cū sale minuto mixtū ⁊ superpositū. Itē alíud medicamē meli9 mortificās cancrū. Alleū bene tritū cū pipere ⁊ piretro. ⁊ aliquātulum anxungie porcine veteris tritis adinuicē: mit tat᷑ in vuln9 cācri. ⁊ stricte liget᷑. et bis in die mutet᷑: donec cācer mor tificetur. Deinde curetur vulnus vt dixi. Et nota q̄ predicte me dicine sunt bone in locis neruosis. ⁊ in arteriis vndiq₃ intricatis ⁊ ve nis. nā in talib9 locis nō ē vtendū cocturis. sȝ in carnosis eis vti nul latenus est verendū. ymmo cū coc turis facilius curatur in ipsis.

De fistula. et eius cura.

I vulnus predictū cācri et ip̄e cancer antiquetur ⁊ nō curetur: cōuertitur in fistulam. que est dete rior ⁊ difficilior ad curandū. Sed solȝ curari aliquādo cū affodilloꝝ puluere: immiscēdo eidē de pulue re auripigmenti quantum de calce viua: vt violentior fiat. Item ali ud violētius ad sanandū fistulā. Accipiatur calx viua ⁊ tātundem auripigmenti. que puluerizata de center agitentur cū sucis allei cepe ⁊ ebuli eq̄li mensura. ⁊ sufficienter bulliant in melle liquido ⁊ aceto. ⁊ agitētur ōtinuo: donec fiat vnguē tum. de quo mittatur in fistulā bis in die. vulnerē cū aceto fortissimo prius abluto. Ad idē accipe au ripigmentū verderamū calcē viuā equali pōdere. ⁊ de atramēto ⁊ pi retro ⁊ cū aceto ⁊ melle aliquātulū decoquātur ⁊ semper agitētur. ⁊ de ip̄o velut magdaleones bis in die mittatur in fistulam: donec morti ficata erit. abluto semp̄ vulnere cū aceto. Item alíud violētius omni bus supradictis. Resalgarū pulue rizatum cū saliua hominis agitatū intromittatur intus fistulam mode rate. Est autē signū mortificatiōis

eius: quãdo tñescit ꝛ rubet. Mortificata vero fistula: curetur vulnꝰ. vt in aliis vulneribus cõtinet'. Si vero in locis carnosis crearet' fistula: fiat p õnia vt in cura cancri ordinetur.

De morbo malpiconi. ꝛ cura eiꝰ.

Et et alia egritudo que vulgariter dicitur malpiconũ. que fit proprie in bulletis vngularum equi: ubi carnes viue iũguntur vngulis. que velut ĩfusio impedit egressus. Et quandoqꝫ fit in vno pedum. ꝛ quãdoqꝫ transit ad omnes si non curetur instanter. ꝛ quãdoqꝫ facit vlcera euenire in lĩgua equi. Accidit autẽ de leui ex malis hũoribus ad ipm locũ decursis. ꝛ sepius ex stabuli fumositate: pedibus ab aqua ꝛ sordibus nõ siccatis.

CURA. Primo equi patientis vngule vsqꝫ ad subtilitatem preparentur. deinde cum rosuecta ferrea bullesia pedis vsqꝫ quasi ad viuũ vngule ãnihiletur: ut bullesia possit vndiqꝫ euaporare. Deinde ab vtraqꝫ parte bullesie fleubothomet'. vt inde euacuẽtur humores ad locum cõcursi. vel cũ ferro cuspideo ab vtraqꝫ parte funditus decoquatur. ꝛ semper caueatur a sordibꝰ et ab aqua. ꝛ nõ debeat fatigari. Postea vero fiant pultes de furfure et aceto q̃ simul bulliãt ꝛ cotidie agitent': q̃ tantũ calida quãtũ pati poterit sup quadã pecia bene ampla extẽdatur. ꝛ circa pedem lesum ponatur. ꝛ bis in die mutet'. ꝛ ab herbaꝝ comestione caueatur õnino. ac etiã de aliis rebꝰ paꝝ comedat: donec fuerit liberatus. nã herbe cetera qꝫ cibaria multa: hũores augmẽtãt.

De furina et cura eius.

It etiam quedã infirmitas que furina vulgariter dicitur. inter iũcturã pedis ꝛ pedem supra coronã prope ipasturam. que accidit ex pcussione in aliquo loco duro. ꝛ etiam occasione male ꝛ indecẽtis pedice solet sepiꝰ euenire. que nisi adhuc cum est recens curetur: efficitur super os durissimũ cũ veterescit. extẽdens se aliquãdo vniuersaliter per coronã. Cui subueniẽdũ est siue sit recẽs siue fuerit antiquata: vt dictum est in cura suprossi.

Et nota ꝙ hec ĩfirmitas plurimũ impedit gressꝰ equi. qa locus vbi furina oritur: neruosus est ꝛ plenꝰ venis ꝛ arteriis vndiqꝫ intricatis.

De egritudinibus pedũ ꝛ vngularũ. et primo de morbo site et cura eius.

Ompleto tractatu de lesionibus mẽbroꝝ equi ꝛ cruriũ. Restat dicere de infirmitatibꝰ vngularũ et pedũ. Et primo de sita q̃ fit in equi vngula siue pede: vngulam vsqꝫ ad tuellũ intrinsecum per mediũ scindens. et quandoqꝫ ĩcipit a corona pedis. et tendit per lõgũ inferius vsqꝫ ad extremitatẽ vngule seu pedis. emittens aliquãdo viuum sanguinem per scissurã. Accidit autem ex lesione tuelli intra vngulam existentis: cũ hec infirmitas inicium ꝛ caput habeat a tuello. Et quãdoqꝫ accidit cum equus est iuuenis: propter vngule teneritatem. nã percutiendo vel acriter ꝓmendo

in aliquo loco duro leditur tuellꝰ tenerrimꝰ vt prędixi. propter que claudicat equus cū sepiꝰ equitatᷣ.

CVRA. Inquirantur radices site versus tuellum iuxta coronam pedis inter viuū ⁊ mortuū vngule cū rosuecta. ⁊ desup incidatᷣ: quousqꝫ vngula incipiat sanguinare. Deinde accipiatur serpens: ⁊ minutatim incisus abiectis cauda et capite: in quodā vase oleo communi pleno decoquatur itantū: ꝙ carnes serpentis in oleo liq̄fiant. ⁊ ab ossibus sepentur. ⁊ de his fiat vnguentum. ex quo aliquātulū calefacto: radices site bis in die vnguantur: donec sita mortificetur: ⁊ vngula ī statū pristinū reducatur. Sempqꝫ cauendū est: ne pes patiens a sordibus vel aqua tangatur. et ꝙ equꝰ herbas nō comedat ullo modo.

De supposta. et cura eius.

It hec lesio que supposta vocatur inter carnem viuā ⁊ vngulam. faciēs rupturā carnis ibidem. que si antiquatur: sepe cācer efficitur. Et accidit: cum casu pes equi ponitur sup aliū pedē CVRA. Statim cū fit vulnꝰ occasiōe ꝑdicta: incidatᷣ cum rosuecta tantū de vngula circa vulnꝰ: ꝙ vngula carnem viuam nō premat nec tangat eandem. nam si ꝑmeret: consolidatio impediretur omnino. Abscisa autē vngula circunquaqꝫ: ablutoqꝫ vulnere cum vino calido uel aceto: curetur ⁊ solidetur vulnus ut in precedētibus cōtinetur. semperqꝫ caueatur a sordibus ⁊ aqua. donec vulnus fuerit solidatum. Si uero ꝑ negligentiam redigatur in cancrū: curetur ut in capitulo cancri continetur. Si autē cōuertatur in fistulā: curetur ut in fistule capitulo est cōtentum.

De spontatura vngularū. et cura eius.

Ccidit aliquādo ꝙ equi infusio nō curata descendit ad pedes sub vngulis. cui si recēs est: succurratᷣ hoc modo. Extremitas vngule in parte anteriori cum rosuecta pua cauetur funditus: donec vena magistra que illuc tendit cū rosuecta rumpatᷣ. ⁊ sanguis fluat usqꝫ quasi ad debilitatē equi. et si expedierit: idem in aliis pedibꝰ claudicantibus fiat. Post extractionem vero sanguinis: impleatᷣ vulnus sale minuto. ⁊ super ipm ponatur stupa in aceto infusa. deinde ligetur fascia. nec dissoluatur usqꝫ ad diē tertiū. Deinde curetur vulnus cū puluere galle uel mirti ⁊ lētisti. bis in die abluto semper priꝰ vulnere cū aceto. et a sordibꝰ ⁊ aq̄ caueatur: donec fuerit liberatus.

De dissolatura vngularū. et cura eius.

I vero humores decursi ad pedes occasione infusionis iam dicte iter vngulas ex incongrua cura fuerint antiquati: oportet pedes claudicantes penitus dissolari. ut humores ⁊ sanguis ibidē inclusi: euacuentur in totū. Incidatur ergo sola subtus vngulā circa extremitatē vngule cum rosuecta. deinde violenter extirpetur extrinsecus. ⁊ stupa in albumine oui sufficienter infusa: ponatur in vulnꝰ.

⁊ pes totus optime fascietur. ⁊ sic dimittatur usq; ad diem sequentē.

Postea vero aceto fortissimo ali quātulum calido abluat᷑ vulnꝰ. ⁊ de sale minuto ⁊ tartaro impleat᷑. ⁊ supponatur stupa in forti aceto ī fusa: ⁊ pecia fascietur. ⁊ sic usq; ad diem tertiū dimittat᷑. Deinde bis in die cum aceto abluatur: ⁊ supas pergatur de puluere galle uel mirti aut lentisti. quia carnes cōsolidāt ⁊ humores constringūt. abluto sem per vulnere prius cū aceto. ⁊ talis curatio fiat usq; ad carniū consoli dationē: ⁊ vngule renationē. ⁊ sem per caueatur pes lesus a sordibus ⁊ ab aqua. Ad idē aliud vnguē tū vtendū post appositionē salis ⁊ tartari: cōsolidatiuū carniū ⁊ ꝓhi bens fluxum humorū. Accipiatur puluis olibani masticis ⁊ picis gre ce ⁊ aliquātulum sanguinis draco nis. ⁊ misceantur cū cera noua liq̄ facta. ⁊ tantūdem de sebo arietis. ⁊ bulliāt simul ut fiat vnguētū. quo aliquantulū calido: vtatur in cura predicta. Et nota ꝙ multe sunt infirmitates in quibus oportet vn gulas dissolari. in quibus ōnibꝰ: est predicta cura vtendū. Itē ad humectandū singulas vngulas vt leuius preparētur: accipiat᷑ malua paritaria furfur ⁊ sebū: ⁊ omnia si mul bulliant ⁊ agitētur cōtinue. ac de dicta decoctione sufficiēter cali da: vngule cū pecia inuoluantur.

De mutatione vngulaꝝ. et cura

Epe accidit ꝙ eius. desidia mariscalchi hu mores cōcursi ad pedes equi ⁊ diu inclusi intan tum intus vngulam antiquātur: ꝙ vngulam a tuello intrinseco sepant exeundi viā querētes. Accidit etiā aliquādo: ꝙ vngula penitus ⁊ subi to sepatur a tuello ⁊ cadit: propter furorem multoꝝ humoꝝ ad vngu lam discursorū. Et quādoq; paula tī vngula se diuidit a tuello. ⁊ nas citur noua sequēs vngulam sepan tē. quod accidit propter paucitatē humorum. cui sic subueniatur.

CVRA. Statim cū ro suecta circūcirca vetus vngula īcidatur: aliquātulū ibi iūgitur cū nouella. ita ꝙ vetꝰ vngula dura: nouā nō premat nec in aliquo ledat. Deīn accipiantur due partes sebi arietis ⁊ tertia cere: bulliantq; simul agitā do ⁊ addendo aliquātulum olei: donec fiat vnguētū. de quo aliquā tulū calido: bis in die noua vngu la inūguatur. Et nota ꝙ hoc vn guentū valꝫ ad renationē ⁊ augmē tationem omniū vngularū. sꝫ caue atur a sordibus ⁊ ab aqua. Vn gula vero que subito diuiditur a tuello ⁊ cadit: incurabilis credit᷑. sed talis cura prohibetur. Accipia tur pix greca olibanū mastix bolū sanguis draconis ⁊ galbanū equa li mensura. ⁊ puluerizata subtiliter cum duabus partibus sebi arietis ⁊ tertia cere: agitando coquantur. Deinde pānus lineus fortis infun datur in eis. ⁊ de tali panno fiat ca pellum seu subtellaris ad modū tu elli. in quo tuellus ponatur. ⁊ bis in die capello extracto: abluatur tu ellus aceto fortissimo tepefacto. et iterū in capello mittat᷑. Et ē valde cauēdū: ne tuellus ab aliquo duro tāgatur. ⁊ quādoq; equus propter

vngule amissionē : recte stare non
potest. ⁊ tūc fiet eidē stratum de lō
gis paleis: super quo pro velle qui
escat . Et quia graue ac tediosum
esset equo semper iacere: accipiatur
fortis pecia panni: vel fortificetur
cum cingulis. ⁊ in capitibus optie
ligata cū funibus: a medietate cor
poris vsq; ad pectus sub eo pona
tur. ⁊ funes ligentur ad trabes tali
ter : ꝙ equus sustineatur ab eis. ⁊
⁊ intantū eleuetur : ꝙ equus cū pe
dibus tangat terram. Et nota ꝙ
hoc artificio potest iuuari equus :
quotiens propter aliquod impedi
mentū rectus stare non potest.

De diuersis iclauaturis ⁊ eaꝝ cura.

Jt q̄dā spēs iclauature:
ledēs funditus tuellū in
trinsecū. Fit ⁊ alia q̄ trā
sit inter tuellum ⁊ vngu
lā: tuellum intrinsecū min⁹ ledēs.
Fit etiam tertia: non ledens tuellū
in aliquo: sed viuū vngule attigit
⁊ ledit. Prima species satis pericu
losa est pedi: quia tuellum ledit. q
est quedā teneritas ossis ad modū
vngule facta: vngulam nutriēs: et
radices vngule ī se tenēs. CVRA
Si tuellus fuerit funditus nimis
lesus: subueītur ei salubriter cū vn
gule desolatiōe. Si vero fuerit pa
rum lesus: discooperiatur cū ferreo
instrumento sola vngula circa vul
nus. ⁊ intantū circa lesionem de vn
gula funditus īcidatur: ꝙ lesio at
tingatur ⁊ discooperiatur decenter.
qua discoopta: subtilietur vngula
sola circa lesionē intantū: ꝙ spatiū
cōueniens sit inter lesionē ⁊ vngu
lam. ita ꝙ ipa nō p̄mat nec adhe
reat lesioni. quo facto : vulnus cū
stupa ⁊ oui albumine impleatur.
Deinde curetur vulnus cū sale mi
nuto ⁊ aceto forti : ⁊ puluere galle
vel mirti vel lentisti: vt dictū est in
capitulo precedēti. Si vero cla
uellus inter vngulam ⁊ tuellū trāsi
erit: minus periculosū existit. quia
tuellus non leditur nisi ex latere.
Sic autem curatur iclauatura: pri
us vsq; ad viuū fundit⁹ detegat' :
incidendo per longum vngulā: ⁊ ā
pliando circa vulnus decenter. et
circū incidatur vngula lesioni pro
pinqua: vt vulneri nō cohereat vl
lo modo. Inclauatura autem disco
operta: vulnus abluatur cum forti
aceto. et impleatur de sale minuto ⁊
cooperiatur cum stupa in aceto po
sita. ⁊ cum pecia fascietur. ⁊ curet'
lesio bis in die vt supra narraui.
Si autem fit tertia species que non
ledit tuellū sed viuū vngule tāgit
et ledit. fiat idem omnino vt i secū
da specie dixi. adiungitur tamen ei
ꝙ discooperta prius iclauatura de
center: exterius vngule incidantur
vsq; ad lesionem clauelli: vt nihil
turpitudinis vel alterius rei possit
intra lesionem aliquo modo retine
ri. Et nota ꝙ omnes alie iclaua
ture que nō tangūt neq; ledūt tuel
lum intrinsecū: possunt leuiter cura
ri: attentis prius lesionibus prout
debet hoc mō. Sebum vel cera vel
oleū vel aliud vnctuosum calidū
cum sale uel tartaro tritis fortiter :
mittatur in vulnus. Item valet fu
ligo cū oleo agitata. Itē valet ad
idem albumen oui: cū aceto ⁊ oleo
agitatū. Et nota ꝙ ad ōnes lesi
ones pedū et vngularū q̄ accidunt

occasione clauelli uel ligni uel alterius rei intrantis in viuū vngule. anteq̄ vngula vel pes tangatur ut inclauatura inquiratur vt ouenit: fiant pultes de furfure sebo ⁊ maluis. que omnia bulliant cum aceto vsq̄ ad spissitudinē. ⁊ calida quātum pati poterit ⁊ in quadā pecia posita: super pedem lesum ligetur. ⁊ sic a sero vsq̄ mane vel ecōuerso dimittantur. nam hec dolorem mitigāt: ⁊ poros vngule tempant ⁊ humectāt: ut facili9 vngula incidat᷑. semperq̄ ab equitatu aqua ⁊ sordibus caueatur. Accidit etiā q̄ aliquando impitia medicantis: inclauatura non bene attingitur nec curatur. Unde contingit q̄ putredo lesionis inclusa intra vngulam: facit sibi viam inter carnē et vngulā vt exterius egrediatur: rūpens carnē supra pedē. ibiq̄ efficitur qddā vulnus emittens putredinē. quod vulnus curari debet vt supra in eodem capitulo dixi. Inclauatura tamen iterū requiratur: ⁊ attingatur usq̄ ad viuū. deinde curetur ut in aliis inclauaturis predixi.

De morbo qui dicitur ficus. et eius cura.

Ccidit quādoq̄ q̄ pes leditur subtus vngulam in medio sole: ex ferro vel alia re dura intrāte vsq̄ ad tuellū: ex quo tuellus leditur. ex qua lesione cum vngula nō inciditur circūquaq̄ ut debet: nascit᷑ a tuello quedā carnis superfluitas: que supat sole superficiem ad modū ficus. et iō ficus vulgariter nominatur. CURA. Prius de vngula q̄ circa vulnus est incidatur funditus intantū: q̄ fiat cōueniens spatiū inter solā pedis ⁊ ficum. postea vsq̄ ad sole superficiem incidatur ficus. ⁊ extincto sanguine: spongia marina super ficum ligetur: ut ipse ficus ad tuellum funditus corrodat᷑. ⁊ spongia nō moueatur inde: donec remanēs ficus fuerit in totū corrosus. Postea vero curetur lesio vt dictū est ī aliis lesionibus pedū. In defectū tamen spongie multū valet puluis affodillor̄: vel alterius rei corrosiue p̄dicto resalgari excepto: quod immoderate violentū existit. Et est cauendū ne ibi ōnino coctura fiat. nam tuellus propter teneritatē suā possꝫ taliter ledi: q̄ vngula diuideretur ab ipō.

De generalibus signis egritudinis equorum.

Quus claudicans de pede āteriori: si nō premit terram nisi cum pūcta pedis: in vngula patitur. Equus claudicans si nō plicat pasturalia vel iūcturas: circa iūcturas ē lesio. Si equus claudicās anterius in reuolutione a dextris vel sinistris fit claudicātior: in spatulis dolor̄ existit. Si equus posterius claudicans in sua reuolutione fit claudicātior: in ancha est passio. Si equus portās dorsum de pssum versus terrā faciat ī egressu passus minutos ⁊ crebros: pectoris lesione grauatur. Si equus anterius claudicans cum quiescit pōit pedem claudicantē ante aliū nihil sustinens sup ipm: in crure uel spalla patitur. Si equus claudicās posteri9 nō sustinet se nisi in pūcta

pedis posterioris et ĩ motu suo iũc
turam non plicet: vere in iũctura ẽ
lesio. Si equus habens dolores
intra corpus habet continue aures
⁊ nares frigidas ⁊ oculos ocauos:
semiuiuꝰ esse censetur. Si equus
habẽs antiquor flatũ nariũ emittat
frigidũ: ⁊ habeat oculos cõtinue la
crimãtes: quasi mortuus iudicat᷑.

Equus habẽs infirmitatẽ cymoi
re vel vermis volatiui in capite: e
mittens per nares humores otinue
velut aquam pinguem ⁊ frigidã:
vix euadet. Si equus habens in
firmitatem aragaiaci emittat intan
tum per anũ stercora liquefacta: ꝙ
nihil fimi in eius ventre remaneat
⁊ per effusionẽ nõ cesset ĩfirmitas:
in proximo morietur. Si equus
habẽs egritudinem niularũ subito
⁊ vniuersaliter redigitur in sudorẽ
⁊ omnia eius mẽbra tremũt: nõ vi
detur euadere posse. Si equꝰ ha
bens egritudinẽ frigiditatis caput
inflatũ habens ⁊ oculos tumidos.
⁊ caput defert valde deorsum pen
dens ⁊ extremitates auricularũ pẽ
dentes ⁊ frigidas ⁊ nares similiter
frigidas: vix aut nũꝗ euadet. Si
equus patiens morbum strãguilio
nis cum difficultate ac sonitu nari
um ⁊ gutturis spiritũ emittit: ⁊ to
tũ guttur inflatũ habet: difficillime
liberatur.

De mulis.

In quem mulorũ genus
creare delcãt: equã mag
ni corporis solidis ossi
bus ⁊ forma egregia debet eligere.
in qua nõ velocitatẽ sed robur ex
quirat. Eius etas quadrima vs
ꝙ in decennẽ existat. Ex equo et
asina uel asino ⁊ equa creãtur mu
li. sed generosius nullũ ẽ huiusmo
di animal: ꝙ quod ex asino ⁊ equa
generatur. Admissarius ergo asinꝰ
sit huiusmodi. Corpore amplo soli
do musculoso. strictis ⁊ fortibꝰ mẽ
bris. nigri vel murini coloris. aut
rubei. qui tamẽ si discolores pilos
in palpebris aut auribus gerit: va
riabit sobolẽ: pleruꝙ colorẽ. Mi
nor triẽnio: maior decẽnio nõ deb3
admitti. Si asinus visam equam
fastidit. ostensam prius asinam do
nec voluptas sollicitetur: postea
subducimꝰ. ⁊ tũc equã ĩcitata libi
dine nõ spernet. ⁊ raptus illecebris
sui generis: in pmixtione cõsentiet
alieni. Etas muli cognosci dicitur
vt equoꝝ. Si nascantur ⁊ morẽ
tur in montibus: durissimis vngu
lis fiũt. Si vero in palustribꝰ aut
vliginosis nati sunt: vngulas hñt
molles. ⁊ ideo tales cũ ãniculi sunt
debent a matre repelli. ⁊ per mõtes
asperos pasci. ut eoꝝ vngule duref
cant. ⁊ ne itineris laborem in etate
tenera solidati contẽpnant. Men
sibus. xii. vt equi morantur in vẽ
tre matris. Accidũt mulis egritu
dines alique sicut equis. que cog
nosci ⁊ curari possunt: ut satis ple
ne dictũ ẽ supra ĩ tractatu equoꝝ.

De asino.

Sinorum genꝰ qui face
re vult bonũ: primũ vi
dendum vt mares femi
nasꝙ bona etate sumat. firmas om
nibus partibus. corpore amplo. se
mine bono. ex his locis vnde opti
mi exeũt. Hoꝝ genera sunt duo.
vnũ ferũ quos vocãt onagros. In
frigia et licoania vbi sunt greges

multi feri. Alterũ mãsuetũ. ut sunt in ytalia omnes. Ad seminationem onager ydoneus. qui e fero fit mansuetus facile. ꝛ e mansueto ferus nunquam. Qui similes parẽtũ nascũtur eligendi: ꝛ masculus ꝛ femina. Comode pascunt' farre ꝛ furfuribus ordeaceis. Admittũt' añ solsticium estiuũ: ut in eodem tẽpore alterius ãni pariant. duodecimo enĩ mense: ɔceptum semen reddũt.

Pregnãtes opere alleuiãde sunt. Vẽter enĩ ex labore deteriorem reddit nationem. Mares vero labore alleuiandi nõ sunt: eo quod remissiõe laboris deteriores fiũt. In pastu eadem fere seruãda sunt q̃ i equis. Post partũ añ annũ pulli nõ sunt remouendi a matre. proximo anno noctibus patiantur esse cũ eis. ꝛ leniter capistris: alia ue q̃ re habeantur vincti. Tertio anno domari incipiũt. ꝛ istrui ad eas res: ad q̃s quisque eos vult habere in vsu. nam aliqui eos non eligũt nisi ad hoc ut onera portẽt. alii vt molas ducãt. nõ nulli ad vehẽdũ eos disponũt. et plerique ad arandũ: ubi leuis est terra. Accidũt eis alique egritudines: q̃ cognosci ꝛ curari possunt ut in equis curãtur.

De grege boum. quales debent esse vacce et tauri.

In bubulo genere gradus boũ quatuor dicũtur esse. Prima vitulorũ. secũda iumentoꝝ. tertia boũ nouellorũ. quarta vetuloꝝ. Qui gregem armentorũ emere vult: obseruare dẽt primũ vt sint vacce ad fructus ferendos etatis potius integre quam imperfecte. bene cõposite vt omnia mẽbra sint grossa ꝛ inuicem sibi respõdeãt. altissima forma. corporis longi. vteri capacis ꝛ longi. lata frõte. oculis nigris ꝛ grãdibus. pulcris cornibus: ꝛ pcipue nigris. pilosis auribus. cõpressis malis. paleariis maximis. apertis naribus. Ceruicibus grossis: ac lõgis a collo. latis humeris. Cruribus nigris ꝛ puis. Cauda profusa ad calces. inferiori parte frequentibus pilis subcrispis: rectis genibus. vngulis breuibus ꝛ paribus. corio ad tactum nõ aspero neque duro: sed grosso potissimũ nigro. deinde rubeo. tertio geluo. quarto albo. mollissimus enĩ hic est. primus durissimus. ceteri medii. Etatis maxime trime. quia vsque ad decenniũ fetus ex his pcedit vtilior. Tauri cognoscuntur his signis vt sint alti atque ingẽtibus membris. Etatis medie. ꝛ magis q iuuẽtute minor est: quam qui declinat in seniũ. Torua facie. paruis cornibus. Torosa vastaque ceruice. ventre substricto. Et q ex his orti sunt respondẽt ad pentũ speciẽ. Et quibus regionibus nati sunt refert. meliores enĩ in vna: deteriores i alia: ut experientia docet.

Qualiter vacce ac tauri teneri de bent.

Is armẽtis hyeme maritima: estate opaca ꝛ frigida paremus mõtana maxime. quia melius fructetis et internascente herba saturãtur. quãuis circa fluuios recte propter amena pascantur. feture tamen aquis tepidioribus adiuuãtur. vnde vtilius habẽtur vbi pluuialis aqua tepentes format lacunas: vt ayt Paladius. Stabula

utilia sunt saxo ac glareis aut arẽa vel lapidibus strata. deuexa aliq̃ tenus: ut elabi possit humor. perti meridiei aduersa: ꝓpter flatus gla ciales quibus aliqs obsistere debet obiectus. Cauere oportet ne aut an gustius stent. aut feriantur aut con currãt. Et quia eas estate tabani ↄ citare solent: ⁊ bestiole quedam mi nute sub cauda: ne cõcitentur inclu dantur septis. his substerni opor tet frondes: vel stramen aliud ue quid in cubilia: quo mollius requi cant. Estate ad aquam bis appli cande in die sunt. in hyeme semel.

Cũ parere ceperint quod fieri sol; de mense Aprilis: iuxta stabula pa bulum seruari oportet integrũ. qđ regredientes degustare possint: ut sufficere possint tributo laboris et lactis. fastidiose enim propter par tum fiũt. Et prouidendũ quo reci piũt se: ne frigidus locus sit. algor eni ⁊ fames eas marcescere cogit. et nocte lactãtes cũ mribus ne cubẽt. obterũtur eni. ad eas mane adigi o portet. ⁊ cum redierint e pastu. Cus tos diligens debet vetulis ⁊ sterili bus amotis: nouellas subinde cõ ducere. ⁊ steriles aratro ⁊ laborib⁹ deputare. Si q̃ amiserũt vitulos: eis supponere oportet eos quibus non satis prebent matres.

Qualiter tauri debent admitti.

Ropter feturã hoc serua ri debere oportet ut ait Varro. Ante admissurã p unũ mensem cibo et po tu se non impleant. quia estimant᷑ facilius macre cõcipere. Cõtra tau ri duobus mensibus ante admissu ram herba palea ⁊ feno debent fieri pleniores. ⁊ securi a feminis. Deĩn in gregem redigi mense Mai circa finẽ. vel toto Junio ⁊ in initio Ju lii secundũ Paladium. ut que tũc concipiũt: tempatissimo tẽpore ãni pariant. Vacce enim. x. mensibus sunt pregnantes. Ante bimã etatem eis taurus nõ debet admitti: ut tri me pariãt. ⁊ melius si admittantur in trima etate: ut quadrime pariãt.

Asserũt greci si mares creare vo lueris: sinistrum tauri in coitu ligã dum testiculũ. si feminas: dexterũ. eo ꝙ semẽ dextri generet masculũ. sinistri: feminam. Tauri diu ante admissuram sunt abstinendi. ut cũ tempus erit admittendi: acrius in causas feruoris incumbant. Sexa ginta vaccis: duo tauri sufficiũt se cũdum Varronẽ. Sed Paladius ait ꝙ. xv. vacce sufficiunt uni tau ro. Si habundãtia pabuli est in regione qua pascimus: potest ãnis õnibus in feturã vacca submitti. Si deest: sunt alternis annis onerã de. maxime si alicui opi ↄsueuerit seruire.

Qualiter vituli debent teneri. et quando castrari ⁊ domari possunt et qualiter.

Vm creuerint vituli le uãde sunt matres pabu lo viridi obiciendo in ꝑ sepiis. Item bis ut fere in õnibus stabulis lapides subster nendi sunt. vel quid aliud: ne vn gule putrescãt. ab equinoxio autũ nali vna pascũtur cũ matribus.

Castrari nõ debent ante bienniũ: qa difficulter si ãn feceris se recipi unt. qui aũt postea castrant᷑: duri

et inutiles fiūt. Castrantur autē secundū modū Paladii sic. Alligato enim vitulo ac deiecto: testiculi eius scissa pelle clauduntur ignitis securibus aut dolabris. vel quod est melius formato ad hoc ferramēto. vt gladii similitudinem teneat. Ita enim circa ipam regulam. ferri acies inprimitur: vnoqꝫ ictu morā doloris bñficio celeritatis affūit. ⁊ vstis venis ac pellib⁹: a sanguinis fluxu cicatrix quodammō cū ipo vulnere nata defenditur. vulnera vero castratorum cinere sarmēti et spuma liniātur argenti. A potu castratus abstineatur. ⁊ cibis pascatur exiguis. ⁊ sequente triduo ei ꝑbeantur arborū tenues ⁊ tenere summitates. ⁊ fructeta mollia. ⁊ herbe viridis coma. Pice etiam liquida mixto cinere sunt et oleo modico vulnera diligenter vnguenda. qđ verū puto: cū sine ferro ignito castrantur. sed si cum ferro acuto ignito castrēt᷑: nō ē necessaria ꝑsens cura. Semestribus vitulis dentur furfures triticei ⁊ farina ordei. ⁊ tenera herba. ⁊ vt bibant mane ⁊ vespere curetur. Circa finem Martii vel Aprilis initiū: domādi sunt boues trimi. nam post quinquēniū domari nō possunt: etatis duricia repugnante. Capite ergo statim domentur. qui quidem prius cū teneri sūt: frequēti manus attrectatiōe mansuescāt. sed stabulum noui boues largioribus spatiis habere debēt. Ad stabula ducātur. quorū si nimia fuerit aspitas: vno die ac nocte viculis ⁊ ieiuniis mitigent᷑. Tunc appellationibus blandis et illecebris oblatoꝝ. nō a latere neqꝫ a tergo: sꝫ a fronte accedens bubulcus admulceat nares. ⁊ terga ptractet. sic tamē ne aliquē calce vel cornu pcutiat. quod viciū si i primordiis affectauerit: obtinebit. Aliqui eos inter se diiūgunt. ⁊ docent eos onera leuiora portare. ⁊ quod vtile est: si arationi parātur: subacto prius solo exercendi sunt. aut arena. Quos ad vecturam paras: fac primum inania ducere plaustra. Et si possis: per vicū aut oppidū vbi sit strepitus ducas. Et quem feceris dextrum: fac etiā sinistrum. ⁊ sic laboranti requies erit. Vbi terra leuis ē: nō fortibus bobus: sed vaccis et asinis vti potes. Et in leui plaustro similiter ⁊ ad molam oleī facile. ut nou⁹ labor adhuc tenera colla non quasset. Expeditior aūt domandi ratio est: si asperū bouem māsueto ⁊ valido boui iūgas. quo ostendente facile ad omnia coget᷑ officia. Si post domituram decumbet in sulco: nō afficiatur igne vel verbere. sed potius cū decibit: pedes eius ita ligētur vinculis ut nō possit progredi aut stare vel pascere. quo facto: siti ⁊ fame laxat⁹: carebit hoc vicio.

De bobus quales debent emi. et qualiter teneri. et de cognitione bonitatis ipoꝝ et etatis.

In bobus emendis hec signa spectentur. vt sint nouelli quadratis grandibus membris. Solidi corporis. musculis vbiqꝫ surgentibus. Magnis auribus. lata frōte ⁊ crispa. labris oculisqꝫ nigrātib⁹. Cornibus robustis ac sine curuature prauitate liniatis. patulis narib⁹

ꝛ simis. Ceruice torosa atqꝫ cōpac ta. palearibus largis et circa genua fluētibus. pectore grādi. armis vas tis. vētre nō paruo. porrectis lateri bꝰ. latis lūbis. dorso recto ꝛ plano. cruribus solidis ꝛ neruosis. ꝛ breui bus vngulis. magnis caudis lon gis ꝛ setosis. pilo totius corpis dē so et breui. rubei maxime coloris ꝛ fusci. Melius autē boues ꝛ de vi cinis locis ꝯparabimus. qui nulla soli aut aeris varietate terrent᷑. uel si hoc deest: de locis similibus ad si milia transferemus. Illud est ante omnia curandū: vt viribus ad tra hendum cōparētur equales. ne va lentioris robur: alteri procuret exi ciū. In moribus autē hec cōsiderā da sunt. sint arguti. māsueti. horta mēta timentes clamoris ꝛ verberꝝ. cibum appetētes. Sꝫ si regionis ra tio patitur: nullꝰ cibus est melior ꝙ̄ viride pabulū. vbi vero deest: eo ordine ministretur quo pabuli copia ꝛ laborū coget accessio. Te nendi sunt boues in talibus stabu lis: vt de vaccis dictū est supra. vi delicet stratis ꝛ bene clausis: vt pe des ꝛ vngule conseruētur illese. ac ipi defēdi possint a gēꝫalis muscu lis ꝛ tabanis. Etas ipꝫū ꝯgnos citur: qa mutant dentes anteriores post annū cōpletū aū. x. vel. viii. menses. Deinde post sex mēses suc cessiue mutant proximos: donec in tribus annis mutauerīt ōnes. ꝛ tūc ī bono statu existūt ōnes. in quo p seuerant vsqꝫ ad. x. vel. xii. annos. et cum sunt in statu: dentes habent pulcros equales ꝛ longos. et cū se nescūt: minorātur denigrātur et cor roduntur.

De infirmitatibus boum ꝛ cura ipꝫorum.

Ciendum est ꝙ egritudines multe ac cidūt bobus. quarū vna est: ꝙ in capitibus eorū multiplicat᷑ reuma. que vulgariter dicitur gutta roiba. ꝛ fit ex supflu a comestione ꝛ potu: et proprie ni mis humidarū herbarū. et ex nimia requie ꝛ aeris hūiditate superflua. Et cognoscitur quia inflātur ipoꝝ vultꝰ ꝛ oculi. Ex qua bos morit᷑: si non curetur. Sed curatur. qa statim fleubotomandus est bos in firmus de vena que est sub lingua scilicet ꝙ duo quasi coctie seu glā dule que sunt ibi signētur in pluri bus locis cum pūcta cultelli bene ī cidentis: ita ꝙ multus egrediat᷑ sā guis. ꝛ cū thure fiat fumigium ad nares eius. Item accidunt eis fe bres ex immoderato labore aut ca lore. Et morborū cause vt ait Var ro in bobus he fere sunt. ꝙ laborāt propter estus aut propter frigora. aut propter nimiū laborem. Vel cō tra propter nullā exercitationē. aut si cū exercueris: statim sine interual lo cibū aut potum dederis. Et cog noscūtur cū febriūt: quia sunt cali di tactu. ꝛ maxime in lingua ꝛ auri bus. et anelitus ipsoꝝ est spissus ꝛ calidus. Quibus subueniri debet cū regimine frigido: scilꝫ ꝙ a labo re omnino cessent. ꝛ in loco frigido teneantur de frondibus salicū ꝛ vi tis cooperti. Et comedant frondes salicum ꝛ frigidas herbas. ꝛ ordeū coctū infrigidatū et farinam eius. Et bibant aquā in q̄ bullierint frō des salicis ꝛ frigidarum herbarū. ꝛ ordeū infrigidatū. Et si videbūtur

nimis repleti: de ipoꝝ sanguine minuatur. Item bibant aquam malorum acriũ ⁊ prunorũ. ⁊ ipsa mala et pruna edant. vel secũdũ Varronẽ curatur hic morbus: qꝫ perfundit' aqua. ⁊ pungitur oleo ⁊ vino tepefacto: ⁊ sustinẽtur cibo. et inicitur a liquid: ne frigus cedat. Sitiẽti aq̃ frigida datur. si hoc non proficit: demit' sanguis maxime ex capite.

Itẽ opilatur ⁊ ingrossatur splen ipsorum. de quo non liberantur: sed diũ sic infirmi existunt. Et cognoscuntur: quia bulsiũt siue tussiunt. ⁊ maxĩe cũ trotare cogũtur. Itẽ inflantur boues ex ofricatione vel ventositate in ipoꝝ vẽtribus generata: Et cognoscunt': quia si manu vel digito super fontanellis q̃ sunt iuxta posteriores anchas pcutiũt': sonat vt tympanum. ⁊ visu inflatĩ apparẽt ⁊ dolore torquẽtur. ⁊ quãdoqꝫ in terrã se prosternũt. ⁊ libẽter iacent. Curantur aũt clisteri vel cãnulo. de qbus dictum est supra cũ tractabatur de doloribus equorũ. vel cum manu pueri oleo vncta extrahãtur feces. vel incidatur vena caude cũ acuto cultello: p quatuor digitos lõge ab ano desubt9. Itẽ ledũtur in collo ex nimia oppressione indecentis iugeris. ⁊ maxime cũ pluuie ceciderint super collum. Et quandoqꝫ fit ibi ruptura: propter humores ibi concursos. que curat' cum medicinis consolidatiuis carniũ ⁊ generatiuis cutis: scriptis in curis egritudinũ equorũ ĩ plurib9 locis. ⁊ etiã cũ aliis quib9 mariscalchi boũ vtũtur. ⁊ precipue cũ vnctione grippe. Item ledunt' a spinis vel aliis rebus acutis ⁊ duris intrantibus in pedes ipsorum: vel alibi casualiter. ex quibus claudicare coguntur. Et curãtur: si extrahat' quod intrauit in pedẽ vel aliam partem cũ radicibus arundinis tritis. vel cum radicibus diptani superpositis ⁊ pecia fasciatis. Vel cũ aliis medicinis de lesione spine scriptis in tractatu equoꝝ. ⁊ curantur ut dictũ ẽ ibi. Item accidũt eis multe alie egritudines occulte. ⁊ alique manifeste. et laxitudines que proueniũt ex nimio labore atqꝫ calore. Que cognoscunt' ex eo: qꝫ nõ comedũt. vel solitum modũ comedendi mutãt ⁊ libenter iacent. ⁊ ex calore linguam extrahunt. et multe alie mutationes possunt ĩ eis videri ab his qui eos sanos ⁊ incolumes cognouerũt. Boues autẽ sani ⁊ fortes ⁊ agiles cognoscũtur: quia facile se mouent cũ tangũtur vel pũgũtur. Et hñt membra grossa. et auriculas eleuatas. Pulcri autem ⁊ fortes generaliter cognoscũtur: si omnia membra grossa sunt. ⁊ sibiinuicem bene respondẽt. Possunt etiã alie infirmitates accidere bobus. quas cognoscere possunt et curare nouerũt optimi mariscalchi boum: qui multis annis in talibus sunt experti. Ego autem ea que vere scire potui: fideliter scripsi.

De diuersitate seu varietate boũ et vaccarum. et de omni vtilitate

X genere boũ ipsorũ. aliqui sunt nigri magni fortes et q̃si indomiti. q bubuli vocantur. nõ hñ abiles ad plaustra ⁊ aratra. sed in trahendis p terrã magnis põderib9

exercentur. ligati artificialiter qbusdam cathenis libenter morantur in aquis. Eorum coria nō sunt adeo bona vt alioꝝ boum: licet sint valde grossa. Et eoꝝ carnes nimis melancolice sunt. et ideo nō multū bone. neqꝫ boni saporis. Et licꝫ crude satis sint pulchre: tū cocte turpes efficiūtur. Item alii sunt boues quibus comuniter vtimur. quorū quidam sunt maiores: qui proprie locis planis cōueniūt. Quidam minores: qui magis proprie exercent' in montibus. Et quidam sunt in magnitudine ac puitate medii. qui vtriusqꝫ cōueniūt locis. Amplius quidā sunt minores: quorū carnes temperate sunt cōplexionis. ⁊ ideo bonū nutrimentū humano prestant corpori. ⁊ in eo robur ⁊ sanitatē cōseruāt. Alii sunt etatis perfecte. qui proprie propter eorū vires: sunt laboribus deputandi. Eoꝝ coria: ꝓ soleis calciamentoꝝ sunt optima. Et eorum carnes sunt mediocriter melancolice. nō multū cōuenientes nisi habentibus stomachum fortē ⁊ calidum. ⁊ his qui grauibus laboribus exercētur. Sunt ⁊ alii senes q ad labores sunt pigri. ⁊ minus vtiles q̄ꝫ predicti. Eoꝝ carnes nimis melācolice et indigestibiles iudicātur. sed eoꝝ coria bona sunt: ⁊ pcipue si sint grossa. Cornua boum sunt pectinib9 apta. ossa taxillis et puoꝝ cultelloꝝ manubriis. Et eoꝝ fimus: stercorandis agris ⁊ arboribus ac vineis: ⁊ imbuendis garnariis. ⁊ quibusdam aliis vasis ⁊ canistris. Item vaccarum quedā sunt magne vel medie. q̄ ab hominibus tenentur: propter vtilitatem generandoꝝ ⁊ nutriendoꝝ vitulorum ⁊ boū. qui plaustris ⁊ aratris humano generi necessariis deputātur. quarū carnes ⁊ coria sunt similia masculinis. sed earū lac licet ad esum ⁊ caseum sit bonū: nō tamen eis tollendū. sed ꝓ nutrimēto vituloꝝ quoꝝ vita vires et augmentū optatur matribus dimittendum.

Alie vero vacce sunt pue. que solum propter lac ⁊ caseū retinentur. Et iō post partū. xv. diebus elapsis: occidendi sunt vituli: ⁊ esui hominū deputandi. quoꝝ carnes temperate ac digestibiles valde sunt. ⁊ optime his qui in quiete morant'. Lac vero ⁊ case9: satis hūano esui cōpetūt. licet non adeo pfecta ut ouina existuut. Eligende autem sunt tales vaccē: que non nimis pue sunt. et vbera magna habent.

De ouibus quales emi ⁊ eligi debent. et de cognitione sanitatis ⁊ infirmitatis ipsarum.

Ves bone cognoscuntur ab etate: si neqꝫ vetule sunt neqꝫ mere agne. nā altere nondū: altere iam nō possunt dare fructū. sed ea melior etas est quam seqtur spes: q̄ꝫ ea quam mors. Item cognoscūtur a forma. nā ouem esse oportꝫ corpe amplo. q̄ lana multa copiosa sit et molli. villis altis ⁊ densis toto corpore. maxime circa ceruicem ⁊ collum. Ventrem quoqꝫ vt habeat pilosum esse oportet. Cruribus humilibus. caudis prolixis in Italia. sꝫ in syria breuibus. Item ognoscūtur ex progenie: si agnos solēt ꝓcreare formosos. Sāitas ⁊ ifirmitas

earum cognoscitur. nã si apiantur earum oculi: ꝛ vene sint rubicunde ac subtiles: sunt sane. Si vero albe vel rubicunde ꝛ grosse: sunt infirme. Item si capte in pelle colli et ante tracte vix trahi possunt: sane sunt. si facile: sunt infirme. Item si manu capiũtur in schima ꝓpe anchas: ꝛ stringũtᷣ nec flectũtur: sunt sane ꝛ fortes. si vero flectuntᷣ: sunt infirme. Item si audacter vadũt per viam: sunt sane. si vero moleste capite inclinato: sunt egre.

Qualiter teneri debent et pasci. et in quibus locis.

E pastione primum ꝓuidendum est: vt p totum annũ rcẽ pascãtur intus ꝛ foris. In stabulo idoneo sint non ventoso. quod magis ad oriẽtem ꝗ̃ ad meridiem spectet. Ubi stent: solũ oportet esse virgultis aut paleis vel aliis straminibꝫ stratum. atqꝫ procliuũ: vt mũdari ac purum fieri ab humiditate vrine facile possit. Non enim solũ ea vligo lanas corrũpit ouiũ: sed etiã vngulas ac scabras fieri cogit. Cũ aliquot dies steterit: subicere oportet alia virgulta uel paleas. quo acqescant molliꝫ. pulchrioresqꝫ sint. libẽtius enĩ ita pascũtur. Faciendũ quoqꝫ infirmis ꝛ his que agnos puos hñt: septa secreta ab aliis. quo eas secludere possis. Hec autẽ magis in villaticis gregibꝫ sunt seruãda. nam in his que pascũtur in saltibus: custodes secũ portant crates aut rethia qbꝫ cohortes in solitudine faciãt. ceteraqꝫ vtẽsilia. lõge enĩ ꝛ late ac varie in diuersis locis pasci solẽt. Pascua ouili generi vtilia sunt: q̃ vel in noualibꝫ vel pratis siccioribus excitantᷣ. Palustria vero noxia sunt. siluestria damnosa lanatis. Salis vero crebra conspertio vel pascuis mixta vel cãnalibus frequenter oblata: debꝫ pecoris leuare fastidiũ. nam p hyemem si penuria ẽ feni uel palee: vicia uel facilior victus vlmi aut fraxini seruatis frondibus pbeatur. Estiuis autẽ mensibus pascantur sub lucis initio: cũ graminis teneri suauitatẽ roris mixtura comendat. Quarta hora calescente: potus puri fluminis pbeatur. vel putei vel fontis. Medios solis ardores: aut vallis aut arbor vmbrosa declinet. Deiñ cũ ardor infringitᷣ: ꝛ solum primo vmbre vespꝛini roris humescit: gregẽ reuocemꝰ ad pascua. Prouidendumqꝫ est in hoc genere: ut pabuli vbertate saturentur: ꝛ longe pascantur a sentibus. que ꝛ lanã minuũt: ꝛ corpꝰ incidũt. Sed canicularibꝰ ꝛ estiuis diebus ita pascende sunt oues: vt capita gregis auertantur semper a solis obiectu. Hyeme aũt vel vere: nisi solutis gelicidiis ad pascua ꝓdire nõ debent. nam pruinosa herba huic generi morbos creat. ꝛ tantũ semel aquare sufficiet.

Cum messes sunt facte teneantur in stipulis. quod est vtile: duabus ex causis. nam ꝛ caduca spica saturantur. ꝛ obtritis stramentis ꝛ stercoratione: faciũt in annũ sequentẽ segetes meliores. Per totam estatem surgente aurora festinãter mulgeantur: ne solitũ pastũ pdant. ꝛ cũ dies incaluerit: ducantur vt calor solis aut ventus vrens non possit

eis nocere. In vespe autē tamdiu foris sint: q recupent pastum quē pdiderūt in vie. Et cum redierint: ꝯspiciantur ne sint calide: quū in ouilibus includuntur. Si autem magnus feruor fuerit: in proximis pascuis. ne si longius abierint: pos sint recurrere ad vmbracula. Nec pastores sināt eas importune aggre gari tempore caloris. sꝫ semper mo derate dispgant. ⁊ quū adducūtur calide nō mulgeātur. Quū auro ra apparuerit: mox agniculi ducan tur. vbi tādiu sint donec p seipos ducantur. ⁊ tunc in frigidioribus ducātur vmbraculis: vbi sollicite custodiantur. Quū viderint mane telas aranearū oneratas aqua: non pmittant pascere. Si feruor fuerit ⁊ pluuia ceciderit: nō sinātur iace re. sed ad celsiora ducātur. vbi tan gantur a vento: sempqꝫ moueātur.

Cauende aūt sunt ab herbis sup quib⁹ venit arena. Et dicit pastor expertus: q de mense Aprilis Mai Junii ⁊ Julii: nō sunt dimittende multū pascere: ne impinguentur ni miū. sed de mēse Septembris Octo bris ⁊ Nouēbris p⁹ mediā tertiam sunt tota die dimittēde in pascuis vt ipinguent' inquātum possunt: vt melius exire de byeme possint. Autūno debiles pcio quoqꝫ mu tētur: ne ībecilliores eas hybernū tēp⁹ assumat.

Quando debent submitti arieti bus et qualiter. et quanto tempore sint pregnātes. et qles debent esse a rietes. ⁊ quot oues sufficiūt vni.

Mense Aprilis prima est arietū admissura: ut ag nos iam maturos inueni at tempus hybernū. Fit etiā mense Junii. ⁊ etiā si fiat in mense Julii: nati ante hyemem ꝯualescūt. Se cūda fit admissura post mediū mē sem Octobris. vt pariāt circa prin cipium veris nascentibus herbis.

Aristoteles asserit: si masculos cre are velis: admissure tempore sic cu stodies. ⁊ alitum septētrionis eligē dum. ⁊ cōtra eū vētum greges pas cēdos. Si feminas generari velis: austri captandos flatus. et in eum pascua dirigenda. Aliqui duobus mensibus arietes a coitu reuocant. vt facem libidinis augeat dilatio voluptatis. Quidā coire sine dis cretione pmittūt: vt ei p totū annū fetura nō desit. Qꝫdiu admissura sit: eadē aqua vti oportet. quia cō mutatio aque: ⁊ lanā facit variā: ⁊ corrumpit vterum. vt ait Varro. Quū ōnes cōceperint: arietes secer nendi sunt: quia quū sint molesti obsunt. nec oportet pati minores q̄ bimas saliri. quod neqꝫ natum ex his idoneū est. necnō ipe fiūt dete riores. Ouis pgnans est centum quinquaginta diebus. itaqꝫ admis sura fieri debet tali tēpore: q part⁹ nascatur circa finem autumni. quū aer est modice temperatus. ⁊ primi tus oritur herba imbrib⁹ prioribus euacuata. Eligendi sunt arietes candidissimi in regionibus illis in quibus sunt oues albe. Item mol libus lanis. in qbus nō solum cor poris splendor cōsiderādus est: sꝫ etiam lingua. que si maculis fusca bitur: varietatem reddit in fobole. ⁊ si nigra est: nigros creat. De albo quandoqꝫ nascitur coloris alteri⁹. de fuscis nūqꝫ potest alius creari.

vt ait Columela. Eligemus aūt arietē altū. procerū. ventre ꝓmisso ⁊ lanis candidis tecto. Cauda longissima ⁊ lata. Tortis cornibus ꝓnis ad rostrū. lana opertis aurib9. amplis pectore scapulis. ⁊ clunib9 latis. velleris depressi. fronte lata. magnis testib9. Etatis prime. qui tū vsq ad. viii. annos vtiliter pōt inire. Femīa debet bima submitti. q̄ vsq ad quinquēniū feture necessaria est. Anno septimo deficit. Item ex progenie animaduertitur aries: si agnos procreat formosos. Centum ouibus vnus aries sufficere fertur: et quotcunq sint cētenaria: tot arietes sufficere ait Varro.

Quando debent tonderi et qualiter. et quando signari.

Ense Aprilis locis calidis tondeantur oues. et serotini fetus signentur. Temperatis vero: mense Mai celebranda tonsura est. ⁊ precipue quum sudare incipiūt. quandocūq ab eqnoxio verno ad solstitium. vt ait Varro. Sed tōsas oues hoc mō iuuabis. Sucū decocti lupini. feces vini veteris. eisq miscebis amurcā. qbus in vnū corp9 redactis: tōsas oues linire curabis. Post triduū si mare vicīnū est litori mergantur extremo. Si vero aliis locis pascim9: aqua celestis cū sale paululum decocta: sub diuo debebit ouiū tonsor vncta mēbra diluere. hoc enī mō curatū pecus āno toto: nec scabrū fieri dicitur: ⁊ prolixas lanas creare fertur ⁊ molles. Sed tribus dieb9 per annū: lotas oues: oleo ⁊ vino vnguere oportebit. ꝓpter serpētes q plerūq sub psepibus latent cedrū uel galbanū vel mulieris capillos aut ceruina cornua frequenter vramus. Si q̄ in tonsura plagam acceperit: is locus pice liquida liniatur. Quidā in āno bis tondent. vt in hyspania. ac semestres faciunt tonsuras.

De cognitione etatis ouium.

Entes ouium mutantur post vnū annū ⁊ dimidium: scilȝ duo āteriores. Et postea post sex mēses mutantur duo ꝓximi. et postea mutant ceteros. ita ꝙ equātur in trib9 annis vel q̄tuor ad plus. Et donec sunt inequales: sunt iuuenes. Quādo eq̄les: sunt i statu. Quando discalcātur ⁊ minuūtur ⁊ corrūpunť: sunt senes. ⁊ tūc musus earū fit luxus ⁊ grossus. et stant in bono statu vsq ad octo annos. et quedā vsq ad decē: si copiose pascantur. sed si famē necessario sustinent: cito senescunt.

Quādo et q̄liter debent mulgeri. et caseus fieri et seruari.

Sq ad festum sancti michaelis bis in die mulgeantur oues. et postea semel. Lac elici potest: nenimis pigues cū arietib9 mittātur. ne inoportuno tempore fetus emittant. Sed post cōiunctionē arietū vt pingues fiant: custodiātur. per totam estatē festinātēr mulgeātur surgente aurora: ut hora ꝯgrua ducantur ad pascua. Omnes silentiū teneant dū mulgeāt oues. excepto magistro: q tantū oportuna loquatur. Caseū coagulamus sincero

lacte: coagulis agni uel edi. uel pelliculа que solet pullorum ventribus adherere. vel agrestis cardui floribus. vel lacte ficulneo: cui serũ debet omne deduci: vt ⁊ ponderibus vrgeantur. Ubi ceperit solidari: opaco loco ponatur: aut frigido. ⁊ pressus subinde adiectis pro acquisita soliditate põderibus: trito ac torrefacto sale debet aspergi. ⁊ iam duriorem vehemẽtius premi. Post aliquot dies solidate iã formule statuantur ita per crates: ne iuicẽ se vnaqueque contingat. Sit aũt loco clauso ⁊ a vẽtis remoto: vt teneritatem ⁊ pinguedinẽ seruet. Uicia casei sunt. si aut siccus aut fistulosus est. quod eueniet: si aut parũ premat: aut nimiũ salem accipiat. aut calore solis vratur. In recenti caseo oficiendo: aliqui virides nucleos pineos terũt. atque sic mixto lacte cõgelant. Aliqui thimũ tritũ frequẽter cõgelant colatum. Qualẽcunque etiam saporem velis efficere: potes. adiecto quod elegeris condimento: seu piperis seu cuiuscũque pigmenti.

De morbis ouiũ. et curis ipsarum.

Nascitur etiam gosum sub gula: ex fluxu humorum a capite descendentiũ. Et perforatur ibi pellis. ⁊ inde quasi aqua paulatim egreditur. et curantur. Item patiũtur grossiciem splenis ⁊ inflantur. et hoc sepius de mense Mai ⁊ Aprilis: ex multitudine sanguinis grossi ⁊ viscosi. ex quo sepius subito moriũtur. Et confert eis: vnũ stercũ duorum digitorum ponere inter nares: et facere quod multus egrediatur sanguis. ex quo quedam liberãtur. et quedã nihilominus moriũtur. Item patiũtur febres. que cognosci ⁊ curari possunt: vt dictum est de febribus in tractatu boum. Possunt etiam eis alie accidere egritudines. quas cognoscere ⁊ curare nouerũt pastores expertissimi. qui totis temporibus suis in sola custodia ouium exercẽtur. et in talibus solũmodo student.

De agnis qualiter teneri debẽt. et quando castrari.

Dum nascuntur agni: vnaquaque septimana per mensem sal detur eis. ab inde in antea omni tẽpore quĩtadecima die. Quãdo autẽ separantur a matribus: mox tondentur propter pediculos. et quia melius crescunt. ⁊ vnaquaque ebdomada sal detur eisdem. Circa natiuitatẽ domini iũgantur cũ matribus. ⁊ hec de agnis Paladius dicit. Uarro aũt ait: quũ parere incipiũt oues: pastores eas iniciũt in ea stabula que ad eam rem habẽt seclusa. ibique agnos natos recenter ad ignẽ ponũt. et per biduũ aut triduũ retinẽt. dũ cognoscant matrẽ: ⁊ pabulo se saturent. Deinde quũ matres ad pastũ cum grege prodeũt: retinẽt agnos. qui quũ reducte ad vesperũ fuerint: alluntur lacte. ⁊ rursum discernũtur: ne nocte a matribus cõculcentur. Hoc idẽ faciunt mane antequam matres in pabulũ exeãt. ut agni fiant saturi lacte circiter decem dies. Quũ preterierint palos affigũt. ⁊ ad eos alligant libro id est cortice. aut qua alia re leui. distãtes: ne de toto die cursantes iter se: teneri delibẽt. id est

destruāt aliquid mēbrorum. Si ad matris mammā nō accedet: āmonere oportꝫ. et labra agni vnguere butiro. aut adipe ⁊ squilla. ⁊ olfacere labra lacte. Dieb⁹ post paucis: obicere his viciam mollitā. aut herbā tenerā: anteꝙ̄ exeant pastū: et quū reuertuntur. ⁊ sic nutriūtur quoad fci sunt q̄drimestres. Interea matres eorꝝ his tēporib⁹ nō mulgeāt. Cuū depulsi sunt agni a matrib⁹: diligentia est adhibenda: ne desiderio senescāt. itaꝙ̄ decliniēdū id est blandiendū in nutritatu pabuli bonitate. ⁊ a frigore ⁊ estu ne q̄d laboret curandū. Cum obliuione iā lactis nō desiderat matrem: tūc deniꝙ̄ compellendum in gregem ouiū.

De vtilitate ouiū et agnorum.

Vtilitas ouiū magna est. nam ex pilis ipsaꝝ: fiūt indumenta necessaria et delectabilia ad hominū salutem ⁊ vitam. qui quāto subtiliores tāto meliores ⁊ maioris p̄cii. Ex pellibus cū pilis: fiūt pellicie ac fodre pānorꝝ: tempore frigoris oportune. Et ex ip̄is depilatis: fiūt calciamenta ⁊ carte. Ipsarū lac est ad victū cōueniens et satis salubre. qui quanto recentior est: tanto melior. et quāto spissior: tanto amplioris ē nutrimēti. Et ip̄ius aquositas que est serū: est solutiua ventris. et coleram educit ab eo. Caseus aūt ab eo ⁊ qui ex eo fit: nutrimentū est corpis humani. qui quānto recentior est: tanto melior. ⁊ quānto vetustior ⁊ durior: tanto peior. Et qui ex eo est nimis sallitus: vel nimis viscosus aut nimis frangibilis: nō est bonus. vt ait Rasis. sed ille bonus est: qui tenet mediū inter vtrūꝙ̄. Caro aūt pecudū est idelectabilis saporis. et hūida nimis: atꝙ̄ incōueniens. nisi forte viliori bus rusticis assuetis: qui cōtinuis laboribus exercitentur. Agnorū vero caro satis ɔueniens est: quum fuerit a lacte remota. sed castratorꝝ optima: nutrimentū bonū ⁊ multū p̄bens si annalis fuerit. vt ait Auicen. Sꝫ si eam etatem excesserit: fit deterior. et quanto vetustior: tanto peior. et ad digerēdū durior. Pelles aūt ⁊ lane agnorū sunt optime. atꝙ̄ ad opimentū hūani corpis aptiores ꝙ̄ matrū.

De capris hircis et edis quales debēt eligi. ⁊ qualiter teneri. et quānto tēpore sint pregnātes. et de ip̄aꝝ etate sanitate et vtilitate.

Qui caprinū gregem ɔstituere vult. in eligendo animaduertere oportꝫ primū etatem: ut eā paret q̄ iam ferre possit fructū. et de his eā potius que diutius. nouella enī ꝙ̄ vetus est vtilior. In forma videndum: vt sint firme. magne. corpus lene. crebro pilo. sub mēto duas vt mamillas pensiles habeant: quia he fecundiores sunt. vbere grandiore sint: vt lac multū ⁊ pingue habeāt. Hircus cū similib⁹ sub mēto mamillis. gurgulione longo. breui plenaꝙ̄ ceruice. auribus flexis et grauibus. puo capite. nitido spisso et lōgo capillo. ad ineūdas feminas ante annū cōgruus. nō autē durat vltra sexēniū. Ex capris meliores sunt: q̄ his piūt. Ex his potissimū mares sunt eligēdi ad admissuras.

Catho scribit i fiscello scurati esse capras: q̃ ex saxo saliũt plus sexagenos pedes. Huic pecori stabula meliora sunt: que spectant ad hybernos solis ortus. et q̃ lapide aut saxo sunt strata. vt caprile minꝰ sit vliginosum ac luculentum. Teneri ac pasci hoc pecus debet quasi ouinum. sꝫ habet propria quedã. ꝙ potius siluestribꝰ saltibus delectant᷑ q̃ꝫ pratis. studiose eni de agrestibꝰ saltibus pascũtur. atqꝫ in locis cultis virgulta carpũt. itaqꝫ a carpendo capre dicũtur. ideoqꝫ in lege locationis fundi excipi solꝫ: ne colonus capram in fundo pascat. Post autumnũ exeũt in gregẽ hircos. qa que concipit post quartũ mensem: reddit tempore verno. Edi quum trimestres facti sunt: submittũtur. ⁊ in grege incipiũt esse. Satis magnum gregẽ putant esse circa quinq̃genas. eo ꝙ capre lassiue sunt. ⁊ se dispgunt. contra oues se ꝯgregãt: cõdensant in locũ vnũ. Singulis decẽ capris: singuli sufficiũt hirci. Ultra. viii. ãnos seruãde nõ sunt. nam hoc genus longiori sterilescit etate. Sanas esse capras nemo ꝓmittat. Nũq̃ꝫ eni sine febre sunt: ut ait Varro. Accidit etiam sepe ut in corpibus vulnerẽtur: eo ꝙ inter se cornibus pugnãt. ac etiã sposis id est spinosis locis pascũtur. Quibꝰ subueniendũ est: vt in curis vulnerũ equorũ dictum est in capitulis plerisqꝫ. Utilitas capraꝝ ẽ pcipue in pelle ⁊ lacte ac edis. nam ex iporum pellibus fiũt optima calciamẽta. et equoꝝ selle operiũtur. Lac ipsarũ multũ est. et hũano corpi optimũ. ⁊ precipue nõ coagulatũ parũ caseitatis habens. Et qui ex eo fit caseus: nõ est adeo laudabilis ut ouiũ. Earũ carnes nimie siccitatis: ⁊ ad digerendũ dure existunt. ĩoqꝫ male. Sed edoꝝ carnes sunt optie ad salutẽ ⁊ delectationẽ. ⁊ pcipue lactantiũ. Et ex ipaꝝ pellibus fiũt optie carte. ac delicata calciamẽta. his ꝯueĩẽtia: q voluptuose viuere cupiũt.

De scrofis verribus ⁊ suibus q̃les debent eligi. et qualiter teneri. ⁊ quanto tempore sint pgnãtes. et de iparũ etate sanitate ⁊ vtilitate.

Erres legendi sunt vasti ⁊ ampli corpis. sed rotũdi potius q̃ꝫ longi. ventre ⁊ clunibꝰ magni. rostro breui. ceruice glandulis spissa. vnius coloris potius q̃ꝫ varii. libidinosi. anniculi. qui vsqꝫ ad quadrimos inire feminas possunt.

Scrofas vero longi lateris debemus eligere. et qbus ad sustinendũ feture onus: se magnꝰ venter effundat. cetera verribus similia. sed in regionibus frigidis: densi nigriqꝫ pili. in tepidis qualescunqꝫ ꝓuenerint. Itẽ ex bona progenie: ut porcos multos pariat. Hoc genus in õnibus locis haberi potest. melius tamẽ agris pglustribus q̃ꝫ siccis. pcipue vbi arborum fructuosior silua suppetit. que subinde maturis fructibus alterna p annũ mutatiõe succurrat. Locis maxime graminosis ⁊ cannarũ vel iunci radicibꝰ nutriuntur. Sꝫ deficientibus alimentis p hyemem: prebenda sunt pabula glandiũ castaneaꝝ ⁊ similiũ. vel faba. aut ordeũ vel frumentum. Hec eni nũmodo pinguedinẽ efficiunt:

sꝫ etiã carnis iocũdũ saporẽ. Pas
tum exigũt estate mane. et anteq̄ꝫ es
tus incipiat subigũt id est vadunt
in locũ vmbrosum. maxime vbi sit
aqua. Post meridiem rursus leni
to feruore pascũtur. Hyberno tẽ
pore nõ prius exigũt pastũ q̄ꝫ prui
na euanuit et liquefcã est glacies.

Porce gregatim more aliorũ pe
cudum claudẽde nõ sunt. sed aras
sub porticib⁹ faciem⁹: qbus mater
vnaqueqꝫ claudatur. que are fiũt
supiori pte detecte: vt libere nume
rum pastor exploret. ⁊ oppressis a
matre fetibus: sepe subueñiat subtra
bendo. Curabit autẽ: ut fetus ꝓpri
os cũ vnaquaqꝫ ꝯcludat. plus ve
ro q̄ꝫ octo ut Columela dicit nutri
re non debet. Paladio aũt sex vidẽ
tur sufficere. quia licet plures vale
at educare: tamẽ e nimio sueta defi
ciet. Varro ait q̄ tot porcos pare
re potest: quot mãmas habet. si mi
nus pariat: fructuariã idoneã non
esse. Si plures piat: esse portentũ.
in quo illud antiquissimum fuisse
scribitur: q̄ sus enee lauini. xxx. pe
perit porcos albos. Nutritari octo
porci puuli primo possunt. incremẽ
to facto: a porcis dimidia pars rẽo
ueri solꝫ. qa neqꝫ mater potest suffi
cienter lac prebere. neqꝫ generati ro
borari. Ad feturã verres duob⁹
mẽsibus ante: secernẽdi sunt. Opti
mũ ad admissuram tempus a fauo
nio ad equinoxium vernũ: id est a
kalendis Februarii ad diẽ duode
cimũ Martii. ita enim cõtingit vt
estate pariat. quattuor eni menses ẽ
pregnans. ⁊ tunc parit quũ pabulo
abundat terra. neqꝫ minores admit
tende q̄ꝫ annicule. melius. xx. men
ses expectare: vt bime pariãt. Quũ
ceperint: dicunt̃ hoc facere vsqꝫ ad
septimũ annum recte. Admissuras
quũ faciũt: in luto volutant̃ libẽ
ter. quia illoꝝ requies est: vt laua
tio hominis. Quũ õnes ɔceperint:
rursus segregant verres. Verres
octo mensiũ incipit salire. idqꝫ vsqꝫ
ad quadriẽniũ recte facere potest.
deinde it retro quoad puenit ad la
niũ id ẽ impossibilitatem coeũdi.

Sus vsqꝫ adeo pinguedine cres
cere solꝫ: vt se ĩpe stãs sustinere nõ
possit. neqꝫ ꝓgredi vsq̄ꝫ. nã in lusi
tania fertur sus esse occisus: q fuit
inuẽtus viginti tribus pondo. id ẽ
quigẽtis septuaginta quīqꝫ libris.
eiusqꝫ suis a cute ad os: pedẽ ⁊ tres
digitos fuisse id est habuisse lardũ
cum carne: vno pede ⁊ tribus digi
tis grossum: vt ait Varro. Addit
etiam se ĩ arcbadia spectatũ suem.
q pre pinguedine nũmodo surgere
nõ possit: sed etiam ĩ ea murẽ nidũ
fecisse: ⁊ pepisse mures. Fecũdi
tas scrofe perpenditur: quia quod
in primo partu agit: nõ multũ in re
liquis mutat. Subulci binis mẽsi
bus porcos sinũt cũ matribus. deĩ
quũ iam pasci possunt: secernũt.
Porci nati hyeme: fiũt exiles ꝓp
ter frigora. ⁊ quia matres aspnãtur
eos: propter exiguitatẽ lactis. ⁊ qa
ex hoc dẽtib⁹ sauciãtur ab eis eaꝝ
mãme. Diuisus ẽ eaꝝ ann⁹ bifa
riam. quia bis pariũt in anno. qua
ternis mensibus fert vẽtrem. binis
nutritat. Arã facere oportet circi
ter triũ pedum altã. ⁊ latam ãpli⁹
paulo ea altitudine abs terra. ne
dum exire velit: pregnãs abortiat.
Altitudinis mod⁹ sit: ut subulcus

facile circumspicere possit: ne quis porcellus a matre opprimatur. et ut facile purgare possit cubile. In aris ostiū esse debet. et limen inferius altū palmipedale id est uno pede et palmo: ne porcelli ex ara quum mater pdit: transire possint. Quotiens cunq; subulcus purgat: totiens arenā mittere oportet. aut quid aliud: quod exugat hūorem. Et quū peperit: largiore cibatu sustentet. quo facilius lac suppeditare possit. In quibus: ordei circiter binas libras aqua madefactas dare solēt mane et vespere: si alia que obiciant non habuerint. Scrofe bis in die lactis cā bibant. Quum porci a māma depulsi sunt: si fundus ministrat dari solent vinacie ac scropei ex uuis.

A partu decem diebus pximis: nō pducunt ex aris matrē: nisi pp ter potū. Elapsis decem diebus sinūt exire pastum in propiquū locū ville: ut crebro reditu lacte possint alere porcos. Quū creuerint: sequūtur matrem ad pastū. domiq; secernūt a matribus. ac seorsum pascūt. Nutrices subulcus assuescere dēt: ut ōnia faciant ad bucinā. primo quū incluserūt quū bucinatū est: aperiūt ut exire possint in eum locū ubi ordeū fusum sit in lōgitudine. sic eni minus disperit q̄ in aceruos positū: et plures facilius accedūt. ideo ad bucinā cōuenire dicūtur: ne siluestri loco dispersi periant.

Castrantur verres omode annicu li. nec miores q̄ semestres. quo fcō nomē mutāt. et e verribus dicūtur maiales. De sanitate suum unū solū exempli causa dicam. Porcis lactentibus si scrofa lac suppeditare nō potest: triticū frictum dari oportet. crudū eni soluit aluū. Vel ordeū obici ex aqua: quoad fiant trimestres. In centū scro fis: decem verres satis esse putantur. Utilitas porcoꝝ est: quia eoꝝ carnes ad cibū cōpetūt recentes et sicce. et eoꝝ lardū ē optimū in condiendis omnibus cibis. Et eoꝝ adeps optima pro calciamentis oseruandis. et in pluribus vnguentis ad curandas egritudines: oportuna. Itē est alia utilitas. q; vineis immissi nec dū turgētibus et exacta vindemia gramine psecuto: fossoris diligentiam imitātur.

De canibus quales debent eligi. et qualiter teneri et instrui. et de ipsorum utilitate.

Canis est custos eius pecoris: qui eo comite indiget ad se defendendū. in quo genere sunt maxime oues et capre. eas eni lupus captare solet. opponimus canes defensores. In suillo pecore sunt qui se defendūt. ut sues verres maiales et scrofe. Canum genera sunt duo. unū venaticū: pertinens ad feras. Alterū qd custodie causa parat: ptinēs ad pastores. de quo dicere intēdo ad formā huius artis. Primū etate idonea parandi sunt. nam catuli et senes: nec sibi nec ouibus sunt psidio. et lupis nō nūq; pde. Facie debēt esse formosi. magnitudine ampli. oculis nigrantibus. naribus ogruētibus. labris subnigris: aut rubicūdis. mento suppresso. et ex eo natis duobus dentibus dextra et sinistra: paulo superioribus eminētibus dirctis potius q̄ brochis

id est tortis. habentes acutos dētes
labro tectos. Capitib9 ꝛ auriculis
magnis ac flaccis id ē plicatis. gro
ssis ceruicibus ac collo. īternodiis
articulorꝫ longis. pedibus magnis
ꝛ altis. digitis discretis. ꝛ vngulis
duris ac curuis. Corpore suppsso.
spina neqꝫ eminula id ē sima: neqꝫ
curua. cauda grossa. latratu graui.
hyatu magno. colore potissimū leo
nino. Femine vero debēt esse mam
mose. papillis equalibus. Cauē
dum est ne a laneis id ē lanificis.
ne ve a venatoribus canes emas.
nā alii ad pecus sequēdum inertes
sunt. Alteri si viderint leporem aut
ceruū: eū potius q̄ʒ oues sequātur.
quare a pastoribus emptus melior
est: qui oues sequi cōsueuit. aut q
sine vlla ɔsuetudine fuerit. Canis
enim facile quid assuescit. Pane
bene pascēdi cū grege sunt. ne prop
ter famē volens querere cibū: a gre
ge recedat. Morticine ouis carnes
non patiātur pasci: ne ducti sapore
min9 se abstineāt. Sꝫ dent' eis ossa
bene dtusa. nam ex his dentes fiūt
firmiores: ꝛ os magis patulū. prop
terea ꝙ vehemētius ducūtur. mali
acrioresqꝫ fiūt: propter medullarū
saporem. In die cibū capiant vbi
pascuntur: vespere vbi stabulāt'.
Catule trib9 mēsibus solent esse
pgnantes. In partu si plures sunt:
eligere oportet quos velis habere.
reliquos abicere. quāto pauciores
relinquūtur: tanto in alendo melio
res fiūt. Itē substernatur eis aliqd
quo molliore cubili facilius educē
tur. Catuli diebus. xx. videre īci
piūt. duob9 mēsibus primis a ptu
nō distinguūt' a matribus. Edu
cunt eos plures in vnū locū. ꝛ irri
tant ad pugnandū quo acriores fi
ant. Itē ɔsuefaciūt vt alligari pos
sint: primū lenibus vinculis. quos
si abrodere conātur: ne id ɔsuescāt
facere: verberibus eos deterrere so
lent. Quidam nucibus grecis in
aqua tritis vnguūt aures ꝛ inter di
gitos: eo ꝙ musce et ricini pulices
ibi stare solēt. qđ si nō fiat: ea exul
cerantur. Ne vulnerētur a bestiis:
imponūt his collaria ferri: habētia
subleue coriū clauulis infixum: ne
collo noceat duricia ferri. Nume
rus canū ꝓ pecoris multitudine so
let parari. sed in regionib9 siluestri
bus remotis a villis vbi bestie ma
le sunt: multe requirūt' plures. nā
in villatico grege duo sufficiūt. v
nus scilꝫ masculus alter femina: eo
ꝙ simul sunt assiduiores. et idē cū
altero fit acrior. et si alter eger est:
ne sine cane grex sit: quos ɔsuefaci
as in nocte vigilare. et in die clau
sos dormire.

De pastoribus quot et quales debent esse. et qualiter se habere.

D maiores pecudes nece
ssarii sunt etate perfecti.
Ad minores pueri quan
doqꝫ sufficiūt. Iterū qui
in collibus versantur firmiores re
quiruntur: q̄ʒ qui in fundo cotidie
ad villam redeūt. Itaqꝫ in saltib9
licet videre iuuētutem. et eam fere
armatā. cū in fundis nōmodo pue
ri: sed etiā puelle pascant. In die
pascere debent greges simul ɔmuni
ter omnes. Cōtra pnoctare ad suū
quēqꝫ locū gregē oportet. Omēs
esse debent sub vno magistro peco
ris. ꝛ is maior natu: ꝛ ceteris pitior

esse debet. eiq; omnes alii parere debent. Ita tamen oportet eum alios etate pcellere: ne propter senectuté min9 sustinere possit labores. neq; enim senes neq; pueri: talium difficultatem ac montiũ arduitatem et aspitaté facile ferant. qđ pati necesse habent: qui greges sequũtur. psertim armenticos atq; caprinos: quibus rupes ac silue ad pabulãdum cõueniũt. Forme hominũ legẽde sunt: vt sint firmi et veloces. mobiles. expeditis mẽbris. qui nõ solũ pecus sequi possint: sed etiam a bestiis ac pdonibus defendere. q onera extollere iniũcta possint. qui excurrere. qui iaculari. nõ omnes ad hanc rem apti sunt. Magistrũ pvidere oportet: vt sequãtur omnia instrumẽta que pecori ac pastorib9 op9 sint. maxie ad victũ hominũ. et ad medicinã pecudum. ad quã rẽ habent iumenta dossuaria domini. alii equas. alii mulos vel asinos. aut alia: q on9 dorso ferre possunt

Qui in fundo perpetuo manent: facile habent oseruari in villa: que pastorib9 necessaria faciat. His autem qui in saltibus et siluestribus locis pascunt: mulieres adiũgere oportet que greges sequãtur. et cibaria pastoribus expediant. eosq; assiduiores faciãt. Magister pecoris sine litteris: idone9 nõ est. eo q rationes dominicas cõficere: nec aliud quicq; rcẽ facere potest. Pastoz numer9 esse dẽt: secũdum multitudinem pecudũ et genus earum. et diuersitaté locoz pastionis. et vẽdentiũ agros. et faciẽtiũ caseos vel non: maior vel minor: talis et tãtus qui oportuna huic opi õnia possit comode explicare.

De leporario et leporibus ceterisq; feris animalib9 includendis.

Leporariũ est locus clausus in quo includũtur lepores et capreoli et cerui et apri et cuniculi. cetera q animalia nõ rapacia: fera tamẽ. Sic antiquit9 appellat9: eo q lepores precipue includebantur in eo. sed omniũ hoz custodia: incrementum et pastio: apta et nota est. idq; videtur explicãda. Itaq; septa ex materiis circa locũ magnũ vel pũ secũdum opinioné uel possibilitaté domini fiat adeo alta et opacta: q neq; lupus neq; alia bestia intrare possit. neq; desup trãsilire. Ibiq; oportet esse latebras in virgultis et herbis: vbi lepores interdũ delitescant. et arbores patulis ramis: que aquile conatum impediãt. In quo si lepores mares et feminas paucos intromiseris: breui tempore locus implebitur. tanta est fecũditas huius quadrupedis: sepe enĩ quũ catulos habent recentes: alios in ventre repiũtur habere. Itaq; qui scire volet masculum a femina discernere vt Archadius scribit: nature foramina debet inspicere. nã sine dubio masculus vnũ: femina duo inuenitur habere: si caute et subtiliter inspiciatur. Sed lepoz tria genera fere sunt. vnũ italicũ. pedibus primis hũilibus: posterioribus altis. supiore parte et dorso hixa. Ventre albo. auribus longis. qui lepus dicitur quũ pregnans sit: tũc cõcipe.

In gallia transalpina et macedonia fiunt pmagni. In hyspania et italia: mediocres. Item in gallia

reperiũtur alii alterius generis toti cãdidi. Tertii generis ẽ: quod in hyspania ꝛ ꝓuīcia ꝛ partibus lõbardie sibi coherentibus nascitur. similis nostro lepori ex quadam parte: sed humilis. quem cuniculũ appellant. Lepus dicitur eo ꝙ leui pede ambulat. Cuniculi dicto vocabulo nominantur: eo ꝙ sub terra cuniculos ipi facere solent. vbi lateãt in agris ꝛ nemoribus pratis et vineis. Apros habere posse in leporario ꝛ capriolos ꝛ ceruos: nõ ẽ dubiũ. Recitat aũt Uarro: ꝙ quũ esset in quodã loco qui vocat᷑ ager laurentii: in quo tricliniũ erat ĩ eminenti loco vbi cenabatur: magistraliter fieri vidit. nã silua erat supra quinq̃ginta iugerũ materia septa. Uocatus fuit q̃dam: qui cũ stola ꝛ cythara venit. ꝛ quũ cantare iussus esset: bucina inflauit. ꝛ subito circũfulsit eum ꝛ ceteros tanta multitudo ceruoꝝ aproꝝ ꝛ alioꝝ q̃drupedũ: ꝙ valde formosum sibi apparuit spectaculũ. Leporarii vtilitas magna ẽ. et delcãtio maxima. nã ex paucis animalibus inclusis: breui tempore habent᷑ multa. quoꝝ carnes esui opetũt: ꝛ habentur facile. Pelles aũt ꝓ vestimẽtis ꝛ corrigiis sunt oportune.

De piscinis et piscibus includẽdis.

Ui piscinã habere desiderat: primũ eligere oportet locũ cõuenientem: qui nullo tempore aqua careat. nõ enĩ in aliis possunt durare locis. Sꝫ piscinarũ quedã sunt pue. quedã magne. quedã mediocres. Et iterũ q̃dã sunt fontanee. quedam stagnee. quedã marine. ꝛ q̃dam etiam fluuiales. Si parue sunt: muniantur septis ex lignis vel viminibus aut lapidibus ꝯstructis. ne lodria vel aliud anial nocens ĩtrare possit. Et funes aut vites supra eam tendantur. quib⁹ aues terreãtur rapaces. In eisq̧ ponantur pisces illi aque ꝯueniẽtes: ex his qui inueniũtur in partibus illis. nam quidam libẽtius stant in fontium vel fluuioꝝ aquis. alii in stagnis ꝛ lacubus. non nulli aqua delectantur marina. Sit aũt pua piscina ꝓfunda: inquãtum fossoribus ꝓfundari possit. Si aqua fontana vel fluuialis sit in ea: poterũt comode viuere ex his qui sunt in partibus lõbardie. cauidani scardine barbii. ꝛ quidã alii pui pisces. ꝛ forsan bruche. Si vero sit lacunalis vel stagnea lutum habẽs: ꝯmodius erunt in ea tincte. q̃ more porcoꝝ delcãntur. et anguille viscose. ac etiam ceteri pui pisces: dũmodo nõ sit corruptione ĩfecta. Sꝫ lucii nõ sunt in pua piscina ponẽdi. q̃a multos deuorãt pisces: licet ranas libenter edant pisciculis inimicas. Sed in magnis piscinis ꝯmode stare possunt. Q̃si marina fuerit aq̃ de mari educta: omnia genera marinoꝝ pisciũ in ea seruari possunt.

Si piscinam magnã habere volueris: oportꝫ ipam fieri ex magno lacu ꝛ stagno. in quo sint aque plurime cõgregate niue ac pluuiis. aut fontibus vel flumine in eũ fluentibus. vel etiam aqua marina. quod in plurib⁹ euenit locis. Q̃si ex ipso lacu vel stagno: aqua ꝑ aliquã ꝑtem exeat: ibi claudatur taliter: ꝙ impediat᷑ pisciũ exitus ꝛ nõ aque.

Q, si ex aqua dulci ↄsistat: poterũt in ea poni ac seruari omnia genera pisciũ. tam magnoꝝ q̃ puoꝝ in ta libus aquis viuẽtiũ. Sunt ⁊ aliq pisces marini qui ad aquam dulcẽ accedẽtes: letantur ⁊ delectãtur in ea. ⁊ tales similiter poterũt in aqua dulci seruari ⁊ piscina. Si vero fu erit ex aqua marina: in ea ponent' omnia genera piscium marinoꝝ. si sit valde profunda. nisi sit piscis maxim⁹: vt balena. que nullo loco nisi maris pelago claudi potest. Si vero mediocris magnitudinis sit piscina: ex his que p̄dicta sunt fa cile potest haberi doctrina: quales pisces possint in ea includi. Pis cine vtilitas magna ẽ. quia ex pau cis piscibus inclusis: breui tempo re habẽtur plures. ex q̄bus plures pñt vẽdi. ⁊ plures ad esũ haberi.

De pauonibus.

Ompleto tractatu aniali um quadrupediũ nutriẽ doꝝ ac pisciũ: de bipedi b⁹ ⁊ ceteris volatilib⁹ ẽ dicendũ. Et primo de pauonibus. qui suo decore: nobiliores sunt ce teris. Quos nutrire vt egregie ait Paladius facile est: nisi fures aut animalia inimica formides. qui p agros vagati: plerũq; sponte se pas cunt. pullosq; educant. Altissimas vespere arbores appetũt. Vna his cura debetur. ut incubantes p agrũ feminas q̃ hec passim faciũt: a vul pe custodias. idq; in breuibus insu lis melius nutriũtur. Vni mascu lo: femine quinq; sufficiũt. quod ser uãdum est vt ait Varro: si ad fruc tum spectes. nã tũc pauciores deñt esse mares q̃ femine. Si ad delecta tionem: contra. Formosior est enim masculus. Masculi oua ⁊ pullos suos p̄sequũtur velut alienigenas. priusq; illis cristarũ nascatur insig ne. Ab idibus Februarii calere i cipiũt. faba leuiter torrefcã incitan tur ad libidinẽ: si eis quito quoq; die tepida prebeatur. Cupiditatẽ coeũdi masculus ↄfitetur: quotiẽs circa se amictũ caude gemmãtis in curuat cũ stridore pcurrens. Si oua pauonũ gallinis supponãtur: excusate matres ab incubatione: tri bus vicibus per annũ fetus edũt. Primus partus quinq; ouoꝝ. secũ dus quattuor. terti⁹ triũ vel duoꝝ esse ↄsueuit. Sꝫ electe si hoc placue rit galline sunt: que a primo incre mento lune nouem diebus habeant nouem oua supposita. quinq; pauo nina ⁊ cetera sui generis. et decima die omnia gallinacia subtrahant'. ⁊ alia gallinacia recẽtia totidẽ sup ponantur. vt ↄpletis trib⁹ diebus possint cũ pauoninis apire ouis.

Oua autẽ pauonina que galline subiecta sunt: sepe manu cõuertan tur. q̄a hec ipsa facere vix valebit. vnãquãq; partem oui notabis: vt ↄuertisse cognoscas. Maiores gal linas oportꝫ eligere. nã minoribus pauciora supponas. Cubilia debẽt eis fieri sub tecto discreta. ⁊ a terra eleuata. ut neq; serpens neq; bestia accedere ad ea possit vt ait Varro. Preterea locũ ante se purum habe re debent cubilia: quoad pastũ exe ant diebus aptis. nã vtrũq; locum purũ esse volũt he volucres. itaq; pastorẽ eaꝝ cũ vacillo id est vadili circuire oportet: ac sterc⁹ extollere.

Natos si ad vnam transferre a

pluribus velis : quidecim vni nutrici sufficiũt. Primis diebus far ordei aspsum vino pullis dabit᷑ : vel vndecũq₃ cocta pulticula ⁊ refrigerata. Postea adicietur porrũ concisum vel caseus recens: sed expressus. nam serũ pullis nocet. Locuste etiam pedibus ablatis: ꝓbentur. Ita pascẽdi sunt: usq₃ ad vnũ mẽsem. deinde ordeum poteris ꝓbere so lẽniter. Tricesimo tamen quinto die postq̃ nati sunt: in agrum tutum eici possunt. comitãte nutrice pascendi. cuiꝰ singultura vocãtur ad villã. Pituitas vero ⁊ cruditates his remediis submouebis: q bus gallina curat᷑. Maximũ illis periculum est: quũ incipit crista ꝓduci. nã patiũtur languores sicut infantes: quũ dentes eis nascũtur.

Vtilitas ipoꝝ est: quia ipsorum carnes satis bone sunt. sed ad digẽrendum dure. Masculoꝝ penne: sunt pulcherrime. ideoq₃ puellis: pro sertis ⁊ aliis ornamẽtis apte.

De fasianis.

In fasianis nutriendis : hoc seruãdum est: ut nouelli ad creandos fetus parent᷑: id est qui anno supiori sint editi. veteres enim fecundi esse nõ possunt. Ineant feminas mense Martio uel Aprili. duabꝰ feminis vnus masculus sufficit. Semel in ãno fetus creãt. viginti fere ouis : pariẽdi ordo ccluditur. Galline his melius incubabũt. ita vt quindecĩ fasianina oua: vna nutrix cooperiat. cetera sui generis supponantur. In supponẽdo: de luna ⁊ diebus q̃ sunt de aliis dicta: seruemꝰ. Tricesimus dies maturos pullos in lumen mittet. sed p quidecim dies: discreto ⁊ refrigerato leniter ordei farre pascentur. Deinde triticũ ⁊ locustas ꝓbebis. et oua formice.

Sane ab aque ꝓhibeant᷑ accessu. ne eos pituita occludat. Qꝫ si pituitã patiantur: alleo cũ pice liq̃da trito: rostra eoꝝ debebis assidue ꝓfricare. vel sicut gallinis auferre. Eorũ carnes sunt optime.

De anseribus.

Anser aquã herbamq₃ desiderat. nec sine ipis facile sustinetur. Locis cõsitis inimicus est. quia sata ⁊ morsu ledit: ⁊ stercore polluit. Prestat plumas: quas autumno vellamus et vere. Vni masculo tres femine sufficiũt. Si desit fluuius: lacuna formet᷑. Si herba nõ suppetit: trifolium fenugrecũ agrestia incuba lactuculasq₃ ꝓ alimẽto seramꝰ. Albi: fecundiores sunt. varii vel fusci: minꝰ. quia de agresti genere: ad domesticum transierũt. Incubãt kalendis Martii vsq₃ ad solstitiũ estiuũ. Circa quidecim oua vni anseri sufficiũt. Incubãt. xxx. diebꝰ. Melius tamen est: q gallinis oua supponas: quia plus pariet. Pariture ad aram ꝑducãtur. quũ semel hoc feceris : ꝯsuetudinẽ spõte tenebunt. Si gallinis anseris oua supponas: ne noceatur suppositis: subiciatur vrtica. Semine papaueris primis decem diebꝰ pascendi sunt intus. postea foras eos poterimus educere: vbi vrtica nõ fuerit: cuiꝰ formidãt aculeos. ⁊ ꝑcipue in prata et piscinas aut paludes. Aras eis faciant supra terram: in qua nõ ĩducãt plus vicenos pullos. easq₃

aras ꝓuidẽt: ne habeãt humorem. ⁊ molle habeant substramen ex palea. alia de qua re. ne de accedere ad eas possint mustele. nec alie bestiole q̃ noceãt. vt ait Varro. Quattuor mensibus bene saginantur. nam melius in tenera etate pinguescũt. Polẽtum dabit᷑ter in die. Large vagãtur. ⁊ iõ prohibeatur licentia.

Obscuro loco claudantur ⁊ calido. sic maiores etiam secũdo mense pinguescũt: nam pulli sepe die tricesimo saginãtur. Melius si ad sacietatem: miliũ p̃beamus infusum. inter anserũ cibaria: omne legumen p̄stari potest: excepto herebo. A lupis ⁊ vulpibus rapiũtur. ⁊ ideo ab eis custodiendi sunt. Vtilitas anserum est: quia carnes pulloꝝ si sunt pingues: ⁊ quattuor mensium nõ excesserũt etatẽ: de pluribus appetũtur. Et earũ penne molles: optime sunt pro lectis. et dure alarũ: scriptoribus ɔpetũt ⁊ sagittis.

De anatibus.

Anates sunt de natura anserum. et eodẽ modo piscinam requirũt. ⁊ eodem fere modo nutriũtur vt anseres. Libenter ɔmedũt herbam anatinã. que in sup̄ficie aque stantis: ex solis adustione oritur. Omnia reptilia ⁊ vermes ⁊ omnia turpia: libenter accipiũt ⁊ deglutiũt. Vtilitas ipsarum est precipue in pẽnis. ⁊ etiam carnibus ip̄arum et pullorum eaꝝ vtimur. licet satis sunt indigestibiles ⁊ viscose.

De gallinis et gallis et ipsorum pullis. quales haberi et qualiter teneri debeant.

Vi p̄fectas habere vult gallinas: eligere debet fecundas. plerũq; rubicũda pluma. nigris pẽnis. ĩparibus digitis. magnis capitib9. Crista erecta. amplas. he enim ad partũ sunt aptiores. Galli sint lacertosi. rubenti crista. rostro breui plẽo acuto. oculis cauis aut nigris palea rubea. Collo vario aut aureolo. femoribus pilosis. Crurib9 breuibus. vngulis lõgis. caudis magnis. frequentibus pinnis. vociferãtes sepe. In certamine p̄tinaces. et qui aĩalia que nocent gallinis: nullo modo p̄timescũt. s; etiam ꝓ gallinis pugnãt. Si ducentas alere velis: locus septus parãdus est. in quo due cauee id est mansiones cõiuncte sint. que versus orientẽ spectent. ⁊ sint lõgitudinis circiter decẽ pedũ. latitudinis paulo min9. In altitudine paulo hũiliores. Vtraq; fenestrã habeat tripedalem: vno pede altiorem: ex viminibus f̄cãm raris ita vt lumẽ prebeant multũ. neq; p eas quicq̃ intrare possit: quod nocere solet gallinis. Inter eas sit ostium: quo gallinarius curator eaꝝ ire possit. In caueis crebro p̄tice tracte sint: vt oẽs sustinere possint gallinas. contra singulas particas in pariete: sint cubicula earũ. inde sit ut dixi vestibulũ septum: ĩ quo diurno tẽpore esse possint. ⁊ in puluere volutari. dicta cubicula sint exsculpta in parietibus. aut affixa firmiter. motus enĩ quũ incubant nocet. In cubilib9 quũ p̄turierint: tollas substramen ⁊ recens aliud subice: eo q᷑ pulices ⁊ alia nasci solẽt que gallinam quiescere nõ

patiũtur. ob quã rẽ oua aut iequaliter marurescunt: aut corrũpunt. Que velis incubet: negãt pl9.xxv oua ĩcubare oportere. q̃uis ꝑpter fecunditatem peperit plura. Paladius autẽ ⁊ mulieres nostre: decẽ ⁊ septẽ: vel decem ⁊ nouẽ oua supponũt. Fertur tamen ꝙ in quibusdam mũdi partibus inueniũtur homines: q furnos adeo calefaciũt ꝙ eoꝝ calor equalis ẽ galline calori ĩcubantis. atq; in vno furno seu clibano ponũt multitudinem pẽnarũ puarum ⁊ mille gallinacia oua. post viginti dies nascũtur successiue: ac extra ꝓsiliũt. Optimũ esse partum ab eqnoxio verno: ad autũnale. Itaq; que antea vel post nata sunt: nõ sunt supponẽda. ⁊ ea que subicis: subicias potius vetulis q̃ pullastris: et q̃ rostra aut vngues nõ habeant acutos. nã pullastre debẽt potius in ɔcipiendo ⁊ ouãdo: q̃ incubãdo occupate esse. Aptissime ad partũ sunt annicule. aut bime. Incubantes includere oportet: vt die ac nocte incubent. ꝑterq̃ mane ⁊ vespere: quũ cibus ⁊ potio eis datur. Oportet ut curator circueat diebus aliquot interpositis: ⁊ oua vertat ut equaliter concalefiant.

Oua si plena atq; vtilia sint: anne animaduertere potes. si dimiseris in aquã. quod inane est: natat. plenum: desidet. Quod intelligere potest si cõcutias. Item ad lucem si sustuleris. quod plucet: inane ẽ. Oua oblonga acuta: masculos. rotũnda: feminas tribuũt. In supponẽdo oua obseruãt: vt sint numero imparia. Oua que incubãtur habeant semẽ pulli. vel ne curator q̃tri duo postq̃ incubari cepit intelligere potest. si ɔtra lumẽ tenuerit ⁊ purum quod vniusmodi animaduerterit esse: eicere deb;. ⁊ aliud subicere. Excussos pullos subducere debet ex singulis nidis: et subicere ei que habeat paucos. ab ea que si reliqua oua sunt paucioꝛa: tollere debet ⁊ subicere illis q̃ nondũ excuderũt ⁊ minus habent. xxx. Hunc enĩ gregem maiorem non faciendũ ait Varro. Diebus. xv. ꝑimis: pullis debet obici puluis: ne rostris noceat terra dura. eisq; miliũ optimũ ẽ ⁊ lolium. ⁊ grana minuta tritici satis cõpetũt. S; gallinarũ pabula sunt in quibus precipue delectãt: vermiculi. triticũ. et fere õnia grana. ⁊ ꝑcipue dandũ est eis lolium: quod eis ɔpetit. ⁊ ẽ humano corpi inimicũ. Vinacie cibo: sterilescunt. ⁊ ordeo semicocto: parere coguntur sepe. et reddũt oua maiora ut Paladius ait. Pulli parui prodiendi sunt ad solem ⁊ sterquiliniũ: vt in eo volutari possunt: ꝙ ita validiores fiũt. Quũ iã pennas habebũt: cõsuefaciendi sunt: vt vnã aut duas sectentur gallinas. vt cetere potius ad pariendũ sint expedite: q̃ ĩ nutritatu occupate. Incubare oportʒ incipere: secũdũ nouã lunam: eo ꝙ pluraq; q̃ ante incubãt nõ succedũt. diebus fere viginti excudũt.

Circum caueas gallinarum: incẽdendũ est cornu ceruinũ. ne serpẽs accedat. cui9 odore solet interire.

Multas a vulpibus ⁊ quibusdã aliis animalibus noxiis: patiũtur insidias. ideoq; circa loca in qbus versantur: extirpanda sunt omnia ⁊ remouẽda in qbus vulpes latere

possunt: ad ponendas insidias. in nocte claudantur in caueis circũq́ꝫ munitis ⁊ septis. nec pmittantur foris in nocte iacere. Fertur enim ꝙ vulpes subdola intuetur eas: quantũcunqꝫ in alto existentes loco. vt videãt oculos eius lucẽtes vt faculas. et cauda q̃si baculo quodã minat' eis. vt sic pterrite cadãt: ⁊ eas rapiat. Patiunt' etiam ĩsidias miluoꝝ et quarũdam aliarũ auium rapaciũ: et p̃cipue aquilarum. contra que tenduntur funes vel vites seu vitalbe: supra loca i quibus de die morantur. Capiantur etiam vulpes taiolis vel aliis ingeniis. ⁊ milui retib⁹ visco vel laqueis. Pituita bis nasci solet. que alba pelliculã linguam vestit extremã. hec leuiter vngulis vellitur. ⁊ locus cinere tangitur. ⁊ alleo trito plaga mũdata aspergitur. Item allei mica trita cum oleo: faucibus infertur. Stafisagria etiam ꝓdest: si cibis assidue misceatur. Si amarum lupinũ comedant: sub oculis suis ipa grana procedũt vt ait Paladius. que nisi acu leuiter: apertis pelliculis auferantur: oculos extinguũt. Portulace suco forinsecus ⁊ mulieris lacte: curari eas affirmat. vel armoniaco sale: cui mel ⁊ ciminũ equaliter misceantur. Pediculis etiã plurimũ molestantur. ⁊ p̃cipue quũ icubãt. quos pimit stafisagria pariter ɔcussa cũ vino ⁊ amari lupini aq̃: si penetrat secreta pẽnarum. Vtilitas gallinarum est: quia ex ipsis nascũtur oua. que nutriũt corpus humanũ multum: ⁊ subito. quibus vtimur in cibariis infinitis. q̃ optime seruari possunt diu: si pfricent' sale minuto aut muria p tres horas Deinde abluãtur. ⁊ in furfure vel paleis recõdantur. vel si semper teneantur in sale: vt quidam dicũt.

Itẽ ex eis nascũt' pulli. qui quũ adhuc sunt teneri: sunt ad cibũ optimi. Et si castrãtur: fiũt capones. qui melius ceteris pullis pinguescunt. et sunt laudabilis nutrimẽti.

Caro etiã ipsarum gallinarũ: bona ẽ. si adhuc iuuenes sunt ⁊ pigues. Pẽne etiã ipsarũ vtiles sunt. q̄a culcitris imponũtur.

De colũbariis quales esse debẽt.

Columbaria duobus p̃cipue potest fieri modis. Aut sup columnis ⁊ pietibus ligneis muro circũdatis lapideo. Aut super turre: de grosso muro cõstructa. ⁊ vtraqꝫ: nidos seu nidoꝝ foramina potest habere. sed melior est: que in turre de muro q̃ᵹ de liguamine ɔstruit'. et ẽ melius interius q̃ᵹ exterius nidos habere. nã si exterius habet nidos: fimus ipsarum pditur: qui magne vtilitatis existit. ⁊ eaꝝ pulli facile a rapacib⁹ auib⁹ capiũtur. Fiat ergo turris lapidea lata vel angusta secundũ domini voluntatem ac possibilitatem. nõ multũ alta. cum pietib⁹ lenigatis ac dealbatis albo cemento. habens ab omnibus quatuor partibus ei⁹: quasdã breuissimas fenestrellas seu foramĩa. vt colũbis solummõ ad introitũ exitũqꝫ sufficiant. Sub q̄bus immediate fit circuitus quidam lapide⁹ eminens circũcirca: qui ascẽsum mustelarum ⁊ aliarũ nociuarũ ferarum impediat. Sup tectũ fenestrã habeat. p quam ingrediãtur columbi

⁊ exeant. qui libenter ad solem sup tecto morantur. Sit autẽ fenestra cãcellata de lapidibus aut lignis: ne p ipsam rapaces volucres alis apertis intrare queant. Nidi formẽtur interius. quos quidã faciũt rectos: ⁊ mediocriter strictos. Quidam obliquos: occultantes incubãtes columbas. quidam preterea ꝓ nidis faciunt fenestrellas latas. ac modicũ ocauas ac longas. plures cistellos puos circa parietes ⁊ tectũ infigũt: asserẽtes in his: columbas libentius incubare. Sꝫ expimento didici: quasdam esse columbas: q̃ libẽtius in muro q̃ꝫ in cistellis nidificant. quasdam vero ꝯtrariũ appetere. Et iteꝝ quasdã esse que libẽtius in aperto ⁊ super quacũq; re cũ nido ⁊ sine nido incubant. Et quedam se libentius occultant. ideoq; nõ inutile puto in columbaria cuiuscũq; generis nidos habere: ut diuersis colũbarum affectibus satisfiat. q̃uis q ĩ muro sunt: a fimo ⁊ sexcu pedibus mũdentur facilius. qđ crebro fieri expedit: eo q ab eis quum augmentantur: plurimũ incubãtes colũbe ledantur. Est etiã optimũ q itra columbariã ponãtur trabes in pluribus partibus: ⁊ ꝑcipue in circuitu. ⁊ assides: sup q̃bus tẽpore pluuiarum ⁊ niuiũ ĩ tẽpore superflui estus: columbe in magna quãtitate morari ac quiescere possint. Sic enim a loco proprio: nõ facile deuiabunt. Mundetur etiã crebro ipsarum locus: ⁊ vndiq; sit decorꝰ. nam in pulchra domo sicut ⁊ homines: morantur auidius. Et nota q vnũquodq; par: tres vel duos ad minus vult nidos habere. licet aliquãdo augeãtur ⁊ multiplicentᷣ intantũ: q replent nidos omnes. ⁊ solariũ atq; trabes: ⁊ cetera õnia.

Qualiter noua columbaria debet primo muniri columbis.

In columbariis nouis columbi senes ponẽdi non sunt. nam recedunt ⁊ ad propria reuertũtur. Sed ponendi sunt iuuenes: quũ pẽnas completas habent vel quasi cõpletas. Et ex his qui ponũtur: meliores sunt saxaroli. ⁊ pꝰ ipsos tigrani sic a vulgo ex pennarum colore vocati. Tales enim in columbariis meliꝰ durare cernũtur q̃ꝫ ceteri. Albi vero vitentur omnino. nã durare nõ possunt: eo q ab auibꝰ rapacibus: nimis a remotis videntᷣ. Et quanto plures in primis ponẽtur: tanto velocius implebitur locus.

Ponẽdi aũt sunt precipue de mẽse Augusti a Septembris. vel etiã Iulii. quia tũc facilius inueniũt cibum in agris propinquis. propter quod nõ elongãtur a columbaria nec pdũtur. De mẽse aũt Martii Aprilis ⁊ Mai: ponẽdi nõ sunt ꝓpter ꝯtrariam rationem. Circa. xv dies ad minus teneantur clausi: ne possint extra egredi. Et si vsq; ad mensem teneantur inclusi: erit vtilius. quia tũc erũt pinguiores. ⁊ ad reuertẽdũ peritiores. Nã in primis quindecim diebus macredine afficiuntᷣ. quia tunc bene beccare ignorant. Et tum iclusi morãtur. ⁊ postea quibusdam diebus tribuatur eis in columbaria copiose bonꝰ cibus ⁊ aqua. Post dictũ tẽpus aperiẽtur tẽpore nubilo vel sereno.

sed commodius pluuioso. quia tunc exeũt: et reuertũtur interius. et non subito euolant ad remota.

Qualiter sunt tenēdi colũbi: ut libētius moreant͛ et bene fructificēt.

Ui nascũtur in colũbaria vel parui ponuntur in ea nō facile recedũt: sed vadunt quãdoq̧ ad alias columbarias in quibus īueniũt escã: quando non prebet͛ eis in sua nec in agris inueniũt. et quasi omnes postea tempore quo nō egent: reuertũtur ad suam. et ad hoc valꝫ plurimũ habere suã pulchram et bonam. Si temporibus quibus nō inueniũt escam copiose ꝓbetur eis in sua: quod est quũ nix vel fortis est glacies super terram. et de mense Aprilis et Mai aratis stipulis: nō recedunt. et plurimos fetus edunt.

Cibus aũt eis cõueniens: est frumentum. faba. vicia. milica. et cetera grana que libenter sumũt. Centumq̧ pariis colũboꝝ: detur granorum pars corbis octaua diebus singulis. et duplũ quũ nihil õnino p se inueniũt. Potus etiam in columbaria detur eis sufficiens. quotiēs aquam nisi valde remotã: propter estũ vel glaciē īuenire nō possunt. Vel pōnatur in aliqua re prope colũbariã: ad quã descendere queãt. itaq̧ precipuũ et fere necessariũ est eis: q͛ ipsorum mãsio sit prope locũ ubi aqua influat. vnde et bibere et ubi lauari possint. permũde eni͂ he volucres sunt. ut ait Varro. Optimũ est: q͛ de omnibꝰ granis exhibeatur eis. ut sunt frumētum. faba minuta. pisum. citricula. vicia. orobum. milica. ordeũ. spelta. lolium. et cetera grana. ut videatur quod libentius appetãt. et id precipue detur eis: ut auidius ibi morentur: et plures pariant. Paladius ait q͛ fetus frequētant: si ordeũ torrefactum: vel orobũ: vel fabam: sepe cõsumant. Dicit etiã q͛ nihil expetũt: nisi ut estate q̃ maxīe pinguescũt: triticum vel miliũ mulsa sp macera tũ accipiant. Est autē mulsa: aqua mellita. in q̃ q̃cunq̧ grana mollita sint. eisq̧ data: nō recedũt. et alias illuc ducũt. ut a non paucis asseritur. Aliqui tamē dicũt non referre si sit mellita esca vel nō. Quũ eis datur esca: detur in vesperis potiꝰ q̃ȝ in mane: ut in die ꝓcurēt escam sibi querere. et q nō īuenerũt extra: intus inueniãt. nã si daretur in mane: nō ꝓcurarēt alibi inuenire. Sꝫ tēpore niuis: debet in mane tribui. ne exeant ad loca in quibus capiãtur. quũ certum est nō posse alibi inuenire.

De officio pastoris columbarũ.

Astor colũborum sepe debet mũdare ipsorũ locũ. et fimũ reponere. qui ad agriculturã ē optimus: et si quē īuenerit vulneratũ: curet. si quem mortuũ: eiciat. Itē si qui sunt nimis feri et bellicosi ut alios ledant: eos inde remoueat. et in alium locũ secretũ ab illo p se ponat. Si qui pulli sunt idonei ad vēdendum: eos ꝓmat. cibum et potũ quũ eis opus erit: sufficiēter tribuat. Qui solent saginare colũbinos pullos quo plures vendant: secludãt eos quum iam pluma sunt tecti. cibantq̧ ipsos pane candidissimo

mollificato. hyeme bis. estate ter: quolibet die: scilz mane meridie et vespere. Eoz vero qui iam pennas magnas habere incipiũt: relinquũt in nido illisis id ē fractis crurib9: matribus nutriendos ⁊ impinguã dos. vel extrahunt de pennis vni9 ale. nam qui ita educãtur: celerius ĩpinguãtur q̃ ceteri. vt ait Varro.

Iterũ debz eos curare ⁊ tueri: ab omnibus nocumentis. Leduntᷣ eni ⁊ capiũtur ab accipitre. miluo. fal cone. ac ceteris quibusdã animali bus rapacibus. quos occidere po tes: duab9 virgulis viscatis in ter ram defixis: inter se curuatis. quũ iter ipas posuerit aliquod animal obligatũ. sic enim ea facile decipere potest. Paladius ꝑterea dicit: q a mustelis tute fiũt: si inter eas ve tus ꝓiciatur sportea qua animalia calciantur. Item dicit oportere ru te ramulos pluribus locis suspen dere: cõtra animalia inimica. Itẽ leduntᷣ a faynis. mustelis. ⁊ cattis ⁊ ceteris pluribus animalib9: que de raptu auiũ viuũt. cõtra que de bet custos ostiũ ⁊ omnia loca vnde intrare possent: optime claudere. et scaphas circũquaq eminẽtes ꝓcu rare: ne quid supius p parietem ra pere possit. Item ledũtur ab aui bus rapacibus tam diurnis q̃ noc turnis. cõtra quas claudat custos in nocte fenestram. Vel si ea apta intrauerit auis rapax: ⁊ ipe audiat spauẽtũ ⁊ strepitũ columboꝝ: ĩtret audacter ĩ eã cũ lumĩe. aueq capi at ⁊ occidat. nec curet de exitu colũ boꝝ. Aues autẽ diurnas: cũ vis co vel parua reticula capiat: ⁊ occi dat. Fenestrã aũt de subsellis cãcel let ⁊ claudat. vt columbi ĩtrare va leant ⁊ exire. nõ autẽ auis rapax: q̃ solũmodo intrat alis apertis. Item molestantur pulli plerũq sexcupe dibus. qđ custos inquirat: ⁊ nidũ eiciat. aliumq mũdatum ponat.

Item nascuntᷣ etiam varoli circa o culos: qui excecant eos. maxime de mense Augusti. qui vendendi sunt aut comedẽdi: quũ solo capite sint infecti. Item recedũt aliquando: quia nõ habent quid edant. cõtra quod: tribuatur eis. vel quia nimi um ab animalib9 rapacib9 molestã tur ⁊ terrẽtur. contra que: iuuet ip sos custos. vt dixi. Item moriũtᷣ ex senectute. nã vltra nouẽ annos: nõ ĩueniũtur in colũbariis durare. vt dicũt experti. Item debet custos ad eos sepe accedere. et quotiẽs in columbariis intrat: aliquã escã mo dicam: tempore ꝯgruo secum porta re. eosq semp aliquo certo ⁊ cõsue to modo vocare: ut magis domesti ci fiant. Itẽ dẽt custos in colũba ria tegulam figuli ꝓ aqua tenere. q̃ assidue habeat se aliquantulũ ele uatam: habentẽ multos ⁊ spissos pe des: vasi aque adherẽtes. iter quos possint caput ponere: ⁊ aquã hau rire. ne ve vas intrare: vt aq̃ mũda ꝑmaneat.

De vtilitate columboꝝ.

Nihil columbis fecũdi9. vt ait Varro. nã diebus quadragenis cõcipit. pa rit. incubat. ⁊ educat. et hoc fere per totũ annũ faciũt: tantũ mõ interuallãt a bruma: ad eqnoxi um vernũ. Pulli nascũtur bini. q simul accreuerũt: ⁊ habẽt robur. cũ matribus pariũt. Sz experti nostri

temporis ĩ partibus nostris viciũt. φ post sex mẽses pariũt ⁊ nõ ante. et donec viuũt. Quattuor enim vicibus ⁊ quinq ⁊ sex et amplius faciũt pullos in ãno: si escam inueñ ant vel habeant abundanter. φ si nihil tribuitur eis: ter ad minꝰ pa riũt scilꝫ in estate. Pullorꝝ carnes ad esum sunt valde bone: ⁊ delecta biles. ⁊ libenter emũtur. Item fimꝰ ipsorꝝ est optimus omnibus plan tis ⁊ seminibꝰ. ⁊ potest spgi quocũ q tempore anni quotiens aliquid seritur cũ ipo semine: ac etiã postea quandocunq. ⁊ vnaquaq corbis ipsius equiualet fimi omniũ q̃dru pedium vni plaustro. nã ex. xx. cor bibus satis comode: ex. xxv. bene. ex. xxx. optime impiguãtur bubul ca frumẽti: si manibus p agrũ sper gatur equaliter: et cũ ipo grano tũc sato vertatur. Et nota φ tria pa ria colũborum in anno faciũt corbẽ fimi: si colũbaria nidos intrinsecos habeat. ⁊ quãto magis cibantur in ea: tanto plus fimi recipietʳ ab eis. quia diutius morantur in eis colũ bariis: q̃ si semp cogantʳ extra q̃re re victũ. Item est alia vtilitas: ut generaliter p̄dicatur. φ possunt ꝓ nũciis cũ litteris sub cauda vel ala ligatis: ad loca longinqua trãsmit ti. si de loco ad quẽ destinãtur: dela ti sint ad locum vnde mittantur.

Itẽ refert Paladius: quod nescio si est verũ. φ inducũt alios: si cimi no pascantʳ assidue. vel si irti alarũ balsami liquore tangãtur.

De turturibus.

Ro turturibus locũ osti tuẽdum prouide magnũ vt multitudinẽ alere va lis. Eumq rcẽ vt de columbis dic tum ẽ. vt habeat ostiũ ac fenestras ⁊ aquam puram. ac parietes muni tos tectorio. ⁊ in eis habeat multos palos infixos. super quibus como de morari possint. et locũ paratum congrue: in quo pascãtur. Cibatui obiciũt triticũ siccũ. centenos vice nos turtures fere semodiũ. Quotĩ die purgãtʳ eorꝝ pabula a stercore: ne ledantur. quod quidẽ seruatur: ⁊ est bonũ ad agrum colendũ. Ad saginandũ: aptissimũ tempus ẽ cir citer messem. ⁊ tũc matres eorꝝ plu rimos gignũt pullos. in q̄bus max me fructꝰ cõsistit. Aucupatores tamẽ lombardie p̄cipue Cremone: tota estate turtures feras retibꝰ ca piũt. et in domusculam clausam et luminosam includũt. eisq dant oti nue aquam purã ⁊ miliũ quãtũ su mere volunt. et vsq q̃si ad hyemẽ vel post partẽ autũni seruant. sicq quingentas ⁊ mille quãdoq cõgre gant. q̃ ieffabiliter impinguãtur. et sic impinguatas optime vẽdunt.

De turdis et merulis perdicibꝰ et cornicibus impinguãdis.

Vi vult p̄dcãs aues vel alias q̃ pingues care ve neũt habere: locũ faciat clausũ. ⁊ tegulis vel rete magno cooptum. magnum: secun dum quantitatem auiũ quas inclu dere volet. In hoc tectũ: aquã ve nire oportet p fistulam. et eam per cannales angustos serpere. qui faci le extergi possint. Nã si lata diffu sa esset aqua: inquinaretur faciliꝰ. ⁊ biberetur inutilius. et que supat ad potũ auiũ: per fistulam exeat.

ne luto aues laborēt. Ostiū habere debet humile ⁊ angustū: quo custos vix itrare queat. Fenestras raras p quas nō videantur extrinsece arbores aut aues: eo q earū aspectꝰ ac desideriū: macrescere facit volucres inclusas. Tantū luminis locū habere oportet: vt aues videre possint: vbi assideant. vbi cibus. vbi aqua sit. Circa ostia ac fenestras talis sit munitio: ne mus vel mustela vel alia bestia intrare possit. Circa huius edificii parietes intrinsecus: multi sint pali vbi aues assidere possint. ac etiā ptice inclinate ex muro ad parietes: quibꝰ multe ptice annectātur ex trāsuerso modicis interuallis ad speciem cancelloꝝ.

Cibatui turdorum: ponātur offe glomerate ex ficis et farre mixtis. ceteris tribuant' grana: quibus vti ↄsueuerūt. et ea precipue: q̄ auidiꝰ sumūt. Diebus .xx. anteq̄ꝫ vult tollere turdos: largius det cibum. et farre subtiliore incipiat alere. Suū opus est vt ex hoc sumantur auiario: excludant' idonee i minusculum auiariū quod est cū maiore cōiūctum ostio lumine illustriore. ibi quū eū numerū habet exclusum quem sumere vult: omnes occidit. hoc ideo in secluso clam: ne reliqui si videant terreantur. ⁊ alio tēpore venditionis moriātur. Vtilitas et delcātio in his est: quia viles et parui precii includūtur. et īpinguati: care veneūt. et dominoꝝ esui satisfaciūt ad votū: pro se ⁊ quibuscūqꝫ voluerint: quotiēs fuerit oportunū.

De sedibus apum. et loco ipis congruo.

E apibꝰ tractaturꝰ dicā primo de ipsarum statione seu sedibus. de qbus dicit Paladius: q loca ri debent in aliqua pte orti secreta. ⁊ aprica et calida: et a ventis remota. Nā ipi prohibent pabula ferre domū vt ait Virgiliꝰ. Nō longe a dominicalibus domibus: ut furū ⁊ accessus hōinū pecudūqꝫ submoueatur. Vbi sit abundantia florū. quos vel in herbis vel fructibus: vel etiam arboribus: ꝓcuret industria. Sint autē arbores a septētrionali pte disposite. fons vel riuus sit: qui formet humiles transcūdo lacunas. Varro autē dicit idem: scilꝫ q iuxta villam dominicā. sed potissimū: vbi non resident imagines: id est voces eco. hic eni sonus fuge existimatur esse ꝓcerū. Iterū esse debere dicit in aere tēpato. neqꝫ estate frigida. neqꝫ hyeme. nō aprico: vt spectet potissimum ad hybernos ortus: id est ad eam partē in q̄ hyeme sol oritur. que prope se loca habeāt ea: vbi pabulū sit frequēs: ⁊ aqua pura. Virgilius vero addit: q ante earum hospitia: frondētes arbores esse debent. Itē dicit q in aqua q̄ ibi stabit ibers seu ꝓflu et: debēt conici transuerse salices et grandia saxa. vt pontibus crebris possint cōsistere. ⁊ alias pādere ad estiuū solem. Item ait Paladiꝰ: q podia trinis alta pedibꝰ fabricētur. ⁊ opere albario leuigentur: ꝓp lacertarū ceterorūqꝫ animaliū noxam: quibus est moris irripere. et super hec podia: aluearia collocentur: ita q vmbre penetrari nō possint. spatiolis inter se distantibus

segregata. Item ut Virgilius ait: a loco apū abesse deñt oues ⁊ edi: qui floribus insultant. Itē vacce: ne rorem deglutiant. ⁊ surgentes atterant herbas. Item abesse debent stelliones ⁊ lacerte ac irundines. ceteręq; aues nocue: que insidiant' et nocēt eis. Absit etiam grauis odor ceni: et quarūlibet aliarum rerum.

De aluearijs qualia esse debeāt.

Aluearia meliora sunt vt Paladi9 ait: que cortex formauit. maxime rapt9 ex subere. quia nō transmutant vim frigoris vel caloris. Possunt tamen ex ferulis fieri. si hec desunt: salicinis viminib9 fabricētur. vel ligno cauate arboris. aut tabulis. fictilia deterrima sunt: q̄ ⁊ hyeme gelantur: ⁊ estate feruescūt. Angustus tamē adit9 admittat examina: propter frigoris iniuriam ⁊ caloris. sane ventis frigidioribus paries altus obsistat. Aditus omnes soli apponātur hyberno. q in vno cortice: duo vel tres esse debebunt ea magnitudine: que apis magnitudinem nō possit excedere. sic etiam noxiis animalibus: ingressu resistatur angusto. vel si apes voluerit obsidere exeūtes: alio vtētur egressu. nam si aditus non sunt angusti vt ait Virgilius: frigora mella cogit: id est cōgelat hyems. eadēq; calor liquefacta remittit: vtraq; vis apibus pariter metuenda est. Sed pro magna parte homies nostri tēporis vno solo mediocri seu magno vtūtur foramine. infra mediam aluei ptem. Item debent aluearia esse magna: p magno examine. parua: pro puo. licet in paruo sepius examen emittāt. quia duo examina in puo simul esse nō possunt. Alta aūt seu lōga sint: vno pede ⁊ dimidio. duobus etiā aliquādo. et lata circa duos semisses: aut modicū vel plus vel minus. Vir autē expertissimus mihi asseruit: q meliora sunt aluearia quadrata ex tabulis cōstructa: q̄ rotunda. et melius q iaceāt interius parū decliuia: q̄ erecta. quoꝝ comode pn̄t acies: vna sup aliam collocari. et hec aluearia fundū ab vtroq; capite habere debent taliter dispositū: q inde facile possit rēoueri quū opus erit de melle tolli.

Fundus anterior habere duo foramina parua: et posterior vnū in parte infima debet. per q̄ ab vtraq; pte ingrediantur: ⁊ egrediant' apes. Retulit etiam se iuenire melius ipsas laborare: quando aluearīū interius est obscurū. quod argumentū est: q foramina debeāt esse parua. ⁊ rimule ōnes aluearii optime sigillate. ad qd multū facit eoꝝ industria. Videm9 eni q foramina magna circa hyemē cera obturant. foramine solo relicto ad formā ipsarū.

De apibus qualiter nascūtur.

Apes nascūtur partim ex apibus. partim ex bubulo corpore putrefacto vt ait Varro. s3 modū silet. Virgilius autē ait: magistrū archadiū primū hui9 rei fuisse autorē. ⁊ inuenisse modū. Eligitur ergo locus angustus parietibus clausus: angustiq; imbrice tecti: habēs quattuor oblique fenestras. tunc vitul9 bimus q̄ritur. huic gemine nares ⁊

spirit9 oris: multū reluctāti obstrui tur. plagisq; pempto: tonsa viscera soluūtur per itegram pellē. sic posi tū in loco clauso relinquūt. et ramea fragmenta costis subiciūt: thimum videlicet cassiasq; recentes. hoc ge ritur quū zephirus primo spirat: anteq̄ prata virescant. et anteq̄ irū do veniat: nidumq; suspendat. tūc humor vituli tepefactus estuat: et apes creat. que primo sine pedibus apparent. mox stridentes pennis miscentur. et in aera eleuantur.

Quales emi debent et quando. et qualiter inueniātur et deferātur.

N apibus optime sunt parue varie rotunde vt ait Varro. In emēdo: emptorē oportet videre an valeant: an sint egre. Sanitatis signa: si sunt frequētes in examine. et si nitide. et si opus quod faciūt ē equabile ac leue. Minus valētiū signa: si sūt pilose et horride vt pul uerulente. Prouidendū etiam: vt plena oparentur aluearia. quā rem vel inspectio. vel murmuris magni tudo. vel frequētia comeantis et re meātis examinis pbant. Si trāsferende sunt in aliū locū: id facere diligenter oportet. et tempora qbus id potissimū facias animaduerten dum. et loca quo transferas idonea prouidendū. tempora: vt verno po ti9 q̄ hyberno. Nā hyeme difficul ter osuescūt translata manere. itaq; fugiūt pleriq;: si ex bono loco trāstuleris. et vbi idonea pabulatio nō sit: fugitiue fiūt. Ex vicina poti us q̄ longinqua regione transferē de sunt: ne terreantur aeris nouita te. Si vero sunt longi9 aduehēde: collo nocte portentur. nec collocare nec aperire aluearia debemus: nisi vespere instāte. Speculemur deiñ post triduū: ne omne suas ianuas egrediatur examen. Hoc enim sig no: fugam arripere meditantur. nō tamē credūtur fugere: si stercus pri mogeniti vituli alliniamus oribus vasculorum: vt Paladius ait. Mense Aprilis ut idem ait: locis a ptis apes q̄remus. ac prio q̄ longe aut prope sint: exploremus. Rubri cam liquidā vel quid aliud tingēs breui vasculo geramus infusam. et obseruemus fontes: aut aquas vi cinas. tunc dorsa apū bibentiū: tan gantur illo liquore tincta festuca: et ibidem moremur. si cito reuerse fue rint quas tinxerimus: hospitia earū proxima esse cognoscimus. si tarde spatio longiore submota: pro mora temporis estimamus. Ad proxima facile venies. ad longinqua hoc ge nere perduceris. Cāne vnū interno dium cū suis recides articulis: et i latere apies. ibi mel exiguū mittes et iuxta fontē pones: quū ad id p uenerint apes atq; ingresse fuerint. Post odorem: foramē pollice appo sito claudes: et vnā tantū patiaris exire. cui9 fugam psequere, ea tibi partē demonstrabit hospitii. Quū eam ceperis nō videre: statim emit tes alteram et sequaris. ita singule subinde dimisse: te facient vsq; ad locū examinis puenire. Aliq mel lis breuissimū circa aquas ponūt in vasculo. de quo quū apes aquā degustauerint: ad comune pabulū pergens: alias exhibebit. quarū fre quentia subinde crescente: notata

volantiũ pte vsq; ad examina psequeris.

Qualiter tenende ac procurande sunt. Vstos apũ pcurare dẽt: vt circa ĩpaꝝ loca sit abundantia florũ. quos vel in herbis. vel fructibus. vel etiam arboribus procuret industria. Herbas nutriat. origanum. timũ. satureiã. serpillũ. violas. amaratũ. iacinctũ: quĩ iris vel gladiolus dicit᷑. narciscũ. crocũ. ceterasq; herbas suauis odoris ⁊ floris. In fructibus quoq; sint: rose. lilia. rosmarinus ⁊ edere. In arboribus: amigdal⁹. psicus. pirus. pomiferecq; arbores: quibus nulla amaritudo respondet floris vel suci. Siluestria vero: glandifera. robura. buxus. terebintus. lentiscus. cedrus. tilia. ilex minor. tinus ⁊ tasſi remoueantur. supradicta eni dulce mel efficiũt. cetera saporẽ mellis rustici pbent: vt ait Paladius. Ea precipue sunt serenda: si pabulum naturale nõ ẽ: vt dicit Varro. que maxĩe sequũtur apes. ea sunt rosa. serpillum. apiastrũ. papauer. faba. lens. pisum. ozimũ. caprũ medice maxime. citisum qd valẽtibus vtilissimũ est. eteni ab eqnoxio verno florere incipit: ⁊ pmanet ad alterũ eqnoxiũ autũnale. Sz apũ aptissimũ ad sanitatẽ ẽ. ad mellificiũ: thimũ. His aquã liquidã vñ bibãt esse oportet. eamq; propinquã. que non fluat. vel in aliquem locũ ĩfluat: ita ut ne pfunda sit: vltra duos aut tres digitos. in qua iaceãt teste aut lapilli: super quibus assidere ⁊ bibere possint. In qua diligens est habenda cura: ut aqua sit pura. qd ad bonũ mellificiũ pdest vehementer. Et quia nõ omnis tẽpestas grãdinũ vel pluuiaꝝ aut venti vel frigoris eas ad pastum pdire lõgius patitur: preparãdus est his cibus: ne melle cogãtur solo viuere. aut relinquere exinanitas alueos. Igitur ficoꝝ pinguiũ circiter decem põdo decoquũt in aque cõgiis sex. quas coctas ĩ offas sepe apponũt. Alii aquam mulsam in vasculis ut sint prope: curant. in qua addũt lanam purã per quã sugãt vno tempore: ne potu nimiũ impleantur. aut incidant. et singula vasa ponunt ad alueos. Aliĩ vuã passam ⁊ ficũ quũ pistauerũt ⁊ affundunt in sappam. atq; ex eo frãs offas opponũt ibi: ad quas in hyeme in pabulũ procedere possint. Verno autẽ tempore et estiuo: fere ter in mẽse mellari⁹ inspicere debet. fumigãs leuit᷑ eas. ⁊ a spurciciis purgare alueũ. et vermiculos eicere. Preterea ut aĩaduertat: ne reguli plures existant. inutiles eni sunt: pp ter seditiões. nã duo sunt genera ducum: ut Menecrates ⁊ Virgilius scribunt. niger. et varius: qui melior est. debet ergo mellarius ĩterficere nigrũ: q altri regi sediciosꝰ est. ⁊ corrũpit alueũ: ꝯ q; fuget aut cũ multitudine fuget᷑. ⁊ sic sedabit᷑ apũ pugna. ut Virgili⁹ scribit. Mẽse Mai vt ait Paladi⁹ incipiũt augeri examina. ⁊ in extremis fauoꝝ partibus: maiores creãtur apicule. quas aliqui reges putant. sed greci cestros vocant: et necari iubẽt. quia requiem ocutiũt quiescentis examinis. Nũc papiliones abũdant: quos necare debem⁹.

Item circa inicium Nouembris a

sordibus liberandi sunt aluei: quia tota hyeme eos remouere aut apire nõ possumus. sꝫ hec die aprico tepi doq̧ faciẽda sunt: vt pennis maxĩe auiũ maiorũ q̃ hñt rigorẽ: vł aliq° simili omnia interiora mũdentur q̃ manus nõ valebit attingere. Tunc õnes rimas que sunt extrĩsecus: lu to ⁊ fimo bubulo mixtis liniamꝰ. et insup genestris ⁊ aliis tegumẽtis ad porticꝰ similitudinẽ operiamꝰ. vt a frigore possint ⁊ tempestate de fendi. Bonꝰ custos mẽse Septẽ bris debet alvearia vetusta cognos cere. ⁊ plena ⁊ grauia que in estate nõ ediderũt examina: vendere. aut apes occidere. ac facere mel ⁊ cerã: eo modo quo in suo loco dicetur. Jtẽ debet custos ut expti affirmãt: tenere ĩ estate alvearia cũ subtilibꝰ fragmentis tabularũ paululũ eleua ta: quo apes vix ingredi ⁊ egredi possint. sꝫ nõ lacertule. Jn hyeme vero: cũ fimo bubulo poptie obtu rata. Jtẽ quũ nimis depauperant melle: quod cognoscitur visu si de subtus inspiciatur: vel põdere: vel meliꝰ facto supra partẽ mediã puo foramine. ac p ĩpm mũda virgula itromissa: exhibeat eis mel. uel pul lum assatũ aut alias carnes. Jtẽ dicũt si alueꝰ pinguis est: dimitta tur hyeme sup sedibus suis. si ma crum: reponatur in domo ĩ loco ob scuro preparato: ne mures obsint.

De nocumẽtis apũ ⁊ cura ipaꝝ.

Rouidendum est vt ait Varro: ne infirmiores a valentioribus opprimantur. eo enim minuit fruc tus. itaq̧ infirmiores secretas earũ rege occiso: subiciũt sub alterum re gẽ. Que crebriꝰ iter se pugnabũt. aspergi eas oportet aq̃ mulsa. quo fcõ nũmodo desistãt pugna: sꝫ etiã cõferciũt se lingentes. eo magis: si mulso sint aspse. quo ꝓpter odorẽ auidius applicant se. atq̧ obstupes cũt potantes. Si ex alueo nimis frequentes euadũt ac subsidit aliq̃ pars: subfumigandũ. ⁊ prope appo nendũ aliquid bene olẽtiũ herba rum: maxime apiastrum ⁊ thimũ.

Prouidendũ vehementer: ne ꝓp ter estum aut propter frigus dispe reãt. Si quãdo subito imbri in pas tu sunt oppresse aut frigore subito qđ raro accidit: ut decipiantur gut tis offense iacent ꝓstrate: colligen dum eas in vas aliquod: ⁊ reponẽ dum in tecto tepido: ⁊ bono cinere tepido: magis tamen calido q̃ fri gido: eiciendũ super eas. ⁊ excutien dum leuiter vas: vt eas manu non tangas. et ponẽdum in sole quo re uiuiscant iuxta suos alueos: ut ad domicilia redeant. Si vero egre sunt: quod his cognoscitur signis vt Virgilius ait: ꝯ cõtinue ẽ egris alius color. horrida macies multũ deformat. corpora mortuarũ extra efferũtur. alie pedibus annexe ad limina pendent. aut intus in edibꝰ omnes certãt. ignaueq̧ fame sunt. ⁊ cõtracto frigore pigre. tunc sonꝰ auditur grauior. ⁊ susurrant: vt in siluis murmurat auster. et ut mare stridet: refluentibus vndis. et vt clausis fornacibus: rapidus estuat ignis. Tũc eis galbaneos incende odores. et ĩ cãnalibꝰ arũdinis mel la exhibeas. et ꝓderit: si galle cõtri te saporem admisceas. aut arentes

rosas. aut frusta carnis assata pbe
as. aut vuā passam. aut cetropiū.
thimū vel centauream. aut radices
herbe q̄ a rusticis vocatur amella.
pone in odorifero bacho: ⁊ in canis
tris ad fores apū. hec herba ɔgnos
citur: quia in pratis oritur. et tollit
stipitē velut siluā. ⁊ ei⁹ folia pluri
mū circūfodiūtur. eius flos est au
reus. et asper in ore sapor. Fuge
mus etiā vt ait Paladius lacertas
⁊ ranas. ⁊ cetera animalia que sunt
apibus inimica. aues etiā crepita
culis terreamus. Mense Martii
maxime solet apibus morbus icur
rere. nam post hyberna ieiunia: titi
mali ⁊ vlmi amari florib⁹ q prius
nascūtur auidius appetitis: solutio
ne ventris intereūt. nisi affueris ve
locitate remedii. prebebis ergo ma
ligranati cū austero vino grana cō
trita: ⁊ in vasculis refrigerata: po
nantur. Q si horride videntur: atq
ɔtracte corpore silētio et mortuaꝝ
corpora frequēter afferre: cānalib⁹
ex canna factis: mel cū galle pulue
re vel sicce rose coctum: debebis in
fundere. Illud ante omnia expe
diet: vt putres ptes fauoꝝ: vel va
cuas ceras q̄s aliquo casu examen
ad paucitatem redactū non valebit
implere: semp recidas acutissimis
ferramentis. subtiliter: ne pars alia
mota fauoꝝ: cogat apes domicilia
cōcussa deserere. Si propter abū
dantiam florū de melle tantū: sꝫ de
prole nil cogitant: et videris nimie
tatem mellis iteriectis trinis dieb⁹
clauso foramine: non eas patiaris
exire. ita ad generandū se cōferēt.
Nūc circa kalendas Aprilis cu
randi sunt aluei: vt ōnia purgamē
ta tollātur ⁊ sordes: q̄s tempore cō
traxit hyberno. ⁊ vermiculi ⁊ tinee
⁊ aranee quibus corrūpūtur vsus
fauoꝝ. et papiliones q stercore suo
vermes faciūt. Modus autē occi
dendi papiliones hic est: vt Pala
dius ait. Vasculū eneum altū ⁊ an
gustum vespere inter aluearia collo
cemus. et in eius fundo lumē pona
mus accensum. illuc papiliones cō
uenient. et circa lumen volitabūt.
et angustia vasculi: ab igne ꝓximo
interire cogentur. Tūc fimus ster
coris bubuli sicci adhibeatur. qui
aptus est apū saluti. que purgatio
frequens vsq in autumni tempora
celebratur. Hec ōnia ceteraq effi
ciet custos castus et sobrius. et alie
n⁹ ab alueis. ⁊ a cibis acerbis. ⁊ o
doris imūdi atq ōnib⁹ salsamētis.

De moribus ⁊ industria ipsarum

Pes non sunt apum.
solitaria natura vt aqui
le: sed vt homines. nam
in his est societas operū
⁊ edificiorū. In his ratio atq ars.
foris pascunt. intus opus faciūt.
nulla harū assidit in loco inquina
to. aut in eo qui male oleat. Et si
quando in aere disperse sunt cimba
lis ⁊ sonis: se reducūt in locū vnū.
Regem suū sequūtur quocūq it. et
fessum subleuant. et si nequit vola
re: succolant q eum seruare volūt.
neq ipe sunt ioperātes. necnō odi
unt inertes. itaq impetū facientes:
ab se eiciunt fucos. q hi neq adiu
uant: ⁊ mel consumūt. quos vocife
rātes plures persequūtur ⁊ pauce.
Preter ostium aluei obturāt ōnia
qua venit inter fauos spirit⁹. ōnes

vt in exercitu: viuũt. atq alternis horis dormiũt. et opus faciũt piter. et vt in colonias mittũt. barũq du ces faciũt. q̃dam ad vocem: ut imi tatione tube. tũc id faciũt: quũ iter se signa pacis ac belli habent. Ex malopunico et asparago: cibum car punt solũ. Ex olea arbore: mel. sed nõ bonũ. Duplex ministeriũ prebe tur ex faba. apiastro. cucurbita. et brasica. cera: et cibus. Idẽ ex malo et piris siluestribus. Ex papauere: cera et mel. Ex nuce greca: triplex ministerium fieri dicit'. Et ex lap sano: cibus mel et cera. Itẽ ex aliis floribus ita carpunt: vt alia ad sin gulas res sumant: alia ad plures. Item ex alia re faciũt liquidũ mel. vt ex sisere flore. ex alia: cõtra. spis sũ vt rore mario. Sic ex alia re: mel isuaue: vt ex fico. et ex citiso bonũ. et thimo optimum: ut ait Varro.

Virgili9 pterea ait: q ipe aulas et cetera regna fingunt. Sepe etiam errando in duris cotibus atriuere alas. vltroq animã sub fasse id est pondere dedere. tãtus est amor flo rum et generãdi gloria mellis: licet sint breuis vite. nã vltra septenniũ nõ viuũt. q̃uis earũ genus maneat imortale.

Quando quare qualiter exeunt examina. et quomodo prescitur ea rum exitus.

Tamen exire sol; vt scri bit Varro: quũ apes na te, pspere sunt nutrite. et progeniem in coloniam mittere volũt. vt olim crebro sabi ni fecerũt: propter multitudinẽ libe rorũ. qd duo solẽt pire signa. Vnũ q superioribus diebus maxime vespertinis multe ante foramen vt vue: alie ex aliis pẽdent oglobate.

Alterum: q quũ iam euolature sunt: aut etiam iceperũt: consonant vehementer. vt milites et populi fa ciũt: quũ castra mouent. q̃ primo quũ exierũt: in ospectu volitant. re liquas que nõdum exiuerũt expec tantes: donec omnes conueniant.

Virgilius autẽ scribit: q aliquã do exeũt ad pugnam. nã sepe duo bus existentibus regibus: orit' mag na discordia inter eos et eoꝝ sequa ces. quod cognoscitur: quia tũc in aere sonus magnus ad modũ tuba rum auditur. dũ trepide inter se co eunt. Pẽnisq chorũscãt. spiculaq exacuũt rostris: aptantq lacertos. et circa regem miscentur et dẽsant'. magnisq vocãt clamoribus. hostẽ tũc erumpũt et ocurrũt. et mixte glo merãtur: et magnus fit sonitus. pre cipitesq cadunt densiores grãdine et glande quũ decutitur. Ipsi reges p medias acies ingenti animo inter se bellãt: fulgẽtib9 alis. nec pugne cedũt: dũ fuga illũ aut illum victor terga dare coegit. Hi motus aĩoꝝ atq hui9 tãta certamina: iactu exi gui pulueris qescunt. Verũ quũ ambos ductores et acies reuocaue ris: deteriorẽ ne ampli9 obsit dede neci. et meliorem repone in aula. nã duo sunt genera. melior est aure9. alter horridus. Itẽ exeũt aliquã do ob inanẽ delcãtionem: vt idem Virgilius scribit. quia p aera vo lando ludunt. quod facile, phibere potes. Eripere enim debes regibus alas: ne in altum volare possint.

Paladius autẽ scribit: q futura fuga seu exitus examinis pscitur:

quoniam p biduū aut triduū ante acri9 tumultuant' ꝛ murmurāt. qđ apposita frequēter aure ꝯgnoscit'.

Qualiter examina sunt colligen da et includenda.

Dum custos apū videt examen exiuisse: atq3 in aere pmanere: statim dēt puluerem in eis eicere. et alicuius rei sonum fortiter facere: vt territe longe nō eant. sed se i ali quo loco ꝓximo suspendāt. ꝛ quū omnes ibi ꝯuenerint: eas in terram deponat. et alueū sup eas collocet: in quem intrabunt. in proprio loco vbi stare debebūt: vespere collocan dum. Vel puū alueū odorifero vi no aspsum: q arnarolus vocat': cū ptica ponat in eum locū vbi se sus pendūt. in quem p se uel fumo igre dientur. et quū omnes intrauerint: deponātur sub vno scamno spatio se forato. ꝛ nou9 alue9 optime pur gatus: ꝛ vino odorifero āspersus: ꝛ feniculis viridibus aut aliis odori feris herbis: ꝛ pauco melle pfrica tus: supra eum apponatur. remoto superiori fundo alueoli. ut in nouā p se vl' beneficio fumi domū intrēt: cū qua vespere i suo loco ponātur. Et si iā i aliquo loco se suspēderit: incidatur acuto ferro ꝛ suauiter de ponat' et sup eū locet' nou9 alueus vt pdixi. vel supra eas collocetur alueolus. ꝛ fiat ut dixi: quū in her bis vel ramulis annexis ad pticā se suspendūt. Et si examen integrū colligere nō potes: in duabus vel pluribus vicibus ipm colligere po tes. et quamlibet partem sub alueo collocare. Et si cōtingeret te regem cum vna parte habere: omnes alie pticule ad eum venient p seipsas. Et si iam in aliquā arborem pfo ratam intrauerint: ad locum vnde intrant ꝛ exeūt admoueatur alueo lus. et per aliquod magnū foramē sub apibus nouiter factum imitta tur fum9. vt in alueolum fugiant desuper collocatum. vl' in ramuscu los ibi appositos si alueolus ibi nō habetur. et sic iter plures vices po terunt ōnes haberi. Vel eadē arbor si subtilis est: cū sarra recidat' acu ta desuper atq3 infra. ꝛ veste mūda coopta: tollatur. ꝛ in nouū alueum expellatur. Vel p se i edibus collo cetur. aut ex ipa arbore expellātur in totum. ꝛ quū se in aliquo ramo suspenderint vel suspēdere volūt: fiat vt est dictum de his que spōte recedunt. Si autē se suspēderint in herba vel fructice vl' alio loco su pra quem nou9 alue9 possit poni: nō est aliud agendū: nisi φ in eo re cipiatur et sup podiis vespere col locetur. Item si se suspenderint in aliquo alto vel inepto loco de quo predictis modis haberi nō possit: excutiantur longissimis pticis ut i terra cadant. vel in cōgruo loco se ponant. Custos aūt quū talia ꝓ curat: ut Paladi9 scribit: debet esse purus. ꝛ ab ōni immūdicia ꝛ olore alicui9 acredinis vel alterius mali saporis liber. Item sollicitus ꝛ attē tus. habens semp alnearia noua pa rata: quibus recipiatur examinum rudis inuētus. nā nouelle apes va gantibus animis: nisi seruētur effu giūt. exeūtes in aditu suo morātur vno aut duobus diebus. q statim nouis alueariis excipienda sunt.

Obseruabit autē custos assidu⁹ usq; in octauam vel nonam horam de mense precipue Junii: ꝛ quū signa future fuge perpēdet. quia post has horas nō facile fugere aut emigrare cōsueuerūt: quāuis alique stati ꝛ procedere ꝛ abire non dubitent.

Item quū ad pugnam redierit ꝛ exierint: ꝛ se in ramo vel alio loco suspenderint: puluere uel alia re cōpulse: inspiciat. et si vnius vberis educatione pendebunt: noscat aut vnū regem esse omnibus: aut recōsiliatis vniuersis manere ɔcordiā.

Si vero duo vel plura vbera suspendēs se populus imitatur: ꝛ discordes esse: ꝛ tot reges esse quot vbera confitentur. Ubi globes apū frequentiores viderit: vncta manu suco mellis ophilli vel apii: reges requirat. sunt autē paulo maiores ꝛ oblongi. magis q̄ cetere apes. rectioribus cruribus. neq; grādiorib⁹ pennis. pulchriores ꝛ nitidi. lenes absq; pilo. nisi frōte pleniores. q̄si capillū gerunt in ventre. quo tamē nō vtūtur ad vulnus. Sūt ꝛ alii fusci atq; hirsuti. quos oportet extingui ꝛ pulchriores relinqui. qui frequēter vagantur cū examinib⁹ suis: alis seruentur ereptis. hoc enī manēte: nulla discedit. Si nascūtur nulla examia: duoꝝ vel pluriū vasculorum possumus in vnū conferre. dulci tamen liquore aspersas apes atq; iclusas: tenebimus. appo sito cibo mellis. Exigua tamē respiramina: relinquam⁹ in cella. Quod si velis aluearīū cui p aliquā pestem multitudo subducta est: populi subductione reparare: ɔsiderabis in aliis abundantibus: ceras fauorū ꝛ extremitates que pullos habent. et vbi signū nascituri regis iueneris: cū sobole sua recides. et in idem aluearīū ponas. Est autē hoc regis futurum signū. inter cetera foramina q̄ pullos habent: vnū maius ac longius velut vber apparet. Sz tūc transferendi sunt: quādo erosis cooperculis ad nascēdum maturi: capita nitūtur exerere. nā si immaturas transtuleris: interibunt. Si autē se subitū leuabit examen: strepitu aeris terrētur ac testule. tūc ad aluearīū rediet. uel in proxia frōde pēdebit. ꝛ inde in nouū vas herbis cōsuetis ꝛ melle ɔspersum: manu attrahatur vel trulla. Et quū in eo loco requieuerit: vespe inter alia collocetur.

Quando et qualiter potest apibus de melle accipi.

Mense Junii secundū Paladiū aluearia castrabūtur. que matura esse ad mellis reditū: signis pluribus instruemur. Primū si plena sint: apū subtile murmur audim⁹. nā vacue sedes fauorū velut cōcaua edificia: voces quas accipiūt in mai⁹ extollunt. quare quū murmuris sonus magn⁹ ꝛ raucus est: agnoscim⁹ nō esse idoneas ad metendum crates fauorū. Item quū fucos qui sunt apes maiores grādi intentione pturbant: matura mella testātur. Item secūdum Varronē signū eximendoꝝ fauoꝝ est: si int⁹ faciūt globum. Itē si fauoꝝ foramia obducta sunt quasi mēbranis. quia tūc plena sunt melle. Castrabunt aūt aluearia matutinis horis: quū torpēt apes. nec caloribus

excitātur. Fumus āmoueatur ex
galbano ⁊ arido fimo bubulo. quē
in pulmētario siccis carbonib⁹ cō
uenit excitare. qđ vas ita figuratū
sit: vt angusto ore fumū possit emit
tere. atq; ita cedētibus apibus: reci
dentur mella. ad examinis pabulū
hoc tēpore pars quīta fauoꝝ dimit
titur. Sane putres aut viciosi faui
de aluearijs auferantur. Mense
etiam Octobris aluearia castrabun
tur modo predicto. q̄ tamen oportꝫ
inspicere. ⁊ si abūdātia est: demere.
si mediocritas: partem mediam ꝓ
hyemis inopia relinquere. Si vero
medietas apparꝫ i cellis: nihil pror
sus auferre. Sed Varro scribit q̄
pars tertia fauoꝝ tantūmodo tolla
tur. ⁊ reliquū ꝓ hyeme relinquatᷣ.
licꝫ plena sint aluearia melle. Verū
si metuas duram venturā hyemē:
nil ꝓrsus auferre. vt Virgili⁹ scri
bit. Viri autem nostri temporis
valde experti in talibus affirmāt ꝫ
q̄ mel debet eis accipi semel tantū
in anno. et hoc a fine Augusti vsq;
ad mediū mēsem Septembris. sed
cera corrupta: tūc ⁊ aū qnādocūq;
auferri potest. Itē q̄ mel dēt parū
auferri uel multū: habito respcū ad
paucitatem vel multitudinē mellis
in alueo existentis. ⁊ ad pūitatē vl
magnitudinem examinis nutriēdi:
dūmodo vltra quartā ptem alicui
nō tollatur. Modus aūt accipi
endi de alueis stātibus est: vt clau
datᷣ cū herba foramen vnū. vel plu
ra si sint: ne apes exire possint. et de
subtus cū panno molli vel palea fi
at fumus: ut ad partem aluei supi
orem ascendāt. ⁊ plicato alueo inci
dantur faui cū subtili cultello fre
quenter in aqua posito: ne cera ad
hereat. et ne remanentes ledantur.
Si vero alueus iaceat: faui fieri in
cipiūt in parte postrema: assidi su
periori annexi. et hi primo melle im
plentur. Vltimo in parte anteriori
laborāt. ibiq; morantur ōnes. ideoq;
fundus posterior secure aperiri po
test. qui sic dispositꝰ esse debet: vt
facile apiatur. et fauis mellitis fur
tiue subtractis: reponatur fundus
in loco suo. Apes aūt quū hoc cog
nouerint: ōnes accedunt ad vacua
tū locum replēdum. ⁊ quū ipsum
reparauerint: ⁊ ōnia cōpleuerint:
ad partem anteriorem redeūt. ibiq;
morantur. ex quo apte sciri potest.
q̄ locum vacuū impleuerunt.

De melle et cera cōficiendis.

Mel ex fauis siue apibus
fit hoc modo. Ex fauis
anteq̄ ꝓmantur: tollantᷣ
si q̄ sunt ibi ptes corrup
te ac pullos habētes. quia malo sa
pore mel corrūpunt. et cōquassati
in mūda cista ponātur. et sic dimit
tātur: donec p se paulatim fluxerit
mel. vl etiam aliquo pondere pssi.
quod fluxerit: est mel crudum pul
cherrimū. Deinde coquatur mel cū
cera vt infra dicetᷣ. Cum cōquas
satis ⁊ occisis apibus fit hoc mō.
Mense Septembris accipiātur al
uearia grauia vetusta. que pcedēti
estate nō ediderūt examia. et supra
fumū ⁊ flammā palearū: alue⁹ mo
dicum teneatur. vt apes supius fu
giant. vel sibi alas cōburant. Deīn
reuolue cooptoriū aluei sup terrā.
et cū vāgetta ferrea incide baculos
existentes in alueo. et optime cum

eadē: mel cerā ⁊ apes cōq̄ssa. Deīn reuolue alueū: ⁊ coopertoriū remo ue. ipm̄q̧ alueū sup stangetta mas celli mūdissima pone. ac cū vangetta fac in mascellum descendere mel ⁊ cerā: que postea in forti tascula pone. quam quū ligaueris fortiter exprime aliquo modo stringendi. vel cū vite magistroꝝ liguaminis. vel inter duas assidiculas positas in duabus stangettis in parte inferiori ligatis. vel in vna cōcha: posito asside ac ponderibus sup ipa stangetta. vel inter duos baculos. quos duo tenent homines: ⁊ terti⁹ partē supremā stangette fortiter torqueat. et quod fluxerit: est mel crudum. ⁊ si pluries dupletur stangetta fortius ⁊ meli⁹ ɔprimetur. Deīn vero qđ in tascha remanserit: ponatur ad ignem lentū i cacabo. et sine feruore calefiat. et semp tene man⁹ in vase. ceramq̧ minutatim apias: donec mel ⁊ nō cera erit integre liq̄factum. ⁊ quū mel ex calore ceperit paululū pungere manus: omnia in tascha repōe. iterūq̧ p̄me vt supra. nec est damnosum si non prematur acerrime: ut de melle alquid remaneat cere admixtū. quū lōge min⁹ valeat mel q̄̄ cera. Et hoc qđ fluxerit: mel coctū vocatur. quod ī vasculis debet poni. ipisq̧ aptis paucis diebus haberi: atq̧ in summitate purgari: donec musti refrigerato calore deferueat. Mel nobilius illud erit: quod ante expressionem secundam effluxerit velut sponte.

Cera que post fluxum mellis in tascha remanserit: siue apes admixtas habeat siue non: ponatur in cacabo mūdo. in quo sit tanta aqua vel plus ut cera extat. Hec ad ignē teneatur: donec sit liq̄facta integre. semperq̧ cū spatula vl' aliquo baculo agitetur. et in dicta tascha grossa ponatur. et fortiter cōprimatur: ut in situlā vel cathinū habentē aliq̄d aque cadat. ibiq̧ stet donec sit optime ɔgelata. tūc eleuetur. ⁊ ab ōni sordicie que sit inter ceram ⁊ aquā mūdetur ⁊ seruetur. ⁊ si placuerit: vt pulchrior adhuc fiat: sine aqua iterum calefiat. et in vase aque madido cuiuscūq̧ forme placuerit: iterū reponatur. Quicquid in tascha remāserit: abiciatur. ⁊ ipsa in aqua calida lauetur: et ad fumum ponatur. et sic diu valde durabit.

De omni vtilitate apum.

Ex apibus vtilitas magna consistit. si locum idoneū habeant: et prudēter ac sollicite ꝓcurētur. nā ex paucis breui tempore multa examina fiūt: nisi magna pestis temporis eis obsistat. nam in anno semel bis ⁊ plerūq̧ ter pariūt. et examen emittūt. et sine magnis expensis ac labore tenentur. licet nō sint totaliter negligende. ex quibus quū augmentū receperint: vetusta quiq̧ vel sex annoꝝ q̄ parere desierint etate: magno precio quia multam habent ceram: vēdere pote꜡. ⁊ noua seruare. Faciūt etiā ceram. que maxime necessaria est regibus ⁊ p̄latis. ⁊ quibuscūq̧ psonis: vt notum est omnibus. que satis magno vēdit' precio. Et quod amplius est: die noctuq̧ honorem exhibet regi eterno. Itē faciūt mel in maxia quātitate. quod valde vtile est tam ad

cibū q̄ ad medicamina infinita.
Ad ipsarum vtilitatem prouocādam refert Varro duos fuisse milites in hyspania fratres: ex agro falisco locupletatos. quibus quū a patre relicta esset parua domuscula: et agellus nō sane maior iugero vno. circa totam domū aluearia fecisse et ortum habuisse. et reliquū locum ac spatia thimo et cithiso semine operuisse. ac etiam apiastro. Hos nūq̄ minus vt peque ducerēt dena milia sexteria ex melle recipere esse solitos. Vnde ait Parsius. Nec thimio faciantur apes: nec fronde capelle.
Explicit liber nonus.

Incipit liber decimus. De diuersis ingeniis capiendi animalia fera. et primo ponitur prologus.

Plurimi philosophi quorū intellectus a deo excelso illustratus ē: vt vtilia humano generi cognoscerēt. intelligētes q̄ cūq̄ sub celo sunt ad vtilitatē hominū esse creata: subtili cogitauerunt igenio: qualiter animalia aërea terrestria et aquatica: q̄ propter peccatū primi parentis homini nequaq̄ obediūt: capi possint. Inuenerūtq̄ multas cautelas quibus homines vsi sunt. et suis ingeniis successiue infinita addiderunt ingenia pluribus ignota. Ideoq̄ cūcta que scire potero: i scriptis reducere intēdo. Primo tractās: quibus modis capiūtur aues. Secundo bestie silurestres. Tertio pisces. De auibus aūt qualiter capiūtur cū auibus rapacibus domesticatis. cū retibus. cū laqueis. visco. balistis. arcubus. et aliis qbusdā modis. Et de bestiis: qualiter capiūtur cū bestiis domesticatis. cū laqueis: retibus. foueis. tapolis. et aliis mōis. De piscibus etiam qbus mōis capiūtur cū retibus. cistis. hamo. et calce.

De auibus rapacibus in genere.

Rudentes antiqui vidētes quasdā aues p aera volitātes alias capere: caute laborauerunt auiū rapaciū genera domesticare. ut q̄s p se capere nō poterāt: eaꝝ auxilio sibi quērant. Et horū primus inuētor dicitur fuisse rex Daucus. qui diuino intellectu nouit naturā accipitrū et falconū. et eosdem domesticare. ad predam instruere. et ab egritudinibus liberare. Post quē alii multi fuerunt: qui plura ipsarum auiū rapaciū sciētie addiderūt.

De accipitre.

Accipiter est auis nota. Et eius quidē natura ē: vt viuat de raptu aliaꝝ auiū. et ideo semp solus et nūq̄ sociatus incedit. quia in preda nō cupit habere sodalem. et quātum pōt ad rapiendū ppe terrā volitat: ne ab auibus quas capere intendit videri possit. Ab omnibus quidem quibus insidiatur: instinctu nature cognoscitur. et eum quū vident aut sentiūt: garriūt. fugiūt. et se quantū possunt occultāt. Hec auis velocissimi volatus est in principio sui motus: sed postea lentus est ei volatus. et iō nisi statim rapiat: ab auis persecutione desistit. et sup aliquā arborem adeo sepe indignatus

se ponit: qꝛ vix ad dominũ vult re dire. Inueniũtur etiã accipitres in alpibus quibusdam nidificare. ⁊ meliores omnibus sunt vt ferť: qui nascũť in alpe de bruca ĩ sclauonia. Boni etiam nasci dicũtur: qui nascũtur in alpibus que sunt in confinibus verone ⁊ tridenti.

Ex ipis quidam sunt parui. qui õmuni nomine vocanť accipitres. Et quidã magni. qui vocantur asturres: sũt eni de genere accipitrũ. sicut coruꝰ ⁊ graculus eiusdẽ generis sunt. et canis paruus ⁊ magnꝰ. ⁊ idem in pluribus animalibus est videre. Et accipitrũ quidam sunt maiores. ⁊ hi sunt femine: que sunt maioris vigoris. et quidã sunt minores. et vocãtur muschitti. et sunt masculi: q pauce vtilitatis existũt.

De pulchritudine accipitrũ. et cognitione bonitatis ipsorum.

Accipitrum pulchritudo cognoscitur: si sunt magni. curti. paruũ habentes caput. pectus et spallas grossas ⁊ amplas. tibias grossas. pedes magnos ⁊ expansos. et pẽnarum colorem nigrũ. Et bonitas quidem cognoscitur: quia de nido extractus melior est. ⁊ a domino raro fugere ꝯsueuit. ⁊ hicť vocatur nidasius. Vel qui de nido egressus: de ramo in ramũ matrẽ sequitur. q ramarius vocatur. et optimus esse ꝯsueuit. Secundi meriti ẽ is: q postq̃ꝫ de nido volauit: captus fuit anteq̃ꝫ pẽnas ĩ feritate mutaret. qui sorus vocatur. Sꝫ qui post tale tẽpus captus fuit: raro ꝯsueuit cũ hominibus viuere uel morari. si tamẽ pmaneat: bonus ẽ. qa in feritate fuit solitꝰ aucupare. Et quãto aiosior videť ⁊ audacior p effectũ ⁊ meliorꝫ morꝫ: tãto ab expˀtis melior iudicatur.

Qualiter accipitres nutriũtur domesticantur ⁊ instruũtur. et quales capiant aues. et qualiter mutãtur.

Nutriuntur aũt nidasii et ramarii bonis auibus et carnibus pluries in die paulatim in hora: vt magis dominũ suũ diligant. Possunt etiam eis dari oua ĩ parapsidibus fracta ⁊ agitata. ⁊ ĩn aquã feruentẽ proiecta. et postea cũ digitis simul constricta. Idem fit in soris a principio. sed quũ optime priuati ⁊ domestici facti sunt: semel tantũ sunt in die pascendi. post tertiam quũ digestionẽ ꝯpleuerint: et nõ ante. quod p gorgam vacuatã ꝯgnosciť ab expˀtis. Et si cibus de gorga vsq̃ꝫ ad diem sequẽtem nõ descenderit: tantũ sine cibo dimittãtur. Itẽ põt bis in die cibari secure: si cibũ inueneris descendisse de gorga. et quotiens hoc videris: cibare secure poteris: nisi velis eodem die vľ sequẽti aucupatũ accedere. quia tunc accipitrem famelicũ esse oportꝫ: vt auidius predã petat et facilius ad dominũ reuertatur. Domesticantur autẽ si plurimũ tenẽtur in manu. ⁊ maxime in aurora tẽpestiue. ⁊ inter multitudinẽ hominũ. et in rumorẽ molendinorũ et fabrorũ ⁊ similiũ.

Instruũtur vero nidasii ⁊ ramarii. nam ceteri sunt in feritate ĩstructi hoc modo. Cibetur hora nona bono cibo. ⁊ sequẽti die teneatur in loco obscuro vsq̃ꝫ ad nonã. Deinde

accipiatur ⁊ portetur ad locū vena
tionis. et nō dimittatur primo ad
aregazas vel gazas. neqꝫ ad perdi
ces: qa nimis sunt fortes. ⁊ si eas
supare nō posset: debilitaretur eius
audacia. sed dimittat' qualeis. tur
dis. ⁊ merulis ⁊ similib9. Et si vis
ut gazas capiat: habeas vnā captā
⁊ multas pēnas ei de alis auferas.
⁊ quidam in aliquo fossato abscō
sus: ante conspectū accipitris eam
ꝓiciat. et ei accipiter dimittatur.
Capiūt autem qualeas. ⁊ pdices.
aregazas. ⁊ glandaras siue gazas.
⁊ multas alias aues. vt merulas t'
dos passeres ⁊ his similes. Mu
tantur vero quolibet āno. nā ponū
tur de mense Martii vel Aprilis in
gabia magna: specialiter ad hoc fac
ta. ⁊ posita ad solem i loco calido
veluti iuxta muros: plage meridio
nali oppositos. Et cōpletur muta
tio pennarū eius: in principio Au
gusti. et in pluribus i medio. ⁊ qui
busdam in fine. ⁊ in quibusdā nō
cōpletur omnino. Et ad hoc valet:
si bene pascātur bonis carnibus. et
precipue auiū ⁊ ouorū: vt bene im
pinguentur. tūc eni optime mutāt.
Et quidam dicūt ad hoc valere ci
bum stellionū ⁊ bissarum. et testudi
nū ⁊ lacertarū. Et aliqui ɔsideran
ter depilāt eos: vt noue pēne nascā
tur veloci9. sꝫ hoc mō multi iā sunt
destructi.

De industriis aucupatoris. ⁊ idu
cendi accipitrē: vt a domino nō re
cedat.

Aueat domin9 accipitris: ne aliquo mo
do ledat eum. sed quum
viderit eū iratū ⁊ nolen
tem stare super manu vel ptica: sua
uiter tangat eū. ⁊ ipm eleuet si pen
deat. ⁊ quantū potest cōsideret mo
res ⁊ volūtatē eius. et in omnibus
eius voluntatē sequatur. ⁊ semp in
manu eum cibet. nec sibi in aliquo
cōtradicat: quoniā accipiter ē val
de indignantis nature. Preterea
quū iuerit aucupatum: nō emittat
ipm nisi viderit eū bene appetere p
dā. et maxime ad aregazas ⁊ gazas
⁊ glandaras. nec eū nimis a rēotis
dimittat. quia quū nō potest attin
gere auem: sepe idignatus recedit.
⁊ aliquādo in arborem ascēdit. nec
ad dominū vult redire. Itē non
fatiget dominus accipitrem vltra
modum. nec sit tantū auidus: mul
titudinē qualearū vel aliarū auiū
habere qꝫ eū destruat: vel irasci fa
ciat. Sꝫ quū eas ceperit: quas vi
det accipitrem libenter appetere: sit
ɔtentus. ⁊ ex ipa preda eum cibet:
vt sibi suam venationē sentiat ꝓfu
isse et incitetur in amore venandi.

De egritudinibus accipitrum.
⁊ de ipsorum curis.

Ccidit accipitri vt cale
fiat vltra naturam ⁊ cō
plexionem suam. intātū
quandoqꝫ: vt febriat. et
tunc erit tactu calidus: ⁊ videbit'
tristis. quod quādoqꝫ euenit ex so
lis spiritibus inflāmatis: ex nimio
labore. vel alio accidente. Et quā
doqꝫ ex humoribus putrefactis: in
aliqua parte corporis eius. Et tūc
si macer est: parum ⁊ sepe cibetur ex
carnibus pullorꝫ ⁊ paruarū auiū. a
passeribus tamen tūc abstinere me
lius est: quia multum calide ɔplex
ionis existūt. Et dicte carnes dētur

sibi: ĩ rebus naturaliter frigidis in uolute. vt in seminibus cucurbitarum ⁊ cucumerũ tritis. aut in muscilagine psilii ⁊ similiũ. Vel paulisper coquãtur in syrupo violato et similibus: et sibi dentur. et ponatᷣ in loco frigido ⁊ obscuro sup ptica pannis lineis ĩuoluta. In sucis frigidis plerũqꝫ infusis. Et quãdo qꝫ infrigidatur: ⁊ digerere cibũ nõ potest. et tunc similiter est tristis: et tactu frigidus. et color oculoꝝ mutatᷣ ad palliditatem ⁊ discoloratio nem. et tũc teneatur in loco calido: ⁊ suauiter in manu teneatur et portetur. ⁊ paulisper quandoqꝫ ad volandum mittatur. ⁊ dentur sibi carnes auiũ. et precipue passerũ: ⁊ pullorũ masculoꝝ ⁊ pipionũ. cocte aliquantulũ in rebus calidis. velut ĩ vino. vel aqua in qua fit saluia vlᷣ menta. vel maiorana. vel pulegiũ. ⁊ similia. et ĩuoluãtur in melle. vel puluere seminũ feniculorũ ⁊ anisorum aut cimini. ita tamen qꝫ nihil omnino sibi detur: nisi prius õnis cibus de eius gorga descenderit. et si macer est: plus ⁊ sepius cibetur. Si pinguis: minus ⁊ rarius. In vtroqꝫ tamẽ casu tempate cibandus est: donec fuerit liberatus. Qꝫ si nullo modo digerit cibũ: sed eũ õnino retinꝫ: dicũt experti qꝫ accipias cor rane: ⁊ liga eum cũ vno filo. ⁊ fige cũ vna penna in gulam eius. ⁊ postea trahas filũ. ⁊ sic pastum eiciet.

Itẽ accidũt ei sexcupedes. et tũc vngue particã eius vlᷣ pannũ circa eam inuolutum: cũ suco marelle vlᷣ absinthii. et sic dimittatur ad solẽ de mane: vsqꝫ ad tertiam. Itẽ accidunt ei quandoqꝫ lumbrici: ⁊ tũc da sibi sup pastũ sucum folioꝝ persici: aut puluerem santonici. ⁊ liberabitur. Et quãdoqꝫ patitur guttam in articulis ale aut coxe. ⁊ tũc minue de eius sanguine: aperiendo modicum venã: q̃ sub ala aut coxa existit. quũ in ea patitur. Itẽ accidit eis podogra: q̃ ꝓuenit ex descensu humorum guttarũ: in nodis pedũ ⁊ digitorũ. ⁊ tũc curãtᷣ cũ lacte herbe q̃ lactarola vocatᷣ. vnguẽdo ex eo eorũ pedes. ⁊ vnguendo ex eo pannũ lineũ. et ipm ponendo sup particã. sup qua teneatur accipiter: donec erit rupta podogra. et tũc auferatᷣ pãn⁹. ⁊ ex sebo inũguatur podogra: donec fuerit liberat⁹.

De asturre.

Sturres sunt de natura accipitrum. sicut in tractatu accipitris est dictũ. Et cognitio pulchritudinis ⁊ bonitatis eorũ est: sicut accipitrũ. ⁊ nascũtur in alpibus ⁊ nemoribus. Et domesticãtur ⁊ instruũtur ⁊ nutriũtur: sicut accipitres. Capiũt aũt perdices. coturnices. fasianos. ⁊ a ghirones. et multas similes aues. scilꝫ anates. anseres. corniculas. et quasi õnes aues quibus mittũtur. Et cuniculos ⁊ lepores puos ⁊ magnos. licet eos sine auxilio canũ: retinere nõ possint. Feriũt etiam capriolos puos. et eos impediũt adeo: qꝫ canes eos cape possunt. Mutãtur vt accipitres. et eedem egritudines eis accidere possunt. et eodẽ modo curantᷣ. Verũ tamen fortioris sunt nature. et ideo nõ de facili infirmantur ⁊ moriũtᷣ. ⁊ nõ reqritᷣ in eis tanta diligentia. et sic facile recedunt a dominis.

De falconibus.

Falco est auis q̃ de raptu viuit. ⁊ solus incedit ad predã. sicut õne volatile rapax: propter causam in accipitre assignatã. Hec auis mirabilis est volatus ĩ principio: medio: ⁊ in fine. que sursum rotãdo ascendit. iferius intuitum figens. et vbi videt anatem anserem aut gruem: sicut sagitta clausis alis ad auẽ cũ vngue posteriori lacerandam descendit. Qui si eam nõ tetigerit: psequitur fugientẽ. ⁊ sepe quũ auem in fugã cõuersam capere nõ potest: adeo irascitur otra eam: q̃ post ipsam quodam furore volitans: a domino nimiũ elõgatur. adeo: q̃ nõ redit ad ipsum. Hec auis valde animosa ẽ: ⁊ nobilissimi generis. Falcones primo dicũtur venisse de mõte gelboe qui ĩ partibus Babilonie est. ⁊ inde venerũt in sclauoniã ad palum nudũ. deĩn sparsi sunt p quosdam alios mõtes arduos: in qbus iueniũtur.

De diuersitate falconum.

Falconũ quidã sunt magni: qui falcones cõmuni nomine dicuntur. et quidam parui: qui vocant̃ ysmerli. Ex magnis: quidam sunt nigri. quidã respectiue albi. et qdã rubei: ex coitu predictoꝝ inuicem generati. videlꝫ quũ trizolus vni⁹ pdita socia sua: cũ altera pmiscet̃. Et huiusmõi omnes falcones sunt femine. et eoꝝ mares trizoli siue trizelli vocantur. sic dicti: quia simlꝛ tres in nido nascuntur. scilꝫ due femine: ⁊ tertius masculus: et proptera trizolus vocatur. qui nõ sunt tãte virtutis ut femine. et sunt valde miores q̃ ipe.

De pulchritudine et nobilitate

Pulchritudo ⁊ falconũ. nobilitas falconũ ognoscitur: si habet caput rotũdũ. ⁊ summitatẽ capitis planã. ⁊ rostrum curuũ ⁊ grossum ⁊ curtũ. et spallas amplas. pennas alarũ subtiles. Coxas longas. ⁊ tibias curtas et grossas. pedes liuidos sparsos ⁊ magnos. et qui talis est: vt plurimũ bon⁹ ẽ. licet aliqui satis deformes sepe optimi sint iuẽti. Ideoq̃ falconũ bonitas ⁊ audacia: solo expimento pfecte ognosci potest. Verũptamen eoꝝ bonitatem ⁊ desideriũ capiendi aues: multã auget magistroꝝ suoꝝ ĩdustria. Et eosdẽ a bono ꝓposito sepe reuocat: iperitia eorũdẽ.

Qualiter nutriũtur. domesticãt̃. ⁊ instruũtur. ⁊ mittũtur.

On sunt tenendi sup ligno. sed solũ sup petra rotunda et aliquãtulũ longa. sup ea eni magis delectãtur instinctu nature: ⁊ cõsuetudinis eorũdem. Qui ex eis parui sũt: hyrcina vl' pullina carne nutriuntur precipue. Quũ aues cape incepit: da sibi de prima quã capiet quantum voluerit. Idem facias de secũda ⁊ tertia. vt ex hoc ad raptũ auiũ: ⁊ ad obediendũ domino: animetur. Abhinc vero in antea stringe eũ: quũ vis q̃ alias aues capiat. hoc modo. scortica gallinã. ⁊ fac tria purgatoria: ⁊ da ei madefacta in aqua. et pone eũ ĩ loco obscuro. ⁊ dimitte vsq̃ ad aurorã diei. postea calefac ad ignem: et aucupatũ

vade. ꝛ non fatiges eũ vltra q̄ꝫ velit: sed solum quantũ ipe vult et auide desiderat: mittat᷑ ad aues. sic enĩ libẽter tecũ manebit. ꝛ quocũqꝫ ierit: ad te curabit redire. Quũ inueneris falconẽ tuũ audacem: et cũ intenso desiderio aues capere: diligenter cõsidera statum eius in macie ac pinguedine. et ĩ quo statu eũ ĩueneris: in eodẽ retinere curabis. nam quidã falcones melius se gerũt: quũ sunt pingues. Plures aũt ꝛ fere omnes: in statu medio existẽtes. Aliqui licet pauci: quũ fuerint maciores. ꝛ huius generis rubei: vt plurimũ esse dicũtur. Et quum primo mittunt᷑ ad aues: ad miores primo mittantur. deinde ad mediocres. vltimo ad maiores. Si enim primo mitterẽtur ad magnas: ꝛ superarẽtur ab eis: deficiente adhuc potentia et industria quas vsu acquirũt: incipiẽt abinde ĩantea magnas et mediocres formidare. sicqꝫ difficulter resumerent audaciã sibi inatam. quã imperitia sui doctoris amiserunt. Plurimũ etiã cõfert falconi ad audaciam acquirendã: si eum tenes multũ in manu. ꝛ des ei carnis pulline hora tertia coxam vnam. deinde pone ante ipm aquã in qua balneetur. postea ponatur ad solem. vt siccetur: deĩn ponatur in loco obscuro. ibiqꝫ vsqꝫ ad vesperas dimittatur. deinde teneatur in manu vsqꝫ fere ad primũ somnũ. postea lumẽ lucerne vel candele coram eo p totam teneatur noctem. et quũ matutia venerit hora: suburfetur cũ vino: ꝛ teneatur ad ignem. In aurora vero diei: aucupatũ portetur. ꝛ si capiat: quantũ vult de pda sua cibetur. Si vero nõ capiat: det᷑ sibi ala vna ꝛ media coxa galline. et in loco ponatur obscuro.

Circa mediũ Februarij: falconẽ in muta pones. ꝛ de canis carnib9 eũ cibabis: vsqꝫ ad mẽsem maij. Postea pones ante ipm cõcham aque. prius tamen da sibi comedere. ꝛ si vides ꝙ nõ mutat: vngue carnem quã sibi tribuis de re cocta ꝛ melle. ꝙ si adhuc non mutat: accipe ranã ꝛ fac puluerẽ ꝛ sup carnem pone. ꝛ mutabit. Et caue ne ipm de muta tollas: anteqꝫ cõplete fuerint pẽne eius. et quũ de muta acceperis eũ: ad calorem nõ teneas. sed plurimũ eum in manu tene. nec postea vsqꝫ ad quidecim dies cũ eo aucupatũ accedas. Capiũt autẽ anates. anseres. agbirones. grues. ꝛ starnas. ꝛ multas alias aues. Sed fertur ꝙ si comedũt sanguinẽ agbironis: õe desiderium capiẽdi grues amittũt. Si vero carnes solum sine sanguie omedãt: hoc viciũ incurrere nõ credũtur.

De egritudinibus q̃ falconibus accidũt.

Ccidunt falconib9 õnes egritudies quas supius accidere accipitri dixi. et eadẽ sunt signa ꝛ cure. quia omniũ volatiliũ rapaciũ fere eadẽ ẽ natura. ꝛ iõ de his hic tractare nõ expedit. Vnũ tamen cognoscas: ꝙ falcones sunt fortioris nature q̄ꝫ accipitres. ꝛ nõ sic facile infirmãtur ꝛ moriũtur: si comedant añqꝫ cibus de gorga descẽderit. Quidam insup falconarij: multos modos regẽdi falcones narrãt. ꝛ alias egritudines eis accidere. aliasqꝫ curas necessarias esse.

ex quibus forsan aliq̃ vera sunt: q̃ p multas expientias approbantur. sed multa ex his que dicũt: ratione carent. ⁊ sunt potius apparentia q̃ existẽtia. Ideoq̃ si qua hic desunt de cura falconũ ⁊ auiũ rapaciũ: per viros exptos nõ semel: sed pluries longo tẽpore suppleãtur.

De hysmerlis.

Ysmerli sunt de genere ⁊ natura falconum. ⁊ sunt quasi falconelli puuli. quod apparet per formã corporis. ⁊ colorem pennarũ. quorũ aucupatio potius voluptatis q̃ vtilitatis existit. Capiũt aũt precipue landulas. et tãti desiderii et animositatis sunt ad eas capiendas: q̃ plerũq̃ persequuti sunt eas in villis: usq̃ in clibanum ardẽtem. aut puteũ. aut sub mantellis hominum.

De ipsorum aũt doctrina ⁊ cura: plura non dico. quiã per superiora satis sciri potest.

De girfalcis.

Irfalcꝰ ẽ auis rapax maior q̃ falco. et est magne virtutis ⁊ potentie. mirabilisq̃ audacie. adeo: vt inuẽti sint aliqui audaci spiritu aquilas isultasse. Capiũt autẽ õnes aues quantũcunq̃ magnas. Et sũt fere de natura falconũ. ⁊ ideo falconũ doctrina satis sufficit ad nutriẽdos et instruendos girfalcos.

De aquilis.

Quila est similiter auis de raptu viuens. q̃ propter fortitudinẽ ⁊ audaciam suam: vocata est rex auiũ. nam õnes aues eam timent. sed ipsa nullam. Diuerse sunt species aquilarum. quedam enĩ sunt valde magne. quedã mediocres. quedã pue. Et iterũ quedã sunt nobiliores: nõ appetentes nisi volatilia: et aĩalia terrestria viuentia. Et quedã quodãmodo ignobiles ⁊ degeneres. q̃ appetũt nõ solum carnes viuas: sʒ etiam mortuas. ⁊ pisces mortuos. ⁊ descendunt sup cadauera asinoꝝ ⁊ similiũ. ⁊ tales declinant ad naturã ⁊ ignobilitatẽ miluorũ. Aquile domesticãtur ab hominibꝰ. videlicʒ que parue de nido extracte fuerint. sed eas que diu in feritate steterũt: nõ esset tutũ domesticare velle. quoniã facile propter suã audaciam ⁊ potentiã grauiter lederẽt in facie vl' alibi instruentẽ. Et domesticãtur: vt hominibꝰ q̃rant quasli bet aues magnas. sed p̃cipue vt capiant lepores. ⁊ cuniculos. ⁊ capriolos cũ auxilio canũ. Et qui aquilam venatũ portat: dẽt esse fortis. alioquin ipius pondꝰ sustinere nõ posset. ⁊ statim dũ videt canes inuenisse pasturam: aquilã cõsuetam et instructã dimittere debet. que semp supra canes volabit. et quũ leporẽ viderit: subito descendet et capiet eum. Nutritur autẽ ex õnibꝰ carnibus. ⁊ non de facili infirmatur. Sed quũ leporem ceperit: pascatur ex eo pluribꝰ vicibus: vt eos postmodũ libentius psequatur. Qui iuxta nidum aquile habitant: vnũ ex pullis eius accipiant. et quũ accipiũt: timore aquile sint armati: ⁊ p̃cipue in eoꝝ capitibus. et quum pullum habueris: ad vnũ puũ palum eũ in aliquo loco ligabis. hic vociferabit. venienteq̃ pater ⁊ mater: deferentes eidem cuniculos et

lepores.si erunt in partibus illis. ⁊ gallinas ⁊ anseres que accipere poteris ⁊ habere. ferunt tamen ⁊ quandoque gattas ⁊ quandoque bissas. et in districtu mutine iā detulerūt filio gallinā cū quibusdā pullis existentibus inter pēnas matris. qui habiti sine ulla lesione ⁊ nutriti fuerūt.

De guuo ⁊ guuecta.

Guu⁹ ⁊ guuecta sunt eiusdē nature. et sunt animalia nocturna poti⁹ quam diurna. qa eoꝝ oculi de nocte vident melius quam de die. Quū igitur deformia sint: ⁊ raro ab aliis animalib⁹ videantur: mirantur aues in visione ipaꝝ: ⁊ eas videre appetūt. quoniā anima tam brutalis quam rationalis in rebus nouis ⁊ insolitis: precipue delectatur. Homines ergo cernentes alias volucres circūuolare guuo ⁊ guuecte: ⁊ eas cū auiditate plurima intueri. excogitauerūt ingenia quibus eas capiant aues: que ad guuū ⁊ guuectā libentius appropinquant. non ergo nutriāt eas vt ipe aues capiant: sed vt mediantibus ipis: cum visco aut retib⁹ sibi querant. Viuūt autē de quibuslibet carnibus. et precipue de muribus ⁊ noctuis. et quum cibate fuerint cōpetenter: ieiunāt duobus tribus ⁊ quattuor diebus. et guuus usque ad octo nō leditur. Et femine meliores sunt masculis. sicut omne volatile rapax. Et guuecta qdem melius tenetur in aliqua colūbaria vel aliquo loco ei simili: quam alibi. Et si bene domesticata fuerit: optime capiet mures i domibus existētes. Comedunt etiā lacertas ⁊ ranas. ⁊ ōnia carnē habentia.

Qualiter aues cū retibus capiūtur.

Aues cū retibus pluribus capiuntur modis. Et vno quidem mō capiūtur ad panteram: qua capiūtur anates. Et modus quidē ē: vt iuxta aliquā paludem facias foueā circa .xx. vel. xxv. brachia lōgam. et circa. x. vel. xii. brachia latam. vel totā maiorem si voles. ⁊ tantum ocauam: quod circa vnā spānam aque bereat. et sit a duob⁹ capitibus lōgis acuta. In vno angulo sit quidam fossatus. et in alio aliquātulum longe sit casella. Circa foueam sint vndique spatia plana. quāta est terrarū latitudo. Deinde fiat sepis circunquaque: ne lupi aut vulpes vel alia animalia nocua: intrare possint. ⁊ aues in eo loco existentes: fugare. In predicta fouea circa. xii. vel. xvi. anates domestice: die noctuque morētur in hyeme. ⁊ milica in bona quantitate piciatur in aquam: propter domesticas ⁊ siluestres. sintque domestice siluestrib⁹ similes in colore pēnarū. Circa foueā iuxta ripas figentur pali quattuor pticarum. qui retia eleuant. et pali retiarum figantur circa spatia pnarrata. et sup ipam cordā paloꝝ paruorū: totum colligitur rete. ⁊ tā ipsum quam stagie siue baculi qui rete eleuant optime cooperiātur. Sūtque retia duo magna: in vtroque capite diūcta. sicut retia aroli. que quidā cooptoriū vocant. que quū eleuantur: simul i altū cōiungūtur ad modum culminis domus paleate. Et modus quidem eleuādi eas est: quod iuxta cassellum est furca i ptica. in cuius capite subtili: ē retiaꝝ funis

annexus. In grosso vero: est cista
fortis et magna ex terra repleta. q̄
suo pondere quū voles: ad modū
machine retia eleuabit. Huc ɔfluet
multitudo anatum in nocte p aera
volantiū: quū domestice vocifera
būt. Quūqȝ in multa quātitate des
cenderint: retia eleuabis. ⁊ cum pti
ca percutiēdo retia: ōnes siluestres
in cucullū retis quod est in p̄dicto
fossato extēsum: expelles. ⁊ domes
tice que nō timēt: remanebūt in pā
tera. Deiñ aperies caput cuculli. et
facile cū dentibus in capite anates
occides. sicqȝ vna hora quandoqȝ
mille capiūtur. Est ⁊ aliud inge
niū quo capiūtur grues. cigni. star
ne. ⁊ anseres. quod ē tale. In ripis
fluminū ab vtraqȝ parte infigit' ar
bor altissima. vl' due simul iuncte:
vt longior sit arbor. habetqȝ p totū
caniculas pro ascēsu: ⁊ in sūmitate
cyrellam: i qua ponit' funis retis.
cuius longitudo ē: secūdum flumi
nis latitudinē: ⁊ arboris distantiā.
et ei9 latitudo ē: ut supi9 eleuata:
vsqȝ ad medias depēdeat arbores.
Deiñ homines vsqȝ a rēotis veni
ant per glareā fluminis: omnes vo
lucres quas inueniūt expellentes.
que volantes a splendore aque nō
discedent: donec in rete inciderint.
⁊ tunc declinetur rete cum funibus
suis: ⁊ volucres capiantur. Et mo
dus iste locum non habet: nisi quū
tempus fuerit nubilosum: ⁊ aer ob
scurus. alioquin aues eleuate: faci
le a flumine deuiarēt. Est aliud
ingenium quo capiūtur anseres et
starne. quod est tale. Tempore hye
mis quū ex gelu ⁊ sole puluis est i
campis segetum: tenditur in segete
vno sulco rete vnū: longum p .xl.
brachia vel idcirca. et latum circa
quattuor brachia. post tertiā: quū
i vespe cape cupis. vl' in sero: quū
vis in mãe habere. Est aūt hoc rete
simile vni parieti: habetqȝ stagias e
leuantes longas: secundū dimidiā
latitudinē retis. et tenditur cū dua
bus bragettis: vt paries. sed dispo
nitur vt p se eleuetur violenter. qa
homo ipm rete p se eleuare nō pos
sȝ. Quūqȝ totum rete in terra firma
tum fuerit: totum sup cordam col
ligit'. ⁊ tam ipm q̄ȝ stagie ⁊ braget
te ⁊ funis trahēs: optime ex pulue
re cooperitur vel herba. sitqȝ i vno
fossato vl' alibi aliquātulum remo
to: loc9 cooptus. vbi latitet homo:
qui rete leuare debebit. In retis lo
co: sint duo vel plures anseres do
mestici: siluestribus similes. duob9
paliculis alligati. et duo scorticati
similiter si velis: vt illuc siluestres
confidentius veniant. Quū silues
tres descenderint in aliq̄ parte agri
ex opposito: vadat socius cū capel
lo in capite: ⁊ ligone vel alia re in
manu: loquat' aliquid: ⁊ laborare
videatur. alioquin fugerent. sicqȝ
consideranter ⁊ caute pducat eas
ad locum retis. quod facile fiet p
vniuersum agrū quātūcunqȝ mag
nū: si hoc facere caute scies. Quūqȝ
in rete videris eas: confidenter lo
quere. socioqȝ dicas: ut rete trahat.
Verū quia hec auis cautissima ē:
oportet te ōnino cauere: ne in mane
ad locū retis accedas. quia statim
perpenderent de rore vl' pruina: pe
dibus tuis mota. ⁊ fugerēt. Et iō
quū tenderis in sero: nō est necessa
ria hec cautela. Plures autem non

obseruant hanc cautelam. ideoqꝫ ra
riꝰ capiũt. ⁊ solas iuuenes simpli
ces: nõ vetustas sagaces. Et ideo
quum tendis in sero: statim ibi stel
liones põe. ⁊ p totã noctẽ dimitte.
Sꝫ quũ carpere vis in sero: nõ est
necessaria hec cautela. Item est
aliud ingeniũ capiendi anates: iux
ta aquam vbi sabulum est. ⁊ ẽ rete
simile predicto. sed ẽ paruũ ⁊ satis
spissum. et eodem mõ tẽditur ⁊ sa
bulo cooperitur. ⁊ locus custodis ẽ
ex aliq̃ re. Deĩn sabulo coopertus:
vt paruũ habeat foramen vnde vi
dere possit. Et caueat: ne p foramẽ
flatum emittat: quũ in loco sunt a
ues. Hic nõ sunt stelliones necessa
rii: sed p totam hyemem ponit᷑ ibi
milica ⁊ vinatia. vt assuescãt aues
locum frequẽtare. Quũ autẽ ibi sta
re assueuerũt: tendas rete. poterisqꝫ
oportune locum custodire. atqꝫ viã
introitus longam cauare. ⁊ melega
riis ⁊ sabulo desup coopire. Itẽ
rete vel simile spissius tamẽ tendi
potest optime in areis vel aliis lo
cis: ad capiendũ colũbos. pdices.
coruos. glandaras. aragazas. lodu
las. ⁊ ões aues paruas: que escã
granorum accipiãt. ⁊ poteris cum
esca facere: ꝙ ibi venire ac stare as
suescant. ⁊ postea rete tendere: et lu
to vel paleis operire. Et hoc ingeni
um potest habere locum tempore ni
uiũ. et quolibet alio tẽpore. Et erit
esca cõueniẽs: spelta. faba. milica.
lolium. ⁊ semina vinacie. ⁊ similia.
vt frumentũ. motum. et cicercula.
vel faseoli. ⁊ cũ eodem reti siue es
ca: poterũt capi aues in estate. quũ
tempore magne siccitatis: tetẽderis
iuxta aquas. Item est aliud in

genium quo capiuntur cũ retibus:
auiũ diuersa genera. ⁊ precipue co
lumbi ⁊ turtures. et q̃dam alie me
diocris magnitudinis aues. ⁊ fere
omnes auicule parue. falcones eti
am ⁊ accipitres. ⁊ omnes fere aues
rapaces. Modus autem est: ꝙ
duo retia satis lõga ⁊ lata: omnibꝰ
fere gentibus nota: que vulgariter
vocantur parietes: tendũtur in pra
tis viis ⁊ agris. ⁊ iuxta aquas. re
mote fere abinuicẽ: vt est latitudo
ambarum. quarũ quelibet duos ha
bet baculos eas eleuantes: quũ tra
bitur funis cõmunis. quorũ longi
tudo secũdum latitudinẽ retiarum
existit. et vnũ caput cuiuslibet cum
paruo palo in terra firmatur. et in
vno capite habent vnũ funẽ cõmu
nem: qui ad quẽdam palũ etiã cõ
munem in terra defixum annectit᷑.
ab alio capite: aliũ habent funem.
qui ad vnũ longius cõiunguntur.
qui vsqꝫ ad locũ aucupatoris qui
busdam ramis circũdantis proten
ditur. Hec autem retia pro colũbis
⁊ magnis auibus: sunt rara ⁊ forti
a. pro paruis: subtilia atqꝫ spissa.
Pdicta retia quũ sunt terre affixa:
iacent in terra elongata abinuicẽ. ⁊
quũ funis trahitur: eleuãtur ⁊ con
iunctim flectunt᷑. ac operiũt omnẽ
auẽ veniẽtem ad locũ: qui erat va
cuꝰ. Inter vtrũqꝫ in hoc spatio va
cuo tenẽtur colũbi et turtures aliq
excecati. uel habentes palpebras su
per oculos ne aliquid videant: cũ
filo ligatas. Vel stent ibi aues ex
corticate: aliquo stramine replete.
habentes caput integrum. ⁊ virgu
lã paruã loco cruriũ. qua stãt rcẽ:
vt videantur viuere. Pro puis

auiculis ponitur ibi guuecta. ad quā videndā libēter veniūt. vel te nent' ibi auicule puo filo ligate: ad quas alie pue accedunt. accipitres etiā ꝛ falcones: causa rapiendi des cendunt. Aucupator autē nusq̄ ex pectare debet: ꝙ aliqua auis acce dēs se in terram deponat. sed quū prope fuerit: trahere funem debet. ꝛ auem volantē ad terram ꝓsterne re. ipsamq̄ capere. Est ꝛ aliud ge nus retis: quo auiū multa genera capiūtur. maxime quū terra ē niue coopta. quod vulgo vocat' arol9. qui ex duobus retibus non multū magnis: sed spissis ꝛ fortibus con stat. que in quolibet capite cōiun guntur. et in terrā affigūtur distan tes ī partibus mediis habētes quat tuor breues baculos: quibus eleuā tur in altū. nec flectuntur ad terrā: quū funis trahitur. sed permanent eleuati ꝛ simul cōiuncti cū retibus desuper ad modū tugurii. Hoc rete cum ōnibus baculis ꝛ funibus op time operitur stramine aristarū vel paleis. ꝛ in spatio intermedio: tenē tur ɔtinue grana. ꝛ cetera cibaria: que auibus que venire sperantur: sint precipue grata. Quū aūt aucu pator perpēderit ibi esse auiū multi tudinē: latēter intret domusculam valde clausam: q̄ ibi dēt esse ꝓpin qua. ꝛ subito trahat funem. ꝛ forti ter ad vnū palum in domuscula po situm: ānectat. ꝛ aues capiat. Hoc ingenio capiūtur facile milui ꝛ aq le. ceterecq̄ aues sup cadauera descē dentes: si cadauer totū vel pars po natur in medio retis. Item eo ca piūtur vulpes: si gallina nocte po natur in medio. sed rete huiusmōl ꝓ ipis ꝛ aquilis: forti9 esse debet.

Sunt ꝛ alia retia que vocantur aranee valde subtilia: ne in aere fa cile videāt'. qbus capiūtur multe auicule: quū ponūt' erecta in aere: duabus pticellis ānexa: in locis p que auicule consueuerūt venire. Item accipitres his facile capiun tur. similiter ꝛ falcones: quū circa columbum erecta tendūtur. ꝛ eodē modo cetere aues rapaces. Sed harū duo sunt genera. nam quedā aranea ē simplex. et virgulis adeo leuiter aptatur: ꝙ quū tangitur: ca dit. auemq̄ inuoluit. Item est alia aranea triplicata: ex tribus cōposi ta. quarum media est spissa: ꝛ plu rimum lata. exteriora duo sunt val de rara. ac adeo stricta: ꝙ quū sunt ad capiendum eleuate: ac particis stantibus fortiter annexe: stant ex tense. mediaq̄ mollis ꝛ laxa. q̄ sup funiculum superiorem eleuatur. et quū auis incidit: transuolat ambo retia rara. et in media spissa inuol uitur. ꝛ cum ea velut ī sacculo quo dam pēdet. Sūt ꝛ alia retia qui bus capiūtur perdices. q̄ sunt lōga ꝛ stricta. in medio quādam caudā ad mōm sacculi longā habētia hoc mō. Aucupator qui die venatur: pannū rubeū cū virgulis ad clipei modum formatum: ante se portat. ꝛ per agrum pergens: foraminibus duobus inspicit. ꝛ perdices inqui rit. quū eas viderit: circa ipas reti a tendit. quibusdam palis ad funē retiarū annexis. ꝛ caudam circulis apertam: extendit. semp ante se reti nens clipeū versus perdices. quib9 extēsis: se pdicibus appropiquat. ꝛ in caudā retiaꝝ paulatim ipellit.

nō solum timore: sed etiā pedibus si opus erit. Qui aūt nocte venatur: in sero locum inquirit: vbi nocte moratur. ꝛ quū aeris integra obscuritas superuenerit: ad eūdem locum cum igne reuertitur. Est autē ignis ī vase sic formato: ꝙ nec ipse videtur: ꝛ aperte videt spatia vniuersa prope se. ꝛ per vnū agri sulcū accedit. ꝛ p alium reuertitur circa locum in quo perdices reliquit. ac quum eas viderit: ipas operit cum reti quod habet apertum in capite ptice formate ad modū huic negocio oportunum. Vel si habet rete supradictum: potest eū tendere circa ipas. ꝛ impellere ac capere vniuersas. Est ꝛ aliud rete quod expegatoriū a vulgo vocat᷑. satis magnū: quo capiuntur perdices. ꝛ qualee. ac fasiani. ꝛ quedam alie aues cū auxillo catuli ad hoc instructi. qui aues inquirit. quas quū viderit: stat nec ad eas progreditur vt expellat: sed aucupatorem dominū suū: retro respicit. ꝛ caudā mouet: taliter ꝙ ipe aucupator cognoscit aues esse paululum ante canem. et tūc ipe ꝛ socius rete trahūt. ꝛ aues ꝛ catulum operiūt. et sic eas accipiunt. Est ꝛ aliud rete paruū in capite partice pręparatum: vt apertum existat. quo vnus solus vtitur. et cū ipso aues operit a cane predicto modo īuentas. Item hoc eodem reticulo vtitur aucupator ad qualeas solas: cum qualatorio. cuiꝰ sonus est p ōnia similis voci qualee generis feminini. ad quem ardēter accedūt masculi prope ipm. quos tunc operit atqꝫ capit.

Qualiter aues laqueis capiūtur. It laqueus quo facile capiuntur aues que de raptu viuūt: hoc modo. In loco vbi prope morātur aues rapaces: vel quo transeunt: infigitur fortis ab vtroqꝫ capite arculus valde plicatus. prope quem ab vna parte firmatur virgula: in cuius scissura: muris cauda infigitur. vel ad quam frustum mortue carnis annectit᷑. seu rana. ꝛ ab alia parte: ptica fortiter in terrā dimittitur. habens in capite laqueum. et quandam paruā cordulam. cū vno stecheto quo partica firmat᷑ ad arculum. ꝛ ad puam incisuram que fit in capite virgule murem tenentis. et laqueꝰ circa murem extenditur. ꝛ quū auis murem vl̓ aliā rem vt exportet tangit: partica dissoluitur ab arculo. ac superius eleuat᷑ cum aue rapaci q̄ pedibus vinculatur. Item fiūt laquei multi de pilis caude caballine: in vno funiculo eiusdem materie texti. qui tendūtur ī sulcis frumenti: funiculo a terra eleuato vltra altitudinem auis. Parum decliuis laqueis ꝛ apertis: vt auis transiens capite immisso: capiatur collo. ꝛ hoc modo capiuntur perdices in agris. ꝛ qualee. ac fasiani in semitibus nemorum: per quos transeūt. Aues etiam aquatiles eodem capiuntur modo. quum iuxta aquas bene trāseūt: laquei tales tenduntur. Columbe etiam ꝛ alie aues multe capiūt᷑ ex eis: quū incubāt: vel pullos habent. si circa nidum iparum tendantur. Item in fabis ac faseolis seminatis: capiūtur columbi ac turtures. puis

laqueis:qui vulgariter dicūtur scalelle. Huius autem laquei modus est: q in capitibus parui baculi vl melegarii longitudinē vnius semissis: infiguntur due subtilissime virgule altitudinis spanne vnius. et in medio figit quedā spina duoꝝ vl trium digitoꝝ in longitudine longa. scalella appodiatur ad ripā sulci: vbi aliqua sit in ripa ocauitas. taliter: q spina iaceat in terra in fouea. et virgule sint supius eleuate. Juxta eam ponatur laqueus: cum puulo palo terre affixꝰ. qui leuiter apertus: amoueatur virgulis. et teneatur ab eis. et in spina infigatur faseolꝰ. vel faba mollis. solūmodo vnū granū. quod auis rostro capiet. ac caput eleuans: super collum laqueum trahet: plicata scalella cū virgulis. quē sentiens territa caput eleuabit et collū. et laq̄o capietur.

Qualiter aues capiūtur visco.

Aues capiūtur visco: mltis mōis. Vno modo q inuiscantur virgule subtilissime iuncoꝝ vel vlmoꝝ: vbi iunci desunt. Virgule quidē fiant breues vl longe: respectu habito ad puitatem vl magnitudinem auiū capiendarū ab ipis. sz primo debz viscus temperari: vt sit bene tenax. hoc modo: lauetur bene cum aqua tēperate calida. apiendo ipsum manibus balneatis: et a pusculis cūctis mūdando. Deinde addmisceatur ei modicū olei oliuarū. vt non sit adeo durus: q pennis auiū inuiscari nō possit. quo facto: virgulis īuolnatur. taliter: q vna quaq virgula sit vndiq inuoluta in duabus vel tribus particis eiꝰ. tertia sine visco remaneat. que tractari manibus possit. Qꝫ si tempus sit adeo frigidū: q congeletur viscus: temperetur cū oleo nucum. De virgule parue inuiscate: infigūtur leuiter in virgis palmonū. qui sunt partice magne ramis viridibus arboꝝ et pcipue quercuū fasciate. habētes in capite supiori quattuor aut quinq virgas: paulisper eleuatas. in quibus affiguntur puissime virgule inuiscate. ac ipe palmonus quū fuerit virgulis iuiscatis coopertus: īfigitur in terram in fouea facta in ipa. vt stet ad formā arboris rectus. Jtem circa ipsum infigūtur rami arboꝝ: ad quos appendūtur cauee. i quibus sint multe et diuerse auicule segregatim que cantant. et volitantes p aera: vocāt. que vocate: se ponūt sup dicto palmone i uiscato. et capte: in terram corruūt.

Jtem cū magnis virgulis iuiscatis: capiūtur multe magne aues. et pcipue corui atq cornices cū auxilio gaui. hoc mō. Jn locis vbi stare aut vnde transire consueuerunt: inciditur in ramulis arbor aliqua: que ab aliis arborib9 multū distet. sz aliq rami frōdibus nudati: relinquūtur in ea. vl aliq̄ ponūtur ptice super eam. Jn his ergo infigūtur leuiter virgule magne viscose. ac gauus in terra ponitur. i loco paulisper eminenti: ut melius ab auibus volantibus videatur. quem quū aues viderint: volitant circa ipm. et volatu fesse: super arborē inuiscatā descendūt. atq i terram ruūt. quas aucupator ptica psequatur: ut eas occidat. nā si māibus cape vellet;

lederetur ab ipis. Item visco ca
piũtur accipitres. falcões. cetereq3
aues rapaces. nam in terrã due vel
tres infigũtur virgule inuiscate mo
dicũ distãtes. ac versus seipas pli
cate. in medio quarũ: ligatur auis
aliqua. vt colũbus. vel pullus. vł
caro. aut mus: ꝓ miluis ⁊ quibus
dã aliis auibus rapacibus. q̃ talia
petãt. ad q̃ quũ aues venerit: capi
ũtur. Item capiũtur visco: passe
res. ⁊ cetere aues parue vł magne.
si virgule inuiscate ponãtur ĩ locis
in quibus cibãtur. vel vbi stare cõ
sueuerũt. Itẽ capiũtur cordulis
seu funiculis inuiscatis: regarbali.
quũ ad ficus veniũt vł ad vuas.
⁊ cetere aues que arborum fructus
furãtur. si ꝑdicti funiculi suspen
dant' ante ficus vel alios maturos
fructus: ad quos venire assuescãt.

Item funiculis longis ĩuiscatis:
capiũtur sturli: qui valde gregati
volant. quũ habetur aliquis sturl9
ad cuius pedem ligatur funiculus
inuiscatus: ⁊ in manu tenetur. ⁊ di
mittitur: quũ congregatio sturloꝝ
ꝓpe videtur. tũc enĩ cũ funiculo
dimissus: ad gregem accedit. ⁊ cũ
ipo grege stricte volitat. mł'tiq3 tan
gentes funiculum: ĩuiscantur. ⁊ ad
terram simul cũ eo ruũt. Itẽ vis
co capiũtur anates. ⁊ cetere aues a
q̃tice. quũ ex eo inuoluit' funis lõ
gus: ex paueriis quibus scoria fiũt
cõpositus. ⁊ ponitur ꝑcipue sero
ĩ lacu vel alio loco: vbi dicte aues
morari ↄsueuerũt. nã aues p aquã
natãtes in nocte: incidũt in funem
sup aquam extẽsum. ⁊ capiũtur. et
sequenti mane capte ĩueniũtur. S3
oportet q̧ hic viscus sit taliter tem
peratus: q̧ se ab aqua defendat.

Qualiter aues capiũtur balistis.

Qualiter aues capiantur
cum balistis ⁊ arcbis: no
tũ ẽ omnib9 hominib9:
q̧ sagittantur vbicunq3
sint in terra vel arboribus. Sed in
his obseruãde sunt quedã cautele:
non omnibus note. quarũ vna ẽ:
q̧ balistator qui vult anseres vel a
lias magnas sagittare aues: debet
habere bifurcatas sagittas in parte
anteriori vbiq3 acutas. que alam
quam tanget aut collũ: incidãt. nã
sola perforatio cõmunis sagitte vł
obtusio: non lederet auem intantũ:
q̧ remaneret ibidẽ. sed vulnerata:
recederet. licet ex vulnere finaliter
alibi moreretur. Item dẽt ĩtuitum
quũ sagittat dirigere. non ad extra
vagantes: sed ad vnam q̃ sit in me
dio duarũ ủel pluriũ. ut si ↄtingat
sagittam vltra vel infra ꝓgredi:
qđ plerũq3 cõntingit: pꝛimã uł vlti
mam feriat ne inuanũ sagittet.

Item qui vult in arborem sagitta
re columbos aut alias aues: pulzo
nes qui sunt sagitte in capite gros
se: debet habere: paris ponderis. et
quũ vult ad auẽ sagittam emittere:
debet cũ ꝑde signare locum vbi ẽ.
⁊ notare locum in quo est colũbus
aut alia auis. et tunc sagittam emit
tat. si ꝑcutit: habet quod habere in
tendit. alias sepe sagittam inuenire
nõ potest. sed eam facile potest ĩue
nire: si ad eundẽ locum vadat vbi
erat quũ sagittam emisit. ⁊ per eun
dem locũ aliam eiusdem ponderis
sagittam emittat. ⁊ p se uel p alium
videat: ubi cadit. ibiq3 valde ꝓxie

inueniet primā:quam nō poterat i
uenire. Item qui cū balista uł arcu
sagittat:deb3 manū sinistram tenere
firmissimam:si vult rectissime sagit
tare. si enim hoc agit: et intuitū rec
te ad auem dirigit:nō errabit. ⁊ est
necesse ꝙ habeat balistam vel arcū
optimam. ⁊ sagittas rectissimas: si
recte voluerit sagittare. Qui autem
arcū balottarū exercet: debet balot
tas habere equalis ponderis ⁊ bene
rotūdas. Item capiūtur aliis q
busdam modis. Vno modo ad bre
uexillū cū guuecta:quo pue capiū
tur auicule. qui ōnibus fere notis
est. Sed ē sciendū: ꝙ hoc modo ca
pi possunt nō solum cū guuetta:s3
etiā cū vno capite gatte. nam ⁊ ad
ipm auicule veniūt. Item nō solū
cum breuexillo qui ex duabus vir
gulis constat:verū etiam cum vna
munda virgula iuiscata. Item nō
solum ad virides sepes vt cōmuni
ter fit: verū etiam in quacunqꝫ pte
vie vel agri. si aucupator supra se
deferat leue instrumētum ex vincu
lis frondibusqꝫ cōstructum. quod
valeat occultari. Nec ē necesse aui
culas excitari solo sono folii arbo
ris seu eris ut cōmuniter fit:nam ⁊
cum sono seminū papaueris iclusa
rum in cellulis vł alterius similis:
excitari atqꝫ vocari possunt. nam ⁊
quibuslibet extraneis et inauditis
vocibus incitantur. quia mirantur
ex eis. Item capiūt ad brexellū
quo rustici vtūtur noctibus valde
obscuris. Habent eni faculā arden
tem ex pticis siccis factā. quā vn9
defert decliuem ,ppe virides sepes
in quibus dormiūt. que quū excitā
tur: veniūt ad ignis splendorem.

duoqꝫ alii cū baculis quū volitāt:
eas mactant. sunt aūt bacule velut
pale in capitibus breuiū particarū
ex puis cōtexte viminibus. Itē
capiūtur passeres ṕcipue iuuenes
min9 sagaces cū naxa seu brithoel
lo: que est quedam cauea ex vicis
constructa. de qua exire ignorant:
quū ad puos passerum pullos ī ea
positos: igrediūtur. nec exire sciūt.
Item capiūtur aues in foramini
bus ⁊ columbariis cum mustela do
mestica ī foramine immissa. Itē
capiūtur cū cista siue plastella ṕci
pue tempore niuiū. sic ṕparata: vt
auibus intrantibus: cadat. in qua
grana congrua pro esca ponuntur.
Cui ,pderit:si multa grana sub eis
ponātur. ⁊ pauca velut fila lōgi9:
extra. quibus pducantur ad cistā.
Item cū scarpello capiūtur porca
ne. in cannosis vallibus vbi morā
tur. Est autē scarpellus:instrumen
tū quoddā ex duobus arcub9 val
de plicatis cōstructum: abiuicē pa
rum distantibus. inter quos modi
cū posterius ponitur fructus herbe
cocbe: in forma similis p omnia ce
rasis. quem accipere volūt:⁊ collo
stringūtur. sed ei9 forma ⁊ similiter
pluriū ingenioꝝ:nō potest sic apte
scribi: ut plene intelligatᷣ sicut ocu
lata fide ꝯgnosciᷣ. Item capiū
tur cū cubaculo tempore niuiū. qđ
ē quoddam instrumentū ex paucis
virgulis factū. interius concauū. ⁊
in parte postrema acutū habēs hos
tiolum. quod in terra iacet cooptū
palea. quod cū vno vimine in terrā
infixo eleuatᷣ. ⁊ posterius percutit
auem ad escam intrantē:que intus
est. quam aliunde accipere nequit:

undiq; terra tectū. Itē quodā de lectabili ingenio capit' cornix: quū ex ipis habetur una. nā ipa duob9 valde breuibus palazolis ad prin cipiū alarū iuxta pectus annexis: supina in terra firmatur. que forti ter clamat ac fugere nititur. alieq; propinque currūt eam iuuare volē tes. ex quibus ipa unam rostro et vngulis capit ꝛ retinet: ut capere possis. et eodem mō aregazas capi posse asseritur. Item fertur: q a ues que gustant granū vel milium in fece boni vini ex suco cicute ma ceratum et siccatum: volare non posse. et poterunt manu capi.

De capiēdis bestiis feris. et pri mo qualiter capiūtur canibus.

Epores precipue capiū tur canibus. ad quas in ueniēdas necessarii sunt canes: q segbusi vel bra chi vocantur. qui quanto subtilio ris olfactus sunt: tāto meliores ex istunt. Item necessarii sunt canes valde ad cursum agiles. qui eas p sequātur ut capiāt. qui omnes ad hoc instruūtur. et ad eas capiēdas inducūtur: quū ex captis aliquid datur eis in cibū. A quibus etiā caprioli capiūtur. ꝛ aliquando cer ui. precipue auxilio retiarū magna rum positarū in locis vn̄ fugātur. Item ab eis capiūtur vulpes. licet in fuga sint valde sagaces. Itē ca piūtur cuniculi: quū inueniūtur re moti a caueis. Item canibus capi ūtur apri ac lupi: sed cum auxilio venatorū. nam raro soli ad eos pre sumūt accedere: nisi sint fortissimi mastini ꝛ audaces. Sed ad apros capiendos: necessarii sunt pili for tes in ferro cruciferati. quos vena tores vidētes aprū ad se irato ani mo venientem: in terram firmāt. et ad aprum dirigūt. qui eo pilo vul neratus: vsq; ad venatorem nō po test accedere. sicq; a cāibus occidi tur. ꝛ similiter ab aliis qui venātur eundē. Item capiūtur cerui quū ab homine vulnerati sagitta vel pi lo: fugiūt. ꝛ puus catulus ad hoc ī structus p viā sanguinis exeūtis: ipsum sequitur: donec ceruus semi uiu9 vł mortuus inuenitur. Itē canib9 iueniūtur ꝛ capiūtur ericii. ꝛ q̄dā alia animalia similiter capiū tur ab eis.

Qualiter capiūtur cū retibus.

Um retibus capiunt' cer ui ut dictū est. ꝛ vulpes ut superius dixi quū de reti locutus fui quod a rolus vocatur a vulgo. Lepores etiam facile caperētur retibus: si in ea inciderent. sicut ꝛ multe alie bes tie fere.

Qualiter capiūtur cū laqueis.

Aqueis capiūtur leones et lepores: quū p aliqua foramina introire solent in loca clausa. Sed hoc duobus fit modis. Uno: q laque9 sit ānex9 ad aliquā ptică plicatā. adeo fortē: q ferā collo captam: in altū eleuat ac suspendat. Altero: vt ppe laqueū sit fortis cānolus strī gēs laqueū fere capte. ipediēs etiā ne ipa laqueū rodere possit.

Qualiter capiūtur tayolis.

Ulpes et lupi precipue capiūtur quadā tayola ferrea: q̄ circa se multos

habz rampones acutos. ꝛ ipi habēt circa se anulum prope locū: vbi annexi voluūtur. ad quem annectit̄ frustum carnis. omniaq̧ occultata pter carnem: in terra firmata iacēt. Cuū autē lupus carnem dentibus captam eleuat: anulus eleuat rāpones circa caput ꝛ collum lupi. qui quū fortiꝰ trahit ꝛ recedere nitit̄: fortius stringitur ꝛ tenetur. Item fiūt alie tayole quibus i pedibus siue cruribꝰ ōnes generaliter bestie fere capi possunt. que occultantur i itineribus quibus vtūtur. q̄ sunt talis figure aut forme: ꝙ nō nisi oculata fide intelligi posset. Ideoq̧ qui eas habere vult: videat ab his qui eis vtuntur. sicut ꝛ ego videre volui.

Qualiter capiūtur foueis.

Foueis hoc mō capiūt̄: pcipue lupi. Fit quedā fouea lata: vt magnus puteus. ꝛ intantū ꝓfunda: ꝙ inde exire non possit. Hec operitur vno rotūdo graticio. quod non totam: sed quasi opiat foueā. Sub graticio i medio alligatur stāga lōgior graticio ac rotūda. in medio cuius: ponitur ligatus anser vl̄ agnus. ꝛ paleis operitur vniuersus locus. lupus veniens ꝛ volēs accipere anserem aut agnū: in foueā cadit. asse cum graticio subito reuoluta. Item fouea: capitur multitudo aproꝝ. hoc modo. In locis in quibus multi versantur: agellus seritur de milica. quā aliqui saginā vocant. Circa agellum cōstruit̄ fortis ꝛ alta sepis: ex viminibus arborum. In vna pte relinquitur aptus introitꝰ. et ī opposito sepis depssa. iuxta quā extra fit fouea satis profunda. Cuū ipsa sagina matura erit: ad ipam venient multi apri: p locum expeditum intrantes. tūc ad locū accedat quicūq̧ vult: etiā sine armis. ꝛ in loco introitus moretur: clamet. et quocūq̧ modo potest: rumorem ac strepitū faciat. Apri pterriti nō inueniētes vñ exire valeant nisi per locū sepis depresse: inde ꝓsiliūt omnes extra in foueā. quā videre nō poterant intrinsecus existētes. Item pro lupis vulpibus leporibus ꝛ ceteris feris ac canibus ꝛ porcis intrantibus ꝛ dissipantibꝰ vineas: fouea fit hoc modo. fodiatur ampla duabus spānis. ꝛ longa q̄ttuor pedibus aut tribus. ꝛ circa sex septē aut octo pedes ꝓfunda. cum spondis politis ꝛ rectis in terra solida: ꝛ ruinosa murata. in loco vnde sepe fieri ab eis transitus cōsueuit. hec operiatur primo ex trāsuerso de grossis herbis siccatis. et postmodū subtilissima terra. si herba non sustineat terrā: ponātur sub eo duo subtiles ꝛ frangibiles baculi ex transuerso. et herba p longū: q̄ in medio se ōtingat. Et si non potes: vl̄ non vis facere sic ꝓfundā: pone circūcirca eā stangas vel assidiculas strictas. habētes multas caniculas seu pirolos acutos ifixos. ꝛ decliues in foueam. ac versus ptem mediam paulisper plicatos: in quos iclusa bestia quū extra salire voluerit: capite vel oculis in eos pcutiet. ꝛ ledetur adeo ꝙ quiescit. Et si eam mori volueris: in fundo multos acutos palos infigas. Vel si aqua multa i ea erit: sufficiet ad mortē ipius. quia nō poterit extra

profilire: nec vivere diu. Itē dic ta fouea fieri poterit i quolibet tra mite: ꝓfunda: solūmodo quattuor vl' quinq; pedibus cum auxilio v nius rebalce ex viminibus facte. su per vna rotūda stangetta facile vo lubili. firmata i quolibet capite cū vno vncino fortiter infixo terre. in quibus voluatur. Hec rebalca sit ab vno capite firmata. distās a fo uea vno semisse. In alia parte in an gulis ⁊ i medio: habeat lapides pō derantes annexos. Hec stet eleuata quasi omnino erecta: cū vna furcu la. cuius inferior pars sit sup vno baculo breui: qui sit ī medio fouee ex trāsuerso sup vno paruo palazo lo ab vtroq; capite. qui sit affixus in ripa fouee in parte suprema. Su per hoc breui baculo pōatur quedā virgula per longū fouee: que susti neat herbam ⁊ terram tantūmodo. atq; a bestia pressa descendat. et ba culū breuē cū furcula: ⁊ rebalcam cadere faciat. Hec rebalca de die su per foueam maneat: ne homo tran siens in eam ruat. Si canis vel su3 in eā incidat: cū vna scalella q̄ gra dus assiduū habeat: extrahi poterit.

De quibusdā aliis ingeniis: qui bus capiūtur bestie fere.

Lephantes capiūtur hoc modo. Ipsi quū non ha bēt genua: iacere nō pos sunt. ideoq; quū dormi re volunt: se arboribus appodiant ⁊ quiescūt. Venatores has arbores resecant. sed nō perficiūt vt per se ruere possint: s3 appodiatis elephā tibus cadunt. ⁊ ipsi ruūt. et a vena toribus occiduntur. Vrsi capiū tur hoc mō. armatur homo ferreis armis: capite ⁊ vndiq; coopertus. cū solo cultello acuto ad latus: ac cedit in siluam vel aliū locū ad vr sum. vrsus erigitur: ad hominē ar matū accedit: ⁊ amplectitur ipm. armatusq; eum tunc euaginato gla dio: locū cordis vrsi perforat. et sic eum occidit. Vulpes in caueis suis capiūtur hoc mō: habet vena tor alueū apum quadratū: sed lon gū plus: ⁊ minus latū. hic ab vno capite paucis filis ferreis clausus est. ab alio capite habet hostiolū in terius ex parte superiori guerzatū ⁊ preparatū: ut possit intus eleuari superius: et non extra exire descen dēs. hic hostiolus supius eleuatus permanet: cū virgula pua. Hoc in strumentū ponit' in fouea vulpis: quū prescitū est ipam in ea esse. ps hostioli ponitur in parte intrinseca fouee. ceteriq; introitus fouee qui plures esse consueuerūt: claudūtur optime. vulpis autē exire volens: i alueū intrat. nō putās filis subti lib9 impediri. sicq; virgulam secū trahit. et hostiolus cadens: eā oclu dit. q̄ retrocedens: fortius claudit ⁊ firmat. Venator aūt quādocūq; veniens: vulpem si vult: ferro cus pideo mactat. Vl' si vult: ipam cū alueo supra puteū vel magnā tinā portat. et aperiēs hostiolum: ipam ruere facit i tinam. Cuniculi ca piūtur sic. venator sonans ⁊ strepi tus agens: eos fugat in cuniculos suos ocauos. nam ipi quia pauidi nimiū: facile fugiunt ad eoꝝ foue as: ut ibi tute morentur. Venator tūc ponit reticulū apertū: ⁊ in terra bene firmatū: aū quēlibet introitū.

deinde p vnū itroitū imittit furectū quē domesticū hʒ. rostᵒ clauso quo dā frenel lo: ne aperire possit. ac cu niculos cape ⁊ comedere. nec extra redire velit. hic furectus parū ma ior mustela boꝝ proprius inimicꝰ: omnes cuniculos extra pellit. sicq̧ intrant in reticulos ⁊ capiūtur.

De muribus capiendis ⁊ occidē

Mures multis mo dis. dis capiūtur ⁊ occidun tur. Vno modo a musci pulis domesticis que te nētur in domibus. Alio modo non cum muscipulis: sed trapulis. que fiūt ex paruo ligno cauato: in quo cadit aliud lignum paruū. graue ta men. opprimens ⁊ occidens mures intrātes ad cutim porci positam et annexam in ea: ad quādam ptīcu lam ligni. que quū tangitur: facit quod supra ē: cadere supra murē. sed hic modus est adeo notus ōni bus: ꝙ nō expedit pleniꝰ explica ri. Item capiūtur: quodā asside eleuato: cadente. qui ex quadā co lumnella facta sustentatur. eleuatᵗ. ⁊ tenetur quadam spatula cutē ha bente. sic preparata: ꝙ columnella diuisa non aperitur: nisi quū mus cutem tangit in spatula alligatam. ⁊ tūc cadit ⁊ murem occidit. Itē est alius modus: quū in vno nodo cāne grosse fit in capite arculus cū cordula. in qua acus magna cōsis tit in medio. cāna foramen habet in medio. ⁊ cutim interius cuidā vir gule alligatam. et sic preparatam: ꝙ quū mus p foramen cutim mordet ac mouet: arculus descēdit. ⁊ acus magna pforat caput eius. eūq̧ reti net: ne fugere possit. Est etiā ali us modus: quū vas aliquod quo exire nō possint: ad medietatem a qua impletur. cuius superficies ope ritur spelta que natat. quā mus vi dens ⁊ nō aquam: descendit in eā. ⁊ aqua necatur. Itē est alius mo dus. ꝙ vas aliquod opitur mēbra na. hec in crucem scinditur. ⁊ in me dio ānectitur cutis porci. mures ac cedentes ad eam: cartam seu mēbra nā flectūt: ⁊ intra ruūt. ⁊ necantur: si aq̄ in eo fuerit. alioquin breui tē pore moriūtur fame. statimq̧ carta sui natura sursum regreditur: vt eo dē mō infinitos decipiat mures.

Fertur etiā ab expertis: ꝙ si mures in vas sine aqua cadentes: diu vi uere pmittantur. fame nimia coac ti: se comedunt. fortior viliorem. ꝙ si tantū relinquantur: vt remane at fortior vnꝰ solus: ⁊ hic pmitta tur abire: quascūq̧ in aliqua parte inuenerit: occidit. ⁊ comedit assuetꝰ ⁊ facile: quum ab eo nō fugiant.

Item occiduntur resalgari trito ⁊ caseo aut farina mixto. que libēter comedūt. ⁊ moriūtur: quū sit ipoꝝ venenū. Sed a loco remouēda est aqua: q̄ sepe iuuātur: si eam bibāt.

Capiūtur etiā: si supra vas vn̄ exire nequeāt: ponitur quidā bacu lus p mediū scissus: scilicʒ vna me dietas in medio scissa ⁊ sic prepara ta: vt se sustineat: sed nō murem. In eius medio ponatur nucleꝰ nu cis. ad quem quū accedit: cū bacu lo fracto cadit. ⁊ si aqua fit in eo: statim moritur. aut si nō est: statim occidatᵗ. Item mus viuꝰ facile capitur: si sub circūferētia parapsi dis: nux ab vna pte rupta ponitᵗ.

ruptura respiciête interius. Mo dus ceteris melior ad capiendum mures tam magnos q̃ puos: hic ē. Accipe duas assidiculas leuigatas vno brachio lōgas: ⁊ latas vno se misse. ipas cōiunge. distâtes: quattuor in altitudine digitis vel parū minus in parte infima. cū duabus puulis assidiculis īcastratis ī quolibꝫ capite vna: vt eis desubtus sit equalis. sub ipsis affige cartam de pecore grossam: incisam ī medio ex transuerso. sed prope medium non affixā. et intantū restrictā: ꝙ possit iter assides eleuari. vt si descēdens deformaret᷑: possit ad suam formā reduci. Itē dicte due assides desuper in capitibus diūgantur. ac sup eas teneat᷑ assidicula: in medio habēs clauū retortum. ad quē suspendatur frustulū cutis porci. Vl' nō suspēdatur dicta cutis: sꝫ in medio dictarum assidū ꝓpe cartam: sit sicut vna mescola interius pforata. ⁊ cute coopta. in qua sit sala polita affixa. circa quā: mescola cū cute facile reuoluatur. Hoc edificiū ponatur sup quecūqꝫ vasa fictilia seu lignea vnde mures exire nequeāt. Et optimū ē: ꝙ sepeliatur in massa frumēti vel alterius grani: vbi mures intrāt. ⁊ quū appropinquerint cuti: ruent. ⁊ carta cū eis descēdens releuabitur: et de quibuslibet accedētibus idem fieret. neqꝫ muscipule p ipsam arturā intrare valebūt.

De piscibus capiēdis. et primo qualiter retibus capiūtur.

In mari iuxta planum litus capiuntur precipue multi pisces cū rethi. qđ multi scorticariam vocāt. Hoc rete est valde longum: ⁊ satis amplum ⁊ spissum. habens cordā vnius lateris plumbatam: ⁊ alterā leuiatam. ut in aquis extensum: rectū pmaneat. Hoc rete cū nauicula īfra mare defertur: vno capite in terram relicto. ut aliqua particula eius ↄtinuo descendat in aquā. Quū naute fuerint infra mare quātum rete extēditur arcualiter: cū illo capite reuertūtur ad litus. et quibusdam ex eis cū illo capite in terrā descendētibꝰ: vnus in nauicula reuertitur extra rete ad mediū eiꝰ. ad hoc ut pisces infra rete cōprehensi: vidētes se ad terram trahi: nō ꝓsiliāt extra rete. Duo aūt piscatores ab vtroqꝫ capite in terra existētes: trahūt cū piscibus totum rete ad litus. qui sepe multos trahunt magnos ⁊ paruos. plerūqꝫ paucos. aut etiā nullos. qa in eo loco nō erāt. Item capiūt᷑ in mari cū quodam reti subtili. nō multum magno. duabus pticis alligato. qđ quidā in nauicula existētes: aptum in aquam demergūt. et post paululū cum piscibus eleuāt.

Item capiūtur in fluminibus et ceteris spatiosis locis cū reti: quod transuersariū multi vocant. quod ē ex tribus cōpositū: scilꝫ vno medio spisso: ⁊ duobus extrinsecis raris. habēs in vno latere plumbū: in alio lebias. Et si valde longū sit: quasdam cucurbitas siccas appone: vt extēsum in aqua pmaneat. hoc rete sit longum vel breue: secundū ꝙ loci aque latitudo requirit. hoc in aq̃ p magnam horam dimittitur. vt in eum natantes: incidant pisces. qui rara retia transeūt: ⁊ inuoluūtur in

spisso. ut auicule in aranea supra dicta: quū de capiendis auibus di cebatur. Item capiūtur riualib9 in puis aquis. Est autē riuale: rete puū et spissum. duobus annexū ba culis. quos piscator tenet manib9. et apertū: p aquam ducit. atq; ppe ripam cū piscibus claudit. Item capiūtur zaclo. Est autem rete sub tile. spissum. habēs tentorii formā. in circuitu plumbatū: et reuolutū. habens in cacumine longū funem. hoc rete piscator supra sinistrū bra chiū tenet clausum. atq; in aquam aptum eicit. hoc aptū subito ad fū dum descendit. et omnes pisces ife ri9 se iuentos: concludit. eosq; quū trahitur: secū trahit. Item capiū tur cum negossa. que ē rete ad mo dū riualis formatum. et ad vnā pti cam cū duobus baculis amminicu lantibus apte annexū. hoc rete pis cator extra aquā existens: in eam p cipue vbi quiescit: immittit. et quū piscibus eleuat. pleruq; etiam sine ipis. Et quandoq; circa herbas et fructices prope terram immittit. et cū partica pcutiens in herbam: pis ces occultatos in herbā expellit.

Item capiūtur plurimi i locis an gustis valliū. cū reti quod cogola riā vocant. qd est rete magnū forte ac spissum et longū. habēs introitū rotundū et latū. et paulatim angus tatur vsq; ad caudam. que longa ē habēs multa receptacula. i q facile itrant pisces: et nusq; redire queūt. Hoc rete ponit cū duabus grossis particis in dcō loco angusto. circa quod ē vndiq; liguaminū vsq; ad ripam fortis clausura. cui dicte pti ce annectūtur. hoc rete die noctuq; tenetur ibidē. itroitu ad ptem supi orem verso. p hūc locū nullus ōni no piscis de sursum veniens trāsire potest: quū nullus sit ibi locus ap tus. descendūt igitur ōnes in apto retis ore. deinde in caudam strictā. Piscator vero aliquādo diebus in terpositis ad locū accedens: caudā retis in nauiculam trahit. et aperit. iuenitq; aliquādo tot pisces: preci pue anguillas: q globate sunt quū amore feruescunt. vel stardinas: q gregatim incedūt q nauicula tene re nō potest. Cetera etiā genera pis ciū i talibus aquis morantiū: in eo capiūtur. s; nō simul in simili quā titate. Item capiūtur in vallib9 multi pisces in locis aptis et pfun dis. in quibus precipue magni mo rātur pisces. cū reti quod degagnā vocant. quod magnum et latum in fundum eicitur. et p eum trahitur: et cū piscibus eleuatur. Itē capi untur in vallibus nō pfundis sed latitudinē magnā habentibus: mul ti pisces generū diuersoꝝ: quicūq; in talibus aquis morētur. hoc mō. Habēt piscatores gradellas fere ifi nitas. de paludosis cannis cōstruc tas. quibus claudūt maxima valli um non profundarū spatia palorū auxilio. relictis puulis apturis in plurib9 locis. ad quas ponūt retia parua rotunda. in capite ampla. et cauda cū receptaculis suis angus ta: in qua possunt intrare: sed non exire. hec retia semper die noctuq; ibi relinquūt. et quasi omni die in mane eleuant cum piscibus. qui p loca spatiosa natantes: trāsire pos se p dicta vacua loca sperabant.

Fiūt etiā ex his graticulis alique

taliter innolute: q pisces intrantes exire nesciūt. sed inde extrahūtur: cum quodam puulo reti: posito in capite vnius partice bifurcate.

Qualiter capiūtur cistis et caueis ex viminibus factis.

Pisces capiūtur cistis ex viminibus factis. que i capite sunt ample mediocriter. et i cauda stricte. q̄ a piscatorib9 in aqua stantibus: per fundum ducūtur ad modū ripalium retiarū. Et quandoq3 tales ciste sed leuiores: ponūtur in capitibus particarū. et p aquā turbidā ducūtur a piscatore in terra stāte. vt supra de negossis narratum est.

Item ex iūcis fiūt nasse rotūde ac late: cū introitu interius cōstricto. 7 extra amplo. que die 7 nocte cū pondere vnius lapidis dimittūtur in fundo aque. habentq3 vitem aliquam in cauda ligatam: qua extrahūtur. S3 duarū formarū fiūt. vna forma est: q sit interius multū ampla. rotunda. in cuius fundo ponitur creta mollis. et grana ei annexa. ad que intrant quedā genera pisciū: causa cibi. 7 inde exire nesciunt. Alia forma est tota stricta 7 lōga. sed in introitu mediocriter aperta: 7 in medio valde stricta. deinde lata: 7 in cauda strictissima. in quā intrant nō causa cibi: sed vt ibi occulte morēt. nec de ipa sicut nec de prima: exire sciūt.

Qualiter pisces capiūtur hamo. spadernis. 7 calce viua. 7 fossinis.

Hamo capiūtur pisces tribus modis. Vno modo quū in eo ponit' pisciculus aliquis viu9. cū quo pisces capiūtur rapaces deglutientes hamū cum pisciculo viuo. Hic hamus requiritur ex ere magnus 7 fortis. cū forti cordula filo iuoluta prope ipsum: ne rodi possit. ei9 cordula cuidam paruo paueriarū siccarū fasciculo: annectitur. et in aquā stantem cū hamo 7 pisciculo viuo: eicitur. ibiq3 tota nocte relinquitur. piscis captus longe fugere vel se occultare: fasciculo impeditur. sicq3 mane a piscatoribus iuenitur. Secūdo modo hamus cuidam funiculo ex pilis albis equine caude ānectit'. 7 circa ipsum cibus qui a piscib9 magis appetitur: inuoluitur. vt nō videatur hamus. 7 ipe cuidam virge in summitate subtili annectitur. deinde in aquam eicitur. ut notum est omnibus. Sed in hoc exhibenda ē quedam cautela. videlicet q piscator sciat qualē escā: quodlib3 genus piscis auidi9 appetit quolibet tempore anni. Nam idem gen9 pisciū secundū variationē tempor3 āni: diuersa cibaria querit. S3 hoc scire potest: qui captorum viscera scindit. 7 inspicit qualē escā cōmuniter assequūtur. vel si diuersas escas: mq̄ vnam: modo alterā: in hamo ponit. Item valet ctra pisces cautos qui escam appēsam funiculo accipere volūt: si habet virgam 7 funiculum absq3 hamo. cū qua plerūq3 escam in aquā emittit. ad quā aliqui minus cauti accedēt. eamq3 sine piculo exportabūt. quod quū pluries fecerit: hamū eiciet. ad quā omnes etiam cauti accedent. Secūdus mod9 seruatur in aquis ꝓfundis. Nā in eis: manu eicit' hamus:

alligatus lõgo funiculo habẽte mo
dicum plumbi per vnũ brachium
ꝓpe hamũ: vt descẽdat ad fundũ.
ibiq; teneatur: precipue in currenti
bus aquis. Talis funiculus mãu
teneat': digito indici appodiat9: ab
eo qui sit in naui vel ponte. quum
sentiet piscem capere hamũ: fortiter
trahat prio. vt in eius infigat' ore.
Deinde paulatim trahat: donec ip̃z
piscem manu capiat. qui rarissime
paruus erit: quũ soli magni moren
tur in fundo. licet aliquãdo discur
rant p partem mediam vl' supremã.

Cum spadernis capiũtur tinche.
Sũt autẽ spaderne tres acus ex ere
retorte: ac simul ligate. que quibus
dam breuibus funiculis annectan
tur. ac ipi õnes nõ multum distan
tes: cuidã funiculo longo ⁊ forti li
gantur. His apponitur cauda can
cro℞. vel lumbrico℞ grosso℞ esca.
et in aquã cum quodam lapide in
capite funis in sero extense iactãt'.
⁊ mane capte tinche tollũt'. Cal
ce viua capiũtur pisces: si ipsa po
natur in sacco. ⁊ in aqua: maxime
stante: in puo loco inclusa. Hic sac
cus a duobus per totam aquã for
titer agitetur. ex hoc omnes pisces
q̃si ceci venient in supficiem aque.
ac manibus facile capiẽtur. Itẽ
capiũtur grossi pisces: fossinis. in
aquis dyaphanis. Est autem fossi
na: ferreũ instrumentũ. habens mul
tas acuitates: quarũ quelibet hab3
barbulã ad tenẽdum. ⁊ sunt aliquã
tulũ distantes abinicem. Quod pis
cator habet in capite haste lancee.
vaditq; cũ eo quiete ĩ naui p aq̃s.
⁊ quũ piscẽ videt: eũ fortiter ferit.
⁊ infixũ tenet. Idẽ faceret existẽs ĩ
terra. ⁊ in aqua turbida: quum in
superficie piscem viderit.

Explicit liber decimus.

Incipit liber vndecimus. De
regulis operationum ruris.

In superioribus li
bris diffuse dictũ ẽ
de õni opatione ru
ris. Sz q̃a mẽoria
hominũ breuis est:
rerum singularium
turbe nõ sufficit. Ideo vtile visum
est: materias tractatuũ que possunt
generaliter exprimi: cõpendiosis se
cundũ ordinẽ libri cõcludere regu
lis. vt sola noticia ipsarum: plurĩũ
generaliter habeat' mẽoria.

Et primo de cognitione loci ha
bitabilis in comuni.

Ruris exercitia: fortitudi
nem habitato℞ũ: operãti
um industriam: ⁊ aptitu
dinẽ querũt. Ideoq; loci
salubritas: precipue querenda est.
Aeris et venti. terre. situs. et aque
bonitas: locum habitabilem ferti
lem ⁊ salubrem demonstrat. Vir
prudẽs p̃dia empturus: ante õnia
loci salutẽ cõsideret. ne in eo℞ emp
tionem: ⁊ domo℞ũ fabricã: pecunia
collata velox postmodum cũ perso
na℞ detrimento: aut rei familiaris
dãno: penitẽtia nõ sperata seq̃tur.

De cognitione aeris.

Aer calid9 est ⁊ hũidus.
si nulla causa extrinseca
cõuertatur. Aer bon9
est: qui putrefactus non
est. neq; caliditatis aut alteri9 qua
litatis excellẽtiam habet. sed in his

ōnibus: equalis aut equalitati ꝓxi mus: inuenitur. Aer temperatus ⁊ clarus: sanitatem efficit habitan tium. et conseruat. et plante ab eo ꝓporcionabiliter ꝯualescūt ⁊ fruc tificant. Inequalis vero. ⁊ vapoꝝ lacuū ⁊ stagnorū immixtione turba tus: cōtrariū operatur. ⁊ tristificat animā. humores ꝯmiscet. ⁊ plātas corrūpit. Omnis aer qui cito in frigidat' quū sol occidit: et cito ca lefit quū ipe oritur: est subtilis. cō trari9 vero: existit ecōtrario. Aer omnibus deterior est: qui cor ꝯstri git. ⁊ aeris attractionem angustat.

Aeris salubritatē declarant: loca ab infimis vallibus libera. nebula rū noctibus absoluta. ⁊ habitatoꝝ sana corpora.

De cognitione ventorum.

Venti meridionales abso lute considerati: calidi sunt ⁊ humidi. Septē trionales: frigidi ⁊ sicci. Oriētales autē ⁊ occidētales: quasi temperati. Sed in quibusdā locis meridionales sunt frigidi: quum a pte meridiei eisdem fuerint mōtes niuosi. ⁊ septētrionales calidi: quū ad ea transeūt p adusta deserta.

De ꝯgnitione aquarū.

Aqua frigida est ⁊ humi da. si nulla causa extrin seca: fuerit immutata.

Aque fontiū terre libere in quibus nulla extrinseca malarū dispositionū et qualitatū causa su perat: sunt aliis meliores. Aque petrose sunt bone. nec facile terres tri corruptione putrescūt. Aque fluminū currentes: sunt aliis melio res. si super terram liberam nō feti dam neqȝ lacunosam: incedant. et que ad orientem tendunt: ⁊ multo a suo elongātur principio: sunt ōni bus meliores. et que ad septentrio nem vadūt: bona. que vero ad meri diē uel occidentē fluūt: sunt male. maxime quū meridionales suffla uerit venti. Aqua laudabilis ē: in qua res cito coquitur. si nullus odor in ea supat: neqȝ sapor. Aq rū eiusdē dispositionis: que leuior est: melior iudicatur. Sublimatio et distillatio: similiter et decoctio: a quas rectificāt malas. Ex aquis laudabilibus sunt aque pluuie: p cipue que cum tonitruo in estate ꝑ ueniūt. licet propter eaꝝ subtilitatē cito putrefiant. Aqua puteoꝝ ⁊ aqueductuū: cōparatione aquarū fontium nō sunt bone: pcipue que de plumbo fistulas habēt. Aque male sunt: lacuales. paludales. san guisugales. et ōnes quibus admis cetur aliqua substantia metallina.

Grosse autē sunt glaciales ⁊ niuo se. Aqua tempate frigida: sanis melior ē omnibus aquis. appetitū enim excitat. ⁊ stomachum fortem facit. Calida vero: contrariū opera tur. Aque salse macrescere faciūt ⁊ exsiccāt. Turbide vero: lapidē ⁊ opilationes creāt. Si aque bo nitas vel malicia ratione discerni non potest: incolarum salubritate noscatur.

De cognitione situs loci habita bilis.

Loci caliditas. humiditatis et siccitatis dispositio. altitudo ⁊ pro funditas. aquarum mul titudo ⁊ paucitas. ⁊ earū malicia ⁊ bonitas. montium. lacuū. paludū.

⁊ maris vicinitas. itē terre dispositio que lutosa vel humida. cenosa. minerosa. seu petrosa existit. sitꝰ indicant qualitatem. In locis calidis habitantes: denigrantur facies ⁊ capilli. ⁊ eoꝝ corda sunt timida. citoqꝫ senescūt. In locis frigidis existentes: audacie sunt maioris. et melius digerentes. que si humida fuerint: crassi. carnosi. teneri. ⁊ albi erunt. In locis morātes hūidis: pulchraꝝ sunt facieꝝ. ⁊ eis diuturne accidunt febres. ⁊ quū exercitātur: cito aduenit lassitudo. In siccis vero: exsiccantur cōplexiones. ⁊ corpora offuscantur. In locis habitabilibus altis morantes: sunt sani ⁊ fortes. laboris multum patiētes. ⁊ viuūt diu. Profunda vero loca: contrariū operantur. Habitantes in locis petrosis: habent aerē in hyeme valde frigidū. ⁊ calidū ī estate. Corpora eoꝝ dura. fortia. ⁊ multoꝝ capilloꝝ existunt. multum vigilantes. inobedientes. ⁊ maloꝝ sunt morum. Et est eis belloꝝ fortitudo. ⁊ ī actibus solertia ⁊ acuitas.

Ciuitas ab oriēte aperta: ⁊ ex opposita pte cooperta: est sana. ⁊ boni aeris. Ea vero est infirma: que sitū contrariū habet. Incolarū habitudo secundū sanitatum vel egritudinū genera: sitꝰ indicat qualitatē.

De turribus et domibus.

Domus et turres seu aree ⁊ curie magnitudo: secundum domini facultatē: ⁊ quantitatem animaliū nutriendoꝝ ⁊ fructuū portandoꝝ ad eas: fieri debēt in rure. Tute autem sint ⁊ fortes. foueis ⁊ muro vel spinis: secundū potentiam in locis illis furiū ⁊ latronū. In turrarū munitionibꝰ: fructifere arbores nō plantētur. ne fructuū auiditate: desiderata munitio dissipetur. In eis etiā: arboꝝ aliquarū non procuretur augmentum: sed omnes ad munitionis fortitudinem cōuertantur.

Securitas ⁊ delectatio dñoꝝ: requirit in villis fortitudinem ⁊ decorē.

Domoꝝ fundamenta: latiora q̄ paries esse debent. et vsqꝫ ad terrā profundētur solidam. que si desit: quartam fabrice mersisse sufficiat.

Arena que manu cōprehēsa edit stridores: vel que respersa nihil sordis reliquit in pāno lineo cādido: egregia est. ⁊ vtilis fabricanti. In duabus arene ptibus: calcis vna miscenda est. q̄ si equali mensura misceātur: erit fortissimū cemētum inde cōmixtū. In fluuiali quoqꝫ arena si tertiam partem teste crete addideris: operū soliditas mira pstabitur. Ligna pro edificiis optima sunt: que mense Nouēbris vel Decēbris cedūtur. et maxime si vltra medullam īcisa: sup radice quibusdam relinquantur diebus. ⁊ ea sunt precipue durabilia: que a pte meridionali montiū sunt incisa.

De puteis et cisternis.

Puteus si fons desit: mēse Augusti vel Septembris. ⁊ loco idoneo: fiat. ab omni letaminis seu putredinis palude: remotus. Quū aqua ducitur aliūde: diligētis erit aquarum receptacula fabricari. vt sufficiētē copiā inops vena pcuret.

Ubi cisternis vtimur: anguillas

pisceſq; fluuiales ponamus i eis. qui ſuo natatu aquam cõtinue moueant. ⁊ a corruptione reſeruent.

Ubi aquis fluminũ utimur: tutũ eſt ciſternulas habere cũ ſabulo q̃ eas a terreſtritate liberent. et claritate decorent.

De preſentia dominorum.

Reſentia domini profectus ẽ agri. Et qui deſerit vineã: deſeretur ab ea.

Ruſticoꝝ importuna voracitas nihil timet: niſi dominorũ pſentiã ⁊ cautelã.

Incipiũt regule libri ſecũdi. Et primo de qualitate terrarum. et diuerſitate agrorum.

Erra naturaliter frigida eſt ⁊ ſicca. ſed accidentaliter ſepe rebus extrinſecis imutat᷑.

In terris fecũditas ẽ querenda. ne alba ⁊ nuda gleba ſit. ne macer ʒabulo: ſine ammixtione terreni. ne creta ſola. ne arenoſi pulueris lapidoſa macies. ne ſalſa vel amara vl᷑ uligioſa. ne vallis nimis opaca. Sed ſit gleba putris. et fere nigra. ⁊ ad tegẽdũ ſe: graminis ſui crate ſufficiens. Que ꝓtulerit: neq; ſcabra ſint nec retorrida. nec ſuci naturalis egẽtia. Frumẽtis dãdis utilis terra eſt: q̃ naturaliter profert ebulũ. Iuncũ. Gramẽ. Trifolium. Calamũ. Rubos pigues. Pruna ſilueſtria. Lappas. Farſana. Cicutã. Maluã. Urticã. ⁊ ceteras ſimiles herbas. q̃ latitudine et pinguedine folioꝝ: letum ſolũ ⁊ fecundũ demõſtrant. Vineis vtilis terra eſt: q̃ corporis aliq̃ten⁹ rari atq; reſoluti ẽ. Uirgulta q̃ ꝓfert: nitida. ꝓcera. fecunda ſunt. neq; intorta: neq; debilia: neq; macra: exilitate languentia. Situs terrarum non ſit adeo planus: ut ſtagnet. neq; ruptus: ut defluat. neq; arduus: ut tẽpeſtates nimiũ ſentiat ⁊ calores. Sed in his omnibus: vtilis ſemp ⁊ equata mediocritas requiratur. In frigidis prouinciis orienti vel meridionali lateri: in calidis vero ſeptentrioni: ager eſſe debet oppoſitus. Inferior pars terrarum pinguis. groſſa. ⁊ frigida eſt. ſupficies vero: macra. ſubtilis. et calida. Quattuor ſunt agrorum genera. videlʒ ſatiuũ. cõſitũ. cõpaſcuũ. ⁊ nouale. Satiu⁹ ager eſt: qui pinguiſſimus eſt. ⁊ ſeritur õni anno. Omnis ager qui calidus ẽ ⁊ humidus: mollem habẽs ſuperficiem ⁊ poroſam: cultui facilis eſt et ferax. Eligendus ẽ ager pinguis ⁊ rarus. quia minimũ laborẽ appetit. et fructum maximũ reddit. Secũdi meriti eſt: pinguis dẽſus. hic enĩ ẽtſi mľto labore colat᷑: tamen ad vota reſpondet. Illud autẽ genus terrarũ eſt peſſimũ: qd̃ ſiccũ ⁊ ſpiſſum macrũ ⁊ frigidũ ẽ.

Terra ſicca ⁊ aduſtione ſterilis effecta: ⁊ ſalſa vl᷑ amara: nũq̃ recipit medicinam. Que vero humore ſupfluo infecunda eſt: foſſatis ꝺueniẽtibus emendatur. Colles mõtiũ: ſiccitatem ⁊ macrediſſem patiũtur. Ualles autẽ eoꝝ: pingues exiſtunt ⁊ humide. propter piguedinẽ que ad ima decurrit. Ideoq; tales agri p latera ſulcandi ſunt: vt in ſulcis ſtet retenta pinguedo. nec oportet cõminui glebas: ne pluuiis impetu ꝺſe ſupueniẽtibus: mota terra cum omni ſemine feratur ad vallem.

Noualis ager ē : qui primo ad cultum reducitur. vel qui ad virtutē pristinam redit:per quietem vnius anni vł pluriū innouatū. Nō cōuenit plantis aer puluerulentus et siccus. q̄a planta querit locū solide cōtinuitatis. in quo radicet͛ ꝛ floreat ꝛ fructū ferat.

De aratione. fossione. ꝛ cultu.

Rationis ꝛ fossionis: q̄tuor sunt vtilitates i genere. videlicet terre apertio. eiusdem adequatio. agri cōmixtio. ꝛ eiusdē cōminutio. Obseruandum est:ne lutos⁹ ager aretur. nec si fuerit nimis siccus. nā terra que lutosa tractatur: toto fertur anno tractari nō posse. Nimis vero sicca:plurimū laboriosa est. ꝛ nō potest cōminui ut oportet. Si ager q̄ post lōgas siccitates fuerit imbre leui ꝑfusus:aret͛; ꝑ trienniū fieri q̄si sterilis affirmatur. Ager fortis glutinos⁹: ꝛ adulterinis herbis repletus: q̄ttuor arationes req̄rit. Poroso autē: ꝛ mūdam ꝛ subtilem terram habenti: sufficit forte vna. vel duabus vł tribus ad plus arationibus ē cōtentus. Quelibꝫ triū vł quattuor arationū:fructib⁹ addit proporcionabiliter sui numeri quantitatem. Quotiēs fructus laboris excedit meritū: insistēdum est cultui. Si vero labor vtilitatem fructus excellit:relinquēdus est locus talis. In locis siccis:ager maturius. in hūidis vero:serius ꝓscinduntur. Qui arando crudū solū inter sulcos relinquit:suis fructib⁹ derogat. terre vbertatem infamat. Fecūdior enim est culta exiguitas: q̄ꝫ magnitudo neglecta. Seruandū est autē:ne inter sulcos terra nō mota relinquatur. ꝛ glebe sunt malleis dissipande. In agro piclitantur interiora:nisi colātur extrema. Si lapidosus est ager:ꝑ multas partes saxorum turba collecta:purgari poterit ꝛ arari. Iūcus gramē ꝛ filices ꝛ cetere herbe nocue:freq̄nti aratione de mense Iulii:uel lupinorꝫ seminatione vincūtur.

De seminatione.

In terris frigidis: autumnalem tempestiue oportꝫ fieri sationem. vt segetes aliquid roboris añ hyemis aduentum accipiant. In calido vero ꝛ pingui agro: differatur satio quantū potest. ne ipsius tēpestiua satio: herbarū inutiliū luxuria suffocetur. Sed humidus nimis ager:nō autumno: sed vere seratur. Cui precipue ꝺpetit faba vel linū. q̄ radicibus euulsis:superfluā consumūt humiditatem. Quecūq̄ seruntur in vere. locis calidis: maturius. frigidis vero:serius serantur. Autumnalis autē satio:cōtrariū actū querit. Exiles campi vł aquosi:maturius. pingues vero : serius seminentur. Itē aquosi:autumnali tempore mature serantur. Si ager plurimū pinguis ꝛ ferax nō seratur semel vel pluries omni anno:luxuriabit in spuria diuersarū herbarū. q̄d postea sine magno labore nō poterit emendari. Omne triticū solo vliginoso: post tertiā sationē in genus siliginis cōmutatur. In quolibꝫ semine: duo sunt. virtus videlꝫ seminatiua. quam habet e celo. et substantia formalis. que significationem recipit in plantam et plante

organa. Omnis seminatio fieri debet: quũ semen auxiliũ maius habȝ e celo. Hoc est in prima etate lune. quia iuuatur tũc calido. humido. ꝛ viuifico lumie solis ꝛ lune simꝉ.

Omnis satio que fit quũ sol i cãcrum progreditur: est perfecta. Et autumnales tũc radicate: mouebũtur in debitã sue substantie quantitatem. Vernales etiã in matrice terre iacentes: tunc pullulabũt. ꝛ sole temperato coadiute: germinabũt. ꝛ florebũt añ tẽpus siccitatis estiue.

Cauendũ est: ne vltra mẽsuram semina iaceãtur in agro. quod si fiat: macilẽtia ꝛ nõ ꝓficientia erũt.

Attẽdendum est: ne que iactanꝉ semina: sint corrupta. sȝ ea optima sunt: que anni nõ excesserũt etatẽ.

Omnium surculorum vel frugũ genera: preclara. sed terris tuis expta committe. In nouo enim genere seminũ ante expimentũ: non ẽ spes tota ponenda. Semina locis hũidis: citiꝰ ꝙ̃ siccis degenerãt. Omnia legumina seri iubentur in terris siccis. faba tantummodo i humida terra iubetur spargi. Licet temperatis agris serendũ sit: tamẽ si siccitas lõga fuerit: semĩa iacta nõ miꝰ in agris ꝙ̃ in horreis seruabuntur.

De aqua plantaꝝ.

Qua melior ẽ õnibꝰ ad irrigãdos agros ꝛ maturãdũ letamẽ: est paludalis seu fouearũ ex pluuiis ꝛ roribꝰ cõgregata. Cõfert etiam plantis aq̃ puteorum ꝛ fontium: postꝙ̃ eaȝ calefecerit splendor solis.

De letamine et stercoratione et Imutatione plantarum.

Jmis humido ꝛ pingui letamine: plante substantia nascentiis et putredine inficitur. Sapor fructuũ immutatur in peius. ꝛ repletur talis plãta superfluis foliis. ꝛ mollibus ramusculis infecũdis. Optimũ letamen est fere omniũ auiũ ꝛ quadrupediũ: quod in via corruptionis est. et nondũ calore naturali destitutũ. et incineratum existit.

Letamen: plãte naturam immutat magis: ꝙ̃ cibus animal quod nutritur. natura plantarum melius p letamẽ: ꝙ̃ p modũ aliquẽ imutatur.

Frigida ꝛ hũida terra: optime p incẽsionẽ cespitũ ꝛ cineris emẽdatꝉ.

Stercorum congestio suũ locũ tenere debebit: qui abundet hũore. ꝛ propter oloris horrenda: a p̃torii cõuertatur aspectu. Cineres optime loco letaminis spgũtur i agris.

Stercus quod anno requieuit: satis est vtile. nec herbas creat. Sin vero vetustius est: minus proderit.

Recentia stercora prosunt pratis ad vbertatẽ herbarũ. Maris purgamenta si aquis dulcibus eluãtur reliquis mixta: vicem stercoris obtinebũt. Stercorandi sunt agri: spissius in colle. in campo rarius: quũ luna minuitur. hoc eñi herbis si seruetur officiet. Nõ debẽt estiuo tẽpore plures cumuli letaminis spargi: ꝙ̃ eo die poterũt exarari.

Non prodest vno tempore nimiũ stercorare. sed frequẽter ꝛ modice.

Ager aquosus plus stercoris q̃rit. siccus vero: minus. Si letaminis copia desit: optime ꝓ stercore cedit: vt sabulosis locis cretam: frigidis vero argillã: cretõsis ꝛ nimiũ

spissis sabulum spargas. hoc enim segetibus pficit. et vineas pulcherrimas reddit. Ut seminent lupini. q quū ad debitū qsi augmētū puenerit: euertātur. Lutū de fūdo lacuū et paludū. acceptū. piguē. et fertilē fcit agrū. Omnino aūt oueniētissimū plantaꝝ nutrimētū ē letamen: in palude tēperata et humiditate putrefacta nutritum: et cōuenienti stercore cōmixtū. Agri colliū in partib9 superioribus: plurimum et sepe. i mediis: parum et raro fimādi sunt. In infimis vero: fimatiōe nō egent.

De quibusdam principiis plātarum. et operationibus earum.

Septem sunt sine quibus nulla ōnino nascitur plāta: videlȝ triplex calor. circuli celestis. loci. et seminis. Et triplex humor: scilȝ materie seminalis. terre et pluuiarū desuper venientium. et aer cōtinens.

Plāte opera sunt: vti alimento. augere. et generare. Venter arboꝝ est terra: in qua ōnem impuritatem relinquūt. Arbores infigūt radices deorsum in terrā: vt ex ea sicut ex stomacho nutrimentū sugant. q si eas in supficie tantū spgant. cito arescunt. Certum est arbores nō semper augeri: qdiu terre radicib9 adherent. sed omniū natura cōstantiū: esse quantitatē determinatā inter duos termios: maximi et minimi in suo genere. Plante sugendo per poros habent nutrimētum. et de eo quod extrinsecus a spiritu eleuatur in gēmas: formant ōne qd gignūt.

Plāte. raras. porosas. et calidas habentes radices: nutrimentū attrahunt plusq digerere possint. et idō fructus generant putrescentes. nisi superfluū humidū educat. Omnes plante magnā habentes medullam: per poros transuersales nutriūtur ex ea. sed paruas habentes medullas: nutriuntur per poros directe superius ascendētes. Multitudo ramorum ex abundantia nutrimēti et calore solis arborem vndiq tangente qui sucum euocat: ad exteriora procedit. Caro seu pulpa in fructibus a natura creatur: vt semē in terrā decidēs: ab ea fimet. et facilius ōualescat. Arbores quādoq fructum alternis proferūt annis: propter nutrimenti defectum. et virtutē exhaustā. que sufficienter nutrire nō possunt ramos et fructū: nisi p ouenientē requiem fuerint renouate. Omnis planta q ex semine oritur: est siluestris. quia semen a siluestri radice procedit. et p stipitem et ramos transit. vt totius arboris virtutem acquirat. ut possit sibi simile generare. Quū aliq radix inciditur: ex ea plerūq nascuntur alie. que plantam nutriūt loco ei9.

Si arbor vetusta vel nimiū consumpta inciditur: debiliter pullulabit. aut sola gramina vel fungos pducet. Siluestriū arboꝝ fructus sunt plures. sed miores et acriores: propter nutrimenti siccitatem. Domesticarū vero: sunt pauciores. sed maiores et magis dulces: pp ter oppositam ratonē. Omnis planta mascula: prius q femina pullulat: propter calidum fortius mouēs. et ei9 folia strictiora sunt: pp ter masculi siccitatem. Quedā plante alias ipediūt i generatiōe et fructu.

sicut corillus et caulis: vitem. et lolium: segetem. et nux fere omnes alias: propter pnecabilem amaritudinem eius. ideoq̧ diuersoꝝ plātationem seu sationem simul: plerūq̧ caueri oportet. Omnis planta q̄tuor indiget: videlicet seminali humido termiato. loco cōuenienti. aq̄ siue humore temperato nutriente. ⁊ aere sibi consimili ⁊ proporcionali. vt optime nascatur ⁊ crescat. Plāte calido tempore vegetantur ī vmbra noctis. ⁊ in solis feruore liquescunt. Plāte hyemali tempore humorē in radicibus ɔgregant. quem in estate dispergunt in ramos. ⁊ augent illos. Omnia que ī superficie terre nascunt᷑: ex vaporibus desubtus ad superficiem pertingentibus oriuntur. Fructus montium saporosiores existunt: q̄ꝫ vallium. quia digestio melius ɔpletur in eis.

De partibus plātaꝝ.

Ucus est humor per poros radicis attractus ad similitudinem plante. et digestiuo calore terminatus: ad eā nutriendam. Radices quātū ad nutrimenti tractū: sunt ori similes. sꝫ quia infundūt calorem viuificū toti plante: similitudinē cordis habent. Medulle in plātis sunt: sicut nucha in animalibus. Nodi creati sunt in omnibus plātis multum medullosis ⁊ ɔcauis: vt retineant nutrimētum ⁊ spiritū. ex quibꝰ eas augeri ⁊ viuere oportet: donec fuerit digestum cōuenieter. Cortices in plantis sunt: sicut coriū in animalibus. nō ex ɔtextione venarū: sed ex humore terrestri expulso ad superficiem: generati. Folioꝝ materia est: humor aquosus nō bene digestus: aliquātulū tamen fece terreitatis ɔmixtus. quibus sagax natura: fructus superfluo solis feruore defensabit. Fructꝰ materia est: vapor siccus. vētosus. ad ppetuādas plantarū species: ab anima vegetabili generatus. Floꝝ substātia ex subtiliori generat᷑ hūido: pfcē digesto. q prio ebulliens calore: ortū fructuū añcedit.

De plātatione ⁊ generatione plātarum.

Rboꝝ et ceterarū plantarū: q̄dā generant᷑ plantate. quedam ex semine. q̄dam per se: cōmixtione elementorū ⁊ virtute celesti. Rami qui sine radicibus plātant᷑: si solide sint substātie: scindantur inferius quū pāguntur. ut facilius attrahant nutrimentuꝫ. Arbor cuius semen debile fuerit: meliꝰ ex ramis seu radicibus q̄ꝫ ex semie cōualescit. Plāte hūide. aquatice. molles. quocūq̧ modo terre infigantur: de facili radices emittūt ⁊ cōualescūt. Quecunq̧ plante calide sunt licet dure ramis in terraꝫ infixis: cōualescūt. quia earum caliditas fortiter attrahit nutrimētum. Rami arborum solide substantie quū plantātur: lacerati cōualescunt melius q̄ꝫ incisi. quia poros aperciores habēt quibꝰ attrahūt nutrimentū. Omnes plāte que aromaticos calidos ⁊ siccos habent fructus: cōuenientius plantantur in montibus. Eas vero que solidos ⁊ humidos fructus ferūt: magis cōgruit in vallibus plātari vel seri. Arbores paruū et debile semen ferentes: ex semīe et ramis

plātari ⁊ conualescere possunt. Ex
semine tū plātatio: periculosior est.
⁊ i longā nimis speratur etatē. ⁊ sil
uestris ex eo nascitur planta. Ex ra
mis vero citius cōualescunt. ⁊ inde
domestica nascitur. nō siluestris. si
ex domestica plāta: fuerit ramꝰ ac
ceptus. Arbores que semen mag
nū ⁊ forte producūt: ex ipō melius
ꝙ̄ ex ramis proueniunt. Arbores
nullū ferentes fructū: ex ramis vel
radicatis plātulis solū conualescūt.

Si conserendus locꝰ ab aīaliū rodē
tium accessibus nō est tutus: in ali
quo loco clauso per bienniū ramos
vel semina nutriri oportet: in terra
soluta dulci ⁊ aliquantulū stercora
ta. Deinde ad loca disposita trāsfe
rantur. Omnis nouella plāta: fre
quenti fossione: et tempore magni
caumatis: irrigatione iuuetᷣ. Spa
tia inter arbores vel vites seruāda
sunt. secundū arboꝝ magnitudinē.
loci pinguedinem. ⁊ consuetudinē
approbatā. Omnis plāta in solo
arido vel decliui: profundius. ⁊ in
humido ⁊ depresso: minus ꝓfunde
plantetur. Si plantatio fit in ter
ra cretosa: sabulum misceatur. ⁊ in
sabulo: creta. In macra vero: plus
letaminis apponi oportet. Cum
planta transfertur nisi pu͛a fuerit:
eisdem celi quibus āte steterat car
dinibus apponatur. Cū plantā
in scrobe deponis: qđ de radicibus
lesum inueneris: āputabis. Cū
plātatur: ne terra nimis mollis aut
sicca sit: cauere oportꝫ. potius tamē
sicca ꝙ̄ mollis existat. In aridis
seu montuosis locis: ante hyemē.
In hūidis vero seu valliculosis: in
vere transplantationes fiant. sꝫ in
temperatis: vtroqꝫ tēpore cōuenien
ter plantatur. Si ponēda sunt ar
borum semina: pͨcipua eligantur. ⁊
mense Januarii nō amplius quater
nis digitis sub terra mergātur. Et
si locus calidus ⁊ siccus fuerit: Oc
tobris vel Nouēbris mēse ponūtᷣ.

Rami qui sine radicibus plātan
tur: melius cōualescūt: si ponantur
mēse Martii: quū iam cortici se vi
ridis sucus infuderit. aut etiā mē
se Octobris: quū nōdum viuificus
plāte spiritus fugam habuit ad ra
dices. Ramulꝰ qui plātatur: tor
quendus nō est. nec alio more vex
andus. Verū si dure solideqꝫ sub
stātie fuerit: proderit si pars scinda
tur iferior. ⁊ in scissura mittatur la
pillus. Rami plantādi: sint leti.
sucosi. nitidi. gemmis spissis ⁊ plu
ribꝰ oculati. ⁊ ad vnā materiā sint
redacti. Ramis plantandis q ni
mis lōgi fuerint quū ponūtur: am
putatur congrue summitas. et in ꝯ
uenienti longitudine relinquūtur.
vt in salice. vite. oliua. et ceteris
his similibus.

De insitionibus.

Omniū insitionū: melior
est similiū in similia secū
dum genꝰ. vt piri in pi
rum. ⁊ vitis in vitem. In nimis
duro stipite: incōgrua ē insitio. qa
in eum venas radicales immittere
nequit. Sed in eo in quo pua ē du
ricies ⁊ multa sucositas: optima.

Surculi inserendi: sint steriles. su
cosi. de nouo nati. gēmis grossis.
spissis ⁊ pluribus oculati. ⁊ ab ori
entali arboris potius: ꝙ̄ ab altera
parte decisi. Diuersitas in malis
⁊ piris ⁊ ceteris fructibꝰ ab isitiōe

arbor̄ eiusdē speciei: tota processit.

Insitio i magnis arboribus quibus cortex grossus est ⁊ pinguis: inter lignū ⁊ corticem fiat. In subtilibus vero fit cōuenientius: scisso ligno. Licet insitio multis temporibus fieri possit: ea tamen p̄cipua est: que fit eo tempore quo gemme icipiūt esse suspecte. Verū arbores gummā producētes: anteq̄ ipa fluere incipiat: cōueniētius inserūtur.

Insitio ad buccellū fieri non potest: nisi quū iam cortex separat a ligno. Est autē optimū: scissum ab vna parte buccellum apponi. ⁊ virgule summitatē reliqui: donec buccellū oprehēdisse videatur. Insita plāta: nutrimētū a stipite trahit intantū: q̄ postq̄ cōualuerit: raro permittit truncū sub nodo aliquid pullulare. Omnis insitio quāto inferior: tanto melior. nam fructus magis dōesticat: ⁊ meli9 oualescit.

De medicamine arbor̄ ⁊ terre.

I vetustarum arborum scindantur radices: ⁊ in scissuris lapides immittantur: melius attrahūt nutrimentū. ⁊ sic aliquādo fiūt fertiles: quas sterilitas iuadebat. In veteratis plātis: p abscisionē ramorum redit iuuentus. nisi iam puenerint ad vltimā senectutē. Omnis planta domestica: substracto cultu siluescit. p̄cipue si ad sabulositatē ⁊ arenositatem ouertatur. Et ōnis siluestris: domesticat adhibito cultu. Cultus in domesticādis arboribus: in cōuertendo. fimando. vel adequādo nature arboris terram: ⁊ in abscisione spinosor̄ ⁊ supfluor̄ ⁊ insitione: consistit. Quotiēs ager in aliqua mala dispositione cōsistit: sapiens agricola eum ad laudabilem dispositionem imutat.

In agro nouali ad cultū redacto: faciēda est extirpatio siluestriū stirpiū ⁊ radicum: que omnem sugūt agri humorē. Noualis ager pluribus ānis fertilis est. deinde oportz adhiberi letamen: si ferax debeat pmanere. uel nisi sit pinguissimus: interponi quietem. p̄sertim: quādo cum substātia herbali ⁊ paleari: plāte in eo sate: aut metūtur: aut radicit9 euellūtur. Quū hūor et viuificus spūs agri p semina ⁊ plantas attrahitur: eisdem terra destituitur. ⁊ determinato quiescens tēpore: ad agrū iterum reuocatur. vni citius: alteri tardius. secūdum q̄ ager ag° fecundior inuenitur. Quecunq̄ cum labore ⁊ expensa virtute pficiuntur: nisi quiete interposita restaurum accipiant: dissoluuntur ⁊ corrumpūtur. Si necessitas cogit de salsa terra sperari aliquid: post autumnū plantanda vel serenda est: ut malicia eius hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiā terre dulcis: vel fimi: vel arene: subiciendū est: si illi virgulta omittimus.

De munitione locor̄.

N cretosis terris q̄ facile ruūt: ripe fossarū par̄ pendētes. In rubrica vero vel glariosa terra ⁊ similibus q̄ non facile ruūt: plus fieri possunt. vbi multum est necessaria munitio vinearum ⁊ alior̄ locor̄: ex spinis solūmodo plātationes fiant. Vbi autem nō est tanta necessitas: ⁊ lignorum habetur penuria ꝓpter ignē

et edificia: ex arboribꝰ tantū fiant.
Quū fit aliqua plātatio spinoꝝ vł arboꝝ propter sepes: iuxta terrā post bienniū recidantur. vt pullulent ꝛ sepes inspissent.

Incipiūt regule materie tertii li

Area frigida. vē brī. tosa. ꝛ sicca. ꝛ lōge ab humore. fetore. ꝛ stabulis: esse debēt. eisq; auster debet esse aduersus. Nihil vtilius est diu custodiendis frumētis: q̄ si optie exsiccata: inferantur horreis. ꝛ aliquādo in vicinū locum trāsfusa refrigerētur. Locus ī quo frumenta ponūtur: non sit nimiū excellens in frigore vł calore. qa vtrūq; segetes corrūpit. Quū legumina tarde serūtur: debēt in aqua letaminis madida seminari: ut citius germinare cogantur. Omne granum quod in pingui solo oritur: est pinguiꝰ. nutribilius. ꝛ in pondere grauius. quod aūt in macra nascitur: est contrariū. Frumentū ꝛ cetera grana: patenti campo letantur. ꝛ eisdē: vmbre inferūt lesionē. Locis humidis ꝛ aquosis: frumenta sepe degenerant. ꝛ in lolium ꝛ auenam: aliquando conuertuntur. Frumētum collis: grano robustius est. sed mēsure minus respondet. Omne granum p̄ter milium: in suis stipulis diutius q̄ excussum seruatur.
Omnia que tempore seruntur estiuo: solutam terram requirunt. cretamq; refugiunt. quā sola milica si pinguis fuerit: non formidat.

Incipiūt regule quarti libri. Et primo de quibusdā cōmunibus.

Dum multe inueniāt̄ vinearum varietates: vnusquisq; morem sue terre ꝛ patrie obseruet. alioquin laboratoꝝ eas procurantiū: patiet̄ defectum. Celū mediocris qualitatis: vitis desiderat. tepidum magis q̄ frigidum. et siccū potius q̄ vmbrosum. procellas nimium ventosq; formidat. Aquilo vites sibi obiectas: fecūdat. auster nobilitat. In arbitrio itaq; nostro ē: de vino plus habeamꝰ an melius. Cāpi: largius vinū ferūt. Colles vero: nobilius. Locis frigidis: a meridie vineta ponātur. Calidis: a septētrione. Temperatis: ab oriente vel occidēte. Loca: naturā sepe vitibꝰ mutant. ꝛ iō earum genera cōuenienter aptentur. Plano loco vitem statuas: que nebulā sustinet ꝛ pruinas. Collibus: que siccitatē durat ꝛ vētos. Pingui agro: graciles ꝛ fecūdas. Macro: feraces ꝛ solidas. Frigido ꝛ nebuloso: eas q̄ hyemē celeri maturitate p̄ueniūt. aut que duris acinis: iter caligines securiꝰ florēt. Ventoso: tenaces. Calido: grani tenerioris ꝛ humidi. Sicco: eas que pluuias ferre nō possunt.
Eligenda sunt grana: que p̄fessione vicioꝝ suoꝝ cōtraria loca diligunt his: in qbus durare nō poterant. Placida sane regio ꝛ serena: tute genꝰ omne suscipiet. Industrius vir probata diligat. ꝛ in locis talibus mādet: que imitari possint illa vnde sumūtur. Solum ad vineas ponēdas: nec spissum nimis. nec resolutū. nec exile. nec letissimū esse debꝫ. nec campestre. nec p̄ceps. nec siccū. nec vligiosū. nec salsum.

nec amarum. sed quod inter ōnes nimietates: tempamentū tenebit. ⁊ proximi⁹ raro ꝙ̄ deso fuerit. Ad vineas: rudes agros ⁊ maxime silvestres eligam⁹. Deterior ōnib⁹ ē: in quo fuerint vineta vetusta. quo si necessitas coegerit: prius multis arationibus radices prioris vinee dissipētur. Omnis locus pastinā dus: prius impedimētis omnibus liberet᷑: ne fossa terra post calcatū assiduo solidetur.

De electione plantarum vitis.

Plante vitis que mense Octobris vel Martii abscinduntur a vite: meliores sunt: ꝙ̄ que aliis temporibus colligūtur. De vinea nimis pingui: quū in loco exili plantare desideras: nō sunt colligenda sarmenta. Eligenda sunt pangenda sarmenta: de vite media. quiq̄ vel sex gemmarum spatio: a veteri procedētia. Summa flagella repudiem⁹. p̄cipue quū in arbores: vineam plantare volumus. sed ⁊ pāpinus qui de duro nascitur: ꝓ frugifero nō ponat᷑. Fertilitatis vitis certū est signū: si de duro aliquo loco fructū citabit. ⁊ fetu impleuerit ramulos: ex ōni parte surgētes.

Uno solo anno vitis fertilitas explorari nō potest. sed in quattuor ꝯgnoscitur vera generositas surculoꝝ. Nouell⁹ palmes nihil hñs veteris: in quo frequens nodus exuberat: debet eligi ad pangēdum.

De regulis plantationis vitis.

Si pinguis est terra: maiora inter vites spatia relinquamus. si exilis: angusta. Nō est vno genere vitiū: omne pastinū conserendū. ne ānus iniquus generi vindemie: spem omnem excludat. In aquosis locis: post hyemem. in siccis: ante hyemē vtilius vinea plantabitur ⁊ propago ducetur.

De insitione vitis.

Surcus vitis inserendus eligatur solidus. qui humoris exuberet alimēto. nec vlla vetustate aut īiuria laceratus arescat. Iuxta terram vł᷑ sub ea: vitis inserit᷑. nā supra eā: difficili⁹ ꝯprehēdit. Inserendi surculi: sint rotūdi. solidi. gēmis spissis ⁊ pluribus oculati. ex quibus duo vł᷑ tres insitione sufficiūt. Insita vitis optime ligetur. ⁊ a sole ⁊ ventis tegumento aliquo defendatur: ne hi quatiant: hic adurat. Quū calor tēporis insitam vitem īuadit: ipsi piniculo tenuis hūor circa vesperas: debet frequenter effundi. Quū germē insite vitis accipit nutrimētum: adiutorio alicuius pali debꝫ ānecti: ne motus aliquis: fragilē sarmēti quassꝫ etatē.

De putatione vinearum.

Vinearum putatio locis frigidis: post hyemem. Calidis vero et temperatis: ante et post comode celebratur. Auferēda sunt leta. ī torta. debilia. superflua. ⁊ malis locis nata sarmenta. In locis letis ⁊ clementioribus: altius licebit vites expādere. In exilibus aut estuosis vel decliuis: humilior est habēda. Multitudo vel paucitas sarmentorū: secūdum virtutē vitis relinquatur ⁊ soli. Vetera sarmēta

qbus primi fructus anni pepēdit: omnia recidantur. et noua: circūci sis capriolis ⁊ ramulis inutilibus: dimittātur. Vites multū fertiles in qbus frequens nodus exuberat: stricte. Que vero gemmas p longa internodia distulerūt: largius sunt putande. In vitibus putandis: tria ↄsideranda sunt. fructuū spes. successura materies. ⁊ locus qui ser uet ⁊ reuocet. Vitis que mature putat᷑: citi⁹ pullulat. ⁊ plura: ma ioraq₃ sarmenta producit. Que aūt tarde putat᷑: seri⁹ pullulat. ⁊ fruc tus plurimos producit. Post bo nam vindemiam: strictius puta. p⁹ exiguā: largius. Plurimū cōfert vitibus ⁊ precipue nouellis: si eis oblaqueatis: supuacue recidantur radices: quas in summo ꝓducūt.

De fossione vinearum.

Celebrāda est fossio vine aꝝ: anteq̄ꝫ nimis gemme turgescāt. quia si fossorē apertus vitis oculus vi derit: cecabitur spes magna vinde mie. Que florent: cōstat non esse tangenda. Fossio vinearū fiat: quū terra non nimis mollis nec ni mis sicca ē. sed quū puluerizabilis medie dispositionis existit. Sit aūt studium: vt vniuersa terra mo neat᷑ equaliter. ⁊ maxime iuxta vi tes: ut in ea nihil crudi soli remane at. quā rem virga: diligens custos exploret.

De vuis et vino.

Si vue pingues q̄si matu re frondibus p latera de nudētur: ⁊ colligātur ro re consumpto ⁊ aere sereno: vinum fiet potentius: ⁊ melius duraturū.

Vue lucide nō pingues neq₃ cō sumpte: potentius. nimis mature: dulcius. acerbe: acerbius. aquose: aquosius vinū producunt. Vue in augmēto lune collec̄e: min⁹ serua bile faciūt vinū. Vinū plurib⁹ ex causis leditur ⁊ turbatur. videl₃ calore. ⁊ frigore. fetore. fortibus to nitruis. terremotu. ac motu vasis. ⁊ australibus ventis. Quādoq₃ pa rum: ⁊ tūc modica cōtraria medici na curatur. Quādoq₃ multū: ⁊ tūc requiritur fortior medicina. Quan doq₃ intantū: ꝙ eius calor natura lis in totum extinguit᷑. ⁊ tūc nullo modo curari potest: quia mortuo: nulla potest medicina cōferri.

Incipiūt regule libri quinti. De arboribus.

Licet que dā arbores desiderent ae rem calidū. quedam fri gidum: ⁊ plurime tēpera tum. Et quedam terram pinguem: ⁊ quedam macrā. In hoc tamē con ueniūt: ꝙ ōnes: terrā in superficie siccam ⁊ in visceribus humectam: requirūt. Autumnali tempore: ar borum oportet denudari radices. et aliquid poni letaminis. quod per pluuie fluxum: coopertis radicib⁹ apportet᷑. Et si nimiū sabulosa fue rit terra: ↄgrue recipiet cretam pin guem. ⁊ si nimis cretosa: sabulū ap ponatur. In pingui solo: plus. in exili: minus arboꝝ stipites eleuēt᷑ a terra. Plante arboꝝ a tēpore quo posite fuerint: vsq₃ ad trienniū nō putentur. Ab adolescentia plāta rum vsq₃ ad debitum cōplementū earum: sollicite curandū. vt stipes

in ramos: ⁊ rami in virgas: ⁊ virge in fragra fructifera diuidãť. Succedente autẽ senectute: recidatur ab ea omnis siccitas. ⁊ ramoꝝ sup̃fluitas: quã cũ fructibus nequit comode sustentare. Omnis arboꝝ plãtatio vel putatio: quãdocunq̧ a tẽpore casus folioꝝ fieri potest: p̃ter gelidum acumen: vsq̧ ꝙ incipiunt pullulare. Attendere oportet: ne spuria in arbore nata: aut iuxta stipitem ex radicibus erumpentia dimittantur. sed ea vsq̧ ab initio amputari. Herbas que suarum radicũ magnitudine arboribus obsunt: plurimũ circa eas auelli oportet.

Si arbores vermiculosos ꝓferãt fructus: supra radices terrebretur truncus. et in foramen quercus cuneus infigatur. Quũ languescũt arbores. eis oblaq̃atis: alterius dispositionis circa eas terra ponatur.

Incipiũt regule libri sexti de ortis. Et primo de aere. terra. ⁊ situ. que ortis conueniũt.

Ortus desiderat aerem liberum et temperatũ. aut temperato proximũ. nam loca nimie caliditatis vł siccitatis: formidat. nisi multis pluuiis vel irrigationibus adiuuetur. Loca etiam ⁊ temporꝫ mortificãtis frigiditatis: tolerare non potest. ⁊ in locis vmbrosis: nullius vel modice vtilitatis existit. Ortus desiderat terram mediocriter solutam. ⁊ humidã potius q̃ siccam. Creta eni est ortis ⁊ cultoribus inimica.

Herbe in nimis soluta terra nate: in principio veris optime cõualescũt. sed in estate: siccantur. Felix orti positio est: vt supra se riuũ habeat. quo possit p cõuenientes sulcos quũ opus fuerit: irrigari. nam ortus qui celo clementi subiacet: et humore fontano pcurritur: prope ẽ vt liber sit. ⁊ nullã serendi disciplinam requirat. Terram desiderat ortus pinguissimã. ideoq̧ in altiore parte sui: fimũ semper habeat. cuius sucus eum sponte fecũdet. Et ex eo semel quolibet anno: singula ortorum spatia impinguentur: quũ seri vel plantari debebit. Sit aũt ortus domui ꝓximus. longe tamẽ ab area situs. nã puluerẽ palearũ: quia herbarum folia pforat ⁊ exsiccat: patiť inimicũ. Felix orti positio est: cui leuiter inclinata planicies: cursus aque fluentis p latera discreta deriuat.

De pastino ortoꝝ.

Artes orti sic diuidenť: vt he in quibus autũno seminabitur: verno tẽpore pastinentur. Et quas seminibus vere cõplebimus: autumni tẽpore debemus effodere. vt vtraq̧ pastinatio: decoquať beneficio algoris ⁊ solis. Si vero penuria terreni habetur: quocũq̧ ãni tempore terra iter humiditatem et siccitatem inuenitur equalis: pastinari potest. et feri statim: si fimo fuerit inpiguata.

Faciendũ est orti pastinũ primo profundũ ⁊ grossum. et super ip̃m ip̃so letamine: iterũ minutatim pastinetur. ⁊ terra cum letamine misceatur. ⁊ quãtum potest in puluerem deducať.

De seminatiõe ortoꝝ in omnni.

Ortis frigidis autumnalis satio: maturius fiat.

verna: tardius. In calidis vero autumnalis serius: et verna maturius fieri potest. Herbe possunt omnode seri sepatim et mixtim. vt in mixtim satis: euellantur que fuerint träsplätande. cetere vero ibidem suscipiant incrementū. Herbe que transplantari non debent: rare. que vero transferuntur: spissius seri debent.

Cauendū est: ne que sparguntur semina: sint corrupta. ideoq3 eligenda sunt: que farinam interius habēt albam. et que magis fuerint ponderosa et grossa. et in pluribus earum sint talia: que nō excesserunt anni etatem. Sepe prouenit q semina quantuncūq3 sint bona: si iacta fuerint: nō nascant. ex aliqua malicia corpoꝝ celestium impedita. Plerūq3 inuenitur vtile diuersa semina simul seri: ne tempus alicui semini quandoq3 cōtrariū: ex toto terram denudet. Omniū herbarum optima satio est: quū luna fuerit in augmēto. sepeq3 euenit: vt nō sit vtilis satio: que fit quū luna processerit in defectu. Omnes fere herbe comode transplantātur: quū aliquantulum creuerint. et terra non fuerit nimis sicca.

De iuuamētis ortoꝝ.

Plurimū confert ortis: si tam manibus q̄ sarculo herbe nocue dissipentur: quotiens opus fuerit. ne melioribus nutrimenta subducāt. Ex his que plurimū nocent ortis: est deambulare p eos. vel terrā mouere quū fuerit nimis mollis. Si terra orti nimis cretosa est: misceatur eidem sabulum. vel letaminis multitudo. et terra sepissime moueat. Et si adeo sabulosa est: q humor cōceptus nimis facile resoluatur: eidē misceat letamen et creta.

De collectione herbarum. Floꝝ. seminum. et radicum.

Erbe propter cibum colligende sunt: quū earum folia ad debitū vel quasi puenerūt augmentū. Sed propter medicinā colligere oportet: postq̄ magnitudinis integritatem habent. anteq̄ ipsarū alteretur color et cadāt. Semia colligūt: postq̄ eoꝝ figitur terminus. et exsiccantur ab eis cruditas et aquositas. Radices sumēde sunt: quū adest foliorum casus. Flores colligere oportet: post apertionem integrā. ante exterminationem et casum. Fructus quidem sunt colligēdi: postq̄ finitur cōplementū eoꝝ. anteq̄ sint ad cadendum parati. Queciq3 colligūtur decrescēte luna: meliora sunt et magis seruabilia his: que colligun tur in eius augmēto. Et quecūq3 colligūtur in claro aere: sunt meliora his: que colligūtur in dispositione humiditatis aeris. et vicinitate temporis pluuiarum.

De virtutibus herbaꝝ.

Erbe siluestres: domesticis sunt fortiores. et minoris quantitatis secūdum plurimū. et ex siluestribus: mōtane sunt fortiores. Et ille quarum loca sunt ventosa et sublimia: sunt iterū fortiores. Et ille quaꝝ color fuerit magis tinctus: et sapor magis apparēs: et odor fortior: erūt potētiores in genere suo. Virtus herbarū debilitatur: post duos aut tres ānos secūdum plurimum.

De conseruatione herbarum. florum. radicum et seminum.

Erbe. flores. et semia: seruāda sunt in locis siccis et obscuris. et in sacculis vel vasis constricta: melius seruantur. et pcipue flores: ne odor et virtus exalet. Radices in subtili arena melius seruantur. nisi sint radices: que siccate seruētur. q̄ similiter in loco sicco et obscuro melius seruabūtur. Semina porroꝝ et ceparū et quarūdam aliarū herbarū: melius q̄ aliter in suis siliquis seruabūtur.

Incipiunt regule libri septimi. de pratis et nemoribus. Et primo qualem aerem. terram. aquam. et situm prata desiderant.

Rata desiderāt aerem tēperatum. aut frigiditati et humiditati proximū. nam supflua frigiditas: impedit generationem herbarum. et nimia caliditas aut siccitas: omnē virorem ɔsumit. Terram desiderat pinguem: ad herbarum copiā. sed ad saporositatem: requirūt mediocrem. et nimis macram omnino refutant. Aquam desiderant pcipue pluuialem et calidā. aut lacualem pinguem. sed a gelida valde leduntur. Sitū optant depressum. nisi cōtinuo sit humor inclusus. nimis autē profundus: nō est aptus ad aliquas bonas herbas: sȝ ad paludales insipidas.

Qualiter fiūt prata. procurātur. et renouātur.

Rata li cet naturaliter per se pueniant. fiūt etiā opere manuali. extirpatis nemorosis et agrestibus locis. vel cōplanatis agris aratis. et vicia cum feni semine satis. Prata optime procurantur: si omnia impedimenta que in eis nascuntur: tollantur. et herbe grosse inutiles post magnas pluuias radicitus euellātur. Prata q̄ pluries irrigātur: estate pluries fructificabunt. et secabūtur in anno.

Prata vetusta: mustu radantur. et sterilia facta: pluries arentur. ac de nouo serantur.

Qualiter fenū colligatur ac seruetur. et de vtilitate ipsius.

Enum secandū ē tēpore calido ac sereno. quū aeris siccitas duratura speratur. et herbe ad debitū prouenerunt augmentū. floresq̄ cōpleuerint. nec arescere incboarūt.

Fenū comode sub tecto seruatur. uel sub diuo. preparatū: ne aqua in eum intrare possit. Fenū magne vtilitatis existit: quū ex eo bestie laborantes ac oues: toto tempore anni viuere possint.

De nemoribus.

Emora uel naturaliter pueniūt: diuersarum arborum secundū varietatem terrarum. situs et aeris: aut instituūtur ab homine. Qui nemus plantare intendit: ɔsideret primo sitū et naturā terre ac aeris: in qua facere nemus cupit. easq̄ solum conserat arbores: que illi loco cōueniant. et tandē votū instituētis adimpleāt. propinquas ac distantes arbores plantet: secundum q̄ amplius vel minus radices et ramos extendūt.

Incipiūt regule libri octaui. de

viridariis ⁊ rebus delcãbilibus.

Viridaria quedam fiunt ex herbis. quedam ex arboribus. quedã ex vtrisq;. Viridaria herbaꝝ desiderãt terram macram ⁊ solidã. vt herbas subtiles et capilares producãt. que pcipue visum delectant. Viridaria: circa se habere debent odoriferas herbas diuersoꝝ generũ. q̃ ad delectationẽ oferãt ac salutẽ. Nam õnis odor: est anime suauissimus cibus. Viridaria requirũt a meridie ac occidente: arbores bonas ⁊ raras. ab oppositis: loca patula. vt auram delectabilem nõ inhibeant. nam vmbra malarum arboꝝ est nociua. Superflua vmbra egritudines generat. et aure salubris sanitatẽ corrũpit. Viridaria debẽt fieri magna vel pua: respectu habito ad nobilitatem. potẽtiam. ⁊ diuitias dominorum. In viridariis: vnũquodq; genus arborũ in sua acie sine admixtione alteri9 poni debet. ut delectationem augeat ⁊ decorẽ. Magne arbores in viridariis distare abiuicẽ. xx. pedibus debẽt. parue. x. si acies vna ab altera poterit quãtum placuerit plus distare. Arborũ acies in viridariis fossorem requirũt: exceptis malis: ut possint diu durare. sed inter vnam ⁊ alterã aciem pꝛata cõueniũt. In viridariis nõ debet quis superflue delectari. sed tũc pcipue quũ seriis necessariisq; satisfecerit reb9. Viridis et decora munitio circa ruris habitacula multã delectationem affert. Plurimũ delectat agros habere magnos ⁊ fertiles. qui rectos habeãt fines. ac foueis idoneis cingantur ⁊ sepibus. bonasq; arbores circũ habeant. ac intrinsecus viis. oportunis arborib9. fonte. ac fluẽtibus riuulis sint ornati.

De his q̃ circa ipas vites ⁊ eaꝝ fruct9 delcãtionem pbent.

Multũ delectat habere vineta decora: diuersorum bonorum generũ vuas ferentia. nam omnia q̃ de mirabilib9 vuaꝝ ab antiquis scripta sunt: p experientiam inueniũtur vera. non tamen ab ociosis peritis õnino spernenda. ne forte varietas tempoꝝ ac locoꝝ: aut imperitia raro probantis: experiẽtem decipiat. Plurimũ delectat habere vina diuersoꝝ coloꝝ atq; sapoꝝ. quod nõ põt difficile fieri. ac vina medicinalia: indigentibus factis inueniuntur vtilia.

De his que circa arbores et fructus delectationem augent.

Magne delectationis ẽ: habere in propriis locis bonarum arborũ copiam. ⁊ generũ diuersoꝝ. ideoq; diligens paterfamilias vndecunq; deferre debet. vel curare q ab alio deferatur. et eã in congruis ordinibus inserere vel plantare. Plurimũ delectat insitiones habere mirabiles. ⁊ in vna arbore: geneꝝ diuersorum. et ideo potest paterfamilias diligens: hoc procurare. Multũ delcãt arbores bene formatas et recte stantes: habere. ideoq; curandũ ẽ: ne tortuose sint. aut ramos nimis deformes habeant vel depressos.

Multe mirabiles insitiones se ostendũt his: qui temptãt omnia experiri. Si arboris fructifere scidat

ramusculus: ꝛ res laxatiua pulueri
zata vel cuiuslibet coloris loco me
dulle includat' in eo: fructus acqret
virtutē vl' colorē inclusi.

De delectationibus ortoꝝ ꝛ her
barum.

Plurimū delectat ortum habere bn̄ dis
positum. ac sufficiēti in
dustria cultū. ideoqꝫ pa
terfamilias diligens: procuret eum
habere in solo pingui ac soluto. cui
fons vel riuus p discreta spacia de
fluat. vt irrigari totus possit tēpo
re magni estus. Omnia genera bo
narum herbarum in orto habere: de
lectabile atqꝫ vtilimum est.

Incipiunt regule libri noni. de
animalibus nutriendis in rure.

Antiquissimis tēporibus
viuebāt homines ex his
solū: q̄ naturaliter incul
ta terra ferebat. Deinde
consequenter ceperunt viuere agri
cultura ꝛ pastoricia. Nūc vero ꝛ ex
eisdem viuūt: et ex scientiis scriptu
rarum ꝛ artibus infinitis. Singu
lorum generū animaliū domestica
torum: aliq̄ in diuersis regionibus
adbuc fera cernūtur.

De equis et equabus.

Qui equos aut equas vo
let emere: expedit vt eta
tem. genus. formā lauda
bilem. sanitatem ꝛ egritu
dinem. bonitatē ac maliciam. recte
cognoscat. Equoꝝ et ceterorum
animaliū indiuisas vngulas haben
tiū: ac cornutoꝝ etas: dentibus ple
ne cognoscit'. Scaliones ita cus
todiendi sunt: vt parū equitētur vl'
nihil. aut aliter fatigētur. ac bis in
die tātū admitti debēt: si generosos
pullos creare volueris. Eque p̄g
nantes teneri debent: nō multū ma
cre nec pingues. nec vrgeantur. nec
famem frigusqꝫ tolerēt. nec inter se
locis opprimātur angustis. Eque
generose que masculos nutriunt: al
ternis tantūmodo submittantur an
nis. vt pullis: copiam puri lactis i
fundant. Admissarius quiqꝫ an
noꝝ esse debet. sed femina bima cō
cipiet. Pullus teneri debet: preci
pue in loco mōtuoso. petroso. ꝛ sic
co. ꝛ duobus annis tantū: matrē se
quatur ad pascua. Cū pulli do
mādi sunt: suauiter tangātur in sta
bulo. ꝛ frena teneantur ibi suspēsa.
vt assuescāt tangi: et frena videre.
Loca equorum debēt in die mū
da teneri. et nocte lectus vsqꝫ ad ge
nua fieri pro quiete. maneqꝫ tolli.
et dorsum tergi. ac omnia membra
eius. Deinde paruo passu ad aquā
duci. et in ea vsqꝫ ad genua: spatio
longo teneri. et quū redierit: anteq̄
stabulum intret: crura tergi ac opti
me desiccari. Completus equus
in cōpetentibus carnibus est tenen
dus: vt possit securius equitari. nā
pinguedo nimia: egritudines. et ni
mia macies: debilitatē ꝛ deformita
tem inducit. Equus sudatus vl'
fortiter calefactus: non debꝫ aliqd
comedere vel potare: donec cooper
tus et paulisper ductus: a sudore
atqꝫ calore fuerit liberat⁹. Equo
vtilis est tempore calido: coopertura
linea: propter muscas. et tēpore fri
gido: lanea. propter frigus.

De doctrina et morigeratione e
quorum.

Equus qui domari ac morigerari debet: primū ad bibeat' frenū leuissimū. Cui morsus sit melle uel alio dulci liquore punctus. et leuiter ducat' ad manum. Deinde sine sella: suauiter equitet'. et postea cū sella: per loca plana: donec frenū et sellam quiete recipere assuescat.

Equus cū freno leui ꝛ sella leuiter ꝑgere assuetus: debet cum fortiori freno si oporteat: ꝑduci ad agros aratos hora frigida. et instrui ad trotandum primo. deinde ad galopandum breui saltu. duci etiam in ciuitate p loca fabrilia debꝫ. ac etiā per ea ubi fit strepitus ꝛ tumultus. et ibi blāde nō aspere retineri: donec talia timere desistat. Cū equus se habuerit cōueniēter ad frenū: ad cursum assuesci debꝫ. summo mane semel qualibet septimana usqꝫ ad quartā partē miliaris uniꝰ primo. ac postea spatio longiore.

De generali cognitione pulchritudinis. bonitatis. et malicie equorum.

Equus pulcher: corpus habet magnū et longum. et sue magnitudini ac longitudini: proportionaliter omnia membra respōdent. Pilus baius scurus a pluribus habetur precipuꝰ. Equus habens nares magnas et inflatas: et grossos oculos: audax naturaliter repitur. Equus habēs costas grossas ꝛ ventrem amplum et deorsum pendētem: laboriosus ac sufferēs iudicatur. Equus habēs ampla et extensa garecta: ꝛ falces curbas: ī motu celer et agilis esse debꝫ.

Equus habens crura et crurium iūcturas bene pilosas: et pilos eaꝝ longos: laboriosus. Equus hñs maxillas grossas: et collum curtū: nō de facili affrenatur decenter. Equus habens uniuersas ungulas albas: nunqꝫ duros pedes habebit. Equus habens auriculas pendētes et magnas: et oculos cōcauos: lētus ac remissus existit. Equus cuius anteriora crura semper moueri videntur: malorum est morū. Equus mouēs caudam superius et inferius: mali est vicū.

De infirmitatibus equoꝝ. et curis ipoꝝ.

Egritudines accidūt equis in capite. in ventre. in tergo. in cruribꝰ. pedibus. ac ungulis. aliquando ex hūoribus. et sepe negligentia. vel mala custodia.

Dolores accidūt equis: aut ex superfluitate malorū humorum in venis sanguinis cōtentorū. aut ex vētositate ingrediente in corpus equi calefacti p poros apertos. vel in intestinis ex viscosis hūoribus orta. aut ex superflua comestione ordei vel alterius similis: tumefacti in stomacho seu ventre. aut ex superflua retentione vrine vesicam inflātis. His omnibus generale remediū ē: qꝫ equꝰ p stabulum cū equa libere ꝑmittatur abire. Sal in aceto sufficienter infusum: plurimū valꝫ cōtra omnē tumefactionē incipiētem in dorso. In multis equoꝝ egritudinibus: coctura vltimū est remedium. sed debet diligētissime custodiri: ne cocturā possit mordere. vel ad aliquā rē fricare. quia ex nimio

pruritu: locū dentibus vsq3 ad ner uos vel ossa morderet. Multa sunt signa: quibus cognoscitur in q̄ parte corporis patiatur equus. ꝛ q bus pronosticari potest liberatio et mors equi. que per regulas scripta sunt ōnia in fine tractatus equoꝝ. ꝛ ideo hic obmitto.

De bobus

Gradus etatis boum sunt q̄ttuor. prima vituloꝝ. secūda iumentoꝝ. tertia boū nouelloꝝ. quarta vetuloꝝ. Qui armētoꝝ gregē emere vult: ob seruare debet primum ut sint vacce ad fructus ferendos. etatis potius integre: q̄3 imperfecte. bene cōposi te. vt omnia mēbra sint grossa. ꝛ i uicem sibi respondeant. Armētis boum ꝛ vaccarū parāda sunt loca. hyeme: maritina. estate: frigida. et opaca mōtana. Stabula boū es se debent arena vel aliquo genere la pidum strata. aliq̄tenus deuexa: ut elabi possit humor. et cōtra partem glacialē: aliquis obsistere debet ob iectus. Cauēdum est etiā: ne angus tius stent. aut feriantur aut concur rant. ac estate optime septe claudā tur: ne a tabanis ꝛ ceteris bestiolis concitentur. Debet etiam bis semp stratum multū teneri. quo melius conquiescant. Estate bis: hyeme se mel: ducantur ad aquā. Boues sani. fortes. ꝛ agiles cognoscuntur: quia facile se mouēt quū tangūtur uel punguntur. et habent membra grossa. et auriculas eleuatas. Pul chri aūt ꝛ fortes generaliter cognos cuntur: si omnia membra sunt gros sa. et sibiinuicem bene respondent.

De ouibus.

Oues bone cognoscuntur ab etate. si neq3 sunt ve tule: neq3 mere agne. Itē a forma. si sunt corpore amplo. la nā habent multam et mollē. villos altos: et tensos corpore toto. Sa nitas ouiū cognoscitur: si aperiant̄ earum oculi. et vene sunt rubicūde ac subtiles: sunt sane. Si vero albe vel rubicunde ac grosse sunt: infir me sunt. Item si capte in pelle colli ꝛ ante tracte: vix trahi possūt: sunt sane. si facile: sunt infirme. Item si audacter vadūt p viam: sunt sane. si moleste capite iclinato: sūt egre. Oues per totum annū: intus ꝛ fo ris sunt recte pascende. Stabula idonea ouibus ea sunt: que nō sint in loco ventoso. in quibus sit solū: stramentis idoneis stratum. atq3 p cliuū: vt mūdari possit ab humidi tate vrine. que lanas corrumpit: ꝛ vngulas scabras fieri cogit. Pas cua ouibꝰ vtilia sunt: que in noua libus vel pratis sicciorib9: excitā tur. palustria vero noxia. siluestria vero damnosa lanatis. salis vero crebra aspersio: debet pecoris leua re fastidium.

De apibus.

Apes nascūtur partim ex apibus: partim ex bubu lo corpore putrefacto. Apes optime: sunt parue. rotūde. ac varie. Sanitatis signa. si sunt frequentes in examine. et si nitide. ꝛ si opus quod faciūt: equabile est ac leue. Minus valentiū signa. si sunt pilose ac horride: vt pulueru lente.

Incipiunt regule libri decimi.

De igeniis capiēdi animalia fera.

Omnium auiū rapacium natura est: ut semper sole et nūq̃ vel raro societate incedant. eo q̄ in preda: non cupiūt habere sodalem. Et ab omnibus quibus insidiantur: cognoscūtur instinctu nature. atq̄ quū inimicum sentiūt: garriūt. et fugiūt. vel se quantum possunt occultant.

Aues rapaces si bonis cibētur carnibus: et horis congruis. et iniuria non fit eis. nec contra earū voluntatem mittātur ad aues: a dominis raro discedūt. Si dominus non sequitur voluntatem accipitris vel alterius auis rapacis: s3 in aliquo cōtrarium agit: facile ipsum pdit quum sit indignantis nature. ac leuiter irascatur. Falcones tenēdi sunt in eo statu pinguedinis: i quo inueniūtur magis audaces. et melius capere aues. Omnium rapacium auiū: eadem fere est natura.

Aues fere: capiūtur cum auibus rapacib9 ac feris domesticatis. videlicet accipitre. asturre. falcone. bysmerlo. girfalco. aquila. guuo. et guuecta. Aues capiūtur retibus diuersorum modorū. videlicet ad panteram anates. reti supra flumen extenso: capiūtur grues. cigni. starne. ac anseres. Itē alio reti. anseres et anates. in agris et prope aquas. Item parietibus: columbi et turtures. et fere omnes auicule parue.

Item arole: parue aues. et multe mediocres. et quedam magne. Itē araneis parue aues. et magne rapaces. Item quodā reti stricto et longo: perdices. Aues variis capiūtur laqueis in terra constructis. ac in arboribus circa nidos. Aues fere omnes: capiuntur visco. videl3 virgulis vel viminibus et funiculis ac funib9 inuiscatis. Aues ōnes capi et occidi possunt: balistis et arcbis. et aliis quibusdā mōis.

Bestie fere: capiūtur cāibus. retibus. laqueis. tayolis. ac foueis. et aliis quibusdam modis. Pisces: capiuntur retibus diuersorum generū. videlicet scorticaria: in mari. Trāsuersario: in locis fluminū. et lacuū spatiosis. Riualibus: in p̄uis aquis. et in magnis: cum naui. Item zaclo et negossa. Item in vallibus: cum cogolaria et degagna. et cum gradellis et paruis reticulis. Item cū cistis. et caueis. hamo. sparnis et calce.

Explicit liber vndecimus.

Liber duodecimus breuiloquus incipit: de his q̃ singulis mensibus possunt in rure agi.

In supiorib9 libris plene tractatū est. sed necessario diffuse de omnibus que sunt in rure agēda. Sed vtile videtur memoriale compendiosum facere. quo paterfamilias ad rura pergēs: facile scire queat: quid vtilitatis et delectationis quolib3 tempore facere possit. Et quū modū agendi singula: videre volet. i latioribus et specialib9 tractatibus ordine cōgruo supraścriptis: facile inuenire valebit.

De agendis in mense Januarii.

Oc mēse p̄cipue in locis calidis: loci bitabilis. aeris ꝛ ventoꝝ. aq̄ꝝ. terre. ꝛ sitꝰ bōitas vl' malicia potest cognosci. licet locis temperatis: aliis quibusdam mensibus: melius discernatur. Itē locis calidis: curie ac domus satis comode poterunt fabricari. et optime possunt arbores ꝑ materia domorum abscindi. Item possunt noua stercora ꝓcurari. ꝛ vetusta ad agros ꝛ vineas trabi. et faba. cicercula ac vicia seri. Itē si agri nō sint molles: prio ꝓscidi. Itē in locis calidis: vinee fimari atqꝫ putari pñt. Itē sorba. persica. nuces. amigdala. et pruna: optime in seminario poni possunt. Et arbores gummose inseri. Et ortus si terra non sit madida: fieri.

Item in nouis pratis: vicia ꝛ berbarum semina spargi possunt. Et salicum partice: ac iunci et cāne ꝓ vineis incidi. ac nemora. et omnis materia tam siluestrium q̄ꝫ domesticarum arboꝝ ignis: rescidi potest.

Item ōnia vasa vtensilia ꝛ plaustra et quecunqꝫ in domibus fiunt: qualecūqꝫ sit tempus: boc mense comode fiūt. Itē aīalia octa domestica emi: et siluestria capi possunt. et apes comode de loco ad locū exportari possunt.

De agendis in mēse Februarii.

Oc mēse ac ceteris omnibus: bonitas et malicia loci bītabilis potest cognosci ꝛ emi. ac domus et quecunqꝫ in ipsa et circa ipām agēda sunt: possunt fieri. Item possūt letamina ad agros. vineas. ortos. et prata deferri: et cuncta fimari.

Item possunt comode agri ꝓscindi. ꝛ in eis faba. cicercula. vicia. et quedam alia legumina: seri. ac frumenta. siligo. far. et spelta: runcari. ꝛ de ipsis aqua deriuari. ꝛ stramenta in eis comburi. Itē in locis calidis: auena ꝛ cicer seri. et in tēperatis ꝛ frigidis: faba. cicercula. vicia seri. atqꝫ robilia siue pisum. Hoc mense locis bumidis: fieri debꝫ pastinū. siue cultura: vbi vinea ē plantanda. Et in locis calidis et siccis circa finem: vtiliter fit plantatio ꝛ īsitio eius quū incipiūt gemme esse suspecte. ac nōdum aquoso: sꝫ spisso lacrimantur bumore. Item fit optime putatio vinearum in locis temperatis ꝛ calidis: nisi nix multa vel frigiditas nimis intensa probibeat. Que qualiter facienda sit: plene docet in libro quarto de vineis.

Item boc mense comode formantur vites: atqꝫ vitifere arbores.

Item boc mense amputande sunt vitibus radices inutiles: ac fimande. Item palande ac releuāde sunt vites. et ī locis maritimis ꝛ calidis fodiende. Item possunt boc mēse circa finem flantibus borialibus ventis nō australibus aere sereno: transuasari vina debilia. ꝛ coqui: ut a corruptione seruentur. Possunt etiam boc mense quū terra nō multū sicca vel mollis existit: ōniū arborū plantule ac semina: seri. trāsplantari. ac inseri. et maxime: si iā cortici se viridis sucus infuderit.

Item possunt arbores putari. formari. et ab omnibus superfluis ramis siccis. scabrosis. ꝛ inutilibus: liberari. Itē rosaria ꝛ canneta noua: institui ac plantari. Item debēt

hoc mense si terra non est sicca vel mollis: fieri orti scilz ligonizari uel aliter fodi. fimari. et ex omni genere herbarum: que vere terre mandantur: seri. vt sunt allea. atriplex. anisum. anetum. apium. absinthiū. arthimesia. abrotanū. blita. basilicō. caulis. cepe. feniculus. gabusia. liquiricia. lactuca. menta. porrum. papauer. petrosillum. pastinaca. spinacia. sinapis. satureya. scalogne. ac etiam medicinales herbe siluestres: possunt seri hoc mense in ortis et alibi. Item hoc mēse plantari ac procurari plantate possunt. Et sicce de viminibus vel spinis vel alia materia: sepes fieri curiarum. agrorum. vinearum. atque ortorum. Item hoc mense plantari ac seri possunt: nemora. ac salicta. tam domesticarum quam siluestrium arborū. Itē viridaria tam herbarum quam arborum. ac cetera delcābilia que in octauo libro clare scripta sunt: hoc mense comode fiunt. Item hoc mense armēta equorum et asinorum ac boum. Item greges ouium. caprarum. et porcorum emi ac procurari comode possunt. Et leporaria fieri ac piscine. ut plene in libro nono tractatum est. Itē pauones. āseres. galline. ac colūbe. quia hoc mense calere incipiūt et cubare: procurari debent. ut superius scripsi. Item possunt hoc mense apes emi. et debent pluries fumigari. et ab omni putredine liberari. et mali reges occidi. et cetera fieri que plenissime scripta sunt: in tractatu ipsarum. Item debent hoc mense accipitres et falcones optime procurari. et circa finē ipsius in muta poni. Possunt etiam hoc mense capi fere bestie. aues. et pisces. variis et diuersis ingeniis suprascriptis.

De agendis in mense Martii.

Hoc mense locis temperatis: optime proscinduntur agri. si in eis superflua humiditas est consumpta. et terra iā ad equalitatē inter humiditatem et siccitatem peruenit. Item seritur auena et cicer et canabum circa finem. et faba in locis frigidis. in temperatis: in initio: loco pigui. et que Januario sata fuit: nūc runcatur quū quattuor foliorum existit. Item rūcatur et herbis mūdatur: frumentum. spelta. et ordeū. Itē hoc mense seritur. milica et milium. panicum et faseoli seri possunt. Item putantur et inseruntur vites circa initium et releuantur. Deinde ligonizātur: quum terra fuerit tēperata. Item colliguntur et plantātur vites hoc mense. atque propagantur et renouantur. Item trāsuasantur vina in sereno aere. ac borea flāte. Coquūtur etiam debilia: ut seruētur melius. ne voluantur. et optime implentur vasa posita in penu frigida. et clauduntur vt parum spirent. ne acetosa fiant. Itē hoc mense plātari. transplantari. et circūfodi possunt omnes arbores. ac inseri: que gūma carent. Item hoc mēse pastinātur orti. fimātur. et in eis seruntur omnia semina specificata in Februarii mense. ac etiam cucurbite. melones. cucumeres. et citrulli circa finem. ac etiam saluia plantatur hoc tēpore: ramulis in terram infixis. Item locis frigidis: prata purgari debent. et tēperatis ac calidis:

custodiri. Hoc mēse precipue cō parandi sunt equi ⁊ eque. boues et vacce. verres ⁊ scrofe. ac facienda armenta ⁊ greges. et masculi feminis admittendi. Et domandi sunt equi ac boues. Item fumigande sunt leuiter apes. et purgandi sunt aluei a vermiculis: et omni spurcicie. Item hoc mense accipitres in muta et asturres in magnis gabiis sunt ponendi. ⁊ bonis carnibus nutriendi. Item hoc mense possunt capi bestiole. aues. ⁊ pisces. nisi tales sint: que solum temporibus frigidis vel niuium capiuntur.

De agendis in mense Aprilis.

Hoc mense proscindūtur pingues agri ⁊ humidi: qui diu tenent aquam. ⁊ sicci: secunda vice arātur. Item seritur comode cicer in locis frigidis. ⁊ canabum ⁊ milica: in locis temperatis circa pricipiū. Item fit fossio vinearum in locis frigidis. ac etiam temperatis. ⁊ vina non debilia: comode trāsuasari possunt. Item hoc mēse malapunica possunt seri. Item etiā inseri. ⁊ psicus inoculari: vt Paladius ait. Item debent omnes arboꝝ plantule hoc mēse ab animalium aggressu: diligenter tueri. Item hoc mēse comode seruntur cucurbite. citrulli. cucumeres. et melones. ⁊ apiū. ⁊ ozimum. capparis ⁊ serpillum. ⁊ lactuca. blita. cepulle. ac atriplices. si irrigari possunt: vt Paladius ait. Item hoc mense locis calidis tundentur oues. ⁊ serotini fetus signātur. ⁊ arietes admittūtur ad oues. ⁊ equi ⁊ asini: ad equas ⁊ asinas.

Item columbis locis iam aratis: danda est esca. quia parum ī agris inueniūt vnde viuāt. Item secūdum Paladiū querēde sunt apes. ⁊ aluei purgandi. et papiliones necandi. qui nūc abundant: florentibus maluis. Itē hoc mense sicut aliis estiuis mensibus: possunt capi bestie. aues. et pisces.

De agendis in mense Maio.

Hoc mense pigues agri et qui diu aquam tenēt: ꝓscinduntur. quū omnes herbas ꝓtulerint. ⁊ eaꝝ semina nōdum sunt maturitate firmata. Et sicci: possunt secūda vice arari. Nūc omnia que sata sunt: proprie florēt. neqꝫ tangi a cultore debebunt. Item in locis frigidis ⁊ humectis: nūc serūtur faseoli. milium. et panicum. Item hoc mense dicit Paladius: materia cedēda est. quū silua est omni frōde vestita. Nūc seminaria fodiuntur assidue. et vinee secunda vice. ac etiā pāpinantur. Item in locis pregelidis: ⁊ pluuiosis: plantātur olee. et eis mustus abraditur. At si quis lupinū stercorādi agri cā seminauerit: nūc debebit euertere. Hoc etiam mense vt idem scribit: locis calidis implastrari persicus potest. et citri arbor inseri. et similiter ficus. ⁊ dis ponitur planta palme. Nunc etiam ortorum spatia que per autumnū seminibus implēda: destinātur. aut plātis cōuenit pastinari. Itē hoc mense: seritur coriādrum ⁊ apium. et melones. citrulli. cucurbite. ⁊ cucumeres. ⁊ carduꝰ. ⁊ radices. ⁊ ruta pangetꝰ. Porri quoqꝫ plāta:

transfertur. vt irrigationibus ani met'. Et optime caules ⁊ cepe: trāsferuntur hoc mense. Item seritur portulaca. et quocunq; tempore seratur: calido tēpore tantū nascitur.

Hoc mense locis maritimis ⁊ calidis: recidantur fena. prius tamē q̄ⱬ exarescant. Que si pluuiis infusa fuerint: ante cōuerti debent q̄ⱬ pars ipsorum summa siccetur. Item hoc mēse castrari debent vituli. Et ouium celebrari tonsura. Item coagulatur lac. et fiat caseus modo p̄dicto. Item vt ait Paladius debent nūc occidi reges apum. quos greci cestros vocāt. qui hoc tempore nascuntur in extremis foliorum vl' fauorum partibus. Item papiliones necandi sunt modo predicto.

De agendis in mense Junii.

Mense Junii paranda est area. et ab omni stramie. fimo. ⁊ puluere: optime liberanda. Nūc seri potest milium ⁊ panicum. nunc ordei messis primo recipit'. postea circa finem: tritici messis expletur in locis calidis. et in temperatis: incipitur. Nūc i frigidis locis que maio p̄termissa sunt: faciemus. agros eque proscindimus. herbosis locis ac frigidis: vineta occabim9. Colligemus vicias. fenugrecum resecabimus ad pabulum. Itē hoc mēse: peragenda est leguminū messis. Nūc et faba luna minuēte: vellet'. ⁊ excussa ⁊ refrigerata: reponetur. Lupinus etiam hoc mēse colligit'.

Nunc pira vel mala vbi ramos multa poma densabunt: interlegenda sunt omnia viciosa. Hoc mēse: ramus punici p̄ōt intra fictile vasculū claudi. vt ad eius magnitudinem: poma reddat. Item hoc mēse sicut ⁊ Julio: fit insitio que dicitur emplastratio. in piris. ⁊ malis. ⁊ floribus. ⁊ oleis. et ceteris q̄bus in cortice pinguis sucus extiterit.

Item hoc mēse optime seritur borago. et portulaca. ⁊ multe alie herbe. si possunt irrigationibus adiuuari. Hoc etiam mense: secant' optime prata. flore completo: ⁊ nō exsiccato. Hoc etiam mense: vituli recte castrantur. ⁊ caseum oficim9. ⁊ oues i frigida regione tondētur.

Item hoc mēse: aluearia castrabūtur: si multum mellis habuerint. et mel conficietur ⁊ cera. Hoc etiā mēse: noua egrediūtur examina. ideo custos debet esse semper attētus: ne fugiant precipue vsq; in octauam vel nonam horam. ⁊ semper debent habere aluearia preparata. et ea colligere deb3: ac i suo loco collocare. vt in suo tractatu dictū est plene.

De agendis in mense Julii.

Mense Julii: agri proscisi secunda vice arādi sunt. Nunc locis temperatis tritici messis ⁊ leguminū nōdum expleta: completur. Itē siluestres agri: vtilime extirpantur radicibus atq; virgultis. Itē gramen ⁊ filicē: ante caniculares dies optime dissipamus. Item circa finem: optime serūtur rape ac napi.

Item nouelle vites mane ac vespere calore deposito: debēt effodi. ⁊ aduerso gramine pulueri3ari. Itē hoc mense: arbores que in messe steterant: sectis messibus denuātur. et

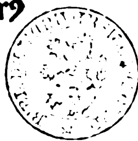
circa ipas propter calorem fiat aggregatio terre. Hoc mense: locis humidis inoculari ficus potest. et inseri citri. Nunc etiam potest emplastratio celebrari. et pirus et malus locis frigidis: inseri. Item poma viciosa que nimis ramos onerant: debent legi. Item potest plantari talea citri. si irrigationibus adiuuetur. Nunc locis temperatis: amigdala sunt colligenda. Hoc tempore. vacce submittende sunt thauris. et arietes admittendi. Item hoc mense circa principium omnia prata secanda sunt: in quibus herba non prius ad maturitatem peruenit.

De agendis in mense Augusti.

Mense Augusti: sunt agri tertia vice arandi. Item in sui principio possunt seri post primam pluuiam: rape. radices. et napi. et lupini. ut vineas et terras impinguent. Item in principio et ante: linum euellitur. et canaba quum maturato calore flauescunt. et ex his possunt excuti semina. et macerari si placet. et aliter ut opus fuerit procurari. Item circa finem eius colligitur milica. que tunc inuenitur matura. Et ficus colliguntur et siccantur. et nuces. et ceteri fructus arborum qui maturi sunt. et consumuntur. et reconduntur seruandi. Item locis frigidis: pampinantur vites. et in calidis: potius obumbrantur vue ne vi solis arescant. Nunc etiam agrestum fieri potest. Item in locis calidis: circa finem incipit fieri apparatus vindemie. Hoc etiam mense: possumus dissipare frequenti aratione gramen et filices. Item hoc mense possunt emplastrari arbusta. et pirus inseri: ut Paladius ait. Item hoc mense possunt inuestigari aque ubi desunt. et probari. et putei fieri. Et similiter aqueductus commode fabricari. ut Paladius scribit. Item post medium huius mensis: optime seruntur caules. ut quum modicum conualuerint: transferantur.

De agendis in mense Septembris.

Mense Septembris. cisterne. aqueductus. et putei: comode fiunt. Item pinguis ager: et qui diu consueuit tenere humorem: tertia vice arabitur et seritur. Cliui graciles: nunc primum arandi sunt et serendi circa equinoxium. Nunc agri stercorandi sunt: in colle spissius. et in campo: rarius. precipue quum luna minuitur. Hoc mense vliginosis locis atque exilibus aut frigidis aut opacis circa equinoxium: triticum seritur et spelta. dum serenitas constat. Item in locis calidis: nunc seritur linum: quod neruum vulgariter dicitur. Item colligitur et reponitur hoc mense milica. quam aliqui saginam vocant. et circa principium: in alpibus seritur siligo. et circa finem eiusdem mensis anno sequenti: fit messio eius. Item seritur hoc mense circa initium lupinus. impinguandi causa. et ubi creuerit euertatur. Seritur etiam circa finem: farago. i. stercorato loco pabuli causa. Item in locis temperatis circa principium: comode pampinantur vites. et frondibus denudantur. et postmodum vindemie fiunt. et quecunque ad vindemias spectant. et vue seruande: siccari possunt. et sappa. defrictum. et caroenum: fieri. Item colliguntur

fructus arborū: qui tūc maturitatē fatentur. Nūc papauer seritur: calidis locis ꝛ siccis. Item ortoꝝ spatia que vere seminibus implenda sunt: nūc alte fodiēda sunt. ꝛ stercorāda. decrescēte luna. Item in principio: seruntur optime caules. ꝛ circa finem: allea. anetum. lactuca. et blita. ꝛ radices seri possūnt in locis siccis. Itē hoc mēse: possunt prata noua parari. extirpatis prius radicitus spinis ꝛ fructecis. atqꝫ arboribus ꝛ herbis latis et solidis. Itē vetera: muscu purgari. ꝛ vetustissima corrupta: arari. ꝛ denuo prata noua parari. Itē hoc mēse: ꝯquassant᷑ apes vetuste. ꝛ fit mel ꝛ cera.

Item hoc mēse: cū accipitribus ꝑcipue capiūtur qualee ac ꝑdices.

De agendis in mense Octobris.

Mense Octobris possunt fieri putei. ac fossata cauari. Item hoc mense: letamia portant᷑ ad agros. Et seritur optime in temperatis locis: frumētum. siligo. ordeum. far. ꝛ spelta. lupinū. ꝛ linum. Itē fit ꝯmode vindemia: vbi nō est facta mense Septēbris. ꝛ ꝑcipue ab his: qui maturū vinū habere desiderāt. Et cōdiūtur ꝛ diuersificantur in sapore ꝛ colore vina. Hoc extremo mense vbi calidi ꝛ sicci aeris qualitas ē: vbi exilis ꝛ aridus campus: vbi collis ꝑruptus aut macer: ponūtur comode vites. Nūc locis siccis. calidis. exilibꝫ. macris. arēosis. apricis: quecūqꝫ de pastinis. de vitibus ponēdis. putandis. ꝓpagandis. reparandis. vł arbusto faciendo ante dicta sunt: nūc rectius fieri possunt. vt contra exilitatem glebe: ac aeris siccitatem: hybernis imbribus adiuuētur. Hoc mense ꝑcipue circa finem: ablaq̄anda est ōnis nouella vitis. vt amputent᷑ radices supuacue. ꝛ si placida ibi est hyems: vites relinq̄mus aptas. si violenta: opimus anteqꝫ veniat gelu. Si frigida: aliquātulū colūbini stercoris circa viticulas apponat᷑.

Hoc mēse locis calidis ꝛ apricis instituūt᷑ olivueta. ꝛ semiaria fiūt. et ōnia q̄ ad oleas ptinebūt. Item riui ac fosse purgātur. Itē plantātur cerasa ac piri ꝛ mali. ꝛ cetere arbores que frigus nō timēt: ꝯmode plantari ꝛ de loco ad locū trāsferri possunt. maxime ī locis siccis ꝛ calidis. Et sorba ꝛ amigdala in seminario ponūtur. ꝛ semina piri ſpgūtur. Item hoc mēse: fit pastinum ortoꝝ serendoꝝ in vere. ac etiā nūc serūtur in ortis allea. anetū. spinacia. plante cardui. sinapis. malua. cepulle. menta. pastinaca. thimū. origanū. ꝛ capparꝫ. Item blita ī locis siccis. Itē dicit Paladiꝰ: q̄ porꝝ vere satum: nūc transfertur. ut crescat in capite. ꝛ assidue circūfodiatur. Itē hoc mēse tollitur apibus mel supfluū cum fauis: ꝛ ōnis cera corrupta.

De agendis in mēse Nouēbris.

Mense Nouembris locis calidis: serit᷑ optime triticum circa principiū. ꝛ ordeū ꝛ siligo. Et circa finem: faba in stipulis nō aratis. Et linū atqꝫ lēticula: hoc mēse serūtur.

Item hoc toto mēse calidis locis ꝛ siccis: vitiū est positio celebrāda. et propago rectē ducetur. Et locis

frigidis: nouellas vites ⁊ arborum
plantas circūfodere atq3 operire cō
ueniet. ⁊ macras stercorare. Hūc ac
deinceps vsq3 ꝙ terra ꝯgelet᷑: vine
a vetus que est in solo robusto que
in integro trūco sit oblaqueata: fimo
faciet᷑. ⁊ angustius putata: itra tri
nū vl' quartū pedē a terra viridissi
ma corticis pte: mucrone feriat᷑. ac
fossa frequenti9 incitet᷑. ut ibi ma
teriā fundat: qua reparetur. Hūc
autūnalis putatio celebret᷑ in viti
bus ⁊ arboribus. maxime: vbi tēpe
rie incitamur. Hoc etiā mēse quū
oliua ceperit esse varia: colligit᷑. et
oliueta putātur. ⁊ summitates nimis
alte recidūtur. quod etiā in vespu
lis. ficis. ⁊ psicis ac coctanis: ē ser
uādum. Itē hoc mēse: ponūtur ꝯ
mode oliueta. ⁊ serūtur psici ossa ⁊
pini: calidis ⁊ siccis regionibus. et
omnibus fere locis: prunoꝝ ossa.
Itē hoc mense serit᷑ castanea plan
tis ac semine. Itē calidis locis ⁊
siccis: ponim9 plātas siluestres in
serēdas piroꝝ. ⁊ maloꝝ. ⁊ malipu
nici. ⁊ citonii. ⁊ citri. ⁊ mespili. fici
sorbi. cerasi. ⁊ mori taleas. ⁊ amig
dali semina. Itē hoc mense: mag
ne arbores trāsferūtur locis calidis
⁊ siccis ⁊ apricis. trūcatis ramis: il
lesis radicibus. ⁊ multo stercore ac
irrigationib9 adiuuētur. Itē hoc
mense materies ad fabricam ceden
da est: quū luna decrescit. Item
hoc mense arietes admittūtur ad o
ues: ut fetū primi veris fouere pos
sit exortus. Et similiter hirci ad ca
pras admitti debent. Itē hoc mē
se diuersimode capiūtur siluestres
bestie. Item aues et pisces.

De agendis in mense Decēbris.

Mense Decembris potest
seri faba. quoniam post
hyemem tantū nascetur.
Itē ceditur optime ma
teria pro domibus. et ceteris ligne
is operibus faciēdis. Item cedū
tur silue ac rami superflui arborū.
et sepes virides pro igne. Item
cedūtur partice ⁊ cāne pro vineis.
⁊ parantur. et fiūt pali. ⁊ iunci simi
liter ꝓ vineis cedi possunt. Et ex
viminibus: fieri possunt corbes. et
ciste. ⁊ cauee. multaq3 alia vtēsilia
oportuna. ⁊ sepes sicce. Item hoc
mense diuersis ingeniis capiuntur
bestie fere. ⁊ pcipue canibus tēpore
niuiū. Item aues: auibus domesti
catis ⁊ retibus diuersis ac visco.

Et sic est finis libri ruraliū como
dorum. Laus sit altissimo qui vi
uit per seculoꝝ secula sine fine bene
dictus Amen.

Presens opus ruraliū comodo
rum Petri de crescentiis. quodam
industrioso caracterisandi stilo: no
uissime omnipotentis dei suffragio
adinuēto: extitit hac littera vera mo
dernata. abscisa. ⁊ formata: impres
sum. p Johannem de vuestfalia Pa
derbornēn dyocesis In alma ac flo
rētissima vniuersitate Louaniēsi re
sidentē. Anno incarnationis domi
nice. M°. cccc°. lxxiiii°. mensis De
cembris die nona.

